Hayat Kaynağı

Kur'an Tefsiri

Prof. Dr.
M. Sait Şimşek

4

BEYAN

Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri, Beyan Yayınları'nın 530. kitabı olarak yayına hazırlandı; editör Prof. Dr. Fethi Ahmet Polat, kapak düzeni Yusuf Kot, dizgi ve sayfa düzeni Osman Arpaçukuru, baskı ve cilt İstanbul Matbaacılık Ltd. Şti. (Gümüşsuyu Cad. No: 21/B Zeytinburnu-İstanbul, 0212 482 51 66) tarafından gerçekleştirildi ve Ocak 2012'de İstanbul'da yayımlandı.

ISBN 978-975-473-520-8 (IV. cilt)
ISBN 978-975-473-516-1 (I-V takım)

Sertifika No: 14723

BEYAN YAYINLARI Ankara Cad. 49 • 34112 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: +90.212. 512 76 97 - Tel-Faks: 526 50 10
www.beyanyayinlari.com
bilgi@beyanyayinlari.com

Prof. Dr. M. Sait Şimşek

Hayat Kaynağı
Kur'ân Tefsiri

4. Cilt

BEYAN

İçindekiler

27.
Neml Sûresi

Mekke'de indirilmiştir. 93 âyettir. 18.âyetinde Hz. Süleyman'ın ordusuna yol veren karıncadan söz ettiği için ***karınca*** *anlamına gelen bu ismi almıştır.*

Tevhit, peygamberlik ve ahiret inancını merkeze alan sûrede özellikle ahireti inkâr etmenin sebep olduğu olumsuzluklardan söz edilir. Ahiret inancı taşımayan Firavun, Semud ve Lut kavminin tavırlarından örnekler verilir. Ahiret inancını taşımayan bu kavimlerin kendilerine sunulan mucizelere aldırmadıkları ve sorumluluklarının bilincinde olmadıkları anlatılır.

Buna karşın Süleyman peygamber ve Sebe' kraliçesinin, güçlü hükümdarlar olmalarına rağmen sorumluluklarının bilincinde oldukları dile getirilir.

Sûrede ayrıca Allah'ın birliğine dair güçlü deliller zikredilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسۜ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ
﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ
يَعْمَهُونَۜ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ
الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ عَل۪يمٍ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Tâ-sîn. Bunlar Kur'ân'ın ve apaçık bir kitabın âyetleridir.**
2. **İman edenler için bir yol gösterici ve bir müjdedir.**
3. **Onlar ki namazı kılar, zekâtı verirler; ahirete de inanırlar.**
4. **Ahirete inanmayanlara gelince; onların amellerini kendilerine süslemişizdir. Onlar artık bilinçsizce debelenmektedirler.**
5. **İşte onlar için azabın kötüsü vardır ve ahirette en çok hüsrana uğrayacak olanlar onlardır.**
6. **Şüphesiz ki bu Kur'ân, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyi bilen tarafından sana verilmektedir.**

Sûrenin başında bulunan "*Tâ-sîn*" mukattaa harflerindendir. Bu harflerle ilgili bilgi Bakara sûresinin ilk âyeti münasebetiyle verilmiştir. Apaçık kitap diye çevirdiğimiz "*Kitab-ı Mübîn*" ile Levh-i Mahfûz'un kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi Kur'ân'ın kastedildiğini söyleyenler de vardır. Buna göre Allah tarafından indirilmiş olan kitabın iki niteliği birbirlerine atfedilmektedir. Dillerde okunan ve sayfalarda yazılı bulunan bu kitap anlattıklarını apaçık bir şekilde ve gerçeği tüm açıklığıyla anlatır.

Kur'ân, imandan sonra en azından namazını kılan ve zekâtı verenlere yol gösterici ve müjdedir. Sadece dil ile ikrar etmek yetmez, fiilen bu emirleri ye-

rine getirmek gerekir. Namaz ve zekât, yerine getirilecek fiillerin başında gelir. Diğer emirleri yerine getirmeye temel teşkil ederler. Çünkü namaz bedeni ibadetlerin temelidir. Zekât ise mali ibadetlerin temelini teşkil eder.

Kuşkusuz Kur'ân, doğru yolu bütün insanların gözlerinin önüne serer. Bu anlamda herkes için yol göstericidir. Fakat onun yol göstericiliğini hak eden ve bundan yararlananlar, namazı kılan, zekâtı veren ve ahirete iman ederlerdir. İşte bunlar, Kur'ân'ın kendilerine doğru yolu göstermesine layıktırlar.

Ahirete iman etmeyenlere gelince, **"onların amellerini kendilerine süslemişizdir. Onlar artık bilinçsizce debelenmektedirler."** Elbette inkârı seçen kendileridir ve onlar inkârı seçtikten sonra kötü amelleri kendilerine süslü gösterilir. Bu kötü amellerini kendilerine süslü gösteren Allah'ın kendisidir. Çünkü yüce Allah insanı kötülüklere de, iyiliklere de eğilimli yaratmıştır. İşte insanda var olan kötülük eğilimi, kötülükleri ona süslü gösterir. Allah'ın, kötü amellerini onlara süslü göstermesinin anlamı bu olmalıdır.

"Şüphesiz ki bu Kur'ân, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyi bilen tarafından sana verilmektedir."

Âyet, bundan sonra anlatılacak peygamberlerin kıssalarına bir hazırlık ve giriş mahiyetindedir.

Bakara sûresinin başında mukattaa harflerinden söz ederken, onların Kur'ân'ın icazı ile ilgili olduklarına dikkat çekmiştik. Burada mukattaa harflerinden hemen sonra Kur'ân'dan söz edilmiş ve Kur'ân övülmüştür. Daha sonra anlatılacak kıssaların da Kur'ân'ın icazıyla bir ilgisi bulunmaktadır. Çünkü bu Kur'ân, her şeyi bilen Allah tarafından olmamış olsaydı, Hz. Muhammed (s.a.v.) burada da anlatılacak peygamberleri ve onlarla ilgili haberleri nereden bilecekti?

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ
قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ
وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ يَا مُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ

"Asanı at." Asayı atar atmaz onun çevik bir yılan gibi kıvrılıp hareket ettiğini görünce (Musa) **arkasına bakmadan kaçtı. "Ey Musa! Korkma; ben yanında elçilerin korkmadığı zatım!"**

Hz. Musa'ya verilen mucizelerden biri asa/değnek mucizesidir. Hz. Musa elindeki değneği yere atınca kıvrak ve çevik bir yılana dönüşüyor. Bunun üzerine Hz. Musa korkup kaçıyor. Allah, **"Ey Musa! Korkma; ben yanında elçilerin korkmadığı zatım!"** buyuruyor. Musa'nın korkmaması gerekir. Çünkü Allah'ın huzurundadır ve huzurda olmanın neşesini hissetmelidir.

"Ancak kim haksızlık eder, sonra da işlediği kötülüğü iyiliğe çevirirse şüphesiz ki ben çok bağışlayanım, çok merhametliyim."

Anlatımdan anlaşılıyor ki Hz. Musa Mısırdan kaçmadan önce birini öldürmüş olmaktan dolayı Allah'ın bunun hesabını kendisine soracağından endişe etmektedir. Bu konuda da rahatlaması için Allah kendisine bu sözlerle hitap etmiştir. Evet, kendisi birini öldürmüş ama Medyen'de bulunduğu müddet içerisinde affedilmesini gerektirecek iyi şeyler yapmıştır.

"Firavun ve kavmine göstereceğin dokuz mucizeden biri olarak elini koynuna koyuver de bir gör; bembeyaz, kusursuz olarak çıkıversin."

Firavun'a ilâhi mesajı tebliğ etmekle görevlendirilen Hz. Musa dokuz mucizeyle desteklenmiştir. Bu sûrede bunlardan ikisi zikredilmektedir. Diğerleri A'raf sûresi, 7/107-108 ve 133. âyetlerinde zikredilmişti.

İnanmamaya şartlanmış olanlara mucizenin bir etkisi olmaz. Nitekim Firavun ve kavmine mucizelerin bir etkisi olmadı. Aslında içlerinden bunlara inandıkları halde sırf zulüm ve tekebbürden dolayı onları inkâr ettiler. Bu sebeple de, **"bu, apaçık bir sihirdir,"** dediler.

Sözü edilen dokuz mucize yıllar süren bir süreç içerisinde gösterilen mucizelerdir. Mısır'ın başına Hz. Musa'nın verdiği haberi doğrulayan her musibet geldiğinde Firavun, Musa'ya müracaat ederek, *"Ey Musa! Rabbine dua et de üzerimizden bu musibeti kaldırsın; biz de o zaman sana inanalım ve seninle birlikte İsrailoğulları'nı salıverelim"* derdi. Fakat musibet kalkınca Firavun verdiği sözü tutmazdı. (A'raf 7/134, Zuhruf 43/49-50), Bu husus, Kitab-ı Mukaddesin Çıkış bölümünde de zikredilmektedir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ
وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي فَضَّلَنَا عَلٰى كَث۪يرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِن۪ينَ
﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُ۫دَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ
الطَّيْرِ وَاُو۫ت۪ينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُب۪ينُ
﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ
اَوْزِعْن۪ٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ
اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْن۪ي بِرَحْمَتِكَ ف۪ي عِبَادِكَ الصَّالِح۪ينَ
﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَٓا اَرَى الْهُدْهُدَۘ اَمْ كَانَ
مِنَ الْغَٓائِب۪ينَ ﴿٢٠﴾ لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَد۪يدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهُٓ
اَوْ لَيَأْتِيَنّ۪ي بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَع۪يدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ
بِمَا لَمْ تُحِطْ بِه۪ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَق۪ينٍ ﴿٢٢﴾

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾
أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ
مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ
الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

15. **Şüphesiz biz Davud'a ve Süleyman'a da ilim verdik. "Bizi mümin kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun" dediler.**

16. **Süleyman da Davud'un yerine geçmiş ve demişti ki: "Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve bize her şeyden verildi. Şüphesiz ki apaçık lütuf budur.**

17. **Süleyman için cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu, emrinde toplanmış olarak birlikte sevk ediliyordu.**

18. **Nihayet karınca vadisine geldiklerinde bir karınca dedi ki: "Ey karıncalar, yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi ezmesin."**

19. **Süleyman onun bu sözüne tebessüm etti ve şöyle dedi: "Ey Rabbim, gerek bana gerekse ana-babama verdiğin nimetten dolayı şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi şeyler yapmaya beni muvaffak et; ve beni, rahmetinle iyi kullarının arasına kat."**

20. **Bir de kuşları denetledi ve dedi ki: "Bana ne oluyor da Hüdhüdü göremiyorum; yoksa kayıplara karışanlardan mı oldu?"**

21. **"Onu şiddetli bir cezaya çarptıracağım veya kafasını koparacağım ya da bana mazeretine dair açık bir gerekçe getirir de** (kendini kurtarır)."

22. (Süleyman) **çok beklememişti ki** (hüdhüd) **çıkıp geldi ve dedi ki:**

“Senin tam bir bilgiye sahip olmadığın bir bilgi edindim; Sebe’den sana gerçek bir haber getirdim.”

23. **“Onlara hükümdarlık eden öyle bir kadın buldum ki kendisine her şey verilmiş; üstelik onun muhteşem bir tahtı da var.”**

24. **“Onun ve kavminin Allah’ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm.” Şeytan yaptıklarını kendilerine güzel göstermiş ve bu sayede onları doğru yoldan alıkoymuş. Bu sebeple de doğru yolu bulamıyorlar.**

25. **Göklerde ve yerde olan gizliyi ortaya çıkaran, gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilen Allah’a secde etmesinler diye.**

26. **O Allah ki O’ndan başka ilâh yoktur. Yüce Arş’ın Rabbidir.**

27. (Süleyman) **dedi ki: “Bakacağız, doğru mu söylüyorsun; yoksa yalancılardan mısın?”**

Hz. Davut ve Süleyman’ın kendilerine verilmesinden dolayı Allah’a hamd ettikleri bilgi, diğer insanlardan farklı olarak verilen bilgidir. Çünkü Allah’a hamd ederken, **“Bizi, mümin kullarından birçoğuna üstün kılan Allah’a hamdolsun”** diyorlar. Sonraki âyetlerde kendilerine verilen bu farklı bilgiden söz edilmektedir.

Kuşkusuz Allah’ın verdiği bir nimete hamd etmek, sadece dil ile *“el-hamdu lillah”* demek değildir. O nimetin yerli yerince Allah’ın yolunda kullanılmasıdır. Asıl hamd odur. Ama nimete o şekilde şükredildikten sonra kalpten gelen bir samimiyetle bunun dil ile ifade edilmesinde de bir sakınca yoktur. Dil ile söylemek, ancak kalbi etkilemeye ve kişiyi o nimeti Allah yolunda kullanmaya götürüyorsa anlam kazanır. Hz. Davut ve Süleyman da kendilerine verilen bu nimeti Allah yolunda kullanmışlardır.

Hz. Süleyman’ın Davut’a mirasçı olması, mal-mülkle ilgili bir mirasçılık değildir. Çünkü peygamberler bu anlamda miras bırakmazlar; bıraktıkları mal mirasçıları durumunda olan kimselere kalmaz, sadaka olarak fakir fukaraya dağıtılır. Burada peygamberlik, hikmet, hükümranlık ve diğer insanlardan farklı olarak verilen ilim anlamında bir mirastan söz edilmektedir.

Hz. Süleyman, **“Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve bize her şeyden verildi. Şüphesiz ki apaçık lütuf budur.”** derken kendisiyle birlikte babası Hz. Davut’u da katmaktadır. Sözün gelişinden Hz. Davut’un da kuşdilini bildiği anlaşılmaktadır. Ne var ki bu konuda Hz. Süleyman daha mahirdir ve bu nedenle bu husus onun dili üzere ifade edilmiştir. O, kuşların yalnız

sesleri veya hareketleriyle ifade ettikleri duygu ve eğilimlerini anlamakla kalmıyor, o duyguları idare eden ilâhî yasaları da biliyordu. Nitekim onun kuşlardan ordularının bulunduğundan da Kur'ân'da söz edilmektedir. Hz. Süleyman, *"bize her şeyden verildi,"* derken, hem verilen nimetlerin çokluğunu hem de ihtiyaç duydukları her şeyin kendilerine verildiğini kastetmektedir.

"Süleyman için cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu, emrinde toplanmış olarak birlikte sevk ediliyordu."

Belli ki bir seferberlik söz konusudur. Bu sebeple Hz. Süleyman cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordularını toplamış, tamamı bir uyum içerisinde her grup kendi görevini icra etmektedir.

Günümüzde modern ilimleri din gibi algılayan ve her şeyin çözümünü onda arayan, onun dışında hiçbir şeyi kabul etmeme eğilimi içerisinde olan pozitivist anlayışla Kur'ân'a yaklaşanlar, cinlerle dağ kesiminde yaşayan güçlü insanların, kuşlarla da hızlı hareket edebilen süvari birliklerin kastedildiğini söylerler. Kuşkusuz dilde mecazi anlatımlar da vardır. Ancak fesahat ve belagatin zirvesinde olan ve kendini her şeyi apaçık anlatmakla/mübîn olmakla tanımlayan Kur'ân'ın, hiçbir karine olmaksızın sözlerini mecaz olarak değerlendirmek gerçeklere aykırıdır. Yarın Amerikan ordusunun veya herhangi bir Batılı ülkenin askeri işlerde cinleri ve kuşları kullandıklarına dair dedikodular çıkar ve yayılırsa söz konusu kesimler burada anlatılan kıssanın buna işaret ettiğini; Kur'ân'ın ne eşsiz bir kitap olduğunu bu anlatımlara dayandırırlar.

Günümüz müfessirlerinden Mevdûdî'nin de belirttiği gibi *"her üç kelimede belirlilik (harf-i tarif) ön eki kullanılmıştır. Binaenaleyh 'el-cin' ve 'et-tair' kelimeleri ve mânâları 'el-ins' kelimesinin içine dahil edilemez. Aksine her ikisinin de, insanoğlundan ayrı ve farklı iki sınıf olması mümkündür. Ayrıca Arapça ile biraz meşgul olan herhangi bir şahıs tek 'el-cin' kelimesinin bir grup insanı veya 'et-tair'in atlı askerî birlikleri ima ettiğini aklından geçirmeyeceği gibi bir Arap da bu kelimelerden bu mânâları çıkarmaz. Olağanüstü bir maharetinden dolayı bir adama cin, güzelliği sesebiyle bir kadına peri, ya da çok hızlı hareket etmesi nedeniyle bir kimseye kuş denmesi, sadece mecazi olarak mümkündür. Yoksa cin, peri ve kuş kelimelerinin sırasıyla güçlü bir adam, güzel bir kadın ve hızlı hareket eden bir kişi mânâsına gelmez. Bütün bunlar bu kelimelerin gerçek değil mecazî mânâlarıdır. Bir konuşmada bir kelime lügat mânâsı yerine mecazi anlamda kullanılabilir. Fakat metinde onun mecaz olduğuna dair bir karine varsa muhatap onu ancak o zaman orada kullanılan mecaz mânâsıyla anlar. Netice olarak burada 'cin' ve 'tair' kelimelerinin gerçek ve lügat mânâlarında değil de mecaz anlamlarında kullanıldığını biz bu metinde hangi karineden anlayabiliriz? Oysa bunun aksine, takip eden ayetlerde zikredi-*

len iki gruptan her bir ferdin işi ve durumu böyle bir tefsirden çıkacak anlama bütünüyle zıttır." (Mevdûdî, IV, 103-104).

Kur'ân'ı anlamaya çalışırken metnin kendisine bakmak gerekir. Metnin elvermediği yorumlar, Kur'ân'ı tahriften başka bir şey değildir.

"**Nihayet karınca vadisine geldiklerinde bir karınca: 'Ey karıncalar, yuvalarınıza girin. Süleyman ve orduları farkında olmadan sizi ezmesin' dedi.**"

Önceki âyetin tefsirinde sözünü ettiğimiz kimseler, karınca'nın Arap kabilelerinden birinin adı olduğunu ve âyetin o kabileden söz ettiğini söylerler. Burada sözü edilen karıncalar gerçekten insan iseler, nasıl olur da Süleyman'ın orduları farkına varmadan onları ezebilirler? Oysa hayvanların kendi aralarında iletişimde bulunduğunu, hayvanları gözlemleyen her insan bilir. Hatta ciddi gözlemlerle hayvanların hareket ve davranışlarından ne demek istediklerini deşifre edebiliyorlar. Yine hayvan cinslerinden pek çoğunun insanlar tarafından eğitilebildiğini biliyoruz. Yüce Allah Hz. Süleyman'a onların davranışlarını deşifre etme imkânı vermişse bunda ne sakınca vardır?

Hz. Süleyman karıncanın bu sözleri üzerine tebessüm ediyor ve duada bulunuyor: **"Ey Rabbim, gerek bana gerekse ana-babama verdiğin nimetten dolayı şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi şeyler yapmaya beni muvaffak et; ve beni, rahmetinle iyi kullarının arasına kat."**

Hz. Süleyman insanlardan, cinlerden ve kuşlardan oluşan ordusunu denetlerken çavuş kuşu olarak da bilinen hüdhüdün kuşlar arasında olmadığının farkına varmış ve: **" Onu şiddetli bir cezaya çarptıracağım veya kafasını koparacağım ya da bana mazeretine dair açık bir gerekçe getirir de** (kendini kurtarır)**"** demiştir.

Müfessirler, Süleyman'ın kuşları cezalandırma şekline dair çeşitli şeyler söylemişlerdir: Tüylerini yolma, güneşin altında tutma, kafese koyma, ordudan kovma vs. ileri sürülen bu görüşler, birer tahminden ibarettir. Ancak yaptıklarından sorumlu olmayan yani mükellef olmayan bir hayvan cezalandırılır mı? Bu konuda da değişik görüşler ileri sürülmüştür. Mutasavvıflardan Kuşeyri, Hz. Süleyman döneminde kuşların da mükellef varlıklar olduğunu söyleyerek bu soruyu cevaplandırmıştır. (Kuşeyri, V, 475). Zamahşerî ise: *"Allah, Hz. Süleyman'a bunda yarar gördüğü takdirde hayvanları cezalandırmasını mubah kılmıştı. Tıpkı etlerini yemek ve diğer yararlanmalar için insanlara hayvanları boğazlamayı mubah kıldığı gibi. Madem Allah, kuşları Süleyman'ın emrine vermişti, o halde onları yola getirmek için onları cezalandırması gerekiyorsa cezalandırması da mubahtır."* (Zamahşerî, V, 70).

Kıssalar, çok özet anlatımlardır. Olayın öncesi-sonrası çoğu zaman anlatılmaz. Hüküm çıkarmamızı sağlayacak ayrıntılara da çoğu zaman yer verilmez. Bu nedenle selef âlimleri kıssaları müteşabihattan saymışlardır. Mesela burada bir kuşun hakkından gelmesi mümkün olmayan birtakım şeyler söylenmektedir. Bu kuş özel bir eğitime mi tabi tutulmuştu ki Sebe' halkı hakkında bu bilgileri verebilmektedir? Bir kuş, ne denli eğitilirse eğitilsin böyle bir bilgiyi toplayıp getirebilir mi? Tabi bütün bunlar bizce meçhuldür. O halde bu olayda da nokta hüküm çıkarmak çok zordur.

Hz. Süleyman ciddi bir mazereti olmadığı takdirde hüdhüdü cezalandıracağını söyledikten kısa bir süre sonra hüdhüd çıkagelir ve Sebe' ülkesi hakkında haber getirdiğini söyler.

Hz. Süleyman gibi güçlü bir hükümdarın komşu bir ülke hakkında elbette birtakım bilgileri vardır. Bu sebeple hüdhüd**: "Senin tam bir bilgiye sahip olmadığın bir bilgi edindim; Sebe'den sana gerçek bir haber getirdim,"** der. Anlaşılıyor ki Hz. Süleyman, bu ülke hakkında birtakım bilgilere sahiptir ama bu bilgiler ayrıntılı ve kesin değildir. O günün iletişim imkânları düşünüldüğünde böyle olması da doğaldır.

Hüdhüd topladığı bilgileri aktarır: **"Onlara hükümdarlık eden öyle bir kadın buldum ki, kendisine her şey verilmiş üstelik onun muhteşem bir tahtı da var. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm."**

Hüdhüdün, **"kendisine her şey verilmiş"** sözünü mübalağa sanatı olarak kabul etmek gerekir. Bununla bir hükümdarın ihtiyaç duyacağı maddi imkânlar, askerî güç vs. gibi hususlar kastedilmektedir.

Bazı müfessirlerin Sebe' kraliçesinin tahtı hakkında söyledikleri abartılı tanımlamalar, muhayyile ürünü şeylerdir. Bunların kesin bir dayanağı yoktur.

Hüdhüdün sözleri burada bitiyor olmalıdır. Bundan sonraki değerlendirme Yüce Allah'ın bir değerlendirmesidir. Bu durum ifadelerin üslubundan da anlaşılmaktadır.

"(Süleyman) **dedi ki: "Bakacağız, doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın?"**

Hz. Süleyman, işini bilir büyük bir hükümdarın davrandığı gibi davranmış, ne kendisine iletilen haberleri göz ardı etmiş ne de hemen onu kabul etmiştir.

اِذْهَبْ
بِكِتَابٖي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾
قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّٖٓي اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَرٖيمٌ ﴿٢٩﴾ اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونٖي
مُسْلِمٖينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونٖي فٖٓي اَمْرٖي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً
اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَأْسٍ
شَدٖيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرٖي مَاذَا تَأْمُرٖينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ
اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا اَعِزَّةَ
اَهْلِهَٓا اَذِلَّةً وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَاِنّٖي مُرْسِلَةٌ
اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

28. “Şu mektubumu onlara götür ver. Sonra da onlardan bir miktar uzaklaş ve nasıl bir karar verdiklerine bak.”

29. Kadın dedi ki: “Ey ileri gelenler! Bana çok değerli bir mektup iletildi.”

30. “Mektup, Süleyman’dan geliyor; üstelik o ‘Rahmân Rahim olan Allah’ın adıyladır.’

31. ‘Bana karşı gelmeyin, teslim olarak bana gelin’ (diyor.)**”**

32. Kadın sonra dedi ki: “Ey ileri gelenler, Bu işimde bana bir fikir verin; siz de onay vermedikçe hiçbir konuyu kestirip atmam.”

33. Dediler ki: “Biz güçlüyüz, zorlu savaşı biliriz. Bununla birlikte karar senindir; ne karar vereceğine sen bak düşün.”

34. Dedi ki: "Hükümdarlar bir memlekete girdiklerinde orayı perişan ederler; halkın şereflilerini aşağılık duruma düşürürler. Evet evet, böyle yaparlar..."

35. "Ben, onlara bir hediye göndereceğim; bakayım, elçiler ne cevapla gelirler."

Hz. Süleyman Sebe' kraliçesine bir mektup yazar ve hüdhüd'den bu mektubu kendisine ulaştırmasını, fakat onlardan habersiz onları gözlemesini ister.

Kraliçe ileri gelenlerini toplar, mektubun önemli bir mektup olduğuna dikkat çeker ve onlara danışır. Çünkü mektup Suriye ve Filistin'in güçlü hükümdarı Süleyman'dan gelmektedir. *Rahmân Rahim olan Allah'ın adıyla* başladığı halde karşı taraftan teslim olmalarını, karşı gelmemelerini istiyor! *Mektubun "Rahmân Rahim olan Allah'ın adıyla"* başlaması dinî yönüne, Hz. Süleyman'ın kendisine karşı gelmemelerini ve teslim olarak gelmelerini isteyen sözleri ise siyasî yönüne işaret etmektedir. Anlaşılıyor ki mektup dinî ve siyasî içerikler taşımaktadır. Ancak bunların ayrıntıları Kur'ân'da zikredilmemektedir.

Kraliçe iyi bir yöneticidir, ülkeyi ilgilendiren meselelerde ileri gelenleri ve konunun uzmanlarını çağırıp onlara danışmaktadır. Görüşlerini almadan bir karar vermemektedir. Bu olayda da böyle davranmıştır. Askeri ve siyasi uzmanlarını çağırmıştır. Elbette mektubun içeriği görüşülüp tartışılmış, ülkenin ve Süleyman'ın savaş kabiliyeti bugünkü tabirle masaya yatırılmış, işin uzmanları Süleyman ve ordusuyla savaşabilecek güçte olduklarını, yine bugünkü tabirle, siyasî kararı kraliçeye bırakmışlardır. Kraliçe savaşın önemli bir mesele olduğunu; ülkeleri perişan ettiğini, şerefli insanları hakir bir duruma düşürebileceğini ve kendi ülkesinin de bu duruma düşebileceğini hatırlatmış ve karar vermeden önce daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Bunu öğrenmek için hediyeler hazırlatmış ve bir heyetle birlikte Hz. Süleyman'a göndermiştir. Hediyelerle giden heyetin ne haberlerle geleceğini beklemeye başlamıştır.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا اٰتٰينِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّا اٰتٰيكُمْ بَلْ اَنْتُمْ
بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ

بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ
يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ
اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ ﴿٣٩﴾
قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ
طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي
ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ
رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

36. (Elçiler, hediyelerle birlikte) **Süleyman'a geldiğinde o dedi ki: "Bana mal yardımında mı bulunuyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden çok daha hayırlıdır. Hediye olarak getirdiklerinizle sadece sizler sevinirsiniz."**

37. "(Ey elçi!) **dön git; onlara öyle bir orduyla geleceğim ki karşı koyamayacaklar. Onları küçük düşürülmüş olarak, hakimiyetime boyun eğmiş bir şekilde ülkelerinden süreceğiz."**

38. "Ey ileri gelenler! Onlar teslim olmuş olarak gelmezden önce hanginiz onun tahtını bana getirecek?"

39. Cinlerden güçlü-kuvvetli hilebaz biri: "Sen şu makamından kalkmadan onu sana getirebilirim. Gerçekten de hem buna gücü yeten hem de güvenilir biriyim" dedi.

40. Yanında kitaptan bir ilim bulunan ise; "Sen gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm" dedi. Tahtı yanında duruyor görünce de: "Bu, Rabbimin lütfundandır. O beni imtihan ediyor; acaba şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim. Tabii ki şükreden ancak kendi nefsi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse şüphesiz ki Rabbim hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır, bol kerem sahibidir."

Yukarıda da değinmiştik; Hz. Süleyman'ın mektubunun içeriği Kur'ân'da zikredilmediğinden ve olayların ayrıntıları verilmediğinden Hz. Süleyman'ın: **"Bana mal yardımında mı bulunuyorsunuz?"** demesi, yine elçiyi azarlarcasına ve tehdit içeren, **"onlara öyle bir orduyla geleceğim ki karşı koyamayacaklar. Onları küçük düşürülmüş, zelil bir şekilde ülkelerinden süreceğiz,"** şeklindeki sözleri yadırganabilir. Ancak bu sözlerinden anlaşılıyor ki Hz. Süleyman, davasının saltanat olmadığını, kendisinin Allah tarafından görevlendirilmiş bir peygamber olduğunu ayrıntılı bir şekilde gönderdiği mektupta belirtmiştir. Kraliçenin mektubu, *"değerli"* diye nitelemesi de bundan dolayı olmalıdır. Ayrıca daha önce de birkaç kez değindiğimiz gibi Kur'ân kıssaları çok özlü anlatımlardır. Örneğin burada Hz. Süleyman mektubunda neleri anlatmıştı? Kraliçenin hediyelerle birlikte gönderdiği mesaj neydi? Yine Hz. Süleyman ile elçi arasında geçen konuşmaların ayrıntıları nelerdi? Bütün bunlar verilmemektedir.

Elçiler geri dönüp durumu kraliçeye anlatırlar. Kraliçe, Hz. Süleyman'ın tebliğ ettiği din hakkında bilgi edinmek için hazırlığını yaparak bir heyetle birlikte yola çıkar. Hz. Süleyman da meclisini toplar ve: **"Ey ileri gelenler! Onlar teslim olmuş olarak gelmezden önce hanginiz onun tahtını bana getirecek?"** der.

Tahtın getirilmek istenmesinin nedeni neydi? Bu konuda birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Bizce bu görüşler içerisinde en makulü, bir peygamber olan Hz. Süleyman'ın dini tebliğ ederken bunu bir destek olarak kullanmasıdır. Böylece kraliçeye Allah'ın kendisine destek verdiğini ve bu sayede büyük bir güce sahip olduğunu anlatmak istemektedir. Bu anlamda olayı, Hz. Süleyman'ın bir mucizesi olarak da değerlendirebiliriz. Hz. Süleyman'ın Allah tarafından desteklendiğini bu yolla anlatması onlardan bir grubun canına kıymasından veya üzerlerine ordu göndermesinden elbette çok daha iyidir.

"Cinlerden güçlü-kuvvetli hilebaz biri: 'Sen şu makamından kalkmadan onu sana getirebilirim. Gerçekten de hem buna gücü yeten hem de güvenilir biriyim' dedi."

İfrit kelimesini *"güçlü-kuvvetli hilebaz"* şeklinde tercüme etmemiz, söz konusu kelimenin güçlü-kuvvetli olmanın yanında birtakım hileli yollara da başvuran anlamında kullanılmasından dolayıdır. Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan bu evsafta bir cin, oturum dağılmazdan önce tahtı getirebileceğini söylemiştir. Belirtmek gerekir ki sözü edilen muazzam bir tahttır ve kraliçenin sarayındadır. Elbette sarayın muhafızları da orada nöbet tutmaktadır. Bir kişinin Kudüs'ten Yemen'e giderek muhafızların nöbet tuttuğu o muazzam tahtı getirmesi kolay bir şey değildir.

"Yanında kitaptan bir ilim bulunan ise; 'Sen gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm' dedi. Tahtı yanında duruyor görünce de: 'Bu, Rabbimin lütfundandır. O beni imtihan ediyor; acaba şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim. Tabii ki şükreden, ancak kendi nefsi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse şüphesiz ki Rabbim hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır, bol kerem sahibidir."

Burada kitap ile kastedilen hangi kitaptır? Tahtı getiren kimdir?

Sorular farklı farklı cevaplandırılmıştır. Tahtı kimin getirdiği konusunda ileri sürülen görüşleri, getiren insan idi, getiren melek idi, şeklinde iki maddede toplamak mümkündür.

Melek idi, diyenler genelde onun Cebrail olduğunu söylerler.

İnsan idi diyenler ise farklı şahıslardan söz ederler. Râzî, tahtı getirenin, bizzat Hz. Süleyman olduğu görüşünü tercih etmektedir. (Râzî, XII, 32). Bizce de onun görüşü daha tutarlı görünmektedir. Bütün müfessirler, *"Bu, Rabbimin lütfundandır; beni imtihan ediyor: Şükredecek miyim, yoksa nankörlük mü edeceğim..."* sözünü Hz. Süleyman'ın söylediğini söylerler. (Taberi, XIX, 467; İbnu Atiyye, V, 166; İbnu Kesir, VI,193; Ebu's-Suûd, V, 190). Dolayısıyla Süleyman, Allah'ın kendisini buna muvaffak kılması nedeniyle şükretmektedir. (Getirenin Hz. Süleyman olduğuna dair diğer gerekçeler için bk. Râzî, XII, 32).

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ
مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهٰكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ
كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا
مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾
قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ
عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي
ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

41. (Süleyman) **Dedi ki: "Tahtını tanınmaz hale getirin; bakalım tanıyacak mı?"**

42. **Kraliçe geldiğinde kendisine: "Senin tahtın da böyle midir?" denildi. O şöyle cevap verdi: "Sanki odur." "Zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz Müslüman olmuştuk."**

43. **Allah'tan başka taptıkları kendisini engellemişti; hakikat o, kâfir bir kavimdendi.**

44. **Ona; "Köşke gir" denildi. Kraliçe onu gördüğünde derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti.** (Süleyman) **dedi ki: "Bu, sırçadan yapılmış şeffaf bir köşktür." O dedi ki: "Rabbim, ben gerçekten kendime zulmetmişim; ben de Süleyman'la birlikte âlemlerin Rabbine teslim oldum."**

Müfessirler genelde Hz. Süleyman'ın tahtı değiştirerek zor tanınır hale getirmesinin sebebinin kraliçenin akıl düzeyini ölçmek istemesinden kaynaklandığını söylerler. Çünkü kendisine kraliçenin akılsız biri olduğunu söylemişlerdi. (Taberi, XIX, 470; Bağavi, VI, 166; Kuşeyri, V, 488). Bu tür dedikoduların neden çıkarıldığına dair garip birtakım şeyler anlatanları da vardır. Bizce Hz. Süleyman'ın tahtı getirtmesi de tahtta birtakım değişikliklerin yapılması da Allah'ın kendisine verdiği büyük imkânları göstererek kraliçeyi etkilemeye yöneliktir. Hz. Süleyman hakkında aktarılan bu abartı ve esrarengizliklerin kaynağı İsrailoğulları'dır. Çünkü Hz. Süleyman, onların tarihinde önemli bir şahsiyettir ve kendileri bu tür şeylere eğilimli olduklarından bu konuda pek çok şey uydurmuşlardır. Aslında kraliçenin Kur'ân'da verildiği kadarıyla akıllı ve tedbirli biri olduğu anlaşılmaktadır.

Rivayet edilir ki Hz. Süleyman, Allah'ın kendisine lütfettiği imkânları kraliçeye göstermek için büyük bir saray yaptırmış, camdan yapılmış olan tabanını havuz görünümüne sokmuş ve kraliçenin tahtını da buraya yerleştirmiştir. Dışarıdan giren kişi, bunu su şeklinde görmektedir. Belki bütün bunlar, dünyevi ihtişamın görüntüleridir, fakat Hz. Süleyman hem Allah'ın kendisine lütfettiği güç ve iktidarı kraliçeye göstermektedir hem de ona o muhteşem tahtından ve sarayından daha çok şeye sahip olduğunu anlatmış olmaktadır. Ayrıca bütün bu imkânlara sahip olduğu halde bunların hakikatte büyük bir anlam ifade etmediği ve bunlardan çok daha önemli şeyin Allah'a kul olmak olduğu mesajını vermektedir.

"Zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz Müslüman olmuştuk," cümlesinin kime ait olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Şöyle ki:

a. *Kraliçeye aittir.* Buna göre kraliçe ve çevresi, Hz. Süleyman'ın hüdhüdle gönderdiği mektuptan etkilenmiş, Hz. Süleyman'a gelmeden yaptığı soruşturma sonucunda onun peygamber olduğuna inanmışlardı.

b. *Hz. Süleyman'a aittir.* Buna göre anlamı şöyledir: Kraliçeden önce bize bilgi verilmişti. Söz konusu bilginin, kraliçenin İslâm'ı kabul ettiği ve itaat ederek geleceğine dair bilgi olduğu da söylenmiştir.

c. *Süleyman'ın kavmine aittir.*

İkinci görüş daha güçlü görünmektedir. (Ebu Tayyib Sıddik b. Hasan, V, 139). Çünkü ileride gelecek olan 44. âyetten de anlaşılacağı üzere kraliçe, Hz. Süleyman'ın sarayıyla karşılaştıktan sonra Müslüman olmuştur.

"Allah'tan başka taptıkları kendisini engellemişti; hakikat o, kâfir bir kavimdendi."

Bu ifade kraliçenin o güne kadar Müslüman olmamasının bir gerekçesi gibi yer almaktadır. Kişi, inatçı olmasa bile içinde yaşadığı toplumun ve bağlı olduğu inancın etkisindedir. Söz konusu inancın batıl olup olmadığını ve yaşadığı toplumun içinde bulunduğu yanlışları görmesi için ciddi delillerle karşılaşması gerekir. Belki bazı kimseler, tutarsız ve batıl bir inanca bağlı iseler, böyle bir delille karşılaşmadan önce de kendi inançlarını yargılayıp gerçeği aramaya girebilirler, ancak bunların sayısı çok azdır.

"Ona; 'Köşke gir' denildi. Kraliçe onu gördüğünde derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. (Süleyman) **dedi ki: 'Bu, sırçadan yapılmış şeffaf bir köşktür.' O dedi ki: 'Rabbim, ben gerçekten kendime zulmetmişim; ben de Süleyman'la birlikte âlemlerin Rabbine teslim oldum."**

Kraliçenin bu olayda Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Onu etkileyen ilk olay, Hz. Süleyman'ın mektubu idi. Kralların alışılageldik âdetlerinin dışında mektup *"Rahmân Rahim olan Allah'ın adıyla"* başlıyordu.

İkinci olay, Hz. Süleyman'ın, kraliçenin gönderdiği hediyeleri geri çevirmesiydi. Bu da krallar arasında alışılagelen bir uygulama değildi. Süleyman, diğer krallara benzemiyordu. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Kur'ân'da söz konusu hediyeleri neden kabul etmediği belirtilmemektedir. Muhtemelen bunun sebebi daha önce kraliçeye gönderdiği mektupta anlattıklarıydı.

Üçüncüsü, Hz. Süleyman'a giden elçilerin kraliçeye getirdikleri bilgiler idi. Elbette onlar Hz. Süleyman'ın nasıl bir kral olduğunu, davranışlarını, halkına karşı takındığı tavırlarını vs. gibi hususları kraliçeye rapor etmişlerdi.

Dördüncüsü, kraliçenin tahtının getirtilmesi idi. O kadar kısa bir müd-

det içerisinde koruma altında olan taht nasıl getirtilmişti? Bu, beşer gücünün üstünde bir şeydi.

Beşincisi de, sarayın durumudur. Kraliçe, Hz. Süleyman'ın (a.s) şahsının gerisinde Allah'ın (c.c) gücünün bulunduğunu bu olaydan çıkarmış idi. Bu, Hz. Süleyman'ın (a.s) yüce ve temiz şahsiyeti hakkında, Kraliçenin kafasında bulunan tüm şüpheleri gideren son husustu. *"Rahat ve konforu sağlayan her türlü imkâna ve ikamet etmek için muhteşem bir saraya sahip olan Hz. Süleyman'ın (a.s), en ufak bir nimetinden dolayı hemen Allah'a (c.c) secde eden bir karaktere sahip, her çeşit kibir ve gururdan uzak, Allah'a çok şükreden ve yaşadığı hayatın, dünyaya kul köle olanlarınkinden farklı olduğunu gördüğü zaman Kraliçe, hayretini ifade eden bu kelimeleri söylemekten kendini alamamıştı."* (Mevdûdi, IV, 119).

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ
بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ
عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ
تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾
قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ
لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾
وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ

وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

45. Semûd kavmine, "Allah'a kulluk edin" diye kardeşleri Salih'i gönderdik. Bir de ne görelim, birbirleriyle boğuşan iki fırka olmuşlar.

46. Dedi ki: "Ey kavmim, iyilikten önce kötülüğü istemekte aceleniz ne? Allah'tan bağışlanma dileseniz ya! Belki size merhamet edilir."

47. Dediler ki: "Senin ve seninle birlikte olanların yüzünden bizler uğursuzluğa uğradık." (Salih); **"Hayır, sınanmakta olan bir kavimsiniz" dedi.**

48. Şehirde fesat çıkaran ve insanların arasını bulmaya hiç yanaşmayan dokuz kişilik bir çete vardı.

49. Allah'a yemin ederek dediler ki: "Biz gece ona ve ailesine baskın yapalım ve velisine; 'Ailesi öldürüldüğünde biz orada değildik; inan ki biz doğru söylüyoruz' diyelim."

50. Böylece bir tuzak kurdular. Onlar farkında değildi; ama biz de bir tuzak kurmuştuk.

51. Tuzaklarının sonu ne oldu bir bak! Biz onları da kavimlerini de toptan helâk ettik.

52. İşte evleri; zulümleri sebebiyle bomboş duruyor! Şüphesiz bunda, bilen bir kavim için ibret alınacak bir ders vardır.

53. İman eden ve takva sahibi olanları ise kurtardık.

Önceki sûrelerde de Hz. Salih ve kavminden söz edilmişti. (A'raf 7/73-79; Hud 11/61-68; Şuara 26/141-159). Diğer peygamberler gibi onun da ilk işi insanları Allah'ın birliğine çağırmak oldu. Ama kavmi mümin ve kâfir olmak üzere ikiye bölündü; bir kısmı, Hz. Salih'in çağrısına uyarken bir kısmı da karşı çıktı. Kuşkusuz peygamberler, toplumları bölmek için gelmezler. Bilakis toplumlarda var olan haksızlık ve zulmü ortadan kaldırarak onları Allah'a kul olmaya, aralarında haksızlık yapmamaya; birbirlerine karşı adil davranma-

ya çağırırlar. Ancak zulmedenler peygamberlerin çağrısına karşı çıkar, genelde mazlum durumda olanlar ise peygamberlerin çağrısına çabuk icabet ederler. Çünkü toplumun bu kesimi daha çok arayış içerisindedir.

Peygamberler, insanlara dini tebliğ ederken dediklerine uyanları müjdeler, uymayanları ise uğrayacakları azap konusunda uyarırlar. İşte Hz. Salih'in kavmi, onun bu uyarılarını dikkate almadığı gibi ona meydan okuyor ve uyardığı azabın hemen gelmesini istiyorlardı. Bu nedenle Hz. Salih onlara şöyle diyordu: **"Ey kavmim, iyilikten önce kötülüğü istemekte aceleniz ne? Allah'tan bağışlanma dileseniz ya! Belki size merhamet edilir.**"

"Dediler ki: 'Senin ve seninle birlikte olanların yüzünden bizler uğursuzluğa uğradık.' (Salih); **"Hayır, sınanmakta olan bir kavimsiniz' dedi."**

Tevhit inancını yitirmiş toplum ve kişilerde uğursuzluk söylemleri yaygınlaşır. Toplumdaki ve şahsın hayatındaki olumsuzluklar uğursuzluklara bağlanır. Çünkü Allah dışında taptıklarının canını sıkacak bir şeyler yapıldığı kanaatindedirler. Hz. Salih'in kavmi de olumsuzlukları, Allah dışında taptıkları şeylerin dışlanmasından kaynaklandığına inanıyorlardı. Ayrıca onlara göre Hz. Salih'e inananlar, toplumun birlik ve beraberliğini bozmuşlardır. Böylece Hz. Salih kardeşi kardeşe düşürmüş, baba ile oğlun arasını ayırmıştır. Bu da putlarının dışlanmışlığıyla ortaya çıkan bir uğursuzluktur.

Oysa bu dünya hayatında insanlara verilen nimetler gibi, başa gelen sıkıntılar da birer imtihan aracıdır. Gerek toplumların, gerek fertlerin başına gelen sıkıntıların uğursuzlukla bir ilişkisi yoktur.

Peygamberin gelişiyle aralarında ortaya çıkan bölünmeye ve çatışmaya gelince, daha önce kötüler iyilere zulmediyordu ve iyilerin seslerini çıkaracak güçleri yoktu. Toplumda hak bâtıldan ayrı değildi. Hakkın batıldan ayrılması ve yapılan zulümlere karşı çıkılması, toplumda ayrışmayı ortaya çıkardı. Toplumun birlik ve beraberliği, zulme uğramış olanların buna rıza göstermeleriyle olmaz. Zalimlerin zulümlerinden vazgeçmeleriyle, topluma adaletin hâkim olmasıyla olur.

"Şehirde fesat çıkaran ve insanların arasını bulmaya hiç yanaşmayan dokuz kişilik bir çete vardı."

Sözü edilen dokuz kişi, kabilelerden seçilmiş dokuz kişi idi. Bunların arkalarında her birini destekleyen kabileleri vardı. Halkın belki büyük kısmı onları destekliyordu. Fakat kendi inançlarını, Hz. Salih karşısında savunacak durumları yoktu. Kendi inançlarını savunacak yeterli delilleri olmayanların yaptığı gibi Hz. Salih'i öldürmek için komplo hazırladılar. Bir gece baskınıyla Hz.

Salih ve ailesini öldüreceklerdi. Hz. Salih'in bağlı bulunduğu kabile reisine de kendilerinin işin şahidi bile olmadıklarını, olup bitenden haberlerinin bulunmadığını söyleyeceklerdi. Ama kurdukları komplonun altında kaldılar; işi bu derece ileri götürmelerinin sonucu olarak toptan helak edildiler.

Daha önce de dikkat çekmiştik. İndirilen kıssaların Peygamberin döneminde cereyan etmekte olan olaylarla bir bağlantısı vardır. Peygamberimizle ona karşı çıkanların durumu, Hz. Salih ve ona karşı çıkanların durumlarıyla ne kadar da benzeşmektedir.

Peygamberin gelişiyle Mekke toplumu ayrışmış; toplumun zalim kesimi Peygambere karşı çıkmış, zulme uğrayanlar davete icabet etmiş, mazlumların üzerindeki baskı daha da artmış ve açık işkenceye dönüşmüştür. Peygamber ve taraftarları, toplumun birliğini bozmakla itham edilmiş, başlarına gelen her sıkıntı, müminlerin uğursuzluğuna bağlanmıştır. Peygamberi öldürmek için komplo planlanmış ve kendi aralarında Peygamberin amcası olan Ebu Talib'in kan davasında bulunmaması için planlar hazırlanmış vs. Kuşkusuz bu kıssalar sadece Kur'ân'ın indiği dönemdeki olaylarla da sınırlı değildir. Her dönemde ve her bölgede yaşanabilecek olaylara ışık tutacak kıssalar seçilip indirilmiştir.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾
فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُٓوا اٰلَ لُوطٍ
مِنْ قَرْيَتِكُمْۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ
وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٥٧﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَر۪ينَ ﴿٥٨﴾

54. Lut'a da (peygamberlik verdik). **Hani kavmine demişti ki: "Göz göre göre hâlâ o hayâsızlığı mı yapıyorsunuz?"**

55. "Kadınları bırakıp da erkeklere mi şehvetle yanaşıyorsunuz? Siz gerçekten cahil bir toplumsunuz."

56. Kavminin cevabı; "Lut ailesini kentinizden sürün; onlar temiz kalmak isteyen kimselermiş!" demekten başka bir şey olmamıştı.

57. Karısı hariç ailesini kurtardık. Karısının geride kalanlardan olmasını takdir ettik.

58. Ve üzerlerine de bir azap yağmuru indirdik. Ne kötüdür o uyarılmışların yağmuru!

Siz aslında yaptığınız fiilin ne denli çirkin ve ahlâksızca bir davranış olduğunun farkındasınız. Siz de erkeklerin, şehvetlerini kadınlarla tatmin etmeleri gerektiğini biliyorsunuz. Buna rağmen kadınlar dururken şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Bunu yapmak cehalet ve ahmaklıktan başka bir şey değildir. Cahilsiniz, çünkü yaptığınız bu çirkinliğin başınıza neler getireceğini takdir edemiyorsunuz. Sizin amacınız, şehvetlerinizi tatmin etmek ve gerisini düşünmemektir.

Hz. Lut'un kavmi, diğer hak tanımaz zorba kavimler gibi kendilerine hakkı ve doğruyu hatırlatanlara yaptıklarını yaptılar ve Lut'u, kendisine iman etmiş olan aile fertleriyle birlikte kentlerinden çıkarıp sürdüler. Ahlâksızlık ve inatçılığı yol edinmiş, hakka karşı artık kulaklarını tıkayan diğer kavimler gibi helak oldular. Hz. Lut'un hanımı da kendisine iman etmemiş olanlardandı. Ama peygamber eşi olmak onun kurtulmasına yetmedi. O da kavimle birlikte helak edildi.

Kavmin helak edilmesi, Hud sûresinin 82. âyetinde belirtildiği üzere üzerlerine taş yağması şeklinde gerçekleşmiştir.

قُلِ الْحَمْدُ

لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذ۪ينَ اصْطَفٰىۜ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا

يُشْرِكُونَۜ ﴿٥٩﴾ اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ

لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَنْبَتْنَا بِه۪ حَدَٓائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍۚ
مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَاۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ بَلْ هُمْ
قَوْمٌ يَعْدِلُونَۜ ﴿٦٠﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ
خِلَالَهَٓا اَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ
حَاجِزًاۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَۜ ﴿٦١﴾ اَمَّنْ
يُج۪يبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّٓوءَ وَيَجْعَلُكُمْ
خُلَفَٓاءَ الْاَرْضِۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَۜ ﴿٦٢﴾ اَمَّنْ
يَهْد۪يكُمْ ف۪ي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ
يَدَيْ رَحْمَتِه۪ۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾
اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ
ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٦٤﴾
قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُۜ وَمَا يَشْعُرُونَ
اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ ف۪ي شَكٍّ
مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

59. **De ki: "Hamd Allah'adır. Selam da seçmiş olduğu kullarının üzerine olsun." Allah mı hayırlıdır yoksa ortak koştukları şeyler mi?**

60. (Onlar mı) **yoksa gökleri ve yeri yaratan mı** (daha hayırlıdır)? **O, sizin için gökten bir su indirdi. Bu su ile gönülleri ferahlatan bahçeler bitirdik ki siz bir ağacını bile bitiremezdiniz. Bir ilâh mı var Allah'la beraber? Bilakis onlar, yoldan sapmış bir topluluktur.**

61. (Onlar mı daha hayırlıdır); **yoksa dünyayı barınacak yer kılan, aralarında nehirler akıtan, onda sağlam dağlar yerleştiren ve iki nehrin/denizin arasına engel yerleştiren mi? Bir ilâh mı var Allah'la beraber? Hayır, onların çoğu bilmiyorlar.**

62. (Onlar mı daha hayırlıdır); **yoksa dua ettiğinde darda kalanın duasına icabet eden, sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzü egemenleri kılan mı? Bir ilâh mı var Allah'la beraber? Ne de az ibret alıyorsunuz?**

63. (Onlar mı daha hayırlıdır); **yoksa karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgârları müjde olarak gönderen mi? Bir ilâh mı var Allah'la beraber? Allah onların ortak koştuklarından yücedir.**

64. (Onlar mı daha hayırlıdır); **yoksa yaratmayı başlatan ve sonra da onu tekrar eden, bir de gökten ve yerden size rızık veren mi? Bir ilâh mı var Allah'la beraber? De ki: "Doğru söylüyorsanız, delilinizi getirin."**

65. **Göklerde ve yerde bulunanlar gaybı bilmez, ancak Allah bilir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmez onlar.**

66. **Hayır, ahiretle ilgili bilgileri yetersizdir. Aslında bu hususta şüphe içerisindedirler; hatta ahiret konusunda onlar kördürler.**

Sûrenin başından buraya kadar birkaç kıssaya yer verilmişti. Bu kıssalarda Allah, kendisine iman eden peygamberlerinin destekleyicisi olmuş, onlara karşı çıkanlar ise cezalandırılmışlardır. Kıssaların, indirildikleri dönemdeki olaylarla yakın bir ilişki içerisinde olduklarına daha önce de dikkat çekmiştik. Sûre, Mekke'de indirilmiştir. Bu dönemde Müslümanlar baskı altındadır. Söz konusu kıssalarda iman edenlerin Allah tarafından desteklendiği ve karşı tarafın yaptıkları haksızlıklar nedeniyle cezalandırıldıkları anlatıldığına göre Müslümanlar da Allah tarafından desteklenecek, o Peygambere karşı çıkanlar ise cezalandırılacaktır.

Bu bölümün Allah'a hamd ile başlamasının nedeni bu olmalıdır. Ayrıca bir konuya başlarken Peygamber (s.a.v.) Allah'ın kendisine lütfettiği nimet-

lere hamd ederek ve seçkin kullarına salât ve selam getirerek başlardı. Burada da bu husus göz önünde bulundurulmuştur. Seçkin kullarla öncelikle peygamberler kastedilmektedir. Peygamber (s.a.v.)in hitabete veya bir konuşmaya başlarken bu uygulaması Müslümanlar tarafından bir gelenek haline getirilmiştir.

Allah'a hamd edilip seçkin kullarına salât ve selam getirildikten sonra Allah ile ortak koşanların ilâh edindikleri arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. Kuşkusuz Allah ile taptıkları arasında karşılaştırmayı gerektirecek bir benzeşme söz konusu değildir. Aralarındaki farklar karşılaştırma yapmaya ihtiyaç bırakmayacak açıklıktadır. Ama nihâyetinde Kur'ân insanlara gönderilmiştir ve insanlar arasında Allah'tan başkasına tapanlar vardır. Hem burada sözü edilen müşrikler, yeri ve göğü yaratanın, güneşe ve aya hükmedenin, yağmuru yağdıranın ve rızkı verenin Allah olduğunu söyledikleri halde Allah'tan başkasına tapıyorlardı. Ayrıca yapılan bu karşılaştırma müşrikleri azarlamak ve ne denli basit insanlar olduklarını ortaya koymak bakımından gerekliydi. Bu nedenle her bir karşılaştırma yapıldıktan sonra **"Bilakis onlar, yoldan sapmış bir toplulukturlar." "Hayır, onların çoğu bilmiyorlar." "Ne de az ibret alıyorsunuz?" "Doğru söylüyorsanız delilinizi getirin." "Hayır, ahiretle ilgili bilgileri yetersizdir. Aslında bu hususta şüphe içerisindedirler; hatta ahiret konusunda onlar kördürler."** şeklinde ifadeler kullanılmaktadır. Bu ifadelerle kınanıp azarlanmakta ve basitlikleri ortaya konulmaktadır.

Günümüzde modern ilimlerle Kur'ân âyetleri arasında bağlantı kurmak ve her fırsatta Kur'ân âyetlerini modern ilimlerle açıklamak yaygın bir hal almıştır. 61. âyeti de bu şekilde yorumlayanlar vardır. Buna göre, "iki deniz arasına konulduğu bildirilen engelden maksat, tuzluluk oranı farklı denizleri birbirinden ayıran sınırdır. Özgül ağırlığı farklı olan yani birinin suyu diğerine nispetle daha tuzlu olan iki su kütlesi yan yana durdukları halde aralarında görünmeyen bir perde varmış gibi birbirine karışmamakta ve bileşimlerindeki farklılık değişmemektedir." (Kur'ân Yolu, IV, 201).

Her şeyden önce âyet, müşrik Araplara hitap etmektedir. En azından âyetin ilk muhatapları onlardır. Acaba onların böyle bir bilgileri var mıydı? İkincisi, yan yana duran tuzlu ve tatlı su bir müddet sonra karışmaktadır. Hiç karışmamaları diye bir durum söz konusu değildir. Âyet, suların hepsi bir şekilde birbiriyle karışıp aynı olsaydı bu yararları elde edemezdiniz, demektedir. İşte bunları yapan Allah mı, yoksa bunların hiçbirini yapamayan putlar mı daha hayırlıdır?

Bizce âyet açıktır; *"bahr"* kelimesi Arapça'da deniz, büyük nehir ve büyük göl anlamlarında kullanıldığından denizlerin, nehirlerin yahut göllerin sularının farklılığına değinilmekte ve bunların insanlara olan yararlarına dikkat çe-

kilmektedir. Bunların bir kısmının suları tatlıdır, bir kısmının ise tuzludur. O gün için Arapların bildiği, tuzlu olanlarından tuz çıkarılır, tatlı olanların ise suları içilir. Yine tuzlu olanlardan bir çeşit, diğerlerinden başka çeşit balık yakalanır, inci mercan gibi değerli taşlar çıkarılırdı.

Kur'ân-ı Kerim genelde insanların her yerde karşılaştığı olaylardan ibret alınmasını gündeme getirir. İşte bu olaylardan ibret alan, bunlar üzerinde düşünen kişinin hayata bakışı da dengeli ve tutarlı olur.

Âyetlerde yapılan karşılaştırmalar, düşünen kimseler için açıklamaya ihtiyaç bırakmayacak açıklıktadır.

"Göklerde ve yerde bulunanlar gaybı bilmez, ancak Allah bilir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmez onlar."

Buraya kadar verilen misaller yaratma, yönetme ve besleme ile ilgili misallerdi. Bütün bu hususların mükemmel bir şekilde yerine getirilmesi, elbette bilgiye ihtiyaç gösterir. Allah dışında tapınılan kişi veya varlıkların hiçbirinin bilgisi Allah'ın bilgisiyle kıyaslanamaz. Göklerde ve yerde yaşayan melekler, peygamberler, veliler ve cinler dâhil varlıkların tamamının bilgisi sınırlıdır. Bu varlıklardan hiçbiri, gayb bilgisine sahip değildir. Bir kısmının bir konuda bilgisi diğerlerininkinden fazla olabilir, ama hiçbirinin tam bir bilgisi yoktur. Özellikle ahiret konusunda Allah'ın haber verdiklerinin dışında hiç kimsenin bir bilgisi bulunmamaktadır. Ama bir konuda bilgi sahibi olmamak onu inkâr etmeyi gerektirmez: "**Hayır, ahiretle ilgili bilgileri yetersizdir. Aslında bu hususta şüphe içerisindedirler; hatta ahiret konusunda onlar kördürler.**"

İnsanlar, kendileri için gayb durumunda olan bazı konularda beşerin bilgi edinme yolları sayesinde birtakım bilgiler elde edebilirler. Artık konunun o yönü kendileri için gayb olmaktan çıkar. Ama hiçbir zaman hiçbir kimse gaybi konuların tamamını ve özellikle ahiretle ilgili gaybi meseleleri bilme imkânına sahip değildir. Bununla birlikte yüce Allah, ahiretin mümkün ve inkâr edilemez bir gerçek olduğuna dair deliller getirmektedir. Aşağıdaki âyetlerde bu husus irdelenmektedir:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا
وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا
مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ

فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا
تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ
الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ
صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

67. İnkâr edenler dediler ki: “Biz ve atalarımız toprak olduktan sonra gerçekten çıkarılacak mıyız?”

68. “Evet, bu tehdit hem bize hem de önceleri atalarımıza yapıldı. Doğrusu bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir.”

69. De ki: “Yeryüzünde dolaşın da suçluların akıbeti nice oldu bir görün.”

70. Sen onlara üzülme ve kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı canını sıkma.

71. Onlar: “Doğru sözlülerdenseniz şayet bu söylediğiniz ne zaman olacak?” diyorlar.

72. Hemen olsun dediğiniz o şeyin bir bölümünün hemen yanıbaşınızda bitivermesi yakındır.

73. Rabbin, insanlara karşı lütuf sahibidir; lakin onların çoğu şükretmez.

74. Rabbin, onların kalplerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir.

75. Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmuş olmasın.

İnkâr edenler, gördüklerinin ötesine geçmiyor, Peygamberin ahiret konusunda söylediklerine inanmadıkları gibi, bunu alaycı bir dille ifade ediyorlardı: **"Biz ve atalarımız toprak olduktan sonra gerçekten çıkarılacak mıyız?"** diyorlardı. Ardından, kendilerinden önce atalarına da bu tür masalların anlatıldığını belirtiyorlardı. Ahireti bu şekilde inkâr edişlerine Kur'ân'ın farklı yerlerinde daha başka cevaplar da verilmektedir. Burada ise Peygamberine şöyle demesi istenmektedir: **"Yeryüzünde dolaşın da suçluların akıbeti nice oldu bir görün."**

Burada peygamberlerine karşı gelmeleri ve ahireti inkâr etmeleri nedeniyle Mekke müşrikleri ve benzerleri tehdit edilmekte, kendilerinin de aynı akıbete uğrayacakları hatırlatılmaktadır. Ayrıca bu inkârcı toplumları bu dünya hayatında cezalandıran yüce Allah'ın ahirette de onları cezalandırmaya kadir olduğu anlatılmaktadır. Suçlu kavimler bir bir cezalandırılıyorsa bu evrenin hâkimi adil biridir ve işleri bir plan-program çerçevesinde yürütmektedir. Bu dünya hayatında kimi suçlar da cezasız kalmışsa bunların cezası ahirette verilecektir.

Ardından hitap Peygambere yöneltilerek: "**Sen onlara üzülme ve kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı canını sıkma**" denilmektedir. Sen görevini yaptın ve dini olduğu gibi onlara tebliğ ettin. Bundan sonrası artık onları ilgilendirir. Ayrıca Allah seninle beraberdir, onların entrika ve oyunları sana bir zarar vermeyecektir. Onların nesine üzüleceksin, yaptıklarıyla yetinmiyor, bir de: **"Doğru söylüyorsanız bu söylediğiniz ne zaman olacak?"** diyerek meydan okuyorlar. Aslında acele gelmesini istedikleri azabın bir kısmı onları enselerinden yakalamış, üzerlerine çullanmak üzeredir. Onlar, Allah'ın lütuf ve merhametini istismar ediyorlar. Bu lütfundan dolayı şükredeceklerine, meydan okuyorlar. "**Rabbin, onların kalplerinin gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmuş olmasın.**"

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ

عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اَكْثَرَ الَّذٖي هُمْ فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضٖي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖۚ وَهُوَ

الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾
وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم
مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

76. Şüphesiz ki bu Kur'ân, İsrailoğulları'nın ihtilafa düştükleri şeylerin çoğunu onlara anlatır.

77. Yine şüphesiz ki o, müminler için doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir.

78. Rabbin, hükmü ile onlar arasındaki takdirini ortaya koyacaktır. O, çok güçlüdür, çok bilendir.

79. O halde Allah'a tevekkül et; çünkü sen, apaçık olan hak üzeresin.

80. Şüphesiz sen, ölülere duyuramazsın; arkalarını dönüp giderlerken sağırlara çağrıyı da duyuramazsın.

81. Yine sen körleri, sapıklıklarından vazgeçirip de doğru yola iletemezsin. Sen sadece âyetlerimize inananlara duyurabilirsin; onlar hemen teslim olurlar.

"*İsrailoğulları*" kavramı hem Yahudiler ve hem de Hıristiyanları içine almaktadır. Çünkü her ikisi de Ahd-i Kadim'e bağlıdır. Gerek kitaplarında ortaya çıkan tahrif ve gerek diğer nedenlerle aralarındaki ihtilafların birçoğu Kur'ân tarafından vuzuha kavuşturulmuştur. Aralarında ihtilaf edip Kur'ân'ın değinmediği meseleler ise üzerinde durulmaya değmeyen hususlardır. Aralarındaki en büyük ihtilaf elbette Hz. İsa'nın peygamber olup olmadığı meselesidir. Yahudiler onun peygamber olduğunu kabul etmezler. Hıristiyanların bir kısmı ise onun diğer peygamberler gibi bir peygamber olduğunu söylerken, bir kısmı Allah'ın oğlu olduğunu söylemektedir. Yine Meryem hakkında da ihtilafa düşmüşlerdir. İhtilafları, Hz. İsa ve annesi konusuyla sınırlı değildir. Mesela Yahudilere göre domuz eti haram iken, Hıristiyanlara göre helaldir. Aralarında daha başka ihtilaflar da mevcuttur.

Ne var ki Kur'ân'ın söz konusu ihtilafları bir çözüme bağlaması, onlar

için bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü ancak iman edenler Kur'ân'ın rehberliğinden yararlanırlar. Buna göre onların ancak iman edenleri Kur'ân'ın çözümüne itibar etmektedir. Bu dünya hayatında Kur'ân'ın söz konusu ihtilaflarla ilgili çözümünü kabul etmeyenler ahirette Allah'ın huzuruna çıkarılacak ve hesap vereceklerdir. Bu sebeple Peygamberin üzülmesine gerek yoktur. O tebliğ görevini yerine getirdikten sonra iş, muhataplara kalmıştır. Bu sebeple bu anlatılanların ardından Peygambere şöyle denmektedir: "**O halde Allah'a tevekkül et; çünkü sen, apaçık olan hak üzeresin.**" Yine Peygamberi teselli etmek için şöyle buyrulmaktadır: **"Şüphesiz sen, ölülere duyuramazsın; arkalarını dönüp giderlerken sağırlara çağrıyı da duyuramazsın. Yine sen körleri, sapıklıklarından vazgeçirip de doğru yola iletemezsin. Sen sadece âyetlerimize inananlara duyurabilirsin; onlar hemen teslim olurlar."** İnsanların hidayet bulmaları yahut bulmamaları kendi irade ve arzularıyla gerçekleşen bir hadisedir. İman etmek istemeyeni kimse hidayete kavuşturamaz. İnsanın dalâlette kalması da kendi tercihi sonucudur, iman etmesi de.

Burada ölüler, sağırlar ve körler mecazî anlamda kullanılmıştır. Hakkı duymak ve görmek istemeyenler ölülere, sağırlara ve körlere benzetilmiştir.

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَٓابَّةً مِنَ الْاَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ
نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتٖى وَلَمْ تُحٖيطُوا بِهَا
عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا
فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فٖيهِ
وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي
الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى
الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللّٰهِ
الَّذِٓي اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ اِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾
مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾
وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي
حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَاَنْ
اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ
فَقُلْ اِنَّمَٓا اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ
اٰيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

82. **Haklarındaki söz gerçekleşeceği vakit insanlar için yerden, kendilerine, âyetlerimize inanmadıklarını söyleyen bir Dâbbe/canlı çıkarırız.**

83. **O gün, her ümmetten âyetlerimizi yalanlayanlardan bir grubu toplayıp süreriz.**

84. **Nihayet geldiklerinde** (Allah onlara) **şöyle seslenir: "İlminiz âyetlerimi kuşatmadığı halde onları yalandınız, öyle mi? Değilse yaptığınız neydi?"**

85. Yaptıkları zulüm sebebiyle o söz gerçekleşmiştir. Bu yüzden artık konuşmazlar.

86. Görmüyorlar mı ki geceyi dinlensinler diye yarattık. Gündüzü de aydınlık yaptık. Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için âyetler vardır.

87. Sura üflendiği gün, Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde bulunanların hepsi korkuya kapılır; hepsi de boyunları bükük bir vaziyette O'na gelirler.

88. Dağları görürsün de onları yerlerinde duruyor sanırsın; hâlbuki onlar, bulutların geçişi gibi geçerler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın işidir bu. O, yaptıklarınızdan haberdardır.

89. Kim iyiliklerle gelirse ona daha iyisi verilir. Onlar o gün korkudan uzak, güven içerisindedirler.

90. Her kim de kötülüklerle gelirse onların da yüzleri ateşe sürtülür. Yaptıklarınızın karşılığından başkasıyla karşılaşacağınızı mı sandınız?

91. Bana ancak bu şehrin Rabbine kulluk etmem emredildi. O, burayı saygıdeğer kıldı. Her şey zaten O'nundur. Ve ben, müslümanlardan olmakla emrolundum.

92. Yine, Kur'ân okumam emredildi. Her kim doğru yolu seçerse kendisi için seçmiş olur. Her kim de saparsa sen ona de ki: "Ben sadece uyarıcılardanım."

93. Ayrıca de ki: "Hamd Allah'adır. O, âyetlerini size gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir."

"Dâbbe", yeryüzünde her yürüyen canlıya verilen bir isimdir. (Ibnu Fâris, Mu'cemu Makayîsi'l-Luğa, d-b-b maddesi). Âyette sözü edilen "**Haklarındaki söz gerçekleşeceği vakit,**" ifadesi *"vaat edilen cezaya çarptırılacakları vakit"* anlamına geldiğinden bununla kıyametin kastedildiği belirtilmiştir. O halde kıyametin kopmasına yakın bir zamanda yerden bir canlı çıkacak, insanlarla konuşacak ve onlara Allah'ın âyetlerine inanmadıklarını söyleyecektir. İnsanlara, inanmadıklarını söyleyeceğine göre, çıkacağı sırada insanların tamamı veya pek çoğu Allah'ın âyetlerine inanmıyor olmalıdır.

Âyette sözü edilen dâbbe cins isim olarak anlaşıldığı takdirde bununla bir canlı türü kastedilmektedir ki bunların sayısı çok olacaktır. Ama genelde bir

tek canlı şeklinde anlaşılmıştır. Bunun temsilî bir anlatım olduğunu söyleyenler de olmuştur.

“Onlarla konuşur” diye tercüme ettiğimiz “تُكَلِّمُهُمْ” kelimesini *“onları yaralar”* anlamına gelen “تَكْلِمُهُمْ” şeklinde de okunmuştur. Buna göre âyette konuşmasından söz edilmemektedir.

Söz konusu canlının nerede çıkacağı, ne gibi bir yaratık olduğu konusunda pek çok şey söylenmektedir. Bu gibi gaybî konularda, tutarlı ve sağlıklı rivayetler olmadıkça söz söylemeyi uygun görmüyoruz

Kıyamet koptuktan sonra insanlar hesaba çekilecek, inanmayalar grup grup bir araya toplanacak ve hepsine topluca hitap edilecektir: **“İlminiz âyetlerimi kuşatmadığı halde onları yalandınız, öyle mi? Değilse yaptığınız neydi?”** Hiçbirinden çıt çıkmayacaktır. Çünkü hesaba çekilmiş, yaptıkları, delilleri ve şahitleriyle gözlerinin önüne serilmiştir. Artık azabı hak ettikleri kesinleşmiştir. Söyleyecek bir şeyleri de yoktur. Bir araya getirilmiş olan ve Allah’ın âyetlerini yalanlamış olan bu kimseler topluca cehenneme atılacaklardır.

Ahirete dair anlatılan bu sahneler elbette şimdiden ibret alınıp bunlardan ders çıkarılması içindir. Bu sebeple söz, dünya hayatında yaşayanlara getirilmekte ve şöyle denmektedir:

“Görmüyorlar mı ki geceyi dinlensinler diye yarattık. Gündüzü de aydınlık yaptık. Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için âyetler vardır.”

Gece ile gündüzün olması, insan hayatının düzeni açısından çok önemlidir. Yeryüzü sürekli gündüz yahut sürekli gece olsaydı insanların yaşaması mümkün olmazdı. Yine gece şimdikinden çok daha uzun yahut aksi olsaydı sıkıntılarla dolu bir hayat olurdu. Allah bunları öyle düzenlemiş ki insan hem dinleniyor ve hem de geçimi için çalışabiliyor.

“Sura üflendiği gün, Allah’ın diledikleri dışında göklerde ve yerde bulunanların hepsi korkuya kapılır; hepsi de boyunları bükük bir vaziyette O’na gelirler.”

Sur’un, boynuza benzer bir şey olduğu ve büyük meleklerden biri olan İsrafil’in ona iki veya üç kez üfleyeceği söylenir. Birinci üflemenin korkutucu üfleme olacağı, ikincisiyle bütün canlıların öleceği ve üçüncüsüyle de insanların kabirlerinden dirilecekleri belirtilir. İki kez üfleneceğini söyleyenler ise birincisinde bütün canlıların öleceğini, ikincisiyle de insanların kabirlerinden dirileceklerini söylerler. Her iki görüşte olan âlimlere göre burada birinci üflemeden söz edilmektedir.

Sura üflendiğinde insanlar büyük bir korkuya kapılacaklardır. İki üfleme-

nin olacağını söyleyenler, ilk üflemede Sur'un o korkunç sesi nedeniyle insanların korkudan öleceklerini söylerler. Diğer görüşte olanlara göre korkudan ölüm ikincisinde gerçekleşecektir.

"Allah'ın diledikleri dışında" ifadesiyle kimlerin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Genelde büyük meleklerin bu korkuyu hissetmeyecekleri söylenirken, insanlardan bazı sınıfları da zikredenler vardır.

"Dağları görürsün de onları yerlerinde duruyor sanırsın; hâlbuki onlar, bulutların geçişi gibi geçerler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın işidir bu. O, yaptıklarınızdan haberdardır."

Müfessirlerin çoğunluğuna göre burada kıyametin kopma sahnelerinden biri dile getirilmektedir. Sözün bağlamı da bu müfessirlerin görüşlerini desteklemektedir. Nitekim bu husus Kehf süresinin 47. âyetinde daha açık bir şekilde dile getirilmiş, *"dağları yürüttüğümüz gün,"* denilmiştir.

O koca dağların bir bulut gibi yürüyüp dağıldıkları o korkunç günde iyilik yapmış olanlar, korkudan güvenlik içerisinde olacak, ayrıca mükâfatlarını fazlasıyla alacaklardır. Kötülük yapmış olanların ise yüzleri ateşe sürtülecektir. Onlar da yaptıklarının karşılığını göreceklerdir.

"Bana ancak bu şehrin Rabbine kulluk etmem emredildi. O, burayı saygıdeğer kıldı. Her şey zaten O'nundur. Müslümanlardan olmam bana emredildi."

Mekke'ye dikkat çekilmesi, âyette de belirtildiği gibi buranın Allah tarafından saygıdeğer bir yer kılınmış olmasıdır. Müşrik Araplar da buraya saygı duyuyorlardı. Arap yarımadası anarşi içerisinde boğuşurken ve insanlar birbirlerini öldürürken Mekke'de yaşayanlar emniyet içerisindeydi. Burada hayvanlar bile öldürülmez, bitkiler koparılmazdı. Çevre Araplar da burada yaşayanlara saygı gösteriyorlardı. Müşrik Araplar da Allah tarafından buranın harem (saygıdeğer) kılındığını biliyorlardı, buna rağmen Allah'a ortak koşuyorlardı.

Mekke'ye dikkat çekilmesinin ikinci nedeni ise sûrenin indiği sıralarda İslâm davetinin şartlar sebebiyle Mekke'yle sınırlı olmasıdır. Yanlış bir anlamaya meydan vermemek için *"her şey zaten O'nundur,"* deniliyor. Ardından da müşriklerin inkârda inat ve ısrarlarına rağmen Peygamberin konumu şöyle belirleniyor: **Ve ben, müslümanlardan olmakla emrolundum. Yine, Kur'ân okumam emredildi. Her kim doğru yolu seçerse kendisi için seçmiş olur. Her kim de saparsa sen ona de ki: "Ben sadece uyarıcılardanım. Ayrıca de ki: "Hamd Allah'adır. O, âyetlerini size gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir."**

28.
Kasas Sûresi

*Mekke'de indirilmiştir. 88 âyettir. Sûre, adını 25. âyetinde geçen **"el-kasas"** kelimesinden alır. Kelime **olaylar, hikâyeler** anlamına gelmektedir.*

Sûrenin büyük bir bölümünde Hz. Musa'nın Firavun'la mücadelesi anlatılır ve bu olaylar üzerinden okuyucuya öğütler verilir. Mekke müşriklerinin Peygamber'e karşı takındıkları olumsuz tavırlar anlatılır. Peygamber'e, bu olumsuz tavırlar karşısında direnmesi tavsiye edilerek teselli edilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ
بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا
شِيَعاً يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَيَسْتَحْي۪ نِسَٓاءَهُمْ
اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤﴾ وَنُر۪يدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا
فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِث۪ينَ ﴿٥﴾

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَاَوْحَيْنَا اِلٰى اُمِّ مُوسٰى
اَنْ اَرْضِعِيهِ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا
تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي اِنَّا رَادُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا
اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾
وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ
عَسٰى اَنْ يَنْفَعَنَا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾
وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا اَنْ رَبَطْنَا
عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِاُخْتِهِ
قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ
عَلٰى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾
فَرَدَدْنَاهُ اِلٰى اُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Tâ-sîn-mîm.**
2. **Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir.**
3. **İman eden bir topluluk için Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçeği üzere anlatacağız.**
4. **Gerçekten Firavun yeryüzünde zorbalığa yöneldi; halkını çeşitli fırkalara böldü. Onlardan bir grubu zayıf bulup erkek çocuklarını boğazlıyor, kadınlarını hayatta bırakıyordu. O, kesinlikle bozgunculardandı.**
5. **Biz ise yeryüzünde güçsüz düşürülenlere iyilikte bulunmak, onları yeryüzünde önderler yapmak ve onları mirasçılar kılmak istiyorduk.**
6. **Onlara yeryüzünde güç vermek ve Firavun, Hâmân ve askerlerine, onlardan** (gelecek diye) **korktukları şeyi göstermek istiyorduk.**
7. **Musa'nın annesine: "Onu emzir. Kendisi hakkında kaygılandığında da onu denize at. Endişe etme; çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu elçilerden yapacağız" diye vahyettik.**
8. **Derken Firavun ailesi kendilerine hem bir düşman hem de bir üzüntü kaynağı olmasını takdir ettiğimiz Musa'yı buldu. Kuşkusuz Firavun, Hâmân ve askerleri günahkârlar idiler.**
9. **Firavun'un hanımı dedi ki: "Benim ve senin neşe kaynağın olabilir. Ne olur onu öldürmeyin. Hem belki bize bir faydası olur belki de onu evlat ediniriz." Onlar işin farkında değillerdi.**
10. **Musa'nın annesinin gönlü bomboş olmuştu. İnananlardan olsun diye kalbini pekiştirmemiş olsaydık neredeyse olan biteni ifşa edecekti.**
11. **Annesi kız kardeşine dedi ki: "Onu takip et." Onlar farkında değildi; ama** (kız) **uzaktan onu gözetliyordu.**
12. **Biz önceden onu sütannelerini** (emmekten) **uzak tutmuştuk. Bunun üzerine kız kardeşi dedi ki: "Sizin adınıza onun bakımını üstlenecek ve hem de ona iyi davranacak bir aile bulayım mı size?"**
13. **İşte biz annesi neşelensin, gam çekmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu bilsin diye bu yolla onu annesine kavuşturduk; ama yine de pek çoğu bilmez.**

Sûrenin başında bulunan mukattaa harfleriyle ilgili bilgi ,Bakara sûresinin birinci âyetinin tefsirinde yeterince verildi.

Söz konusu harfler, Kur'ân'ın icazıyla ilgili olduklarından bu harflerden sonra kendisinden söz edilen kitap da Peygamberimizin mucizesi olan Kur'ân-ı Kerim'dir. O apaçık bir kitaptır. Herkes kendi kabiliyeti ve bilgi birikimi çerçevesinde onu anlar. Herkes tarafından anlaşılıyor olması, onu anlama konusunda kimsenin kimseden yardım almayacağı anlamına elbette gelmez. Herkes onu yetenek ve bilgi birikimine göre anlayacağına göre anlamalar arasında derinlik ve anlatılanların hayatla eşleştirilmesi bakımından birtakım farklılıklar olacak ve âyetleri anlama konusunda daha az bilenler, daha iyi bilenlerden yararlanacaklardır.

Giriş yapıldıktan sonra Hz. Musa kıssasıyla sûreye başlanmaktadır. Hz. Musa kıssası pek çok sûrede zikredilmektedir. Burada zikredileni, en ayrıntılı olanlardandır.

Kıssanın anlatımına başlarken "**İman eden bir topluluk için**" kaydının nedenine dair birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Bazı müfessirler, şu anda iman etmiş olmadığı halde Allah'ın bilgisinde iman edecekleri kaydı bulunanların yani ileride iman edeceklerin de bu kıssalardan yararlanacağını söylemişlerdir. (İbnu Acibe, IV, 411). Bazıları da kıssanın iman eden ve etmeyenlere hitap ettiğini, fakat kıssadan yararlanacakların iman edenler olması nedeniyle böyle buyrulduğunu belirtmişlerdir. (Râzî, XII, 58). İbnu Âşur, bu ikinci görüşü zikreder ama şöyle bir ihtimalden de söz eder: Şuara ve Neml sûrelerinde Musa'nın kıssası anlatılmıştı. Bazı Müslümanlar, kıssanın ayrıntılarını merak etmiş ve bu merak ve istekleri üzerine bu sûredeki ayrıntılar indirilmiş olabilir. Bu nedenle "*iman edenler*" kaydı konulmuştur. Çünkü onların böyle bir arzuları vardı ve buna dikkat kesilecek ve ondan yararlanacak olanlar onlardır. (İbnu Âşur, X, 346).

"Gerçekten Firavun yeryüzünde zorbalığa yöneldi; halkını çeşitli fırkalara böldü. Onlardan bir grubu zayıf bulup erkek çocuklarını boğazlıyor ve kızlarını hayatta bırakıyordu. O, kesinlikle bozgunculardandı."

güç olarak çıkmalarını engellerler hem de bu fırkalardan birinin güçlenerek kendilerini uğraştırmasından kurtulurlar.

Firavun yönetiminde en çok baskı ve zulüm görenler İsrailoğulları'dır. Onların erkek çocuklarını öldürüyor, kız çocuklarına dokunmuyordu. Erkek çocukların öldürülmeleri, ileride çoğalıp kendisine karşı isyan etmeleri endişesinden kaynaklanmaktadır.

Firavun'un, bunu yapmasının nedeninin gördüğü bir rüya olduğu yaygın bir kanaattir. Denilir ki rüyasını yorumlayan kâhinler, o yıl içersinde doğan İsrailli bir çocuğun ileride kendisini tahtından edeceğini söylemişler, bu sebeple o da o yıl içerisinde doğan İsrailli erkek çocukları öldürtmüştür.

Belirtelim ki ne Kitab-ı Mukaddes'te ve ne de Kur'ân-ı Kerim'de, Firavun'un rüyasından ve kâhinlerin söz konusu rüyayı yorumlarından söz edilir. Buna dair bir imada dahi bulunulmamaktadır.

Âyette *"yuzebbihu"* kalıbı kullanılmaktadır ki bu kalıp, o fiilin çokça yapıldığını anlatır. Süreklilik ifade eden muzari kipinin kullanılması da bunu desteklemektedir. O halde İsrailoğulları'na uygulanan bu vahşet bir yılla sınırlı değil, sayılarının çoğaldığına kanaat getiren her Firavun'un başvurduğu bir yoldur. Yönetimler böylesi durumlarda halklarına yaptıklarını meşru göstermek için birtakım hile ve yalanlara başvurur ve bir şeyler uydururlar. Böylece yönetime karşı gelme potansiyeli bulunanların güç ve sayılarını azaltma yoluna giderler. Bazen direkt olarak katliamlar yapar, bazen onları birbirlerine düşürürler vs.

Kitab-ı Mukaddes'in Çıkış bölümünde şu anlatılanlar meseleye açıklık getirmektedir: *"Şimdi Mısır'ın başına Hz. Yûsuf'u tanımayan yeni bir kral geçti ve halkına şöyle dedi: Dikkat edin İsrailoğulları bizden daha fazla ve daha güçlü. Haydi onları zekice bir hileyle halledelim ki çoğalmasınlar ve bakarsınız öyle bir zaman gelir ki bir savaşa maruz kalırız da onlar düşmanlarımızla birleşerek bize karşı savaşırlar. Bu yüzden onları ülkeden kovun." Bunun üzerine onlara ağır işleri yüklediler ki onların altında ezilsinler. Ve onlar, Firavun için muhteşem şehirler inşa ettiler, Pithom ve Ramses ve Mısırlılar, İsrailoğulları'nı zorla köleleştirdiler. Ve onların hayatlarını, harç karma, tuğla yapımı, her türlü tarla hizmeti gibi zor işlerde çekilmez hale getirdiler. Ve Mısır'ın kralı İbrani ebelerle konuştu... Ve şöyle dedi: -İbrani kadınlara ebelik yaptığınızda çocuklara bakın, eğer oğlansa öldürün, kız ise bırakın yaşasın.* (Çıkış: I: 8-16)

"Biz ise yeryüzünde güçsüz düşürülenlere iyilikte bulunmak, onları yeryüzünde önderler yapmak ve onları mirasçılar kılmak istiyorduk."

"Onlara yeryüzünde güç vermek ve Firavun, Hâmân ve askerlerine, onlardan korktukları şeyi göstermek istiyorduk."

Yeryüzünde güçsüz duruma düşürülenlerin İsrailoğulları ve onları bu duruma düşürenlerin ise Firavun ve adamları olduklarına yukarıda değinmiştik. Firavun, Hâmân ve askerlerinin korktukları şey, İsrailoğulları'nın güçlenip kendilerine karşı koymalarıdır. Zaman zaman İsrailoğulları'nın erkek çocuklarını öldürmelerinin nedeni de budur.

İşte yüce Allah, güçsüz duruma düşürülmüş olan bu kavmi Hz. Musa ve Harun'un önderliğinde Firavun'un esaretinden kurtarmış, aralarından pek çok peygamber göndererek onları önderler kılmış, Hz. Süleyman ve Davud döneminde güçlü bir devlet kurmuşlardır. Uzun bir süre sonra da olsa, köle hayatı geçirdikleri ve oradan kaçmak zorunda kaldıkları Mısır'ı da fethetmişlerdir. Kuşkusuz bu, durup dururken olmamış; İsrailoğulları peygamberlerine iman etmiş, getirdikleri vahyi gözetmiş ve öylece yükselmişlerdir. Çünkü Allah'ın toplumlar için belirlediği yasalar böyledir. Gayret ve çabası olmayan toplumları Allah da ellerinden tutup yükseltmez.

Bazı müsteşrikler, Kur'ân'ın Hâmân'ı Firavun'un danışmanı olarak göstermesinin tarihi bir hata olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu meseleye değinen çağımız müfessirlerinden Mevdûdî şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Batılı müsteşrikler bu konu hakkında oldukça kritik bir tutum takınmışlardır. Onlara göre, Hâmân, Hz. Musa'dan (a.s) yüz sene sonra M.Ö. 486-465 arası hüküm sürmüş olan Pers Kralı Xerxes'in nedimiydi. Fakat Kur'ân onu Mısır'da Firavun'un bir bakanı olarak göstermektedir. Müsteşriklerin fikri katıksız bir ön yargıdan başka bir şey değildir. Bir kere müsteşriklerin elinde Xerxes'in Haman'dan önce, 'Hâmân' isimli bir başka şahsın yaşamadığını ispatlayacak tarihî bir delil var mıdır? Varsa nedir? Eğer bir müsteşrik sahih belgeleri araştırarak Firavun'un bakan, başkan ve nedimlerine ait olan ve içinde 'Hâmân' adı geçmeyen tam bir listeyi ortaya çıkarırsa hiç beklemeden bunu umuma duyurup mikrofilmini neşretmelidir. Çünkü Kur'ân'ı reddetmek için bundan daha iyi, daha etkili bir araç olamaz" (Mevdûdî, IV, 159).

Muhammed Esed ise Kur'ân'da kullanılan "Hâmân" sözcüğünün büyük bir ihtimalle özel bir isim değil, eski Mısır dininde tanrı Amon'a nispet edilen yüksek sınıftan rahiplere verilen Hâ-Amen unvanının Arapçaya mal olmuş şekli olduğunu söylemektedir. (M. Esed, Kur'ân Mesajı, II, 782)

"Musa'nın annesine: "Onu emzir. Kendisi hakkında kaygılandığında da onu denize at. Endişe etme; çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden yapacağız" diye vahyettik."

Hz. Musa'nın doğumunu, gençliğini ve Medyen'e gidip dönüşünü içeren kıssa burada başlamaktadır. Nakledildiğine göre Firavun, ebeleri tembihliyor ve İsrailoğulları'ndan erkek çocuk doğuran hanımlarının kendisine haber verilmesini istiyordu. Hz. Musa'nın doğumu niçin haber verilmemişti veya haber verildi de henüz infaz gerçekleşmeden mi annesi tarafından denize atıldı, bilmiyoruz. Yüce Allah, en büyük düşmanının sarayında onun gençlik dönemini geçirmesini öngörmüştü ve öyle oldu. Anne, oğlu Musa'nın hayatından endişe duymaya başladığında, Allah'ın emrine uyarak batmayacak şekilde bir sepete koyarak onu denize attı. Kız kardeşini de akıbetini öğrenmek üzere onu takip etmekle görevlendirdi. Sepeti, Firavun'un ailesi buldu. Çocuğu da olmayan kraliçe, Firavun'dan bu çocuğu öldürmemesini, kendilerine bir neşe kaynağı olabileceğini söyledi. Kız kardeşi, kendisini fark ettirmeyecek şekilde olup biteni takip etti. Kız kardeşin, küçük kardeşinin Firavun'un sarayına ulaştığını anlayınca eve dönmediğini ve akıllıca bir hareketle, ne olup biteceğini öğrenmek üzere orada kalmış olduğunu anlıyoruz. Çocuğun hiçbir sütanneyi kabul etmediğini görüp, Kraliçenin ona uygun bir sütanne için telaşa kapıldığını anlayınca akıllı kız, doğruca saraya gitmiş ve şöyle demiştir: **"Sizin adınıza onun bakımını üstlenecek ve hem de ona iyi davranacak bir aile bulayım mı size?"** Kız kardeşin önerisi kabul gördü ve Hz. Musa'nın öz annesi, sütannesi olarak tutuldu.

Hz. Musa'nın annesine nasıl vahyedildi? Hz. Musa'nın annesi bir peygamber miydi? Rüyada mı gördü? Kalbine ilham mı edildi? Yoksa o dönemde yaşayan bir peygamber mi gelip kendisine haber verdi? Bunlar, burada söylenebilecek varsayımlardır. Kimi şu veya bu sebeple bu görüşlerden birini tercih edebilir. Ama hiç kimse kendi tercihinin kesinlikle doğru olduğunu söyleyemez.

Kıssalar müteşâbihattandır. Çünkü kıssalarda birçok olay ve ayrıntı atlanır. Dolayısıyla muhkem âyetlerin desteklemeyeceği yahut muhkem âyetlerle bağdaşmayan bir hüküm kıssalardan çıkarılamaz.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۚ

فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسَى
فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾
قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ
﴿١٧﴾ فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ
بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾
فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ
أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ
جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَاءَ رَجُلٌ
مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ
لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا
خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

14. **Yiğitlik çağına erişip olgunlaşınca ona bir hüküm ve bir ilim verdik. İyilik edenleri biz işte böyle mükâfatlandırırız.**

15. (Musa) **Halkının her şeyden habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. O an, biri kendi kavminden, diğeri düşman taraftan olan iki ada-**

mın kavga ettiğini gördü. Kendi kavminden olan hemen düşmanı olana karşı ondan yardım istedi. Musa da yumruklayıp ölümüne yol açtı. Bunun üzerine: "Bu, şeytanın işi; gerçekten de o, saptırıcı apaçık bir düşmandır" dedi.

16. (Yine) **Dedi ki: "Rabbim! Kendi kendime zulmettim, beni bağışla." Allah da onu bağışladı; çünkü O'dur gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olan.**

17. **Bunun üzerine dedi ki: "Rabbim! Bana nimet olarak verdiklerinin hakkı için artık hiçbir suçluya arka çıkmayacağım."**

18. **Ve korku içinde etrafını gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen, yine bağırarak kendisinden yardım istiyor. Musa ona: "Hiç şüphe yok ki sen, apaçık bir azgınsın." dedi.**

19. **Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı hınçla yakalamak isteyince** (kavminden olanı); **"Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Arabulucu olmayı istemiyorsun sen. Yeryüzünde zorba biri olmak istiyorsun" dedi.**

20. **Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve: "Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için kendi aralarında konuşuyorlar. Hemen burayı terk et. Ben kesinlikle senin iyiliğini istiyorum" dedi.**

21. **Korkarak ve etrafını gözetleyerek oradan çekip gitti. "Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kurtar" dedi.**

22. **Medyen'e doğru yöneldiğinde; "Umarım Rabbim beni doğru yola iletir" dedi.**

Hz. Musa sarayda iyi bir eğitim görmüştü. Hem İsrailoğullarıyla yakın teması, hem de sarayda olup bitenlerden haberdar oluşu hayatı daha iyi tanımasına neden olmuştu. Her peygamberde mevcut olan üstün yetenekler; zekâ ve güçlü bir muhakeme onda da vardı. Görgü ve birikimi, iyi davranış ve ahlâkıyla halkın sempatisini kazanmıştı.

Öyle anlaşılıyor ki Hz. Musa'nın bu sıralarda Firavun'la arası açılmıştı. Çünkü Firavun zalim biri idi ve Hz. Musa'nın hiçbir şey yokmuş gibi davranması mümkün görünmemekte idi. Firavun'a muhalefeti sebebiyle saraydan ayrılmış ve şehirde ancak şehrin sokaklarının tenha olduğu sıralarda dolaşabilmekteydi.

İşte böyle bir olgunluğa kavuştuktan sonra halkın sokaklardan çekildi-

ği ve sokakların tenhalaştığı bir sırada şehirde dolaşırken iki kişinin kavga ettiklerini gördü. Bunlardan biri kendi kavmi olan İsrailoğulları'ndandı. Diğeri de Mısırlı bir Kıpti idi. Musa, Firavun'un ve Kıptilerin İsrailoğulları'na nasıl kötü muamele ettiklerini ve onları horlayıp zulmettiklerini gayet iyi biliyordu. İsrailoğulları'ndan olan kişi, kendisinden yardım istedi. Musa, ötekine bir yumruk attı ve adamcağız orada yere yıkılıp öldü. Hz. Musa pişman olmuştu. **"Bu, şeytanın işi; gerçekten de o saptırıcı apaçık bir düşmandır. Rabbim! Kendi kendime zulmettim, beni bağışla."** dedi. Allah'ın kendisini bağışlaması üzerine de: **"Rabbim! Bana nimet olarak verdiklerin için artık hiçbir suçluya arka çıkmayacağım."** diyerek artık böyle işlere bulaşmayacağına dair söz verdi. Hz. Musa'nın bu sözünden İsrailoğulları'ndan olan kişinin haksız olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Hz. Musa'nın adamı öldürmeden önce bunun farkında olduğuna dair bir işaret bulunmamaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki Hz. Musa'nın Mısırlıyı öldürme kastı bulunmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü bir yumrukla birinin ölmesi nadir olaylardandır.

İsrailoğulları'ndan birinin bir Mısırlıyı öldürmesinin cezasının ölüm olduğunu Hz. Musa gayet iyi biliyordu. Böyle bir suç işledikten sonra ilk aklına gelen, bu işin Allah katındaki cezası idi. İşte bundan dolayı Hz. Musa Allah'tan bağışlama dilemiş ve Allah da kendisini bağışlamıştı. Ama ortada başka bir gerçek vardı ve o da Firavun'un bunu bağışlamayacağı idi. Korku içinde etrafını gözetleyerek sabahladı. Ertesi gün yine aynı adam bir başka Mısırlıyla kavga ediyordu. Yine bağırarak Musa'dan yardım istedi. "**Musa ona: 'doğrusu sen, besbelli bir azgınsın' dedi."** Hz. Musa bu sözüyle İsraillinin kaba ve hırçın biri olduğunu söylüyordu. Yine de İsraillinin tarafını tutarak hınçla Mısırlının üzerine yürüdü. Ancak İsrailliye **"doğrusu sen, besbelli bir azgınsın"** dediğinden dolayı İsrailli, Musa'nın kendi üzerine yürüdüğünü sandı ve: **"Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Arabulucu olmayı istemiyorsun sen. Yeryüzünde zorba biri olmak istiyorsun" dedi.**

Bu sözü söyleyenin, Mısırlı olan kişi olduğunu söyleyen de vardır. Bunlara göre Mısırlıya bunu o İsrailli kişi söylemişti.

Bu olaydan sonra önceki gün Mısırlıyı öldürenin Hz. Musa olduğu duyulmuş ve Mısır'ın ileri gelenleri, artık Musa'nın çok ileri gittiğini söyleyerek onu yakalayıp öldürmeyi görüşürken biri bu durumu Musa'ya haber vermek üzere koşup gelmiş ve: **"Ey Musa! İleri gelenler, seni öldürmek için kendi aralarında konuşuyorlar. Hemen burayı terk et. İnan senin iyiliğini istiyorum dedi."**

Artık Musa buralarda kalamazdı. Yüce Allah'a yalvardı: **"Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kurtar"** dedi ve Medyen'e yönelerek **"Umarım Rabbim beni doğru yola iletir"** dedi.

Bütün bu olaylar vuku bulduğunda Hz. Musa peygamber değildir. Peygamber oluşu, Medyen'de 8-10 yıl kaldıktan sonra geri dönüşü veya yerleşecek bir yer arayışı sırasında yolda gerçekleşmiştir.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ
وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا
لَا نَسْقٖى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبٖيرٌ ﴿٢٣﴾
فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّٖى لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَىَّ
مِنْ خَيْرٍ فَقٖيرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَٓاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشٖى عَلَى اسْتِحْيَٓاءٍ
قَالَتْ اِنَّ اَبٖى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا
جَٓاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ
اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِىُّ الْاَمٖينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنّٖٓى اُرٖيدُ
اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَىَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَنٖى ثَمَانِىَ
حِجَجٍ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَٓا اُرٖيدُ اَنْ اَشُقَّ
عَلَيْكَ سَتَجِدُنٖٓى اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿٢٧﴾

قَالَ ذٰلِكَ بَيْن۪ي وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا
عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٢٨﴾

23. Medyen suyunun başına vardığında orada hayvanlarını sulayan bir topluluk gördü. Ayrıca hayvanlarını sudan uzak tutan iki de kız gördü. "Sizin bu haliniz nedir ki? Neden böyle yapıyorsunuz?" diye sordu. Dediler ki: "Çobanlar, işlerini bitirip suyun yanından uzaklaşmadıkça, biz hayvanlarımızı sulamıyoruz. Babamız da yaşlı biridir."

24. Musa onlar için hayvanlarını suladı. Sonra gölgeye çekildi ve dedi ki: "Rabbim, bana indireceğin en küçük bir iyiliğe dahi öylesine muhtacım ki!"

25. Çok geçmeden o iki kızdan biri, utana sıkıla yanına geldi ve: "Babam, hayvanlarımızı sulamanın ücretini vermek için seni çağırıyor" dedi. Musa, onun yanına gidip başından geçeni anlatınca o: "Korkma, o zalimler güruhundan kurtuldun" dedi.

26. O iki kızdan biri dedi ki: "Babacığım, onu ücretli tut; çünkü ücretle tutacağın kimselerin en güçlüsü ve en güvenilir olanı budur."

27. (Babaları) **dedi ki: "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum; ama şayet on yıla tamamlayacak olursan, o senin iyiliğindir. Yine de sana zorluk çektirmek istemem. İnşallah beni salih kişilerden bulacaksın."**

28. (Musa) **Şöyle cevap verdi: "Bu, benimle senin aramızda kalsın. Artık iki süreden hangisini tamamlarsam tamamlayayım bana karşı bir husumet olmasın. Allah da konuştuklarımıza vekildir."**

Hz. Musa niçin Medyen'i seçmişti, Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda bir bilgi verilmemektedir. Belki de Firavun'un hâkim olmadığı en yakın bölge orasıydı.

Müfessirlerin bir kısmı, burada sözü edilen iki kızın babalarının Medyen halkına peygamber olarak gönderilen Hz. Şuayb olduğunu söylerler. Bazıları da, Şuayb'a iman etmiş salih bir kişi olduğunu söylemektedir. Âyetlerde Hz. Şuayb olduğuna dair bir imada dahi bulunulmamış olması, Hz. Şuayb'ın olmama ihtimalini arttırmaktadır. Ancak gerek kızların davranışlarından ve gerek babanın sözlerinden iman etmiş iyi bir kimse olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Musa'nın, o kızların hayvanlarını suladıktan sonra bir gölgeliğe çekilip **"Rabbim, bana indireceğin en küçük bir iyiliğe dahi öylesine muhtacım ki!"** diye dua etmesi, çaresizliğini ortaya koymaktadır. Çünkü o, ne yapıp edeceğini bilmiyordu. Aslında çaresiz olmasaydı o iki kızın babalarının, koyunlarını sulamanın karşılığını vermek üzere kendisini eve çağırmasına da icabet etmezdi. Ama ne yapacağını, nereye gideceğini bilemiyordu. Çaresiz kızı takip ederek evlerine gitti.

Medyen'e yönelirken dua etmiş ve Rabbinin kendisini doğru yola kavuşturacağını umduğunu söylemiş ve duası kabul edilmişti. İyi bir insanın yanında barınacak bir yer ve iyi bir eş bulmuştu.

Sekiz yıl mı orada kaldı, on yıla mı tamamladı? Bazı rivayetlerde on yılı tamamladığı ifade edilmekle birlikte (Taberi, XIX, 568) Kur'ân bu konuda da bilgi vermemektedir.

Kızların babalarının "sekiz yıl" yerine "sekiz hac" demesi, hem kızların babalarının dindar biri olduğuna, hem de hac ibadetinin o dönemde önemli bir ibadet olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Mesela eğer hayatının odağında mal mülk gibi bir düşünce olmuş olsaydı *"sekiz kuzulama"* vs. gibi bir söz söyleyebilirdi.

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنّٖٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّٖٓي اٰتٖيكُمْ
مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّٓا
اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنّٖٓي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿٣٠﴾ وَاَنْ
اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنٖينَ ﴿٣١﴾
اُسْلُكْ يَدَكَ فٖي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍۘ وَاضْمُمْ

إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ
إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ
رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾
وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ
رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

29. Musa süreyi doldurup ailesini yola çıkarınca Tur tarafında bir ateş gördü. Ailesine "Siz bekleyin; ben bir ateş gördüm. Belki oradan size bir haber getiririm yahut oradan bir kor getiririm de ısınırsınız" dedi

30. Oraya varınca o mübarek yerdeki vadinin sağ yamacındaki bir ağaçtan; "Ey Musa! Ben, âlemlerin Rabbi Allah'ım!" diye nida edildi.

31. "Asanı yere at." Onun çevik bir yılan gibi kıvranıp hareket ettiğini görünce, arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Ey Musa, dön ve korkma. Sen, kesinlikle güvende olanlardansın."

32. "Elini koynuna sok, lekesiz bembeyaz çıkacaktır. Korkudan dolayı açılmış olan kollarını da çekiver kendine. İşte bu ikisi, Firavun ve adamlarına karşı Rabbinden iki kesin delildir. Onlar, yoldan çıkmış bir topluluktur."

33. Dedi ki: "Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Bu sebeple beni öldürmelerinden korkuyorum."

34. "Kardeşim Harun var ya; o, benden güzel konuşur. Onu da benimle birlikte bir yardımcı olarak gönder; çünkü beni yalanlamalarından korkuyorum."

35. Buyurdu ki: "Biz, kardeşinle senin gücüne güç katacağız ve size öyle bir kudret vereceğiz ki mucizelerimiz sayesinde size erişemeyecekler. Siz ikiniz ve size tabi olanlar galip geleceksiniz."

Hz. Musa ailesiyle birlikte nereye gidiyordu. Kur'ân-ı Kerim bu konuda da bir bilgi vermemektedir. Bazı müfessirler, Mısır'a gittiğini, çünkü aradan on yıl gibi uzun bir müddet geçtiğini söylerler. Firavun da ölmüş ve yerine başka bir Firavun geçmişti. Onu artık kimse tanımazdı. Mısır'a gidip İsrailoğullarıyla birlikte yaşayacaktı. Bazıları da, kendisine peygamberlik verildikten sonra korkusunu dile getirmesini hesaba katarak Şam'a gidiyordu, derler. Kuşkusuz nereye gittiği önemli olsaydı Kur'ân buna değinirdi.

Âyetlerden Hz. Musa ve ailesinin yollarını kaybettiklerini, havanın da soğuk olduğunu anlıyoruz. Yine ailesiyle birlikte ateşin bulunduğu yere gitmekten çekindiği de anlaşılmaktadır. Çünkü ateşin yanındakilerin ailesine zarar vermelerinden endişe ediyordu.

Olay önceki Neml sûresinde de birtakım lafız farklılıklarıyla geçmektedir. Ağaçtan gelen ses: *"Ey Musa! Ben çok güçlü ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'ım"* (Neml 27/9) denilirken burada **"Ey Musa! Ben, âlemlerin Rabbi Allah'ım!"** denilmektedir. Tâhâ sûresinin 12-14. âyetlerinde ise *"Ben, şüphesiz ki senin Rabbinim! Ayakkabılarını çıkar, kuşkusuz sen mukaddes vadidesin, Tuva'dasın! Ben seni seçtim, sana vahiy edilene kulak ver! "Ben, Allah'ım, benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et ve namazı beni anmak için kıl"* denilmektedir ki burada birtakım ilaveler de mevcuttur. Karşılaştırma yapılacak olursa lafızlarda başka benzeri farklılıklar söz konusudur. Müfessirlerin bir kısmı bu farklılıkların tamamının söylendiğine dikkat çekerler. (Râzi, XII, 78; İbnu Âşur, X, 383). Bu konuya değinen Elmalılı şöyle demektedir: "İmam Fahreddin Razî bu farkların sebebini anlatmak için der ki: 'Bunların arasında zıtlık yoktur. Allah Teâlâ hepsini anlatmış, fakat her sûrede o seslenmenin bir kısmını nakletmiştir.' Kâdî ve Ebu's-Suûd da 'Fark yalnız sözdedir, asıl kastedilen mânâda farklılık ve zıtlık yoktur' demişler; bu ise Kur'ân yalnız mânâyı hikâye etmiş demek olacağından 'nidâ' (seslenme)nin bir söz ve ses değil, yalnız bir mânâdan ibaret olduğunu zannettirebileceği gibi, kıssanın üç sûrede tekrar edilmesinin sebebini de açıklamıyor. Hâlbuki her birinde kıssa, sadece bir tekrardan ibaret olmayıp diğerlerinde söylenmeyen bir yönüyle açıklanmış olduğundan Razi'nin dediği gibi 'nida' (seslenme)nin içinde bulundurduğu ifade de budur. Hepsinin ortaya çıkardığı gerçek Musa (a.s)'nın bir sözü, söz olarak işitmiş olmasıdır." (Elmalılı, VI, 389).

Hz. Musa'ya ilk kez vahiy geldiğini düşünürsek bu farklı söyleyişlerin hepsinin söylenmiş olduğunu rahatlıkla anlarız. İlk vahye muhatap olan peygamberin bir şok geçirmesi ve ne yapacağını bilemeden şaşakalması gayet doğaldır. İşte peygamberi o psikolojik şaşkınlıktan kurtarmak için birkaç kez ve hem de lafızlar değiştirilerek seslenilmiştir. Peygamberimize gelen ilk vahiyde de Cebrail'in üç kez *oku* diye seslendiği ve ardından onu kucaklayıp sıktığı rivayetlerde belirtilmektedir. O halde Hz. Musa, Rabbin seslenmesini duyduğunda şok geçirmiş ve kendisine gelmesi için farklı sözlerle kendisine seslenilmiştir.

Yüce Allah'ın ağaçtan nasıl seslendiği konusunda Ehl-i Sünnet ile Mutezile arasında birtakım tartışmaların olduğu bilinmektedir. Allah'ın kendisi mi seslendi, ezeli ve ebedi olan kelamı ile mi seslendi yoksa ağacın kendisinde o sesi mi yarattı? gibi farklı görüşler ve tartışmalar, bu tefsirde kaçındığımız konulardır. Bizim burada söyleyeceğimiz: Gaybı Allah bilir. Gaybî konuların nasıl cereyan ettiğinin tartışılması insanın kesin sonuca varabileceği bir mesele değildir. Allah nasıl seslenmişse öylece seslenmiştir. O, her şeye kadirdir. Bize seslendiğini söylemişse öylece inanır, nasıl gerçekleştiği üzerinde durmayız.

Hz. Musa, henüz Fiarvun'un yanına gitmeden orada göstereceği iki mucizesi kendisine gösterilmiştir. Böylece Hz. Musa'ya, silahsız oraya gitmiyorsun, bu mucizeler senin için güçlü birer silahtır, denilmiş, güvende olacağı garantisi de kendisine verilmiştir.

"Dedi ki: 'Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Bu sebeple beni öldürmelerinden korkuyorum."

Hz. Musa'nın korkusu, salt bir ölüm korkusu olmasa gerek. Belki de o, öldürülmesi durumunda peygamberlik görevini yerine getirememe endişesi taşıyordu. Hemen sonra gelen âyette Hz. Musa'nın: **"Kardeşim Harun var ya; o, benden güzel konuşur, onu da benimle birlikte bir yardımcı olarak gönder; çünkü beni yalanlamalarından korkuyorum,"** demesi söz konusu ettiğimiz endişenin daha etkin olduğunu göstermektedir. Anlaşılıyor ki Hz. Musa'nın endişesi öldürülmekten çok, meramını anlatamama endişesidir. Yüce Allah, bu endişesini de gideriyor ve: **"Biz, kardeşinle senin gücüne güç katacağız ve size öyle bir kudret vereceğiz ki mucizelerimiz sayesinde size erişemeyecekler. Siz ikiniz ve size tabi olanlar galip geleceksiniz."** diyor.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا
سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فٖٓى اٰبَآئِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٣٦﴾
وَقَالَ مُوسٰى رَبّٖٓى اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرٖى
فَاَوْقِدْ لٖى يَا هَامَانُ عَلَى الطّٖينِ فَاجْعَلْ لٖى صَرْحًا لَعَلّٖٓى اَطَّلِعُ اِلٰٓى
اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّٖى لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبٖينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ
هُوَ وَجُنُودُهُ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا
لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٠﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنَاهُمْ فٖى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحٖينَ ﴿٤٢﴾

36. Musa onlara apaçık mucizelerimizle geldiğinde: "Bu, uydurulmuş bir büyüden başkası değildir. Biz önceki atalarımızdan da bunu işitmedik."

37. Musa da şöyle dedi: "Kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve sonucun kimin lehine olacağını Rabbim daha iyi bilir. Şüphesiz ki zalimler iflah olmaz."

38. Firavun ise şöyle dedi: "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Ey Hâmân, benim için çamurun üstünde bir ateş yakıp bir kule yap da Musa'nın ilâhını göreyim. Ben onun yalancılardan biri olduğu kanaatindeyim."

39. Hülasa, o ve askerleri haksız yere yeryüzünde büyüklük tasladılar ve bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

40. Onu ve askerlerini yakalayıp denize attık. Bir bak da gör; zalimlerin sonu nasıl oldu!

41. Biz onları, ateşe çağıran önderler kıldık. Kıyamet günü onlara yardım edilmeyecektir.

42. Bu dünya hayatında ardlarına bir lanet taktık. Kıyamet gününde ise iğrenç kimselerden olacaklar.

Hz. Musa ve Harun, birlikte Firavun'a gittiler. Kendilerinin Allah tarafından gönderilen elçiler olduklarını; ibadet edilmesi gerekenin sadece Allah olduğunu, O'nun her şeyi yaratan olduğunu ve her şeyin O'nun emriyle meydana geldiğini söylediler. Sözlerinin doğruluğuna dair mucizeler gösterdiler. Fakat Firavun, bu mucizelerin uydurulmuş birer sihir olduklarını söylemiştir. Iddiasına göre aslında Musa'nın yaptığı, basit bir sihir, ama kendisi, bunların Allah katından mucizeler olduklarını söylüyor. Firavun ilave ediyor ve atalarından Allah'ın birliğine çağıran peygamberlerin olduklarına dair bir şey duymadığını söylüyor. Gerçi daha önce Hz. Yûsuf yaşamış ve idarecilik görevinde de bulunmuştu. Firavun gerçekten bunu bilmiyor muydu?

Şu bir gerçek ki Firavun düzenini kurmuş ve ilâhlığını da ilan etmişti. Kavmi de bunu kabullenmişti. Hz. Yûsuf'tan haberdar olsa bile bunu söylemeyecekti. Belki de Hz. Yûsuf'la ilgili haberler de zamanla bozula bozula o dönem toplumunun inancına göre şekillendirilmişti.

Hz. Musa, gösterdiği mucizelerin uydurulmuş bir sihir olarak nitelenmesi üzerine dedi ki: **"Kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve sonucun kimin lehine olacağını Rabbim daha iyi bilir. Şüphesiz ki zalimler iflah olmaz."** Yani siz beni sihirbazlıkla itham ediyorsunuz ama Allah beni biliyor.

Ortada bir gerçek var ki o da, bir peygamberi böyle haksız suçlamalarla suçlayanlar iflah olmazlar.

Firavun'un kavmi, onun ilâh olduğunu kabul etmişlerdi. Firavun bunu tekrar perçinlemek istedi ve: **"Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum,"** dedi. Hâmân'a da hemen tuğla yapıp yüksek bir kule inşa etmesini söyledi. Muhtemel ki bu sözü, Hz. Musa'nın, yüce Allah'ın yerin ve göğün yaratıcısı olduğunu söylemesi üzerine söylemiştir. Daha önce de birkaç kez dikkat çekmiştik. Kur'ân kıssaları, birçok olay ve konuşma atlanarak, o sûrenin konusuyla uyumlu olan yönlerinin aktarılması şeklinde gelir.

Aslında Firavun bu sözleriyle Allah'la alay ediyordu. Çünkü Hz. Musa, yukarı çıkarsan Allah'ı görürsün diye bir şey söylememiştir. Kur'ân-ı Kerim, bu saçma iddianın sonu ne oldu, sözünü ettiği kuleyi inşa ettirdi mi, ettirmedi mi, bu konuda bir bilgi vermemektedir.

"O ve askerleri haksız yere yeryüzünde büyüklük tasladılar ve bize döndürülmeyeceklerini sandılar."

Hz. Musa'nın Firavun'la mücadelesi yıllar sürmüştür. Bu sırada Firavun bir takım felaketlerle de karşı karşıya kalmış fakat inkârda ısrar etmiştir. Her bir felaketle karşılaştığında Hz. Musa'dan bu felaketi savdığı takdirde İsrailoğulları'nı kendisiyle göndermeye söz vermiş ama felaket ortadan kalktıktan sonra inkârda ısrar etmiştir. Firavun'un askerleri de Firavun'un peşinden ayrılmamışlardır. Bilakis gittikçe zorbalıklarını arttırarak devam ettirmişlerdir.

Hz. Musa, sonucun kimin lehine olacağını daha önce söylemişti. Firavun ve askerleri denizde boğuldular. Dünyada akıbetleri böyle oldu. Ahirette ise hiçbir yardım görmeyecekleri gibi daha şiddetli bir azaba çarptırılacaklardır.

Kötülüklere önder oldukları için denizde boğulma cezalarından sonra bu dünya hayatında lanetle anılır oldular.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى
بَصَٓائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَا اِلَى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا
كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّا اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِي اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَا وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَا
اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا
لَوْلَا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا
اُوتِيَ مِثْلَ مَا اُوتِيَ مُوسٰى اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا اُوتِيَ
مُوسٰى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا اِنَّا بِكُلٍّ
كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَاْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَا
اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ
اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ
هُدًى مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

43. İlk nesilleri helâk ettikten sonra insanların kalp gözlerinin aydınlatıcıları olarak ve ayrıca bir hidayet ve bir rahmet olarak Musa'ya kitabı verdik ki düşünüp öğüt alsınlar.

44. İşi Musa'ya verdiğimiz zaman sen batı yakasında değildin ve buna şahit olanlardan da değildin.

45. Fakat biz, birçok nesiller yarattık ve üzerlerinden çok zaman geçti. Sen Medyen halkı arasında bulunup onlara âyetlerimizi okuyor değildin; aksine bunları biz sana gönderdik.

46. Seslendiğimizde de Tur'un yanında değildin; fakat senden önce kendilerine herhangi bir uyarıcı gönderilmemiş bir kavmi uyarman için bir rahmet olarak gönderildin ki düşünüp öğüt alsınlar.

47. Kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde derler ki: "Rabbimiz, keşke bize bir peygamber gönderseydin de böylece âyetlerine uysaydık ve iman edenlerden olsaydık."

48. Katımızdan kendilerine gerçek geldiğinde: "Musa'ya verilenler gibi ona da verileydi ya" derler. Daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmediler mi? "Birbirini destekleyen iki büyü" dediler ve "Biz, tamamını inkâr ediyoruz" dediler.

49. Sen de ki: "Doğru söylüyorsanız Allah katından, bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin."

50. Sana herhangi bir şekilde cevap veremiyorlarsa bilesin ki onlar heveslerine uyuyorlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Allah elbette zalimler güruhunu hidayete erdirmez.

51. İyi düşünüp öğüt alsınlar diye sözü birbiri ardınca dizdik.

Hz. Musa'ya kitap verilmezden önce pek çok kavim toplu helake maruz kalmıştır. Söz konusu kavimlerin helak sebepleri, peygamberlerinin çağrılarını kulak ardı etmeleri, inkârda ısrar etmeleri ve uyarıldıkları kötü davranışlarını devam ettirmeleridir. Helak edilen kavimlerden Kur'ân'da zikredilenlerin niçin helak edildikleri de yine Kur'ân'da belirtilmektedir.

Hz. Musa'ya kitap verilmezden önceki nesillerin *"el-kurunu'l-ûlâ/ilk nesiller"* diye isimlendirilmeleri, muhtemelen daha sonra ilâhi bir ceza ile toplu bir

helâkin olmamasından kaynaklanmaktadır. En azından burada helakten söz edilmesi bunu çağrıştırmaktadır. Muhammed Esed, Tevrat'ın tedvin edilmiş (yazıya geçirilmiş) ilk vahyî yasalar kitabı olması dolayısıyla insanlığın dînî tarihinde yeni bir safhayı başlatmış olduğunu kaydetmektedir (Kur'ân Mesajı, II, 790). *El-kurûnu'l-ûlâ*'yı sonraki nesillerden ayıran başka özellikleri de olabilir. Mesela daha uzun ömürlü insanlar olabilirler. Ama farklılıklar ne olursa olsun, Hz. Musa'ya kitap verilmesiyle insanlık tarihinde yeni bir sayfanın açıldığı açıkça anlaşılmaktadır.

44-46. âyetlerde anlatılan olaylarda Peygamberin o olaylara şahit olanlardan olmadığının zikredilmesi, Peygamberin bu bilgileri Allah'tan aldığının delili olarak gündeme getirilmektedir. Peygamber, iki bin yıl önce vuku bulmuş olayları nereden bilsin? Kuşkusuz bu bilgileri Peygambere gönderen Allah'ın kendisidir.

Müşrikler, atalarından Allah'ın peygamber gönderdiğine dair bir bilgi duymadıklarını söylüyorlardı. Firavun ve çevresi de aynı iddiayı ileri sürmüşlerdi. Gerçi müşrikler bu iddiayla birlikte bununla çelişen iddialar da ileri sürmüşlerdir. Ama böyle bir iddiaları da vardı. O halde aradan uzun bir müddet geçtikten sonra bir kavme peygamber gönderilmesi bakımından Hz. Musa'nın gönderilişi ile Peygamberimizin gönderilişi arasında bir benzerlik vardır. İkisi kitap sahibi resul olmaları açısından da birbirlerine benzerdirler.

Müşrikler, kimi konuyu Yahudilere danışırlardı. Burada müşriklere şöyle bir mesaj da verilmektedir: Siz Yahudilere danışıyorsunuz ama Hz. Musa'ya kitap indirilmesinin üzerinden çok uzun müddet geçti. Bu sebeple onlar, kendilerine indirilen vahyin bir kısmını unutmuşlardır.

"Fakat senden önce kendilerine herhangi bir uyarıcı gönderilmemiş bir kavmi uyarman için bir rahmet olarak gönderildin. Belki düşünüp ibret alırlar."

Hz. Muhammed'in peygamberliğine delil olarak bu hususlar zikredildikten sonra Araplara uzun bir müddettir peygamber gönderilmediğinden söz edilmektedir. Hz. İsmail ve Hz. Şuayb'ten sonra iki bin yıldan fazla bir süre Araplar arasından bir peygamber gönderilmemiştir. Peygamberin Araplardan seçilmesinin nedenlerinden biri budur. Eğer düşünseler peygamber onlar için bir rahmettir.

Hz. Âdem'den bu yana zaman zaman peygamberler gönderilmiştir ve kendisine peygamber gönderilmemiş bir millet yoktur. Her millete mutlaka peygamber gönderilmiştir. İnsanlığın yayılış merkezi ve insanların yoğun bir

şekilde yaşadıkları Ortadoğu bölgesine daha çok peygamber gönderilmesi doğaldır.

Peygamber gönderilmesi, insanların mazeretini ortadan kaldırmaktadır:

"**Kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde derler ki: 'Rabbimiz, keşke bize bir peygamber gönderseydin de böylece âyetlerine uysaydık ve iman edenlerden olsaydık."** Önceki milletlere de peygamberler gönderilmişti ve onların çoğu inkârda diretmiş, niceleri bu sebeple helak edilmişlerdir.

Araplara da peygamber gönderildiğinde onların da pek çoğu önceki milletler gibi inkâr etmek için bahaneler uydurarak inkârda ısrar ettiler. Bazen atalarından peygamber gönderildiğini söylerken bazen başka bahaneler uydurdular;

"Katımızdan kendilerine gerçek geldiğinde: 'Musa'ya verilenler gibi ona da verileydi ya' derler. Daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmediler mi? 'Birbirini destekleyen iki büyü' dediler ve 'Biz tamamını inkâr ediyoruz' dediler."

Musa'ya verilen mucizelerin Hz. Muhammed'e de verilmesi gerektiğini söylediler: O da Hz. Musa gibi asasını yılana çevirmeli, elini koynuna sokup bembeyaz parıldayan bir eli olmalı, Musa'ya Tevrat nasıl levhalar üzerinde yazılı geldiyse Kur'ân da böyle gelmeliydi vs. gibi iddialarda bulundular. Hâlbuki onlar Musa'yı da inkâr ediyorlar. Nitekim Tevrat ve Kur'ân'ı birbirlerini destekleyen iki sihir olmakla nitelemişlerdir: "**De ki: 'Doğru söylüyorsanız, Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin."** O halde Kur'ân'ı inkâr etmek için ileri sürdükleri iddiaların tamamı, inkâr etmek için birer bahaneden öteye geçmez. Öyleyse ey Peygamber: "**Sana herhangi bir şekilde cevap veremiyorlarsa bilesin ki onlar heveslerine uyuyorlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Allah elbette zalimler güruhunu hidayete erdirmez."** Hidayete ermemelerinin nedeni zalim olmalarıdır. Allah'ın onlara hidayet vermemesinin nedeni budur. Allah, durup dururken ne kimseyi hidayete erdirir ne de saptırır. Hidayetin yollarına tevessül edenleri hidayete erdirir. Getirilen delillere ve gerçeklere kulak tıkayanları da saptırır.

"İyi düşünüp öğüt alsınlar diye sözü birbiri ardınca dizdik."

Birbiri ardınca dizilen hususların kıssalar olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Kur'ân'ın değişik konuları işlemesinin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Nitekim Mücahid, bununla açıklamanın yani Kur'ân'ın konuları ay-

rıntılı bir şekilde anlatmasının kastedildiğini söylemektedir. (İbnu Kesir, VI, 243).

Bizce âyetin işaret ettiği bir husus da şudur: Kur'ân-ı Kerim, topluca indirilmiş bir kitap değildir. Müşriklerin buna da itirazları vardı. 48. âyette müşrikler: **"Musa'ya verilenler gibi kendisine de verileydi ya"** dediklerinde bu sözlerinin kapsamında bu husus da vardır. Çünkü Musa'ya kitap topluca ve levhalara yazılı olduğu halde indirilmişti. Furkan sûresinin 32. âyetinde bu itirazları zikredilmektedir. Burada Kur'ân'ın parça parça indirilmesinin hikmeti dile getirilmektedir. Ta ki inen her parça üzerinde düşünüp ibret alsınlar diye bu şekilde indirilmiştir.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا
بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَٰئِكَ
يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ
وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي
الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

52. Bundan önce kendilerine kitap verdiklerimiz buna da inanacaktır.

53. Kendilerine okunduğu zaman: "Ona inandık; o, Rabbimizden gelen gerçektir. Biz ondan önce de Müslüman idik" derler.

54. İşte onlara sabretmeleri, kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden infak etmelerinden dolayı iki kez mükâfat vardır.

55. Onlar boş söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve derler ki: "Bize kendi amellerimiz, size de kendi amelleriniz. Selam üzerinize olsun. Bizim cahillerle işimiz olmaz."

Müşriklerin kendileri bir peygambere bağlı din sahibi olmadıklarından bazı konularda Kitap Ehli'ne danıştıkları bilinmektedir. Burada kendilerine Kitap Ehli'nden kimselerin de Peygambere ve Kur'ân'a inandıkları hatırlatılmaktadır.

Bu âyetler, Mekke'de indirilmiştir. Mekke'de Kitap Ehli'nden sadece birkaç kişi vardı ki bunlar da İslâm'ı kabul etmiş kimselerdir. Bazı müfessirler âyetle bunların kastedildiğini söylerken bazıları da Habeşistan'a Müslümanlardan bir grubun hicret etmesi üzerine durumu Mekke'de tahkik etmek için Necaşi'nin gönderdiği on kişilik heyetin Müslüman olduğundan ve Şam bölgesinden Mekke'ye ziyarete gelen birkaç kişinin de İslâm'ı kabul ettiklerinden söz ederler ve âyetin bunları da kastettiğini söylerler.

Âyet indirildiğinde Kitap Ehli'nden İslâm'ı kabul edenlerin sayısı az olmakla birlikte bunların dile getirilmesi, Müşriklere bir mesajdır. *"Bakın, ta Habeşistan'dan, Şam'dan gelmiş kimseler iman ediyor ama siz kendi aranızdan çıkmış, geçmişini gayet iyi bildiğiniz; peygamberlik öncesinde kendisine el-emin/güvenilir kişi dediğiniz Muhammed'e iman etmiyorsunuz"* denilmektedir.

Kendi kitaplarına gerçekten inanmış ve kendi kitaplarını saptırılmış yönlendirmelerden etkilenmeden inceleyen Kitap Ehli'nin Peygamberimize inanmamaları için bir sebep yoktur. Kuşkusuz, Peygamberimiz hakkında da sağlıklı bir bilgiye sahip olmaları gerekir. Çünkü Peygamberimizin nitelikleri kendi kitaplarında mevcuttur. İşte bu samimi kimseler, Kur'ân'la karşılaştıklarında: **"Ona inandık; o, Rabbimizden gelen gerçektir. Biz ondan önce de müslüman idik derler."**

Bazı müfessirler bu kimselerin, kendi kitaplarında Peygamberin birtakım vasıfları zikredildiği için öncesinden Peygamberimize iman etmiş olmaları nedeniyle kendilerini "*Müslüman*" olarak tanımladıklarını söylerler. Oysa pek çok âyette önceki peygamberler de kendilerini "*Müslüman*" olarak tanımlamaktadırlar. Mesela Hz. Nuh şöyle demektedir: "*Benim mükâfatım Allah'a aittir ve ben Müslümanlardan olmakla emrolundum.*" (Yûnus 10/723). Hz. İbrahim hakkında da şöyle denilmektedir: "*İbrahim ne Yahudi, ne de Hiristiyan idi. O, hanif bir Müslüman idi.*" (Âlu İmran 3/67). Bu âyetler gösteriyor ki bütün peygamberlerin dini İslâm idi. Kuşkusuz lâfız olarak o dinlerin adlarının "*İslâm*" olması gerekmiyor, kelimenin anlamı Allah'a teslimiyeti ifade etmektedir. Burada o iman eden kişiler, biz öncesinde de Allah'a teslim olanlardan idik, demek istemişlerdir. "**İşte onlara sabretmeleri, kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden infak etmelerinden dolayı iki kez mükâfat vardır.**" Kendilerine sataşıp neden İslâm'ı seçtiklerini soranla-

rın sözlerine aldırmaz. **“Onlar boş söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve derler ki: “Bize kendi amellerimiz, size de kendi amelleriniz. Selam üzerinize olsun. Bizim cahillerle işimiz olmaz.”** derler.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ
مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا ۚ أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ
ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ فَتِلْكَ
مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا
نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ
حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۚ وَمَا
كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

56. Sen dilediğini hidayete kavuşturamazsın; ama Allah dilediğini/dileyeni hidayete kavuşturur. O, hidayeti bulanları en iyi bilendir.

57. Dediler ki: “Biz seninle birlikte doğru yola tabi olsak yurdumuzdan atılırız.” Biz onları, bizim tarafımızdan rızık olarak her türlü ürünün kendisinde derlenip toplandığı güvenli ve saygın bir yere yerleştirmedik mi? Ama onların çoğu bilmez.

58. Biz, refah içinde şımarmış nice kenti helak ettik. İşte meskenleri! Kendilerinden sonra pek az bir vakit hariç oralarda oturulmamıştır. Bizler idik onlara mirasçı olanlar.

59. Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi o kentle-

rin ana merkezine göndermedikçe, o kentleri helak etmiş değildir. Biz, halkı zalim olmadıkça kentleri helak etmiş de değiliz.

Neredeyse bütün müfessirler âyetin Peygamber (s.a.v.)in amcası Ebu Talip hakkında indirildiğini söylerler. Ebu Talip birçok konuda Peygamberi korumuş ona sahip çıkmıştır. Ebu Talip ölüm döşeğinde iken peygamber tekrar kendisini İslâm'a davet etmiş fakat amcası Kureyşlilerin, ölümden korktu da İslâm'a girdi deyip kendisini ayıplamalarından korktuğu için yine İslâm'a girmeyi reddetmiştir. Bunun üzerine Peygamber çok üzülmüş ve bu âyet indirilmiştir. (Taberi, XIX, 588; İbnu Kesir, VI, 246; Bağavi, VI, 215). Peygamber (s.a.v.) akraba olsun olmasın herkesin doğru yolu bulmasını istemiş ve bu yolda çaba göstermiştir. Diğer insanların da doğru yolu bulmaları için gösterdiği çaba bilinmektedir. Fakat kendisine hayatı boyunca iyi davranmış ve korumuş olan amcasına, İslâm'ı kabul etmemesinden dolayı daha çok üzülmüş olması doğaldır. Ne var ki amcasının İslâm'ı kabul etmesini çok arzu ediyor olması ve etmemesinden dolayı çok üzülmesi de amcasına bir yarar sağlamamaktadır. Amcasının kendisinin hidayeti arzu ediyor olması gerekir. Bu sebeple "**Sen dilediğini hidayete kavuşturamazsın,**" denilmektedir.

"Ama Allah dilediğini/dileyeni hidayete kavuşturur."

"Allah dilediğini hidayete kavuşturur" cümlesi, *"Allah dileyeni hidayete kavuşturur"* şeklinde de tercüme edilebildiği için her iki anlamın mealde de görülmesini istedik. Şayet bir âyet iki anlama gelebiliyor ve bu anlamlar birbirleriyle çelişmiyorsa âyeti her iki anlam üzere anlamak daha tutarlı bir yoldur. Burada iki anlam birbiriyle çelişmemektedir. Çünkü Allah, herkesin hidayeti bulmasının da, dalalete gitmesinin de önünü açık bırakmıştır. *"Dileyen iman etsin, dileyen de inkâr etsin."* (Kehf 18/29). Kişi iman etse de veya inkâr etse de Allah'ın dilemesinin dışına çıkmaz. Çünkü her iki kapıyı da insanın önünde açık bırakan Allah'ın kendisidir. Kişi bunlardan hangisini dilerse Allah kendisine onu verir. Zaten devamı da bunu pekiştirmektedir. Çünkü âyetin devamında "**O, hidayeti bulanları daha iyi bilir,**" denilmektedir. Yani kim hidayeti diliyorsa, Allah da hidayeti ona verir.

Yüce Allah ne bir insanın hidayeti veya dalaleti seçmesine engel olur ne de onu kayırır. Eğer birilerini kayırsaydı Peygamberinin arzusu sebebiyle amcasını kayırırdı. Yüce Allah, bütün davranışlarında adalet sahibidir.

"**Dediler ki: 'Biz seninle birlikte doğru yola tabi olsak yurdumuzdan atılırız.**" Kureyşlilerin önemli bir kısmının inanmamakta direnmelerinin

en önemli sebeplerinden biri buydu. Bütün Araplar arasında bir itibarları vardı. Ekonomik durumları da gayet iyiydi. Kutsal toprakları ellerinde bulunduruyorlardı. Hem Hz. İsmail'in torunları olmaları nedeniyle de Araplar arasında saygın bir yerleri vardı. O dönemde İran, Yunanistan, Mısır, Kuzey Suriye ve Çin, Hindistan, Endonezya, Doğu Afrika arasındaki bütün ticaret yollarının merkezinde bulunuyorlardı. Ticaretle uğraşmaları nedeniyle gidip gelişlerinde çevre kabilelerle ilişkilerinin iyi olması gerekiyordu. Müslüman oldukları takdirde bütün bu imkânlarını kaybedeceklerini düşünüyorlardı. İşte bu nedenle âyetin devamında bu imkânları kendilerine verenin Allah olduğu hatırlatılmaktadır: **"Biz onları, bizim tarafımızdan rızık olarak her türlü ürünün kendisinde derlenip toplandığı güvenli ve saygın bir yere yerleştirmedik mi? Ama onların çoğu bilmez."**

Müreffeh bir hayata kavuşmaları onları şımartmıştı. İşte bu nedenle de müreffeh hayatın şımarttığı kavimler kendilerine hatırlatılarak: "**Biz, refah içinde şımarmış nice kenti helak ettik. İşte meskenleri! Kendilerinden sonra pek az bir vakit hariç oralarda oturulmamıştır. Bizler idik onlara mirasçı olanlar."**

"Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi o kentlerin ana merkezine göndermedikçe, o kentleri helak etmiş değildir. Biz, halkı zalim olmadıkça kentleri helak etmiş de değiliz."

Peygamberlerin merkez konumdaki kentlere gönderilmesi sosyolojik bir olaydır. Küçük kentler ve köyler, büyük şehrin insanlarına öykünür, onlara benzemeye çalışırlar. Büyük şehirler bu sebeple hem çevrelerindeki insanların düzelmeleri hem de ahlâken bozulmaları konusunda da etkindirler. Ayrıca çevrede yaşayan insanlar daima büyük kentlere gidip gelirler. Oysa büyük kentlerde yaşayanlar, küçük kentlere ve köylere gitme ihtiyacını pek duymazlar. İşte bu ve benzeri nedenlerle peygamberler merkezî konumdaki kentlere gönderilmişlerdir.

وَمَٓا اُو۫تٖيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزٖينَتُهَاۚ وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَاقٖيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ

هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِىَ
الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا
هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَا اِلَيْكَ مَا كَانُوا
اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾
وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ
الْاَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ
مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا
يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُولٰى
وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

60. **Size her ne verilmişse bilesiniz ki onlar, dünya hayatının geçimliği ve süsüdür. Allah katında olan ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Aklınız ermiyor mu?**

61. **Kendisine güzel bir vaatte bulunduğumuz, ardından da buna kavuşan kimse şu geçici hayatın nimetleriyle yararlandırdığımız, sonra da kıyamet gününde huzura getirilecekler arasında bulunan kimse gibi midir?**

62. Onlara: "Bana ortak olduklarını ileri sürdükleriniz nerede?" diye seslendiği gün;

63. Azabı hak etmiş olanlar diyecekler ki: "Rabbimiz, şunlar azdırdığımız kimselerdir. Kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlardan sana sığınıyoruz. Aslında onlar bize tapmıyorlardı."

64. "Ortak koştuklarınıza haydi seslenin" denildi. Onlara seslendiler de; fakat ötekiler cevap vermediler. Çünkü azabı gördüler. Keşke doğru yola girmiş olsalardı!

65. Hele onlara seslenip: "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" dediği gün...

66. O gün bütün haberler onlara kör olmuştur da artık birbirlerine de sormazlar.

67. Tövbe edip salih amel işleyenlere gelince, onların kurtuluşa ermiş olanlardan olması umulur.

68. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onlar içinse tercih etmek yoktur. Allah, ortak koştuklarından uzak ve yücedir.

69. Rabbin, sinelerinde sakladıklarını da açığa vurduklarını da bilir.

70. O, Allah'tır; kendisinden başka hiçbir ilâhın varolmadığı... İlkinde de sonrakinde de hamd O'nundur. Hüküm de O'nundur ve siz O'na döndürüleceksiniz.

Mekke müşriklerinin elde ettikleri maddî imkânlar ve çevre Arapların kendilerine değer vermelerinin onları İslâm'a girmekten alıkoyduğuna yukarıda dikkat çekmiştik. İşte burada Mekke müşriklerinin üzerinden bütün insanlara hitap edilmektedir: Bu dünya hayatında elde ettiğiniz mal, makam, itibar vs. gibi dünyaya ait şeylerin tamamı geçicidir. Onlarla bir müddet oyalanacak sonra tamamını terk ederek çekip gideceksiniz. Ama Allah'ın iman edenlere ahirette vereceği nimetler hem daha güzel hem kalıcıdır. Aklını kullanan kimse elbette kalıcı ve daha güzel olanı tercih eder. Böylece müşriklere, varsayalım ki sizin sandığınız gibi İslâm'ı kabul ettiğiniz takdirde şu dünyevî imkânlarınızı kaybedeceksiniz ama buna karşın ahirette kazanacaklarınızı düşünün denilmektedir.

Şu geçici dünya nimetlerine sahip olan kimse ile ahirette kalıcı nimetlere kavuşacak kimsenin durumları karşılaştırıldıktan sonra söz ahirete intikal ediyor ve ahiretten bir sahne aktarılıyor:

"Onlara: 'Bana ortak olduklarını ileri sürdükleriniz nerede?' diye seslendiği gün..."

Dünyadan söz edilirken ahiretin bir sahnesine ani geçiş, dünya hayatının da geçiciliğine ve çarçabuk gelip geçeceğine de işaret eder gibidir. Allah'a ortak koşanlara Allah seslenecek: *"Bana ortak olduklarını ileri sürdükleriniz nerede?"* Onlar dünya hayatında iken, ortak koştuklarının kendilerine Allah nezdinde şefaat edeceklerini ileri sürüyorlardı. Bu soruyla onlara: *"Hani neredeler, gelsinler size yardım etsinler bakalım"* denilmektedir. Ama orada araları açılmıştır. Tapanlar bir tarafa, kendilerine tapılanlar bir tarafa uzaklaşmışlardır. Batıl yollara bunları teşvik eden ve onları aldatanlar devreye girecekler. Artık her şey ortaya çıkmıştır, hiçbir şeyi gizlemenin bir yararı kalmamıştır. Bu sebeple açık açık yaptıklarını söyleyecekler: *"Önce biz yoldan çıkıp azdık ve sonra onları azdırdık. Ama biz onları buna zorlamadık; onların gözleri, kulakları, akılları vardı. Onlar hakkı benimsemiyorlardı ve bu sebeple bizim peşimize takıldılar. Biz onlardan beriyiz."* Azdıranlar, azdırdıklarının suçunu üstlenmemek için var güçleriyle mücadele edecekler. Ortak koşanlar ise suspus olmuşlardır. Tekrar onlara alay yollu seslenilecek: **"Ortak koştuklarınıza haydi seslenin."** Gelsinler ve sizi bu durumdan kurtarsınlar. Çaresiz seslenecekler ama taptıklarından yine ses yoktur. İşte o zaman büyük bir pişmanlık içerisinde olacaklar. Keşke daha önce doğru yola uymuş olsaydık diye hayıflanacaklardır.

Yine Allah kendilerine seslenecek: **"Peygamberlere ne cevap verdiniz?"** Peygamberler sizi doğru yola çağırmış, peygamber olduklarına dair birtakım deliller de getirmişlerdi. Siz ne cevap verdiniz?

Söyleyecek hiçbir şeyleri yoktur. Hani insanlar bir problemle karşılaşıp o problemi çözemezlerse kendi aralarında birbirlerine sorar ve çıkış yolunu tartışırlar ya işte bunlar onu da yapamıyor, susup kalıyorlar. Bütün yollar tıkanmıştır çünkü, şaşkın şaşkın susarlar. Ama **"Tövbe edip salih amel işleyene gelince, onun kurtuluşa ermiş olanlardan olması umulur."**

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Seçim yapma onların yapacağı şey değil. Allah, ortak koştuklarından uzak ve yücedir."

Allah dilediğini yaratır. Kimse ben yaratılmak istemiyordum, deme hakkına sahip değildir. Yine Allah, dilediğini peygamber seçer. Elbette yaratma konusunda da, peygamber seçme konusunda da O'nun kriterleri vardır. Ama kimse neden şunu peygamber seçtin de şunu seçmedin, diyemez. Oysa müşrikler, peygamberin kendi ileri gelenleri arasından seçilmiş olmasını istiyor yahut bir melek peygamber olsun, diyorlardı. Oysa yüce Allah o sınırsız bilgisiyle seçimini yapar. İnsanlar ne niyetlerle bu seçime karşı çıkıyorlar onu da bilir: "**Rabbin, sinelerinde sakladıklarını da açığa vurduklarını da bilir.**" Çünkü:

"O, Allah'tır; kendisinden başka hiçbir ilâhın varolmadığı... İlkin-

de de sonrakinde de hamd O'nundur. Hüküm de O'nundur ve siz O'na döndürüleceksiniz."

Müfessirler burada ilk ile dünya hayatının, öteki ile de ahiret hayatının kastedildiğini söylerler.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَٓاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ
اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ
رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا
مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا
اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

71. **De ki: "Ne dersiniz, Allah geceyi kıyamete kadar aralıksız üzerinizde sürdürecek olsa Allah dışında hangi ilâhtır size bir ışık kaynağı getirecek olan? Hâlâ işitmeyecek misiniz?"**

72. **"Yine ne dersiniz, Allah gündüzü kıyamete kadar aralıksız üzerinizde sürdürecek olsa Allah dışında hangi ilâhtır kendisinde sükun bulacağınız bir geceyi size getirecek olan? Hâlâ görmeyecek misiniz?"**

73. **Onda dinlenmeniz ve çalışıp lütfundan istemeniz için sizin için gece ve gündüzü yaratması O'nun merhametindendir; siz şükredersiniz diye...**

74. "Bana ortak olduklarını ileri sürüp durduklarınız nerede?" diye onlara seslendiği gün;

75. O gün her ümmetten birer şahit çıkarmış olacağız ve "Delilinizi getirin" diyeceğiz. O zaman bilecekler ki hak Allah'ındır. O zaman uydurdukları şeyler de kendilerinden uzaklaşıp kaybolmuş olacaklardır.

Evrene hâkim olan düzen Allah'ın birliğinin ve ortağı bulunmadığının en güçlü delilidir. Allah'ın evrene hâkim kıldığı bu düzen, insanın yaşamını sürdürebilmesi için en uygun olanıdır. Evrene birden fazla kişi karışacak olsa ondaki bu mükemmel nizam karışır, bir düzensizlik hâkim olur ve insanın yaşamını sürdürmesi de imkânsız olurdu. Fakat insan her gün alışa geldiği çevresinde olup bitene karşı duyarsızdır. Kur'ân çoğunlukla insanın çevresinde olup biten evrendeki olaylara dikkatini çeker. Burada olduğu gibi insanın, bu duyarsızlığını ve bu olaylara anlam verebilmesini sağlamak, muhakemesini harekete geçirmek için onu tahrik eder. Allah, zamanın tamamını gece yapacak olsa O'ndan başka bunu ortadan kaldıran olabilir mi? Ayrıca zaman hep gece olsaydı insan, normal hayatını devam ettirebilir miydi? Zamanın tamamını gündüz yapsa yine durum aynı olurdu. Böylece iki hususa dikkat çekiliyor: Buna kimse engel olamayacağına göre tek ilâh vardır ve O da Allah'tır. O'nun ortağı yoktur. İkincisi ise insan, kendisine bu nimetleri veren Allah'a kulluk etmelidir.

"Bana ortak olduklarını ileri sürüp durduklarınız nerede?" diye onlara seslendiği gün;"

62. âyette aynı soru sorulmuştu. Ama ondan sonra tevhidin delilleri getirilmiş ve soru yine onları tahkir için tekrar edilmiştir.

75. âyette sözü edilen getirilecek şahitlerin peygamberler oldukları müfessirler tarafından belirtilmektedir. Peygamberler çağırılacak ve onlar, Allah'tan aldıkları vahyi ümmetlerine tebliğ ettiklerine dair şahitlik edeceklerdir. Ancak şahitlik, gözle müşahede etmeyi gerektirdiğinden peygamberlerle birlikte, onların yolunu izleyen ve getirdikleri dini toplumlarına tebliğ edenleri de burada zikretmek gerekir. Özet olarak dini kim, kime veya kimlere tebliğ etmişse tebliğ ettiğine dair şahitlik yapacaktır.

اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ
مَٓا اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوٓأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ
لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾
قَالَ اِنَّمَٓا اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدٖيۜ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًاۜ
وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فٖي زٖينَتِهٖ
قَالَ الَّذٖينَ يُرٖيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ
قَارُونُ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظٖيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ اُوتُوا الْعِلْمَ
وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۚ وَلَا يُلَقّٰيهَٓا
اِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ
مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرٖينَ ﴿٨١﴾

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللّٰهَ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ
اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

76. Karun, Musa'nın kavminden idi; fakat onlara karşı azgınlık etti. Ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. O zaman kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma, çünkü Allah şımaranları sevmez."

77. "Allah'ın sana verdiğiyle ahiret yurdunu iste; dünyadan da nasibini unutma. Ve Allah sana nasıl iyilik ettiyse sen de iyilik et. Hem yeryüzünde bozgunculukla işin olmasın. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez."

78. O: "Bendeki bilgi sayesinde bu bana verilmiştir" dedi. Bilmiyor mu ki Allah, kendisinden önceki nesillerde kendisinden daha güçlü ve daha fazla mal toplamış kimseleri helak etmiştir. Suçlulara suçları da sorulmaz.

79. O, şaşaası ve zinetleriyle kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: "Keşke Karun'a verilenlerin bir benzeri de bizim olaydı; o, gerçekten çok şanslıdır" dediler.

80. Kendilerine ilim verilenler ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun size! Allah'ın sevabı, iman eden ve salih amel işleyenler için daha hayırlıdır. Ancak sabredenlerden başkası buna nail olamaz.

81. Nihayet onu da sarayını da yere batırdık. Allah'a karşı kendisine yardım edecek kimsesi olmadığı gibi kendini savunup kurtaranlardan da olmadı.

82. Daha dün kendisinin yerinde olmayı isteyenler şöyle der oldular: "Vay! Meğer Allah kullarından dilediği kimselere bol bol rızık verir dilediğindense kısarmış. Allah'ın bize lütfu olmasaydı bizi de yere geçirirdi. Vay! Meğer kâfirler felah bulmazmış."

İsrailoğulları aşağılık işlerde çalışıp fakir bir hayat sürerken bir İsrailli olan, hatta Tevrat'a göre Hz. Musa'nın amcası oğlu olan Karun (Çıkış 6/18-

21) nasıl olmuş da böyle büyük bir servete sahip olmuştur. Âyette bunun ipucu verilmektedir: "**Fakat onlara karşı azgınlık etti.**" Kavmine karşı yapacağı azgınlık, kavmine karşı Firavun'la işbirliği yapmaktan başkası olmaz. Zalim yönetimler, belli bir etnik gruba veya sınıfa baskı uygulayıp onları hak ettikleri kimi haklarından mahrum bıraktıklarında onlardan ihtiyaç duydukları miktardaki kişiyi kayırır, onlara servet ve makam bahşederler. Böylece o etnik gruba ve sınıfa bu kayırdıkları kimseleri misal göstererek baskı yapmadıkları hususunda kendilerini savunur, hem de bu kayırdıkları kimselerden ezilen grup hakkında bilgi edinir, isyan edeceklerse onları bunlara takip ettirirler. O kayırılan kimselerin işi, yönetimin propagandasını yapmak ve bilgi toplamaktır. Karun'un yaptığı da bu idi.

Karun, kavminin: "**Allah'ın sana verdiğiyle ahiret yurdunu iste; dünyadan da nasibini unutma. Ve Allah sana nasıl iyilik ettiyse sen de iyilik et. Hem yeryüzünde bozgunculukla işin olmasın. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez.**" şeklindeki uyarılarına aldırmamış, şımarıklık ve bozgunculuğa devam etmiş, **"Bendeki bilgi sayesinde bu bana verilmiştir"** demiştir.

"Bilmiyor mu ki Allah kendisinden önceki nesillerde kendisinden daha güçlü ve daha fazla mal toplamış kimseleri helak etmiştir. Suçlulara suçları da sorulmaz."

Herkes tarihten, çevresinde olup bitenlerden ibret çıkarabilir. Ancak gururlanan şımarıklar ibret çıkaramazlar.

Karun'un şahsında yapılan bu uyarı ve değerlendirmeler, Kureyş Karunlarına ve daha sonraki nesillerin Karunlarına da uyarıdır. Kureyş'ten çıkan Karunlar da Peygamberi inkâr etmelerinin nedenlerinden birinin, maddi çıkarlarını kaybetme endişesi olduğunu söylemişlerdi.

"Suçlulara suçları da sorulmaz," cümlesi, onların suçlarından dolayı cezalandırılmayacakları yahut hesaba çekilmeden apar topar cehenneme atılacakları anlamına gelmez. Hatta kendilerini savunmalarına da izin verilir. Ancak suçlular, daima kendilerinin suçtan beri olduklarını ileri sürer, düzmece birtakım gerekçeler üretirler. İşte bu düzmece gerekçeleri sıralamalarına fırsat verilmeyecek ve suçlarının cezasının takdiri, kendilerine bırakılmayacaktır. Söz konusu cümle ile kastedilen budur.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذ۪ينَ لَا يُر۪يدُونَ عُلُوًّا فِي
الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًاۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَٓاءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
الَّذ۪ينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾
اِنَّ الَّذ۪ي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍۜ قُلْ رَبّ۪ٓي
اَعْلَمُ مَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ
تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا
تَكُونَنَّ ظَه۪يرًا لِلْكَافِر۪ينَۘ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ
بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۘ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُۜ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

83. İşte ahiret yurdu! Biz onu, büyüklenmeyi ve yeryüzünde bozgunculuk yapmayı istemeyenlere veririz. Akıbet, takva sahibi olanlarındır.

84. Her kim iyiliklerle çıkar gelirse karşılık olarak ona, ondan daha hayırlısı vardır. Her kim de kötülüklerle gelirse kötülük işleyenler ancak yaptıkları kadar ceza görür.

85. Herhalde o Kur'ân'ı sana farz kılan, seni dönülecek yere de döndürecektir. De ki: "Kim hidayet ile birlikte çıkıp gelmiş kim de apaçık sapıklıktadır, Rabbim en iyi bilendir."

86. Bu kitabın sana vahyedileceğini bekliyor değildin; ama o sana Rabbinin bir rahmeti olarak vahyedildi. O halde kâfirlere arka çıkma.

87. Sakın Allah'ın âyetleri indirildikten sonra seni onlardan alıkoymasınlar. Ve Rabbine davet et; sakın müşriklerden olma.

88. Allah'la beraber başka bir ilâha dua etme sakın. O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun yüzü hariç her ne varsa yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz O'na döndürüleceksiniz.

Ahiret yurdunun nimetleri, hakka karşı büyüklenmeyen, insanların haklarını gözeten ve insanlar arasında bozgunculuk çıkarmayan, ahlâki kurallara riayet eden kimselerindir. Dinde ibadetlerin emredilme amaçlarından biri de budur. Bu sebeple bu amaçları gerçekleştiren namaz, oruç vs. gibi ibadetler amaçlarına ulaşmamış ibadetlerdir.

Yüce Allah, hiçbir iyilik veya kötülüğü karşılıksız bırakmayacaktır. Ama yapılan iyiliğe daha büyük mükâfatlar verdiği halde kötülüğü misliyle cezalandıracaktır.

Kur'ân'ın peygambere farz kılınmasına, ona Kur'ân'ın verilmesi anlamı verilmiştir. (Taberi, XIX, 639). Kur'ân'ın kendisine verilmesi, kendisine birtakım yükümlülükler getirmektedir: Kur'ân'ı insanlara tebliğ edecek, ihtiyaç duyulan yerlerini insanlara açıklayacak ve öncelikle kendisi emir ve yasaklarına uyarak insanlara örnek olacaktır. Peygamber bu görevini en mükemmel şekliyle yerine getirmiştir.

"**Seni dönülecek yere döndürecektir,**" ifadesiyle herkesin eninde sonunda döndürüleceği yer olan ahiretin kastedildiği büyük bir ihtimaldir. Dönülecek yer anlamına gelen "*maâd*" kelimesi de genelde ahiret için kullanılmaktadır. Kelimeyi bu anlama aldığımız takdirde bu ifadeyle iki şey kastedilmiş olabilir: Sana yüklenen bu görevin hesabı ahirette sana sorulacaktır. Bir önceki âyette iyiliğin mükâfatının çok daha fazlasıyla verileceği belirtildiğinden, Peygamberin üstlendiği bu görevin mükâfatını fazlasıyla göreceği de kastedilmiş olabilir.

"Bu kitabın sana vahyedileceğini bekliyor değildin. Ama Rabbinin bir rahmeti olarak sana vahyedildi. O halde kâfirlere arka çıkma."

Peygamber (s.a.v.), kendisine peygamberlik gelinceye kadar ne peygamber olacağını biliyordu ne de böyle bir beklentisi vardı. Daha önce halka önderlik edeceğim gibi bir eğilimi ve fikrî bir çabası da yoktur. Esasında peygam-

berlik, çabayla elde edilen bir şey de değildir. Tamamen Allah vergisidir. Ama Allah elbette kime peygamberlik görevini vereceğini gayet iyi bilir. Peygamberi ahlâkı düşük yahut muhakemesi zayıf kimseler arasından değil, şahsiyetli, ahlâklı, zeki ve iradesi güçlü kimseler arasından seçer.

Peygamberin kendisinin peygamber olacağına dair bir bilgi ve beklentisi olmadığına göre peygamberin doğumu öncesinde ve doğumu esnasında annesine böyle bir bilginin verildiğine dair anlatımların aslı yoktur. Yine çocukluğunda amcasıyla birlikte Busra'ya giderken Bahira adında bir rahiple karşılaştığı ve bu rahibin, onun peygamber olacağını söyleyip yolculuğunu tamamlamadan apar topar Mekke'ye geri getirildiğine dair anlatımlar da tamamen uydurmadır. Çünkü böyle bir şey olsaydı çevresinin bu anlamda bir beklentisi olur ve kendisi de bundan haberdar olurdu. Peygamber olduktan sonra da ne kendisi ne de çevresinin böyle bir şeyden söz edip peygamberliğine bunu delil olarak zikrettiğine dair bir rivayet de bulunmamaktadır. Eğer böyle olmuş olsaydı en azından Hıristiyanları hak dine davet ederken bundan söz ederdi.

"Sakın Allah'ın âyetleri indirildikten sonra seni onlardan alıkoymasınlar. Ve Rabbine davet et; sakın müşriklerden olma."

"Allah'la beraber başka bir ilâha dua etme sakın. O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun yüzü hariç her ne varsa yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz O'na döndürüleceksiniz."

86. âyetin sonundaki **"O halde kâfirlere arka çıkma,"** cümlesinden itibaren Peygamberin şahsında bütün Müslümanlara beş maddelik bir talimat verilmektedir:

a. Kâfirlere destek olma. Özellikle Müslümanlara karşı kâfirlere destek olmak, bir Müslümanın yapamayacağı bir şeydir. Aksine Müslüman, Müslümana destek olur.

b. Kur'ân âyetleriyle arandaki bütün engelleri kaldır ve onları başkalarına da duyur. Bu yoldaki engelleri de aşmaya gayret et.

c. Rabbinin yoluna davet et. Rabbinin yoluna davet ederken davetin kurallarına uy.

d. Müşriklerden olma. Şirke götüren yolları ve şirkin ne olduğunu öğren ki ondan uzak kalasın.

e. Allah'la birlikte başka bir ilâha dua etme. Fayda veren de ve zarar veren de sadece Allah'tır. O halde sadece O'ndan iste. Duana aracıları karıştırma. Dua, ibadettir. Allah'tan başkasından istemek, o başkasına kulluk etmek demektir.

29.
Ankebut Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 69 âyettir. ***"Ankebut"****, örümcek anlamına gelir. 41. âyette kâfirlerin işleri örümcek ağına benzetildiğinden bu ismi almıştır.*

İnsanın bu dünya hayatına imtihan edilmek için gönderildiğini anlatan sûre, imtihan sonucunda başarılı olanların büyük mükâfatlara nail olacaklarını, diğerlerinin ise şiddetli bir azapla cezalandırılacaklarını beyan etmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُٓوا اَنْ يَقُولُٓوا اٰمَنَّا وَهُمْ
لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ
الَّذ۪ينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَاۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍۜ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٥﴾ وَمَنْ جَاهَدَ
فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦﴾

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Elif-lam-mim.**
2. **İnsanlar, "iman ettik" demekle kendi başlarına bırakılıverecekleri-ni ve denenmeyeceklerini mi sanıyorlar?**
3. **Biz, kendilerinden öncekileri de mutlaka imtihana tabi tuttuk. Elbette Allah, samimi olanları da bilecektir yalancı olanları da bilecektir.**
4. **Yoksa kötülükleri işleyenler, bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar?**
5. **Allah'a kavuşmayı uman, bilsin ki Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir. O duyandır, bilendir.**
6. **Ve cihad eden de bilsin ki, kendisi için cihad ediyor. Şüphesiz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.**
7. **İman edip salih amel işleyenlere gelince, onların kötülüklerini örteceğiz ve onları, yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracağız.**

Mukattaa harfleriyle ilgili açıklama için Bakara sûresinin birinci âyetine bakılabilir. Sözü edilen harflerle başlayan bütün sûrelerde bu harflerden sonra Kur'ân'dan söz edildiği halde bu sûrenin 45. âyetinden itibaren Kur'ân'dan söz edilmekte ve onun icazından bahsedilmektedir.

Müslümanlar Mekke döneminin sonlarına doğru dayanılmaz baskılarla karşılaşmışlardır. Onlara yapılan işkence ve baskılar İslâm'ın ilk döneminden itibaren başlamıştı. Ancak gittikçe artmış ve dönemin sonlarında dayanılmaz hal alınca da Müslümanlar Medine'ye hicret etmek zorunda kalmışlardı. Sûrenin indirilişi de tam bu zamana rastlamaktadır. İman edenler bunun doğal bir şey olduğunu kabul etmeli ve bu tür baskılara direnme azimlerini kırmamalıdır. Çünkü dünya hayatı imtihan yurdudur ve elbette inananlar da imanları konusunda imtihan olacaklardır. Böylece kimin imanında samimi olup direneceği ve kimin samimi olmadığı ortaya çıkacaktır. Nitekim önceki iman edenler de birtakım sınamalardan geçmişlerdir.

İnancından dolayı inanmayanların baskılarına maruz kalmak sadece Kur'ân'ın indiği dönem ve önceki dönemlerle sınırlı değildir. Elbette daha sonraki dönemler ve gelecek için de bu durum söz konusu olacaktır. Ancak imanın sınanması, inanmayanların baskılarıyla da sınırlı değildir. İnsanlar yoksulluk, hastalık, savaş gibi acılarla sınandıkları gibi görevlerini yerine getirme, hatta bolluk ve nimetlerle de sınanırlar. Kendilerine verilen nimetlere şükrediyorlar mı, etmiyorlar mı?

Kötülükleri işleyenler, bu yaptıklarının unutulup gideceğini sanmasınlar. Yapılan amellerin tamamı kaydedilmektedir.

Sonuçta ise iman edenler de etmeyenler de Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerdir. Özellikle iman edenlere iman etmeleri sebebiyle baskı uygulayanlar, bu yaptıklarının yanlarında kâr kalacağını sanmasınlar, hesap vermekten asla kurtulamayacaklardır.

Zorluklara katlanıp dünya hayatındaki sınamalardan başarı ile çıkanlar ise Allah'tan umdukları mükâfata mutlaka kavuşacaklardır. Allah buna bir vakit belirlemiştir ve belirlenmiş olan o vakit mutlaka gelecektir.

Hesap vermek için huzuruna çıkılan Allah hem iman edenlerin hem de inkâr edenlerin yaptıklarının tamamını bilmektedir.

"Ve cihad eden de bilsin ki, kendisi için cihad ediyor. Şüphesiz ki hiçbir şeye muhtaç değildir."

Cihad, Allah yolunda savaş dâhil her türlü gayreti içerisine alan bir kelimedir. Ama Allah yolunda savaşmak dâhil bu tür çaba ve gayretlere Allah'ın kendisinin herhangi bir ihtiyacı yoktur. Gösterilen çaba ve gayretler, insanın kendisi içindir. Amellerinin karşılığını alacak olan, insanların kendileridir.

"İman edip salih amel işleyenlere gelince, onların kötülüklerini örteceğiz ve onları, yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracağız."

Kötü amellerin örtülmesi birkaç şekilde olabilir. Yeni imana girmiş kişinin, iman etmekle geçmişte işlemiş olduğu günahların tamamının üstü örtülür. İman etmiştir ama heva ve hevesine mağlup olmuş ve günah işlemiştir. Böyleleri için tövbe kapısı açıktır. Davranışlarını düzelterek tövbe eden; başkasının hakkını yemişse hakkını iade eder ve bir daha o yanlışları işlememeye azmeder. Ayrıca kötülük işlemiş birinin iyilik işlemesi de işlemiş olduğu kötülüklerinin örtülmesine sebep olur.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ
بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بٖي مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا
تُطِعْهُمَا اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحٖينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَٓا اُوذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ
فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ وَلَئِنْ جَٓاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فٖي صُدُورِ
الْعَالَمٖينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقٖينَ
﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبٖيلَنَا
وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلٖينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ
اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَعَ
اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

8. **İnsana anne-babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Ama hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa sakın onlara itaat etme. Hepinizin dönüşü banadır ve ben size yaptıklarınızı haber vereceğim.**

9. **İman edip iyi işler yapanları ise elbette iyiler arasına dâhil edeceğim.**

10. **İnsanlardan öyleleri de vardır ki "Allah'a iman ettim" der; ama**

Allah uğrunda eziyete uğratıldıklarında insanların bu baskısını Allah'tan gelen azap gibi sayarlar. Rabbinden bir yardım geldiğinde de mutlaka; "Biz sizinle beraberdik" derler. Allah bütün yaratılmışların içlerindekini en iyi bilen değil midir?

11. **Allah, elbette gerçekten iman etmiş olanları da bilir münafıkları da bilir.**
12. **İnkâr edenler, iman edenlere dediler ki: "Bizim yolumuza uyun da günahlarınızı biz yüklenelim. Heyhat, onların günahlarından herhangi bir şeyi yüklenecek değillerdir. Onlar yalancıdırlar.**
13. **Onlar, kesinlikle kendi yüklerini ve yükleriyle birlikte başka yükler yükleneceklerdir. Ve kıyamet günü elbette iftiralarından dolayı sorguya çekileceklerdir.**

Anlatılanlar hâlâ mümin kişinin sınanmasıyla ilgilidir. Çünkü mümin kişinin anne ve babası iman etmemişlerse bu onun için önemli bir imtihandır. Anne ve babaya itaat, onlara değer verip saygı göstermek hem dinin emrettiği hem de insanın fıtratının gerektirdiği bir husustur. Kur'ân-ı Kerim, anne-babaya iyi davranmaya büyük önem verir. Ama anne-baba da olsa, Allah'a ortak koşması için baskı yapacak olurlarsa onların dediklerine uyulmaz. Diğer günahlar konusunda da durum böyledir. Bunun dışında inanmış kişi, anne babasına iyi davranmalı ve güzel söz söylemelidir.

"Ama hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa sakın onlara itaat etme" sözünden *"hakkında bilgin varsa, ortak koşabilirsin"* anlamı çıkmaz. Çünkü Allah'a ortak koşan herkes, ortak koşmanın doğruluğuna dair bir bilgiye sahip değildir.

Aslında anne-babanın inanç konusunda baskı yapmaya hakları da yoktur. İman etmiş bir anne-babanın da inanmayan çocuklarına baskı yaparak onları imana zorlamaya hakları yoktur. İnanç seçimi tamamen bireyseldir. Ne anne-baba, çocuklarının farklı bir inancı seçmelerinden sorumludurlar ne de çocuklar anne ve babalarının inancından sorumlu tutulacaklardır. Onlardan her kim iman eder ve yararlı şeyler yaparsa iyiler sınıfına dâhil olur.

"İnsanlardan öyleleri de vardır ki "Allah'a iman ettim" der; ama Allah uğrunda eziyete uğratıldıklarında insanların bu baskısını Allah'tan gelen azap gibi sayarlar. Rabbinden bir yardım geldiğinde de mutlaka; "Biz sizinle beraberdik" derler. Allah bütün yaratılmışların içlerindekini en iyi bilen değil midir?"

Âyet Mekke'de indirilmiştir. Münafıklardan söz eden bu âyetin Medine'de indirildiğini, çünkü Mekke döneminde münafık bulunmadığını iddia edenler olmuştur. Ne var ki âyet, insanların işkenceleri karşısında dinden dönenlerden söz etmektedir ki bu baskı ve işkenceler Mekke dönemi için söz konusudur. Baskı ve zarar görme karşısında imanda sebat göstererek bir kimsenin dininden döndüğünü söylemesine izin verilmiştir. Bunlar kalplerinde Müslüman olmaya devam ederler. Fakat burada, iman yolunda tehlikeyle karşılaştıklarında kalplerinden iman çıkmış olan kimseler kastedilmektedir. Bu, insan zafiyetiyle birlikte imana girerken de imanı zayıf olan kimselerin işidir. Oysa takıyye yaparak imanını gizleyen kişi, kalbinde Müslümandır ve kalbiyle Müslümanlarla beraberdir. Fırsatını bulsa Müslümanlarla beraber olacaktır. Beriki ise fırsatçı biridir. Baskıyı gördüğünde kalbiyle de dönüverir. İnanmayanlarla beraber olur ve onlarla Müslümanlar aleyhinde işbirliği içine girer. Müslümanlar başarı gösterecek olsalar, bu sefer de kalbiyle aslında Müslüman kaldığını söyleyerek çıkar elde etmeye çalışır. Bu sebeple bunlara, Allah'ın kalplerde olanları da bildiği hatırlatılmaktadır. **"Allah, elbette gerçekten iman etmiş olanları da bilir münafıkları da bilir."** Yani kalbinde imanı devam edenlerle kalbinden de imanı silmiş olanları Allah bilir; kalbinde imanı devam edenlerle imanlarından vazgeçmiş olanlara fırsatlar vererek imanlarını sınamaya tabi tutar. Çünkü yüce Allah ahirette insanların karşısında delilleri konuşturacaktır. Sırf bilgisine dayanarak insanları sorgulamaz.

"İnkâr edenler, iman edenlere dediler ki: "Bizim yolumuza uyun, günahlarınızı biz yüklenelim. Heyhat, onların günahlarından herhangi bir şeyi yüklenecek değillerdir. Onlar yalancıdırlar."

Mekke müşriklerinin ve her dönemde ve her yerde din düşmanlarının, iman edenleri yollarından vazgeçirmek için başvurdukları yollar anlatılmaktadır. Böyleleri, kendileri inkâr etmekle yetinmez, başkalarını da inkâr etme yoluna çağırırlar. **"Onlar, kesinlikle kendi yüklerini ve yükleriyle birlikte başka yükler yükleneceklerdir Ve Kıyamet günü elbette iftiralarından dolayı sorguya çekileceklerdir."** Bunlar, aldattıklarının yükünü yüklenmezler fakat onları yoldan çıkarmalarından dolayı kendi yüklerine ilave olarak bir yük yüklenirler. Aldatılanlar da kendi yüklerini yükleneceklerdir.

"Kıyamet günü elbette iftiralarından dolayı sorguya çekileceklerdir" sözüyle, burada olduğu gibi sizin de yükünüzü biz çekeceğiz, gibi sözlerle başkalarını yoldan çıkarmak için söyledikleri yalanlar kastedilmektedir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فٖيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا
خَمْسٖينَ عَاماًۜ فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾
فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفٖينَةِ وَجَعَلْنَاهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَمٖينَ ﴿١٥﴾

14. Nuh'u da kendi kavmine gönderdik. Aralarında elli yıl eksik bin yıl kaldı. Sonunda zulümlerini sürdürürken tufan onları yakalayıverdi.

15. Onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu, insanlara bir ibret yaptık.

Sûrenin başında iman edenlerin önceki dönemlerde de sınandıklarından söz edilmişti. Bu âyetlerden itibaren anlatılan kıssalar, önceki dönemde yaşamış iman edenlerin karşılaştıkları sınamalara örnekler verilmektedir. Böylece Peygamber teselli edilmektedir. Örneğin bu kıssada tufan öncesi Hz. Nuh'un 950 yıl kavmini davet ettiği fakat kavminin zulümlerini ve iman edenlere işkenceyi devam ettirdikleri dile getirilmektedir.

Hz. Nuh, gönderilişinden itibaren tufan öncesi kavmi arasında 950 yıl kaldığına göre en az bin yıl yaşamıştır. Çünkü kendisine peygamberlik ancak belli bir yaşta gelmiştir. Tufandan sonra ne kadar yaşadığından ise söz edilmemektedir.

Hz. Nuh hakkında verilen bu sayı, başka bir takvimdeki yılları anlatıyor olamaz. Çünkü Kur'ân bize hitap etmekte ve bu sayıyı vermektedir. Şayet bununla bizim bilmediğimiz bir takvimden söz edilseydi buna bir işarette bulunulurdu. Öyle anlaşılıyor ki kavmi de bu kadar uzun yaşıyordu. Yine buradan anladığımız, insanların biyolojik yapılarında birtakım değişimlerin olduğudur. Çünkü bugünkü biyolojik yapımızla ne kadar hastalıklardan korunursak korunalım ve sağlık kurallarına ne kadar riayet edersek edelim bu kadar uzun yaşamamız mümkün değildir.

وَاِبْرٰهٖيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذٖينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ
وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ
اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبٖينُ ﴿١٨﴾
اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ
ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدٖيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَاِلَيْهِ
تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَاءِ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿٢٢﴾
وَالَّذٖينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَائِهٖ اُولٰئِكَ يَئِسُوا
مِنْ رَحْمَتٖى وَاُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٢٣﴾

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ
أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ
بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ
﴿٢٥﴾ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ
هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

16. İbrahim'i de kavmine gönderdik. Hani o demişti ki: "Allah'a kulluk edin ve O'ndan korkun. Bilmiş olsanız bu, sizin için daha hayırlıdır."

17. "Siz, Allah'ı bırakıp da putlara tapıyorsunuz ve yalan şeyler uyduruyorsunuz. Halbuki Allah'ı bırakıp kendilerine taptığınız o şeyler, size herhangi bir rızık veremez. Rızkı Allah katında arayın; O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz."

18. Şayet yalanlarsanız sizden önce pek çok topluluk da yalanlamıştı. Elçilere düşen, apaçık tebliğden başkası değildir.

19. **Görmüyorlar mı ki Allah yaratmayı nasıl başlatıyor, sonra bunu yeniden yapıyor. Şüphesiz ki bu, Allah için kolaydır.**

20. **De ki: "Yeryüzünde dolaşın da yaratmayı nasıl başlatmış bir görün. Sonra Allah, son yaratmayı da yapacaktır; çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter."**

21. **Dilediğine azap verir, dilediğine merhamet eder. Ancak O'na döndürüleceksiniz."**

22. **Siz ne yeryüzünde ne de gökte Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Allah dışında da herhangi bir dost ve bir yardımcınız yoktur.**

23. **Allah'ın âyetlerini ve O'nunla karşılaşmayı inkâr edenler; işte onlar, rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir ve onlar için acıklı bir azap vardır.**

24. **Kavminin cevabı ise: "Onu öldürün yahut yakın" demekten başka bir şey olmadı. Allah ise onu ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için ibret alınacak şeyler vardır.**

25. (İbrahim) **Dedi ki: "Siz dünya hayatında aranızda sevgi olsun diye Allah'ı bırakıp da putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü birbirinizi reddedecek ve birbirinize lanet okuyacaksınız. Varacağınız yer ise cehennem olacaktır; üstelik sizin için yardım eden hiç kimse de olmayacaktır."**

26. **Bunun üzerine Lut ona iman etti ve "Ben, Rabbime hicret edeceğim" dedi. Şüphesiz ki O, güçlüdür ve her şeyi yerli yerince yapandır.**

27. **Biz ona İshak ve Yakub'u bağışladık; peygamberlik ve kitabı onun soyuna verdik. Mükâfatını ona bu dünyada verdik. Ahirette ise kesinlikle salihlerden olacaktır.**

Sûrede yer alan bu ikinci kıssa Hz. İbrahim'in sınanmasıyla ilgilidir. İbrahim de, diğer peygamberler gibi kavmini yalnız Allah'a kul olmaya çağırmıştır. Çünkü insana rızkı veren Allah'tır. İnsana yaraşan, kendisini yaratan ve kendisine rızık verene kul olmasıdır. Allah dışında kendisine kulluk edilenlerin tamamı uydurma şeylerdir. Yaratan ve rızık veren Allah'tan başkasına kulluk yapılmaz. Ama ister O'na kulluk yapılsın, ister başkasına kulluk yapılsın herkes mutlaka Allah'ın huzuruna çıkıp yaptıklarının hesabını verecektir.

Hz. İbrahim kavmine şunu da hatırlatmıştır:

"Şayet yalanlarsanız sizden önce pek çok topluluk da yalanlamıştı. Elçilere düşen, apaçık tebliğden başkası değildir."

Sizden önce de peygamberlerini yalanlayanlar olmuştur. Bunlar ne Allah'a bir zarar verebilmişlerdir ne de peygamberleri onların yalanlamalarından sorumludur. Peygamberin görevi sadece Allah'tan aldıklarını insanlara tebliğ etmesidir. O bu görevini yaptıktan sonra artık onun kavmine karşı sorumluluğu bitmiştir. Kavminin kendisini yalanlamış olmasının kendisine bir zararı olmaz.

19-23 âyetleri kıssa arasına sokuşturulmuş ara cümleler şeklinde olabilir. Yani kıssada anlatılanlarla uyum içerisinde yüce Allah devreye girerek Mekke müşriklerine ve onlara benzer kimselere ahireti ispat konusunda hitap ediyor olabilir. Ancak Hz. İbrahim'in kavmine söyledikleri arasında da olabilir.

"Görmüyorlar mı ki Allah yaratmayı nasıl başlatıyor, sonra bunu yeniden yapıyor. Şüphesiz ki bu, Allah için kolaydır."

Âyet *"görmüyorlar mı"* diye başladığına göre, her zaman ve her yerde müşahede edilebilen şeylerden söz edilmektedir. Çevredeki otların yerine başka otların yeşermesi, insanların ve diğer canlıların dünya hayatına gelmeleri, yağmurun yağması, gündüzün gidip yerine gecenin gelmesi vs. gibi hususlar kastedilmektedir. Zaten ahiret, insanların yeniden dirilmeleridir. Yoktan var edilmeleri değildir. Kısaca ifade edilecek olursa bir değişimden ibarettir. Dünya hayatında bu kısmî değişimleri gerçekleştiren Allah'ın, toptan bir değişim olan ahirete niçin gücü yetmesin ki? Kaldı ki o yüce Allah, evreni yoktan var etmiştir. **"Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir."**

"Dilediğine azap verir, dilediğine merhamet eder. Ancak O'na döndürüleceksiniz."

Allah yeniden diriltmeye kadir olduğu gibi elbette azap vermeye ve mükâfat vermeye de kadirdir. Âyet, *"dileyene azap verir ve dileyene merhamet eder"* şeklinde de tercüme edilebilir. İnancıyla ve davranışlarıyla azabı seçen insanın kendisidir. Merhamet eden ise Allah'tır. Çünkü Allah, kime azap vereceğini ve kime merhamet edeceğini insanlara kitapları vasıtasıyla bildirmiştir. Seçme/dileme, insana aittir. Allah'ın merhamet edeceği kimseler arasına girmek isteyen o yolu seçer.

"**Siz ne yeryüzünde ne de gökte Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Allah dışında da herhangi bir dost ve bir yardımcınız yoktur."**

Nereye kaçarsanız ve nerede saklanırsanız saklanın mutlaka ölüm gelip sizi bulacak ve Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. Ne siz ne bir başkası buna engel olamaz. Ayrıca insan azap yolunu seçtikten sonra artık Allah'ın o kişiye azap vermesine ne o kişi ne de bir başkası engel olamaz. Ahirette insanı kurtaracak olan da şefaat edecek olan da Allah'tır. Ne var ki Allah adildir. Onun

kudreti, adaletiyle uyum içerisindedir. O, bol merhamet sahibidir. Ama merhameti, bunu hak eden herkes içindir. Kime merhamet etmeyeceğini ve azap vereceğini de bize bildirmiştir: **"Allah'ın âyetlerini ve O'nunla karşılaşmayı inkâr edenler; işte onlar, rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir ve onlar için acıklı bir azap vardır."**

"Kavminin cevabı ise 'onu öldürün yahut yakın', demekten başka bir şey olmadı. Allah onu ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için ibret alınacak şeyler vardır."

Hz. İbrahim'in getirdiği delillere cevap veremeyenler, inancını savunmaktan aciz olanların yaptığı gibi kaba kuvvete yöneldiler; **"onu öldürün yahut yakın"** dediler. Onu öldürme şeklini, ateşte yakmak olarak belirlediler. Ama Allah onu ateşten kurtardı, ateş onu yakacağına onun için serin oldu.

"(İbrahim) **Dedi ki: 'Siz dünya hayatında aranızda sevgi olsun diye Allah'ı bırakıp da putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü birbirinizi reddedecek ve birbirinize lanet okuyacaksınız. Varacağınız yer ise cehennem olacaktır; üstelik sizin için yardım eden hiç kimse de olmayacaktır."**

Onlar, Allah'ı bırakıp putlara tapmak üzere bir hayat kurmuşlardı. Bir toplumun inancı bütünüyle batıl bile olsa bireyler o inanç üzere dostluklar kurar, birbirlerini sever ve o inanç üzere dayanışma içerisine girebilirler. Hz. İbrahim'in kavmi de bunu yapmıştı. Ama ahirette bu sevgi nefrete dönüşecek, birbirlerine lanet okuyacaklardır. Çünkü onlardan her biri cehenneme girmesine sebep olarak diğerini görecektir. Allah katında yardım edeceklerini umdukları putlarının da onlara hiçbir yardımı olmayacaktır.

"Bunun üzerine Lut ona iman etti. 'Ben, Rabbime hicret edeceğim' dedi. Şüphesiz ki O, güçlüdür ve her şeyi yerli yerince yapandır."

Hz. İbrahim ateşten hiçbir zarar görmeden kurtulduktan sonra kardeşinin oğlu olan Lut, onun peygamberliğine iman etmiştir. Bilahare o da peygamber olarak görevlendirilecektir. Belki ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması karşısında başkaları da iman etmişti. Ama kavmin İbrahim'e tepkisi o kadar büyüktü ki kimse iman ettiğini söyleme cesaretini gösteremedi. *"Ben, Rabbime hicret edeceğim"* sözünün Lut'a ait olması muhtemel olmakla birlikte Hz. İbrahim'e ait olma ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Çünkü artık kavmi arasında kalması hem çok tehlikeli bir hal almıştı hem de ateşin kendisini yakmadığını gören kavim iman etmemişti. Artık bu kavimden ümidini kesmişti. Başka yere hicret edecek ve Allah'ın dinini orada yaymaya çalışacaktı.

"Biz ona İshak ve Yakub'u bağışladık; peygamberlik ve kitabı onun soyuna verdik. Mükâfatını ona bu dünyada verdik. Ahirette ise kesinlikle salihlerden olacaktır."

İshak Hz. İbrahim'in oğludur. Yakub ise İshak'tan torunudur. Peygamberimize kadar peygamberler Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ın soyundan gelmişlerdir. Peygamberimiz ise burada adı geçmeyen oğlu İsmail'in soyundandır.

Allah'ın kendisini ateşten kurtarması, peygamberlerin onun soyundan gelmesi; Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında saygın bir yerinin olması, dünyada kendisine verilen mükâfatların önemlileri arasındadır. Ahirette ise daha büyük mükâfata kavuşacaktır.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ
اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ
مِنَ الْعَالَمٖينَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبٖيلَ
وَتَأْتُونَ فٖي نَادٖيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّآ
اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٢٩﴾
قَالَ رَبِّ انْصُرْنٖي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدٖينَ ﴿٣٠﴾
وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰهٖيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُٓوا اِنَّا مُهْلِكُٓوا
اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمٖينَ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ
فٖيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فٖيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ
اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ
رُسُلُنَا لُوطًا سٖٓيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا

لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ قف اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ
هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾
وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَٓا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

28. **Lut'u da** (peygamber olarak gönderdik). **Hani o, kavmine demişti ki: "Gerçekten siz daha önce hiçbir insanın yapmadığı ahlâksızlığı yapıyorsunuz."**

29. **"Erkeklere yanaşıyor, yol kesiyor ve meclislerinizde kötülük işliyorsunuz ha!" Kavminin cevabı: "Doğru söylüyorsan, hadi getir Allah'ın azabını!" demekten başka bir şey olmamıştı.**

30. **O da dedi ki: "Rabbim! Bozguncu kavme karşı bana yardım et."**

31. **Elçilerimiz İbrahim'e müjdeyi getirdiklerinde dediler ki: "Biz şu kentin halkını helak edeceğiz; çünkü halkı zalim kimselerdir."**

32. (İbrahim) **Dedi ki: "Ama orada Lut var!" Şöyle cevap verdiler: "Orada kimler var, biz daha iyi biliyoruz. Karısı hariç onu ve ailesini kurtaracağız. Karısı, geçmişte kalanlardan olacaktır."**

33. **Elçilerimiz Lut'a geldiklerinde üzüldü ve göğsü daraldı. Ona dediler ki: "Korkma ve tasalanma, hanımın hariç seni ve aileni kurtaracağız. O, geride bırakılanlar arasında olacak."**

34. **Şu kent halkına yoldan çıkmaları sebebiyle korkunç bir azap indireceğiz.**

35. **Aklını kullanan bir topluluk için o kentten ibret alınacak açık bir delil bıraktık.**

gelsin de görelim" demişlerdir. Düzelmeleri konusunda artık ümit kesilmiş bulunan bu kavim helak edilmeyi hak etmiştir. Bir toplumda peygamberin çağrısına olumlu cevap verecekler kaldığı sürece o toplum helak edilmez. Ama toplumdan bütünüyle ümit kesilmişse artık o toplum helak edilmeyi hak etmiştir.

Hz. Lut'un kavmini helak edecek olan melekler önce Hz. İbrahim'e uğramış, kendisine önce İshak'ı, ardından da Yakub'u müjdelemişlerdir. Aslında Hz. İbrahim, gelişlerinden kaygılanmıştı. Çünkü insan sûretinde gelmişlerdi ve insan sûretinde gelişlerinde genelde helak için gelirler. İshak ve Yakub'u müjdelemeleri, Hz. İbrahim'in kaygısını hafifletmişti ama Lut'un kavmini helak etmek üzere geldiklerini söyleyince mesele anlaşılmıştı. Hz. İbrahim, önce Lut'un kavmi için mühlet istedi. (bkz. Hud 11/74-75). Artık kesin olarak kavmin helak edileceğini anlayınca da Lut'u gündeme getirdi. Melekler: **"Orada kimler var, biz daha iyi biliyoruz. Karısı hariç onu ve ailesini kurtaracağız. Karısı, geçmişte kalanlardan olacaktır."** Çünkü karısı kendisine iman etmemişti. Bir peygamberin eşi olması kurtulması için yeterli değildi.

Elçiler Hz. Lut'a geldiklerinde üzülmesinin ve göğsünün daralmasının nedeni meleklerin genç ve yakışıklı delikanlılar sûretinde gelmiş olmalarıydı. Kendi toplumunun ahlâksızlığını biliyordu. Bu misafirleri evine kabul etse, onları koruyamayacaktı. Kabul etmezse, bunu inancına ve onuruna yakıştıramıyordu. Nihâyet melekler devreye girdiler: **"Korkma ve tasalanma, hanımın hariç seni ve aileni kurtaracağız. O, geride bırakılanlar arasında olacak."** dediler. Kent halkı şiddetli bir ceza ile helak edilecekti.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ فَقَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ
مُفْسِدٖينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا
فٖي دَارِهِمْ جَاثِمٖينَۘ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ
مِنْ مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ

فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾
وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ
﴿٣٩﴾ فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا
عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ
مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾
مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا اِلَّا الْعَالِمُونَ
﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

36. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (peygamber olarak gönderdik)**. Dedi ki: "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin ve ahiret gününe ümitle bakın. Yeryüzünde karışıklık çıkararak bozgunculuk yapmayın."**

37. Ne var ki kavmi onu duraksamaksızın inkâr etti de onları bir sarsıntı yakaladı. Kavmi, evlerinde dizüstü çökekaldı.

38. Âd ve Semûd'u da helak ettik. Harabeleri size bunu açıklıyor. Şeytan, yaptıklarını kendilerine güzel göstermiş, onları yoldan alıkoymuştu. Oysa gerçeği görebilirlerdi.

39. Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da helak ettik. Musa onlara apaçık deliller getirmişti. Onlar ise yeryüzünde büyüklük tasladılar; ama elimizden kurtulamadılar.

40. Onlardan her birini kendi suçu sebebiyle cezalandırdık; kiminin üzerine taş yağdırdık, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yere batırdık, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmedi, bilakis onlar kendilerine zulmettiler.

41. Allah dışında dostlar edinenler, kendisine ev edinen örümceğin durumuna benzer. Ama yuvaların en çürüğü kuşkusuz ki örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi.

42. Allah, kendisinden başka ne gibi şeylere yalvardıklarını bilir. O, azizdir, hikmet sahibidir.

43. Biz misalleri insanlara veriyoruz doğrusu; ama onlara ancak âlimler akıl erdirir.

44. Allah gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Bunda müminler için alınacak bir ibret vardır.

Hz. Şuayb'ın, Hz. Musa'nın kayınpederi olduğu nakledilir. Hz. Musa Medyen'e gittiğinde kızlarından biriyle evlenmiş ve 8-10 yıl burada kalmıştır. Medyen halkı Şuayb'ın çağrısını yalanlamış ve böylece helak edilmeyi hak etmişlerdir. Aynı şekilde Âd ve Semûd kavimleri de helak edilmişlerdir. Âd kavmine Hud, Semûd kavmine de Salih, peygamber olarak gönderilmiştir. İki Arap kavmi olan bu kavimlerin kalıntıları hâlâ mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim onların, gerçeği görebilecek durumda olduklarını özellikle vurgulamaktadır. Yüce Allah, insanları hem anlama hem de yerine getirme konularında kapasitelerini aşan şeylerle sorumlu tutmaz. Onlar bilerek peygamberlerini yalanlamış ve şeytanın peşinden gitmişlerdir.

Hiçbir toplum uyarılmadan helak edilmemiştir. Bu nedenle helak edilen toplumların helak edilmezden önce uyarıldıkları bütün bu kıssalarda dile getirilmiştir. Karun, Firavun ve Hâmân da helak edilmiştir. Ama onlara da uya-

rı yapılmış; Hz. Musa onlara apaçık delillerle gelmiş ve onlar büyüklük taslayarak onu yalanlamışlardı.

Aslında uyarılma da toplumların helak edilmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda o uyarılan toplumların helak edilmeyi hak eden bir suç işlemiş olması gerekir. Bu sebeple **"onlardan her birini suçu sebebiyle cezalandırdık"** denilmektedir. O halde **"Allah onlara zulmetmedi, bilakis onlar kendilerine zulmettiler."** Cezalandırma şekilleri ise şöyle ifade edilmektedir: **"Kiminin üzerine taş yağdırdık, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yere batırdık kimini de suda boğduk."**

"Allah dışında dostlar edinenler, kendisine ev edinen örümceğin durumuna benzer. Ama yuvaların en çürüğü, kuşkusuz ki örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi."

Allah dışında yardım ve şefaat edecekler diye ilâh edinilenlerin durumu, örümceğin yuvasına benzer. Örümceğin yuvası kendisini ne soğuktan korur, ne de sıcaktan. Tehlikelerden korumaz; basit ve korumasız bir yuvadır. Ortak koşanların o ortak koştukları da böyledir. Onları korusunlar ve onlara şefaat etsinler diye onlara taparlar ama o taptıkları onları tehlikelerden korumazlar.

"Allah, kendisinden başka ne gibi şeylere yalvardıklarını bilir. O, azizdir, hikmet sahibidir."

Yukarıda verilen örneklerde Allah dışında o taptıkları, o kavimleri helak etmekten kurtaramamıştır. Ahirette de onları koruyacak bir güçleri olmayacaktır.

"Biz misalleri insanlara veriyoruz doğrusu ama onlara ancak âlimler akıl erdirir."

Misaller, soyut anlamların anlaşılmasını sağlayan örnekler olup örümceğin yuvası misalinde olduğu gibi soyut anlamları somut şeylere benzeterek anlaşılmalarını kolaylaştırmak içindir. Bununla birlikte anlaşılmaları için önemsenmeleri, onlara kulak verilmesi ve üzerlerinde düşünülmesi gerekir.

"Allah gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Bunda müminler için alınacak bir ibret vardır."

Göklerle yer belli bir hedef için yaratılmışlardır. Onların ne yaratılışları rasgeledir ne de onların işleyişleri ve onlarda meydana gelen olaylar rasgeledir. Evrendeki her şeyin evren içerisindeki yeri ve fonksiyonu belirlenmiştir. Yoksa onlara hâkim olan sistem çökerdi. Evrende ne varsa diğer varlıkların

bütünlüğü içinde bir anlam kazanır. Kötülüklerin ve kötülerin bile, iyilikler ve iyiler düşünüldüğünde bu bütünlük içerisinde bir anlamları vardır ve o mükemmellik için gereklidirler. İşte müminler evrendeki bu olaylardan ve mükemmeliyetten ibret alır; Rablerinin büyüklük, kudret ve sınırsız ilmini bunlar sayesinde anlarlar.

اُتْلُ مَٓا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ
وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ
وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾
وَلَا تُجَادِلُٓوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُۗ اِلَّا
الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُٓوا اٰمَنَّا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا
وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَۜ فَالَّذ۪ينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۚ وَمِنْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِه۪ۜ
وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ
تَتْلُوا مِنْ قَبْلِه۪ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَم۪ينِكَ اِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ ف۪ي صُدُورِ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْعِلْمَۜ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا

لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهٖۜ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ
اللّٰهِۜ وَاِنَّمَٓا اَنَا۬ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٥٠﴾ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّٓا اَنْزَلْنَا
عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَرَحْمَةً
وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ
شَه۪يدًاۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

45. Kitaptan sana vahyedileni oku ve namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak, elbette daha büyüktür. Allah, yaptıklarınızı bilir

46. Ehl-i Kitap ile en uygun şekilde tartışmak dışında bir polemiğe girmeyin ve içlerinden kendilerine zulmetmiş olanlarına; "Hem bize indirilene hem de size indirilene iman ettik. Sizin de bizim de ilâhımız birdir ve biz O'na teslim olmuşuz" deyin.

47. İşte kitabı sana böyle indiriyoruz. Esasen kendilerine kitap verdiklerimiz ona inanırlar. Şunlardan da ona inananlar vardır; ancak kâfirler âyetlerimizi inkâr ederler.

48. Sen ondan önce herhangi bir kitap okuyor değildin; sağınla yazıyor da değildin. Öyle olsaydı batıla uyanlar kuşku duyardı.

49. Bilakis o, kendilerine ilim verilenlerin kalplerinde apaçık âyetlerdir. Âyetlerimizi zalimler dışında kimse inkâr etmez.

50. Dediler ki: "Kendisine Rabbinden âyetler indirilmeli değil miydi?" De ki: "Âyetler Allah'ın kudretindedir. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım."

51. Hem sana indirdiğimiz ve kendilerine okunan kitap onlara yetmiyor mu? Şüphesiz bunda, iman eden topluluğa bir rahmet ve bir hatırlatma vardır.

52. De ki: "Benimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Batıla inanan ve Allah'ı inkâr edenler, işte onlar ziyana uğrayanlardır."

Sûreye iman ettik, demekle insanların bırakılmayacakları ve imanlarının sınanacağıyla bir giriş yapılmış, önceki iman edenlerin de sınandıklarına dikkat çekilmiş ve ardından yukarıdaki kıssalarda yer alan peygamberlerin sınanmalarına yer verilmişti. Sûrenin, Mekke'nin son dönemlerinde indirildiği göz önünde bulundurulduğunda, Müslümanların da bu sırada büyük sıkıntı ve baskılarla karşı karşıya kaldıkları görülür. Bu sınamada başarı için ilk âyette iki araçtan söz edilmektedir: Kur'ân okumak ve namaz kılmak.

Kur'ân-ı Kerim'de namaz kılmaktan söz edildiğinde *"aqımı's-salâ"*, namazını ayakta tut/namazı dosdoğru kıl, namazı hakkıyla kıl, denilmektedir. Namazın dosdoğru kılınması, şekil yönünden rükünlerine riayet edilmesinin yanında iç rükünleri olan huşû, takva ve namazda okunanlar üzerinde düşünmek gibi hususların yanında riya ve nifaktan uzak, sırf Allah'ın emri ve rızası için kılınmasıdır. İşte ancak böyle bir namaz kişiyi ahlâk dışı şeylerden ve kötülüklerden uzak tutar ve kişinin doğru yol üzerinde sebat göstermesine katkıda bulunur.

*"Allah'ı anmak"*la yine namazın kendisi kastedilmiş olabilir. Çünkü namazın kendisinde de Allah'ı anmak söz konusudur. Buna göre *"zikrullah"* namazın diğer bir ifade şeklidir. Nitekim Cuma namazı için *"zikrullah"* tabiri kullanılmaktadır. (Cuma 62/9). Yine Tâhâ sûresinde *"beni anmak için namaz kıl"* buyrulmaktadır. (Tâhâ 20/14). Bir iş yaparken Allah'ı anmak da kastedilmiş olabilir. Çünkü namaz kılmak belirli bir süre içindir. Ama kişi bir işi yaparken bunun Allah'ın emirlerine uygun olup olmadığını hatırlaması, kendisini ahlâk dışı şeylerden uzaklaştırma konusunda daha etkilidir. *Zikrullah*'ı, Allah'ın kulunu anması şeklinde anlayanlar da olmuştur. Kişi namazda Allah'ı andığında Allah da o kulunu anar. İşte Allah'ın o kulu anması çok daha önemlidir, denilmektedir. (Taberi, XX, 45-46). Burada *"Allah'ı anmak"*, Kur'ân okuma olarak da anlaşılabilir. Çünkü *zikir*, Kur'ân'ın isimlerinden biridir. Ayrıca Kur'ân okumak hem bir ibadettir hem de diğer ibadetlerin ne şekilde yapılacağını, nasıl iman edileceğini, Allah'ın emir ve yasaklarını, kasaca dinin ne olup ne olmadığını öğretir. İleride 47. âyet ile 51. âyet arasındaki beş âyette Kur'ân'dan söz edilmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

"Ehl-i Kitap ile en uygun şekilde tartışmak dışında bir polemiğe girmeyin ve içlerinden kendilerine zulmetmiş olanlarına; 'Hem bize in-

dirilene hem de size indirilene iman ettik. Sizin de bizim de ilâhımız birdir ve biz O'na teslim olmuşuz' deyin."

Sûre Mekke'de indirildiğinden âyetin Habeşistan'a veya Mekke'ye hicret edecek olan Müslümanlara Kitap Ehliyle nasıl tartışacaklarına dair önceden bir uyarı olması mümkündür. Mekke'de az sayıda da olsa Hıristiyan vardı. Bunların İslâm karşısında genelde tavırları olumlu idi. Bunların da kastedilmiş olması ihtimal dâhilindedir. Ama ister bunlar ister diğerleri kastedilmiş olsun, sonuçta burada sözü edilen kural her dönem ve her yerde geçerlidir.

Aslında müşriklere karşı takınılacak tavır güzel bir şekilde onlarla tartışmaktır. Ne var ki Kitap Ehli'nin bir farklılığı vardır. Ne de olsa onlarla bir inanç yakınlığı vardır. Tartışmadan amaç eğer karşı tarafın İslâm'a ısınmasını ve kalbinin yumuşamasını sağlamak ise elbette nazik bir tavrın takınılması gerekir. Ama Kitap Ehli arasında da saldırgan ve kaba kimseler vardır. Siz ona ne kadar yumuşak davransanız davranın saldırganlığını devam ettirir. Aralarında zulmedenlerle bu tipler kastediliyor olmalıdır. İşte bu şekilde saldırgan kişiye verilecek karşılık, kendisinin davranışı türünden olmalıdır.

"İşte kitabı sana böyle indiriyoruz. Esasen kendilerine kitap verdiklerimiz ona inanırlar. Şunlardan da ona inananlar vardır; ancak kâfirler âyetlerimizi inkâr ederler."

Bu âyetlerde müşriklerin dikkatleri Kur'ân'a yönlendiriliyor ve onun Allah katından gönderilmiş bir kitap olduğu anlatılıyor.

Biz biliyoruz ki kendilerine kitap verilenlerin bir kısmı, Kur'ân'a inanmış, bir kısmı da inanmamıştır. O halde burada kendi kitaplarını hakkıyla anlayan ve gerçekten inanmış olanların Kur'ân'a inandıklarından söz ediliyor olmalıdır. Onlar bu Kur'ân'a inanırken kendi kitaplarında Peygamberimiz ve Kur'ân'la ilgili verilen bilgilere dayanarak inanıyorlar. Sözün bağlamı müşrikler olduğundan *"şunlardan da"* denilirken müşrikler kastedilmektedir. Gerek Kitap Ehli'nden ve gerek müşriklerden Kur'ân'a inananlar olduğuna göre inanmayanlar, şartlanmış kimselerdir ve onlar bu şartlanmışlıkları nedeniyle gerçeğin üzerini örtüyorlar.

"Sen ondan önce herhangi bir kitap okuyor değildin; sağınla yazıyor da değildin. Öyle olsaydı batıla uyanlar kuşku duyardı."

Kendisine Kur'ân indirilinceye kadar Peygamber kitap okuma ve yazı yazma işiyle uğraşmış değildir. Eğer kitap okuyor yahut yazı yazıyor olsaydı batıla inananlar bunu fırsat bilir, yaygarayı basar ve Kur'ân hakkında şüphe yaymak için çok şey söylerlerdi.

Gerçi Kur'ân'ın Allah katından olduğunun ispatı için Peygamberin mutlaka okuma yazma bilmeyen biri olması şart değildir. Ama biliyor olsaydı, yaygaracılar bunu dillerine dolarlardı.

Kur'ân kendisine indirilinceye kadar Peygamberin okuma yazma bilmediği Kur'ân'ın bu âyetiyle tescil edilmiş ve müşriklerden hiç kimse buna itiraz etmemiştir. Ancak Kur'ân kendisine indirilinceye kadar okuma yazma bilmiyor olması, indirildikten sonra okuma ve yazmayı öğrenmediği anlamına gelmez. Okuma ve yazmayı teşvik eden Peygamberin kendisinin okuma ve yazmayı öğrenmemekte diretmesi de düşünülemez. Yirmi küsur yıl huzurunda Kur'ân âyetleri yazıldığı halde okuma ve yazmayı öğrenmemesi için de bir sebep yoktur.

"Bilakis o, kendilerine ilim verilenlerin kalplerinde apaçık âyetlerdir. Âyetlerimizi zalimler dışında kimse inkâr etmez."

Kendilerine ilim verilenlerle kimin veya kimlerin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Genelde bununla peygamberin kastedildiği söylenir. Peygamber ümmî olduğundan, Kur'ân onun kalbinde yani ezberindedir. Bu görüş İbnu Abbas'a nispet edilmektedir. (Taberi, XX, 51; İbnu Atiyye, V, 233; Bağavî, VI, 250). Çoğul kipiyle gelmesi ise Peygambere verilen değerle açıklanmıştır. (İbnu Âşûr, XI, 13). Diğer bir görüşe göre ise bununla iman edenler kastedilmektedir. Kur'ân âyetleri onların kalplerinde apaçık mucizeler gibidir.

Burada verilen ilme gelince ilâhî sözü, beşerî sözden ayırt edebilme bilgisidir.

"Dediler ki: 'Kendisine Rabbinden âyetler indirilmeli değil miydi?' De ki: 'Âyetler Allah'ın kudretindedir, ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım."

"Hem sana indirdiğimiz ve kendilerine okunan kitap onlara yetmiyor mu? Şüphesiz bunda, iman eden topluluğa bir rahmet ve bir hatırlatma vardır."

Peygamberin muarızlarının mucize istekleri Kur'ân'da tekrar edilen bir meseledir. Onlar âyet isterken göze hitap eden mucizeler istiyorlardı. Bunlara verilen cevapta mucize getirilmiş olsa dahi ona inanmayacakları ifade edilmektedir. (Bakara 2/145; En'âm 6/4,25,109; A'raf, 7/146) Bu nedenle de isteklerine cevap vermek anlamsızdır. Ayrıca burada da ifade edildiği gibi mucize olarak Kur'ân yeterlidir. Yine mucize getirmenin peygamberin elinde olmadığı, bunun Allah'ın kudretinde olduğu da belirtilmektedir. (Ğafir 40/78).

Son ve bütün insanlığa gönderilen bir peygamberin peygamberliğini ispat eden mucizesi, nesilden nesile aktarılabilen ve bir bölgeden başka bir bölgeye taşınabilen bir mucize olmalıydı. Bu niteliklere Kur'ân sahiptir. Onun mucizesi belli nesillere ve belli bölgelere hitap eden mucizeler nevinden değildir.

"De ki: 'Benimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Batıla inanan ve Allah'ı inkâr edenler, işte onlar ziyana uğrayanlardır."

Peygamberin peygamberliğine inanmayan hatta Allah hakkındaki inancı bile tutarlı olmayanlara Allah'ın şahitliğinden söz etmenin bir anlamı var mıdır?

İnkâr edenler, çoğu zaman içlerindeki sesi dinlemezler. Kuru gürültü içinde hayatlarını geçirirler. Kendilerini ciddi bir şekilde hesaba çekmemişlerdir. İşte böylelerinin bu tür uyarıcı ve belki de şok edici sözlere ihtiyaçları vardır. Evrenin yaratıcısı ve her şeye gücü yeten o yüce Allah, senin ne yaptığını biliyor, dediğiniz zaman o kişi kendine gelebilir ve bu içindeki Allah inancını harekete geçirip durumunu gözden geçirmeye sebep olabilir. Böylelerine ölümü hatırlatmanın da şok etkisi olabilir. Nitekim burada da inkâr edenlerin ziyana uğrayacaklarını söylemek, bir bakıma onlara ölümü ve ölümden sonra hesaba çekilmeyi hatırlatmaktır.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ
وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾
يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ
نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا
وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

53. Azabın alelacele gelmesini de senden istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir süre olmasaydı, onlara azap hemen gelirdi; bununla birlikte azap, farkında olmadıkları bir anda ansızın onlara gelecektir.

54. Azabın alelacele gelmesini senden istiyorlar; oysa cehennem azabı zaten kâfirleri kuşatmış bulunmaktadır.

55. Azabın üstlerinden ve ayaklarının altından onları sarmaladığı gün; "Yaptıklarınızı tadın" denilecektir.

56. Ey iman eden kullarım, kuşkusuz arzım geniştir. O halde bana kulluk edin.

57. Her can ölümü tadacaktır, sonra da bana döndürüleceksiniz.

58. İman eden ve salih amel işleyenleri cennette öyle köşklere yerleştireceğiz ki zeminlerinden ırmaklar çağlayıp akmaktadır. Orada ebedi kalacaklardır. İyi şeyler yapanların mükâfatı ne kadar güzeldir.

59. Onlar, sabreden ve Rablerine tevekkül eden kimselerdir.

60. Kendi rızkını yüklenemeyen nice canlı vardır ki ona Allah rızık vermektedir. Allah onu da rızıklandırmaktadır sizi de. O duyandır, bilendir.

Kendilerini azapla korkutan Peygamberden azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Azaba inandıklarından değil, alay ve küçümseme kastıyla bunu söylüyorlar. Aslında Peygambere meydan okuyorlar; gerçekten peygamber isen, hadi azabı getir, diyorlar.

Evrende rasgeleliğe ve karmaşaya yer yoktur; her şey bir plan ve program çerçevesinde yürütülmektedir. Azabın da belirlenmiş bir süresi vardır, olayların tam olgunlaşması beklenmektedir. Ama azap yine ansızın ve beklemedikleri bir sırada gelecektir.

54. âyette azabın bir an önce gelmesini istemelerinin tekrarı böyle bir aceleye gerek olmadığını anlatmak içindir. Yani, acele gelmesini istiyorlar ama zaten yaptıkları sebebiyle cehennemi kesin olarak hak etmişlerdir ve o gün mutlaka gelecektir. O gün mutlaka gelecek ve azap onları çepeçevre kuşatacaktır.

"Ey iman eden kullarım, kuşkusuz arzım geniştir. O halde bana kulluk edin."

İman ettik demekle işin bitmediği, geçmişte de iman edenlerin inançları konusunda sınandıkları sûrenin başında da belirtilmişti. Böylece Müslümanlara baskılara karşı inançları üzerinde direnmeleri gerektiği tavsiye edilmişti. Ama baskılar tahammül edilmez hal alır ve kişi, Allah'a kulluğunu devam ettirememe gibi bir durumla karşılaşırsa yeryüzü geniştir, kulluğunu yerine getirebileceği bir yere gitsin.

Burada Medine'ye hicret konusunun ipuçları verilmekte ve bir gün Müslümanların yurtlarını terk edebilecekleri ima edilmektedir. Çünkü insanın doğduğu yer, Allah'a kulluk etmekten daha değerli değildir. İnsan doğduğu yerde de yani vatanında da olsa ve başka bir yerde de olsa mutlaka ölecek ve Allah'a hesap verecektir. Allah'a vereceği hesap kulluk görevini yapıp yapmamasıyla ilgili olacaktır: **"Her can ölümü tadacaktır, sonra bana döndürüleceksiniz."** Kuşkusuz kişinin doğduğu yeri terk etmek zorunda kalması dünya hayatı açısından kendisi için birtakım kayıplara neden olacaktır. Ama ahiretteki mükâfatı bunu fazlasıyla telafi edecektir: **"İman eden ve salih amel işleyenleri cennette öyle köşklere yerleştireceğiz ki zeminlerinden ırmaklar çağlayıp akmaktadır. Orada ebedi kalacaklardır. İyi şeyler yapanların mükâfatı ne kadar güzeldir. Onlar, sabreden ve Rablerine tevekkül eden kimselerdir."**

Bir gün gelip Müslümanlar yurtlarını terk etmek ve Medine'ye hicret etmek zorunda kalırlarsa geçim meselesini fazla büyütmemeleri gerekir: **"Kendi rızkını yüklenemeyen nice canlı vardır ki ona Allah rızık vermektedir. Allah onu da rızıklandırmaktadır sizi de. O duyandır, bilendir."** Kuşlar, hayvanlar rızıklarını beraberlerinde taşımazlar, onlar gittikleri yerde rızıklarını bulurlar. Siz de hicret ettiğiniz yerde rızkınızı bulacaksınız.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى
يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪
وَيَقْدِرُ لَهُ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ
مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾
وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ
مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ
﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾
اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ
اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُ اَلَيْسَ
ف۪ي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذ۪ينَ جَاهَدُوا ف۪ينَا
لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٦٩﴾

61. Onlara, "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı hizmete amade kılan kimdir?" diye soracak olursan, "Allah'tır" diyecekler. O halde niçin hak konusunda tersyüz olurlar?

62. Allah rızkı, dilediği kimseler için genişçe verir ya da kısar. Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

63. Onlara: "Gökten bir su indirip ölümünün ardından yeryüzünü onunla canlandıran kimdir?" diye sorsan, kesinlikle "Allah'tır" derler. De ki: "Hamd Allah'adır." Ne var ki onların çoğu akletmez.

64. Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte asıl yaşanacak yer orasıdır. Keşke bilmiş olsalardı.

65. Gemiye bindiklerinde dini kendisine has kılarak Allah'a yalvarırlar; ama onları kurtarıp karaya vardırınca bir de bakarsın ki ortak koşuyorlar.

66. Kendilerine verdiğimize nankörlük etsinler ve bir süre sefa sürsünler bakalım! Yakında bileceklerdir.

67. Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken bizim orayı güvenilir bir bölge kıldığımızı görmediler mi? Yoksa onlar batıla iman edip Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

68. Yalan yere Allah'a iftira edenden yahut kendisine hak gelmişken onu yalanlayan kimseden daha zalimi kimdir? Kâfirler için cehennemde uygun bir yer mi yok!

69. Bizim yolumuzda gayret edip çabalayanlara elbet biz de yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah, iyilik edenlerle beraberdir.

Müslümanların hicret etme ihtimalinden ve hicret söz konusu olduğu takdirde endişe etmemeleri gerektiği bildirildikten sonra onlara baskı yapan müşriklerin inanç konusundaki tutarsızlıkları dile getirilmektedir. Ancak söz konusu tutarsızlık sadece Mekke müşriklerini ilgilendiriyor olsaydı Kur'ân'da yer almasına ihtiyaç olmazdı. Her zaman ve her yerde inanç bakımından bu tür tutarsızlıkları olan insanlar olacaktır.

Mekke müşriklerine gökleri ve yeri kimin yarattığı, güneşe ve aya kimin hükmettiği sorulduğunda, Allah olduğunu söyledikleri halde yaratılmışlara tapıyor, onlara dua ediyor ve onlardan yardım istiyorlar. Onlar rızık verenin de Allah olduğuna, yağmuru yağdıranın ve bitkileri bitirenin de O olduğuna inanıyorlardı ama başka varlıklara kulluk ediyorlardı. Oysa bütün bunları yapan Allah olduğuna göre O'na hamdetmek, O'na kulluk etmek gerekir.

Onları bu duruma düşüren, dünya hayatına olan tutkularıdır. Oysa ahiret yurdu, asıl yaşanacak yurttur. Aklı başında olan, ahiret yurdunu ihmal ederek geçici olan dünya hayatına bağlanmaz.

Aslında bunlar da ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya gelseler, mesela denizde bir fırtınaya yakalansalar, Allah'a yakarır dururlar. Ama kurtulup karaya vardıklarında yine ortak koşarlar. Bu nankörlükleri ilelebet sürmeyecektir. Nihayet dünya hayatı bir müddetliğinedir. Gerçekleri bilselerdi bu dünya hayatını oyun ve eğlenceyle geçirmez, ebedi olan ahiret yurduna hazırlık yaparlardı.

"Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken bizim orayı güvenilir bir bölge kıldığımızı görmediler mi? Yoksa onlar batıla iman edip Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?"

Ka'be ve Mekke'ye saygı, ta Hz. İbrahim dönemine kadar uzanmaktadır. Cahiliye döneminde de Araplar buralara saygı duyuyorlardı. Mekâna duyulan saygı, bu mekânda yaşayan Kureyşlilere de uzanıyordu. Onlar da Arap kabileleri arasında saygın bir yere sahip idiler. Çevre kabile insanlarının malları yağmalanıp canlarına kıyılırken Mekkeliler emniyet içerisinde yaşıyorlardı. Buraların güvenli olması, Ka'be'nin burada bulunması ve hac ibadetinin buraya yapılması gibi nedenlerden kaynaklanıyordu. Yani buraların kutsal bir belde oluşu, dini birtakım ibadetlerin burada yapılması sebebiyledir. Allah buraları güvenlikli harem kıldığı halde Mekke müşrikleri Allah'ı bırakıp putlara tapıyorlardı. Şüphesiz bu, büyük bir nankörlüktür.

"Yalan yere Allah'a iftira edenden yahut kendisine hak gelmişken onu yalanlayan kimseden daha zalimi kimdir? Kâfirler için cehennemde uygun bir yer mi yok!"

Burada iki ihtimalden söz edilmektedir. Ya peygamber, Allah tarafından gönderildiğini söylemekle Allah'a iftira ediyor. Bu takdirde ondan daha zalimi yoktur. Yahut Peygamber doğru söylüyor ama sizler Allah'tan size gönderilmiş olan bu gerçeği yalanlıyorsunuz. Bu takdirde de sizden daha zalimi yoktur ve bu zalimliğinize devam edecek olursanız size cehennemde yer mi yoktur!

30.
Rûm Sûresi

Mekke'de indirilmiştir. 60 âyettir. Farslara yenilmiş olan Rumların (Bizans'ın) ileride onlara galip geleceğini anlattığı için bu ismi almıştır.

İnsanların olayların zahirine bakarak yaptıkları değerlendirme ile Bizans'ın toparlanıp galip geleceği tahmin edilmiyordu; ama sûre, yakın bir zamanda Bizans'ın galip geleceğini belirterek konuya giriş yapmaktadır. Böylece inkârcı toplumların akıbetlerinden ibret alınması istenmektedir.

Bu girişten sonra Allah'ın birliğine ve eşsiz kudretine, ahiret inancı ve ahretin vuku bulacağına dair deliller, inkâr edenlerin karşılaşacakları azap ve iman edenlerin mükâfatı sûrede işlenmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فٖٓي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ

﴿٣﴾ فٖي بِضْعِ سِنٖينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ

الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿٥﴾

وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

يَعْلَمُونَ ظَاهِراً مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Elif-lâm-mim.**
2. **Rumlar yenildi...**
3. **Yakın bir yerde; ama onlar yenilgilerinden sonra galip gelecekler.**
4. **Birkaç yıl içinde. Öncesinde de sonrasında da iş Allah'ın elindedir. O gün müminler sevinecektir.**
5. **Allah'ın yardımıyla.** (Allah) **Dilediğine yardım eder. O çok güçlüdür, çok merhametlidir.**
6. **Allah'ın sözüdür bu. Allah sözünden caymaz; ne var ki insanların çoğu bilmez.**
7. **Onlar, dünya hayatının zahirdeki kısmını görürler. Ahirettense gafildirler.**

Sûre mukattaa harfleriyle başlamaktadır. Söz konusu harflerle ilgili bilgi Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirinde verildi.

Rumlarla Doğu Roma olan Bizans kastedilmektedir. Bu âyetler indirildiği sırada Bizans iç kargaşalarla çalkalanıyordu. Arap yarımadasına yakın Şam ve Fırat bölgelerinde yapılan bir savaşta Bizanslılar İranlılara yenilmişlerdi. İranlılar Mecusî idiler. Bizanslılar ise Hıristiyan idiler. Ne de olsa Bizanslılar ilâhi bir dine bağlı olup Müslümanlara daha yakın idiler. Mecusîler ise tevhi-

di reddetmeleri, iki ilâh kabul etmeleri ve ateşe tapmaları nedeniyle müşriklere daha yakın idiler. Bu sebeple İran'ın galip gelmesi müşrikleri sevindirmişti. Bizans'ın toparlanıp galip geleceğinin tahmin edilmediği bir sırada bu âyetler indirildi ve birkaç yıl içerisinde galip geleceği haber verildi. *"Birkaç"* kelimesiyle çevirdiğimiz *"bid'"* kelimesi 3-9 sayıları için kullanılır. Bu müddet dolmadan Bizans İran'a galip gelmişti.

Âyetler Kur'ân'ın verdiği gaybî konularla ilgili mucizelerinden biri sayılmaktadır.

Bizanslıların galip geldikleri sıralarda Müslümanlar da Bedir'de müşriklere galip gelmişlerdi. **"O gün müminler sevinecektir"** cümlesi buna yorumlanmıştır. Müslümanlar, hem Ku'an'ın önceden verdiği bir haberin gerçekleşmesine ve hem de kendi galibiyetlerine sevinmişlerdi. Bu ifade ile Bizans'ın galibiyeti ile Müslümanların Bedir'de galip gelmelerinin mutlaka aynı gün içerisinde gerçekleşmiş olması gerekmemektedir. Çünkü Arap dilinde *"gün"* kelimesi, 24 saate tekabül eden gün anlamına geldiği gibi, dönem anlamına da gelmektedir.

İran'ın Bizans'a galip gelmesi, Allah'ın izni dışında gerçekleşmiş bir olay değildir. Bizans'ın galip gelmesi de öyledir. Bu olayların öncesinde de sonrasında da olaylar O'nun elindedir. Bu olaylar, O'nun insanları imtihan etmek ve dünya hayatının düzeninin devamı için koyduğu çerçeveler içerisinde yürümektedir. Kısacası olaylar, O'nun izni ve belirlediği kurallar çerçevesinde cereyan etmektedir.

"Onlar, dünya hayatının zahirdeki kısmını görürler. Ahirettense gafildirler."

Ahireti inkâr edenlerin, dünya hayatından anladıkları sadece eğlenmek, zevk sefa sürmektir. Aslında dünya hayatının başka yüzleri de vardır. Nitekim ahiretin delilleri de bu dünya hayatının görünen yüzlerinde mevcuttur. Ne var ki onların bütün dikkatleri eğlenceye yönelmiştir ve ahiretten bütünüyle gafildirler.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاۤئِ

رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً
وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَا اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَاؤُا السُّوۤاٰى
اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ ع
اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ
شُرَكَائِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾
وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَائِ الْاٰخِرَةِ
فَاُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

8. Allah'ın göklerle yeri ve ikisi arasındakileri ancak hak olarak ve belli bir süreliğine yaratmış olduğu konusunda bir iç muhasebe yapmadılar mı? Ne var ki insanların çoğu Rableriyle karşılaşacaklarını inkâr eder.

9. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin akıbetini görmedi-

ler mi? Onlar, daha güçlü idiler; yeryüzünü sürüp işlemiş ve orayı onların imar ettiğinden çok daha fazla imar etmişlerdi. Peygamberleri de açık delillerle onlara gelmişlerdi. Doğrusu Allah onlara zulmetmedi; aksine onlar kendi kendilerine zulmettiler.

10. **Ve bir kez daha söylemek lazım gelirse, Allah'ın âyetlerini yalanlayarak onlarla alay edenlerin sonu pek fena oldu.**
11. **Allah yaratmayı başlatan ve sonra onu tekrar edendir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.**
12. **Kıyametin koptuğu gün suçlular umutlarını yitirirler.**
13. **Ortaklarından onlara hiçbir şefaatçi çıkmayacağı gibi kendileri de ortak koştukları şeyleri inkâr ederler.**
14. **Kıyamet koptuğu gün, işte o gün dağılıp birbirlerinden ayrılırlar.**
15. **İman edip salih amel işleyenlerse bir bahçede neşe içerisindedirler.**
16. **İnkâr edip âyetlerimizi ve ahirette hesap vereceklerini yalanlayanlara gelince, onlar azapla yüz yüze gelecekler.**

İnsan dışında göklerle yerde bulunan her şey kendi görevini aksatmadan yürütmektedir. Evrende olup bitenler dengeli cereyan etmektedir. Tesadüflere yer yoktur. Göklerle yerin hak olarak yaratılmasından bu durum kastediliyor olmalıdır. Çünkü *"hak"*; adalet, gerçeklik hedef ve gayesi olmak gibi anlamlara gelmektedir. İnsanlar diğer varlıklara nazaran farklı şekillerde davranabilmektedir. Bir insan adil iken diğeri çok zalim olabilir. Biri insanların arasını ıslah ederken diğeri insanlar arasında bozgunculuk yapmaktadır. Biri zalim olarak bu dünya hayatını bitirirken, diğeri mazlum olarak bitirebilmektedir. Oysa diğer varlıkların aksine insan akıl ve irade sahibidir de. O halde insanın da davranışlarının adalet çerçevesinde dengelenmesi için bu dünya hayatı yeterli değildir. İyi davranış sahibinin yaptıklarının karşılığını alacağı, aynı şekilde kötülük yapan kişinin yaptıklarının karşılığını göreceği ikinci bir hayata ihtiyaç vardır.

Ayrıca insan hayatı süreli bir hayattır, sürüp giden bir hayat değildir. Oysa evrendeki her şey, insanın kullanımına sunulmuş veya yararınadır. O halde bu evrenin kendisinin de süreli olması gerekir. Bir gün onun da sonu gelecek; o da kıyametin kopmasıyla olacaktır.

Şu ahireti inkâr edenler, çıkıp yeryüzünü dolaşsınlar ve kendilerinden öncekilerin akıbetlerini görsünler. Onlar daha güçlü idiler. Ama ahireti inkâr

etmeleri ve peygamberlerini yalanlamaları nedeniyle ahlâksızlıklara daldılar, birbirlerine zulmettiler, şımardıkça şımardılar. Yeryüzünü altüst ederek muhkem ve kalıcı binalar yapmak, onları yapanları kalıcı kılmaz. Yalnız başına maddi ilerleme bir topluma mutluluk getirmez. Maddi ilerlemeler, doğru inanç ve iyi davranışları desteklenmediği takdirde o topluma şımarıklık ve ahlâksızlığı getirir. Nihayet o toplum helak olmayı hak eder. Şu inkâr edenler bu durumlarını devam ettirdikleri takdirde aynı akıbete uğrayacaklardır. Kötülük işleyenleri kötü akıbet beklemektedir. Allah, onlara zulmetmiyor, onlar kendi sonlarını getiriyorlar.

"Allah yaratmayı başlatan ve sonra onu tekrar edendir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz."

Allah, bir ortak ve yardımcıya ihtiyaç duymadan ve daha önce bir benzeri yokken yaratır. Bu ilk yaratma, ikinci yaratmanın yani kıyamet günü insanları yaratabileceğinin ve evrene yeni bir düzen verebileceğinin en büyük delilidir. Ahireti inkâr edenler de bu ilk yaratmayı kabul ederler. İlk yaratmayı kabul ettikleri halde ikinci yaratmanın imkânsız olduğunu söylemeleri kuşkusuz büyük bir tutarsızlıktır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi diğer varlıklar görevlerini mükemmel, dengeli ve birbirleriyle uyumlu bir şekilde yerine getirirken insan birbiriyle bağdaşmayan ve birbiriyle bütünüyle ters davranışlar sergileyebilmektedir. Oysa bu varlıklar içerisinde sadece insan, akıl ve iradeye sahiptir. Bu da onun sorumlu bir varlık olmasını gerektirir. Bu sebeple dünya hayatında dengelenmeyen ve karşılığı verilmeyen davranışların ceza yahut mükâfat olarak verilmesi için ikinci yaratılışta insanlar Allah'ın huzuruna çıkıp hesaba çekileceklerdir.

Ahireti inkâr edenlerin ve peygamberlerinin kendilerine getirdikleri açık delilleri yalanlayanların Allah'a ortak koştukları kimselere bağladıkları umutlar boşa çıkacaktır. O taptıkları, onlara şefaat edemeyecekleri gibi araları da açılacaktır: **"Ortaklarından onlara hiçbir şefaatçi çıkmayacağı gibi kendileri de ortak koştukları şeyleri inkâr ederler."** Onlar da ahirette ortak koşmanın yanlış olduğunu kabul edeceklerdir.

"Kıyamet koptuğu gün, işte o gün dağılıp birbirlerinden ayrılacaklar."

Dünya hayatında insanların birliktelikleri, devlet, ırk, kabile vs. gibi nedenlere dayanmaktadır. Ahirette ise bu gruplar çözülecek, inananlar ve inanmayanlar şeklinde iki önemli gruba bölüneceklerdir. **"İman edip salih amel işleyenlerse bir bahçede neşe içerisindedirler. İnkâr edip âyetlerimizi ve ahirette hesap vereceklerini yalanlayanlara gelince, onlar azapla yüz yüze gelecekler."**

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ
تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

17. Akşama girdiğinizde ve sabahladığınızda Allah'ı eksikliklerden tenzih edin.

18. Hamd, göklerde de yerde de O'nun içindir; akşama girdiğinizde de öyledir öğle vaktine eriştiğinizde de...

19. O, diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü diriltir. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.

Müşrikler ahireti kabul etmemekle Allah'a acizlik izafe etmiş oluyorlar. O halde siz iman edenler Allah'ı eksikliklerden tenzih edin. Burada Allah'ı tenzih etmenin belirli vakitlerle kayıtlanması, âlimlerin birçoğunun bununla namazın kastedildiğini söylemelerine neden olmuştur. Çünkü inanan kimsenin Allah'ı eksikliklerden tenzih etmesi ve onu takip eden âyette O'na hamd etmesi, belirli vakitlerle kayıtlı değildir. Kuşkusuz Allah'ı eksikliklerden tenzih etmenin ve O'na hamd etmenin en güzel şekli, namaz kılmaktır. Buna göre ilk âyette, *"akşama girmekle"*, akşam ve yatsı namazları, *"sabahladığınızda"* denilirken de sabah namazı kastedilmektedir. 18. âyette *"akşama doğru"* ile ikindi namazı, *"öğle vakti"* ile de öğle namazı kastedilmektedir.

"O, diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü diriltir. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız."

Ölülerin yani olmayanların varlığa gelip canlandıklarını günlük hayatımızda müşahede ediyoruz. Bahar mevsiminde yeryüzünün yeşerdiğini, olmayan insanların ve hayvanların dünya hayatına gelip canlandıklarını görüyoruz. Yine bu canlanan şeylerin bir müddet sonra öldüklerini de görüyoruz. Bunlara gücü yeten Allah'ın, ölmüş olan insanları diriltmeye de elbette gücü yeter. Ölmüş olan insanların canlanması, tıpkı sonbaharda ölen bitkilerin baharda canlanmaları gibidir.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ
تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجاً لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪
خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪
مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَٓاؤُ۬كُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ
خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪ بِهِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾

20. Topraktan sizi yaratması, O'nun âyetlerindendir. Sonra bir de bakmışsınız ki insanlar olmuşsunuz da çoğalıp yayılıyorsunuz.

21. Kendilerinde huzur bulmanız için sizlerden eşlerinizi yaratması ve aranıza bir sevgi ve bir merhamet koyması da O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir topluluk için âyetler vardır.

22. Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olması da O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için âyetler vardır.

23. Geceleyin ve gündüz uyumanız ve O'nun lütfundan istemeniz de O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz işitebilen bir topluluk için bunda âyetler vardır.

24. Size şimşeği hem bir korku hem de bir ümit olarak göstermesi, gökten bir su indirip de ölümünün ardından yeri diriltmesi de O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir topluluk için âyetler vardır.

25. Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile ayakta durmaları da âyetlerindendir. Sonra sizi bir davet ile çağırdığında bakarsınız ki (dirilip) **çıkıyorsunuz.**

26. Göklerde ve yerde bulunan kimseler O'nundur. Onların hepsi O'na boyun eğmektedir.

27. Yaratmayı başlatan ve onu tekrar eden O'dur. Bu, O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O'nundur. O, çok güçlüdür, her şeyi yerli yerince yapandır.

Âyetlerin tamamında ahiretin mümkün olduğuna dair misaller verilmektedir. Burada zikredilen hususlara gücü yeten Allah'ın, insanları tekrar diriltmeye de gücü yeter. Ancak, asıl konu bu olmakla birlikte ilk âyetlerde bunda düşünen/bilen/işitebilen/aklını kullanan bir topluluk için âyetler vardır, denilerek ibret almanın önü açık bırakılmıştır. Böylece okuyucuya verilen bu misaller üzerinde ve ibret alma konusunda daha geniş bir imkân verilmiştir. Sözü edilen *"âyetler"* kelimesi alınacak ibretler, çıkarılacak dersler, anlamındadır. Çünkü kelime delil, ibret gibi anlamlara gelmektedir.

Yeryüzünde yaşayan insanın yaratılışı da, yeryüzünün toprağından olmuştur. Doğrudan topraktan yaratılan, Hz. Âdem'dir. Onun yaratılışı bir tesadüf sonucu olmamış, ona üreyici bir güç verilmiş ve bu sayede aynı fiziksel yapıya ve yeteneklere sahip sayısız kalıtımsal ve kişisel özellikler taşıyan mil-

yonlarca insan meydana gelmektedir. Onun soyundan gelenler de aynı özellikleri taşımaktadır ve onların bedenleri de yeryüzü toprağında bulunan elementlerden meydana gelmiştir. Aslında insanın beslendiği gıdaların aslı topraktır. Bunu yapan Allah, sınırsız bir güce sahiptir ölmüş ve toprağa karışmış olan insanları tekrar yaratmaya elbette kadirdir.

"Kendilerinde huzur bulmanız için sizlerden eşlerinizi yaratması ve aranıza bir sevgi ve bir merhamet koyması da O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir topluluk için âyetler vardır."

Yaratılışın rasgele olmadığı, büyük bir güç ve mükemmel bir planlama sonucu olduğu, insanların tek cins değil, birbirini tamamlayan ve birbirlerinde huzur bulan iki cins şeklinde yaratılmış olmasıdır. Her birinin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları diğeriyle karşılanmakta, böylece ikisi arasında mükemmel bir uyum, sevgi ve kaynaşma sağlanmaktadır. Eşler arasındaki uyum, aile kurumunun ve düzenli toplumların oluşmasını sağlamış ve bu, medeniyetlerin itici gücü olmuştur. İnsanların üremesi, hayvanların üremesi gibi anne ve babanın belli olmadığı şekilde olsaydı, insanlar da hayvanlar gibi sürü şeklinde olurlardı.

"Kendinizden eşler" ifadesi, genelde Âdem'den Havva'nın yaratılmasıyla tefsir edilmiştir. (Mukatil, III, 45; Taberi, XX, 86; İbnu Kesir, VI, 309). Bu ifadeyi, hem erkeğin hem de kadının aynı özden yaratıldığı şeklinde anlayanlar da olmuştur. Bizim görüşümüz, müfessirlerin çoğunun ileri sürdüğü ilk görüştür. (Daha geniş bilgi için Nisa sûresinin ilk âyetinin tefsirine bakınız).

"Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olması da O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için âyetler vardır."

Âyetin diğer âyetler arasında *"Şüphesiz bunda bilenler için âyetler vardır"* cümlesiyle son bulması dikkat çekicidir. Çünkü evrendeki mükemmellikten ve dillerle renklerin farklı oluşundan en iyi şekliyle ibret ve dersler çıkaracak olan âlimlerdir. Burada âlimler kelimesiyle de hem din âlimleri hem de diğer bilginlerin birlikte kastedildiğini söylemek gerekir. Genelde evrendeki mükemmelliği diğer bilginler daha iyi bilir.

Dillerin ve renklerin farklılığı; hem farklı dilleri ve farklı ırkları içine almakta hem de aynı dili konuşanların dili kullanma şekilleri, sesleri ve aynı ırk arasındaki renk tonlarına işaret etmektedir. Bunlar, milletleri ve kişileri birbirlerinden ayırmayı ve bunlardan her birinin diğerlerinden farklı bir kimliğe sahip olmasını sağlamaktadır. Milletleri ve kişileri bu sayede birbirlerinden ayırıyor ve tanıyoruz. Aynı renk, aynı boy, aynı yüz hatları ve aynı sese sahip olan iki kişiyi birbirinden ayırt edemeyiz. Aslında bu farklılıklar insanlık camiasına

zenginlik kazandırmaktadır. Söz konusu farklılıklar olmamış olsaydı belki de hayat çekilmez olurdu. Her milletin bütün fertleri aynı boyda, aynı yüz hatlarına ve aynı aksan ve ses tonuna sahip olsalardı hiç kimse kendini ifade etme ve tanıtma imkânına sahip olamazdı ve kimse kimseyi tanıyamazdı. Böyle bir durum, hayatın durağanlaşmasına ve çekilmez hale gelmesine sebep olurdu. Böylesi bir toplum, insan toplumu değil makinelerden oluşan bir yığın haline gelirdi. Milyarlarca insan arasında ince planlanmış bu farklılıklar yüce Allah'ın akılları hayrete düşüren sonsuz gücünün eseridir. Bu gibi hususların önemini ve yüce bir kudretin eseri olduğunu en güzel şekliyle ancak âlimler anlar.

"Geceleyin ve gündüz uyumanız ve O'nun lütfundan istemeniz de O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz işitebilen bir topluluk için bunda âyetler vardır."

Genelde gece dinlenme ve uyuma, gündüz ise çalışma yani Allah'ın lütfunu arama zamanıdır. Ama kimi insanlar işleri gereği gece çalışır, gündüz dinlenir ve uyurlar. Bu sebeple âyette *"Geceleyin ve gündüz uyumanız"* denilmektedir. Şayet insan bünyesi gece mutlaka uykuya ve gündüz de uyuyamamaya kurgulanmış olsaydı hayatın kimi işlerinin aksamasına neden olurdu. İnsan bünyesi sürekli uyanık olmaya tahammül edemez. Hiçbir iş yapmayıp sürekli dinlenen kişinin bile uyumaması bir müddet sonra ona yorgunluk verir ve o kimse mutlaka uyumak zorunda kalır. Değilse enerjisini toparlayamaz, bir müddet sonra bedeni iflas eder.

Uykudan söz edilmişken âyetin *"Şüphesiz işitebilen bir topluluk için bunda âyetler vardır"* cümlesiyle son bulması anlatımla tam bir uyum sağlamıştır. Kuşkusuz buradaki *"işitme"* ile kulağın sesi işitmesi kastedilmemektedir. Burada gerçeklere kulak verme, onları dinleyip kabul etme kastedilmektedir. Çoğu insan duyar ama ibret almaz, uyanıktır ama basireti uykudadır.

"Size şimşeği hem bir korku hem de bir ümit olarak göstermesi, gökten bir su indirip de ölümünün ardından yeri diriltmesi de O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir topluluk için âyetler vardır."

Şimşek çaktığında hem korku hem de ümit söz konusudur. Çünkü ardından yıldırım da gelebilir, yağmur da. Gökten su indirilmesiyle yeryüzünün canlanması, bir yandan ahirette insanların tekrar dirilmelerinin delili iken diğer yandan Allah'ın o mükemmel kudretinin bir delilidir.

"Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile ayakta durmaları da âyetlerindendir. Sonra sizi bir davet ile çağırdığında bakarsınız ki (dirilip) **çıkıyorsunuz."**

Allah göklerle yeri yaratmakla kalmamış ince hesaplarla düzenlerini kurmuştur. Onlar da bu düzenlerini mükemmel bir şekilde devam ettirmektedir. Bu da Allah'ın kudretinin ve insanları tekrar diriltebileceğinin delillerindendir. Bu düzeni kuran ve bunun devamını sağlayan Allah, insanları çağırdığında onlar kabirlerinden çıkacaklardır. Çünkü O'nun hem buna gücü vardır hem de insanlar bu çağrıya itaatsizlik edemezler. İmtihan dönemi bitmiştir, artık herkes O'na itaat etmek zorundadır. Çünkü: "**Göklerde ve yerde bulunan kimseler O'nundur. Onların hepsi O'na boyun eğmektedir.**"

"Yaratmayı başlatan ve onu tekrar eden O'dur. Bu, O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O'nundur. O, çok güçlüdür, her şeyi yerli yerince yapandır."

Her şeyi yaratan Allah'tır. Evreni ve içindekileri yaratırken önünde bir örnek yoktu. Buna rağmen mükemmel bir sisteme sahip bu evreni yoktan var eden Allah, insanları ikinci kez yaratmaya ve evrene yeni düzen vermeye mi kadir olmayacak? Bu ikinci yaratma elbette birincisinden çok daha kolaydır. Birinci yaratma O'na zor gelmemişti ki ikincisinin zorluğundan söz edilebilsin.

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا
مِنْ اَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَٓاءَ فِي مَا
رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ فِيهِ سَوَٓاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ
كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ
ظَلَمُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

28. Allah size kendinizden şöyle bir misal verdi: Köleleriniz içinde, size verdiğimiz rızıkta sizinle eşit haklara sahip olan ve birbirinizden çekindiğiniz gibi kendilerinden çekindiğiniz ortaklarınız olabilir mi? Aklını kullanan bir topluluk için âyetlerimizi işte böyle açıklarız.

29. Hayır, o zalimler bir bilgiye dayanmaksızın heva ve heveslerine uydular. Allah'ın saptırdığını kim hidayete erdirebilir ki? Onların hiçbir yardımcısı yoktur.

Allah'a ortak koşanlara bunun mümkün olmadığı insanlardan bir misalle dile getiriliyor: Siz kölenizi malınızda eşit hak sahibi bir ortak yapmıyorsunuz da Allah ne diye bir başkasını kendisine ortak yapsın? Müşrikler, her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu kabul etmelerine rağmen başkasını O'na ortak koşuyorlardı. Bu, tamamen bir tutarsızlıktır. Her şeyin yaratıcısı Allah ise yarattığını ne diye kendisine ortak yapsın? Allah'ın yarattıklarından bir korkusu mu var ki onları kendisine ortak yapsın. Sizin kölelerinizden böyle bir korkunuz mu var? Kaldı ki şu köleleriniz, sizin yarattıklarınız kimseler de değildir. İnsan olma yönüyle onlar da sizinle eşittir. Buna rağmen onlardan korkmuyor ve onları kendinize eşit ortaklar kılmıyorsunuz.

Onlar bu denli mantıksızca davranıyorlarsa artık onlardan ümit kesilmiştir. Sapmayı kendileri hak etmiş ve Allah da onları saptırmıştır. Kimse de böylelerini hidayete erdiremez.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفًاۜ
فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۜ
ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۗ ﴿٣٠﴾
مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذ۪ينَ فَرَّقُوا د۪ينَهُمْ وَكَانُوا
شِيَعًاۜ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنٖيبٖينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ
مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرٖيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا
اٰتَيْنَاهُمْۜ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ
يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهٖ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً
فَرِحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ اِذَا هُمْ
يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ
اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ
وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ يُرٖيدُونَ
وَجْهَ اللّٰهِ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا
لِيَرْبُوَا فٖٓي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِۚ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ
تُرٖيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

30. **O halde sen yüzünü hanif olarak dine; Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtratullaha çevir. Allah'ın yaratışında hiçbir değişiklik söz konusu olmaz. Dosdoğru olan din odur; ancak insanların çoğu bilmez.**

31. **O'na dönün ve O'na karşı gelmekten sakının. Namazı dosdoğru kılın ve müşriklerden olmayın.**

32. **Onlar ki dinlerini parçalayıp fırka fırka oldular. Artık her bir grup elindekiyle sevinip durmaktadır.**

33. **İnsanların başına bir sıkıntı gelirse Rablerine dönerek O'na yalva-**

rıp yakarırlar. Ama daha sonra katından kendilerine bir rahmet tattırırsa bir bakarsın ki onlardan bir grup yine Rablerine ortak koşmuş.

34. Kendilerine verdiklerimizi inkâr ededursunlar... Şimdilik yararlanın bakalım; ileride göreceksiniz.

35. Yoksa onlara kesin bir delil indirdik de o delil kendilerine ortak koşmalarını mı söylüyor?

36. İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda ona sevinirler; ama yaptıkları sebebiyle onlara bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşerler.

37. Görmediler mi ki Allah dilediğine rızkı bol bol veriyor dilediğine de daraltıyor. Bunda iman eden bir topluluk için âyetler vardır.

38. Akrabaya hakkını ver, yoksula ve yolda kalmışa da. Allah'ın rızasını isteyenler için bu daha hayırlıdır; üstelik kurtuluşa erecek olanlar onlardır.

39. İnsanların mallarında artsın diye faiz olarak verdiğiniz şeyler Allah katında artıp çoğalmaz. Gelgelelim Allah'ın rızasını umarak zekat amacıyla verdikleriniz var ya; işte kat kat artışa sebep olacak şeyler onlardır.

"*Hanif*", batıl dinlerden yüz çevirip samimiyetle hakka yönelen kimsedir. "*Fıtrat*" ise insanın yönlendirilmemiş olan saf ve aslî yaratılış halidir. Burada fıtrat kelimesi, hanif ve din kelimelerinin açıklaması durumundadır. Bazı âlimlere göre burada sözü edilen fıtrat, Allah'ı kabullenmek ve O'nu bilip tanımaktır. Çünkü *Kalubela*'da bunu kabul etmişlerdir; Allah kendilerine "*ben rabbiniz değil miyim?*" buyurmuş ve kendileri de "*evet*" demişlerdir. İnsan dünya hayatına geldiğinde Allah'ın varlığını kabul etmiş olarak gelir. Bazılarına göre ise Allah insanları, kendisinin varlığını, birliğini ve insanlar için gönderdiği dini kabul edecek, buna meyledecek bir yapıda yaratmıştır. Buradaki fıtrattan maksat da budur. (İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesir, V, 96). Bizce de fıtratla kastedilen, Allah'ın varlığı meselesidir. Çünkü insan, Allah'ın varlığını kabullenme üzere doğmadığı takdirde, Allah'ın varlığını insan aklına kabul ettirmenin bir yolu yoktur. Zira insan aklı, kıyas yapma yoluyla çalışır. Kıyas ise benzeri, benzere kıyaslayıp sonuca varmaktır. Allah'ın bir benzeri yok ki ona kıyas ederek sonuca varılabilsin. Birtakım kıyaslamalar yapılarak Allah'ın varlığını ispatlıyormuş gibi görünen deliller, aslında insan fıtratında Allah'ın varlığını kabullenme mevcut olduğundan reddedilmeyip kabul görmektedir. Dinin emir ve yasaklarının fıtratla ilişkisi, fıtrata ters düşmemeleridir.

O halde sen, bir bilgiye dayanmaksızın heva ve heveslerinin peşine takılıp Allah'tan başkasına kulluk edenlere aldırmadan sadece Allah'a kul ol, başkasına değil.

Ey Allah'tan başkasına yönelmiş olan kimseler, fıtratınızın sesine kulak verin, **"O'na dönün ve O'na karşı gelmekten sakının. Namazı dosdoğru kılın ve müşriklerden olmayın. Onlar ki dinlerini parçalayıp fırka fırka oldular. Artık her bir grup elindekiyle sevinip durmaktadır."** Dini parçalamak, bağlılığı sadece Allah'a kılmayıp O'nun yanında başka ilâhlar edinmektir. İşte Allah'tan farklı ilâhlar edinenler, haliyle kendileri de fırkalara bölünerek parçalanacaklardır. Daha önce sadece Allah'a kul olan bu kimseler, bir ve beraber idiler. Ama fırkalara ayrıldıktan sonra, her bir fırka kendi mensuplarıyla beraber olur ve diğer fırkaları dışlar, hatta onlara karşı olur.

"Namazı dosdoğru kılın ve müşriklerden olmayın," ifadesi dikkat çekicidir. Namaz ibadeti, günde beş vakit tekrar edilen bir ibadettir. Diğer ibadetler daha uzun aralıklarla yapılır. Bu sebeple namaz, Allah'a bağlılığa süreklilik kazandıran bir ibadettir. Bu yönüyle de Allah'a ortak koşmaya en büyük engeldir. Namaz kılmayan kişide Allah sevgisi ve Allah korkusu yerine başka sevgi ve korkular daha çabuk yer bulabilir. Gittikçe bu başka sevgi ve korkular güçlenir ve kişi Allah'tan başka ilâhlara boyun eğmeye, onlara kulluk etmeye başlar.

"İnsanların başına bir sıkıntı gelirse Rablerine dönerek O'na yalvarıp yakarırlar. Ama daha sonra katından kendilerine bir rahmet tattırırsa bir bakarsın ki onlardan bir grup yine Rablerine ortak koşmuş."

İnsanların başlarına bir sıkıntı geldiğinde üstü örtülmüş olan asıl fıtratları öne çıkar ve Rabbine yönelerek yakarırlar. Ama sıkıntıyı atlattıklarında falan türbenin, falan velinin, şunun veya bunun sayesinde o sıkıntıyı atlattıklarını ileri sürerler.

İnsanların genel yapısında zor ve sıkıntılı anlarda Allah'a yalvarma ve sıkıntı geçtikten sonra Allah'a bağlılıkta bir gevşemenin olduğu herkesçe bilinen bir husustur. Kuşkusuz bunu, bu âyette de ifade edildiği üzere şirke kadar götürenler vardır. Sıkıntıları atlattıktan sonra çoğu kimse kendi kendisini putlaştırır. Sıkıntıdayken Allah'a yalvaran bu kişi, sıkıntıyı atlattıktan sonra bütün mahareti kendinde bulur ve yalvardığı Allah'ı unutur.

"Kendilerine verdiklerimizi inkâr ede dursunlar... Şimdilik yararlanın bakalım; ileride göreceksiniz."

Yüce Allah bu âyetle, sıkıntı ve darlıkta Allah'a yalvaran, bolluğa kavuştuğunda ise Allah'tan başkasına şükreden bu kimseleri tehdit ediyor. En nihayet bu dünya hayatı geçicidir ve mutlaka son bulacaktır. Eninde sonunda Allah'ın

huzuruna çıkılıp hesap verilecektir. O zaman bu nankörler yaptıklarının karşılığını göreceklerdir.

"Yoksa onlara kesin bir delil indirdik de o delil kendilerine ortak koşmalarını mı söylüyor?"

Kendilerini söz konusu sıkıntılardan Allah değil de bir başkasının kurtardığına dair Allah'tan kendilerine gelmiş bir delil mi var? Ne diye Allah, kimi işlerini şu kimseye veya bu kimseye devretsin. Kendisi işlerini yürütemiyor mu ki başkasını kendisine ortak kılsın?

"İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda ona sevinirler; ama yaptıkları sebebiyle onlara bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşerler."

Yine insanların genel bir karakterlerinden söz edilmektedir. Bir iyiliğe nail olduklarında sevinir, hatta işi şımarıklığa götürürler. Ama bir sıkıntıyla karşı karşıya kaldıklarında ise büsbütün umutsuzluğa kapılırlar ve hayat gözlerinde kararır. Oysa hayat zikzaklar çizer ve hem iyilik hem kötülük geçicidir. Mümin kişinin sevinci de üzüntüsü de ölçülü olmalıdır.

Âyette, *"bir rahmet tattırdığımızda"* denilerek iyilik Allah'a izafe edilirken kötülük ise insanın kendisine izafe edilmektedir. Aslında her iki durum da sebeplere bağlıdır ve söz konusu sebepleri işleyen insanın kendisidir. Gerçi rahmette de sıkıntıda da tek etkenden söz edilemez; her ikisinin oluşmasında pek çok etkenin payı vardır. Ama en etkili olanı çoğu zaman insanın kendisidir, insan sebep olur ve Allah yaratır. Ancak bu durum rahmet için de sıkıntı için de aynıdır. O halde âyette iman eden kimselere Rablerine karşı nasıl bir edep takınacakları öğretilmektedir. İman eden kimseye yakışan, iyilikleri Allah'tan, kötülükleri de kendisinden bilmesi ve bunu böylece ifade etmesidir.

"Görmediler mi ki Allah dilediğine rızkı bol bol veriyor dilediğine de daraltıyor. Bunda iman eden bir topluluk için âyetler vardır."

Burada söylenecekler, bir önceki âyette söyleneceklerin aynıdır. Belki burada madem Allah dilediğine bol rızık veriyor, o halde kendisine bol rızık verilmiş olan kimsenin, Allah'ın kendisine verdiğinden Allah'ın kullarına versin sonucuna doğru bir gidiş var. Ve kimlere verileceği de, ardından gelen şu âyette belirtilmektedir:

"Akrabaya hakkını ver, yoksula ve yolda kalmışa da. Allah'ın rızasını isteyenler için bu daha hayırlıdır; üstelik kurtuluşa erecek olanlar onlardır."

Âyet, Mekkî olduğundan henüz zekâtın miktarının belirlenmediği bir

sırada indirilmiştir. Mekke'de müşriklerin baskıları vardır. Müslüman olanlar genelde fakir kimseler olduklarından imkânları bulunanlar, bir sınırlama olmaksızın fakirlere yardım etmek zorunda idiler. Kuşkusuz bu zorunluluk dünyevi müeyyidesi olmayan salt dini bir zorunluluk idi. Çünkü bu görevini yerine getirmeyene müeyyide uygulayacak bir yönetim yoktu. Bu sebeple *"Allah'ın rızasını isteyenler için bu daha hayırlıdır"* denilmektedir. Medine'de hem zekât payları belirlenmiş ve hem de zekâtını vermeyecek olanlara dünyada müeyyide uygulayacak bir yönetim vardı.

"**İnsanların mallarında artsın diye faiz olarak verdiğiniz şeyler Allah katında artıp çoğalmaz. Gelgelelim Allah'ın rızasını umarak zekat amacıyla verdikleriniz var ya; işte kat kat artışa sebep olacak şeyler onlardır.**"

Âyetin bilinen faizi anlatmadığını söyleyenler olmuştur. Bu görüşte olanlar, İbnu Abbas ve başkalarından yapılan rivayetlere dayanırlar. Buna göre kişinin kendisine daha fazlasını vermesi umuduyla zengin birine hediye vermesi kastedilmektedir. (Taberi, XX, 104; İbnu Kesir, VI, 318). Bazıları da, âyetin zahir anlamı olan faizden başkasıyla tefsir etmeye gerek olmadığını, âyetin faiz konusunda inen ilk âyet olduğunu söylerler. Faiz gibi toplum içerisinde çok yaygın olan kimi hususlar aşamalı olarak kaldırılmıştır. İçkinin yasaklanması da aşamalı olmuştur. Çünkü bu gibi yaygın hususlar konusunda öncelikle insanların zihinlerinin eğitilmesi gerekir. Burada da faizin insanların mallarını arttırmadığı söylenerek faiz önce zihinlerde dışlanmış, Âlu İmran 130. âyetinde bileşik faiz, Bakara sûresinin 275 ve 280. âyetlerinde de faizin her türlüsü yasaklanmıştır.

اَللّٰهُ الَّذٖي
خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمٖيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيٖيكُمْ هَلْ مِنْ
شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي
النَّاسِ لِيُذٖيقَهُمْ بَعْضَ الَّذٖي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

40. Allah O'dur ki sizi yarattı, sonra size rızık verdi; daha sonra da sizi öldürecek, ardından sizi diriltecektir. Ortak koştuklarınız içinde, bunlardan herhangi bir şeyi yapan var mı? O, her türlü eksiklikten uzaktır ve de ortak koştuklarından beridir.

41. İnsanların yaptıkları sebebiyle karada ve denizde fesat ortaya çıktı ki bu sayede Allah yaptıklarının bir kısmının neticelerini onlara tattırsın; ki vazgeçsinler.

42. De ki: "Yeryüzünde dolaşın da öncekilerin akıbetini görün." Onların çoğu müşrikti.

43. Allah katında dönüşü olmayan gün gelmeden evvel sen yüzünü o gerçek dine çevir. O gün insanlar bölük bölük ayrılırlar.

44. Her kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir. Salih amel işleyenler de kendileri için yer hazırlıyorlar.

45. Çünkü Allah, iman edip salih amel işleyenleri lütfuyla mükâfatlandıracaktır. O, inkâr edenleri sevmez.

Söz, tekrar müşriklerin uyarılmaları için Allah'ın birliği ve ahiret konusuna dönmektedir. Ne yaratılmalarında ne kendilerine rızık verilmesinde ne öldürülmelerinde ne de ölümden sonra dirilmelerinde Allah'a ortak koştukları şeylerin bir payı vardır. Kendisine kulluk yapılması gereken, bunları yapan Allah'tır. Buna rağmen ilâhlıkta bir başkası Allah'a ortak koşuluyorsa, bu ortak koşanın ahmaklığından kaynaklanmaktadır. Bütün bunları Allah yapıyorsa ne diye bir başkasını, mülkünde kendine ortak yapsın ki? O, her türlü eksiklik ve acizlikten münezzehtir.

İnsanların Allah'a ortak koşmaları, birbirlerine zulmetmeleri ve maddi ihtirasları sebebiyle ekolojik dengeyi bozmaları karada ve denizde fesada sebep olmuştur. Çevre kirlenmesi pek çok hastalığa, bitki örtüsünün yok edilmesi ise heyelan ve sel felaketlerine sebep olmakta; insanlar kendi elleriyle yaptıklarının cezasını çekmektedir. Alabildiğine süren ve hak-hukuk tanımayan hâkimiyet ve başkalarının zenginliklerini sömürme hevesi, tarihte eşi görülmemiş savaş ve yıkımlara sebep olmaktadır. Allah tanımaz, ahlâk bilmez bir medeniyetin yapacağı budur. Tabiat ve çevre tahribatı sadece günümüz nesillerini değil, gelecek nesilleri de tehdit eder duruma gelmiştir.

Yeryüzü geçmişte de müşrik ve ahlâk tanımayan toplumların kalıntılarıyla doludur. Geçmiş toplumların bu duruma düşmelerinden ibret alınacağına insanlık bir yandan amansız bir yarış içerisine girmiş, diğer yandan geçmişin hatalarını tespit edip o hataları işlememe yerine, geçmişle övünme yarışına girmişlerdir.

"Allah katında dönüşü olmayan gün gelmeden evvel sen yüzünü o gerçek dine çevir. O gün insanlar bölük bölük ayrılırlar."

Peygambere olan bu hitap, onun şahsında bütün inananlaradır: başkaları karada ve denizde fesat çıkarmaya, Allah'a ortak koşmaya ve maddî ihtiraslarının peşine takılmaya devam etseler bile siz yüzünüzü İslâm'a yöneltin. Çünkü bu dünya hayatının bir gün sonu gelecek ve kıyamet kopacaktır. İşte o gün insanlar bölünecek ve iyilik yapmış olanlar cennete, kötülük işlemiş olanlar ise cehenneme gideceklerdir. Allah o günün gelmesini dilediğinde kimse ona engel olamaz. İşte o gün gelmeden önce **"Her kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir. Salih amel işleyenler de kendileri için yer hazırlıyorlar. Çünkü Allah, iman edip salih amel işleyenleri lütfuyla mükâfatlandıracaktır. O, inkâr edenleri sevmez."**

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذ۪يقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِه۪
وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُواۜ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ

الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اَللّٰهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ
فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ
فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾
وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ
﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾
وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ
﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

46. **Rahmetinden size tattırsın, emriyle gemiler yüzsün ve siz de lütfunu arayın ve şükredin diye rüzgârları müjdeleyici olarak göndermesi, O'nun âyetlerindendir.**

47. **Senden önce kendi kavimlerine nice nice peygamber gönderdik; peygamberleri onlara açık delillerle geldiler de biz, suç işleyenleri cezalandırdık. İman edenlere yardım etmek de üzerimize bir borç olmuştu.**

48. **Allah rüzgârları gönderir,** (o rüzgâr) **bulutu savurur ve onu dilediği şekilde yayar. Onu parçalar haline getirir de sen arasından yağmurun çıktığını görürsün. Nihayet o yağmuru kullarından dilediklerine verince bakarsın ki yüzleri gülüyor.**

49. Oysa tam da yağmurun yağdırılmasından az bir süre önce ümitlerini yitirmiş durumdaydılar.
50. Şimdi Allah'ın rahmetinin etkilerine bir bak; nasıl da ölümünden sonra yeryüzünü diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de diriltecektir. O, her şeye gücü yetendir.
51. Bununla beraber şayet bir rüzgâr göndersek ve ekinlerinin sarardığını görseler bunun hemen ardından kalkıp nankörlük ederler.
52. Sen ölülere duyuramazsın; sırtlarını dönüp uzaklaşmakta olanlara da duyuramazsın.
53. Körleri sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola kavuşturacak da sen değilsin. Sen ancak iman etmiş olanlara işittirebilirsin, onlar teslim olmuşlardır.

Allah'ın birliği ve sonsuz gücünün delilleri sıralanırken bu deliller Allah'ın insana olan lütuf ve merhametine dair deliller arasından seçilmekte ve böylece sadece Allah'a kulluk yapılması gerektiği de anlatılmaktadır.

Yüce Allah evreni mükemmel bir nizam ile yaratmıştır. Burada rüzgârın, evrene hâkim sistem içerisinde üstlendiği önemli görevleri dile getirilmektedir. Yağmur yüklü bulutları taşıyan rüzgârdır. Rüzgâr olmasaydı söz konusu bulutlar oldukları yerde kalır, yağmur uzaklara taşınamazdı. Yelkenli gemiler yüzemez, ağaçlardaki çiçekler aşılanamaz, kimi ürünler olgunlaşamazdı vs. Bütün bunlar bir yandan Allah'ın birliğinin ve kudretinin apaçık delilleri olmakla birlikte insanların yararına yapılan şeylerdir.

Yüce Allah her zaman ve her yerde karşılaştığımız bu olağan olaylar üzerinde düşünmemizi istemektedir.

Daha önceki peygamberler de insanlara bu tür apaçık deliller getirdiler. İnsanların bir kısmı o peygamberlere inandı, bir kısmı ise inanmadı. İnanmayanlar, Allah'a, insanlara ve tabiata karşı suç işlediler. İşte o suç işleyenler cezalandırıldılar. Onlar cezalarının bir kısmını dünyada çektiler ama asıl ceza, ahirette çekecekleri cezadır. Allah, ortaya koyduğu kurallara riayet edenlere ise yardım etti. Onlar kendi aralarında hak-hukuku gözettikleri için birbirlerini destekleyen ve birbirlerinin yardımına koşan bir toplum oldular. Tabiatı da tahrip etmediler; böylece hem kendi gelirlerini arttırdılar, hem sağlıklarını korudular ve hem afetlerden kendilerini güvenlik altına aldılar. Sebeplere sarılarak elde ettikleri bu kazanımların yanında bazen de sıkıntı anlarında olağanüstü yollarla onlara Allah yardım etti.

Allah'ın evrene hâkim kıldığı sistem gereği rüzgâr bulutları savurur, onları toplar ve sonra dağıtıp yayar, büyük kütleler halinde parça parça bulutlar olu-

şur ve yağmur yağacak yerlere bu bulutları taşırlar. Allah'tan başka tapılanlar, putlar vs. böyle bir şey yapabilirler mi? Böylece yağmurdan umudunu kesmiş olanlar bile yağmura kavuşur ve ondan yararlanırlar.

Yağan yağmurlar yeryüzünü canlandırır; ölümünden sonra onu diriltir. Buna gücü yeten, ölmüş olan insanları da tekrar diriltecektir.

"Peygamberlik ile yağmurun arka arkaya anılmasında gizli bir kinaye vardır. Yağmurun gelişi nasıl insanların maddi dünyası için bir lütuf ve rahmet ise Peygamber'in gelişi de insanın ruhî dünyası için bir rahmettir. Kuru toprak nasıl yağmurun yağmasıyla uyanıp yeşermeye ve bitkiler yetiştirmeye başlarsa, ruhî ve ahlâkî yönden harap olan insan hayatı vahyin gelişiyle uyanır ve ahlâkî mükemmellikler ve faziletlerle yeşermeye başlar. Kâfirlerin peygamberlik rahmetini bir müjde yerine kendileri için bir uğursuzluk kabul etmeleri ve ona nankörlük etmeleri sadece, kendi aleyhlerinedir." (Mevdûdi, IV, 311).

"Bununla beraber şayet bir rüzgâr göndersek ve ekinlerinin sarardığını görseler bunun hemen ardından kalkıp nankörlük ederler."

Kendilerine nimet verildiğinde şükretmezler ama bir sıkıntı ile karşılaştıklarında nankörlük ederler. Sanki daha önce kendilerine hiç nimet verilmemiş gibi davranırlar. Oysa bu dünya hayatı imtihan yeridir; insanlar nimetlerle de sıkıntılarla da sınanırlar.

"Sen ölülere duyuramazsın; sırtlarını dönüp uzaklaşmakta olanlara da duyuramazsın."

Kendilerine sunulan delillere aldırmayıp inkârda inat edenler ölülere ve sağırlara benzetilmişlerdir. Çünkü ölüler ve sağırlar işitmezler. Bu münkirler de aynen onlar gibidir. O halde inkâra şartlandıkları anlaşılırsa artık onlara seslenmenin ve onlara delil getirmenin anlamı kalmamıştır.

Âyet ölülerin insanları duymadıklarına kesin bir delildir. Çünkü benzetme yapılırken kendisine benzetme yapılan, benzeyenden daha ileridedir. Yani münkirler duymuyorlarsa ölüler daha kesin bir şekilde duymazlar.

Bu âyete rağmen ölülerin duyduklarını ileri sürenler olmaktadır. Oysa dinin temel kaynağı Kur'ân'dır. Kur'ân'da söylenene aykırı bir şeyi din adına ileri sürmek, dine ve Allah'a yapılmış bir iftiradır.

Kişi eğer inanmamaya şartlanmış, vicdanı körelmiş, kendi heva ve heveslerinin esiri olmuşsa ona hangi etkili delili getirirseniz getiriniz bunun herhangi bir yararı yoktur. Çünkü o şahıs ölü gibidir, işitmez. Sağırdır ve hem de yüzünü öbür tarafa çevirmiştir. Yüzünü senden tarafa çevirmiş olsaydı sağır bile olsa kendisine bir şeyler anlattığını gözleriyle görürdü, ama o da yok.

Peygamberin görevi sadece gerçekleri tebliğ etmektir. İnanmak veya inan-

mamak ise insanların seçimlerine bağlıdır. Peygamber onların inanmalarından sorumlu değildir.

Bu âyetlerle peygamber teselli ediliyor; kendisinin görevini yaptığını fakat muhataplarının ölü ve kör olmaları nedeniyle tebliğinin bir fayda vermediği anlatılıyor.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي
خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةًۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْقَد۪يرُ
﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَۙ مَا لَبِثُوا غَيْرَ
سَاعَةٍۜ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ
وَالْا۪يمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِۘ فَهٰذَا يَوْمُ
الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يَنْفَعُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾
وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ ف۪ي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍۜ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ
بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذ۪ينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

54. O Allah'tır ki sizi bir zayıflıktan yarattı. Sonra bir zayıflığın ardından bir kuvvet verdi. Sonra bir kuvvetin ardından bir zayıflık ve bir yaşlılık verdi. O, dilediğini yaratır. O, her şeyi bilendir ve her şeye gücü yetendir.

55. Kıyamet koptuğu gün suçlular, bir saatten daha fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar işte böyle yalan söyler dururlardı.

56. Kendilerine ilim ve iman verilenler dediler ki: "Allah'ın kitabında ta diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bu yeniden dirilme günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz."

57. Zulmedenlerin o gün ileri sürecekleri mazeretleri fayda vermez; üstelik Allah'ı hoşnut edecek şeyleri yapma istekleri de kabul edilmez.

58. Bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali verdik. Kendilerine bir mucize getirecek olsan, inkâr edenler kesinlikle şöyle diyeceklerdir: "Siz, batıldan başkasını söyleyip önermezsiniz."

59. Bilmeyenlerin kalplerinin üstüne Allah işte böyle mühür vurur.

60. Sen sabret, şüphe yok ki Allah'ın verdiği söz gerçektir. Ve sakın ola inanmayanlar seni gevşekliğe sürüklemesin.

Allah'ın varlığının, birliğinin ve yeniden dirilmenin mümkünlüğüne dair delillerden biri de insanın kendisidir. İnsan yaratıldığında bütün yönleriyle aciz bir varlıktır: başkası kendisini beslemese kendi kendini beslemekten bile acizdir. Ama yavaş yavaş büyür ve güç sahibi olur. Öyle güce sahip olur ki başka varlıklara hükmeder. Ne var ki bu gücü devam etmez ve yaşlanırsa yine yavaş yavaş doğduğu zamanki gibi aciz bir duruma düşer. Çevresindeki varlıklara hükmeden insan mahkûm duruma düşer. Bütün bunları yapan Allah'tır. Ayrıca bütün bu yaptıkları, bir planlama ve bilgi çerçevesinde gerçekleşmektedir, rasgele değildir.

"Kıyamet koptuğu gün suçlular, bir saatten daha fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar işte böyle yalan söyler dururlardı."

Kıyamet koptuğunda suçluların kısa bir süre kaldıklarını söyledikleri yer dünya hayatı mı, yoksa kabir hayatı mı olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bununla dünya hayatını kastediyorlarsa, gerçeği görecek kadar vakitlerinin olmadığını anlatmak istiyor, böylece mazeret ileri sürüyorlar. İster dünya hayatında kaldıkları müddeti kastetmiş olsunlar ve ister kabir hayatını kastetmiş olsunlar yalan söylüyorlar. Dünya hayatında gerçekleri görecek kadar

hayatları vardı. Peygamberler de kendilerine apaçık delilller getirmişlerdi ama onlar inkâr ettiler. Onlar ne dünya hayatını ne de kabir hayatını gerçeği üzere algıladılar. Onların bu sözleri üzerine "**Kendilerine ilim ve iman verilenler dediler ki: 'Allah'ın kitabında ta diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bu yeniden dirilme günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz.**" Buradaki *"bilmeme"*, masum bir bilgisizlik değil, anlamaya çalışmamaktan kaynaklanan bir bilgisizliktir.

"Zulmedenlerin o gün ileri sürecekleri mazeretleri fayda vermez; üstelik Allah'ı hoşnut edecek şeyleri yapma istekleri de kabul edilmez."

İnanmayanların gerek kendilerine yeterli vakit verilmediğine dair mazeretleri gerekse ileri sürecekleri diğer mazeretleri kabul edilmeyecektir. Çünkü ileri sürdükleri mazeretlerin gerçek bir dayanağı bulunmamaktadır. Allah kimseyi sebepsiz yere ve yeterince delil bulunmadıkça cezalandırmaz. Bu sebeple "**Bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali verdik. Kendilerine bir mucize getirecek olsan, inkâr edenler kesinlikle şöyle diyeceklerdir: "Siz, batıldan başkasını söyleyip önermezsiniz."** buyrulmaktadır. Mazeretleri kalmasın diye Allah Kur'ân'da türlü türlü misaller zikretmiştir. Durmadan yeni bir mucize isteyen şu inkâr edenlere mucize getirilecek olsa bile onu reddetmek için bir bahane bulurlar. Bu nedenle de kalpleri mühürlenmiştir: **"Bilmeyenlerin kalplerinin üstüne Allah işte böyle mühür vurur."** Allah'ın kalplerini mühürlemesi, gerçekleri anlamalarına engel olmamıştır, bilakis kendilerine sunulmuş olan her türlü misale aldırmamışlar, onları değerlendirmeye yanaşmamışlar ve bu nedenle kalpleri mühürlenmiştir. Kalbinin mühürlenmesine kendisi sebep olmayan hiçbir kimsenin kalbi Allah tarafından mühürlenmez. Allah her işinde adaletle hükmeder.

"Sen sabret, şüphe yok ki Allah'ın verdiği söz gerçektir. Ve sakın ola inanmayanlar seni gevşekliğe sürüklemesin."

Allah onları hesaba çekeceğini söylediğine göre hesaba çekilecekleri gün mutlaka gelecektir. Gevşeklik göstererek cesaret bulmalarına sebep olma. Onların ne tehditleri seni davandan yıldırsın ne de mükâfat vaat etmeleri direncini kırsın. Sen yoluna devam et.

Peygamberin hayatı boyunca inkâr edenlerin tehditlerinden asla korkmadığı, mükâfat vaatlarına da aldanmadığı bilinmektedir. O halde bu âyette söylenenler, Peygamberin şahsında iman edenlerin tamamınadır.

31.
Lokman Sûresi

Mekke'de indirilmiştir. 27-29. âyetlerinin Medine'de indirildiği rivâyet edilir. 34 âyettir. Adını, Lokman'a verilen hikmeti konu edinen 12. âyetten almaktadır.

Sûre Allah, peygamberlik ve ölümden sonra dirilişten söz eder.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ينَ
يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾
اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Elif-lam-mim.**
2. **Bunlar, hikmetli kitabın âyetleridir.**
3. **Güzel davrananlar için bir hidayet ve bir rahmettir.**
4. **Onlar ki namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve onlar, kesin bir şekilde ahirete inanırlar.**
5. **İşte onlar Rableri tarafından bir hidayet üzeredirler; kurtuluşa erenler de işte onlardır.**

Sûre başında bulunan mukattaa harfleri için Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirine bakılabilir. Özet olarak bu harflerle Kur'ân'ın bu harflerden oluştuğu ve onun Allah kelamı olduğunu kabul etmeyen onun bir benzerini getirsin, denilmektedir.

İşte bu harfler o kitabın âyetlerini oluşturmaktadır ve o kitabın her söylediği hikmete uygundur, yerli yerincedir. Onda hiçbir aşırılığa rastlanmaz.

Kur'ân herkes için hidayet ve rahmettir, ancak onun hidayetinden ve rahmetinden fiilen yararlananlar, iyi davranışlarda bulunanlardır. Kötü niyetliler ve kötülüğe şartlanmış olanlar onun hidayet ve rahmetinden yararlanamazlar. Ondan yararlanmak için samimiyetle ona yönelmek gerekir. Bunu isteyenler fiili adımlar atmalılar; namazlarına özen göstermeli ve tembelliği üzerlerinden atmalılar. Mala karşı cimrilik duygusundan sıyrılarak zekâtı vermeli ve ahirete kesin olarak inanmalılar. Ona inanmayan namazı boş bir yorgunluk, zekâtı vermeyi de durup dururken başkasını malına ortak kılmak gibi bir aptallık olarak görür.

Kalplerinde inanç olan, tembelliği üzerinden atan ve cimrilik duygularından sıyrılan bu kimseler kurtuluşa ermişlerdir.

Mekke müşrikleri, inanmadıkları için, Müslüman olanların boşu boşuna kendilerini helak ettiklerini ileri sürüyorlardı. Onlara göre kurtuluş, maddi imkânlara sahip olmaktan ibaretti. Biri maddi imkânlara sahip olmuşsa kendini kurtarmış ve garanti altına almış demekti. Âyetler, onların bu anlayışlarına cevap vermektedir. Ne yazık ki günümüzde de çoğu çevreye müşrik Arapların bakışı hâkim olmuştur ve bu bir ilerilik olarak algılanmaya başlanmıştır. Dini inancın zaafa uğradığı her toplumda üstün değer zenginlik ve güçtür.

وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَشْتَر۪ي لَهْوَ الْحَد۪يثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍۗ وَيَتَّخِذَهَا
هُزُواًۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى
مُسْتَكْبِراً كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ ف۪ٓي اُذُنَيْهِ وَقْراًۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٧﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾
خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ
الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

6. İnsanlardan öyleleri vardır ki cahilce davranarak Allah yolundan saptırmak ve o yol ile eğlenmek için asılsız ve boş sözler satın alırlar. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

7. Bunlar, kendilerine âyetlerimiz okunduğunda sanki onları işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklenerek yüz çevirirler. İşte böylelerini acıklı bir azapla müjdele.

8. İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için nimetlerle dolu cennetler vardır.

9. Orada ebedi kalacaklardır; Allah'ın bir gerçek olan vaadine uygun olarak... Allah güçlüdür ve hikmet sahibidir.

10. Görebildiğiniz bir direk olmaksızın gökleri yarattı, sizi sarsmasın diye yere dağlar yerleştirdi ve orada her türlü hayvanı yaydı. Gökten de bir su indirdik ve böylelikle onunla her türden değerli bitki bitirdik.

11. Bu, Allah'ın yaratmasıdır. Hadi siz de bana başkasının ne yarattığını gösterin. Doğrusu zalimler apaçık bir sapıklık içindedir.

Allah'ın yolundan saptırma ve onunla alay etme kaydı konulduğuna göre müzik şeklinde olsun başka şekilde olsun bu özellikleri taşıyan bütün sözler bu kapsama girer. Bu özellikleri taşımayan boş, oylayıcı ve kişiye temel görevlerini unutturan eğlenceli sözler de insana yakışmaz ve cezayı gerektirir günaha girmeye sebeptir ama bu âyette kastedilen o tür sözler değildir.

Doğru yoldan sapan kişi, kendi sapmasının cezasını çeker. Ama başkalarının da sapmasına sebep oluyorsa cezası katlanır. Bu nedenle sapmanın, hele başkasını saptırmanın bir bilgiye dayalı olması söz konusu olamaz. Çünkü başkalarını saptırmanın kendisine yüklediği günahın ne denli büyük olduğunu bilmez.

Kendisi için alçaltıcı azap bulunan bu kimsenin diğer özelliği ise insanlık için bir hidayet ve rahmet olan Kur'ân âyetlerine karşı vurdumduymaz ve mütekebbir bir tavır içerisinde olmasıdır.

"İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için nimetlerle dolu cennetler vardır. Orada ebedi kalacaklardır; Allah'ın bir gerçek olan vaadine uygun olarak... Allah güçlüdür ve hikmet sahibidir."

Yoldan sapan kimselerden ve onların akıbetlerinden söz edildikten sonra burada iman eden ve salih amel işleyenler ve onların akıbetleri anlatılmaktadır. Bu şekildeki karşılıklı anlatım Kur'ân'a hâkim bir üsluptur. Böylece okuyucuya karşılaştırma imkânı verilmektedir. Cennete girenler, orada bulunan nimetlerin de sahibidirler. Bu sebeple nimetlerle dolu cennetin onların olduğu söylenmektedir.

Yüce Allah kâfirlere cehennemi, iman edenlere de cenneti vaat etmektedir. Allah'ın vaadinin de gerçek olduğuna vurgu yapmaktadır. Allah'ın kendisi, bunu bu şekilde ifade ettikten sonra "Acaba Allah'ın bu şekilde davranması kendisi için zorunlu bir durum mudur, değil midir?" sorusunu ortaya atıp buna bir cevap aramanın anlamı yoktur.

"Görebildiğiniz bir direk olmaksızın gökleri yarattı, sizi sarsmasın diye yere dağlar yerleştirdi ve orada her türlü hayvanı yaydı. Gökten de bir su indirdik ve böylelikle onunla her türden değerli bitki bitirdik."

Bu âyetle Allah'ın birliği konusuna giriş yapılmaktadır. Âyetin *"biğayri amedin teravneha"* kısmı iki şekilde anlaşılabilir.

a. Gördüğünüz gibi gökler direksiz olarak durmaktadır.

b. Gökleri yukarıda tutan direkler vardır ama siz onları görmüyorsunuz.

Her iki görüşü de savunan müfessirler vardır. (İbnu Kesir, VI, 332). Gü-

nümüzde çekim kanunu sebebiyle evrendeki cisimlerin yörüngelerinde döndüklerini ve birbiriyle çarpışmadıklarını biliyoruz.

Âyetin, "**Sizi sarsmasın diye yere dağlar yerleştirdi**" ifadesine gelince, yörüngesinde dönen yeryüzünün, sarsılmadan dönüşünün dağlar sebebiyle olduğu günümüzde bilinmektedir. Ne var ki Kur'ân'ın indiği dönemde yeryüzünün yörüngesinde döndüğü bilinmiyordu. Zaten âyette yeryüzünün yörüngesinde döndüğüne dair herhangi bir ifade bulunmamakta, sadece "**Sizi sarsmasın diye yere dağlar yerleştirdi**" denilmektedir. İlk dönem müfessirleri de dağlar sebebiyle yeryüzünün, insanları sarsmayacak şekilde sabit tutulduğunu ifade etmişlerdir. (Taberi, XX, 133).

Bu konuda modern ilimlerin sağladığı katkı dağların yeryüzünün üzerinde yaşayanları sarsmadığının sebeplerini tespit etmekten ibarettir. Şunu da belirtelim ki âyette dağların sarsmayı nasıl önlediklerinden söz edilmemektedir. Bu konu modern ilimlerin alanına girmektedir.

"Bu, Allah'ın yaratmasıdır. Hadi siz de bana başkasının ne yarattığını gösterin. Doğrusu zalimler apaçık bir sapıklık içindedir."

Allah, önceki âyetlerde sözü edilen şeyleri yaratandır. İnsanın yeryüzünde yaşaması için her imkânı yaratan ve veren O'dur. Her şeyi yaratan O olduğu halde başkasına niyaz edip ondan istemek ve başkasına Allah'ın ortağıymış gibi kulluk etmek akıl sahibine yakışmaz.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِؕ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪
وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِؕ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ
﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى
وَهْنٍ وَفِصَالُهُ ف۪ي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيْكَؕ اِلَيَّ
الْمَص۪يرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ

فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ
مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ
أَوْ فِي السَّمٰوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ
خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَاصْبِرْ عَلٰى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا
تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

12. Lokman'a hikmeti; yani Allah'a şükretmesini verdik. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ettiyse şüphesiz ki Allah ihtiyacı olmayandır, her türlü övgüye layıktır.

13. Hani Lokman öğüt vererek oğluna demişti ki: "Yavrucuğum, Allah'a ortak koşma; şüphesiz ki Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür."

14. Bir de insana ana babasını tavsiye ettik. Annesi, zorluk üstüne zorlukla onu karnında taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (Bu yüzden şöyle dedik): **"Benim için de şükürde bulun anan-baban içinde. Dönüş banadır."**

15. Bununla birlikte şayet hakkında bir bilgin bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa onlara itaat etme. Dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz banadır; yaptıklarınızı size haber vereceğim.

16. "Yavrucuğum! Yapılan bu iş bir hardal tanesi ağırlığında da olsa, bir kaya içinde veya göklerde yahut yerde bulunsa bile Allah onu getirir. Şüphesiz Allah, en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır."

17. "Yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve başına gelene sabret; çünkü bunlar, mutlaka yapılması gereken şeylerdir."

18. "İnsanlara suratını ekşitme ve böbürlenerek yürüme; çünkü Allah böbürlenip övüneni sevmez."

19. "Yürüyüşünde doğal ol, sesini de kıs. Şüphesiz seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."

Kur'ân'ın indirildiği dönemde Arap toplumunda Lokman'ın hikmet ehli biri olduğu bilinmekle birlikte hakkında ayrıntılı bir bilgileri yoktu. Müfessirler de hikmet ehli biri olduğunda ittifak etmişler ama şahsiyeti ve kimliği konusunda farklı bilgiler ileri sürmüşlerdir. Bazıları onun bir peygamber olduğunu söylemektedir. Ancak âlimlerin çoğu bu görüşü reddeder.

Nereli ve kim olduğunun oğluna verdiği öğütlere bir katkısı olsaydı Kur'ân bunu açıklardı. Onun anlattıklarından salih bir kul olduğu anlaşılmaktadır. Bilinen diğer bir husus ise yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Kur'ân'ın indiği dönem Araplarının bu bilge kişiden haberdar olduklarıdır. Müfessirler de hikmetli sözlerine dair birtakım nakiller yapmaktadır.

Hikmet, genel anlamda akıllı ve kavrayışlı olmak, sözünde isabet etmek gibi anlamlara gelir. Burada yine bu anlamların bir sonucu olarak sağlıklı bir inanç, derin bir bilgi ve bu bilgiye uygun davranış anlamındadır. Hikmetin başı, Allah'a şükretmektir. Kuşkusuz Allah'ın şükretmemize ihtiyacı yoktur. Şükreden, kendisi için şükretmiş olur. Bunun yararı yine kendisine döner.

"Hani Lokman öğüt vererek oğluna demişti ki: 'Yavrucuğum, Allah'a ortak koşma; şüphesiz ki Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür."

O bilge kişinin oğluna verdiği öğüdün üzerinden Mekke müşriklerine ve yeryüzündeki bütün müşriklere hitap ediliyor. Zulüm, başkasının hakkına tecavüz etmektir. Kişinin kendisini yaratana şükretmesi gerekir, O'na ortak koşmak değil. Bu sebeple Allah'a ortak koşmak, nankörlüğün ve zulmün en büyüğüdür. Lokman'ın oğluna verdiği öğütlerin ilki olarak zikredilmesi de bundan dolayıdır.

"Bir de insana ana babasını tavsiye ettik. Annesi, zorluk üstüne

zorlukla onu karnında taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (Bu yüzden şöyle dedik)**: 'Benim için de şükürde bulun anan-baban için de. Dönüş banadır."**

Bu âyetle sonraki âyette yüce Allah, Lokman'ın oğluna yaptığı öğütlerin arasına girerek Lokman'ın yaptığı öğütleri pekiştiriyor ve onlara bir açıklama getiriyor.

Ana-babaya şükretmenin Allah'a şükretmekle birlikte anılması ana-babanın çocukları üzerindeki haklarına işaret etmesi bakımından önemlidir.

Kuşkusuz bir çocuğun yetişmesinde annenin yanında babanın da birtakım fedakârlıkları söz konusudur. Ancak annenin çocuğuna yaptıkları, fedakârlığın en büyüğü olup çocuğun, olup biteni algılayıp değerlendirme yapabildiği ve hatırladığı yaşın öncesinde olduğundan annenin fedakârlığını hatırlatmaya özen gösterilmiştir. Babanın çocuğuna gösterdiği fedakârlığın önemli bir kısmı, çocuğun olup biteni değerlendirme yaşından sonradır. Ayrıca annenin çocuklarının kendisine saygı göstermelerine daha çok ihtiyacı vardır. Annesi büyük zorluklar çekerek ona hamile olmuş, büyük zorluklarla doğurmuş ve bakıma en çok ihtiyaç duyduğu sıralarda kucağında taşıyarak emzirmiştir.

Âyette *"Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur"* denildiğinden dolayı emzirme süresinin en fazla iki yıl olduğu fakihlerin çoğu tarafından belirtilmiştir.

Anne ve babanın fedakârlıkları sebebiyle çocukların üzerinde hakları fazla olmakla birlikte Allah'ın onlar üzerindeki hakkı karşısında basit kalır. Hem anne babanın görevi, çocuklarına doğru yolu göstermektir, onları doğru yoldan saptırmak değil. Bu sebeple anne babaya saygı ve itaate bir sınır getirilmiştir:

"Bununla birlikte şayet hakkında bir bilgin bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa onlara itaat etme. Dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz banadır, yaptıklarınızı size haber vereceğim."

Allah'a ortak koşma ve Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneme konusunda anne ve babanın baskılarına itaat edilmez. Meşru ve makbul istekleri yerine getirilir. Onların Allah'a ortak koşma ve Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneme konusundaki baskılarına uyup isteklerini yerine getirmek, onlara iyilik yapmak da değildir.

"Yavrucuğum! Yapılan bu iş bir hardal tanesi ağırlığında da olsa, bir kaya içinde veya göklerde yahut yerde bulunsa bile Allah onu getirir. Şüphesiz Allah, en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır."

Allah, onların yukarıdaki âyette yaptıkları en ufak baskıyı da, iyi veya kötü insanların yaptıkları en küçük amelleri de, ufak ufak varlıkları da bilir. O'na hiçbir şey gizli değildir. Varlıkta hiçbir şey O'nun bilgisi dışında olamaz.

"Yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve başına gelene sabret; çünkü bunlar, mutlaka yapılması gereken şeylerdir."

Lokman'ın önceki öğütleri inançla ilgiliydi. Bu âyetle sonraki iki âyetteki öğütleri ise amel ile ilgilidir. Namazın dosdoğru kılınması, düzenli bir şekilde vaktinde ve rükünlerine riayet edilerek kılınmasıdır.

Amelle ilgili ikinci öğüdü ise iyiliği emretmesi ve kötülüklerden sakındırmasıdır. İyiliği emretmek ve kötülüklerden sakındırmak, başkasının düşmanlık ve saldırganlığına neden olabilir. İnanmayanların din düşmanlıkları çoğu zaman onların, dine ve dinin görüntülerine karşı saldırgan bir tavır takınmalarına neden olabiliyor. Kendilerine karışılmasa bile sizin dinî görevlerinizi yerine getirmenize tahammül edemeyebiliyor ve size karşı düşmanca tavırlar takınmalarına sebep olabiliyor. Bu sebeple de Lokman oğluna bu gibi durumlarda sabırlı olmasını öğütlüyor.

"İnsanlara suratını ekşitme ve böbürlenerek yürüme; çünkü Allah böbürlenip övüneni sevmez."

Lokman, oğluna yapması gereken şeyleri öğütledikten sonra bu âyette kaçınması gereken davranışlardan söz etmektedir. İnsanlara surat ekşitme ile kastedilen onları küçümsemektir. İnsanlar yanlış yaparlar, bile bile günah işlerler. Onları küçümseyen kişi, onlara iyiliği emredip onları kötülüklerden sakındıramaz. Surat ekşitmekle birlikte bunları yapsa bile onlar üzerinde etkili olamaz. Etkili olmanın yolu, onlara güler yüz göstermektir.

Çoğu insan servet, makam, güzellik, bilgi, güç vs. gibi nedenlerle havalara girer, bunu yürüyüşlerinde belli ederek böbürlenerek yürür ve bu yönlerini gündeme getirerek bunlarla övünmek için fırsat kollar. İşte Lokman, oğlunu bu gibi davranışlardan sakındırmaktadır.

"Yürüyüşünde doğal ol, sesini de kıs. Şüphesiz seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."

Kişi yerine göre daha süratli, yerine göre de daha yavaş yürüyebilir. İşi vardır, acele ederek işine ulaşmaya çalışır. Geziniyordur, yavaş yürür. Ama acele ederken de yavaş yürürken de yapay davranışlardan, gösteriş ve büyüklük taslamaktan kaçınmalıdır. Sesini kısmasını istemesi de bu yöndendir. İhtiyaç anında muhatabına sesini yükseltmekte elbette bir sakınca yoktur. Ama gösteriş için sesini değiştirmek veya tahakküm için yahut başkasını rahatsız et-

meye aldırmadan yükseltmek, işte olumsuz olan budur. İnsanlar gerek yürüyüşlerinde ve gerek konuşmalarında diğer insanları rahatsız etmemeye özen göstermelidir.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ
فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ
وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ
وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا
مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾
نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

20. Görmediniz mi ki Allah, gökte ve yerde olanları emrinize vermiş; görünen ve görünmeyen pek çok nimeti size bağışlamıştır; ama insanlardan öyleleri var ki herhangi bir bilgiye dayanmadan, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitap olmadan Allah hakkında tartışmaktadır.

21. Kendilerine, "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiğinde, "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeylere uyarız" derler. Ya şeytan onları alevli ateşe çağırıyor idiyse?

22. Kim güzel davranarak kendini Allah'a teslim ederse muhakkak ki sapasağlam kulpa sarılmıştır. İşlerin sonu Allah'a varır.

23. **Kim inkâra saparsa sakın ola onun inkârı seni üzmesin. Onların dönüşleri bizedir; yaptıklarını onlara haber vereceğiz. Şüphesiz Allah, kalplerde olanı bilir.**

24. **Onları az bir süre yararlandırırız, sonra onları şiddetli bir azaba sürükleyeceğiz.**

Gökte ve yerde hizmete verilmiş olan bu şeylerin bir kısmı bizim çaba ve katkımız olmaksızın yararımıza hizmet vermektedir. Güneş, hava, yağmur, aydınlık vs. gibi hususlar bizim çaba ve katkımız olmadan hizmetimizdedir. Bazıları da bizden çabaya ihtiyaç göstermektedir. Toprağın ekilmesi, madenlerin çıkarılıp işlenmesi gibi hususlar böyledir. Allah'ın insana nimetleri o kadar büyük ve çoktur ki insanın hayatta kalmasını sağlayan ve bir an için onsuz edemeyeceği hava, hiçbir çaba ve katkımız olmaksızın hizmetimizdedir. Yine insanın hayatta kalmak için zorunlu ihtiyaçlarından olan su, hem bol hem de bedelsiz veya çok az bir bedelle ulaşabileceği bir nimettir. İnsanın en çok ihtiyaç duyduğu gıdalar hemen hemen her iklimde bolca yetişebilen şeylerdir.

Bütün bu nimetleri insana Allah verdiği halde kimileri Allah'ın varlığı yahut sıfatları hakkında aklî bir delile veya vahyedilmiş aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan tartışmaktadır. Herhangi bir konuda bile bilgisizce tartışmak insana yakışmadığı halde evrenin yaratıcısı hakkında bir bilgiye dayanmaksızın ileri-geri konuşmak haddi aşmaktır.

İlimden, aklî delillerden ve vahiyden habersiz bu kimselere, Allah'ın indirdiklerine uyun, denildiğinde aldırmaz ve "**Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeylere uyarız**" derler. Atalarının şeytan tarafından alevli bir ateşe yani cehenneme çağırıldıklarını düşünmezler.

Körü körüne atalara bağlılık ve onların yapıp ettiklerini yargılamadan onların peşinden gitmek, müşriklerin özelliklerindendir.

"Kim güzel davranarak kendini Allah'a teslim ederse muhakkak ki sapasağlam kulpa sarılmıştır. İşlerin sonu Allah'a varır."

Kişi kendini Allah'a teslim eder; bütün işlerinde O'na güvenir, kendini O'nun hizmetine verir, O'nun gönderdiği aydınlatıcı Kur'ân'a uyarsa geleceği konusunda bir endişeye kapılmasın, artık o güven içerisindedir.

"Kim inkâra saparsa sakın ola onun inkârı seni üzmesin. Onları dönüşleri bizedir, yaptıklarını onlara haber vereceğiz. Şüphesiz Allah, kalplerde olanı bilir."

Peygamberin görevi, Allah tarafından gönderilmiş olan vahyi insanlara olduğu gibi tebliğ etmesidir. O, insanları zorla bu dine inandıracak değildir.

Ama insanların yararlarının bu dine inanmalarında ve emirleriyle yasaklarına uymalarında olduğuna, kurtuluşlarının bu yolla olacağına kesin bir imanı vardı. Üzülmesi kendi adına değil, onlar adına idi. Çünkü inanmamalarından dolayı kendisi bir şey kaybetmiyordu. Kaybedenler, inanmayanların kendileridir.

"**Onları az bir süre yararlandırırız, sonra onları şiddetli bir azaba sürükleyeceğiz.**"

Allah'ın, kendi indirdiği vahyi inkâr etmelerine ve gönderdiği Peygambere inanmayıp ona eziyet etmelerine rağmen onları dünya hayatında yararlandırması ve onları yaşatıp nimetlerinden yararlanmalarına imkân vermesi merhametinin bir sonucudur. Onlara dünya hayatları boyunca imkân vermektedir. Belki akıllarını başlarına alıp durumlarını düzeltirler. Ama kendilerini düzeltmeyecek olurlarsa öteki hayatta onları şiddetli bir azabın içine atacaktır.

وَلَئِنْ
سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ
اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا
بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾
اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ
لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا
غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا
نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ
كَفُورٍ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا
لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا
إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ
بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

25. Onlara "Göklerle yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Allah'tır" diyecekler. "Hamd Allah'adır" de; ne yazık ki çoğu da bilmez.

26. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Şüphesiz Allah, bir şeye ihtiyacı olmayandır, övülmeye layık olandır.

27. Eğer yeryüzündeki ağaçların tamamı kalem, deniz de mürekkep olsa ve ardından yedi denizle desteklense bunlar tükenir de Allah'ın kelimeleri tükenmez. Şüphesiz Allah güçlüdür, her şeyi yerli yerince yapandır.

28. Sizin öldürülmeniz de diriltilmeniz de bir tek kişininki gibidir. Şüphesiz Allah her şeyi işitendir, her şeyi görendir.

29. Görmez misin ki Allah, geceyi gündüze, gündüzü geceye katıyor. Güneş ve ayı da emrine boyun eğdirmiştir. Hepsi belirlenmiş bir süreye doğru akıp gidiyor. Üstelik Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

30. Bu böyledir; çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O'ndan başka yalvardıkları ise batılın kendisidir. Şüphesiz ki Allah çok yücedir, çok büyüktür.

31. Görmedin mi ki Allah'ın lütfu sayesinde gemiler denizde yüzüyor; bunu, âyetlerinden bir kısmını size göstermek için (yapmıştır). **Şüphesiz bunda çok sabreden ve çok şükreden herkese ibretler vardır.**

32. Kara bulutlar gibi dalgalar onları kuşattığında dini tamamen kendisine has kılarak Allah'a yalvarırlar. Onları karaya çıkarıp kurtardığında ise onlardan sadece bir kısmı doğru yolda gider. Bizim âyetlerimizi ancak çok gaddar, çok nankör olanlar inkâr eder.

33. Ey insanlar, Rabbinizin azabına karşı kendinizi koruma altına alın ve ne babanın oğlu adına ne de oğlun baba adına bir şey ödeyemeyeceği bir günden korkun. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o çok aldatıcı olan sizi Allah ile aldatmasın.

34. Şüphesiz ki kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. O, yağmuru yağdırır, rahimlerde olanı bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır.

Allah'a ortak koşanlar, yeri ve gökleri yaratanın Allah olduğunu kabul ettikleri halde Allah'a kulluk konusunda ortak koşuyor, başkasına dua ediyor, başkasının emirlerini ve başkasının yol göstermesini Allah'ın yol göstermesinden üstün tutuyorlardı. İlk âyet onların bu düşünce tutarsızlığına dikkat çekmektedir. Bu durum, Kur'ân'ın indiği dönemdeki müşriklere has bir özellik değildir. Günümüzde Allah'ın yaratıcı olduğunu kabul eden hatta Peygamberin peygamberliğini de kabul eden fakat Allah'ın emir ve yasaklarına savaş açanı nice insan vardır. Düşünce tutarsızlığı ve düşüncesini bütünlüğe ulaştıramama her zaman insanın en büyük handikaplarından olmuştur. Hatta dindar

ve dinin emirlerine bağlı olduklarını söyleyenlerden bile dualarında Allah'tan başkasına yalvaran, başlarına gelen musibetlerin kaldırılmasını başkalarından isteyenler vardır.

Ama bu düşünce tutarsızlıklarına rağmen bari gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu kabul etmeleri sebebiyle Peygamberden şükretmesi istenmektedir. Hiç olmazsa bunu biliyor ve ikrar ediyorlar.

İnsanların çoğu, evrenin yaratıcısının Allah olduğunu kabul etmenin gerekliliğini, bunun zorunlu sonuçlarını; bunun, sadece Allah'a kulluk etmenin, O'nun emir ve yasaklarını her türlü emir ve yasağın üstünde olmasını kabul etmeyi zorunlu olarak doğurduğunu, kime ve nasıl şükredeceklerini bilmiyorlar. Yalnızca O'nun ibadet ve itaate layık olduğunu takdir edemiyorlar.

Oysa "**göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır.**" Onların Allah dışında taptıkları da Allah'ın mülkü kapsamındadır. Buna rağmen bir başkasını mülkünde ortak kılmaya ne ihtiyacı var? Ne diye bir başkasına yetkilerinden bir kısmını devretsin? İnsanların tamamını yaratan kendisi olduğu halde ne diye bir başkasının kendisi ile kulları arasında aracı olmasını istesin? Kulları O'na dua etsinler, O'ndan istesinler ve sadece O'na kulluk etsinler. Gerçi Allah'ın, insanların O'na kulluk etmelerine ve O'na dua etmelerine ihtiyacı yoktur. Bundan dolayı bunun yararı yine kendilerine döner. Çünkü her şeyin sahibi O'dur. İnsanları var eden, onlara onca nimeti veren de O'dur. Bu sebeple de övülmeye layık olan da O'dur.

"Eğer yeryüzündeki ağaçların tamamı kalem, deniz de mürekkep olsa ve ardından yedi denizle desteklense bunlar tükenir de Allah'ın kelimeleri tükenmez. Şüphesiz Allah güçlüdür, her şeyi yerli yerince yapandır."

Allah'ın kudretini, yaratılıştaki hikmetlerini, insana verdiği nimetlerini ve bunlarla ilgili bilgisi tam olarak yazılacak olsa bunları tüketmek, sayıp bitirmek mümkün değildir. Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsa, denizler ve denizlerin yedi katı mürekkep olsa tükenir de onlar tükenmez. Allah'ın gücüne sınır yoktur. O, bunca genişliğine ve çeşitliliğine rağmen evrende her ne yaratmışsa mutlaka bir hikmeti vardır ve yerli yerincedir. O sınır tanımayan bilgisiyle bunları planlamış ve yaratmıştır.

Âyeti Kur'ân'a hamledip her türlü bilginin Kur'ân'da olduğunu ileri sürenler âyeti bağlamından kopararak keyfi yorumlar yapıyorlar. Âyetin onların anlattıklarıyla bir ilgisi bulunmamaktadır.

"**Sizin öldürülmeniz de diriltilmeniz de bir tek kişininki gibidir. Şüphesiz Allah her şeyi işitendir, her şeyi görendir.**"

İnsanlardan birini yaratması Kendisi için ne kadar kolay ise yaradılışın başlangıcından beri kıyamete kadar doğacak olanlar dâhil insanların tamamını bir anda yaratması, ölümden sonra tamamını bir anda yeniden diriltmesi o kadar kolaydır. O'nun sınırsız bir gücü vardır.

Bir sesi duyması, aynı anda başka sesleri duymasına engel değildir. Evrende ne kadar ses varsa hepsini aynı anda duyar ve bilgiye konu ne varsa tamamını bilir. O'nun duymasına da bilmesine de sınır yoktur.

"Görmez misin ki Allah, geceyi gündüze, gündüzü geceye katıyor. Güneş ve ayı da emrine boyun eğdirmiştir. Hepsi belirlenmiş bir süreye doğru akıp gidiyor. Üstelik Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."

Allah'ın geceyi kısaltırken gündüzü uzatması ve aksini yapması, hele güneşle ayı emrine boyun eğdirmesi büyük bir güce sahip olduğunu gösterir. Nitekim bazı milletlerin geçmişte ve günümüzde güneş ve aya taptıklarını biliyoruz. Bu iki gökcisminin özellikle zikredilmelerinin nedeni de bu olmalıdır. Bu iki gezegenin seyrüseferlerinin ne zaman biteceğini de belirlemiştir. Allah sadece bu iki cismin değil, evrendeki her şeyin ve bu arada insanların ne yaptıklarını ve ne yapacaklarını bilmektedir. Ayrıca Allah hariç, evrende bulunan her şeyin belirlenmiş bir eceli vardır.

"Bu böyledir; çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O'ndan başka yalvardıkları ise batılın kendisidir. Şüphesiz ki Allah çok yücedir, çok büyüktür."

Yaptıklarını boşuna yapmaz. Her şeyin bir görevi ve bir gayesi vardır. O'nun varlığı da gücü ve bilgisi de gerçektir. Varlığını, gücünü ve bilgisini bir başkasına borçlu değildir.

"Görmedin mi ki Allah'ın lütfu sayesinde gemiler denizde yüzüyor; bunu, âyetlerinden bir kısmını size göstermek için (yapmıştır)**. Şüphesiz bunda çok sabreden ve çok şükreden herkese ibretler vardır."**

Yüce Allah, insanların geçimini karada ve denizde sağlamalarını öngörmüştür. Gemilerin denizde batmadan yüzmeleri O'nun koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleşir. Suyun veya gemilerin yapıldığı maddelerin özgül ağırlıklarını farklı yaratmamış olsaydı, gemiler denizde yol almaz, belki de bir adım ilerlemeleri hatta denizin yüzeyinde kalmaları mümkün olmazdı. İnsanların hayatlarını hem karada hem de denizde devam ettirmeleri için gerekli ortamı sağlayan O'dur. O halde insan sadece O'na kulluk yapmalıdır.

"Kara bulutlar gibi dalgalar onları kuşattığında dini tamamen kendisine has kılarak Allah'a yalvarırlar. Onları karaya çıkarıp kur-

tardığında ise onlardan sadece bir kısmı doğru yolda gider. Bizim âyetlerimizi ancak çok gaddar, çok nankör olanlar inkâr eder."

İnsan denizcilik biliminde ne denli ilerlerse ilerlesin ve ne denli dayanıklı gemiler yaparsa yapsın denizde daima büyük tehlikelerle karşı karşıya kalmak mümkündür. İnsanlar bu tehlikelerle karşı karşıya geldiklerinde Allah'a bağlılıklarını en yüksek düzeyde dile getirirler. Kimi bu ciddi tehlikelerden sonra hayatlarına yeni bir yol çizer, Allah'ın emirlerine sarılırlar. Kimi de tehlikeyi atlattıktan sonra hemen eski hayatına döner. Hayat böyle devam eder gider. Ama bir gün kaçınılmaz son mutlaka gelecektir.

"Ey insanlar, Rabbinizin azabına karşı kendinizi koruma altına alın ve ne babanın oğlu adına ne de oğlun baba adına bir şey ödeyemeyeceği bir günden korkun. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o çok aldatıcı olan sizi Allah ile aldatmasın."

Allah'ın sınırsız kudreti ve insanlara verdiği nimetlerin büyüklüğü yukarıdaki âyetlerde dile getirildi. Bunun sonucu olarak insan sadece Allah'a kulluk etmelidir. Kulluk, itaattir; O'nun emir ve yasaklarına ve hayatı düzenlemek için koyduğu kural ve kaidelere uymaktır. Allah'a itaat etmeyenler, Allah'ın azabına karşı kendilerini koruma altına almamışlar demektir. Söz konusu azaba karşı kişinin kendini koruma altına alması, öncelikle sağlıklı bir inanç, ardından da Allah'ın emir ve yasaklarına bağlıdır.

İnsanlar arasındaki en sıkı ilişki baba ile evladı arasındaki ilişkidir. Baba ile oğul birbirlerinin yükünü yüklenemeyeceklerine göre bir başkasının, bir mürşidin veya bir liderin bağlılarının yüklerini yüklenmesi asla mümkün değildir. Ahirette herkes kendi yükünü yüklenecektir.

İnsanı şeytan aldatabilir, bir arkadaşı aldatabilir, kendi duyguları, zevk ve sefa arzusu aldatabilir vs. Bu sebepten olmalı ki âyette *"şeytan"* denilmeyip *"çok aldatıcı olan"* denilmiştir ki aldatıcıların tamamı kapsamın içine girsin.

*"Allah ile aldatmasın"*ın da değişik şekilleri olabilir. Şeytan, Allah'ın af ve mağfiretini gündeme getirerek ne işlerlerse işlesin affedileceğini telkin eder veya günahının çoğaldığını ve artık kendisini Allah'ın affetmeyeceğini söyler. Allah'ın seçkin kullarının bulunduğunu ve bu seçkin kulları vasıtasıyla günahlarının affedileceğini ileri sürer. Böylece onu bu seçkin kullara kul yapar vs.

"Şüphesiz ki kıyametin ne zaman kopacağının bilgisi Allah katındadır. O, yağmuru yağdırır, rahimlerde olanı bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır."

Sûrede Allah'ın kudret ve ilminden söz edilmiş ve hemen bu âyetten önceki âyette **"ne babanın oğlu adına ne de oğlun baba adına bir şey ödeyemeyeceği günden korkun"** denilmişti. Bu ifadeyi duyan kişinin zihninde *"acaba o gün ne zaman gelecek"* diye bir merak ve soru uyanır. Âyet, zihninde bu soru canlanmış olan kişiye *"kıyametin bilgisi Allah'ın katındadır, onu bilemezsin. Sen yarın ne kazanacağını ve nerede öleceğini dahi bilmiyorsun, kıyametin ne zaman kopacağını nereden bileceksin?"* demektedir.

Bu hususların arasında Allah'ın yağmuru yağdırdığı ve rahimdekileri bildiğinin zikredilmesi, bunların kıyametin kopmasına delil oluşlarından dolayıdır. Yağmurun yağıp ölmüş durumda olan yeryüzünü canlandırması ve insanın ilk yaratılışı, Kur'ân'da kıyamet gününde insanların tekrar dirilmelerine delil olarak zikredilmiştir.

Klasik tefsirlerde genelde âyette zikredilen beş husus, *mugayyabât-ı hamse/beş bilinmeyen* yahut *mefâtihu'l-gayb/gaybın anahtarları* diye isimlendirilir ve bunları Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği belirtilir. (Taberi, XX, 161; İbnu Atiyye, V, 277; İbnu Kesir, VI, 353).

Âyetin hedefi, Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği hususları sıralamak olmadığı gibi, söz konusu edilen beş hususun tamamının bilgisinin Allah'tan başkası tarafından bilinemeyeceği ve bunları bilmenin Allah'a has olduğu da âyetin metninden anlaşılmamaktadır.

Âyette kıyametin ne zaman kopacağı bilgisinin sadece Allah'a ait olduğu ve kimsenin yarın ne kazanacağını ve nerede öleceğini bilmediğini, dolayısıyla bunları Allah'ın bildiği belirtilmektedir. Yağmuru yağdıranın O olduğu belirtilerek Allah'ın kudretine işaret edilip insana olan lütfu hatırlatılmakta ve rahimlerde olanı bildiği belirtilmektedir. Ancak bu bilginin sadece kendisine ait olduğu söylenmemektedir. Kuşkusuz Allah'ın bunu bilmesi, bir başkasının bunu bilmeyeceği anlamına gelmez.

32.
Secde Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 30 âyettir.

Sûrede tevhit, peygamberlik ve ölümden sonraki dirilişten söz edilir. Kur'ân hakkındaki şüphelere cevaplar da bu sûrede yer alan konular arasındadır. Sûre, adını 15. âyetten almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا

اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ

السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى

عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ

﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ

فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ
شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ
مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ
وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Elif-lam-mim.**
2. **Kendisinde şüphe bulunmayan bu kitabın indirilişi, hiçbir kuşku yoktur ki âlemlerin Rabbindendir.**
3. **Yoksa "Onu uydurdu mu" diyorlar? Hayır, bilakis o, senden önce kendilerine herhangi bir uyarıcı gelmemiş olanların belki doğru yolu bulmaları için sen onları uyarasın diye Rabbin tarafından gönderilen gerçektir.**
4. **Allah O'dur ki göklerle yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yaratmış, sonra da arşa kurulmuştur. O'nun dışında ne bir dostunuz ne de bir şefaatçiniz vardır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?**
5. **Gökten yere kadar işleri O yönetir ve sonra da** (o işler) **sizin hesabınızla bin yıl tutan bir günde O'na yükselir.**
6. **Görüleni de görülmeyeni de bilen, güçlü olan ve merhametli olan O'dur.**
7. **Her şeyi güzel yaratan ve insanın yaratılışına çamurdan başlayan O'dur.**
8. **Sonra da onun neslini bir özden; değersiz bir sudan devam ettirendir.**

9. Sonra da onu düzenlemiş ve ruhundan ona üflemiştir. Sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yaratmıştır. Ne de az şükrediyorsunuz!

Hece harfleriyle başlayan diğer sûrelerde olduğu gibi Kur'ân'a dikkat çekmekle sûreye giriş yapılmaktadır. Bu Kur'ân'ın âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirildiği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Aslında müşrik Araplar da bunun farkında idiler. Kur'ân kendilerine bir benzerini getirmeleri konusunda meydan okumasına rağmen şair ve ediplerinin nasıl çaresiz kaldıklarını görüyorlardı. Oysa onlar söz ehli idiler. Hitabe ve şiir yarışmaları yapıyor ve dereceye girenleri, kutsal bildikleri Ka'be'ye asıyorlardı. Yetişmiş iyi şairleri vardı. Ama bu mucizevî kelam karşısında suspus olmuşlardı. Bu kelamın benzerini getiremediler, çare olarak Muhammed'in kendisinin onu uydurduğunu söylediler. Oysa Muhammed, onların söz yarışlarına katılmış biri değildi. Bu gibi işlerle bir ilgisi de yoktu. Kendisine Kur'ân indirilinceye kadar aralarında güvenilir kişi anlamına gelen *"el-emin"* lakabıyla biliniyordu. Ama inanmak istemeyen kişi, inanmama konusunda kendisini inandıracak yahut kandıracak bahane bulur. Onlar da bunu yaptılar; Muhammed'in onu uydurduğunu söylediler. Oysa uzun müddettir kendilerine, kendi aralarından uyarıcı gelmemiş olan bu topluluk için bir peygambere artık ihtiyaç hâsıl olmuştu.

Kuşkusuz Hazret-i Muhammed, sadece Araplara gönderilmiş bir peygamber değildir. Burada onlara gönderildiğinin söylenmesi onların, davetin ilk muhatapları olmaları nedeniyledir. Onlar bu dini kabul edeceklerdi ki onu diğer insanlara taşısınlar. Bu sebeple onların durumu önemsenmiş, durumları tasvir edilerek haklarında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

"**Allah O'dur ki göklerle yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yaratmış, sonra da arşa kurulmuştur. O'nun dışında ne bir dostunuz, ne de bir şefaatçiniz vardır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?**"

Göklerle yerin altı evrede yaratıldığı Kur'ân'ın başka âyetlerinde de belirtilmektedir. (A'raf 7/54, Yûnus 10/3, Hûd 11/7, Furkan 25/59 vs.). Elbette yüce Allah bir anda yaratılışı tamamlayabilir, göklerle yeri ve içindekileri bir çırpıda yaratabilirdi. Belki de yüce Allah'ın bizim şahit olmadığımız yaratılış olayını aşamalarla ve belli bir plan içerisinde yarattığını bize bildirmesi bizim işlerimizi planlı ve programlı bir şekilde yapmamız içindir. Ayrıca Allah'ın bir acelesi yoktur. Acelesi olan, zamanla kayıtlı olan bizleriz.

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ifadesinde geçen اسْتَوٰى kelimesi meallerde genellikle *"istivâ etti"* şeklinde anlamlandırılmaktadır. Kelimeye bu şekilde meal vermeleri, selef dediğimiz ilk dönem âlimleriyle halef dediğimiz son dönem âlimleri

arasında görüş farklılığında taraf olmama yahut kelimeyi tevil etme eğiliminden kaynaklanmaktadır. İki görüş arasında mütereddit olmayıp tevilden yana kesin tavır koyanlar ise kelimeye *"hükmetti"* şeklinde meal verirler. Biz kelimenin Türkçe anlamını vermeyi tercih ettik. Zaten tevil edilmesinin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Allah hakkında Kur'ân'da kullanılan bu gibi fiili sıfatların anlaşılması konusunda ilk dönem âlimlerinin izledikleri yolun daha isabetli olduğunu düşünüyoruz. Onların da belirttikleri gibi *"Allah'ı yaratıklarına benzetmekten ve O'nu kendisine layık olmayan sıfatlardan tenzih ederek 'Arş'a kuruldu' deriz. Nasıl kurulduğunu bilemeyiz ve bu konu üzerinde durmayız."* (Bu konulardaki tartışmalar için *"Kur'ân'ın Anlaşılmasında İki Mesele"* isimli kitabımızın *"müteşâbih"* bölümüne bakılabilir.)

Gökleri ve yeri altı evrede yaratan sonra da Arşa kurulup bütün yaratıklarını yönetendir. O, evreni yarattıktan sonra dinlenmeye çekilmiş değildir. O'nun dinlenmeye ihtiyacı yoktur. Bütün işleri O yönetmektedir. Sizi bir başkası kurtaramaz, O'nun katında şefaat edecek kimse de yoktur. O halde başkasına tapmak, başkasına dua etmek, başkasından istemek, kısacası başkasını O'na ortak koşmak; evrene hâkimiyetini başkasıyla paylaşacağını düşünmek, hak yoldan sapmaktır.

"Gökten yere kadar işleri O yönetir ve sonra da sizin hesabınızla bin yıl tutan bir günde O'na yükselir."

Arşına kurulması, dinlenmek için değil, yaratıklarını yönetmek içindir. O, Arşının üzerinden göklerle yeri yönetmektedir. Emirlerine kimseyi ortak yapmaz, yalnız başına karar verir. Emirler verir ve bu emirler yerine getirilir.

Âyette sözü edilen *"bin yıl"* ile ne kastedildiği konusunda pek çok görüş ileri sürülmüştür. Bazılarına göre bununla yer ile gök arasındaki mesafe kastedilmiştir. Çünkü yer ile gök arasındaki mesafe beş yüz yıldır, yapılacak işlerle ilgili emir inip yerine getirilir ve sonuç Allah'a yükseltilir. İniş ve çıkış toplam bin seneliktir ve bunlar bir günde olur. Bir görüşe göre bin yıllık işleri bir günde planlar. Ama burada sayılarla kastedilen çok uzun bir sürede olacakları çok kısa sürede planlamasıdır. Diğer bir görüşe göre bununla ahiretteki hesap dönemi kastedilmiştir. Dünyada insanların yaptıkları o gün O'nun huzuruna getirilir ve insanları o günde hesaba çeker. Bin yıllık sürenin bir gün olmakla nitelenmesi ise sayı ile ilgili olmaktan çok, o günün önemine işarettir. Daha başka görüşler de ileri sürülmüştür. (Farklı görüşler için bk. (Sıddik Hasan Hân, V, 316-318).

"Görüleni de görülmeyeni de bilen, güçlü olan ve merhametli olan O'dur."

Evrendeki bütün işleri yöneten Allah, görüleni de görülmeyeni de bilir. Dolayısıyla insanların alenî yaptıklarını da içlerinde gizlediklerini de bilmektedir ve bütün bunlardan dolayı onları sorguya çekecektir. Yaratılışta her ne varsa, bir işlevi vardır ve evrenin yaratılış gayesiyle uyum içerisindedir.

"Her şeyi güzel yaratan ve insanın yaratılışına çamurdan başlayan O'dur."

Güzellik, yaratılış gayesiyle uyum içerisinde olmaktır. Yüce Allah, her şeyi yaratılış gayesine uygun olarak yaratmıştır. İnsan imtihan edilmek için yaratılmıştır. Bu sebeple de kendisine akıl ve irade verilmiştir. Diğer canlılar imtihan için yaratılmadıklarından kendilerine bu iki özellik verilmemiştir. Bu anlamda kesilecek hayvanlarda güzel olmak, etli butlu hantal bir yapıda olmalarıdır. Ama binek olarak kullanılmak ve koşmak için yaratılmış olan at için güzellik, ince ve zarif olmasıdır. Kutu ve çuvallar üzerinde yazı yazmak için uygun kalem, kalın uçlu kalemdir. Oysa kâğıt üzerinde yazı yazmak için olan kalemin ince uçlu olması güzeldir.

"Sonra da onun neslini bir özden; değersiz bir sudan devam ettirendir. Sonra da onu düzenlemiş ve ruhundan ona üflemiştir. Sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yaratmıştır. Ne de az şükrediyorsunuz!"

Yüce Allah ilk insanı çamurdan, yani su ve topraktan yaratmayı dilemiştir. Yarattığı insana üreme kabiliyeti vermiş ve ondan sonra kendisinden üreyenler basit bir sudan yani meniden yaratılmışlardır. Yaratılan öz yine aynıdır. Çünkü meninin aslı da su ve topraktır. Meni alınan gıdalardan oluşur. Gıdalar da ya hayvansal yahut bitkiseldir. Bitkiler toprak ve sudan beslenirken hayvanları beseleyen gıdalar da topraktandır. O halde sadece yaratma şekli değişmiştir, öz değişmemiştir. Diğer yaratıkların da aslı toprak ve su olmakla birlikte insan onlara hükmetmektedir.

İnsan düzenlendikten sonra ruhundan ona üflemesinin ne anlama geldiği konusunda Hicr sûresinin 29. âyetinin tefsirine bakılabilir.

Kulak, göz ve kalp insanın bilgi edinme araçlarıdır. İnsan kulağıyla işitir, gözüyle görür ve kalbiyle de duyduklarıyla gördüklerini değerlendirir, böylece bilgiye ulaşır. Şükretmek de bilgilenme sonucu Allah'a olan minnettarlığı ifade etmektir. İşitmeye konu olan şeyleri işitmeden, görmeye konu olan şeyleri görmeden ve hem işittiğini, hem de gördüğünü kalbiyle değerlendirmeye tabi tutmadan sağlıklı bir bilgiye ulaşılmış olmaz.

Kur'ân-ı Kerim'de işitmek daima görmekten önce zikredilir. Çünkü insanoğlu dünyaya geldiğinde görme duyusundan önce işitme duyusu faaliyete geçer. Ayrıca insan sadece gözlerinin karşısında bulunanı görür. Oysa işitmesi böyle değildir, dört bir yanında bulunan sesleri işitir. Bu anlamda işitmesi daha fonksiyoneldir.

وَقَالُٓوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَف۪ي خَلْقٍ
جَد۪يدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ
الْمَوْتِ الَّذ۪ي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾
وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُ۫سِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَٓا
اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنّ۪ي
لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا
نَس۪يتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا اِنَّا نَس۪ينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

10. Biz toprakta kaybolduktan sonra öyle mi; biz yeniden mi yaratılacakmışız? Hayır, onlar Rableriyle karşılaşmayı inkâr ediyorlar.
11. De ki: "Sizinle ilgili olarak görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacaktır. Sonra da Rabbinize döndürüleceksiniz."
12. Rablerinin huzurunda o suçluların başlarını nasıl öne eğdiklerini ve "Rabbimiz, artık gördük ve işittik, bizi geri gönder ki iyi şeyler yapalım. Biz artık kesinlikle inandık" dediklerini bir görsen!
13. Biz dileseydik elbette hidayetini nasip ederdik; fakat benden, cehennemi cinlerin ve insanların bir kısmıyla dolduracağım şeklindeki o kesin söz çıkmıştır.
14. Şu günle karşılaşmayı unutmanızdan dolayı tadın bakalım! Biz de sizi unuttuk; hadi tadın bakalım ebedi azabı, yaptıklarınızdan dolayı!

Bir meseleyi ciddiye almayan yahut üzerinde etraflıca düşünmeyen insan o meseleyle ilgili saçma sapan şeyler söyler. Öyle anlaşılıyor ki müşriklerin, toprağa karışmış insanın tekrar diriltilmesine dair Allah'ın kudreti konusunda bir itirazları yoktur. Ama Allah'ın insanları bu dünya hayatında yaptıklarından dolayı hesaba çekeceğini reddediyorlar. Bu sebeple âyette **"hayır, onlar Rableriyle karşılaşmayı inkâr ediyorlar,"** denilmektedir. O halde asıl amaçları toprağa karışıp kaybolduktan sonra diriltilmelerinin mümkün olmadığını söylemek değil, Allah'ın huzuruna çıkarılıp hesap vermeyi inkâr etmektir. Çünkü hesaba çekilmek işlerine gelmiyordu. İnsan işine gelmeyen şeyleri görmezlikten gelir ve inanmak istemez.

Burada şunu da belirtelim ki müşriklere izafe edilen her görüş, onun bütün müşrikler tarafından paylaşıldığı anlamına gelmez. Belli bir kitabı olanlar bile kimi konularda farklı düşünürken belli bir kitapları olmayan müşriklerin çok farklı düşüncelere sahip olmaları doğaldır. Ahiret konusunda da farklı düşünenlerinin olması mümkündür. Kimine göre Allah'ın ölmüşleri tekrar diriltmesi kudreti açısından problemlidir, kimine göre de diriltebilir ama diriltmesine ve insanları yaptıklarından dolayı sorgulamasına gerek yoktur. Günümüzde de ahiret konusunda çok farklı düşünenler vardır.

İleri sürdüklerinin aksine ölüm meleği gelip eceli tamamlanmış olanların canlarını alacak ve sonra da onlar Allah'ın huzuruna sürülüp hesap vereceklerdir.

11. âyette tekil kipiyle *"ölüm meleği"* denilmektedir. Bazı âyetlerde ise çoğul olarak *"ölüm melekleri"* denilmektedir. (bk. Enfâl 8/50, Nahl 16/32-33). O halde ölüm işiyle görevli meleklerin başında bir melek vardır. Diğer melekler onun talimatıyla görev yaparlar. Bu işle görevli meleklerin başında bulunan ve Azrail diye isimlendirilen meleğin ismi Kur'ân ve sahih sünnette geçmemektedir. İsminin Azrail olduğu, Yahudi kültürüne dayanmaktadır.

Burada anlatılmak istenen şudur: ölüm ile yok olmuyorsunuz. Sizin canınızı almakla görevlendirilmiş özel bir melek vardır ve canınızı aldıktan sonra siz Allah'ın huzuruna çıkıp hesap verinceye kadar o sizinle görevlidir ve sizi muhafaza edecektir; ruhunuz bir yerde muhafaza edilecek ve kıyamet koptuğunda toprak olmuş o cesedinizle ruhunuzu buluşturup dirileceksiniz.

"Rablerinin huzurunda o suçluların başlarını nasıl öne eğdiklerini ve 'Rabbimiz, artık gördük ve işittik, bizi geri gönder ki iyi şeyler yapalım. Biz artık kesinlikle inandık' dediklerini bir görsen!"

İnanmayanlarla kendilerini Allah'ın azabına karşı koruma altına almış olan muttakiler elbette aynı muameleyi görmeyeceklerdir. Suçlu kimseler ölümden sonra diriltilip Allah'ın huzuruna getirildiklerinde başlarını önlerine eğmiş, kendilerine bir daha fırsat verilmesi için geri gönderilmeleri konusunda yalvaracaklardır. Ama iş işten geçmiştir. Oraya gittikten sonra artık geri dönüş yoktur. Bu sebeple temizleninceye kadar ruhun geri dönüp başka bir bedene girdiği şeklindeki inancın tutarlı hiçbir tarafı bulunmamaktadır. Çünkü herkesin arınması diye bir durum yoktur. Hem ahiret görüldükten sonra geri gelen kişi eğer ahiret hayatını hatırlayacaksa imtihan olma gibi bir durum ortada kalmaz. Şayet hatırlamayacaksa geri döndükten sonra önce ne yaptıysa aynı şeyi yapacaktır.

"Biz dileseydik elbette hidayetini nasip ederdik; fakat benden, cehennemi cinlerin ve insanların bir kısmıyla dolduracağım şeklindeki o kesin söz çıkmıştır."

Dünya hayatı imtihan yeri olduğundan dolayı Allah, ne insanların doğru yola gelmeleri için baskı yapar ne de sapıtmaları için. O, peygamberler göndererek doğru yolu gösterir. Artık gerisi insanın kendisine kalmıştır.

Cehennemin insanlar ve cinlerle doldurulacağının söylenmesi, bir vakıayı haber vermekle birlikte aynı zamanda bir uyarıdır da: Cehenneme girmek istemiyorsanız şimdiden tedbirinizi alınız.

"Şu günle karşılaşmayı unutmanızdan dolayı tadın bakalım! Biz de sizi unuttuk; hadi tadın bakalım ebedi azabı, yaptıklarınızdan dolayı!"

O halde o günü unutmayın ki o günde Allah da sizi unutmasın. Burada unutma, yardım etmeme ve onu kendi haline terk etme anlamındadır. Değilse Allah'ın unutması diye bir durum söz konusu olamaz.

Onların ebedi azaba çarptırılmalarının, bir önceki âyette anlatılan cehennemi cinlerin ve insanların bir kısmıyla dolduracağına dair Allah'ın önceden vermiş olduğu karardan kaynaklanmadığı, bilakis, Allah'la karşılaşmayı unutmalarından olduğu hatırlatılmaktadır.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا
ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾
أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ
كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ
ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا
إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

15. Âyetlerimize, o âyetler kendilerine hatırlatıldığında büyüklenmeden secdeye kapanan ve Rablerine hamd ederek O'nu eksikliklerden tenzih edenler ancak iman eder.

16. Onların yanları yataklarından, korkarak ve umarak Rablerine dua eder bir halde iken kalkar. Onlara rızık olarak verdiklerimizden de infak ederler.

17. Hiç kimse yaptıklarına bir karşılık olarak kendisi için bir göz aydınlığı olmak üzere saklanan şeylerin neler olduğunu bilmez.

18. İnanan bir kimse hiç yoldan çıkmış kimse gibi olur mu? Elbette bir olamazlar.

19. İman edip salih amel işleyenler için yaptıklarına bir karşılık olarak sığınıp huzur bulacakları cennetler vardır.

20. Yoldan çıkmış olanlara gelince, onların barınağı ateştir. Onlar oradan her çıkmak istediklerinde tekrar oraya döndürülürler ve onlara: "Yalanladığınız ateş azabını tadın" denir.

21. Yaptıklarından rucu etsinler diye en büyük azaptan önce onlara yakın azabı tattıracağız.

22. Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim vardır? Şüphe yok ki suçlulardan intikam alacağız.

Önceki âyetlerde kıyamet günü gerçekleri açık seçik bir şekilde gördükten sonra artık iman ettiklerini söyleyerek geri dönmek istediklerini söyleyecek olanlardan söz edilmişti. Onların o zaman iman etmelerinin onlara hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü imtihan dönemi geride kalmıştır.

İşte bu âyetlerde kimlerin vaktinde iman edip kurtuluşu hak ettikleri ve bunların cennette erişecekleri nimetler anlatılmaktadır.

Gerçekten iman etmiş olanlar Allah'ın emirlerine karşı büyüklük taslamaz, Allah'ın Kur'ân'da anlattıklarına tam bir teslimiyet gösterirler. Secdeye kapanmalarından maksat tam bir teslimiyet içerisinde olmalarıdır. Kuşkusuz tam bir teslimiyet göstermek, Allah'ın âyetlerinden ne kastedildiğini soruşturmadan onlara uymak değildir. Önce Allah'ın ne kastettiği tespit edilecek ve ne kastettiği tespit edildikten sonra tam bir teslimiyetle istenen yerine getirilecektir. Mümin kişi her halükarda Allah'a hamd edecektir. Başına gelen bir sıkıntı varsa bunun bir imtihan olduğunun bilincinde olacaktır. Kendi başına gelenleri veya olumsuzluklarını kaderin üstüne atıp sanki Allah'ı suçluyor gibi bir duruma düşmeyecek, O'nu her türlü eksiklikten tenzih edecektir.

"**Onların yanları yataklarından, korkarak ve umarak Rablerine**

dua eder bir halde iken kalkar. Onlara rızık olarak verdiklerimizden de infak ederler."

Genelde müfessirler burada gece namazının/teheccüd'ün kastedildiğini söylerler. Akşamla yatsı arasında kılınan nafile namazlarının kastedildiğini yine yatsı namazının kastedildiğini söyleyenler de vardır. (Sıdık Hasan Han, V, 325). Âyetin kendisinde hangi namaz olduğu açıkça ifade edilmediğine göre söz konusu edilen namazların hepsinin kastedildiğini söyleyebiliriz. Önemli olan rahatlığından fedakârlık ederek namaza kalkmaları ve kendilerini yaratana dua etmeleridir.

"Hiç kimse yaptıklarına bir karşılık olarak kendisi için bir göz aydınlığı olmak üzere saklanan şeyleri neler olduğunu bilmez."

Allah'ın cennette müminlere ne nimet ve mükâfatlar hazırladığını ana hatlarıyla biliyoruz. Yüce Allah bunları Kur'ân-ı Kerim'de zikretmektedir. Bu sebeple burada ayrıntılardan söz ediliyor olmalıdır ve söz konusu nimetlerin ayrıntılarını ne melekler ve ne de peygamberler bilirler. Onları sadece Allah bilir. Çünkü Kur'ân'da açıkça zikretmediği daha nice nimetler var ki ne göz onları görmüş ne kulak duymuş ne de kimsenin aklına gelmiştir.

"İnanan bir kimse hiç yoldan çıkmış kimse gibi olur mu? Elbette bir olamazlar."

Fısk kelimesini yoldan çıkmış olarak anlamlandırdık. Çünkü kelimenin kök anlamı, meyvenin tomurcuğunu çatlatıp kabuktan çıkmasıdır. Kelime bu kök anlamdan alınmıştır. Bu anlamıyla küfür kelimesinden daha geneldir. Çünkü Allah'ın belirlediği sınırların dışına çıkmak yani günah işlemek her zaman kişiyi dinden çıkarmaz. Bilahare İslâm kültüründe dinin inançlarının dışına çıkmadan sadece günah işleyenler için kullanılır olmuştur. Burada inanç sınırlarının dışına çıkan yani küfre girenler kastedilmektedir. Kur'ân-ı Kerimde genelde inanç kabuğunu çatlatıp dışına çıkan yani küfre giren için kullanılmaktadır.

Elbette hak yoldan çıkmış olanlarla mümin olanlar bir olmayacaktır. Bunlar arasındaki farklılık şu âyetlerde dile getirilmektedir: **"İman edip salih amel işleyenler için yaptıklarına bir karşılık olarak sığınıp huzur bulacakları cennetler vardır. Yoldan çıkmış olanlara gelince, onların barınağı ateştir. Onlar oradan her çıkmak istediklerinde tekrar oraya döndürülürler ve onlara: 'Yalanladığınız ateş azabını tadın' denir."**

"Yaptıklarından rucu etsinler diye en büyük azaptan önce onlara yakın azabı tattıracağız."

Ahiretteki o büyük azaptan önce dünya hayatında uğranılan maddi ve manevi sıkıntılar kastediliyor olmalıdır. Belki ibret alır dönerler diye Allah bu dünya hayatında insanları birtakım sıkıntılarla karşı karşıya getirmektedir. Hayatta olup biten her şey, hem mümin hem de kâfir için bir imtihan vesilesidir. Bu dünya hayatında karşılaştıkları sıkıntılardan da ibret almayanlar için başka çare kalmamıştır: **"Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim vardır? Şüphe yok ki suçlulardan intikam alacağız."**

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ
فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِه۪ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَن۪ي اِسْرَائ۪يلَۚ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ
اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُواۜ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ ف۪ي مَسَاكِنِهِمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍۜ اَفَلَا يَسْمَعُونَ
﴿٢٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ
بِه۪ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْۜ اَفَلَا يُبْصِرُونَ
﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٢٨﴾
قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ا۪يمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

23. Musa'ya da kitabı vermiştik; bu yüzden sakın ola ki onunla karşılaşma konusunda bir şüphen olmasın. Onu İsrailoğulları için doğru yolu gösteren bir rehber kılmıştık.

24. Ve sabredip de âyetlerimize tam bir imanla inandıklarında onların içinde emrimizle doğru yola ileten önderler var etmiştik.

25. Şüphesiz ki Rabbin, işte O, ihtilafa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

26. Şu anda yurtlarında dolaştıkları kendilerinden önce yaşamış nice nesilleri helak etmiş olmamız hâlâ onlara doğru yolu göstermiyor mu? Elbette bunda ibret alınacak şeyler vardır. Hâla kulak vermiyorlar mı?

27. Görmediler mi ki biz suyu kuru ve otsuz yere sürüyoruz da onun sayesinde o yerden ekin bitiriyoruz; hayvanları da kendileri de yiyor. Hâla görmüyorlar mı?

28. Bir de soruyorlar: "Doğru söylüyorsanız bu fetih ne zaman?" diye.

29. De ki: "Fetih günü o kâfirlerin iman etmeleri onlara fayda vermeyecektir; üstelik kendilerine mühlet de verilmeyecektir."

30. Artık onlardan yüz çevir ve bekle; elbette onlar da beklemektedir.

Peygamberin kime veya neye kavuşacağı konusunda şüphesi olmasın! Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları, *"o"* zamirinin Musa'ya gittiğini söyler ve Peygamberin Miraçta Musa'yla karşılaştığını söylerler. Bazıları, zamiri kitaba götürür ve Musa'nın kitaba kavuştuğundan şüphen olmasın, denildiğini söyler. Bazıları da Musa kitaba kavuştuğu gibi sen de kitaba kavuşacaksın, bu konuda şüphen olmasın, demişlerdir. Biz bu son görüşün daha tutarlı olduğu görüşündeyiz. Peygamber, müşriklere birçok delil getiriyor, fakat onlar şirklerinde ısrar ediyorlardı. Böylece âyet Peygambere, senden önce Musa'ya da karşı gelmişlerdi, o da inanmayanlardan sıkıntılar çekti ama ümmetine doğru yolu gösterecek kitaba kavuştu. Sen de sıkıntılar çekeceksin ve yalanlanacaksın, sana ve senin gibi iman edenlere eziyet edecekler ama sonuçta ümmetine rehberlik edecek kitabın tamamlanacak ve ona kavuşacaksın, denilmektedir. Dolayısıyla âyet bir yandan Peygamberi teselli ederken diğer yandan gelecek konusunda umut vermektedir. Şu âyetle söz konusu umudu daha da pekiştirilmektedir:

"Ve sabredip de âyetlerimize tam bir imanla inandıklarında onların içinde emrimizle doğru yola ileten önderler var etmiştik."

Musa ümmetinden çok çekti. Kendisinden, olmadık isteklerde bulundular. Ama sonunda aralarında sabreden ve kesin iman edenler oldu. Onları doğru yola ileten önderler yaptık. İnsanlara önder olmak, onları doğru yola iletmek, kuvvetli bir iman ve sıkıntılara karşı sabır ister. Iman ettik demekle iş bitmiyor. İmanların sınanması gerekiyor. Kendilerini ispat edenler ancak önder olurlar.

Ey Muhammed! Senin ümmetin de sınanacak ve sınama sonucunda aralarında insanlığa önder olacak kimseler çıkacaktır.

"Şüphesiz ki Rabbin, işte O, ihtilafa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir."

Musa'nın ümmetinde doğru yola ileten önderler çıktıktan sonra zamanla bu önderlerin yolundan ayrılanlar oldu. Aralarında ihtilaflar çıktı. Ey Muhammed! Senin ümmetinde de böyle şeyler olacak ve Allah kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

Âyet, Müslümanları ileride aralarında doğacak ihtilaflar konusunda uyarmaktadır. Yahudilerin içine düştükleri durum, gözlerinin önünde durmaktadır. Hakkı tavsiye eden önderlerine muhalefet ederek bu duruma düştüler. Görüyorsunuz zillet içerisinde bocalamaktadırlar. Sizler de hakka ileten rehberlere karşı çıkar aranızda ihtilafa düşerseniz sizi bekleyen akıbet budur.

Yapılan bu uyarı İslâm ümmetinin bu duruma düşmeyeceği anlamına gelmez. Kuşkusuz önceki ümmetler de Musa'nın ümmeti de bu şekilde uyarılmıştı. Uyarmak peygamberin görevidir. Böylece insanların ileri sürecek bir bahaneleri olmasın. İslâm ümmeti de önceki ümmetler gibi bir ümmettir ve toplumsal kanunlar bütün ümmetler için geçerlidir.

"Şu anda yurtlarında dolaştıkları kendilerinden önce yaşamış nice nesilleri helak etmiş olmamız hâlâ onlara doğru yolu göstermiyor mu? Elbette bunda ibret alınacak şeyler vardır. Hâla kulak vermiyorlar mı?"

O ihtilafa düşenlerin bir kısmı helak edildi. Şu anda sizler onların yaşadıkları yerlerde yaşıyorsunuz. Geçmişteki başlarına gelen musibetlerden ibret alın, onların durumuna düşmeyin. Sizler de hakka ileten önderlerinize ve Peygamberinize karşı gelirseniz helak edilirsiniz. Yaşadığınız yerlerde başkaları yaşar.

"Bir de soruyorlar: 'Doğru söylüyorsanız bu fetih ne zaman?' diye."

Peygamberle ve iman edenlerle alay ederek soruyorlar: Ey Peygamber! Allah'ın bizi cezalandıracağını ve eninde sonunda sen ve seninle birlikte iman edenlerin galip geleceğini söylüyorsun. Şu söylediğin bir an önce gerçekleşse ya!

"De ki: 'Fetih günü o kâfirlerin iman etmeleri onlara fayda vermeyecektir; üstelik kendilerine mühlet de verilmeyecektir."

Azap gelip çattıktan sonra iman etmelerinin faydası olmaz. Sözü edilen ceza ister dünyada gerçekleşmiş olsun ister ahrette gerçekleşsin, geldikten sonra artık pişmanlığın bir faydası olmayacaktır.

"Artık onlardan yüz çevir ve bekle; elbette onlar da beklemektedir."

Yeterince uyarı yapıldıktan ve deliller gözler önüne serildikten sonra yapılacak şey beklemektir. Önemli olan, imtihan ortamının sürdüğü bir sırada iman etmektir. İmtihan ortamı bittikten sonra iman da fayda vermez.

33.
Ahzâb Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 73 âyettir. Sûre, adını 20. âyetinde geçen ***ahzâb*** *kelimesinden almıştır. Grup, topluluk, parti anlamlarına gelen hizb kelimesinin çoğulu olan ahzâb, burada Müslümanlara karşı savaşmak üzere bir araya gelen müşrik kabileler için kullanılmıştır.*

Sûrede ahlâk, toplumsal hayat ve aile hukukuyla ilgili birtakım meseleler anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَۜ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا حَك۪يمًاۙ ﴿١﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًاۙ ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlerle münafıklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır.**
2. **Rabbinden sana vahyedilene tabi ol. Elbette Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

3. Ve Allah'a tevekkül et. Dayanak olarak Allah yeter.

Uhud savaşında Müslümanların kısmî de olsa yenilgiye uğramaları müşrikleri cesaretlendirmişti. Medine çevresinde bulunan müşrik kabileler Medine üzerine yürümek hazırlığı içinde idiler. Medine'de Müslümanlarla anlaşmalı olan Yahudiler de el altından müşriklere yardım ederek ihanet içerisindeydiler. Mekke'li müşrikler, Medine'yi muhasara etmişlerdi. Müslümanlar Medine'yi savunmak için hendek kazma mecburiyetinde kalmışlardı. Sûre böyle bir ortamda indirilmiştir.

Bu olumsuz psikolojik ortama rağmen Peygamber (s.a.v.)in Allah'ın emir ve yasaklarını göz ardı ederek müşriklere ve münafıklara uyduğu söylenemez. Böyle bir durum söz konusu olsaydı hem müşriklerle münafıklar hem de Medine Yahudileri bunu dillerine dolar, ikide bir bunu gündeme getirirlerdi. Olsa olsa Peygamber, onların kalplerini kendisine ısındırmayı istiyordu veya belki de olumsuz kimi tavırlarını görmezlikten geliyordu. (İbnu Atiyye, V, 288).

Ayrıca sûrede Peygamberin ve münafıkların dedikodularına sebep olacak -Zeyd ve Zeynep meselesi gibi- bazı hükümler ve ilâhî emirler indirileceğinden Peygamberi önceden uyarma, hatta bu dedikodulara karşı destekleme amacıyla sûreye "**Ey Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlerle münafıklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır,"** hitabıyla başlanmıştır. Böylece Peygambere, Allah her şeyi bilendir, emirlerini de bu bilgi çerçevesinde vermektedir. Daha önceki dedikoduları nasıl sana bir zarar vermedi ise bundan sonra da zarar vermeyecektir. O halde sen, önceden olduğu gibi Allah'tan korkmaya ve O'nun emirlerini yerine getirmeye devam et, "**Rabbinden sana vahyedilene tabi ol. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. Allah'a tevekkül et. Dayanak olarak Allah yeter,"** denilmektedir. Sen Rabbine tevekkül edip O'nun emir ve yasaklarını gözettiğin sürece ne onların düşmanlıkları ve ne de dedikoduları sana engel olabilir.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ
فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـئِ تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ
اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْ ذٰلِكُمْ
قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ
٤ اُدْعُوهُمْ لِاٰبَٓائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوا
اٰبَٓاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
فِيمَٓا اَخْطَاْتُمْ بِهِ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ٥ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ
اُمَّهَاتُهُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ
اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلَّٓا اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِكُمْ
مَعْرُوفًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ٦

4. Allah, bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi zihar yaptığınız eşlerinizi anneleriniz, evlatlıklarınızı da öz evlatlarınız kılmadı. Bunlar, sadece ağızlarınızda söyleyip durduğunuz sözlerdir. Allah ise gerçeği söyler ve O, doğru yolu gösterir.

5. Onları öz babalarına nispet edin; çünkü bu, Allah katında en doğru olandır. Şayet babalarını tanımıyorsanız bilesiniz ki onlar dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanılarak yaptığınızdan dolayı size herhangi bir günah yoktur; fakat kalplerinizin kastettiği şeyler ayrıdır. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

6. Müminler açısından Peygamber, kendi canlarından önce gelir. Onun eşleri de onların anneleridir. Akraba olanlar da Allah'ın kitabında birbirleri açısından müminlerden ve muhacirlerden daha önce gelirler; ancak dostlarınıza uygun bir vasiyet etmeniz bunun dışındadır. Bunlar kitapta yazılı bulunmaktadır.

İnsan iki kalbe sahip değildir ki biriyle inansın, diğeriyle inkâr etsin. Bu sebeple kişi ya mümindir veya kâfirdir. Aslında münafıklar da bir inanca sahiptir. Çünkü onların da tek kalpleri vardır. Ne var ki onlar inandıklarının aksine davrandıklarından daima içleri ile dışları çatışma içerisindedir. Bu durum sadece münafıklar için değil, diğerleri için de geçerlidir. İnandıkları halde şu veya bu nedenle inançlarının gereğini yerine getirmeyenler için de aynı durum söz konusudur. Kişinin kendiyle barışık olması ve huzuru, inandığı şekilde yaşamasıyla gerçekleşir.

Zihar, sırt anlamına gelen *zahr* kelimesinden gelir. Eski Arap geleneğinde kişi, aile içerisinde tartışma çıkıp sinirlendiğinde karısına *"senin sırtın bana anamın sırtı gibidir"* derdi ki buna *zihar* denir. (Mücadile sûresinin 2-3 âyetlerinin tefsirinde bilgi verilecektir.) Kişinin karısına böyle demesiyle, karısı onun anası olmaz. Çünkü anası onu doğuran kadındır. Aynı şekilde kişinin evlat edindikleri de kendi öz evlatları değildir. Dolayısıyla öz evlatlar ile evlatlıklar arasında hukuki açıdan da farklılıklar vardır. O halde onları babalarına nispet etmek gerekir. Şayet babalarının kim olduğu bilinmiyorsa onlar inananların din kardeşleridir.

Tefsir kitaplarında bu vesileyle Peygamberin evlatlığı Zeyd b. Harise'den söz ederler, hatta âyetin onun hakkında indirildiğini söylerler. (Taberi, XX, 206; İbnu Atiyye, V, 290). Zeyd'i, Muhammed oğlu Zeyd diye çağırırlardı.

İleriki âyetlerde Peygamber (s.a.v.)'in evlatlığı Zeyd'in boşadığı Zeynep ile evlenmesi anlatılacaktır ki bu âyet orada anlatılacaklara bir mukaddime mahiyetindedir. (Orada konuyla ilgili bilgi verilecektir).

Neticede Zeyd de Peygamberin oğlu değildir. O, Hârise'nın oğludur. Ama Peygamberin ve diğer inananların din kardeşidir.

Toplumda kimsesiz; anne babası ölmüş ve korumaya muhtaç nice çocuğun varlığı bir gerçektir. Onların öz evlatlar statüsünde olmadıklarının söylenmesi onların dışlanacağı ve terk edilecekleri anlamına gelmez. Korumaya muhtaç bu çocuklara bakmak, onları besleyip büyütmek kuşkusuz büyük bir sevaptır. Onları korumak için mutlaka onlara hukuki açıdan öz evlat statüsü vermek gerekmiyor. Ama onlar bütün inananların din kardeşleridir.

Şunu da belirtelim ki sevgisini gösterme bakımından birine oğlum veya kızım diye hitap etmek, aynı şekilde sevgi ve saygı ifadesi olarak baba veya anne demekte bir sakınca yoktur.

"Müminler açısından Peygamber, kendi canlarından önce gelir. Onun eşleri de onların anneleridir. Akraba olanlar da Allah'ın kitabında birbirleri açısından müminlerden ve muhacirlerden daha önce gelirler; ancak dostlarınıza uygun bir vasiyet etmeniz bunun dışındadır. Bunlar kitapta yazılı bulunmaktadır."

Peygamberin, evlatlığı Zeyd karşısındaki konumu dile getirildikten sonra diğer müminlere karşı konumu ele alınmaktadır. Acaba Peygamberin konumu, inanmış her bir müminin konumu gibi midir? İşte bu âyet Peygamber (s.a.v.)'in farklı bir konumda olduğunu belirtmektedir. Aslında Peygamber, her inanan için kişinin kendisinden de çok daha önemlidir. Kişi, kendi heva ve heveslerine uyarak kendisini helake götürecek yollara sapabilir. Kişinin kendi ailesi onu doğru yoldan saptırabilir. Hatta bazen iyiliğini isteyip bilmeden onu hatalı yollara sürükleyebilir. Oysa Peygamber daima doğru yolu, insanı dünya ve ahirette mutluluğa eriştirecek yolu gösterir. Bu sebeple Peygamber, kişinin de ailesinin de bütün insanlığın da kurtuluş reçetesini sunan kişi olduğundan mümin kişi onu kendi canından çok sever. Peygamberi sevmenin göstergesi ise kişinin söz ve davranışlarında onun yolundan gitmesi, söz ve davranışlarında onu örnek almasıdır.

Peygamberin eşleri de inananların anneleridir. İleride 53. âyetinde belirtileceği üzere ölümünden sonra eşleriyle evlenmek de haramdır. Eşlerinin müminlerin anneleri olmaları söz konusu ettiğimiz husus dışında hukukî bir durum ortaya çıkarmaz. Esas olan sadece anneleri gibi sevgi ve saygı görmeleridir.

Medine'ye hicretten sonra Peygamber (s.a.v.), hicret eden her muhacire Ensar'dan birini kardeş yaptı. Bu kardeşlik nedeniyle bir müddet için kardeş kılınanlar birbirlerine mirasçı da oldular. Âyette **"Akraba olanlar da Allah'ın kitabında birbirleri açısından müminlerden ve muhacirlerden daha önce gelirler"** denilerek artık bunların birbirlerine mirasçı olmayacakları anlatılmaktadır. Ama din kardeşlikleri devam ettiğine göre hediyeleşmelerinde ve ölümlerinden sonra birbirlerine vasiyette bulunmalarında herhangi bir sakınca yoktur.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مٖيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰهٖيمَ
وَمُوسٰى وَعٖيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مٖيثَاقًا غَلٖيظًا ﴿٧﴾
لِيَسْـَٔلَ الصَّادِقٖينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَاَعَدَّ لِلْكَافِرٖينَ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿٨﴾

7. **Hani biz peygamberlerden kesin söz almıştık; senden, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan. Onlardan pek sağlam bir söz almıştık.**

8. **Doğru olanlara** (Allah), **doğruluklarına dair sorsun diye. Kâfirler içinse Allah acıklı bir azap hazırlamıştır.**

Allah, Peygamberlerden kendilerine gelen vahyi olduğu gibi insanlara tebliğ edeceklerine ve inanmayanlara uymayacaklarına dair söz almıştır. Onlar vermiş oldukları bu sözden dolayı görevlerini tam olarak yerine getirip getirmediklerinden sorguya çekileceklerdir.

Peygamberlerin de sorguya çekileceklerinin hatırlatılması insanları uyarmak içindir. Onlar sorguya çekileceklerse elbette diğer insanlar çetin bir sorgulamaya tabi tutulacaklardır.

Peygamberler arasından sadece dört kişinin isimlerinin zikredilmesi, örnekleme kabilindendir. Ayrıca sözü edilen peygamberler, büyük peygamberlerdendir ve muhatapların ilgili oldukları peygamberlerdir. Çünkü Hz. Musa ve Hz. İsa'nın tabileri vardı. Hz. İbrahim'e muhatapların tamamı saygı gösterirlerdi. Hz. Nuh da müşriklerin önemsedikleri ve hala öğretilerinden bazı kalıntıları uyguladıkları bir peygamberdi.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَٓاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رٖيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصٖيرًا ﴿٩﴾ اِذْ جَٓاؤُ۫كُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ

الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾
هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَاِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ
لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ اِنَّ
بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ اِنْ يُرِيدُونَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ
دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا
تَلَبَّثُوا بِهَا اِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ
مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ
اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوءًا
اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا
وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ
لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ
فَاِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي

يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ
اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يراً ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُواۚ
وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ
يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ وَلَوْ كَانُوا ف۪يكُمْ مَا قَاتَلُٓوا اِلَّا قَل۪يلاً ﴿٢٠﴾

9. Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da üzerlerine bir rüzgâr ve görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı gayet iyi görüyordu.

10. Hani yukarınızdan ve aşağı tarafınızdan size saldırmışlardı. Gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti de Allah hakkında türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11. Müminler işte orada sınandılar ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsıldılar.

12. Hani münafıklar ve kalplerinde bir hastalık olanlar: "Allah ve resulü bize sadece boş vaatte bulundu" diyorlardı.

13. Onlardan bir grup demişti ki: "Ey Yesrip halkı! Bekleyecek haliniz yok; artık dönün" Onların bir kısmı da, "Evlerimiz koruma altında değil" diyerek Peygamber'den izin istiyordu. Oysa evleri korumasız değildi; sadece kaçmak istiyorlardı.

14. Eğer her taraflarından üzerlerine gelinse ve sonra da kendilerinden fitne çıkarmaları istenseydi ikiletmeden bunu yaparlardı.

15. Oysa arkalarını dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözün hesabı elbette sorulacaktır.

16. De ki: "Eğer ölümden ya da katledilmekten kaçıyorsanız bu kaçış size fayda getirmeyecektir. Bu gerçekleşse bile çok az yararlanırsınız."

17. Allah size bir zarar veya bir rahmet vermeyi dileyecek olsa buna kim engel olabilir? Onlar Allah dışında kendilerine herhangi bir dost ya da bir yardımcı bulamazlar.

18. Elbette ki Allah içinizden insanları engelleyenleri ve kardeşlerine; "Bize gelin" diyenleri bilir. Zaten bunlar çok az olmak dışında savaşa katılmaz.

19. Size karşı cimridirler; ama kendilerine korku gelip çattığında ölüm baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri kaymış bir halde sana baktıklarını görürsün. Korku gittiğinde ise mala düşkünlük göstererek sivri dilleri ile sizi incitirler. Onlar, iman etmemişlerdir. Bu sebeple de Allah amellerini boşa çıkarmıştır. Bu, Allah için kolaydır.

20. Onlar, düşman ordularının gitmediklerini sanıyorlar. Şayet düşman orduları gelecek olsa çöle çıkıp bedevilerle kalmayı ve oradan başınıza gelenleri haber almayı isterler. Aranızda kalacak olsalar da pek azı hariç savaşmazlar.

Bu âyetlerle birlikte 27. âyete kadarki bölümde Hendek savaşı anlatılmaktadır. Düşmanla işbirliği yaparak antlaşmayı bozduklarından Nadir oğulları Yahudileri Medine'den sürülmüşlerdi. Bunu hazmedemeyen Nadir oğulları Yahudilerinin ileri gelenleri, Mekke müşriklerini Medine üzerine yürümeye ikna ettiler. Çevrede bulunan müşrik kabilelerinden bir kısmı da Müşrik ve Yahudi ittifakına katılmışlardı. Bu sebeple bu savaşa Ahzâb (gruplar) savaşı da denilmektedir.

Peygamber, Uhud savaşında Müslümanların başına gelenleri göz önünde bulundurarak düşmanı açık alanda değil, Medine'de karşılamayı uygun gördü. Düşmanın Medine'ye girmesine engel olunacaktı. Şehri savunacaklardı. Hedef buydu. İranlı Selman-ı Farisî'nin önerisiyle şehrin çevresine hendek kazıldı. Peygamber (s.a.v.)'in kendisi de hendek kazma işinde çalıştı.

Düşmanın sayısı pek çoktu, 10 bin civarında idi. Medine'nin doğusundan ve batısından saldırdılar. Düşman yaklaştığında hendekle karşılaştı. O zamana kadar Arabistan yarımadasında şehrin çevresine hendek kazarak şehri savunma bilinmiyordu. Mecburen hendeğin dışında durup orada mevzilendiler.

Muhasara bir ay kadar sürdü. Öncesinden yiyecek stoku yapılmıştı ama stokun tükenme korkusu başlamıştı. Diğer taraftan müşrikler, Müslümanlarla antlaşmalı olan Medine'deki diğer Yahudi kabilesi olan Kurayza oğullarıyla irtibata geçerek onları Müslümanlarla olan antlaşmayı bozmaları ve kendi ittifaklarına katılmaları konusunda ikna etmişlerdi. Müslümanların moralleri büsbütün bozulmuştu. İşte bu sırada şiddetli bir rüzgâr esti. Düşmanın kurduğu çadırlar sökülüp uçtu, hayvanları dağılıp kaçtı. Muhasarayı kaldırıp geri dönmek mecburiyetinde kaldılar.

Zorluklarla ve korkularla geçen bu bir ay inananlar için de münafıklar için de çetin bir sınavdı.

"Münafıklarla kalplerinde bir hastalık bulunanlar: 'Allah ve Resulü bize sadece boş vaatte bulundu' diyorlardı." Peygambere inanmayanlar da zayıf imanlılar da hatta imanı olup dini iyi anlamayanlar da Peygamberin hep olağanüstü yollarla desteklendiğini sanırlar. Oysa Allah, toplumlara birtakım kanunları hâkim kılmıştır ve toplumlar bu genel geçer kanunlara tabidir.

Peygamberin kendilerine boş vaatlerde bulunduğunu söyleyen münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanların bir kısmı açıkça geri dönmek istediklerini dile getirmiş, kimi de bahaneler uydurmuş; evleri konusunda herhangi bir endişeleri bulunmadığı halde savaştan kaçmak için evlerinin hırsızlara karşı korumasız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Muhtemelen evlerini bahane edenler, zayıf imanlı ve iman konusunda şüpheleri bulunanlardır. Çünkü aşağıdaki âyette bunların dinden dönmeye hazır oldukları ifade edilmektedir:

"Eğer her taraflarından üzerlerine gelinse ve sonra da kendilerinden fitne çıkarmaları istenseydi ikiletmeden bunu yaparlardı."

Âyet değişik şekillerde anlaşılıp yorumlanmıştır. Karşılaştırma yapıldığı takdirde Türkçe meallerde de bu farklılığı görmek mümkündür. Bizce verdiğimiz meal en tutarlısıdır. Verilen mealler içerisinde *"Şehrin/evlerinin her tarafından üzerlerine gelinip dinden dönmeleri istenecek olsaydı bunu yaparlardı fakat az bir müddet kalırlardı,"* anlamındaki meali de göz ardı etmemek gerekir. Bu meale göre anlatılmak istenen şudur: evlerine dönerler fakat ya savaştan kaçtıklarından dolayı Allah onları bu dünya hayatında da cezalandırır ve başlarına bir felaket getirirdi yahut normal yaşasalar bile dünya hayatı kısa ve geçicidir. Mutlaka ölecek ve Allah'a bunun hesabını vereceklerdir.

"Oysa arkalarını dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözün hesabı elbette sorulacaktır."

Uhud'da gösterilen zafiyete bir daha dönmeyeceklerine ve savaş meydanını artık asla terk etmeyeceklerine dair söz vermişlerdi. Ama Hendek'te bunu tekrar ettiler. O halde tövbeleri sözden ibaretti. Allah elbette bunun hesabını soracaktır. "**De ki: 'Eğer ölümden ya da katledilmekten kaçıyorsanız bu kaçış size fayda getirmeyecektir. Bu gerçekleşse bile çok az yararlanırsınız."**

"Allah size bir zarar veya bir rahmet vermeyi dileyecek olsa buna kim engel olabilir? Onlar Allah dışında kendilerine herhangi bir dost ya da bir yardımcı bulamazlar."

Bu dünya hayatında insanın elinde olan şeyler var, elinde olmayan şeyler var. Başka bir ifade ile insanın yararına veya zararına olan şeylerin bir kısmının sebepleri ve kuralları vardır ve bu sebep ve kuralların bir kısmına insan hâkimdir. Bir kısmına ise hâkim değildir. Aslında insanın hâkim olduğu konularda Allah'ın hâkim kıldığı kurallara riayet edildiği takdirde sonuç alınabilir. O halde Allah'ın izin ve iradesi dışında hiçbir şey meydana gelemez.

"Elbette ki Allah içinizden insanları engelleyenleri ve kardeşlerine; "Bize gelin" diyenleri bilir. Zaten bunlar çok az olmak dışında savaşa katılmaz."

Münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar, kendileri savaşı terk edip kaçmakla yetinmiyor, yandaşlarını da savaşı bırakmaya teşvik ediyorlardı. Aslında bunlar kaçmayıp savaşa katılmış olsalar bile ciddi bir şekilde savaşmazlar.

"Size karşı cimridirler; ama kendilerine korku gelip çattığında ölüm baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri kaymış bir halde sana baktıklarını görürsün. Korku gittiğinde ise mala düşkünlük göstererek sivri dilleri ile sizi incitirler. Onlar, iman etmemişlerdir. Bu sebeple de Allah amellerini boşa çıkarmıştır. Bu, Allah için kolaydır."

Âyette münafıkların tipik karakterleri anlatılmaktadır. Savaş için can ve mallarını harcama konusunda cimri davranırlar. Bu alanda mesai de harcamamaya gayret ederler. Savaş kızıştığında ise korkularından baygın baygın bakarlar. Ama savaş sonrasında işin içinde ganimet varsa savaşma konusunda o derece çekingenlik gösteren bu kimseler, savaşın baş aktörleriymiş gibi davranır, başkası hakkında gereği şekilde savaşmadı, diyerek ayıplar, ganimetten pay almaya çalışırlar. Zaten bu kimselerin münafıklık yapmalarının nedenlerinden biri de çıkar elde etmektir. Onlar hayatta üstün değer diye bir şey tanımaz, şahsi çıkarlarını her şeyin üstünde tutarlar.

Allah bu kimselerin iman etmiş olanlarla birlikte iken onlara gösteriş olsun diye yaptıkları amellerini boşa çıkarır. Çünkü kişinin amelinin fayda vermesi için imana dayalı olması gerekir. İmana dayalı olmayan iyi davranışların bir anlamı yoktur.

"Onlar, düşman ordularının gitmediklerini sanıyorlar. Şayet düşman orduları gelecek olsa çöle çıkıp bedevilerle kalmayı ve oradan başınıza gelenleri haber almayı isterler. Aranızda kalacak olsalar da pek azı hariç savaşmazlar."

Düşman çekip gitmiştir ama hala oradaymış gibi onların korkuları devam etmektedir. O korku şokundan kurtulmaları için zaman geçmesi gerekir. Düşman geldiğinde ise şehri terk edip çölde bedeviler arasında kalmayı ve uzaktan uzağa savaş haberlerini dinlemeyi isterler.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ ف۪ي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا
اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَث۪يرًا ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ
الْاَحْزَابَ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا ا۪يمَانًا وَتَسْل۪يمًا ﴿٢٢﴾
مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ
قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْد۪يلًا ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ
الصَّادِق۪ينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِق۪ينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللّٰهُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِن۪ينَ
الْقِتَالَ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَز۪يزًا ﴿٢٥﴾ وَاَنْزَلَ الَّذ۪ينَ ظَاهَرُوهُمْ
مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاص۪يهِمْ وَقَذَفَ ف۪ي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ
فَر۪يقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَر۪يقًا ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ
وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَمْ تَطَؤُ۫هَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرًا ﴿٢٧﴾

21. Hakikaten Allah Resulünde sizlere; Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve bir de Allah'ı çokça ananlar için güzel bir örnek vardır.

22. **Müminler düşman birliklerini gördüklerinde, "Allah ve resulünün bize vaat ettiği işte buydu, Allah ve resulü doğru söylemiştir" dediler. Bu, onların imanından ve teslimiyetlerinden başka bir şeyi arttırmamıştır.**
23. **Müminlerden öyle yiğitler var ki Allah ve Resulüne verdikleri sözü tuttular. Kimi bu uğurda canını verdi kimi ise beklemektedir. Onlar sözlerini hiçbir sûrette değiştirmediler.**
24. (Böyledir); **çünkü Allah doğru olanları doğru olduklarından dolayı mükâfatlandıracak, münafıklara da dilerse azap verecek yahut tövbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.**
25. **Allah o inkâr edenleri hiçbir hayra ulaşmadan kinleriyle geri çevirsin. Savaş konusunda Allah iman edenlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür.**
26. **Onlara yardım eden Kitap Ehli'ni de Allah kalelerinden çıkardı ve kalplerine korku saldı; bir kısmını öldürüyordunuz bir kısmını da esir alıyordunuz.**
27. **Allah sizi onların topraklarına, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmamış olduğunuz bir yere mirasçı kıldı. Şüphesiz ki Allah'ın her şeye gücü yeter.**

Münafıklar sıkıntı ve zorluğu gördüklerinde savaştan kaçma bahaneleri uydurmuş, kimi de artık savaşa devam etmenin anlamının kalmadığını, boş vaatlerle Peygamberin kendilerini aldattığını açıkça söylemişlerdi. Oysa o toplumun aynı zamanda lideri olan Peygamber, hendeğin kazılmasına katılmış, toprak taşımış, aç kalmış ama sabretmişti. Peygamber kendi şahsî çıkarları için çalışmamış, şahsı konusunda bir korkuya kapılmamış, geride kalan evi için diğer Müslümanların evlerinden farklı olarak özel muhafızlar tutmamıştı.

İşte böyle bir durum söz konusu edildiğinde Peygamber (s.a.v.)'in iman edenler için güzel bir örnek olduğu ifade edilmektedir. Örneklik için öncelikle bu hususlar söz konusu olmakla birlikte onun müminlere örnekliği genel bir ifade olarak dile getirilmektedir. O bütün hayatıyla inananlar için bir örnektir. Bu bağlamda örnekliğinin dile getirilmesi, münafıklarla kalplerinde hastalık olanlara da bir kınamadır. Peygamber bunca fedakârlıklara katlandığı, şahsı için ayrıcalıklı bir şey istemediği halde size ne oluyor da kendiniz için ayrıcalıklar peşindesiniz! Sizin iman sorununuz var, siz gerçekten inanmış değilsiniz. Oysa "**müminler düşman birliklerini gördüklerinde, 'Allah ve Resulünün bize vaat ettiği işte buydu, Allah ve Resulü doğru söylemiştir'**

dediler. Bu, onların imanından teslimiyetlerinden başka bir şeyi arttırmamıştır."

Gerçekten iman etmiş olanlar çetin sınavlardan geçeceklerini bekliyorlardı. Onlar biliyorlardı ki büyük başarıların önünde büyük engeller vardır. İbnu Abbas'tan yapılan rivayette Müslümanlar düşman birlikleriyle karşılaştıklarında daha önce indirilmiş olan **"Yoksa sizden önce gelmişlerin başlarına gelenlerin benzerinin sizin başınıza da gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? Onlar öyle yoksulluk ve sıkıntıyla karşılaştılar, öyle sarsıntıya uğradılar ki Elçi ve onunla birlikte inananlar: "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı kuşkusuz yakındır"** (Bakara 2/214). âyetinden büyük bir başarı elde edeceklerini anladılar.(Taberi, XX, 236). Müşrik kabilelerin ittifak kurarak Medine üzerine yürümelerini, bu âyette anlatılan durum olarak yorumladılar. Bu sebeple gerçek bir iman ile iman edenler, zor bir döneme girdiklerini gördüklerinde imanları daha da güçlendi.

"**Müminlerden öyle yiğitler var ki Allah ve Resulüne verdikleri sözü tuttular. Kimi bu uğurda canını verdi, kimi de beklemektedir. Onlar sözlerini hiçbir surette değiştirmediler."**

Gerçekten iman etmiş olanlar, bu dünya hayatının geçiciliğine ve ahirette hesap verileceğine inananlar böyledir. Onlar yeri geldiğinde Allah yolunda canlarını feda etmekten asla çekinmezler. Onlardan kimi Allah yolunda şehit düşmüştür kimi de şehit olmak için sırasını beklemektedir. Canları pahasına Allah'a verdikleri sözden vazgeçmezler. Oysa o münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar zoru gördüklerinde Allah'a verdikleri sözden caymışlardır.

"(Böyledir)**; çünkü Allah doğru olanları doğru olduklarından dolayı mükâfatlandıracak, münafıklara da dilerse azap verecek yahut tövbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir."**

Ta ki Allah, savaşta sebat gösterip sabreden müminleri mükâfatlandırsın ve savaştan kaçan münafıkları da cezalandırsın. Âyet yine de o münafıklara kapıyı açık bırakmaktadır. Evet, onlar Allah'a verdikleri sözde durmadılar ama yine de tövbe edecek olurlarsa Allah tövbelerini kabul edecektir.

"Allah o inkâr edenleri, hiçbir hayra ulaşmadan kinleriyle geri çevirsin. Savaş konusunda Allah iman edenlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür."

Medine'yi muhasara altında tutup kazılan hendeğin dışında fırsat kollayan ve içeride Medine'de bulunan Yahudileri, Müslümanlarla olan antlaşmayı bozma konusunda ikna ederek onların Müslümanları arkadan vurmalarını

bekleyen müşrik ordusu şiddetli fırtınanın çıkmasıyla hiçbir ganimet elde edemeden geri dönmek mecburiyetinde kaldı.

Müşriklerin muhasarayı kaldırıp geri dönmeleri üzerine sıra onlara yardım eden Kurayza oğulları Yahudilerine gelmişti.

"Onlara yardım eden Kitap Ehli'ni de Allah kalelerinden çıkardı ve kalplerine korku saldı; bir kısmını öldürüyordunuz bir kısmını da esir alıyordunuz."

"Allah sizi onların topraklarına, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmamış olduğunuz bir yere mirasçı kıldı. Şüphesiz ki Allah'ın her şeye gücü yeter."

Peygamber öğle vakti Medine'ye evine dönmüştü. Yıkanıp dinlenecekti. Ancak vahiy gelerek müşriklere yardım eden Kurayza Yahudilerinin üzerine yürümesi istendi. Kurayza, Medine'nin güneydoğusunda yine bu adla anılan bir yerleşim yeri idi. Peygamber (s.a.v.), hendeğe katılan savaşçılara hemen yola çıkmalarını ve Kurayza'da ikindi namazlarını kılmalarını emretti. Kurayza Yahudileri büyük bir korkuya kapıldılar. Apar topar kalelerine sığındılar. Kalelerinde de fazla tutunamayıp teslim oldular. Savaşçı erkekleri öldürüldü, diğerleri esir alındı. Malları da Müslümanlara ganimet kaldı.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ
الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾
يَا نِسَٓاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾
وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا

أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَا نِسَاءَ
النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا
﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ
الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

28. Ey Peygamber, eşlerine söyle: "Siz eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzellikle serbest bırakayım."

29. "Yok eğer Allah'ı, O'nun resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız bilesiniz ki Allah, sizden iyilik edenlere pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

30. Ey Peygamber eşleri, sizden her kim açık bir edepsizlik yaparsa onlar için azap ikiye katlanır. Bu, Allah'a kolaydır.

31. Sizden her kim de Allah'a ve Resulüne itaat eder, salih amel işlerse ona da mükâfatını iki kat veririz; üstelik biz, onun için değerli bir rızık hazırlamışız.

32. Ey Peygamber eşleri, siz herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Takva sahibi olacaksanız, konuşurken kırıtmayın ki kalbinde hastalık bulunanlar kötü şeyler ümit etmesin. Ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin.

33. Evlerinizde oturun ve ilk cahiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın; namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve resulüne itaat edin. Allah sizden pisliği gidermek istiyor ey ev halkı! Sizi tertemiz kılmak istiyor.

34. Allah'ın, evlerinizde okunan âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz ki Allah çok lütfedendir, her şeyden haberdardır.

Kurayza oğullarının malları Müslümanlara kalınca Müslümanlar hatırı sayılır ganimetler elde etmişlerdi. Öncesinde savaşsız elde edilen Nadir oğullarının tarlaları da Peygamber (s.a.v.)'e kalmıştı. Peygamber kendi payına düşeni fakirlere, savaş araç gereçlerine harcıyordu. Kurayza oğullarının mallarının muhacirlere dağıtılmasıyla onların hanımlarının farklı hayat standartlarına kavuştukları muhakkaktı. Daha önce geçim darlığından şikâyet etmeyen Peygamber hanımları da nafakalarının arttırılmasını istediler. Bu durum Peygamberi son derece üzdü. O bir peygamberdi ve iman edenlere örnek olmak zorundaydı. Kendi ihtiyacından fazlasını harcayamaz, hanımlarına birtakım takılar alamazdı. Onlar, kendisi gibi yaşamak zorundaydılar. Çünkü onlar herhangi bir kadın gibi davranamazlardı. Müfessirlerin belirttiklerine göre bu olay üzerine âyetler indirilmiştir.

Âyetlerde birtakım hususlara dikkat çekilerek muhayyer bırakılıyorlar: İsterlerse Peygamber kendilerini boşayacak, boşadığı için kendilerine mut'a (boşama karşılığı) verecek ama Peygamber hanımı olma şerefinden mahrum olacaklardır. Artık onlar da diğer kadınlar gibi olacaklar. Diledikleri biriyle evlenebileceklerdir.

Peygamber eşi olarak kalacaklarsa bu hayata katlanacaklardır. Bu durumda sorumlulukları daha fazla olacak ama mükâfatları da daha fazla olacaktır. Suç işlediklerinde ceza iki kat olacak, iyi şeyler yaptıklarında da mükâfatları aynı şekilde katlanacaktır.

"Evlerinizde oturun ve ilk cahiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın; namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve resulüne itaat edin. Allah sizden pisliği gidermek istiyor ey ehl-i beyt/ev halkı! Sizi tertemiz kılmak istiyor."

İlk cahiliye ile hangi dönemin kastedildiği konusunda farklı görüşler var. Hz. Âdem'den Peygamberimize kadarki her dönemi dile getiren vardır; Hz. Âdem-Nuh arasındaki dönem, Hz. Nuh-İbrahim, Hz. Nuh-İdris, Hz. Musa-İsa Hz. İsa-Muhammed arasındaki dönem. Hz. Süleyman ile Hz. Davud dönemlerinin kastedildiğini söyleyenler de vardır. (Dönemler için bk. İbnu Atiyye, V, 37).

Hangi dönemin kastedildiğini söylüyorlarsa kadınların o dönemde parıltılı elbiseler giyerek süslendiklerini, vücutlarının bir kısmını görünecek şekilde bırakıp erkeklerin dikkatlerini çekmeye çalıştıklarını zikreder.

Âyetin anlatımı, âyetten önceki ve sonraki âyetler Peygamberin hanımlarından söz ettiği ve kavramın kendisinin dildeki kullanımı, bir aile içerisinde bir çatı altında toplananları ifade ettiği halde *Ehli Beyt* kavramının kimleri kapsadığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Ehl-i Sünnet kaynaklarında bile Peygamber eşleri dışarıda tutularak söz konusu kavramın kapsamına sadece Hz. Ali, Fatıma ve Hasan ile Hüseyin'i sokan rivayetler yer almaktadır. Oysa Hud sûresinin 73. âyetinde *Ehl-i Beyt* kavramının Hz. İbrahim ve eşi hakkında kullanıldığı açık ve kesindir. Kavramın kapsamına Peygamber eşlerinden başkalarının sokulması veya eşlerinin kavramın dışına itilmesi tamamen nakledilen rivayetlere dayandırılmaktadır, Kur'ân'dan bir delili bulunmamaktadır.

Aslında Peygamberin evlenmiş olan kızı Hz. Fatıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'in söz konusu kavramın kapsamına girmesi, ancak kavramın zorlanarak anlamının genişletilmesiyle mümkündür. Ama gerek Şia ve gerek Ehl-i Sünnet anlayışında Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın soyundan gelenler bile bu kavrama dâhil edilmiştir. Kuşkusuz söz konusu kimselerin pisliklerden temiz olduklarını söylemek için mutlaka bu kavramın kapsamına girmeleri gerekmemektedir. Belirtelim ki şu veya bu soydan gelmiş olmak, Allah nezdinde herhangi bir ayrıcalık sağlamaz. Kişi kimin soyundan gelirse gelsin, kendi ameliyle yargılanacaktır.

Sonuç olarak söz konusu kavram dinî bir kavram olmayıp kültürün dinileştirdiği siyasî bir kavramdır.

"Allah'ın, evlerinizde okunan âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz ki Allah çok lütfedendir, her şeyden haberdardır."

Bazı müfessirler *hikmet* kelimesiyle Peygamberin sünnetinin kastedildiğini söylerken bazıları da yine Kur'ân'ın kendisinin veya Kur'ân âyetlerinden emir ve nehiy içerenlerinin kastedildiğini söylemektedir. İkinci görüşe göre *hikmet* kelimesi, Kur'ân âyetlerinin niteliğini açıklamak için zikredilmiştir. Bazı müfessirler ise her ikisinin birlikte kastedildiğini söylerler ki bizce de bu görüş tercihe şayandır. Buna göre âyet şunu anlatmaktadır: Ey Peygamber eşleri, sizin eviniz diğer evlerden farklıdır. Allah tarafından gönderilen Kur'ân ve insanlığa örnek olarak gösterilmiş olan Peygamberinin sünneti sizin evinizde okunmakta ve oradan insanlığa yayılmaktadır. Böyle bir evde cahiliye izlerinin devam etmesi elbette doğru değildir. Bunu asla unutmayın. Sizin yapacağınız şey, bu gibi konularda insanlara örnek olmaktır.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ
وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35. Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, itaatkâr erkekler ve itaatkâr kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabırlı erkekler ve sabırlı kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve çokça anan kadınlar; Allah onlara bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

Önceki âyetlerde Peygamber hanımlarından söz edildi, onların uymaları gereken kurallar, Ehl-i Beyt olmaları nedeniyle üstün mevkileri anlatıldı. Burada diğer mümin kadınlardan söz edilmektedir. Mümin kadınlar da mümin erkekler gibi üstün manevî mevkilere yükselebilirler. Allah katında üstün olma konusunda onlarla erkekler arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Onlar da erkekler de Allah'a tam teslim olur, lafta değil gerçekten iman eder, Allah'ın emirlerine uyar ve her iki cins de iffetlerini korur ve Allah'ı çokça anarlarsa Allah onlara bir bağışlama ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

Allah'ı zikretmenin asıl anlamlı olanı, kişinin yaptığı her davranışta ve söylediği her sözde bu yaptığının Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olup olmadığını değerlendirmesidir. Kişi Allah inancını kalbine öyle yerleştirmeli ki

bir şey yaptığında Allah'ı hatırlayıp yaptığının O'nun rızasına uygun olup olmadığını düşünmelidir. Bir söz söylediğinde de öyle. Bir nimetle karşılaştığında onu Allah'tan bilir, Allah'a şükreder. Bir musibetle karşılaştığında bunun kendisi için bir imtihan olduğunu hatırlar. Lafız tekrarı şeklindeki Allah'ı anma yani zikir, ancak davranış ve sözleri etkilemesi durumunda anlam kazanır. Kişi söz olarak *subhanellah* veya *Allahu ekber* diye zikir çekiyor ama hayat felsefesinde, davranışlarında Allah'ı, O'nun emir ve yasaklarının eksikliklerden münezzeh olduğuna inanmıyor ve bu doğrultuda davranmıyorsa, davranışlarıyla ve hayat felsefesiyle Allah'ın en büyük oluşunu doğrulamıyorsa, zikir çekmesinin bir anlamı yoktur.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ
لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذ۪ٓي اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ
اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْف۪ي ف۪ي نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ
مُبْد۪يهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا
وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ حَرَجٌ ف۪ٓي اَزْوَاجِ
اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾
مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ ف۪يمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذ۪ينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يُبَلِّغُونَ
رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ

حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ
اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

36. Allah ve resulü bir şeyin olmasına hükmettiği zaman artık hiçbir mümin erkek ve hiçbir mümin kadının kendileri hakkında seçim yapmaları söz konusu değildir. Her kim Allah ve Resulüne karşı gelirse apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.

37. Hani sen Allah'ın nimet verdiği ve senin de iyilik yaptığın kimseye: "Eşini yanında tut, Allah'tan kork" diyordun da Allah'ın ortaya çıkaracağını içinde gizliyor, insanlardan çekiniyordun; oysa asıl çekinmen gereken Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları hanımlarıyla ilişkilerini kestiklerinde o kadınlarla evlenmelerinde müminler açısından bir sakınca söz konusu olmasın. Allah'ın emri yerine getirilir.

38. Allah'ın kendisine uygun gördüğü şeyde Peygamber için herhangi bir sakınca yoktur. Önceden gelip geçmişler arasında Allah'ın sünneti böyledir. Allah'ın emri, olup bitmiş bir şeydir.

39. Onlar, Allah'ın mesajlarını tebliğ eder, Allah'tan korkarlar; Allah'tan başka hiç kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter.

40. Muhammed, erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir; aksine o, Allah'ın resulü ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir.

Müfessirler, âyetlerin Peygamberin evlatlığı Zeyd b. Harise ile Peygamberin halasının kızı olan Zeyneb'in evliliği hakkında indirildiğini söylerler. Zeyd, kabileler arası bir savaşta çocukluğu sırasında esir düşüp köle yapılmıştı. Hz. Hatice, yıllar önce satın aldığı bu köleyi Peygambere hediye etti. Hz. Peygamber, onu azat etti ve evlat edindi. Araplar da azat edilmiş bir kölenin doğuştan hür bir kadınla evlenmesini hoş karşılamıyorlardı. Hz. Peygamber bu geleneği yıkmak için evlatlığı Zeyd'i halasının kızı Zeynep'le evlendirerek bu geleneği yıkmak istedi. Zeyd de Zeynep de bu evliliğe kalben gönüllü değillerdi, fakat Peygambere olan saygılarından dolayı evliliği kabul ettiler.

Zeyd ve Zeyneb'in evliliği iyi gitmedi. Birkaç kez Zeyd, Zeynep'i boşamak istediyse de Peygamberin aracılığı nedeniyle vazgeçti. Ne var ki Zeyd, kendisini istemediğini gizlemeyen eşini sonunda boşamak mecburiyetinde kaldı.

Peygamberin, istemediği birine evlendirdiği halasının kızına karşı ahlâki bir sorumluluğu ve diğer taraftan Araplar arasında boşanmış evlatlığın eşiyle evlenmeme geleneği vardı. Bu geleneği de yıkmak gerekiyordu. İşte bu sebeplerle Peygamber (s.a.v.) Zeynep'le evlendi.

Zeyd'in Zeynebi boşaması durumunda kendisinin Zeynep'le evleneceği bilgisi önceden Allah tarafından Peygambere bildirmişti. Peygamber, evlatlığı olan Zeyd'in eşini boşaması halinde Zeynep'le evlenmesinin dedikodu ve muhalefetle karşılaşacağını biliyor ve bundan endişe ediyordu. Bu sebeple Peygamber (s.a.v.), Zeyd'e, Zeynep'i boşamamasını söylüyordu. 37. âyetteki "**Allah'ın ortaya çıkaracağını içinde gizliyor, insanlardan çekiniyordun; oysa asıl çekinmen gereken Allah'tır.**" ifadesi buna işaret etmektedir. Âyet Peygambere, Zeyd'e eşinin boşamamasını söylemesinden dolayı bir uyarı şeklinde de olabilir. Böylece Allah: *"Zeynep'in eşlerinden biri olacağını önceden haber verdiğim halde, ne diye kocasına eşini yanında tutmasını söylüyorsun?"* anlamında bir uyarıda bulunmaktadır.

Doğabilecek muhalefeti önlemek için peygamberlerin Allah'ın emirleri karşısındaki durumları hatırlatılarak, "**Allah'ın kendisine uygun gördüğü şeyde Peygamber için herhangi bir sakınca yoktur. Önceden gelip geçmişler arasında Allah'ın sünneti böyledir. Allah'ın emri, olup bitmiş bir şeydir.**" denilmektedir. Peygamberler, Allah'tan bir emir aldıklarında bunu hemen yerine getirirler. Bu, peygamberler için değişmez bir kanundur. "**Onlar, Allah'ın mesajlarını tebliğ eder, Allah'tan korkarlar; Allah'tan başka hiç kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter.**"

"Muhammed, erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir; aksine o, Allah'ın resulü ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir."

Araplar arasında evlatlığın öz evlat gibi algılanması Peygamber üzerinden reddedilmektedir. Peygamber Zeyd'i evlatlık edinmişti. Onu evlatlık edinmesi öz evlat olduğu anlamına gelmemektedir. Bu sebeple Peygamberin, Zeyd'in boşadığı Zeynep'le evlenmesinde bir sakınca yoktur.

Âyetin işaret ettiği başka hususlar da vardır. Şöyle ki: Peygamber (s.a.v.)'in erkek çocukları, çocuk yaşta ölmüşlerdi. Âyet geldiğinde hayatta değillerdi. Erkek çocuğunun olması, peygamberliğin son bulmamış olabileceği izlenimini doğurabilir diye *"erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir,"* denilmiş ve ardın-

dan onun nebilerin sonuncusu olduğu vurgulanmıştır. Artık kendisinden sonra kesinlikle peygamber gelmeyecektir.

Onun nebilerin sonuncusu olması, Hz. İsa'nın ineceğine dair rivayetleri iptal etmektedir. Söz konusu rivayetlerde, Hz. İsa'nın Peygamberimizin şeriatıyla amel edeceğinin belirtilmiş olması bu durumu ortadan kaldırmaz. Çünkü bir nebinin başka bir peygamberin şeriatıyla amel etmesine engel yoktur. Daha açık bir ifade ile nebi başka bir peygamberin şeriatıyla amel etmekle nebi olmaktan çıkmaz. Hem Hz. İsa'dan ne diye resullük ve nebilik makamı alınmış olsun ki?

Peygamberin, kendi öz evlatları dışında kimsenin babası olmadığının belirtilmiş olması, dini bir terim olarak din önder ve âlimlerine *"baba"* denilemeyeceğine işaret etmektedir. Bilindiği gibi Hıristiyanlar din büyüklerine *"baba"* diye hitap ederler. Özellikle Anadolu'da din büyüklerine *"baba"* diye hitap edilmesi Hıristiyan kültürünün bir sonucu olmalıdır. Bizce âyet böyle bir telakkinin hatalı olduğuna da işaret etmektedir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْراً كَث۪يراًۙ ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ
بُكْرَةً وَاَص۪يلاً ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُصَلّ۪ي عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَكَانَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ رَح۪يماً ﴿٤٣﴾
تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌۚ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْراً كَر۪يماً ﴿٤٤﴾

41. Ey iman edenler! Allah'ı çokça anın;

42. Ve O'nu sabah-akşam tenzih edin.

43. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size lütufta bulunan odur; üstelik melekleri de size dua ediyor. O, Müminlere karşı çok merhametlidir.

44. Kendisiyle karşılaştıkları gün, selam ile karşılanırlar. Onlar için Allah, çok değerli bir mükâfat hazırlamıştır.

Allah'ı anmanın ne anlama geldiği konusunda 35. âyetin tefsirinde yeterince açıklama yapıldı. 42. âyetteki tenzih, Allah'ı anmanın kapsamına giren

bir özellik olarak dile getirilmiş olabileceği gibi namazlara da işaret ediyor olabilir. Özellikle müşrikler Allah'ın değerini düşürücü bir tavır içine girdiklerinde müminler Allah'ın yüceliğini gündeme getirmeliler. Çünkü Allah, hiçbir ortağa ihtiyacı olmaksızın insanları karanlıklardan aydınlığa kavuşturmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de karanlıkla birlikte aydınlık zikredildiğinde karanlık çoğul kipiyle *"karanlıklar"* şeklinde zikredilirken aydınlık ise tekil kipiyle zikredilir. Çünkü batıl yollar çoktur ve tamamı karanlıktır. Allah'ın yolu ise tektir ve sadece o yol aydınlıktır. Bu yolu seçenlere Allah'ın merhameti pek boldur. Onlar Allah'ın huzuruna çıkıp O'nunla karşılaştıklarında selamla karşılaşırlar, onlar için artık korkulacak bir durum kalmamıştır.

يَٓا اَيُّهَا
النَّبِيُّ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًاۙ ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا اِلَى
اللّٰهِ بِاِذْنِه۪ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِاَنَّ لَهُمْ
مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
وَدَعْ اَذٰيهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

45. Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

46. Allah'ın izniyle bir davetçi, aydınlatan bir ışık olarak...

47. Bir de müminlere Allah'tan büyük bir lütuf olduğunu müjdele.

48. Kâfirlere ve münafıklara uyma; onların eziyetlerine aldırma ve Allah'a tevekkül et. Koruyucu olarak Allah sana yeter.

Yüce Allah'ın kendisinin şahitlik yapacağını bildirmesi Peygamberimiz için bir onurdur. Çünkü bu, aynı zamanda yüce Allah'ın onun doğruluğuna ve güvenirliliğine şahitliği anlamına gelir.

Peygamberin şahitliğini, önceki peygamberlerin tebliğ görevlerine dair şahitlik yahut ümmetin kıyamete kadar gelecek olan bütün fertlerin amellerine dair şahitlik gibi kelimenin lafız olarak kapsamının dışına çekenler olmuştur. Ancak bu tür değerlendirmelerin hiçbir dayanağı yoktur. Mâide sûresinde peygamberlerin, şahit oldukları şeyler dışında hiçbir kimse hakkında şahitlik yapmayacakları açıkça ifade edilmektedir. (Âyet: 109). Yine aynı sûrede Hıristiyanların yoldan çıkmaları konusunda ahirette Hz. İsa'ya soru sorulduğunda: *"İçlerinde olduğum sürece onlara şahit idim. Ama vefat ettikten sonra sen onlara gözetleyicisin"* diyecektir. (Âyet: 117).

يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ
اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَاۚ فَمَتِّعُوهُنَّ
وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً ﴿٤٩﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ
اَزْوَاجَكَ الّٰتِٓي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّٓا
اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰتِي هَاجَرْنَ مَعَكَۘ وَامْرَاَةً
مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا
خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَۜ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا

عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ
عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾
تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذٰلِكَ أَدْنٰى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي
قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ
مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
إِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنٰيهُ وَلٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا
طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذٰلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيِي
مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ
ذٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ
أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ

أَبَدًا إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا
أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾
لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا
أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ اللّٰهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ
لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

49. Ey iman edenler! Mümin kadınları nikâhlayıp da onlara dokunmadan önce boşayacak olursanız üzerlerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. O halde onlara boşama bedelini veriniz ve onları güzel bir şekilde salıveriniz.

50. Ey Peygamber! Biz sana ücretlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, amcalarının, halalarının, teyzelerinin ve dayılarının seninle birlikte hicret eden kızlarını helal kıldık. Ayrıca mümin bir kadın kendini Peygamber'e hibe edecek olursa ve Peygamber de onu nikâhlamak istiyorsa yalnızca sana helal olmak üzere buna izin verdik; diğer müminlere değil... Eşleri ve cariyeleri hakkında ne yapmaları gerektiğini belirttik ki sana bir sıkıntı olmasın. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

51. **Onlardan dilediğini bırakır dilediğini yanına alırsın. Kendilerinden ayrılmış oldukların içerisinden dilediğini yanına almanda senin için herhangi bir sakınca yoktur. Mutlu olup üzülmemeleri ve kendilerine verdiklerine razı olmaları için bu, en uygun olan davranıştır. Şüphesiz, Allah kalplerinizdekini bilir. Allah her şeyi bilendir, çok yumuşak davranandır.**

52. **Artık bundan sonra cariyelerin haricinde kadınlarla evlenmen, güzellikleri hoşuna gitse bile bunlar yerine başkalarını getirmen senin için helal olmaz. Allah her şeyi gözetleyicidir.**

53. **Ey iman edenler! Bir yemeğe çağrılmadıkça ve henüz vakti değilken onu beklemek için Peygamber'in evlerine girmeyin! Davet edildiğinizde de gelin ve yemekten hemen sonra dağılın, sohbete dalmayın. Bu davranışınız Peygamber'i incitmektedir; ama o bunu size söylemeye utanıyor. Ne var ki Allah, hakkı söylemekten utanmaz. Peygamber eşlerinden bir şey istediğinizde perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Allah'ın resulünü incitmeniz ve kendisinden sonra eşleriyle evlenmeniz asla caiz değildir; çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır.**

54. **Bir şeyi gizleseniz de açığa vursanız da muhakkak olan şudur: Allah her şeyi bilir.**

55. **Ne babaları ne oğulları ne kardeşleri ne kardeşlerinin oğulları ne kız kardeşlerinin oğulları ne kadınları ne köleleri konusunda** (o hanımlara) **herhangi bir sakınca vardır. Ey Peygamber eşleri! Allah'tan korkun; çünkü Allah her şeye şahittir.**

56. **Şüphesiz ki Allah ve melekler Peygamber'i destekliyor. Ey iman edenler, siz de onu destekleyin ve tam bir teslimiyetle teslim olun.**

57. **Allah ve Resulünü incitenlere şüphesiz ki dünyada da ahirette de Allah lanet etmiştir ve ahirette onlara acıklı bir azap hazırlamıştır.**

58. **İşledikleri bir suç olmaksızın mümin erkek ve mümin kadınları incitenler, iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.**

Nikâh akdi yapıldığı halde kendileriyle cinsel temas gerçekleşmeden boşanmış olan kadınların bir başkasıyla evlenebilmeleri için iddet beklemelerine gerek yoktur. Bu kadınlara nikâh akdinde belirlenen sadaklarının (mehir) ya-

rısı ayrıca mut'a/boşama bedeli verilir. Genelde âlimler boşanmış kadına verilecek bu bedelin nafile olduğunu, zorunlu olmadığını söylerler. Biz bu konudaki görüşümüzü Bakara sûresinin 236. âyetinin tefsirinde belirttik.

Müslümanların geneli için geçerli hükümler içeren bu âyetten sonra 50. âyette tekrar Peygamber (s.a.v.)i ilgilendiren hükümlere geçiliyor. Orada sözü edilen hükümlerin bir kısmı genel, bir kısmı da Peygambere mahsustur. Muhtemelen Peygamber (s.a.v.)in Zeynep'le evlenmesinden sonra münafıklar, evlatlığının boşanmış eşiyle evlenmesi nedeniyle Peygamberin evlilikleri konusunda ileri-geri konuşmalar yapmışlardır. Bu arada belirtelim ki Zeynep'le evlendiğinde yaşayan dört hanımı vardı, yani Zeynep beşincisi oluyordu. Bu hususun da dedikodulara sebep olmuş olması mümkündür. Âyet bu gibi hususların tamamının Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğunu haber vermektedir. Öyle ki Peygamberin daha başka kadınlarla da evlenebileceği hatırlatılmaktadır.

Peygamberlik inancı her dönem için önemlidir. Peygamberin özel durumlarının bile daha sonraki nesiller için önemi vardır. Peygambere iman ilk nesille kayıtlı bir inanç değildir. Sonraki nesiller de ona iman edeceklerdir. İşte bu gibi hususları bilmek, nasıl bir peygambere iman edildiğini ilgilendiren unsurlardandır. Bu gibi konuların Kur'ân'da yer almaları bu açıdan önemlidir.

Peygamber ilk evliliğini Hz. Hatice ile yapmış ve bu evlilik 25 yıl sürmüştür. Hz. Hatice yaşça Peygamberden büyüktü. Hz. Hatice'nin vefatından sonra yaşlı bir kadın olan Hz. Sevde ile evlenmiş, 3-4 yıl bu hanımla tek evliliğini sürdürmüştür. Çok kadınla evliliği 53 yaşından sonradır. Söz konusu evliliklerinin her birinin de ayrı bir sosyal nedeni vardır. Bu sebeple Peygamberin evliliklerini cinselliğe düşkünlükle izah etmek insafla bağdaşmaz.

51. âyetteki **"Onlardan dilediğini bırakır, dilediğini yanına alırsın,"** ifadesinden ne kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak bu görüşler arasında ikisi daha fazla taraftar bulmuştur ki bunlardan biri, evli olan eşlerinden dilediğini boşar, dilediğini yanında tutar, boşamazsın şeklindedir. İkinci görüşe göre, eşleri arasında kalacağı gün taksimiyle ilgilidir. Peygamber, eşleri yanında sırayla geceliyordu; her gün bir başkasının yanında kalıyordu. Âyet, eşit geceleme konusunda Peygamberi muhayyer bırakmaktadır. Âlimlerin çoğu ikinci görüşü tercih etmişlerdir. Ne var ki Peygamber, bu âyetten sonra da eşit kalmaya devam etmiştir. Sadece Hz. Sevde bundan istisna edilmiştir. O, yaşlılığı sebebiyle sırasını isteyerek Hz. Aişe'ye devretmiştir.

"Artık bundan sonra cariyelerin haricinde kadınlarla evlenmen, güzellikleri hoşuna gitse bile bunlar yerine başkalarını getirmen senin için helal olmaz. Allah her şeyi gözetleyicidir."

Peygamber eşleri kendileri için ileri sürülen şartları samimiyetle kabullenmişlerdir. Özellikle yukarıda 28. âyette dilemeleri ve dünya hayatını Peygamberin eşi olarak kalmaya tercih ettikleri takdirde kendilerini boşayacağı ikazından sonra artık Peygamberi üzme gibi bir durum olmasın diye azami dikkat göstermişlerdir. Bunun üzerine Peygamberin eşlerini boşayıp başkalarıyla evlenmesi yasaklanmıştır.

"**Ey iman edenler! Bir yemeğe çağrılmadıkça ve henüz vakti değilken onu beklemek için Peygamber'in evlerine girmeyin...**"

Peygamberin hanımlarıyla olan ilişkilerine dair kurallar zikredildikten sonra diğer Müslümanların tabi olacakları kurallar burada anlatılmaktadır.

Araplar, birbirlerinin evlerini ziyaret ederken ev sahibini çokça yoruyor ve birçok fitneye sebep olabilecek tavırlar içerisine girebiliyorlardı. Aslında sadece Araplarda değil, misafire yedirmeyi ve sohbet etmeyi seven bütün toplumlarda benzeri sıkıntılar mevcuttur. Haber vermeden vakitli vakitsiz birbirlerini ziyaret eder, yemek vaktinden önce gelir ve yemeğe kalırlardı vs. Bu tür davranışlar hem ev sahibini sıkıntıya sokuyor, hem de birçok fitneye sebep olabiliyordu. Peygamberin evi konusunda da böyle davranırlardı. Bu sebeple bu davranışların kurallara bağlanması gerekiyordu. Âyet, Peygamberin evinde takip edilecek kuralları gündeme getirmekle birlikte diğer evlerde de takip edilecek kurallar konusuna ışık tutmaktadır.

Âyetin iki nüzul sebebinden söz edilir: bunlardan biri, Hz. Ömer'in Peygambere: *"Evinize iyiler de kötüler de girip çıkıyor, eşlerinize perde arkasında olmalarını söyleseniz"* şeklindeki serzenişidir. İkincisi de, Peygamberin Hz. Zeynep'le evlendiği gün, verdiği yemeğe gelenlerden bir kısmının geç vakte kadar oturup kendi aralarında sohbet etmeleridir. Bunlardan bir kısmı, Peygamberin artık sıkıldığının farkına varmış ama üçü sözü uzattıkça uzatmıştır. İki olayın da birlikte âyetin indiriliş sebebi olmasında bir sakınca yoktur.

Kuşkusuz bu iki olay olmasaydı âyet yine bir şekilde indirilecekti. Kimi âyetlerin kimi olaylar üzerine indirilmeleri, hem Kur'ân'la toplum arasında daha canlı bir iletişim kurulmasına hem de âyetlerin daha iyi ve pratik hayata uygulanmış olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Ne var ki nüzul sebeplerinin Kur'ân'ın anlaşılması konusunda değerlerinin abartılması, hem Kur'ân'ın anlaşılması mümkün olmayan bir kitap olduğu hissini doğurmakta hem de sanki âyetlerin o sebeplerle sınırlı oldukları izlenimini vermektedir.

"Bir şeyi gizleseniz de açığa vursanız da muhakkak olan şudur: Allah her şeyi bilir."

Peygamber veya hanımları konusunda kötü niyet besleyecek olsanız insanlar bunun farkına varmasa bile Allah bunun farkındadır ve mutlaka bunun cezasını verecektir. Ayrıca bu durum eşleriyle de sınırlı değildir. Herhangi bir Müslüman hakkındaki kötü niyetten dolayı da sorumluluk vardır. Ne var ki kişi bu tür niyet ve düşünceleriyle mücadele eder fakat onları engellemeye gücü yetmezse bu takdirde sorumluluktan kurtulur.

"Ne babaları ne oğulları ne kardeşleri ne kardeşlerinin oğulları..."

Âyette sıralananlar arada perde olmaksızın Peygamber eşleriyle konuşabiliyorlardı.

"Şüphesiz Allah ve melekler Peygamber'i destekliyor. Ey iman edenler, siz de onu destekleyin ve tam bir teslimiyetle teslim olun."

"*Salâ*" kelimesinin sözlükteki kök anlamı belin ortasındaki kemiktir. (Halil Ahmed, el-Ayn). Bazı dilcilere göre ise kuyruk sokumudur. "*Sallâ*" şeklinde fiil olarak kullanıldığında ise atın, önündeki atı takip etmesi anlamında kullanılır. Çünkü takip eden atın başı, önündeki atın kuyruk sokumunu takip eder. Namazın bu kök anlamdan türemiş olması muhtemeldir. Çünkü toplu namaz kılındığında her birinin başı önündekinin kuyruk sokumunu takip eder. Ayrıca namazda rükûa gitmek beli rahatlatan bir durumdur. Bu da, namazın bu isimle adlandırılmasına bir sebeptir.

Salâ kelimesinin sonundaki illet harfi "*yâ*" olduğunda ateşe tutmak pişirmek anlamına gelir ki bu kök anlamın namazla bir ilişkisi bulunmamaktadır. Namaz anlamına gelen salât kelimesinin türetildiği kelimenin kökünde son harf "*vav*" illet harfidir.

Bu anlattığımız kök anlamlardan hareketle ibadet ve duaya da salât ismi verilmiştir. (Cevheri, Sıhah). Söz konusu ettiğimiz bu isimlendirme İslâm'dan önce gerçekleştirilmiştir. Çünkü namaz, önceki dinlerde de vardı. Dua anlamında kullanıldığında da aslında kök manası olan belin ortasındaki kemik gözetilmiştir. Çünkü dua edilip eller yukarıya kaldırıldığında belin orta yerindeki kemik düzleştirilip rahatlatılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, müşriklerin Ka'be'yi tavaf edip ibadet etmelerini salât diye isimlendirmiştir. Yine Yahudi havralarını da salât kelimesinin çoğulu olan salavât kelimesiyle anmaktadır. Çünkü buralar namaz kılma yerleridir. (Cevheri, Sıhah).

Burada salât kelimesiyle kastedilen duadır. Duadan maksat ise kendisi için dua edilen kimsenin iyiliğini, onun şanının yücelmesini istemek ve onu iyilikle anıp övmektir. Buna göre âyetin anlamı: *Allah ve melekler, Peygambe-*

ri övmekte, şanının yüceltilmesini istemektedir, siz de ey iman edenler Peygamberi övün, şanının yücelmesi için gayret edin, demektir.

Sonuç olarak Allah'ın salâtı; peygamberin şanını yüceltmesi ve övmesi, onu bağışlaması, onu desteklemesi, onu tebrik etmesi ve ona merhamet etmesi şeklindedir. Meleklerin salâtı, onun bağışlanmasını Allah'tan istemeleri ve onun için dua etmeleri ve dolayısıyla ona destek olmalarıdır. Müminlerin salâtı ise onu övmeleri, onun için dua etmeleri ve onu desteklemeleridir.

Peygamberin ismi anıldığında salât ve selam getirme meselesine gelince, bu konuda ciddi araştırma ve yerinde değerlendirmeler yapan müfessir İbnu Âşur'un incelemesini özetlemekle yetineceğiz:

Âyetin ***"Şüphesiz Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar"*** *kısmı, "**ey iman edenler, siz de ona salât ve selam getirin,**" kısmına bir hazırlıktır. O halde âyetin hedefi, ikinci kısımdır.*

Âyet indirildiğinde sahabe Peygambere şunu sormuşlar: "Ey Allah'ın Resulü! Sana nasıl selam vereceğimizi biliyoruz. Peki, sana salât nasıl olacak?" Peygamber (s.a.v.), namazların son oturuşunda okuduğumuz "salli ve bârik" dualarını zikretmiş, bana böyle salât getirin, buyurmuştur.

Sözün bağlamı da göz önünde bulundurulduğunda Peygambere salâtın emir kipiyle zikredilmiş olması onun vacip olduğunu gösterir. Ancak ne sayıda ve ne zaman? Herhangi bir sayı belirlenmediğine göre emrin en az bir kez yerine getirilmesi gerekir. Ümmetin fakihleri de tıpkı hac misalinde olduğu gibi ömürde en az bir kez yerine getirilmesinin vacip olduğu konusunda ittifak etmiş, bir defadan fazlası ve miktarı konusunda ise ihtilaf etmişlerdir. Ancak özellikle sebep bulunduğunda ona salât getirmeyi çoğaltmanın müstahap olduğunda ihtilaf yoktur.

Sahabenin, Peygamberin ismi her anıldığında veya ismini yazdıklarında salât getirdiklerine dair bir bilgiye rastlamadık. Müslümanların ne zaman bunu yazmayı adet edinmeye başladıklarını da tespit edemedik. Öyle anlaşılıyor ki ölünün bazı iyiliklerini andıklarında ona rahmet okudukları gibi Peygamberin bazı hallerini söz konusu ettiklerinde ona salât getiriyorlardı.

Sonra Harun Reşid döneminde kitapların başında Peygambere salât ve selam getirmek adet oldu. Ama dördüncü asırda hadis ve tefsir kitaplarında Peygamberin isminin ardında salâtın yazıldığında kuşku yoktur. Öyle sanıyoruz ki hadis ehli bunu adet haline getirmişlerdir. (İbnu Âşur, XI, 315-320).

"Allah ve Resulünü incitenlere şüphesiz ki dünyada da ahirette de Allah lanet etmiştir ve ahirette onlara acıklı bir azap hazırlamıştır."

Müminlerin Peygamberi övmeleri, şanının yücelmesi için gayret etmeleri

gerektiği dile getirildikten sonra Allah ve Resulünü incitenlerin durumu anlatılmaktadır. Allah'ın incitilmesi emirlerine ve insanlara gönderdiği peygambere karşı gelinmesidir. Peygamberin incitilmesi de aynı sebeplerledir.

"İşledikleri bir suç olmaksızın mümin erkek ve mümin kadınları incitenler, iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Aynı şekilde mümin erkek ve kadınları sırf inandıkları için veya herhangi bir suç işlemedikleri halde incitilmeleri de suçtur ve bunun cezasını da Allah verecektir.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِنِينَ
يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا
يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَٓا اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾
مَلْعُونِينَ اَيْنَمَا ثُقِفُٓوا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ
فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

59. Ey Peygamber! Kendi eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dış elbiselerini/cilbablarını üzerlerine salıvermelerini söyle. Bu, tanınmaları ve eziyet edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

60. Münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve Medine'de korku yayanlar, yaptıklarına son vermezlerse seni onlara musallat kılarız da çok az bir müddet hariç daha sonra orada sana komşu kalamazlar.

61. Lanetlenmiş olarak onlar her nerede yakalanırlarsa o an orada öldürülürler.

62. Öncekiler arasında Allah'ın kanunudur bu. Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın.

Müfessirler genelde dış örtü (normal giyimin dışında elbise üstü giyilen manto, çarşaf ve benzeri giysiler) giyilmesinin hür kadınların cariyelerden ayrılması için emredildiğini söylerler. Derler ki: Medine sokakları dar idi. Özellikle karanlık bastıktan sonra ihtiyaçlarını gidermek veya başka bir sebeple kadınlar dışarı çıktıklarında ahlâksız bazı erkekler sarkıntılık yaparak onları taciz ediyorlardı. Yakalandıklarında da taciz ettikleri kadının cariye olduğunu sandıklarını söylüyorlardı. Dış elbise giymeleri emredildi ki o ahlâksız kimselerin bahaneleri kalmasın.

Bazı müfessirler ise hür mümine kadınların cariyelerden, cahiliye kadınlarından ve ahlâkı düşük kadınlardan ayırt edilmeleri için söz konusu dış elbiseyi giymeleri istenmiştir, demektedir.

Ta yukarıdan itibaren sözle eziyetlerden söz edildiğine göre buradaki tacizden de sözle taciz kastediliyor olmalıdır. (Razi, XII, 379).

Bu âyette sözü edilen cilbab'ın dış örtü olduğunda ittifak edilmekle birlikte bazı müfessirler bunun başörtüsünden daha büyük ve başörtüsünün üzerine örtülen, boyun ve göğsün üzerine kadar sarkıtılan bir örtü olduğunu, göz hariç yüzü de örten bir örtü olduğunu söylerler. Bazıları da baştan aşağıya bedenin tamamını örten ve yere kadar uzanan çarşaf yahut ferace ve benzeri giysiler için kullanıldığını ileri sürerler. (Tercihleri farklı olsa da bu görüşler hemen hemen bütün klasik tefsirlerde zikredilmektedir).

Sözün bağlamı söz ile yapılan tacizler olduğuna göre bunu engellemeye matuf her türlü üst giysinin âyette istenileni yerine getirme olduğu anlamı çıkmaktadır. Bu, yerine göre yüzü örtmeyi de örtmemeyi de gerektirebilir. Önemli olan kadının, sözle yapılacak tacizlere iltifat eden biri olmadığını giyimiyle anlatıyor olmasıdır. Sürekli yüzün örtülmesi kadının kimliğini kapalı hale getireceğinden yerine göre toplumda başka fitnelerin doğmasına neden olabilir. Bu sebeple asıl olan kadının elleri ve yüzü dışında kalan vücudunun tamamını örtmesi ve giydiği elbiselerle de iffetli biri olduğu hissini vermesidir.

Klasik tefsirlerde zikredilen hür kadınların cariyelerden ayırt edilmesi meselesine de katılmadığımızı belirtmek isteriz. Çünkü anlatımlarından cariyelerin sözle veya sarkıntılık edilerek taciz edilmelerinde bir sakınca olmadığı sonucu çıkmaktadır. Oysa hür kadınlar gibi cariyelerin de iffetlerinin korunması gerekir. Bu sebeple bizce sözü edilen ayırt edilme, iffetle ilgili bir mesele-

dir. Hür veya cariye olsun iffetli biri olduğunu karşı tarafa hissettirecek şekilde giyinmesi istenmektedir.

"**Münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve Medine'de korku yayanlar, yaptıklarına son vermezlerse seni onlara musallat kılarız da çok az bir müddet hariç daha sonra orada sana komşu kalamazlar.**"

Önceki âyetlerde bireylerin emniyetinden ve onlara eziyet etmenin kötülüğünden söz edildi. Bu âyette ise toplumun emniyet ve huzurundan söz edilmektedir. Bireylere yapılan eziyet giderek toplumda genel birtakım huzursuzluklara neden olur. Bu tür davranışları münafıklar, kalpleri henüz İslâm'a tam ısınmamış zayıf imanlılar ve Medine çevresinde yaşayan Yahudiler yapıyorlardı. Huzursuzluk toplumsal bir boyut kazanmışsa devletin ciddi tedbirler alması gerekir. Âyette de bu tür davranışlarda bulunanlar tehdit edilerek yaptıkları tahribatın büyüklüğüne göre işin öldürülmelerine kadar gideceği belirtilmektedir. Bu yaptıklarına son vermedikleri takdirde o gün yönetimin başında olan Peygamber, üzerlerine yürüyecek ve şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklardır: "**Lanetlenmiş olarak onlar her nerede yakalanırsa o an orada öldürülürler.**"

İslâm toplumunda huzuru bozan, yalan haberler yayarak toplumu sindirmeye çalışanlar, bireylere eziyet eden, sataşan ve sarkıntılık gibi suçları toplumsal bir boyuta taşıyanlar şiddetle cezalandırılırlar. Bu, sadece İslâm şeriatının değil, önceki peygamberlerin de şeriatlerinde vardı: "**Öncekiler arasında Allah'ın kanunudur bu. Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın.**"

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْر۪يكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَر۪يبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِر۪ينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ
سَع۪يرًا ﴿٦٤﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۚ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًاۚ ﴿٦٥﴾
يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَٓا اَطَعْنَا اللّٰهَ

وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا
فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ
لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

63. İnsanlar sana kıyamet hakkında sorular soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi yalnızca Allah'ın yanındadır." Sen ne bileceksin, belki de kıyamet yakındır.

64. Şüphesiz ki Allah kâfirleri lanetlemiş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır.

65. Orada ebedi kalırlar. Bir dost ya da bir yardımcı bulamazlar.

66. O gün yüzleri ateşte çevrilirken; "Ah keşke Allah'a ve Resul'e itaat etseydik" diyecekler.

67. Ve derler ki: "Rabbimiz! Doğrusu biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi doğru yoldan saptırdı."

68. "Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve onları büyük bir lanetle lanetle."

Kıyametin ne zaman kopacağı her kesimden insanın sorabileceği bir sorudur. Bu sebeple değişik kesimlerden Peygambere defalarca soru sorulmuş olabilir. Kimileri merak ettikleri için kimileri Peygambere ve kıyamete inanmadıklarından alay etmek için ve kimileri de Peygamberi sınamak için sormuştur. Sorudan hemen sonra kâfirlerin lanetlendiğinin belirtilmesi, sorunun çoğunlukla kâfirlerden geldiğine bir işaret olabilir. Onlar ahirete inanmıyor ve bu nedenle alay etmek için soruyorlardı.

Soruya verilen cevap gayet açıktır. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Bu bilgi Peygambere de verilmemiştir. *Peygamber Allah'ın sevgili kulu idi. Seven, sevdiğinden hiçbir şeyi esirgemez. Kıyametin bilgisi aslında Peygambere verilmişti ama o, tevazusundan dolayı bunu söylemiyordu,* gibi iddialarla Peygamberin aslında kıyametin ne zaman kopacağını bildiğini ileri sürenler olmuştur. Bu tür iddialar tamamen safsata olup Allah'ı ve Peygamberini yalancı çıkarma anlamına gelir. Kıyametin ne zaman kopacağı bilgi-

si ne açık olarak ne imalı olarak ve ne de şifreler şeklinde Kur`ân'da da yer almış değildir. Melekler dâhil hiç kimse kıyametin ne zaman kopacağını bilmez.

Kıyametin ne zaman kopacağı yaratılmışların tamamından gizlenmiş olsa da bir gün gelecek ve gerçekleşecektir. Kopması yakın da olabilir, uzak da.

Peygambere inanmayan ve kıyametin kopmasını inkâr edenler, kıyamet koptuktan sonra ahirette çılgın bir ateşe atılacaklardır. Orada ebedi kalacaklar ve bu dünya hayatında Allah'tan başka taptıkları ve kendilerine bel bağladıkları kimseler onlara hiçbir yardımda bulunamayacaklardır. Bilakis, kendilerine tapmalarında bir katkıları varsa onlar da o çılgın ateşe atılacaklardır. Saptırdıkları o kimseler onlara düşman olacak, onlara azabın katlanmasını isteyeceklerdir. O zaman saptırılanlar da sapanlar da pişman olacaktır ama iş işten geçmiş olacaktır. Topluca cehenneme atılacaklardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ اٰذَوْا مُوسٰى
فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَج۪يهًا ﴿٦٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَد۪يدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا
عَظ۪يمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ
اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِق۪ينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِك۪ينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى
الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿٧٣﴾

69. **Ey iman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Unutmayın ki Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı. Musa, Allah katında itibarlı biriydi.**

70. **Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru bir söz söyleyin.**

71. **Böylece işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Her kim Allah'a ve resulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiştir.**

72. **Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik; ancak onlar bunu üstlenmekten kaçındılar ve bundan korktular. İnsan ise onu yüklendi. Şüphesiz ki insan çok zalim, çok cahildir.**

73. **Bundandır ki Allah münafık erkeklerle münafık kadınları, müşrik erkeklerle müşrik kadınları cezalandıracak; mümin erkeklerle mümin kadınlarınsa tövbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

Her peygamber kavminden eziyet görmüş ve bu eziyetlere katlanmıştır. Kavminden eziyet gören peygamberlerin başında Hz. Musa gelmektedir. O, sadece kendisine inanmayanlardan değil, inananlardan da eziyet görmüştür. Nitekim Saff sûresinin 5. âyetinde, **"Allah'ın resulü olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eziyet ediyorsunuz?"** diye serzenişte bulunmaktadır. Tur'a/dağa çıktığında buzağıya tapanlar ona inanmış olanlardı. Yine onları Mısırlıların zulmünden kurtardığında çölde sıkıntı çekip aç kaldıklarında Mısırlıların baskısı altında kalmalarının bu hayatlarından daha hayırlı olduğunu söylemişler, Kudüs fethi söz konusu olduğunda, *"git sen ve Rabbin savaşın"* demişlerdir vs. Bütün bu davranışları Hz. Musa için birer eziyet idi. Âyette müminlere hitaben *Musa'nın kavminin yaptığı gibi Peygamberinize eziyet etmeyin,* denmektedir.

Bazı müfessirler söz konusu eziyetle, Hz. Musa'nın bedeni bir kusurunun bulunduğuna dair kavminin yaptığı dedikodunun kastedildiğini söylerler. Nihayet bir gün Musa'yı çırılçıplak görmüş ve kendisinde bedeni bir kusurun bulunmadığını anlamışlar, şeklinde bir rivayet naklederler. Peygamberlerin bu tür dedikoduları ciddiye alacak kadar üzüleceklerini sanmıyoruz. Belki bir kırgınlıkları olur ama bunu dert edinmezler.

Müteakip iki âyette iman edenlerin doğru söz söylemeleri, Allah'a ve Resulüne itaat etmeleri istenildiğine göre Peygamberin kimi uygulamaları konusunda gerçek dışı abartılmış söz söyleyenler olmuş ve itaat konusunda gev-

şeklik göstermişlerdir. Musa'ya yapılan eziyetle de bu tür davranışlar kastedilmiş olmalıdır.

"Emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik; ancak onlar bunu üstlenmekten kaçındılar ve bundan korktular. İnsan ise onu yüklendi. Şüphesiz ki insan çok zalim, çok cahildir."

Burada temsili bir anlatım söz konusudur. Sözü edilen emanetin muhatabı akıl ve iradedir. Göklerle yer ve dağlar, akıl ve irade sahibi değiller ki emanete muhatap olsunlar. O halde anlatılmak istenen: göklerle yer ve dağlar insandan çok daha büyük varlıklar olmalarına rağmen, onlar emaneti yüklenmeye ehil görülmemişlerdir. Aslında akıl ve irade sahibi olması nedeniyle o emaneti yüklenmeye insan ehildir ama o da Allah'ın ve başkalarının haklarına tecavüz etmeye yatkınlığı nedeniyle çok zalim, aklını yeterince kullananlarının az olması nedeniyle de çok cahildir.

Âyette sözü edilen *"emanet"*, insanın sorumlu olduğu vahiy öğretisinin tamamıdır. Kuşkusuz söz konusu emanetin öğretisinin başında tevhit inancı gelmektedir. İnsana bu emanet yüklenmiş **"Bundandır ki Allah münafık erkeklerle münafık kadınları, müşrik erkeklerle müşrik kadınları cezalandıracak; mümin erkeklerle mümin kadınlarınsa tövbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."**

34.
Sebe Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 54 âyettir. Adını kabile veya bölge adı olan ve 15. âyette geçen ***Sebe'*** *kelimesinden almıştır.*

Mekki sûrelerin temel konuları olan tevhit, ahiret ve peygamberlik bu sûrenin merkez konularını teşkil etmektedir. Hz. Davut ve Süleyman kıssaları da sûrede yer almaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِۜ
وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَاۜ وَهُوَ الرَّح۪يمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُۜ قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي لَتَأْتِيَنَّكُمْۙ عَالِمِ الْغَيْبِۚ
لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَٓا اَصْغَرُ
مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرُ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٣﴾ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ

اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ
(٤) وَالَّذ۪ينَ سَعَوْ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ
اَل۪يمٌ (٥) وَيَرَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ الَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ (٦)
وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا
مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَف۪ي خَلْقٍ جَد۪يدٍ (٧)
اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِه۪ جِنَّةٌ بَلِ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَع۪يدِ (٨) اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ
اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ
بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُن۪يبٍ (٩)

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hamd, göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'nadır. O, her şeyi yerli yerince yapandır, her şeyden haberdar olandır.**
2. **Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve onun içinde yükseleni bilir. O, çok merhametlidir, çok bağışlayandır.**
3. **İnkâr edenler: "Kıyamet bize gelmeyecek" dediler. De ki: "Bilakis, gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki kesinlikle size gelecektir." Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey O'na gizli kalmaz. Ondan**

daha küçüğü de daha büyüğü de olsa fark etmez; her ne varsa apaçık bir kitaptadır.

4. **Allah iman eden ve salih amel işleyenlere mükâfat versin diye** (bu böyledir). **İşte onlar için bir bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.**
5. **Âyetlerimizi hükümsüz kılmaya çalışanlara gelince onlar için en kötüsünden elem verici bir azap vardır.**
6. **Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu ve onun mutlak güç sahibi olanın ve övgüyü hak edenin yoluna ilettiğini görüyorlar.**
7. **İnkâr edenler dediler ki: "Parçalanıp darmadağın olduktan sonra yeniden dirileceğinizi ileri süren adamı size gösterelim mi?"**
8. **"Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etti; yoksa onda delilik mi var?" Aksine ahirete inanmayanlar azaptalar ve derin sapıklıktalar.**
9. **Onlar, göklerde ve yerde, arkalarında ve önlerinde olanları görmediler mi? Dilesek onları yere batırır yahut gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda samimiyetle yönelen her bir kul için bir ibret vardır.**

Hamd kelimesi, *şükür* kelimesi gibi dil ile ifade edilen minnettarlık ve övgüyü ifade etmekle birlikte şükür kelimesinden daha kapsamlıdır. Yerde ve gökte her ne varsa Allah bunların tamamının hem yaratıcısıdır hem de sahibidir. Bu yüzden kendisine hamd edilmeyi sadece O hak eder. Ahirette de hamd O'nadır. Çünkü orada da her şeyin yaratıcısı ve sahibidir. Hatta orada gerçekleri örtecek perdeler olmadığından hamdi sadece O'nun hak ettiği çok aşikârdır. Cennette müminler, amellerinin karşılığının çok üstünde mükâfatlarla mükâfatlandırıldıklarını bizzat yaşayacaklar ve Allah'a hamd etmek ayrıca onlara haz verecektir.

Allah her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyden haberdar olandır. Her şey hakkında bilgisi olmayan her şeyi yerli yerince yapamaz.

Yerin içine gireni, içinden çıkanı ve yerde bulunanı da bilir. Gökte de öyle. O halde bu ifade, evrende Allah'ın bilgisi dışında olan hiçbir şeyin bulunmadığını anlatır. Somut şeyleri bildiği gibi soyut şeyleri de bilir. Kullarının işledikleri her günahı bilir ama belki yaptıklarından dönerler diye onlara mühlet verir ve döndükleri takdirde de onları bağışlar.

"İnkâr edenler: "Kıyamet bize gelmeyecek" dediler. De ki: "Bilakis,

gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki kesinlikle size gelecektir." Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey O'na gizli kalmaz. Ondan daha küçüğü de daha büyüğü de olsa fark etmez; her ne varsa apaçık bir kitaptadır."

Peygamber, inkâr edenlerin kıyametten sonra şiddetli bir azaba çarptırılacaklarını sık sık dile getiriyordu. İnkâr edenler bu sözleriyle Peygambere, her vesileyle kıyametten söz ediyorsun ama bir türlü kopmuyor. Öyleyse kopmayacaktır da, demek istiyorlardı. Kıyametin kopacağı yeminle dile getirildikten sonra önceki âyette Allah'ın bilgisinin dışında hiçbir şeyin asla kalamayacağı ifade edildiği halde burada tekrar aynı hususa değinilmektedir. Çünkü kıyametin kopması insanların amellerinden dolayı hesaba çekilmelerini gerektiren bir olay olduğuna göre, hiçbir şeyi kaçırmaksızın bu amellerin Allah tarafından bilindiğini dile getirmek gerekiyordu

Kıyametin kopmasına 4. ve 5. âyetlerde iki neden gösteriliyor:

Birincisi: İman eden ve salih amel işleyenlerin mükâfatlandırılması.

İkincisi ise, Allah'ın âyetlerini işlevsiz kılmaya çalışanların cezalandırılması.

Bu iki sebep aynı zamanda kıyametin kopacağına dair iki delildir. Nice insan yaptığı iyiliklerin hiçbir mükâfatını görmeden ölürken nice kötülük yapan da ceza görmeden bu dünya hayatından göçüp gitmektedir. Bu dünya hayatında yaptıklarının karşılığını görmemeleri, başka bir hayatın varlığının delilidir, ta ki o hayatta yaptıklarının karşılığını görsünler.

"Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu ve onun mutlak güç sahibi olanın ve övgüyü hak edenin yoluna ilettiğini görüyorlar."

Kendilerine ilim verilenlerle, Kitap Ehli'nden İslâm'ı kabul eden bilginlerinin kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi âyetin Mekke'de indirildiğine dikkat çekip o ana kadar İslâm'ı kabul eden sahabilerin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Bizce de âyet, indirildiği esnada o ana kadar İslâm'ı kabul etmiş sahabileri kastetmektedir. Ancak âyet nitelik belirlediğinden zaman içerisinde İslâm'ı seçen bütün Müslümanları kastetmektedir. Böylece âyet bu dine iman edenlerin olacağını ve bu dini seçenlerin ölçüp biçerek bilinçli bir şekilde bu dini seçtiklerini anlatmaktadır.

"İnkâr edenler dediler ki: 'Parçalanıp darmadağın olduktan sonra yeniden dirileceğinizi ileri süren adamı size gösterelim mi?"

Peygamber Mekke'de tanınan biriydi. Ama inkâr edenler kendisinden söz

ederken sıradan biriymiş gibi söz ediyorlar. Bunun iki sebebi olabilir. Onu tanıyanlar nezdinde kendisini küçümsemek ve onunla alay etmek. İkincisi ise onu tanımayanlara, saçma sapan şeyler söyleme dışında bir özelliği olmayan sıradan biri olarak tanıtmak. Her iki durumda da Peygamberi küçümseme söz konusudur.

"Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etti; yoksa onda delilik mi var?' Aksine ahirete inanmayanlar azaptalar ve derin sapıklıktalar."

Aslında onlar Peygamberin, değil Allah'a, herhangi bir insana bile iftira edecek biri olmadığını gayet iyi biliyorlardı. O güne kadar yalanına şahit olan çıkmamıştı. Aksine güvenilir olmakla aralarında şöhret bulmuştu. Aklı konusunda da hiçbir tereddütleri yoktu. Onu gayet iyi tanıyor, toplumlarının en akıllılarından biri olduğunu biliyorlardı. Ama iftiralardan biri tutmazsa diğeri tutar, en azından muhatabın kafasında tereddütler doğurur düşüncesiyle müfteridir veya delidir, dediler.

Oysa hem müfteri olan hem de aklını kullanmayan kendileridir. Yüce Allah bu hususu, iftira ve akıllarını kullanmamalarının sonucuyla ifade etmektedir: İftira etmeleri nedeniyle azaptadırlar ve akıllarını kullanmadıkları için derin bir sapmanın içine düşmüşlerdir.

"Onlar, göklerde ve yerde, arkalarında ve önlerinde olanları görmediler mi? Dilesek onları yere batırır yahut gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda samimiyetle yönelen her bir kul için bir ibret vardır."

Onların akıllarını kullanmamalarının diğer bir delili, kendi durumlarını değerlendirememeleridir. Yerde de olsalar, göğe de tırmansalar Allah'ın yarattığı evrenin dışına çıkamazlar. Önlerine doğru veya arkalarına dönüp yol alsalar yine de evrenin dışına çıkmaları mümkün değildir. İnsan evrendeki bazı varlıklara hükmedebilir. Ama bu hükmedişi de Allah'ın koyduğu kanunlar çerçevesindedir. O çerçevenin dışına çıktığında hükmetmek diye bir şeyden söz edilemez. O halde evrenin yegâne hâkimi vardır ve o da Allah'tır. Allah onları yere batıracak yahut gökten üzerlerine parçalar düşürecek olsa hiç şüphesiz buna engel olamazlar.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ مِنَّا فَضْلًاۜ
يَا جِبَالُ اَوِّب۪ي مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَد۪يدَۙ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ
سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ
بَص۪يرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌۚ
وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِۜ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ
رَبِّه۪ۜ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿١٢﴾
يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَٓاءُ مِنْ مَحَار۪يبَ وَتَمَاث۪يلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍۜ اِعْمَلُٓوا اٰلَ دَاوُ۫دَ شُكْرًاۜ وَقَل۪يلٌ مِنْ عِبَادِيَ
الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِه۪ٓ
اِلَّا دَٓابَّةُ الْاَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاَتَهُۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُه۪ينِ ﴿١٤﴾

10. Davud'a da katımızdan bir üstünlük vermiştik. Ey dağlar, onunla birlikte tesbih edin. Ey kuşlar siz de. Ona demiri de ona yumuşatmıştık.

11. Zırhlar yap ve dokumalarını ölçülere uydur. Siz de iyi işler yapın; muhakkak ki ben ne yaptığınızı gözetliyorum.

12. Sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'ın (emrine verdik). **Bakır madenini de onun için akıt-**

tık. Rabbinin izniyle eli altında çalışan cinler vardı. Onlardan da her kim emrimizden saparsa ona alevli azabı tattırırız.

13. (Cinler, Süleyman'ın) **Dileği doğrultusunda onun için görkemli köşkler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanaklar, yere sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davud ailesi, şükredin; kullarımdan şükreden azdır.**

14. Ölümüne karar verdiğimiz zaman, (cinler onun) **öldüğünü ancak asasını ağaç kurdunun yemesi sonucu yere yığılmasıyla öğrendiler. Böylece şu ortaya çıkmış oldu: cinler şayet gaybı biliyor olsalardı o alçaltıcı azapta kalmazlardı.**

Hz. Davut'a verilen üstünlük konusunda farklı şeyler söylenmiştir. O hem peygamber hem hükümdardır. Kendisine Zebur verilmiştir. Kendisine ilim yeteneği verilmiştir. Savaşta büyük bir cesaret verilmiştir. Güzel ve gür bir sesi vardır. Adalet sahibidir vs. Burada sözü edilen üstün hasletlerin tamamı onda vardır. Ama burada öncelikle kastedilen hasletler, âyetlerde sözü edilenlerdir.

Dağların ve kuşların kendisiyle tesbih etmelerini, bir mucize olarak onların da bunu yapmaları şeklinde anlayanlar olduğu gibi, Hz. Davud'un yaptığı tesbihatın dağlarda yankılanması ve kuşların da bu yankıya ötüşleriyle eşlik etmeleri şeklinde anlayanlar da olmuştur.

Âyette geçen *"evvibi"* fiilinin *tekrar edin* anlamında olduğuna pek çok müfessir dikkat çekmektedir. Kelimenin bu anlamı, Hz. Davud'un sesinin dağlarda yankılanması ve kuşların bu yankıya ötüşleriyle eşlik etmeleri şeklindeki tefsiri desteklemektedir.

"**Demiri ona yumuşattık,"** ifadesini tefsir ederken pek çok tefsirde Hz. Davud'un demiri ısıtmadan ve çekiç kerpeten gibi aletler kullanmadan ip eğirir gibi eğirdiği türünden şeyler anlatılır. Oysa burada Hz. Davud'un peygamberliğini ispat eden bir mucizesinden söz edilmiyor. Hemen sonraki âyette zırh imal ettiğinden söz ediliyor. Öyleyse burada onun bir sanatından ve sanattaki yeteneğinden söz edilmektedir. Sonuç olarak anlatılan, demiri yumuşatıp ona istediği şekli verme sanatından ve yeteneğinden, bu konudaki bilgi ve becerisinden söz edilmektedir.

"Zırhlar yap ve dokumalarını ölçülere uydur. Siz de iyi işler yapın; muhakkak ki ben ne yaptığınızı gözetliyorum."

Daha önce yapılan zırhlar levhalar şeklindeydi. Bu sebeple de ağırdı ve taşınması zordu. Halkalardan oluşan zırhın ilk olarak Hz. Davut tarafından yapıldığı söylenir. Bu sebeple yüce Allah, dokumasının ölçülü olmasına dikkat edilmesi gerektiğini buyurmaktadır.

"Siz de iyi işler yapın," cümlesiyle müfessirler Hz. Davut ve çevresinin kastedildiğini söylerler. Sadece Hz. Davut'un kastedildiğini, çoğul şeklinde *"yapın"* denilmesinin ise onun şanını yüceltmek için olduğunu söyleyenler de vardır. Elmalılı ise hitabın Muhammed ümmetine olduğu kanaatindedir. Ona göre zırh yapımı, insan canına verilen değeri gösterir. Çünkü zırh koruyucudur, savunma içindir. Oysa kılıç böyle değildir. Hz. Davut'tan zırh yapması istendikten sonra ilave bir cümle ile Müslümanlara insan canının korunması ve barış için siz de güzel şeyler yapın denilmektedir. (Elmalılı, VI, 595-596).

"Sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'ın (emrine verdik)**. Bakır madenini de onun için akıttık. Rabbinin izniyle eli altında çalışan cinler vardı. Onlardan da her kim emrimizden saparsa ona alevli azabı tattırırız."**

Burada söz, Hz. Davut'un oğlu olan Hz. Süleyman'a verilen imkânlara geçiyor. Rüzgârın Hz. Süleyman'ın ne şekilde emrine verildiğine ve onun, bundan nasıl yararlandığına dair birtakım şeyler rivayet ediliyor olsa da bu rivayetler önemsenecek sıhhatte olmadıklarından onları zikretme ihtiyacı duymuyoruz. Sözü edilen rüzgâr'ın emrine verilmesi, ticaret gemilerinin rüzgâr sayesinde gidip gelmeleridir. Allah'ın tabiata hâkim kıldığı kanunları araştırıp bilen herkes bunlardan yararlanır. Hz. Süleyman da bir aylık mesafeye kadarki rüzgârların hareketleri, şiddet ve yönleri hakkında yaptığı gözlemlere dayanarak ticaret gemilerini yönlendiriyordu.

Bakır diye tercüme ettiğimiz *"kıtr"* kelimesi, katran ve petrol şeklinde de anlaşılmıştır. Bizce burada da klasik tefsirlerde sözü edilen üç gün üç gece falan bölgede maden kuyusundan bakır eriyiği aktı, şeklindeki rivayetlerde anlatılanlardan çok Hz. Süleyman'ın bakır eritme ocakları yapması kastedilmiştir.

Hz. Süleyman'a verilen imkânlardan biri, cinlerin kendisine itaat etmeleri ve emrinde kendisi için çalıştırılmalarıdır. Emrine karşı gelenleri ise cezalandırıyordu. Cinlerin kendisi için ne yaptıkları ise hemen sonraki ayette şöyle sıralanmaktadır:

"(Cinler, Süleyman'ın) **Dileği doğrultusunda onun için görkemli köşkler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanaklar, yere sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davud ailesi, şükredin; kullarımdan şükreden azdır."**

Âyetten cinlerin sanat işlerinde maharetli oldukları anlaşılmaktadır. Görkemli köşkler şeklinde çevirdiğimiz *"mehârib"* kelimesi, yüksek ve görkemli binalar, kaleler, saraylar, mabetler gibi anlamlara gelir.

Yapılan binalardan ve yemek pişirmek için imal edilen havuz büyüklüğünde kazanlardan Hz. Süleyman döneminde zenginlik ve ihtişamın hangi seviyelerde olduğu anlaşılmaktadır.

Camilerde imamlar için yapılan mihraplar hicri ikinci asırda ortaya çıkmıştır. Başta kıblenin yönünü göstermek için kıble duvarında küçük bir pencere yapılıyordu. Zamanla pencere büyütüle büyütüle günümüzdeki mihrap şeklini aldı. (İbnu Âşur, XI, 363).

Cinlerin yaptıkları heykellere gelince bunların bakır, cam, taş vs.den yapılmış melek ve hayvan şekilleri oldukları söylenir. Mesela sarayının çevresinde aslan heykelleri vardı.

Bazıları ise Hz. Süleyman'a cinlerin yaptıkları heykellerin ağaç gibi cansız varlıkların heykelleri olduklarını söylerler.

"Ölümüne karar verdiğimiz zaman, (cinler onun) **öldüğünü ancak asasını ağaç kurdunun yemesi sonucu yere yığılmasıyla öğrendiler. Böylece şu ortaya çıkmış oldu: cinler şayet gaybı biliyor olsalardı o alçaltıcı azapta kalmazlardı."**

Rüzgâra ve cinlere hükmetse, köşk ve saraylara sahip olsa, kuşdilini bilse, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber ve muhteşem bir hükümdar olsa da insan ölümlüdür ve eceli geldiğinde ölecektir. Hem de sessiz sedasız ve kimsenin haberi olmadan bir köşede de ölebilir. İşte Hz. Süleyman bu şekilde ölmüştür.

Cinlerin gaybı bildikleri inancı yaygın bir inançtır. Oysa onlar da ancak şahit olduklarını bilirler. Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan cinler ağır işlerde çalışıyorlardı. O, asasına dayanmış vaziyette ölmüş ve cinler bunu bilememişlerdir. Onun öldüğünü bilselerdi, o ağır işte çalışmaya devam etmezlerdi. Onun öldüğü ancak bir kurtçuğun asasını kemirmesi sonucu kırılması ve bedeninin yere yığılmasıyla ortaya çıktı. O halde o ana kadar öldüğünü bilmiyorlardı. Şâyet gaybı biliyor olsalardı yanı başlarında ölen Hz Süleyman'ın öldüğünün farkına varırlardı.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا
مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾
فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ

جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَاَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾
ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُواۜ وَهَلْ نُجَازٓي اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا
بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّت۪ي بَارَكْنَا ف۪يهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا
ف۪يهَا السَّيْرَۜ س۪يرُوا ف۪يهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِن۪ينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا
رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَاد۪يثَ
وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْل۪يسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا فَر۪يقًا
مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ
مَنْ يُؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا ف۪ي شَكٍّۜ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ حَف۪يظٌ ﴿٢١﴾

15. **Sebe' halkı için kendi yurtlarında alınacak bir ibret vardı. Biri sağda ve biri solda iki bahçe vardı. Rabbinizin rızkından yiyin ve O'na şükredin; güzel bir yurt ve çok bağışlayan bir Rab!...**

16. **Fakat onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik ve iki bahçelerini buruk yemişli, acı meyveli ve biraz da sedir ağacına çeviriverdik.**

17. **Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Nankörlerden başkasını biz hiç cezalandırır mıyız?**

18. **Onlar ile kendilerine bereket verdiğimiz kentler arasında sırt sırta devam edip giden kentler var ettik ve bunlar arasında gidiş-geliş imkânları yarattık. Günlerce ve gecelerce güven içerisinde aralarında yol alın.**

19. Fakat onlar: "Rabbimiz, sefer mesafelerinin arasını uzak kıl!" dediler. Kendilerine zulmettiler. Biz de onları darmadağın edip ibretle kendilerinden söz edilen bir kavim haline getirdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

20. İblis, onlar hakkında düşündüğünü gerçekleştirdi de müminlerden bir grup hariç hepsi ona tabi oldu.

21. Onun onlar üzerinde herhangi bir hâkimiyeti yoktu; ancak biz ahirete iman eden ile onun hakkında kuşkusu olanı bilmek istedik. Rabbin her şeyi koruyup gözetendir.

Sebe'/Sebâ/Sabâ halkı Hz. Süleyman döneminde güneşe tapan müşrik bir kavimdi. Kraliçelerinin Hz. Süleyman'a gelip iman etmesiyle onlar da hak dini seçmişlerdi. Ama zamanla hak dinden saptılar.

Arap yarımadasının güney batısında bugün Yemen olarak bilinen Sabâ ülkesi, adını, kurucusu Sebe' b. Yeşcüb'tan almaktadır. Ahd-i Atik'te, Roma, Yunan ve Arap edebiyatında sıkça sözü edilen ülke, muhteşem bir güzelliğe sahipti. Kişi nerede otursa sağında bir bahçe, solunda bir bahçe bulunurdu.

Ülke topraktan elde ettiği gelirin yanında ticaretten de önemli bir gelir elde ediyordu. Baharat yolu bu ülkeden geçiyordu.

Ne var ki ülkenin dirliği bu şekilde devam etmedi. Sulamak için yaptıkları baraj yıkıldı. Ülke sel felaketiyle karşı karşıya geldi.

"Fakat onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik ve iki bahçelerini buruk yemişli, acı meyveli ve biraz da sedir ağacına çeviriverdik."

Barajın yıkılışına dair birtakım rivayetler nakledilir. Bunların doğruluğunu teyit edecek sağlıklı bir dayanaktan söz edilemez. Baraj şu veya bu şekilde yıkılmıştır. Yüce Allah'ın, *"seli üzerlerine biz gönderdik"* demesi, barajın mutlaka olağanüstü bir yolla yıkılmasını gerektirmez. Barajın onarım ve bakımını ihmal etmeleri nedeniyle baraj yıkılmış olsa yahut aralarında anlaşmazlık çıkıp taraflardan biri barajı yıkmış olsa yine böyle bir ifade kullanılabilir. Fiilin Allah'a izafe edilmiş olması olayın normal sebepler çerçevesinde olmasına engel değildir. Çünkü söz konusu sebep ve sonuç kanunlarını koyan Allah'ın kendisidir. O halde baraj nasıl yıkılmış olursa olsun, Allah'ın emir ve yasaklarına muhalefetleri sebebiyle, daha açık bir ifadeyle yıkılmaması için emir ve yasaklarına riayet etmemelerinden ve tabiata hâkim kıldığı kuralları gözetmemelerinden dolayı yıkılmıştır. Barajın yıkılışından sonra da varlıklarını sür-

dürdüler ama o bol verimi kaybettiler; geriye acı meyveler ve çorak bir toprak kaldı. **"Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Nankörlerden başkasını biz hiç cezalandırır mıyız?"** Burada dünyevi bir cezalandırmadan söz edilmektedir. Bireyler yapmadıkları şeyler sebebiyle dünyada kimi sıkıntı ve musibetlere maruz kalabilirler. Karşılaştıkları bu sıkıntı ve musibetler onlar için imtihan vesileleridir. Ama anladığımız kadarıyla toplumlar böyle değildir. Onların başlarına gelen felaketler mutlaka yaptıkları sebebiyledir. Bu sebeple de çoğunlukla işledikleri suç nevinden bir cezayla cezalandırılırlar. Örneğin barajın duvarlarını daha şiddetli yağmura karşı korunaklı inşa etmemiş yahut zamanı geldiğinde bakımını yapmamış olabilirler.

"Onlar ile kendilerine bereket verdiğimiz kentler arasında sırt sırta devam edip giden kentler var ettik ve bunlar arasında gidiş-geliş imkânları yarattık. Günlerce ve gecelerce güven içerisinde aralarında yol alın."

Bereketlendirilen kentlerle Şam ve Filistin topraklarının kastedildiği söylenir. Yemen üzerinden gelen ticaret yolu bu bölgelere uğruyor ve Avrupa'ya uzanıyordu. İşte bu âyette bu yolun güvenli, yolculuğa elverişli bir yol olduğu ve yerleşim yerleri arasındaki mesafelerin ölçülü olduğu anlatılmaktadır. Sabah bir yerleşim alanından hareket eden kervan karanlık basmadan diğer yerleşim birimine ulaşabiliyordu. Yerleşim birimlerinin arasındaki mesafenin ölçülü ve düzenli olması kervanın işini kolaylaştırıyordu.

"Fakat onlar: "Rabbimiz, sefer mesafelerinin arasını uzak kıl!" dediler. Kendilerine zulmettiler. Biz de onları darmadağın edip ibretle kendilerinden söz edilen bir kavim haline getirdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır."

Şehirlerin birbirlerine yakın oluşu, aralarında yol alan kervanların işlerini kolaylaştırıyordu ama bazı toplumları gelir bolluğu ve rahat bir hayat şımartır. Sabâ halkını da bolluk ve kolay hayat şımartmıştı. Muhtemelen kendilerine içinde bulundukları bu nimetleri hatırlatarak Allah'ın birliğine ve emirlerine itaat etmeye çağıranlar olduğunda şımarıklık sonucu **"Rabbimiz, seferlerimizin arasını uzaklaştır"** demişlerdir. Belki de bu sözleriyle *"kimse bu düzenimizi bozamaz"* demek istemişlerdi.

lere şükretmemişti. Dağılan halk Arabistan yarımadasının çeşitli bölgelerine göç etti.

"**İblis, onlar hakkında düşündüğünü gerçekleştirdi, müminlerden bir grup hariç hepsi ona tabi oldu.**"

Sabâlıların az bir kısmı tevhid inancı üzere devam etmiştir. Diğerleri şeytana uymuşlardı.

İnsanların yeryüzünde ilk yaratıldıklarında da şeytan onları aldatmak için her yola başvuracağına dair yemin etmişti. O zaman da yüce Allah, isteyerek kendisine tabi olanlar dışında iman edenler üzerinde zorlayıcı bir baskısının olmayacağını dile getirmişti. (Hicr 15/42). İşte insanlığın ilk dönemlerinde şeytan-insan ilişkisi konusunda söylenenlerin pratik hayattaki bir kesiti burada dile getirilmektedir: "**Onun onlar üzerinde herhangi bir hâkimiyeti yoktu. Ancak biz ahirete iman eden ile onun hakkında kuşkusu olanı bilmek istedik. Rabbin her şeyi gözetlemektedir.**"

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾
وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ
قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ
﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ وَإِنَّا
أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْأَلُونَ
عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا

ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ أَرُونِيَ
الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ
مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ
يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

22. De ki: "Allah'tan başka haklarında iddialarda bulunduklarınıza yalvarıp yakarın. Onlar gökte de yerde de zerre ağırlığınca bir şeye sahip değildir. Onların bu ikisinde herhangi bir ortaklığı olmadığı gibi Allah'a yönelik herhangi bir destekleri de söz konusu değildir.

23. Kendisine izin verdiği müstesna, O'nun katında şefaat de fayda vermez. Nihayet kalplerinden korku giderildiği zaman; "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. Derler ki: "Gerçeği." O yücedir, büyüktür.

24. De ki: "Gökten ve yerden kim size rızık vermektedir?" De ki: "Allah! O halde ya biz yahut siz; iki taraftan biri ya hidayet üzeredir veya apaçık bir sapıklıktadır."

25. De ki: "Bizim işlediğimiz suçlar sizden sorulmaz, sizin işledikleriniz de bizden sorulmaz."

26. De ki: "Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra adaletle aramızda hüküm verecektir. O adaletle hüküm verendir ve bilendir."

27. De ki: "O'na ortak koştuklarınızı bana gösterin. Hayır, öyle şey olamaz. Bilakis O Allah'tır. O yegâne galiptir, hikmet sahibidir."

28. Biz seni insanların tamamına müjdeleyici ve uyarıcı olman dışında bir amaçla göndermedik; fakat insanların çoğu bilmez.

29. "Eğer doğru iseniz, şu tehdit ettiğiniz azap ne zamanmış" derler.

30. De ki: "Size öyle bir gün belirlenmiş ki ondan ne bir an geri bırakılmayı talep edebilirsiniz ne de öne alınmayı."

Allah'a ortak koşanlar, ortak koştuklarının Allah katında itibar sahibi olduklarına, bu yüzden Allah'ın kendilerine gökte ve yerde bir takım yetkiler verdiğine ve katında şefaat edeceklerine inanırlar. Oysa Allah dışında taptıkları ve kendilerinden birtakım isteklerde bulundukları putlar, melekler ve diğer ortak koşulan varlıklar gökte ve yerde hiçbir şeye sahip değiller ki kendilerinden istekte bulunanlara bir yararları dokunabilsin. Onların Allah'a bir ortaklıkları yahut herhangi bir konuda Allah'a destek çıkıp O'na yardımları da söz konusu değildir. Bu sebeple bunlar Allah katında kimseye şefaat edemezler.

"Kendisine izin verdiği müstesna, O'nun katında şefaat de fayda vermez. Nihayet kalplerinden korku giderildiği zaman; "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. Derler ki: 'Gerçeği.' O yücedir, büyüktür."

İzin, şefaat edecekler hakkında mı yoksa şefaat edilecekler hakkında mı kullanılmıştır? Her iki görüş de ileri sürülmüştür. (Kurtubi, XIV, 260). İznin şefaat edilecekler hakkında söz konusu edildiğini söyleyenler, önceki âyette kendilerinden bahsedilen kâfirlere şefaat edilsin diye izin verilmeyeceğini ve ahirette bu mesele kesin olarak kendileri nezdinde de tahakkuk edince dünya hayatında Peygamberlerin kendilerine anlattıklarını hatırlayıp *"Evet, Rabbimiz gerçeği söylemiştir"* diyeceklerdir. (Taberi, XX, 395).

İznin şefaat edecekler hakkında söz konusu edildiğini söyleyenler ise şefaat edecekleri kimseler hakkında izin verilince onlar korkuya kapılacak, kalpleri yatışınca da Rabbin ne buyurduğunu birbirlerine sorduklarında *"gerçeği buyurdu"* diyeceklerdir. (İbnu Kesir, VI, 514).

Müfessirlerin çoğu sözü edilen şefaatin ahiretle ilgili olduğunu söylemektedir. Dünyaya ait olduğunu söyleyenler de vardır. (bk. Kurtubî, XIV, 260). Buhari, Tirmizi ve İbnu Mâce'nin naklettiği bir rivayetten de sözü edilen şefaatin dünya ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü söz konusu rivayette Allah bir şeye hüküm verdiğinde gökteki meleklerin o emre boyun eğerek kanat çırptıkları "**Nihayet kalplerinde korku giderildiği zaman, 'Rabbiniz ne buyurdu?"** diye sorulduğunda **"Gerçeği. O yücedir, büyüktür"** dedikleri anlatılmaktadır. (Buhari, Tevhid 32; Tirmizi, Tefsir 34; İbnu Mâce, Mukaddime 13).

Müşrik Araplar ahirete inanmadıklarından Allah'a ortak koştukları putlarının geri kalan ömürlerinde kendilerine Allah nezdinde şefaat edeceklerine inanıyorlardı.

Belirtelim ki şefaatin ancak izin ile olacağının söylenmesi, mutlaka izin verileceği anlamına da gelmez. Ayrıca ahirette şefaatin olmayacağı Kur'ânda açıkça ifade edilmektedir. (Bakara 2/254). Şefaatin tamamı Allah'ındır. (Zümer 39/44).

Kulluk ve mutlak itaat, ancak bu evrenin ve insana verilen nimetlerin sahibi olan Allah'a yapılır. Bu yüzden gökten ve yerden insana rızık verenin Allah olduğu hatırlatılıyor. Çünkü insana rızık vermeyen ne ona şefaat edebilir ne de ona bir fayda vermeye maliktir.

Peygamber, kime kulluk etmek gerektiğinin kriterini verdikten sonra *"ben doğru yoldayım, siz de sapık yoldasınız"* demiyor. "**O halde ya biz yahut siz; iki taraftan biri ya hidayet üzeredir veya apaçık bir sapıklıktadır,"** diyerek değerlendirme yapmayı karşı tarafa bırakıyor. Belki öylesi onların vicdanını daha iyi harekete geçirir ve inada kapılmadan hakkı kabul ederler. Peygamber ayrıca, **"bizim işlediğimiz suçlar sizden sorulmaz, sizin işledikleriniz de bizden sorulmaz,"** diyerek karşı tarafı kendi durumlarını gözden geçirmeye daha çok sevk etmekte, yaptıklarının hesabını kendilerinin vereceğini hatırlatmaktadır. Ardından da meselenin çözümü Allah'a havale edilmektedir: **"Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra adaletle aramızda hüküm verecektir. O adaletle hüküm verendir, bilendir."**

"De ki: 'O'na ortak koştuklarınızı bana gösterin. Hayır, öyle şey olamaz. Bilakis O Allah'tır. O yegâne galiptir, hikmet sahibidir."

O ortak koştuklarının Allah'a ortak koşulmaları gerektiğine dair bir delil isteniyor olmalıdır. Mesela, gökte ve yerde Allah'a ortak olduklarına inandıkları kimselerin kendilerini ortak koşanlara rızık verdiklerine dair bir delil getirsinler. Böyle bir delil getiremezler.

"Biz seni insanların tamamına müjdeleyici ve uyarıcı olman dışında bir amaçla göndermedik; fakat insanların çoğu bilmez."

İslâm'ın bütün insanlığa gönderilmiş bir din olduğunu gündeme getiren âyetlerden biri budur.

Yukarıdaki âyetlerde müşrik Araplar muhatap alınmıştı. Taptıkları putların yerde ve gökte Allah'a bir ortaklıklarının bulunmadığı anlatıldı ve nihai hesabın Allah'a verileceği hatırlatıldı. Bu âyette ise onlara, *"siz bu risalete inanmazsanız, elbet ona inanan çıkacaktır. Çünkü o, bütün insanlara gönderilmiştir,"* denmektedir. Böylece o müşriklere Peygamberin kendi aralarından seçilmiş biri olmasının değerini bilmeleri öğütlenmektedir.

"Eğer doğru iseniz, şu tehdit ettiğiniz azap ne zamanmış, derler."

Müşrik Araplar, ileri sürülen delillere cevap veremediklerinde Peygambe-

re sözünü ettiği azabın bir an önce gelmesini yahut hissi bir mucize getirmesini isterler. Bu âyette de yaptıkları budur. Her dönemde cahil kesimin gündeminde ceza ve mucizeler vardır. Olağanlar üzerinde değerlendirme yapmayı, ceza ve mükâfatta, övmek ve yermek konularında ölçülü olmayı bilmezler, överlerse göklere çıkarır, yererlerse yerin dibine batırırlar. Peygamberlik denince de akıllarına ya ceza gelir veya mucize. Özellikle bu iki meselede çok acelecidirler.

Her şeyin belirlenmiş bir vakti vardır: "**De ki: 'Size öyle bir gün belirlenmiş ki ondan ne bir an geri bırakılmayı talep edebilirsiniz ne de öne alınmayı.**"

وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذ۪ي بَيْنَ
يَدَيْهِۜ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ يَرْجِعُ
بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَۚ يَقُولُ الَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا
لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٣١﴾
قَالَ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِم۪ينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ
اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُٓ اَنْدَادًاۜ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۜ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ ف۪ٓي اَعْنَاقِ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ
هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَذ۪يرٍ

إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ
أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

31. **İnkâr edenler dediler ki: "Biz, bu Kur'ân'a da ondan önce gelene de asla inanmayacağız. Şayet sen şu zalimlerin Allah'ın huzurunda duruşlarını bir görsen, birbirlerine laf yetiştirmeye çalışırlar. Zayıf düşürülenler, büyüklük taslayanlara derler ki: "Siz olmasaydınız, biz iman edenlerden olurduk."**

32. **Büyüklük taslayanlar, zayıf düşürülenlere şöyle diyeceklerdir: "Yani size hidayet geldikten sonra biz mi sizi ondan uzaklaştırdık? Hayır, zaten siz kendiniz suçluydunuz."**

33. **Küçük düşürülenler, büyüklük taslayanlara derler ki: "Gece-gündüz işiniz hile idi; çünkü hep Allah'ı inkâr etmemizi, O'na ortaklar koşmamızı bizden isterdiniz." Azabı gördüklerinde ise pişmanlıklarını içlerine atar susarlar. Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Şimdi onlar yaptıklarının cezasından başkasıyla cezalandırılmıyorlar.**

34. **Biz, hiçbir beldeye bir korkutucu göndermemişiz ki oranın şımarık zenginleri şunu söylemiş olmasın: "Katiyen biz, kendisiyle birlikte gönderildiğiniz şeyleri inkâr ediyoruz."**

35. **Ayrıca dediler ki: "Mallarımız, çocuklarımız sizinkilerden daha çok; bu sebeple biz azap görecek değiliz."**

36. **De ki: "Rabbim rızkı dilediğine bol verir, dilediğine kısar; fakat insanların çoğu bunu bilmez."**

den onların ahiretteki halleri tasvir edilmektedir: "**Şayet sen şu zalimlerin Allah'ın huzurunda duruşlarını bir görsen, birbirlerine laf yetiştirmeye çalışırlar. Zayıf düşürülenler, büyüklük taslayanlara derler ki: 'Siz olmasaydınız, biz iman edenlerden olurduk.**" Bu dünya hayatında bir çark kurulmuş dönmektedir. Büyüklük taslayanlar vardır ve onların bu davranışlarını kabullenip onları büyük ve önder olarak görenler vardır. Her iki taraf için de hayat çarkı dönmektedir. Ama ahirette aralarındaki uyum bozulacak ve zayıf düşürülenler diğerlerine: **"Siz olmasaydınız biz iman edenlerden olurduk"** diyeceklerdir. Bu dünya hayatında büyüklük taslamış olanlar ise kötülüğe önderlik ettikleri halde o zayıf düşürülenlerin sapmalarında hiçbir paylarının olmadığını savunarak zayıf düşürülenlere şöyle diyeceklerdir: **"Yani size hidayet geldikten sonra biz mi sizi ondan uzaklaştırdık? Hayır, zaten siz kendiniz suçluydunuz."** Birbirlerini suçlamaları devam edecek ama azabı gördüklerinde iki taraf da büyük bir pişmanlık duyarak susacaktır. Ne var ki pişman olmalarının artık kendilerine bir yararı olmayacaktır.

"Biz, hiçbir beldeye bir korkutucu göndermemişiz ki oranın şımarık zenginleri şunu söylemiş olmasın: 'Katiyen biz, kendisiyle birlikte gönderildiğiniz şeyleri inkâr ediyoruz."

Sefahate dalmış servet ve yetki sahipleri peygamberlere karşı gelenlerin başında gelirler. Bu toplumsal bir kanundur. Her peygambere bu sınıf karşı çıkmıştır. Toplumun bu kesimi kendisini beğenmiş ve müstağnidir. Çünkü toplum içerisinde elde ettikleri makamın bütünüyle kendi becerileri sonucu olduğuna inanırlar. Derler ki: **"Mallarımız, çocuklarımız sizinkilerden daha çok; bu sebeple biz azap görecek değiliz."** Elde ettikleri servet ve sahip bulundukları güç ve itibar, onlara göre Allah'ın gözde kulları olmaları nedeniyledir. Allah kendilerini seviyor ki bunca servet ve gücü onlara vermiştir. Allah bu dünyada kendilerine bu denli değer veriyorsa ahirette de onları cezalandırmayacaktır. Oysa bu şımarık tavırlarıyla sadece kendilerini değil toplumlarını da helake götürüyorlar.

"De ki: 'Rabbim rızkı dilediğine bol verir, dilediğine kısar; fakat insanların çoğu bunu bilmezler."

Bu dünya hayatında imkânlara sahip olmak, Allah'ın sevgili kulu olmanın delili değildir. İnsan haksızlık yaparak da servet biriktirebilir. Servet biriktirmenin kanunları ile iyi insan olmanın kuralları birebir örtüşmez; her birinin farklı kanun ve kuralları vardır. Ayrıca servet elde etmek, sadece o serveti kazananın maharetiyle ilgili bir şey de değildir. Bunun başka sebepleri de vardır. Bütün bu sebeplerin, hatta o kimsenin kendisinin de yaratıcısı Allah'tır.

Allah'ın bu dünya hayatında verdiği servet bir mükâfat değildir, imtihan aracıdır. Bu yüzden servete sahip olmanın Allah katında değerli olmak veya olmamakla bir ilişkisi yoktur.

وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى
اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاًۘ فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ
بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ ف۪ٓي
اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿٣٩﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَم۪يعاً ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِيَّاكُمْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْۚ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّۚ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَفْعاً وَلَا ضَرّاًۜ وَنَقُولُ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّت۪ي
كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا
مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُر۪يدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬كُمْۚ
وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًىۜ وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا

جَٓاءَهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا
وَمَٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذ۪يرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُل۪ي فَكَيْفَ كَانَ
نَك۪يرِ ﴿٤٥﴾

37. Mallarınız da sizi bize yaklaştıracak değildir evlatlarınız da; ancak inanıp salih amel işleyen başka. Onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde emniyet içindedirler.

38. Âyetlerimizi engellemeye çalışanlarsa azapla yüz yüze gelecekler-dir.

39. De ki: "Şüphesiz ki Rabbim kullarından diledikleri için rızkı bol bol verir ya da kısar; siz her ne infâk ederseniz onun yerini doldurur. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

40. O gün hepsini bir araya toplar ve sonra meleklere: "Bunlar mı size tapıyordu?" der.

41. Melekler der ki: "Seni her türlü eksiklikten uzak tutarız; koruyucumuz onlar değil sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı."

42. Artık bugün birbirinize herhangi bir yarar ya da zarar verme imkanınız yoktur. Zalimlere deriz ki: "Yalanlamış olduğunuz şu ateşin azabını tadın."

43. Âyetlerimiz açık delililler halinde onlara okunduğu zaman demişlerdi ki: "Bu adam sizi babalarınızın taptıklarından alıkoymak isteyen biridir." Yine demişlerdi ki: "Bu, uydurulmuş bir iftiradan başkası değildir." O kâfirler kendilerine hak geldiğinde de onun için: "Bu, apaçık bir sihirden ibarettir." demişlerdi.

44. Hâlbuki biz onlara okuyacakları bir kitap vermemiş ve senden önce de onlara herhangi bir uyarıcı göndermemiştik.

45. Onlardan öncekiler de yalanlamıştı. Bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine bile erişmemişlerdir. Peygamberlerimi yalanladılar; ama beni inkâr etmek nasılmış gördüler.

34. âyette mallarının ve çocuklarının çokluğunu, Allah tarafından sevilmelerinin ve O'na yakın oluşlarının bir kanıtı olduğunu ileri sürmüşlerdi. İlk âyette bunların Allah katında bir anlam ifade etmediği ve Allah katında değerli olmanın yolunun iman ve salih amel olduğu anlatılmaktadır. O halde sadece mal sahibi olmak değil, malını Allah yolunda infak etmek; yine çok çocuk sahibi olmak değil, çocuklarını Allah'ın emir ve yasaklarına riayet edecek şekilde eğitmek salih ameldir. Mal ve çocuk ancak o zaman Allah katında anlam ifade eder. Zengin olmak, çok çocuğu olmak, şu veya bu soydan gelmek ve şu makamı işgal etmek gibi hususlar kişinin Allah katında değerini arttırmaz. Bu gibi şeyler, cahiliye inancına sahip kimseler nezdinde bizzat üstün değer olarak kabul görüyordu. Allah katında değerli olan ise iman ve salih ameldir.

Âyette "**Ancak inanıp salih amel işleyen başka,**" denilerek ancak iman ve salih amelin Allah katında bir değerinin olduğu belirtildikten sonra iman edip salih amel işleyenin kat kat mükâfatlandırılacağı ifade edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de cennetten veya mükâfattan söz edildiğinde mutlaka imanla birlikte salih amel zikredilmektedir. Daha önce de birkaç kez dikkat çekmiştik: İnsanın davranışlarına etki etmeyen imanın bir anlamı yoktur. Aslında böyle bir iman da söz konusu değildir. Gerçekten iman etmiş kimsenin imanı mutlaka davranışlarına ve hayat felsefesine etki eder.

İnanmamak azabı gerektiren bir durumdur. Ancak başkalarının inanmamaları için çalışmak daha şiddetli azabı gerektirir. Bu yüzden 38. âyette olduğu gibi bu çaba içerisinde olanlar ayrıca zikredilmektedir.

"De ki: 'Şüphesiz ki Rabbim kullarından diledikleri için rızkı bol bol verir ya da kısar; siz her ne infâk ederseniz onun yerini doldurur. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Dünya nimetleriyle ahiret nimetleri birbirlerinin alternatifi şeyler değildir. Ahirette nimetlere kavuşacak kişi, dünya hayatında da nimetler içerisinde olan ve rızkı bollaştırılmış kişi olabilir. Hatta rızkı bollaştırılmış kişi Allah yolunda infak ettiği takdirde bu, ahirette nimetler içerisinde olmanın önemli sebeplerinden biridir. Ama bu dünya hayatında bol mal ve nimetlere kavuşanın mutlaka ahirette de böyle olacağı anlamına gelmez.

Yapılan infakın yerine başkasının verilmesi dünya hayatında iki şekilde olabilir: Ya yapılan infakın yerine gerçekten başka maddi imkânlar verilir yahut infak eden kişi kanaatkârlık duygusunu kazanır ve böylece malında mali bir eksilme hissetmez, hatta mutlu olur. Ama dünya hayatında bu ikisi gerçekleşmezse ahirette mutlaka yapmış olduğu infakın karşılığını kat kat alır.

Âyetin sonunda Allah'ın rızık verenlerin en hayırlısı olduğunun belirtilmesi, iman edenleri daha fazla infaka teşvik içindir. Çünkü infakın yerini dolduracak olan Allah'tır ve bu, yerini doldururken bol vereceğine işarettir.

"O gün hepsini bir araya toplar ve sonra meleklere: 'Bunlar mı size tapıyordu?' der."

Kendisinin bir katkısı yoksa Allah'a ortak koşulan kimse suçlu değildir. Meleklere ta ilk çağlardan itibaren tapanlar olagelmiştir. Meleklerin bunda suçları var mıdır? Suçlu olan, kendisine tapınılmasını isteyen kimsedir. Ama Allah, ister suçlu olsun, ister suçsuz olsun istisnasız tapınılan herkese soracaktır: **"Kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi saptılar?"** (Furkan 25/17). Meleklere sorulan bu soruda, hem kendilerine tapanların böyle davrandıklarına dair şahitlikleri hem de kendilerine tapınılmasını isteyip istemedikleri sorulmaktadır.

"Diyecekler ki: 'Her türlü eksiklikten uzak tutarız; koruyucumuz onlar değil sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı."

Sorulan soruya melekler Allah'ın eksikliklerden münezzeh olduğunu söyleyerek ortak koşulmaktan yüce olduğunu, bu sebeple de kendilerinin O'na ortak koşmalarının asla söz konusu olamayacağını söylüyorlar. İnsanlar kendilerini Allah'a ortak koşmuşlarsa buna meleklerin rızaları yoktur. Bu sebeple onlar: *"İnsanlar bize taparlarken aslında cinlere/şeytanlara tapıyorlardı. Çünkü onlara bize tapmayı fısıldayanlar, şeytanlardır. Şeytanların fısıldadıklarına inandıkları için bize taptılar"* diyeceklerdir. O halde âyet, cinlerin/şeytanların sözlerine itirazsız itaat edilmesini onlara ibadet olarak tanımlamaktadır.

"Artık bugün birbirinize herhangi bir yarar ya da zarar verme imkanınız yoktur. Zalimlere deriz ki: 'Yalanlamış olduğunuz şu ateşin azabını tadın."

Allah dışında kendilerine tapınılanların tapanlara ve bunların onlara faydası olmadığı gibi karşılıklı zararları da olamaz. Allah'tan başkasına tapanlar genelde o taptıklarının ahirette kendilerine şefaat edeceklerini düşünürler. Her daim Allah'a ibadet eden ve Allah tarafından değerli kullar diye tanımlanan meleklerin bile kendilerine tapanlara bir şefaatleri söz konusu olmayacaktır. Onlara tapan zalimlere de ahirette, ateşin azabını tadın, denilecektir.

"Âyetlerimiz açık deliller halinde onlara okunduğu zaman demişlerdi ki: 'Bu adam sizi babalarınızın taptıklarından alıkoymak isteyen biridir.' Yine demişlerdi ki: 'Bu, uydurulmuş bir iftiradan başkası de-

ğildir.' O kâfirler kendilerine hak geldiğinde de onun için: 'Bu, apaçık bir sihirden ibarettir.' demişlerdi."

Âyetlerle kastedilen Kur'ân âyetleridir ve *bu adam* dedikleri de Peygamberdir. Hakaret olsun diye Peygamberden söz ederken bu şekilde bahsediyorlar. Babalara körü körüne bağlılık, inanmayan toplumların işidir. Bu sebeple önemli bir problem olarak Peygamberin kendilerini babalarının taptıklarından alıkoymak istediğini ileri sürüyorlar.

Müslüman kişi ataları doğru yoldaysa onlara saygı gösterir ve onlara rahmet okur. Ama körü körüne onlara bağlı değildir, onların işlemiş oldukları hatayı savunmaz. Günümüzde Müslümanlar arasında geçmişlerine körü körüne bir bağlılıktan ve onların hatalarını da savunmaktan söz edilebilir. Bizce bunun başlıca iki sebebi vardır:

Birincisi: Günümüz Müslümanlarının beslendiği bu anlayışın kaynağı İslâm olmayıp çağdaş bir takım ideolojilerdir.

İkincisi: Günümüzde farklı düşünce ve eğilimler, iletişim imkânlarının artması nedeniyle çok süratli bir şekilde yayılabilmektedir. Dolayısıyla İslâm toplumlarında geçmişlerinin inançlarından bütünüyle uzaklaşmış kesimler yetişmekte ve bu kesimler iftira derecesine varacak kadar geçmişi karalamaktadırlar. Bu durum dine bağlı kesimlerde reaksiyon uyandırmakta, hatalarıyla birlikte geçmişi savunmalarına sebep olmaktadır.

Belki bu konuda başka sebepler de sıralamak mümkündür ama kanaatimizce en önemlileri bu iki sebeptir.

Müşrikler, kendilerince tehlikeli buldukları Peygamberin niyetini dile getirdikten sonra Kur'ân'a yöneliyor ve Peygamberin kendisinin Kur'ân'ı uydurup bir iftira olarak Allah'tan geldiğini söylediğini ileri sürüyorlardı. Oysa Kur'ân onlara meydan okumuştu, Allah katından olmadığını söylüyorsanız, siz söz ehlisiniz ve bu işten iyi anlarsınız, Kur'ân'ın bir benzerini getirin diye meydan okumuştu. Ama onlar buna cevap vereceklerine Kur'ân-ı Kerim'e iftira atmaya devam ettiler.

İnkâr edenlerin bir kısmı Kur'ân'ın iftira mahsulü olduğunu söylerken bir kısmı da onun bir büyü olduğunu söylüyordu.

"Hâlbuki biz onlara okuyacakları bir kitap vermemiş ve senden önce onlara bir uyarıcı göndermemiştik."

Şu müşrik Araplara daha önce Allah'a ortak koşun yahut hak yolu izleyin diye bir peygamber gönderilmemiştir ki Kur'ân'ı ve Peygamberi yalanlamalarının bir dayanağı bulunsun.

Araplara çok uzun müddettir peygamber gönderilmemişti. Bu husus kendilerine hatırlatılarak bu gibi konularda cahil oldukları ve bu sebeple *"Allah bir peygamber gönderecekse şöyle veya böyle olması gerekir"* yahut bu Kur'ân hakkında *"o, Allah'a bir iftiradır; o bir büyüdür vs."* gibi birtakım hükümlere varmalarının tutarsızlığı kendilerine bildirilmektedir.

"Onlardan öncekiler de yalanlamıştı. Bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine bile erişmemişlerdir. Peygamberlerimi yalanladılar; ama beni inkâr etmek nasılmış gördüler."

Peygamber teselli edilerek kendisinden önce de inkâr edenlerin peygamberlerini yalanladıkları, yalanlayan ilk peygamberin kendisi olmadığı ve bu tür şeylere göğüs germesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Ayrıca müşriklere de, kendilerinden önce inkâr edenlerin kendilerinden çok daha güçlü oldukları fakat helak edildikleri hatırlatılarak bundan ibret almaları istenmektedir.

قُلْ اِنَّمَٓا اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍۚ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى
ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ
لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ
لَكُمْۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ
﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَقْذِفُ بِالْحَقِّۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾
قُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُع۪يدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَٓا اَضِلُّ
عَلٰى نَفْس۪يۚ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوح۪ٓي اِلَيَّ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ سَم۪يعٌ قَر۪يبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرٰٓى
اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَر۪يبٍۙ ﴿٥١﴾ وَقَالُٓوا اٰمَنَّا بِه۪ۚ وَاَنّٰى
لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍۚ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِه۪ مِنْ قَبْلُۚ وَيَقْذِفُونَ

بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ
كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ط إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

46. De ki: "Size bir tek şeyi tavsiye ederim: Allah için ister ikişer ikişer ister tek başınıza hareket edin ve daha sonra düşünün; arkadaşınızda bir delilik yoktur. O sadece şiddetli bir azaptan önce size gelmiş bir uyarıcıdır."

47. De ki: "Sizden bir ücret olarak ne istediysem o sizin olsun. Benim ücretim Allah'a aittir. O her şeye tanıktır."

48. De ki: "Gaybı en iyi bilen Rabbim hakkı ortaya koyacaktır."

49. De ki: "Hak geldi. Artık batıl ne yeni bir şey ortaya koyabilir ne de öncekini tekrar edebilir."

50. De ki: "Şayet ben sapmış isem kendi aleyhime olacak şekilde sapıyorum; yok eğer hidayeti bulmuşsam Rabbimin bana verdiği vahiy sayesindedir. Şüphesiz ki Rabbim işitendir, yakındır."

51. Dehşetli korkuya kapıldıklarında bir görsen; artık hiçbir kurtuluş yoktur; ve pek yakın bir yerden yakalanmışlardır.

52. "Ona iman ettik" derler. (Ama heyhat!) **Çok uzak yerden ona ulaşmak ne mümkün!**

53. Onlar daha önce de onu inkâr etmişlerdi; uzak bir yerden gayba atıp tutuyorlardı.

54. Artık onlardan önceki benzerlerine yapıldığı gibi kendileriyle arzu ettikleri şey arasında bir engel konulmuştur; çünkü onlar derin bir şüphe içindeydiler.

Sûrenin sonucu olan bu âyetlerde önyargılardan sıyrılarak anlatılan meseleler üzerinde samimiyetle düşünmeleri isteniyor. Kendi aralarından çıkmış ve uzun bir müddet arkadaşlarından biri olarak kabul ettikleri Muhammed'e peygamberlik gelinceye kadar güvenilir kişi gözüyle bakıyordunuz. Ne oldu da şimdi ona delidir veya müfteridir, diyorsunuz ve getirdiği Kur'ân'a dil uzatıyorsunuz. Eğer bu Kur'ân'ı kendisi uydurdu, diyorsanız siz de biliyorsunuz ki Muhammed şiirle, hitabetle, eğitim ve öğrenimle ilgilenmemiş biridir, nasıl Kur'ân'ı o uydurdu diyorsunuz? Diyelim ki uydurdu, aranızda şairler ve ha-

tipler var, Kur'ân'ın bir benzerini getirsinler de bunu ispat etsinler. O halde ister tek başınıza ister baş başa vererek bu meseleler üzerinde samimiyetle düşünün. Sizi çok şiddetli bir azap konusunda uyarıyor, samimiyetle üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur bu.

Hem bu Peygamber sizden buna karşılık bir ücret de istemiyor, ücretim Allah'a aittir, diyor. Sizin de varlığını kabul ettiğiniz Allah'ı yaptıklarına şahit tutuyor. Gaybı bilen Rabbim, hakkı ortaya koyacaktır, diyor. Artık ortaya koyacak bir şeyinizin kalmadığını ve gittikçe güç kaybedeceğinizi söylüyor. Şimdiye kadar inatla karşı çıktınız, bari bundan sonra şu söylediklerini takip edin ve üzerinde düşünün. Şu delilikle ve müfteri olmakla itham ettiğiniz Peygamber kendi çıkarı için çalışan biri değildir. "**Eğer hidayeti bulmuşsam Rabbimin bana verdiği vahiy sayesindedir. Şüphesiz ki Rabbim işitendir, yakındır**" diyor.

Bir gün gelecek iman etmeyi çok arzu edeceksiniz ama vakti geçmiş olacaktır.

35.

Fâtır Sûresi

*Mekke'de indirilmiştir. 45 âyettir. Adını ilk âyette geçen "**fâtır**" kelimesinden almaktadır. Kelime **yaratmayı başlatan** anlamındadır. O halde Allah göklerle yeri ilk defa yaratandır.*

Sûre, bu hususu hatırlattıktan sonra daha çok peygamberlik konusu üzerinde durmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۬ل۪ٓي اَجْنِحَةٍ
مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَ يَز۪يدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا
يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِه۪ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ يَٓا اَيُّهَا
النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤﴾
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا اِنَّمَا
يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿٧﴾ اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُٓوءُ عَمَلِهِ فَرَاٰهُ حَسَنًا فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ
مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ
اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Gökleri ve yeri yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yaratma konusunda dilediği şeyleri arttırıp çoğaltır. Şüphesiz ki Allah, her şeye gücü yetendir.**
2. **Allah'ın insanlara açtığı herhangi bir rahmeti tutup engelleyecek hiç kimse yoktur. O'nun tutup engellediğini de salıverecek hiç kimse yoktur. O, karşı konulmaz güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.**
3. **Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın; gökten ve yerden size rızık veren Allah'tan başka bir yaratıcı var mı? O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Nasıl oluyor da şirke yönlendiriliyorsunuz?**
4. **Seni yalanlıyorlarsa, bilesin ki senden önce de pek çok peygamber yalanlanmıştır. İşler Allah'a döndürülür.**
5. **Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O aldatıcı da sizi Allah ile aldatmasın.**

6. **Şurası kesindir ki şeytan sizin düşmanınızdır. O halde siz de onu düşman bilin. O, taraftarlarını cehennemliklerden olmaya çağırır.**
7. **İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.**
8. **Kötü ameli kendisine allanıp pullandırılan ve kendisi de onu güzel gören kimse** (böyle olmayan kimse gibi) **midir? Allah dileyeni/dilediğini saptırır ve dileyeni/dilediğini doğru yola kavuşturur. O halde onlar için üzülerek kendini helak etme. Allah elbette onların ne yaptıklarını biliyor.**

Sözlükte *"fatara"* kelimesi yarmak, başlatmak, örneği olmaksızın yaratmak anlamlarına gelmektedir. O halde " فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ", gökleri ve yeri yoktan yaratan anlamındadır. Gökleri yoktan var edenin onları tekrar yaratmaya; onları yeniden düzenlemeye de gücü yeter. Hem bu ikincisi, birincisinden daha kolaydır.

Allah'ın göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunu söyleyerek kendisine hamd etmeyi dile getirmesi, kendisine ortak koşulmasını reddetmek ve kullarına, kendisine nasıl hamd edeceklerini öğretmek amacıyladır. O evreni yoktan var etmekle kalmamış işleyişini de düzenlemiştir. Melekler bu düzenlemeyle ilgili emirlerini yerine getirirler.

Müşrik Araplar, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu ileri sürüyorlardı. Âyette onlara dolaylı bir cevap vardır. Bilakis onlar, Allah'ın emirlerini yerine getiren kullarıdır. Kanatlarının gündeme getirilmesi ise muhtemelen emirleri yerine getirmek için sürekli hazır olduklarına işaret etmek içindir. Ayrıca farklı kanat sayısına sahip olmaları, onların da sınıf sınıf olduklarını ve yapacakları görevlere göre kendilerine kanat verildiğini anlatıyor olmalıdır.

Allah evreni yaratmış, işleyişini düzenlemiş ve sürekli onu denetlemektedir. O'nun isteği dışında hiçbir şey olmaz. Bu yüzden insanlar için bir şey dilemişse kimse buna engel olamaz. Bir şeyin olmamasını dilemişse de kimse onu yapamaz. O, neyi dilerse o olur; dilerse yaratıklarına ilaveler yapar ve yeni şeyler yaratır. Ancak O, bu gücünü rastgele kullanmaz, her şeyi yerli yerince yapar. İnsanlara rızık verir. Buna rağmen insanların bazısı O'na ortak koşmaktadır.

İşte Peygamber, bu gerçekleri anlatmak için gönderilmiştir. Buna rağmen onu yalanlayanlar vardır. Yüce Allah, Peygamberini teselli ederek: "**Seni yalanlıyorlarsa, bilesin ki senden önce de pek çok peygamber yalanlanmıştır. İşler Allah'a döndürülür.**" buyurmaktadır.

"Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah'ın vaadi gerçektir; sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O aldatıcı da sizi Allah ile aldatmasın."

Dünya hayatı ve lezzetleri bütünüyle dışlanmış şeyler değildir. Ama dünya hayatı ve lezzetlerine dalıp ahireti unutmak, işte dışlanan davranış ve tasavvur budur. Şeytan insanı aldatmak için değişik yollara başvurur. Kişiyi Allah'ın emirlerinden uzaklaştıramazsa yasaklarını sevdirmeye çalışır. Bunda da başarı elde edemezse başka yollar dener. Mesela Allah'ın merhametinin sonsuzluğunu gündeme getirerek, insana ne yaparsa yapsın Allah'ın kendisini bağışlayacağını fısıldar vs. **"Şüphesiz şeytan sizin düşmanınızdır. O halde siz de onu düşman bilin. O, taraftarlarını cehennemliklerden olmaya çağırır."** Şeytan insana fısıldarken, kendisini cehenneme sürüklediğini hissettirmemeye çalışır ama onun bütün çabası insanı cehenneme sürüklemektir.

"İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır."

Şeytanın vesveselerine aldanıp onun peşinden gidenler için şiddetli bir azap vardır. Vesveselerine aldanmayıp iman eden ve salih amel işleyenlere gelince, Allah onların ufak-tefek hatalarını bağışlayacak ve onlara büyük bir mükâfat verecektir.

"Kötü ameli kendisine allanıp pullandırılan ve kendisi de onu güzel gören kimse (böyle olmayan kimse gibi) **midir? Allah dileyeni/dilediğini saptırır ve dileyeni/dilediğini doğru yola kavuşturur. O halde onlar için üzülerek kendini helak etme. Allah elbette onların ne yaptıklarını biliyor."**

Sapan kimse kötü amelleri kendisine süslü gösterilen kimsedir. Her ne kadar amellerinin kötüsünü süslü göstermeye çalışan şeytan da olsa, onları süslü gören insanın kendisidir ve bu yüzden sapmıştır.

Türkçe meallerde âyetin meali genellikle *"Allah dilediğini saptırır ve dilediğini doğru yola kavuşturur."* şeklinde verilmiştir. Oysa gramer yönünden sapma ve doğru yolu bulma hem kişiye hem de Allah'a nispet edilebilir. Hatta kişiye nispet edilmesi gramer yönünden öncelikli anlamdır. Bu yüzden âyete iki anlamı da verdik. Bir âyet birden fazla anlama gelebiliyor ve anlamlar arasında bir çelişki söz konusu olmuyorsa o âyeti anlaşılabildiği anlamlar üzere anlamak gerekir. Bu âyette de iki anlam arasında bir çatışma söz konusu değildir. Çünkü Allah her insana hem sapma hem de doğru yolu bulma imkânı vermiştir. Dolayısıyla kişi sapsa da, doğru yolu seçse de Allah'ın dilemesinin dışına çıkmış olmaz. Nitekim bazı âyetlerde hidayet ve sapma, başkasına izafe imkânı olmaksızın kişiye izafe edilmiştir. (Mesela bk. Yûnus 10/108; İsra

17/15; Tâhâ 20/82; Neml 27/92; Zümer 39/41). Bu âyetlerde hidayet ve sapma kişinin sadece kendisine izafe edilse de Allah'ın izin ve iradesinin dışında hiçbir şey gerçekleşmeyeceğine göre Allah'ın dilemesi de kişinin seçeceği yola göre tecelli etmektedir.

وَاللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ
سَحَاباً فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ كَذٰلِكَ
النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُر۪يدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَم۪يعاًۜ اِلَيْهِ يَصْعَدُ
الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُۜ وَالَّذ۪ينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌۜ وَمَكْرُ اُو۬لٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجاًۜ وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِه۪ۜ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ
مِنْ عُمُرِه۪ٓ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ ﴿١١﴾

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِۗ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَٓائِغٌ شَرَابُهُ
وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌۜ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْماً طَرِياًّ وَتَسْتَخْرِجُونَ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَاۚ وَتَرَى الْفُلْكَ ف۪يهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ

وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ
مُسَمًّى ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ
وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ
بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

9. Allah O'dur ki rüzgârları gönderdi. Rüzgârlar bir bulut kaldırır ve biz de o bulutu ölü bir beldeye sevk ederiz de ölümünden sonra ona can veririz. Diriliş de böyledir.

10. Kim üstünlük ve onur istiyorsa bilsin ki bütün üstünlük ve onur Allah'a aittir. Güzel söz O'na yükselir; Salih amel ise onu yukarılara çıkarır. Kötülükleri planlayanlara gelince, onlar için şiddetli bir azap vardır; üstelik onların planları da boşa çıkmaya mahkumdur.

11. Allah sizi bir topraktan, sonra bir damla sudan yarattı. Sonra da sizi çiftler kıldı. O'nun bilgisi dışında bir dişi ne hamile kalabilir ne de doğum yapabilir. Bir canlıya ömür verilmesin ya da ondan ömür eksiltilmesin; bu mutlaka bir kitaptadır. Elbette bunlar Allah için kolaydır.

12. İki deniz eşit değildir; şu tatlıdır susuzluğu keser, içimi hoştur; şu da tuzlu ve acıdır. Ama her birinden taze et yer, takınacağınız süsler çıkarırsınız. Ve bir de şu gemileri görüyorsun; Allah'ın lutfunu talep edin ve şükürde bulunun diye denizi yarıp gitmekteler.

13. Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneş ve ayı da buyruğu altına almıştır. Her biri belirlenmiş bir süreye kadar akıp gitmektedir. İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur. O'nun dışında yalvardıklarınız bir çekirdek zarına bile sahip değillerdir.

14. Onlara yalvarırsanız yalvarmanızı duymazlar; işitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. Bunları sana hiç kimse, her şeyden haberdar olan gibi haber veremez.

Allah gökleri ve yeri yoktan var ettiği gibi aynı zamanda evrende olup bitenleri de yönetmektedir. Ayrıca bu düzenlemeye bir ömür biçmiştir. Şu andaki düzenlemenin ömrü bittiğinde ölüler tekrar dirilecek ve evren yeni bir düzenlemeye tabi tutulacaktır. Ölülerin tekrar diriltilmesi yadırganacak bir şey değildir, şu dünya hayatında bunun birtakım örnekleri vardır. Yeryüzünde kurumuş olan bitki ve ağaçlar, mevsimi geldiğinde gelen yağmurlarla canlanmaktadır. Ölülerin tekrar diriltilmesi, bu kadar kolay ve benzerdir.

Mekke müşrikleri, Araplar arasında itibar sahibiydiler. İslâm'ı kabul ettikleri takdirde bu itibarlarını kaybedeceklerini düşünüyorlardı. Aslında bu, müşrik Araplara has bir durum değildir. Makam sahibi münkirlerin pek çoğu, inanıp Müslümanca bir hayat yaşadıkları takdirde itibarlarını yitireceklerini düşünürler. Bu sebeple 10. âyette, **"kim üstünlük ve onur istiyorsa bilsin ki bütün üstünlük ve onur Allah'ındır,"** buyrulmaktadır. Üstünlük ve onurun tamamı Allah'a ait olduğuna göre gerçek üstünlük ve onur O'nun emirlerine itaat edenindir. Diğer sebeplerle elde edilen üstünlükler geçicidir, mutlaka bir gün yok olup gidecektir.

Ancak güzel söz/sahih inanç Allah'a yükselir. Sahih inancı yukarıya Allah katına yükselten ise salih ameldir. Şayet sahih itikadı dile getiren hoş sözle birlikte salih amel yoksa o hoş sözün bir anlamı yoktur. Hoş sözün Allah katına yükselip itibar görmesi için salih amele ihtiyaç vardır. Sahih inanç ile salih amel birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Amelin temelinde sağlıklı bir akide yoksa amel anlamsızdır. Akide de salih amele götürmüyorsa onun da anlamı yoktur. Bir kimse *"Allah'tan başkasına kulluk yapılmaz"* diyor ama kendisi amelleriyle başkasına kulluk ediyorsa o sözün ne anlamı vardır?

"Allah sizi topraktan, sonra bir damla sudan yarattı. Sonra da sizi çiftler kıldı. O'nun bilgisi dışında bir dişi ne hamile kalabilir ne de doğum yapabilir. Bir canlıya ömür verilmesin ya da ondan ömür eksiltilmesin; bu mutlaka bir kitaptadır. Elbette bunlar Allah için kolaydır."

Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah, gökleri ve yeri ortak ve yardımcılara ihtiyacı olmaksızın yalnız başına yönetmektedir.

sıyla değil, yöneticinin de, planlayıcının da sadece O olmasıyladır. O kudret yönüyle de, bilgi yönüyle de birdir ve yegânedir; kudretinde ve bilgisinde ortağı yoktur. İnsanları önce topraktan, sonra bir damla sudan O yaratmaktadır. Sonra insanları kadın ve erkek olarak çift yaratmıştır ve onların üremeleri, canlı haline geldikten sonra ölmeleri tamamen O'nun bilgisi dâhilindedir.

"İki deniz eşit değildir; şu tatlıdır susuzluğu keser, içimi hoştur; şu da tuzlu ve acıdır. Ama her birinden taze et yer, takınacağınız süsler çıkarırsınız. Ve bir de şu gemileri görüyorsun; Allah'ın lutfunu talep edin ve şükürde bulunun diye denizi yarıp gitmekteler"

Farklı iki denizin ikisi de sudur. Bu sebeple ikisinin ortak yönleri vardır; her iki denizden balık yakalanır, inci-mercan gibi takılar çıkarılır. Her iki denizde gemiler yüzer. Ama suyun asıl amacı açısından aralarında fark vardır; bu sulardan biri tatlıdır ve kolaylıkla içilir. Diğeri ise tuzludur ve suyu içilmez. Her iki denizin sularının kimi yönlerden benzer ve kimi yönlerden farklılıklar arz etmesi, Allah'ın sınırsız gücüne ve yarattıklarındaki hikmetlere işaret eder. O bunları bir planlama sonucu yapmıştır.

Suların bazısının tuzlu ve bazısının tatlı olması, aslında yeryüzünde yaşanabilirliğin etkenlerinden biridir. Yani kimi suların tuzlu, kimilerinin de tatlı olmasına ihtiyaç vardır.

Bazı müfessirler iki denizin mümin ve kâfire benzetildiğini söyler. Onlara göre burada kastedilen şudur: Mümin kişi de, kâfir kişi de insandır ve bu sebeple aralarında ortak noktalar vardır; cesaret, cömertlik gibi. Ama insanın asıl yaratılış gayesi olan Allah'a kulluk açısından aralarında farklılıklar vardır.

İki denizin mümin ve kâfire benzetilmeleri bir zorlama gibi görünmektedir. Bizce burada salt Allah'ın kudretine işaret etmek için iki denizden söz edilmiştir. Zaten sonraki âyette de aynı konu devam etmektedir:

"Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneş ve ayı da buyruğu altına almıştır. Her biri belirlenmiş bir süreye kadar akıp gitmektedir. İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur. O'nun dışında yalvardıklarınız, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir."

Gece ne ölçüde kısalıyorsa gündüz o ölçüde uzuyor. Yine gece ne ölçüde uzuyorsa gündüz de o ölçüde kısalıyor. Bu da Allah'ın sınırsız gücünün ve bir oluşunun delillerindendir. Ayrıca ay ve güneşi de buyruğu altına almış onları insanların yararına olacak şekilde istihdam etmektedir. Bu sayede insanlar yeryüzü üzerinde hayatlarını devam ettirebiliyor ve onu programlayabiliyorlar. Ancak bütün bunlar bir süreye kadar planlanmıştır ve bu süre dolduğunda evren yeni bir planlamaya tabi olacaktır. Bunlar gösteriyor ki evrenin sahi-

bi Allah'tır. Allah dışında taptıkları ise hiçbir şeye sahip değildir: "**Onlara yalvarırsanız, yalvarmanızı duymazlar. İşitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. Hiçbir kimse sana, her şeyden haberdar olan gibi haber veremez.**" Allah dışında taptıkları ahirette hiçbir şeye sahip olmayacaklar ki onlara bir faydaları dokunsun.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ
اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾
اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍۚ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ
بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

15. Ey insanlar! Allah'a siz muhtaçsınız, Allah ise her şeyden müstağni olandır, övgüyü hak edendir.

16. O, dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.

17. Bu, Allah'a zor da değildir.

Allah insanları doğru yola çağırıyorsa O'nun buna ihtiyacı olmasından değil, bilakis insanların buna ihtiyaçları olmasındandır. İnsanların O'na ibadet etmelerine ihtiyacı yoktur, ama insanların kendisine ibadet etmeye ihtiyaçları vardır. Hatta O'na iman edip etmemeleri de kendisi için bir anlam ifade etmez. O'na inanmadıkları takdirde fıtratlarında bir boşluk ve sapma hissedecek olan insanların kendileridir. O'nun istediği mutlaka olur, O'nun hükmüne karşı gelecek yoktur.

Dilerse mevcut insanların tamamını yok eder ve yerlerine yepyeni insanlar yaratır. Mevcut insanları nasıl yaratmışsa yerlerine başkalarını yaratması da mümkündür, hatta kolaydır da. Çünkü bir şeyin olmasını dilediğinde ona "*ol*" der, o da oluverir. Ama Allah insanlara belki kendilerini düzeltirler diye mühlet verir. Toplumda hakka kulak verecek kimse kalmadığı kesinleştiğinde onları cezalandırır ve yerlerine başkalarını getirir.

Bütün bunlar insanların sadece Allah'a kulluk etmeleri, kullukta kendisine başkasını ortak koşmamalarının gerekçeleri olarak anlatılmaktadır.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى اِنَّمَا تُنْذِرُ
الَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَمَنْ
تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِه۪ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾
وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ
﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَاءُ وَلَا
الْاَمْوَاتُ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذ۪يرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَش۪يرًا
وَنَذ۪يرًا وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا ف۪يهَا نَذ۪يرٌ ﴿٢٤﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ
فَقَدْ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُن۪يرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
فَكَيْفَ كَانَ نَك۪يرِ ﴿٢٦﴾

18. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını yüklenmez. Yükü ağır gelen kimse, yüklensin diye başkasını çağırmaya kalksın, çağırdığı kimse akrabası bile olsa onun yükünden hiçbir şeyi yüklenmez. Sen ancak zatını görmedikleri halde Rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarırsın. Kim arınırsa kendisi için arınmış olur. Akıbet, dönüş Allah'adır.

19. Körlerle görenler bir olmaz.

20. Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz.

21. Gölgelerle yakıcı sıcaklar da.

22. Dirilerle ölüler de eşit olmaz. Allah dilediğine/dileyene işittirir. Sen kabirde olana işittirecek değilsin.

23. Sen sadece bir uyarıcısın.

24. Biz seni gerçek ile hem bir müjdeleyici hem de bir korkutucu olarak gönderdik. Hiç bir ümmet yoktur ki içlerinde bir korkutucu bulunmuş olmasın.

25. Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki onlardan önce gelenler de yalanlamışlardı. Peygamberleri onlara apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi.

26. Sonra o inkâr edenleri yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasılmış?

İlk âyet, kimsenin ahirette bir başkasının günahını yüklenmeyeceğini haber vermektedir. Islâm hukukçuları, bunun dünya hayatındaki suçlar hakkında da geçerli olduğu sonucunu çıkarmış ve böylece diğer milletlerin asırlar sonra vardıkları *"suçların şahsiliği"* prensibini İslâm hukukunun bir prensibi olarak belirlemişlerdir. Günümüz modern hukukunda böyle bir kural olmakla birlikte yönetimlerin çoğu zaman buna aldırış etmedikleri de bir gerçektir.

Allah ahirette hiçbir kimseyi bir başkasının işlemiş olduğu suçtan dolayı sorumlu tutmayacaktır. Âyetin **"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez,"** cümlesi bunu anlatmaktadır. Onu takip eden cümle suçun şahsiliğini daha da perçinlemektedir. Çünkü takip eden cümlede yükü ağır gelen kimsenin, yükünden bir kısmını yüklensin diye bir akrabasından rica etse o kimsenin bu isteğini yerine getirmeyeceğini söylemektedir. Müşrik Araplar, hayat felsefelerini şefaat üzere kurduklarından, ahiret gerçekten varsa ve gerçekten insanlar sorguya çekilecekse o zaman yakınlarından birinin şefaatiyle kurtulacaklarını sanıyorlardı. İşte âyetin ikinci cümlesi bunun gerçekleşmeyeceğini, yani kimsenin kimseye şefaat etmeyeceğini anlatmaktadır.

Âyetin devamında da Peygambere, işlerini başkalarına havale eden bu kimselerden hayır gelmeyeceği hatırlatılarak şöyle buyrulmaktadır: **"Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarırsın. Kim arınırsa kendi için arınmış olur. Dönüş Allah'adır."** Âyetin bu kısmında *"Kim arınırsa, kendi için arınmış olur"* denilerek suçun şahsi olması gibi mükâfatın da şahsi olduğuna dikkat çekilmektedir.

Ankebut sûresinin 13. âyetinde başkalarını aldatan kimselerin, kendi günahlarıyla birlikte aldattıkları kimselerin de günahlarını yüklenecekleri anlatılmaktadır. Bunun, âyette anlatılanla bir çelişmesi söz konusu değildir. Çünkü aldattıkları kimselerin günahları, gerçekte kendi işledikleri bir günahın sonucudur.

19-22. âyetlerde verilen örneklerle ne kastedildiğiyle ilgili müfessirler birbirlerine yakın şeyler söylemişlerdir. Kör ile kâfir kastedilmiştir. Çünkü o, Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğunu görememiştir. Gören ile de mümin kastedilmektedir. Çünkü o, doğruyu görmüş ve Muhammed'in peygamberliğini doğrulamıştır.

Karanlıklarla küfür, aydınlıkla da iman kastedilmektedir. Çünkü küfür insanı çıkmazlara ve sıkıntılara sürükler. İman ise kişinin önünü aydınlatır, onu rahata kavuşturur.

Gölge, rahatlığı ve huzuru hatırlattığından cenneti, sıcaklık cehennemi anlatır.

Yine dirilerle müminler, ölülerle de kâfirler kastedilmiştir. Çünkü müminlerin kalpleri diridir; Allah'a, peygamberine iman ile ve indirdiği vahyi bilmekle dirilmiştir. Kâfirin kalbi ise ölüdür; hidayetle sapıklığı birbirinden ayırt etmez, Allah'ın emir ve yasaklarına akıl erdirmez vs.

"Allah dilediğine/dileyene işittirir. Sen kabirde olana işittirecek değilsin."

Kişi eğer gerçekleri duymak istiyorsa Allah kendisine o gerçekleri işittirir. Ama kişi gerçekleri duymak istemiyorsa ölü gibidir sen bu gerçekleri kendisine duyuramazsın.

Kabirde olan ile inkâra şartlanmış olanlar kastedilmektedir. Yani inkâra şartlanmış olanlar duymama konusunda kabirlerde yatanlara benzetilmiştir. Kabirdekiler nasıl sesleri duymuyorlarsa bunlar da kendilerine söylenen gerçekleri duymazlar.

Bu benzetmeden kabirde yatanların sesleri duymadıkları açıkça anlaşılmaktadır. Peygamberin mezarlığın yanından geçerken: "*Selam size ey müminler yurdu! Siz bizden önce gittiniz, biz de size geleceğiz. Allah sizi de bizi de bağışlasın*" anlamındaki duasında selam vermesi, onların bu selamı duymalarından dolayı değildir. Selam vermesi, yaptığı duanın bir parçası olup orada yatanlara esenlik ve huzur dilemesi anlamı taşımaktadır.

"Sen sadece bir uyarıcısın."

söz konusu değildir; isteyen inanır, isteyen inanmaz. Önemli olan senin görevini yapman, onları uyarmış olmandır, denilmektedir.

"Biz seni gerçek ile hem bir müjdeleyici hem de bir korkutucu olarak gönderdik. Hiç bir ümmet yoktur ki içlerinde bir korkutucu bulunmuş olmasın."

Müşrikler Peygamberin bir beşer olmasını yadırgıyor, melek olması gerektiğini söylüyorlardı. Sadece onlara değil, onlardan önce bütün milletlere peygamberler gönderildiği ve onların hepsinin de hem beşer hem de müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildikleri hatırlatılıyor. Ayrıca Peygambere de bu hususlar hatırlatılarak teselli ediliyor. Peygambere, yalanlanan tek peygamber sen değilsin deniliyor: **"Seni yalanlıyorlarsa, bil ki onlardan önce gelenler de yalanlamışlardı. Peygamberleri onlara apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi."** Bu sebeple ey Peygamber, şu ümmetinin seni yalanlamalarından dolayı üzülme! **"Sonra o inkâr edenleri yakalayıverdim. Beni inkâr etmek nasılmış?"** Şu seni yalanlayanlar da, geçmişleri gibi cezalandırılacaklardır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ
بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى
اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ
أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ أَوْرَثْنَا
الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ
وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ
ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا
يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ
فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ
إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ
مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ
يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ
فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾

27. Görmedin mi Allah, gökten bir su indirdi. buna bağlı olarak onunla muhtelif renkte meyveler çıkardık. Dağlarda da beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar yaptık.

28. İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da muhtelif renkte olanlar var. Kulları içinde ancak âlimler Allah'tan korkar. Şüphesiz ki Allah gücüne karşı konulamayandır, bağışlayandır.

29. Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık infak edenler asla zarara uğramayacak bir ticaretin ümidiyle yaşayabilir.

30. Allah, onların ecirlerini tam olarak ödeyecek ve lütfundan onlara fazlasını verecektir. O, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını bol verendir.

31. Sana indirdiğimiz kitap, önünde bulduğunu doğrulayan olarak gerçeğin ta kendisidir. Şüphesiz, Allah kullarından haberdardır, görendir.

32. Sonra kitabı, kullarımız arasından seçtiklerimize miras verdik; kullarımızdan bir kısmı kendine zulmetmekte kimisi de orta yolu takip etmektedir. Öyleleri de vardır ki Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmektedir. İşte büyük lütuf odur.

33. Adn cennetleri; ona girecekler. Onda altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Orada elbiseleri ipektendir.

34. Derler ki: "Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükredenlerin karşılığını bol verendir.

35. O Rab ki lütfuyla bizi daimi ikamet yurduna yerleştirdi. Orada bize ne bir yorgunluk dokunacaktır ne de bıkkınlık olacaktır.

36. İnkâr edenlere gelince onlar için cehennem ateşi vardır; ne öldürülürler ki ölsünler ne de onlara cehennem azabı hafifletilir. İşte biz her nankörü böyle cezalandırırız.

37. Orada: "Rabbimiz! Bizi çıkar, eskiden yapıyor olduklarımızı yapmayalım, salih ameller işleyelim!" diye feryat ederler. "Sizi, düşünecek kimsenin düşüneceği kadar yaşatmadık mı? Üstelik size korkutucu da geldi. O halde tadın bakalım; zalimler için herhangi bir yardımcı yoktur."

evrende mevcuttur. Sadece canlı ve yarı canlı olan bitkiler değil cansız olan dağlar da farklı renklerdedir.

Allah bu âyetlerde olduğu gibi pek çok âyette insanların dikkatlerini çevrelerinde olup biten tabiat olaylarına çekmektedir. İnsan çevresinde olup biteni ibret nazarlarıyla müşahede ettiğinde muhteşem bir mükemmeliyetle karşı karşıya olduğunun farkına varır. Evren bu ihtişam ve mükemmeliyetiyle Allah'ın sonsuz bir güce sahip olduğunu ve evrendeki bu mükemmeliyetin o sınırsız gücün eseri olduğunu anlar.

Söz konusu renklerin nasıl oluştuğu, renklerdeki ton farklılıklarının hangi sebeplerle meydana geldiği modern ilmin alanına giren hususlardır. Kur'ân-ı Kerim var olan vakıaya dikkatleri çekmekte ve bundan ibret alınmasını istemektedir.

"Kulları içinde ancak âlimler Allah'tan korkar," ifadesinin bir yönüyle modern ilimleri ilgilendiren hususlara dikkat çekildiği bir ortamda zikredilmesi, bununla din dışında modern ilimlerle uğraşanları hatırlatıyor olsa da bu ilimlerle uğraşıp Allah korkusu nedir bilmeyen nice bilgin vardır. Yukarıda da değindiğimiz gibi Kur'ân, söz konusu edilen renk farklılıklarının modern ilimlerin alanına giren sebeplerine değil, vakıanın kendisine dikkat çekmektedir. Belki bunların sebepleri üzerinde duran modern ilim bilginleri bunun üzerinde düşünüp ibret alınacak ilave bilgiler elde ediyorlar. Ama ilave malzemeye sahip olmaları, mutlaka bunlar üzerinde düşünüp ibret almaları ve Allah'ın o yüce kudreti sonucunu çıkarmaları anlamına gelmiyor. O halde burada kastedilen âlimler, din âlimi olsun veya modern ilim bilginleri olsun evrendeki bu olaylar üzerinde düşünüp bunlardan ibret alanlar; muhakemelerini bu alanda çalıştıranlardır.

Ardından gelen **"Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık infak edenler, asla zarara uğramayacak bir ticaretin ümidiyle yaşayabilirler,"** âyeti, söz konusu âlimlerle kimin kastedildiğini açıklamaktadır. Onlar, Allah'ın kitabını okuyarak bilgi sahibi oluyor ve bu bilgi gereğince amel ediyorlar. İşte bu âlimlerin **"Allah ecirlerini tam olarak ödeyecek ve lütfundan onlara fazlasını verecektir. O, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını bol verendir."**

Arap dilinde icraat makamında olan kişi, önemli şeylerden söz ettiğinde çoğul kipini kullanır. Âyette dikkatler, sözü edilen şeylerin muhtelif renkte oluşlarına çekildiğinden ve bunun çok önemli bir kudrete delalet ettiğini anlatmak olduğundan **"Allah, gökten su indirdi"** şeklindeki tekil yüklem, **"çıkardık"** ve **"yaptık"** yüklemlerinde olduğu gibi çoğula dönüşmüştür.

"Sana indirdiğimiz kitap, önünde bulduğunu doğrulayan olarak

gerçeğin ta kendisidir. Şüphesiz Allah, kullarından haberdardır, görendir."

Kur'ân'ın önünde bulduğu yani kendisinden önce indirilmiş olan Tevrat ve İncili doğrulaması üç şekilde anlaşılabilir:

a. Onların tahrife uğramamış olan asıl hallerini doğrulaması.

b. Onların da Allah katından indirildiklerini doğrulaması.

c. Söz konusu kitaplarda Peygamberimizin Allah tarafından görevlendirilmiş gerçek bir peygamber ve Kur'ân'ın da Allah katından indirildiğine dair verdikleri haberleri doğrulaması.

Mevcut tahrif edilmiş halleriyle Tevrat ve İncil'in Kur'ân'la aralarında büyük ölçüde bir uyum olsa da ayrıntılara girildiğinde, kimi meselelerde çelişkileri bir vakıadır. Ancak mevcut tahrif edilmiş hallerinde de Peygamberimizin peygamberliğine delalet eden deliller mevcuttur.

"Sonra kitabı kullarımız arasından seçtiklerimize miras verdik; kullarımızdan bir kısmı kendine zulmetmekte, kimisi de orta yolu takip etmektedir, bazısı da Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmektedir. İşte büyük lütuf odur."

Burada kitapla Kur'ân, seçilen kullarla da Islâm ümmeti kastedilmektedir. Böylece âyette İslâm ümmetinin seçkin bir ümmet olduğuna işaret edilmektedir. Bununla birlikte bu ümmet içerisinde kendisine zulmedenler; imanları olduğu halde günah işleyenler ve imanı zayıf olanlar vardır.

İkinci sınıfta yer alanlar kendilerine zulmedenlerden biraz daha iyi olanlardır. Bunlar Allah'ın emir ve yasaklarına riayet etmekle birlikte gevşektirler. Sevapları da vardır, günahları da.

Üçüncü sınıf ise hayırda yarışıp ileri gidenlerdir. Büyük lutfa erişecek olanların üçüncü sınıf olduğu söylenerek ilk iki sınıf, gayret ederek üçüncü kategoridekilerden olmaları konusunda teşvik edilmektedir. Çünkü cenneti garanti edenler onlardır: "**Adn cennetleri, ona girecekler. Onda altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Orada elbiseleri ipektendir.**" Onlar ahirette şöyle derler: **"Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükredenlerin karşılığını bol verendir. O Rab ki lütfuyla bizi ikamet yerine yerleştirdi. Orada bize ne bir yorgunluk dokunacaktır ne de bıkkınlık olacaktır.**" Dünya hayatında gelecekle ilgili endişelerle ibadet yorgunluğu ve yine ahirette ne olacağız endişesi artık onlar için son bulmuştur. Çünkü Allah onları bağışlamış, günahlarını yok sayımış ve büyük mükâfatlar vermiştir.

"İnkâr edenlere gelince, onlar için cehennem ateşi vardır; ne öldürülürler ki ölsünler ne de onlara cehennem azabı hafifletilir. İşte biz her nankörü böyle cezalandırırız."

Kendileri ölmek ve toprak olup yok olmak isteyeceklerdir ama bu istekleri yerine getirilmeyecektir. Onların içine düştükleri bu durum, kendi nankörlükleri nedeniyledir. Allah kimseye zulmetmez.

"Orada: 'Rabbimiz! Bizi çıkar, eskiden yapıyor olduklarımızı değil de, salih ameller işleyelim!' diye feryat ederler. 'Sizi, düşünecek kimsenin düşüneceği kadar yaşatmadık mı? Üstelik size korkutucu da geldi. O halde tadın bakalım; zalimler için herhangi bir yardımcı yoktur."

Tekrar kendilerine fırsat verilip salih amel işlemek için dünya hayatına dönmek isteyeceklerdir. Bu istekleri de kabul edilmeyecektir. Çünkü kendilerine yeterince fırsat verilmişti. Ayrıca uyarıcı da gönderilmişti. Çünkü peygamber gönderilmedikçe Allah insanları cezalandırmaz. Peygamberimizin vefatından sonra uyarıcı Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu sebeple insanların sorumlu tutulmaları, Kur'ân'la karşılaşmalarıyla olur.

إِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾
هُوَ الَّذٖي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِي الْاَرْضِۜ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۜ وَلَا يَزٖيدُ
الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًاۚ وَلَا يَزٖيدُ
الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَرُونٖي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ
فِي السَّمٰوَاتِۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ

وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِه۪ۜ
اِنَّهُ كَانَ حَل۪يمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ
جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِۚ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ
مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًاۙ ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِۜ وَلَا
يَح۪يقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِه۪ۜ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّل۪ينَۚ فَلَنْ
تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًاۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْو۪يلًا ﴿٤٣﴾
اَوَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةًۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ
فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ اِنَّهُ كَانَ عَل۪يمًا قَد۪يرًا ﴿٤٤﴾

38. Allah, göklerin ve yerin görünmeyenini bilir. O, kalplerin içinde ne varsa bilendir.

39. Yeryüzünde sizi halifeler yapan O'dur. Her kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir. İnkâr edenlerin inkâr etmeleri, Rableri katında gazaptan başka bir şey arttırmaz. İnkâr edenlerin inkârları, zarardan başka bir şey arttırmaz.

40. De ki: "Ne dersiniz, şu Allah'tan başka yalvarıp yakardıklarınız acaba yerde neyi yarattılar, bana gösterin. Yoksa onların gökte bir ortaklıkları mı var? Yahut biz onlara bir kitap verdik de onlar, o kitaptaki bir delile mi dayanıyorlar? Hayır, o zalimler birbirlerini aldatmaktan başka birbirlerine bir şey vaat etmiyorlar.

41. Şüphesiz ki Allah, yok olmasınlar diye gökleri ve yeri tutuyor. Şayet yok olmaya yüz tutarlarsa O'ndan başka kimse onları tutamaz. O, çok yumuşak davranandır, çok bağışlayıcıdır.

42. Olanca güçleriyle yemin ettiler ki kendilerine bir uyarıcı gelirse her milletten daha çok doğru yola bağlanacaklar. Kendilerine uyarıcı geldiğinde ise bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şey arttırmadı.

43. Bu, büyüklük taslamalarından ve kötülük tasarlamalarından kaynaklanıyor. Hâlbuki kötülük tasarlamak ancak tasarlayanın ayağına dolanır. Onlar öncekilerin yasalarından başka neyi bekliyorlar? Allah'ın yasasında bir başkalaşma bulamazsın. Allah'ın yasasında bir değişim de bulamazsın.

44. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonu ne oldu, görmediler mi? Göklerde Allah'ı aciz bırakacak bir şey olmadığı gibi yerde de yoktur. O, her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

Yukarıda yüce Allah, müminleri indirdiği Kitaba mirasçı kıldığını belirtmişti. İşte o Kitap, göklerde ve yerde her şeyin bilgisine sahip olan Allah tarafından gönderilmiştir. O, aynı zamanda insanların kalplerinde sakladıklarını da bilmektedir. İndirdiği Kitaptaki her hükmü, o sınırsız bilgisiyle vermiştir. Oysa Allah dışında müşriklerin şu taptıkları, yeryüzünde ne bir şey yaratmışlar ne de bir bilgiye sahipler. Allah'ın Kitabında verdiği hükümleri beğenmeyip kendi verdikleri hükümleri üstün tutanlar da, Allah'tan başkasına tapanlarla aynı durumdadır.

Hâlbuki insanları yaratan ve onları yeryüzü halifeleri/hâkimleri yapan da Allah'tır. Onları yaratmak ve yeryüzüne hâkim kılmakla da kalmamış hayatlarını devam ettirmeleri için göğün üzerlerine düşmesini engellemektedir. O halde Allah dururken yaratması olmayan, bir bilgiye sahip bulunmayan ve kendilerine bir yetki vermediği kimselerin veya varlıkların kendilerine Allah katında şefaat edeceklerini hayal etmeleri onlara verilen akılla bağdaşmaz. Bu yüzden Allah'tan başkasına tapmaları ve onların kendilerine şefaatçi olacaklarını ileri sürmeleri sadece ve sadece Allah'ın onlara gazabını ve zararlarını arttırır. Ama tövbe ederlerse Allah çok yumuşak ve çok bağışlayıcıdır.

"Olanca güçleriyle yemin ettiler ki kendilerine bir uyarıcı gelirse her milletten daha çok doğru yola bağlanacaklar. Kendilerine uyarıcı geldiğinde ise bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şey arttırmadı."

rildiğinde sözlerinde durmadılar, hatta alabildiğine haktan uzaklaştılar, derler. Çünkü Arabistan yarımadasında Yahudi ve Hıristiyanlar yaşıyordu. Müşriklerin değişik bölgelere ticarî seyahatleri vardı. Buralarda Yahudi ve Hıristiyanlarla karşılaşıyor ve onların, dinlerinin emir ve yasakları konusunda kimi lakayt davranışlarına şahit oluyorlardı. Belki de özellikle Hıristiyanlar kendilerini dinlerine davet ettiklerinde, ancak Araplara bir peygamber geldiği takdirde o peygambere inanacaklarını ve Hıristiyanlar gibi davranmayacaklarını, emir ve yasaklara bağlılıkta daha ciddi olacaklarını yeminlerle pekiştirerek söylüyorlardı. Bu, zengin olduğum takdirde şu zenginler gibi olmayacağım, fakirleri gözeteceğim diyen ve zenginleştiklerinde verdikleri sözü unutup fakirleri gözetmeyen kimselere ve benzeri söz verenlere benzemektedir. Nihayet kendilerine bir Peygamber gönderildi ama Peygamberin gönderilmesi onların haktan daha çok uzaklaşmalarına sebep oldu.

"Büyüklük taslamalarından ve kötülük tasarlamalarından kaynaklanıyor. Hâlbuki kötülük tasarlamak, ancak tasarlayanın ayağına dolanır. Onlar öncekilerin yasalarından başka neyi bekliyorlar? Allah'ın yasasında hiçbir değişiklik bulamazsın. Allah'ın yasasında bir değişim de bulamazsın."

Onların haktan bu derece kaçıp uzaklaşmaları büyüklük taslamalarının sonucudur. Diyorlardı ki gerçekten bir peygamber gönderilecek olsaydı, Mekke'nin ileri gelenlerinden biri gönderilirdi. Kalpleri fitne fesat doluydu. Çekememezlikten Peygamber ve Müslümanlar hakkında hep kötülük tasarlıyorlardı. Oysa başkasına ve özellikle iyilik yapmaktan başka hiçbir gayesi olmayan kimselere kuyu kazan, kazdığı kuyuya kendi düşer.

Kendilerinden önce de peygamberlerini yalanlayan ve onlar hakkında kötülük tasarlayanlar oldu. Onların başına gelen felaketlerden ibret almalıydılar. Bütün evreni mükemmel kurallarla yöneten Allah, toplumlar için de kanunlar belirlemiştir. Elbette alabildiğince fitne fesada dalan, bozgunculuk peşinde koşan toplumların yaptıklarını yanlarında bırakmayacaktır. Şurası burası yıkılıp dökülmüş bina gibi bu toplumlar da çökecektir. Bu, Allah'ın toplumlara hâkim kıldığı bir yasadır ve bu yasada asla bir değişiklik bulamazsın. O halde: "**Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonu ne oldu, görmüyorlar mı? Göklerde ve yerde Allah'ı aciz bırakacak bir şey yoktur. O, her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir."**

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن
يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

45. Eğer Allah insanları, yapıp ettikleri şeyler sebebiyle hemen cezalandıracak olsaydı yerin üzerinde hiçbir canlı bırakmazdı. Ama onları belirlenmiş bir süreye erteler. Nihayet süre tamamlanınca (gerekeni yapar)**. Şüphesiz ki Allah kullarını görmektedir.**

İnsanlar birtakım günahları işledikleri halde yeryüzünde hayatlarını devam ettiriyorlarsa onları cezalandırma konusunda Allah'ı âciz bırakıyor değillerdir. Allah dilerse onları hemen cezalandırma kudretine sahiptir. Ancak O, onları gözetlemektedir ve yaptıklarını tek tek kaydetmektedir. Zamanı gelince de bunun hesabını soracaktır.

Dünya hayatı imtihan yurdudur. Eğer Allah her günah işleyeni hemen cezalandırsaydı yeryüzünde hiçbir insan kalmaz ve dünya imtihan yurdu olmaktan çıkardı. Haddizatında imtihanın gereği, imtihan süresi boyunca imtihan edilene müdahale edilmemesidir. Bu sebeple dünya hayatının sonucunda yaptıklarının hesabını sorar.

İmtihan süresi boyunca eğer birtakım cezalandırmalar olursa bunlar da insanın ibret alması için imtihanın birer parçasıdır.

36.
Yâsin Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 83 âyettir. İsmini, ilk âyeti olan ***yâ-sin*** *harflerinden almıştır.*

Kur'ân'ın yüceliği, peygamberlik görevinin sınırları ve ölümden sonra diriliş sûrenin başlıca konularıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٣﴾ عَلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤﴾ تَنْز۪يلَ الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَٓا اُنْذِرَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى
اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا ف۪ٓي اَعْنَاقِهِمْ
اَغْلَالًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ
اَيْد۪يهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ

لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ
فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا
وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فٖٓي اِمَامٍ مُبٖينٍ ﴿١٢﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Yâ-sin.**
2. **Hikmetli Kur'ân'a andolsun.**
3. **Şüphesiz ki sen peygamberlerdensin.**
4. **Dosdoğru bir yol üzerindesin;**
5. **Çok üstün ve çok merhametli Allah tarafından** (sayesinde) **indirilen...**
6. **Babaları uyarılmadığı için gaflette kalmış bir toplumu uyarasın diye...**
7. **Onlar için artık son söz söylenmiştir; inanmayacaklardır.**
8. **Boyunlarına, çenelerine kadar dayanan halkalar geçirdik. Bu yüzden başları kalkıktır.**
9. **Onların önlerine de arkalarına da bir set yaptık. Böylece onlar perdelendiler; artık görmezler.**
10. **Uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir; inanmazlar.**
11. **Sen ancak Kur'ân'a uyan ve gaypta Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. Bu sebeple o kimseyi bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele.**
12. **Ölüleri biz diriltiriz ve yaptıkları ile bıraktıkları izleri yazarız. Her şeyi bir kitapta tek tek sayıp tespit etmişizdir.**

Yâ ve *sin* harflerinden oluşan birinci âyetin anlamına dair farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak yaygın iki görüşten biri bunların mukattaa harfleri olduğudur. Böyle olunca da bu görüşteki âlimler, söz konusu harflere bakışla-

rı çerçevesinde onları değerlendirmişlerdir. İkinci görüşe göre ise *yâ* nida harfidir *sin* ise insan veya bunun tasğir/küçültme hali olan *uneys'in* kısaltılmışıdır ve *"ey insan, ey kişi"* anlamındadır. Bu görüşte olanlara göre, *"ey insan veya ey kişi"* denilirken de Peygambere hitap edilmektedir.

Mukataa harfleriyle neyin anlatılmak istendiği ve bu konudaki görüşler Bakara sûresinin başında anlatılmıştı. Yine orada bu harflerden hemen sonra Kur'ân'dan söz edildiği belirtilmişti. Burada da aynı durum söz konusudur.

Yüce Allah'ın, hikmetli Kur'ân'a yemin ederek Hz. Muhammed'in gönderilmiş olan peygamberlerden olduğunu ve dosdoğru yol üzere olduğunu ifade etmesi, Peygamberin kendisine bu gerçekleri anlatmak için değildir. Çünkü Peygamberin kendisi bir peygamber olduğunu ve dosdoğru yol üzere bulunduğunu biliyordu.

Araplarda bir şey yeminle söylenmişse ona önem verildiği ifade edilmiş olur. Bu sebeple amaç kâfirlerin dikkatlerini çekmek ve Peygamberin dosdoğru yol üzere olduğunu onlara anlatmaktır. Peygamberin dosdoğru yol üzere olduğu belirtilirken hikmetli niteliğine dikkat çekilerek Kur'ân'a yemin edilmiş olması da dikkat çekicidir. Çünkü Kur'ân, Peygamberin peygamber oluşunun mucizesidir. Her peygamberin peygamberliğini ispat eden mucizesi vardır. Peygamberimizin peygamberliğini ispat eden mucizesi ise Kur'ân'dır.

"Babaları uyarılmadığı için gaflette kalmış bir toplumu uyarasın diye..."

Âyet iki şekilde anlaşılmıştır. İki şekilde anlaşılması مَا أُنْذِرَ deki *"mâ"*nın ne olduğuyla ilgilidir. İsm-i mevsûl veya mastar anlamı veren *"mâ"* olduğu kabul edildiğinde *"gaflet içinde kalmış bir kavmi babalarının uyarıldığı şeyle uyarman için"* anlamı verilir. Buna göre çok önceki ataları kastedilmiştir. Çünkü atalarının bir peygamber tarafından uyarılması ta Hz. İbrahim dönemine kadar uzanmaktadır. O zamandan itibaren kendilerine peygamber gelmemiştir. Söz konusu *"mâ"* olumsuz kabul edilecek olursa kendilerine yakın zamanda yaşayan atalarının uyarılmadıkları anlatılmaktadır ki âyete buna göre meal verdik.

Verilen her iki anlama göre Araplara yakın dönemde uyarıcı gelmediği için gaflet içerisinde oldukları belirtilmektedir.

"Onlar için artık son söz söylenmiştir; inanmayacaklardır."

ları olduğu söylenmiştir. (Mukatil, III,117; İbnu Atiye, V, 383; Zemahşeri, V, 421). O çetin azabı görünceye kadar iman etmeyeceklerdir. Gördüklerinde iman etmelerinin kendilerine bir yararı olmayacaktır.

"Boyunlarına, çenelerine kadar dayanan halkalar geçirdik. Bu yüzden başları kalkıktır."

Boyunlarının tamamı demir halkalarla doluymuş gibi tekebbürle yukarı bakar ve bundan dolayı da önlerindeki gerçekleri görmezler. Onların gerçekleri görmemeleri, hakka karşı büyüklenmeleri sebebiyledir. Bu yüzden **"Onların önlerine de arkalarına da bir set yaptık. Böylece onlar perdelendiler; artık görmezler."** Çevrelerine set çekilmiş olması, takındıkları tavır sebebiyledir. İnanmamaya kesin karar vermişlerdir. İşledikleri kötülüklerden ve hakka karşı takındıkları tavırdan dolayı kalpleri katılaşmıştır. **"Onları uyarsan da, uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar."**

"Sen ancak Kur'ân'a uyan ve gaypta Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. Bu sebeple o kimseyi bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele."

Bir önceki âyette inkârda inat edenlerin en uçta olanları dile getirilmiş, uyarmanın onlara hiçbir fayda vermeyeceği anlatılmıştı. Burada da diğer uçta olanlar tanıtılmaktadır. Bunlar Kur'ân'a uyarlar ve gaypte Allah'tan korkarlar.

Âyetteki *"gaypta Rahmân'dan korkan"* ifadesi iki şekilde anlaşılabilir. Bunlardan biri, kimsenin bulunmadığı yerde Allah'tan korktuklarını anlatır. Diğeri ise Allah'ı görmedikleri halde O'ndan korkmalarıdır. İşte bunlar uyarıdan yararlanırlar. Yalnız bu, sadece bu durumda olanların uyarılmaları ve diğer insanların uyarılmalarına gerek olmadığı anlamına gelmez. Uyarı bütün insanlara yapılacaktır. Ne var ki yapılan uyarıdan yararlananlar Kur'ân'a iman eden ve gaypta Allah'tan korkanlardır.

"**Ölüleri biz diriltiriz ve yaptıkları ile bıraktıkları izleri yazarız. Her şeyi bir kitapta tek tek sayıp tespit etmişizdir."**

Her insanın iyi veya kötü yaptığı amellerin tamamı anında kayda geçmektedir. Kaydedilen bu ameller ahirette tek tek kişinin önüne serilecektir. Âyetin *"bıraktıkları izleri yazarız"* kısmından ölümle insanın amelinin etkisinin son bulmadığı anlaşılmaktadır. İyi bir iş yapan kimse, yaptığı o iyiliğin etkisi devam etiği müddetçe sevap kazanır. Kötülük de öyle. İşlediği kötülüğün etkileri devam ettiği sürece o kimseye günah yazılır.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِۢ اِذْ جَٓاءَهَا الْمُرْسَلُونَۚ ﴿١٣﴾
اِذْ اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُٓوا اِنَّٓا
اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَٓا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۙ وَمَٓا
اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّٓا
اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَٓا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٧﴾ قَالُٓوا
اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ
مِنَّا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْؕ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْؕ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

13. Sen onlara şu şehir halkının misalini ver; hani onlara peygamberler gelmişti.

14. Onlara iki peygamber gönderdik, onları yalanladılar. Bunun üzerine onları üçüncü bir peygamberle destekledik. Dediler ki; "Biz size peygamber olarak gönderildik."

15. Onlar da dediler ki: "Siz de sadece bizim gibi bir beşersiniz. Rahmân hiçbir şey göndermedi. Siz ancak yalan söyleyenlerdensiniz.

16. Onlar şöyle dediler: "Rabbimiz biliyor ki biz size peygamber olarak gönderildik."

17. "Bize düşen de sadece apaçık bir tebliğden başkası değildir."

18. Dediler ki: "Sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluklar geldi. Bu işten vazgeçmezseniz, kesinlikle sizi taşa tutarız; bizden size acıklı bir azap dokunur mutlaka."

19. (Peygamberler) **dediler ki: "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildi diye mi bütün bunlar? Hayır, siz aşırı giden bir güruhsunuz."**

Mekke müşriklerine benzer düşünen bir kavim misal olarak zikrediliyor. Onlar da Mekke müşrikleri gibi bir beşerin peygamber olmasını kabul etmiyorlardı.

Peygamberin beşer olmaması gerektiğini ileri sürerek bir melek olmasını savunmak ile inandığı peygamberi beşer olmaktan çıkarıp beşer üstü bir melek olarak algılamak aynı eğilimden kaynaklanmaktadır. Buna göre Allah'la iletişime geçmek, O'nun vahyini alıp insanlara tebliğ etmek, melek olmayı gerektirir.

Peygamberliği reddetme sebeplerinden biri de Allah'ın dünya hayatına müdahale etmesini kabul etmemektir. Âdem'in yeryüzü halifesi oluşuna karşı çıkan İblis'ten bu yana Allah'ın dünya hayatına müdahale etmesine karşı çıkılması inkâr edenlerin ortak tavrıdır. İblis/şeytan, Allah'ın yeryüzüne halife/hâkim olarak insanı yaratmasına karşı çıkmış, *'yeryüzüne kim hâkim olacak ona biz yeryüzünde yaşayanlar karar veririz'* demek istemişti.

İki peygamberleri olup üçüncü peygamber gönderilen kavim nerede ve ne zaman yaşamıştır, Kur'ân-ı Kerim bu konuda bilgi vermemektedir. Kur'ân kıssalarının birçoğunda şahıs, zaman ve yer unsurları zikredilmez. Böylece kıssadan alınacak ibretin evrenselliği pekişmiş olur. Çünkü kıssada bu unsurlar zikredildiği takdirde, herkesin ibret alması için zikredilmiş olsa bile insan zihni onu yerelleştirme eğilimine girer.

İnkâr edenlerin, beşer olmaları sebebiyle peygamber olmalarını reddetmelerine peygamberler **"Rabbimiz biliyor ki biz size peygamber olarak gönderildik. Bize düşen de sadece apaçık bir tebliğden başkası değildir"** dediler. Peygamberler yalnız da olsalar, ellerinde güç ve imkân da olsa inanç konusunda baskı yapmazlar. İsteyen iman eder ve isteyen inkâr eder. Ama inkâr edenler böyle değildir. Farklı inançlara müminler kadar tahammül edemezler. Burada da tahammül edemediler, hatta saldırganlaştılar. Peygamberlere şöyle dediler: **"Sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluklar geldi. Bu işten vazgeçmezseniz, kesinlikle sizi taşa tutarız; bizden size acıklı bir azap dokunur mutlaka."**

"Peygamberler dediler ki: 'Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildi diye mi bütün bunlar? Hayır, siz aşırı giden bir güruhsunuz."

Bir kimsenin başkasına uğursuzluk getirmesi diye bir şey yoktur. Doğru yoldan sapan, başını belalara sokan insanın kendisidir. O halde bir uğursuzluktan söz edilecekse uğursuzluğun kaynağı kişinin kendisidir.

Uğursuzluğu peygamberlerde arayan bu kavme peygamberlerin yaptığı,

öğüt vermekten ibarettir. Ama onlar batılı hakka tercih etmişlerdir. Bu tercihleri nedeniyle sıkıntılarla karşılaşmışlarsa peygamberlerin ne suçu vardır. Uğursuzluk diye isimlendirdikleri şey onların kâfir olmalarından ve yararlı öğütleri dinlememelerinden kaynaklanmaktadır.

وَجَٓاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدٖينَةِ
رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلٖينَۙ ﴿٢٠﴾ اِتَّبِعُوا
مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَٓا اَعْبُدُ
الَّذٖي فَطَرَنٖي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً
اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنّٖي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ اِنّٖٓي اِذًا لَفٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٢٤﴾ اِنّٖٓي اٰمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قٖيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمٖي
يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لٖي رَبّٖي وَجَعَلَنٖي مِنَ الْمُكْرَمٖينَ ﴿٢٧﴾
وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا
مُنْزِلٖينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتٖيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ
اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمٖيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

20. **Şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey kavmim, peygamberlere uyun."**
21. **"Kendileri doğru yoldan giden ve sizden herhangi bir ücret istemeyenlere tabi olun."**
22. **"Bana ne olmuş ki beni yaratana kulluk etmeyeyim? Hâlbuki hepiniz O'na döneceksiniz."**
23. **"O'ndan başka tanrılar mı edineyim? Hâlbuki o Rahmân bana bir zarar vermeyi dileyecek olsa onların şefaati bana hiçbir fayda vermez ve onlar beni kurtaramaz."**
24. **"O zaman ben apaçık bir sapıklığın içinde olmuş olurum."**
25. **"Şüphesiz ki ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."**
26. **Kendisine; "Cennete gir" dendi. "Keşke kavmim bunu bileydi" dedi.**
27. **"Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını."**
28. **Kendisinden sonra kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik; indirecek de değildik.**
29. **O, sadece bir ses idi; bir de ortaya çıktı ki hemen sönüvermişler.**
30. **Yazıklar olsun o kullara! Onlara her ne zaman bir elçi geldiyse tutup onunla alay ettiler mutlaka.**
31. **Oysa görmediler mi ki onlardan önce nice kavimler helak ettik. Artık onlar bir daha bunlara geri dönmezler.**
32. **Ve hepsi toptan huzurumuza getirilecekler.**

Üç peygambere muhatap olan ve hâlâ inanmamakta ısrar eden şehir neresidir, Kur'ân-ı Kerim, genel âdeti üzere bundan söz etmemektedir. Anlatımdan anlaşıldığına göre şehir halkı ile onlara gönderilen peygamberler arasında önemli bir olay olmuş ve şehrin diğer ucundan peygamberlere iman eden biri olaya engel olmak için koşup geliyor ve: **"Kendileri doğru yoldan giden ve sizden herhangi bir ücret istemeyenlere tabi olun"** diyor.

Gelen kişi Peygamberler için iki önemli özellikten söz ediyor: Doğru yolda olmaları ve çabaları karşılığında insanlardan ücret almamaları. Ardından o kişi, belki kendisine yöneltilen itirazlar karşısında, belki de başkalarına örnek olsun diye kendi durumunu anlatıyor:

"Bana ne olmuş ki beni yaratana kulluk etmeyeyim? Hâlbuki hepiniz O'na döneceksiniz. O'dan başka tanrılar mı edineyim? Hâlbuki

o Rahmân bana bir zarar vermeyi dileyecek olsa, onların şefaati bana hiçbir fayda vermez ve onlar beni kurtaramazlar. O zaman ben apaçık bir sapıklığın içinde olmuş olurum. Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."

Anlatımdan anlaşılıyor ki hemşerilerine samimiyetle yol göstermek isteyen o inanmış kişi, peygamberlerle tartışmaya girenler tarafından öldürülüyor. Bu sebeple olayın anlatımı biter bitmez, kendisine: **"Cennete gir"** deniliyor. Şehitler ölümlerinin hemen ardından onları cennetle müjdeleyen meleklerle karşılaşırlar. O inanmış kişiye de bu müjde veriliyor. O kişinin, **"Keşke kavmim bunu bileydi. Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını,"** demesi, onu öldürmelerine rağmen hâlâ onların iyiliğini istemeye devam ettiğini gösterir. Keşke kendisinin böyle bir mükâfata nail olduğunu bilseydiler de kendileri de iman edip kurtulaydılar! Ne var ki kavmi inkâr üzere inatla direniyordu. İman etmelerinden bütünüyle umut kesilince de korkunç bir ses ile helak edildiler.

İnsanlar tarih içerisinde genelde peygamberleriyle alay etmişlerdir. Peygamberleriyle alay eden ve helak edilen bu kavimlerin kalıntıları dünyanın çeşitli bölgelerinde mevcuttur. Ne var ki insanlar ibret almazlar. Ama bu dünya hayatına imtihan için gönderildiklerinden ibret alanlar da almayanlar da Allah'ın huzurunda toplanacaklardır.

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُۚ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا
مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا ف۪يهَا جَنَّاتٍ
مِنْ نَخ۪يلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا ف۪يهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا
مِنْ ثَمَرِه۪ۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْد۪يهِمْۜ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذ۪ي
خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ

مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَٰلِكَ
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ
عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

33. Ölü toprak onlara bir delildir. Biz onu dirilttik ve içinden bir dane çıkardık da ondan yiyorlar.

34. Orada hurma ve üzüm bahçeleri yarattık, pınarlar fışkırttık.

35. Meyvesinden ve ellerinin emeğinden yesinler diye. Hâlâ şükretmezler mi?

36. Yerin bitirdiklerinden, kendilerinden ve bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan, eksikliklerden münezzehtir.

37. Gece onlar için bir âyettir. Gündüzü ondan sıyırıp alırız, birden karanlıkta kalırlar.

38. Güneş, karar kılacağı yere akar. Bu, gücüne karşı durulamayan, bilen Allah'ın takdiridir.

39. Ay için de birtakım uğrak yerleri düzenledik. Sonunda o, eski hurma dalına döner.

40. Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp durur.

Âyetlerde Allah'ın birliğine ve kudretine delil olarak çevremizde olup biten hadiseler misal getiriliyor. Aslında sözü edilen bu olaylar, misal olarak zikredilsinler veya zikredilmesinler insanların gözü önünde fiilen olup bitmektedir. O halde bu âyetlerden maksat dikkat çekme ve hatırlatmadır. Çünkü insanlar sürekli gördükleri şeylere karşı duyarsız hale gelirler. Ayrıca evrendeki bu mükemmel dengenin mutlaka bir yöneticisi vardır ve bu yönetici, dilerse onları durdurur ve durdurduğunda da her şey darmadağın olur.

وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِه۪ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَر۪يخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعاً اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٤٤﴾

41. Onlar için bir delil de zürriyetlerini o dopdolu gemide taşımamızdır.

42. Onlar için buna benzer ayrıca başka şeyler yaratmamızdır.

43. Şayet dilesek onları batırırdık da ve onlar için ne bir yardıma koşan olurdu ne de bir kurtaran.

44. Ama tarafımızdan bir rahmet ve belli bir zamana kadar yararlandırma olsaydı o başka.

Ayetler grubunun birinci âyetindeki gemi ile anne karnının kastedildiğini söyleyenler olsa da müfessirlerin çoğu bununla Hz. Nuh'un gemisinin kastedildiğini söylemektedir. İlk gemi yapanın Hz. Nuh olduğu söylenir. İnsanları denizde taşıyan gemilerin tamamının kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Ama ne kastediliyorsa kastedilsin bununla yüce Allah'ın insana verdiği nimetin büyüklüğüne dikkat çekilmektedir. Hem insanların taşınmaları sadece gemilerle de değildir. İnsanlar hayvanlara binerek ve başka ulaşım vasıtalarıyla da bir yerden başka yere taşınma imkânı bulabilmektedir. İnsanların söz konusu araçları bulup kullanmaları Allah'ın tabiat ve eşyaya hâkim kıldığı kanunları keşfetmelerinden ibarettir. İnsanlar bunlar için yeni kanun ve kurallar ortaya koymuyorlar. Tabiat ve eşyayı o kanunlar üzere yaratan Allah'ın kendisidir. Bu kanunları hâkim kılan, onları işlemez hale getirmeye muktedir olabildiği gibi yine bu kanunlar çerçevesinde vuku bulabilecek beklenmedik olaylar söz konusu araçlarla taşınanları yok edebilir. Hem felaket öyle bir boyuta ulaşabilir ki ne kimse imdatlarına koşabilir ne de kimsenin onları kurtarmaya gücü yetebilir.

Allah bu kanunları belli bir süreye kadar işler halde tutacak ve süre dolunca işlemez hale gelip her şey darmadağın olacaktır.

وَاِذَا
قٖيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدٖيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتٖيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا
مُعْرِضٖينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذٖينَ
كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقٖينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ
يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

45. **Kendilerine; yaptığınız ve yapacağınız şeylerde kendinizi koruyun ki merhamet bulasınız dendiğinde yüz çevirirler.**

46. **Onlara Rablerinin âyetlerinden herhangi bir âyet gelmez ki ondan yüz çevirmesinler.**

47. **Allah'ın size rızık olarak verdiğinden infak edin denildiğinde de o inkâr edenler, müminlere şöyle derler: "Allah'ın, dilediği takdirde kendisinin doyuracağı kimseleri biz mi doyuralım? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz."**

48. **Bir de: "Doğru söylüyorsanız şu tehdidiniz ne zaman gerçekleşecektir?" diyorlar.**

49. **Onlar, başka değil, sadece tek bir çığlığa bakıyorlar; bir çığlık ki çekişip durmaktalarken onları yakalayıverir.**

50. **O zaman ne bir vasiyette bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler.**

Yukarıda Allah'ın birliği ve kudretine dair getirilen güçlü delillere rağmen inkâr edenlerden kendilerini yine kendi yararları için düzeltmeleri ve Allah'ın rahmetine nail olup azabından korumaları istendiğinde yüz çevirirler. Onlar böyle bir inada kapılmışlardır; kendilerine sunulan her delile aldırmazlar. İnkârda ısrar etmeleri ve kendilerine sunulan her delili görmezlikten gelmeleri yetmiyormuş gibi her iyiliğe de sırt çeviriyorlar. "**Onlara Allah'ın, size rızık olarak verdiğinden infak edin denildiğinde de o inkâr edenler müminlere şöyle derler: 'Allah'ın dilediği takdirde kendisinin doyuracağı kimseleri biz mi doyuralım? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.**" Müslümanların fakirlere yardım tekliflerini bile alaya alıyorlar. Bununla da yetinmeyip meydan okuyor: "**Doğru söylüyorsanız şu tehdidiniz ne zaman gerçekleşecektir?**" diyorlar.

İşte bu tavırları nedeniyle cezayı kesinlikle hak etmişlerdir. Günlük meşgaleleriyle oyalandıkları bir sırada bir bakarlar ki kıyamet kopmuştur: "**Onlar, başka değil, sadece tek bir çığlığa bakıyorlar; bir çığlık ki çekişip durmaktalarken onları yakalayıverir. O zaman ne bir vasiyette bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler.**"

Kıyamet beklenmedik bir anda kopacaktır. Kimse onun ne zaman kopacağını bilemez. Allah bu bilgiyi kendine saklamış, bu sırrı kimseyle paylaşmamıştır. Ne bir peygamber kıyametin ne zaman kopacağı bilgisine sahip olmuştur ne de melekler bunu bilmektedir.

Ne zaman kopacağı insanlara bildirilmiş olsaydı bile inkâr edenler yine inkârlarına devam edeceklerdi. Onlar, "**Doğru söylüyorsanız şu tehdidiniz ne zaman gerçekleşecektir?**" derken amaçları, bunun ne zaman gerçekleşeceğini öğrenmek değildir, alay etmektir.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى
رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا
هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ
لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

51. Artık Sura üfürülmüştür; bir de bir bakarsın ki onlar kabirlerinden koşarak geliyorlar.

52. Diyorlar ki: "Vah başımıza gelenler! Kabirlerimizden bizi kim çıkardı? Muhakkak ki bu, Rahmân'ın vaat ettiğidir; demek ki peygamberler doğru söylemişler."

53. O, sadece şiddetli bir sesten ibaret idi. Hemen akabinde hepsi de önümüzde hazır edilir.

54. Bugün hiç kimseye en küçük bir şekilde zulmedilmeyecektir. Ve yaptıklarınızın dışında bir şeyle cazalandırılmayacaksınız.

49.âyette sözü edilen şiddetli ses, sura birinci üfürüş idi ve onunla kıyamet kopmuştu. Burada sözü edilen, sura ikinci üfürüştür ki bunda ölüler dirilmektedir. Ahirette dirileceklerine inanmadıklarından ve dünya hayatında iken ahirete bir hazırlık yapmamış olma pişmanlığıyla **"Vah başımıza gelenler! Kabirlerimizden bizi kim çıkardı? Muhakkak ki bu, Rahmân'ın vaat ettiğidir ve peygamberler doğru söylemişler,"** diyeceklerdir. Bu itiraflarının onlara bir yararı olmayacaktır.

"Kabirlerimizden bizi kim çıkardı?" demeleri, kabirlerinde kaldıklarının farkında olduklarını ve kaldıkları süre içerisinde gelecekte daha kötü bir yere gideceklerini bildiklerini hatırlatmaktadır.

İnkâr edenlerin büyük bir pişmanlık hissettikleri ve şaşkına döndükleri, bütün insanların Allah'ın huzurunda toplandıkları bir sırada insanlara şu teminat verilecektir: **"Bugün hiç kimseye zulmedilmeyecektir. Siz orada sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz."** Aslında kimsenin itiraz edecek gücü yoktur. İtiraz edecek olurlarsa onlara yardım eden de bulunmamaktadır. Ama yine de yüce Allah insanlara haksızlığa uğramayacaklarına dair teminat vermektedir. Çünkü insanlar ve özellikle inkâr edenler dünya hayatında büyük güçlere sahip olanların âdil davranmadıklarına şahit olmuşlardır. Bu sebeple *güç* denildiğinde zihinlerine zulüm ve haksızlık gelir.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ
فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ

مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَازُوا
الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا
تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ اعْبُدُونِي
هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا
أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ
أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ
فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ
نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

55. Cennet ehli bugün eğlenmekle meşguldür.

56. Onlar ve eşleri gölgeliklerde, tahtlar üzerine kurulmuşlardır.

57. Onlar için orada meyveler ve canlarının çektiği şeyler vardır.

58. Onlara merhameti bol olan Rabden bir selam vardır.

59. Siz ey suçlular! Bir kenara çekilin!

60. "Ey Âdemoğulları! Ben size; Şeytana tapmayın; çünkü o, sizin apaçık düşmanınızdır" demedim mi?

61. "Bana tapın. Bu dosdoğru yoldur." (demedim mi?)"

62. "O sizden pek çok nesli yoldan çıkarmıştır; akıllanmadınız mı?"

63. "Tehdit edildiğiniz cehennem işte budur."

64. "İnkâr edegeldiğiniz için şimdi ona girin."

65. O gün ağızlarını mühürleriz de elleri bize konuşur, ayakları yaptıklarına şahitlik eder.

66. Dilesek, gözlerini büsbütün kör ederiz de yola dökülürlerdi; ama nasıl görecekler?

67. Dilesek onları çirkin ve garip bir şekle sokarız da ne ileri gidebilir ne de dönebilirler.

68. Örneğin, kimin ömrünü uzatıyorsak gelişmesini tersine çeviriyoruz; düşünmüyorlar mı?

55-58. âyetler cennet ehlinin karşılaşacakları mutluluğu açık bir şekilde dile getirmektedir. Canları neyi çekiyorsa kendilerine verilecektir.

Öyle anlaşılıyor ki cennetliklerle cehennemlikler mahşerde bir arada karışık duruyorlarken cehennemliklerden bir kenara çekilmeleri istenecek ve cennetlikler kolay geçen bir hesaptan çekilme sonucunda cennete gideceklerdir. Cehennem ehlinin hesaba çekilmeleri ise çok çetin olacaktır. Yüce Allah, azarlayıcı sözlerle onları sorguya çekecek: **"Ey Âdemoğulları! Ben size; Şeytana tapmayın. Çünkü o, sizin apaçık düşmanınızdır" demedim mi? Bana tapın. Bu dosdoğru yoldur,"** (demedim mi?) **O sizden pek çok nesli yoldan çıkardı. Akıllanmadınız mı?"** diyerek onları azarlayacaktır.

Bu âyetlerin tefsirinde Razi, "*şeytana tapma*" ifadesinin, "*şeytana itaat*" anlamında kullanıldığına dikkat çeker. Çünkü yasaklanan sadece şeytana secde etmek değildir, ona itaat etmek de yasaklanmıştır.

Bizim, bizden olan yöneticilere ıtaat etmemiz konusuna da değinen Razi bunun, onlara tapmak anlamı taşımadığını, çünkü onlara itaat etmemizi Allah'ın emrettiğini belirtir. O halde bunlara itaat ederken aslında Allah'a itaat etmiş oluyoruz. Yöneticilere, ancak Allah'ın izin vermediği konularda itaat, onlara tapma anlamı taşır. (Razi, XIII, 73).

Razi'nin bu anlattıklarına göre yetki ve meşruiyetini Allah'tan almayan bir güce itaat edilmez.

Cehennemlikler, azar üstüne azar ile sorguya çekildikten sonra kendilerine: **"Tehdit edildiğiniz cehennem işte budur. İnkârınızdan dolayı şimdi ona girin,"** denilecektir.

"O gün ağızlarını mühürleriz de elleri bize konuşur, ayakları yaptıklarına şahitlik eder."

Hesap günü hiçbir şeyin gizlenemeyeceği gündür. Ağzın yalan söylemesi de mümkün değildir ama böyle düşünenler olabilir diye ağzın mühürleneceği ve diğer uzuvların dile geleceği anlatılmaktadır.

Ahiretten söz edilirken birden dünya hayatına dönülüyor ve belki ibret alınır diye şöyle buyruluyor: **Dilesek gözlerini büsbütün kör ederiz de yola dökülürler, ama nasıl görecekler? Dilesek onları çirkin ve garip bir şekle sokarız da ne ileri gidebilir ne de dönebilirler."** İnsan için bütün bunlar mümkün şeylerdir. O halde mevcut imkânları değerlendirmek gerekir. Çünkü Allah dilese bu imkânlar da yok olur. Allah'ın kendisinin kendisine zorunlu kıldıklarının dışında kimsenin Allah'tan alacağı yoktur.

Gözleri kör edilmiyor ve garip şekle girmiyorlarsa zaten yaşayanları, yaşlandıkça hayatı tersine akmaktadır. Tıpkı çocukluğundaki duruma düşmekte, kendi başına işlerini göremez hale gelmektedir. Düşünen kişi bu dünya hayatının geçici olduğunu anlar. Ama kendisini dünya hayatına kaptırıp ahireti unutan kişi, hiç ölmeyecekmiş gibi kendisini kaptırmış gider. Ne var ki o da yarı yolda yakalanmazsa yaşlandıkça kademeli olarak gücünü yitirir.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ
الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾
لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

69. **Ona şiir öğretmedik. Biz ona şiir öğretmezdik; ona gerekmezdi de. O, ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân'dır.**

70. (Onu Muhammed'e vahyettik) **ki dirileri uyarsın ve inkâr edenler için nihaî söz söylenmiş olsun.**

Sûrenin ta başında Kur'ân'ın hikmetli bir kitap olduğu ve insanları uyarmak için indirildiği ifade edilmişti. Burada konu tekrar başa dönüyor.

Kur'ân'ı şiir ve Peygamberi şair olmakla niteleyenler, şiirin ne demek ol-

duğunu ve Kur'ân'ın asla şiir olmadığını gayet iyi bilen kimselerdi. Buna rağmen sözleri çok etkileyici olan Kur'ân'ın bir şiir ve kendisine indirildiği Peygamberi halkın gözünde bir şair olarak gösterme çabasında idiler. Çünkü halka göre şair, cinler gibi gizli güçlerden ilham alan biridir. Söylediklerinin gerçeklerle bağdaşmadığını bile bile işten anlamayan halk kesimini aldatmak için bunu söylüyorlardı.

Bu sebeple âyete **"Ona şiir öğretmedik,"** sözüyle başlanmaktadır. Böylece Kur'ân'ın kaynağının sözü edilen gizli güçler olmadığı, bilakis Allah olduğu ve hem de onun bir şiir değil, bir öğüt olmak üzere indirildiği dile getirilmektedir. Kuşkusuz şiirle de öğüt verilebilir. Ne var ki şiirde duygu sürekli ön plandadır ve sırf öğüt vermek amaçlanmaz. Şairin duygularının değişmesiyle şiirdeki anlatım da değişir. En azından şiir denilince insanın ilk zihnine takılanlar bunlardır.

Asılında Araplarda şairlerin saygın bir yeri vardı. Fakat yukarıda da değindiğimiz gibi şairlerin ilham kaynaklarının periler, cinler gibi gizli güçler olduklarına inanılıyordu. Kur'ân'ı şiir olmakla niteleyenlerin bütün çabaları Kur'ân'ın Allah katından olmadığının propagandasını yapmaktı.

Grubun ikinci âyetinde Kur'ân'ın diri olan kimseleri uyarmak için indirildiği açık bir şekilde ifade edildiği halde günümüzde Müslümanların büyük bir çoğunluğu ölülere sevap göndermek için Kur'ân okumakta ve okuyanların kendileri de o okuduklarından öğüt almamaktadır. Çünkü okuduklarının anlamını bilmiyorlar. Onların hali, bir şey duymayan ölülerin haline benzemektedir.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ
﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ
فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ
آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ

مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ
﴿٧٦﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ
مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ
وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ
خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَا اَنْتُمْ
مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ
عَلٰى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلٰى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ اِنَّمَا
اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ
الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

71. Görmediler mi ki onlara, ellerimizin yaptıklarından hayvanlar yarattık da bu sayede onlar, bu hayvanlara malik olabiliyorlar.

72. Bu hayvanları onlara itaat eder kıldık; kimine biniyorlar, kiminin etini yiyorlar.

73. Onlar için bu hayvanlarda daha nice faydalar ve içecekler var. Hâlâ şükretmezler mi?

74. Onlar, kendilerine yardım edilir diye başka ilâhlar edindiler.

75. Oysa onlar onlara yardım edemez; ama kendileri onlar için bindirilmiş kıtalardır.

76. Dolayısıyla onların sözleri seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de biliriz açığa vurduklarını da.

77. İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi? Bir de bakıyorsun ki bize aleni düşman kesilmiş.

78. Bize bir misal getiriyor, kendi yaratılışını unutuyor ve: "Çürümüş kemikleri kim yaratacak?" diyor.

79. De ki: "Onu ilk kez yaratan diriltecektir; çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir."

80. "O, yeşil ağaçtan size ateş çıkarandır. Bu sayede siz onu tutuşturup duruyorsunuz."

81. Gökleri ve yeri yaratanın, onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi? Elbette gücü yeter. O, çokça yaratandır, bilendir.

82. O'nun işi, bir şeyin olmasını istediğinde ona "Ol!" demekten ibarettir. O da hemen oluverir.

83. Her şeyin hükümranlığı elinde olanı her türlü eksiklikten tenzih ederiz. Ve siz O'na döndürüleceksiniz.

Önceki âyetlerde şirk inancının tutarsızlığı ortaya konulduktan sonra şimdi de Allah'ın müşrikler üzerlerindeki nimetleri ve onların nankörlükleri dile getirilmektedir. Allah hayvanları insanlara itaat eder halde yaratmıştır. Hayvanların büyük bir kısmı böyledir. Bunlar arasında itaat etmediği takdirde asla sözünü dinletemeyeceği nice hayvan vardır.

Görmediler mi ki onlara, ellerimizin yaptıklarından hayvanlar yarattık. Böylece onlar, bu hayvanlara malik olabiliyorlar.

"Görmediler mi ki"? ifadesinin ancak gözle görülen yahut hakkında kesin bilgi bulunan şeyler hakkında kullanıldığına daha önce birkaç kez dikkat çekmiştik. Şu Allah'a ortak koşanlar da sahip bulundukları hayvanları yaratanın Allah olduğunu biliyorlardı. Onlar bu hayvanların etlerinden, sütlerinden, derilerinden, yünlerinden yararlanıyor ve kimi hayvanları başka hizmetlerinde kullanıyorlardı. Buna rağmen Allah'a başkalarını ortak koşuyor, başkalarından istekte bulunuyor ve Allah'ın insanları öldükten sonra diriltme kudretinden şüphe ediyorlardı.

"Bu hayvanları onlara itaat eder kıldık; kimine biniyorlar, kiminin etini yiyorlar. Onlar için bu hayvanlarda daha nice faydalar ve içecekler var. Hâlâ şükretmezler mi?"

Allah hayvanları insanlara itaat eder halde yaratmıştır. Oysa Allah onları itaat eder şekilde yaratmasaydı bu hayvanların çoğuna insan güç yetiremezdi. Böyle olmasaydı file, deveye, ata vs. insanın güç yetirmesi mümkün müydü? Aslında hayvanların insanlara yararları saymakla bitmez. Buna rağmen or-

tak koşanlar Allah'a şükretmiyor; günümüzde bazı Müslümanların onları türbelere adadıkları gibi onlar da ortak koştuklarına adıyorlar, ihtiyaçlarının giderilmesini yaratandan değil onlardan istiyorlardı. Böyle davrananlar sözlerinde Allah'a şükrediyorlar ama fiilen başkalarına şükrediyorlar.

"Onlar, yardım göreceklerini umarak başka ilâhlar edindiler. Onlara yardım edemezler ama kendileri onlara hazır askerlerdir."

Ortak koşmanın mantığında ortak koşulanların Allah katında makbul ve itibarlı kimseler oldukları ve sıkıntı anlarında bu kimselerin Allah katında şefaat edecekleri düşüncesi vardır.

Diğer bazı ortak koşmalarda ise Allah'ın yetkilerini kimi insanlara veya kurumlara devrettiği düşünülür. Yine bazı ortak koşmalarda Allah'ın bazı yetkileri kullanmasının doğru olmadığına ve bunların yeryüzündekilere devretmenin gerektiğine inanılmaktadır.

O halde ortak koşmak yani şirk çeşitlidir, bir bölgeden başka bölgeye yahut bir zamandan başka zamana değişiklik gösterebilir.

Bütün ortak koşmalarda temel amaç ise ortak koşulanlardan yarar ummaktır. Oysa bu ortak koşulanların herhangi bir yararları olmadığı gibi aslında ortak koşanlar, ortak koşulanlara hazır kuvvettir. Yararlanma söz konusu ise yararlananlar ortak koşulanlardır.

"O halde onların sözleri seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de biliriz, açığa vurduklarını da."

Hitabın Peygambere olduğu açıktır. Kendileri yaratana karşı nankörlük eden bu müşriklerin, onların yararından başka bir amacı bulunmayan Peygamber hakkında gizli veya açık yaptıkları konuşmalarda Peygamber aleyhinde dedikodu yapmaları, onun aleyhinde bulunmaları Peygamberi üzmemelidir. Çünkü Peygamber tebliğ görevini yapmıştır. Onların şirkte direnmelerinde Peygamberin herhangi bir kusuru da söz konusu değildir.

"İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi? Bir de bakıyorsun ki bize aleni düşman kesilmiş. Bize bir misal getiriyor, kendi yaratılışını unutuyor ve: 'Çürümüş kemikleri kim yaratacak?' diyor. De ki: 'Onu ilk kez yaratan diriltecektir. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.' O, yeşil ağaçtan size ateş çıkarandır. Bu sayede siz de onu tutuşturup duruyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratanın, onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi? Elbette gücü yeter. O, çokça yaratandır, bilendir. O'nun işi, bir şeyin olmasını istediğinde ona "ol" demekten ibarettir. O da hemen oluverir. Her şeyin hükümranlı-

ğı elinde olanı her türlü eksiklikten tenzih ederiz. Ve siz O'na döndürüleceksiniz."

Göklerin ve yerin Allah tarafından yaratıldığını kabul etmekle birlikte ahirette insanların tekrar yaratılmalarının kabul edilmemesi tam bir tutarsızlıktır. Bununla birlikte müşrik Araplar bu inançta idiler. Kuşkusuz bu inanç sadece müşrik Araplara ait olsaydı Kur'ân'da yer almasına ihtiyaç yoktu. Her dönemde bu inancı taşıyanlar vardır.

Âyetteki "**onların benzerlerini"** ifadesiyle tekrar yaratılmayı reddeden herkes kastedilmektedir. Müslüman âlimler, bu ifadeden hareketle haşrin sadece ruhla değil cesetle de olacağını söylemişlerdir.

Allah için ilk yaratma zor olmadığı gibi yaratmayı tekrar etmesi de zor olmayacaktır. **"O'nun işi, bir şeyin olmasını dilediğinde ona "ol" demesidir ve o şey hemen oluverir."**

Sûrenin içeriği hatırlanacak olursa sûrenin, içeriğine uygun muhteşem bir âyetle son bulduğu görülecektir: **"Her şeyin egemenliği elinde olanı, her türlü eksikten tenzih ederiz. Ve siz O'na döndürüleceksiniz."**

37.

Sâffât Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 182 âyettir. Adını birinci âyetin ilk kelimesinden almıştır. Kelime, ***sıra sıra dizilenler*** *anlamındadır.*

Sûre tevhit ve ahiret inancı konularını anlatmaktadır. Sûrede konuyla ilgili olarak geçmiş Peygamberlerden bazılarının kıssaları da yer almaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ (١) فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًاۙ (٢) فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًاۙ (٣) اِنَّ
اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ (٤) رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِۜ (٥)
اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِز۪ينَةِۨ الْكَوَاكِبِۙ (٦) وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ
مَارِدٍۚ (٧) لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍۗ (٨) دُحُورًا
وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌۙ (٩) اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ
ثَاقِبٌ (١٠)

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Sıra sıra dizilenlere.**
2. **Sürdükçe sürenlere.**
3. **Zikri okuyanlara yemin olsun ki;**
4. **Şüphesiz, ilâhınız birdir.**
5. **O göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Doğuların da Rabbidir.**
6. **Biz dünya göğünü yıldızların güzelliğiyle süsledik.**
7. **Onu itaatten çıkmış her azgın şeytandan koruduk.**
8. **Onlar o yüce topluluğu dinleyemezler; buna kalkıştıklarında her taraftan taşlanırlar.**
9. **Kovulurlar; üstelik onlar için sürekli bir azap vardır.**
10. **Her halukârda şayet onlardan biri,** (bu bilgiden) **bir kırıntı kapacak olsa onun da peşine hemen delip geçen bir alev takılır.**

İlk üç âyette kimlere yemin edildiği konusunda farklı görüşler olsa da müfessirlerin çoğu meleklere yemin edildiğini söylemektedir. Buna göre Allah, kendisine ibadette saf tutmuş olan ve emirlerini yerine getirmek üzere hazır bekleyen meleklere yemin etmektedir. Yüce Allah'ın yaratıklarına yemin etmesi, onların önemine dikkat çekmesi anlamındadır. İnsanların yemin etmeleriyle Allah'ın yemin etmesi farklı anlamlardadır. Insanlar, Allah'a yemin ettiklerinde sözlerine O'nu şahit ve kefil tutmuş oluyorlar. Bu yüzden insanların Allah'tan başkasına yemin etmeleri caiz görülmemiştir.

Melekler Allah'ın emriyle evrendeki varlıkların görevlerini düzen içerisinde yürütmelerini sağlarlar. Bulutları hareket ettirir, istenen yere gitmelerini sağlar ve diğer varlıkların yörüngelerinden sapmalarını önlerler. Kısaca her bir varlığın kendisine yüklenen görevi düzenli bir şekilde yerine getirmesini sağlar, hata etmesini engellerler. Kuşkusuz Allah evreni başka şekilde de yönetebilirdi. Ama bu şekilde yönetmeyi uygun görmüştür. O halde **"Sürdükçe sürenlere"** denilirken meleklerin evreni sevk ve idarelerine dikkat çekilmektedir. Melekler sürekli Allah'a ibadet eder; O'nu tesbih eder, O'na hamdeder, O'nu anar, Kur'ân'ı peygambere vahyeder, onu okur ve insanlara iyiliği, Allah'ın emirlerine bağlılığı telkin ederler. **"Zikri okuyanlara"** ile de onların bu yönlerine dikkat çekildiği söylenmektedir.

İşte meleklerin bu vasıflarına yemin edilerek Allah'ın bir tek ilâh olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü "**O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Doğuların da Rabbidir.**" Göklerin ve yerin sahibi ve yöneticisi

kim ise ona kulluk etmek gerekir. O'ndan başkasına kulluk etmek, başkasına dua edip ondan istemek tam bir tutarsızlık ve saçmalıktır. Çünkü Allah'tan başkası göklerin ve yerin rabbi değildir ki bunlarda tasarruf yetkisine sahip bulunsun.

"Biz dünya göğünü yıldızların güzelliğiyle süsledik."

Yakın gök şeklinde de tercüme edilen dünya göğünün yıldızlarla süslenmesi, yeryüzünden bakıldığında görülen yıldızların tamamının yeryüzüne en yakın olan gökte oldukları anlamına gelir. İşte kulluğun kendisine yapılması gereken o yüce Allah, böyle bir evrenin yaratıcısı ve yöneticisidir.

"Onu itaatten çıkmış her azgın şeytandan koruduk. Onlar o yüce topluluğu dinleyemezler. Buna kalkıştıklarında her taraftan taşlanırlar. Kovulurlar; üstelik onlar için sürekli bir azap vardır. Ama onlardan biri, (bu bilgiden) **bir kırıntı kapacak olsa onun da peşine hemen delip geçen bir alev takılır."**

Yüce Allah, göğü yaratıp ona o muhteşem görüntüyü vermekle kalmamış onu kötü niyetli kimselerden de korumuştur. Şeytanlar, o yüce melek topluluğunun gökte kendi aralarındaki iletişimlerini dinlemek üzere oraya doğru çıkar, bazen birtakım bilgi kırıntılarına da ulaşır ama oradan taşlanır ve elleri boş dönerler.

Âyetlerde verilen bu bilgiler, gayb âlemine ait olup mahiyetini bilmediğimiz şeylerdir. Biz ne şeytanlar ne de melekler hakkında Kur'ân'da verilen bilgiler dışında bir bilgiye sahip değiliz. Mesela meleklerin kendi aralarında konuşmaları nasıldır? Şeytanlar, bunları anlıyorlar mı veya nasıl anlıyorlar? Bunları bilmeyiz.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ
لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا
رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾
أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا

الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ

فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا

يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

11. Şimdi onlara bir sor, onların yaratılışı mı daha zor, yoksa bizim yarattığımız kimselerin mi? Hakikat, biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.

12. Fakat sen hayrettesin, onlar ise alay ediyorlar.

13. Düşünmeye çağırıldıklarında da düşünmezler.

14. Bir mucize gördüklerinde ise alay ederler.

15. "Bu, ancak apaçık bir sihirdir" derler.

16. "Ölüp toprak olduktan ve bir yığın kemik haline geldikten sonra öyle mi? Bizler diriltileceğiz öyle mi?"

17. "Önceki atalarımız da mı?"

18. De ki: "Evet, hem de sizler aşağılanmış bir şekilde (diriltileceksiniz)."

19. "O, ancak şiddetli bir sarsılıştan ibarettir."

20. "Ve Eyvah, bu, ceza günüdür" derler.

21. Bu, yalanlamaya geldiğiniz o hüküm günüdür.

Önceki âyetlerde göklerle yer ve bu ikisinin arasında bulunanların yaratılması, Allah'ın kudretine ve birliğine delil olarak getirilmişti. Bu âyetlerde ise göklerin, yerin ve aralarında bulunanların yaratılması, insanların öldükten sonra tekrar diriltilebileceklerine bir delil olarak zikrediliyor. Çünkü söz konusu varlıkların yaratılışı insanların yaratılışından çok daha zordur. Bu varlıkları yaratan Allah, insanı tekrar diriltmeye elbette kadirdir.

Nihayet insan, cıvık ve yapışkan basit bir çamurdan yaratılmıştır. Yıldızlarıyla şu gökler ve melekleri yaratan Allah, öldükten sonra insanı tekrar yaratamaz mı, sor onlara. Ama sorsan da düşünmezler ki! Sen yaratma kudretimiz karşısında hayretler içerisinde kalıyorsun, oysa onlar alay edip geçiyorlar. Çünkü inatçıdırlar ve düşünmüyorlar. Kur'ân mucizevî bir şekilde önlerine deliller sunuyor ama onlar yine alay edip geçiyor ve "**bu, ancak apaçık bir sihirdir**" diyorlar.

Şu evreni bizim yarattığımızı bildikleri halde, **"ölüp toprak olduktan ve bir yığın kemik haline geldikten sonra öyle mi? Bizler diriltileceğiz öyle mi?"? Önceki atalarımız da mı?"** diyorlar. **"Evet, hem de aşağılanmış olarak,"** diriltileceksiniz. Çünkü inat ediyorsunuz. Allah bunu yapmaya kadirdir. Sizin tekrar diriltilmeniz Allah için zor bir şey değil ki **"O, şiddetli bir sarsıntıdan ibarettir."** Sur'a üflenecek, onun sesiyle dirilecek ve gözlerinizi açar açmaz **"Eyvah! Bu, ceza günüdür"** diyeceksiniz. Siz o dehşeti yaşarken size "**Bu, yalanlayageldiğiniz o hüküm günüdür,"** denilecek. Burada hesaba çekileceksiniz.

Kur'ân'ın anlatımıyla anlattığı konu arasında mükemmel bir uyum vardır. Örneğin burada ölümden sonra dirilişin Allah için çok kolay bir şey olduğu anlatılırken anlatımda da o kolaylığı hissediyorsunuz: Korkunç bir ses ve kıyamet kopuyor, canlanıyorlar ve hesaba çekiliyorlar. Hepsi üç kısa cümlede anlatılıyor.

احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا
وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ
إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾
قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ
بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾
فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

22. Zalimleri, eşlerini ve tapmakta olduklarını toplayın;

23. Hani şu Allah'ın yanı sıra (taptıklarını)... **Ve sonra da hepsini cehennem yoluna yönlendirin.**

24. Ve onları durdurun; sorguya çekilecekler.

25. Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz!

26. Hayır, onlar bugün teslim olmuşlardır.

27. Ve birbirlerine dönmüş soruyorlar.

28. Diyorlar ki: "Siz bize sağdan gelirdiniz, değil mi?"

29. "Hayır, siz mümin değildiniz" derler.

30. "Sizi zorlayacak bir gücümüz de yoktu. Hayır, azgın bir topluluk idiniz."

31. "Bu yüzden Rabbimizin (azap) **sözü bizim için artık hayata geçmiştir. Biz onu tadacağız."**

32. "Biz sizi azdırıp saptırdık. Çünkü biz de azıp sapmıştık."

33. Artık onlar azapta ortaktırlar.

34. İşte biz suçlulara böyle yaparız.

Burada inkâr edenlerle ilgili bir sahne anlatılıyor. Çünkü zalimlerle, inkâr edenler kastediliyor. Başkalarına zulmedene zalim denildiği gibi, Allah'a karşı gelene de zalim denilmektedir. (Bakara 2/224; Yûnus 10/106).

İlk âyette geçen *"eşleri"*yle, kendileri gibi eşleri kastediliyor olduğu gibi onlar gibi, inanan ve peşlerine takılmış olanlar da kastediliyor olabilir. Buna göre *"zalimler"* ile inkâr önderleri kastedilmektedir. İşte o zalimler, onların peşine takılmış olanlarla birlikte sorguya çekildikten sonra cehenneme sürüleceklerdir. O sırada onlara **"Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz!"** denilecektir. Çünkü dünyada iken birbirlerine yardım edeceklerini ve taptıklarının kendilerine şefaat edeceklerini söylüyorlardı. Ama artık o dönem geçmiştir, artık hesap verme zamanıdır. Bir itiraz olmaksızın hepsi teslim olmuşlardır. Orada yapabildikleri Allah'ın emirlerine kayıtsız şartsız uymak, bir de kendi aralarında birbirleriyle çekişmek: Dünya hayatında iken uydu durumunda olanlar: **"Siz bize sağdan gelirdiniz."** İyiliğimizi istiyor gibi görünüp bizi aldattınız; bizi gerçek dinden saptırdınız, diyecekler. Liderleri onlara: **"Hayır, mümin değildiniz"** diyecek, aralarındaki çekişme bu şekilde sürüp gidecektir. Nihayet hepsi azaba sürükleneceklerdir. Artık suçluların ve ortaklarının bir kurtuluş yolu kalmamıştır.

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلٰهَ
إِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ
مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ
الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾
يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾
لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ
﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

35. Kendilerine; "Allah'tan başka ilâh yoktur" dendiğinde büyüklük taslıyorlardı.

36. Ve "Deli bir şair için ilâhlarımızı terkedecekmişiz öyle mi?" diyorlardı.

37. Hayır, o gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı.

38. Kuşku yok, siz o acıklı azabı mutlaka tadacaksınız.

39. Ve yapıp ettikleriniz neyse onların karşılığından başka bir şeyle cezalandırılmayacaksınız.

40. Ancak Allah'ın ihlâslı kulları ayrıdır.

41. Onlar için belli bir rızık vardır.

42. Türlü türlü meyveler… Onlara hep ikram edilir.

43. Nimet cennetlerinde.

44. Karşılıklı tahtlar üzerinde.

45. Üstlerinde bir kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.
46. Durudur, içenlere lezzet verir.
47. Onda ne çarpan bir şey vardır ne de onlar sarhoş olurlar.
48. Yanlarında, yalnızca onlara bakan iri gözlü eşler var.
49. Sanki onlar saklanmış yumurtalardır.

Müşrikler yaratıcının, rızık verenin, yağmurları yağdıranın Allah olduğunu kabul ediyorlardı ama kulluğun sadece ve direkt olarak Allah'a yapılmasını ve Allah'ın bir beşeri peygamber tayin edip insanlara emir ve yasaklar getirmesini kabul etmiyorlardı. Felsefî anlamda sistemleştirilip her unsuru gerekçelere bağlanmış bir inanç sistemlerinden bahsetmek zordur ama onlara göre taptıkları putları, Allah katında değerli kimselerdir ve Allah'la birlikte onlara kulluk etmek gerekir. Çünkü onlar putları Allah nezdinde aracı olarak görüyorlardı. Bu putlara kulluk edilecek, dualarda onlardan istenecek ve onlar da Allah katında kendilerine şefaat edecekler. Bu sebeple kendilerine Allah'tan başka ilâh yoktur, O'ndan başkasına kulluk edilerek itaat edilecek yoktur, denildiğinde bunu küçümsüyorlardı. Çünkü bu takdirde putları devre dışı kalıyordu. İşte bu yüzden Peygamberin, bu putlara kulluk etmekten vazgeçmelerini istemesini deli saçması olarak niteliyorlardı.

Kur'ân'ın etkin üslubu karşısında ise söyleyecek bir şey bulamayınca bazen deli bir şairin veya bir kâhinin uydurmaları olduğunu ileri sürüyorlardı. Bilakis Peygamber gerçeği getirmiştir. Onun getirdiği bu Kur'ân'ı şu veya bu nitelemelerle nitelemek yerine bu Kur'ân'da anlatılanları tartışıp onların doğru olup olmadığını delillerle ortaya koymak en doğru yoldur. Ama siz ey inanmayanlar, Kur'ân'ın getirdiği delilleri tartışmak yerine inatla bundan uzaklaştığınız için **"acıklı azabı mutlaka tadacaksınız."** Sanmayın ki bu azabı hak etmiyorsunuz. Aslında "**ettikleriniz neyse onların karşılığından başka bir şeyle cezalandırılmayacaksınız."**

Kendilerine sunulmuş olan delilleri türlü yaftalarla niteleyenler acıklı azapla cezalandırılırken samimiyetle bu deliller üzerinde eğilenlere ise türlü türlü meyveler ikram edilir. Onlar, nimetler cennetlerinde tahtlar üzerinde karşılıklı oturur, **"Üstlerinde bir kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır. Durudur, içenlere lezzet verir. Onda ne çarpan bir şey var, ne de onlar sarhoş olurlar. Yanlarında yalnızca onlara bakan iri gözlü eşler var. Sanki onlar saklanmış yumurtalardır.**"

Eşleri, saklanmış yumurtaya benzetildiğinden bazı müfessirler tenlerinin

yumurta kabuğu altındaki zara benzetildiğini, bazıları da kuluçkaya yatmış kuşun altındaki sarıya çalar yumurtaların rengine benzetildiğini söylerler. (Taberi, XXI, 43).

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ اِنّ۪ي كَانَ ل۪ي قَر۪ينٌۙ ﴿٥١﴾
يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّق۪ينَ ﴿٥٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَد۪ينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ
ف۪ي سَوَٓاءِ الْجَح۪يمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْد۪ينِۙ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبّ۪ي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَر۪ينَ ﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّت۪ينَۙ ﴿٥٨﴾
اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُو۫لٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ
الْعَظ۪يمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا
اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِم۪ينَ ﴿٦٣﴾ اِنَّهَا شَجَرَةٌ
تَخْرُجُ ف۪ٓي اَصْلِ الْجَح۪يمِۙ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُ۫سُ
الشَّيَاط۪ينِ ﴿٦٥﴾ فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُ۫نَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾
ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَم۪يمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى
الْجَح۪يمِ ﴿٦٨﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَٓاءَهُمْ ضَٓالّ۪ينَۙ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ
يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾

50. Birbirleriyle sohbet ediyorlar.

51. Sohbet edenlerden biri diyor ki: "Benim bir arkadaşım vardı."

52. Dedi ki: "Sen, tasdik edenlerden misin?"

53. "Ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra öyle mi? Bizler cezalandırılacağız öyle mi?"

54. "Durum nedir; muttali olmak ister misiniz?" dedi.

55. Derken kendisi onun haline muttali oldu ve onu cehennemin ortasında gördü.

56. "Allah'a yemin ederim, neredeyse beni de helak ediyordun" dedi.

57. "Rabbimin nimeti olmasaydı şu azap içerisinde olanlardan olurdum."

58. "Nasılmış? Biz artık ölüler olmayacağız değil mi?"

59. "İlk ölümümüz dışında... Biz azaba uğrayacak da değiliz."

60. Şüphesiz ki bu, o büyük kurtuluştur.

61. Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsın.

62. Nasıl, bu mu daha hayırlı bir konaklamadır yoksa, zakkum ağacı mı?

63. Biz onu zalimlere bir fitne kıldık.

64. O, cehennemin dibinde biten bir ağaçtır.

65. Tomurcukları, sanki şeytanların başıdır.

66. Onlar, çaresiz ondan yiyecek, karınlarını onunla dolduracaklardır.

67. Sonra onun üzerine onlar için kaynar bir içecek vardır.

68. Sonra onların dönüşü çılgın ateşe olacaktır.

69. Doğrusu onlar babalarını sapkınlık içerisinde bulmuşlardı.

70. Şimdi de onların izlerini takip etmeye koşturuluyorlar.

Cennet ehlinden bir grubun kendi aralarındaki sohbetlerinden bir sahne aktarılıyor. Önce dünya hayatında yaşadıkları hatıralardan söz ediyorlar. Aralarından biri, inanmayan bir arkadaşından söz ediyor. O arkadaşının ahirete inanmadığını ve inanmaması sebebiyle de kendisiyle alay ettiğinden, **"Ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra öyle mi? Bizler cezalandırılacağız öyle mi?"** dediğinden söz ediyor. Ardından, sohbet arkadaşlarına o inkâr eden arkadaşının durumunu göstermek istiyor: **"Bakar mısı-**

nız?" diyor. Arkadaşı cehennemin ortasındadır. O arada Allah'a şükrediyor. O arkadaşına seslenerek **"Allah'a yemin ederim, neredeyse beni de helak ediyordun"** diyerek kötü arkadaşın insana neler yapabileceğini arkadaşlarına anlatıyor. Bu arada aralarında geçen bu konuşmadan bize de mesaj veriliyor. Allah'ın üzerindeki nimeti sayesinde helak olmaktan kurtulduğunu sevinçle anlatıyor.

Gayb âleminden verilen bu haberler konusunda nassların söylediklerinden öteye geçemeyiz ama öyle anlaşılıyor ki cennet ehli ile cehennem ehli arasındaki o geniş mesafeye rağmen istedikleri zaman o mesafeden birbirlerini görebiliyor ve birbirlerine seslerini işittirebiliyorlar. İnsanın görme ve işitme kabiliyeti mi değişecek, arada iletişim araçları mı olacak onu bilemiyoruz. Nassların anlattıklarından biz biliyoruz ki cennet ehlinin bütün istekleri karşılanacaktır.

İnanan kişi, inkâr eden arkadaşıyla ilgili sözlerini bitiriyor ve arkadaşlarıyla sohbete devam ediyor: **"Ölmeyeceğiz değil mi? İlk ölümümüz dışında. Biz azaba uğrayacak da değiliz,"** diyor. Buradaki sorusu, öleceğine dair kuşkusundan kaynaklanmıyor. Kavuştukları nimetlerin büyüklüğü karşısında hayretini dile getiriyor. Kısacası sevincini dile getiriyor.

Yüce Allah cennettekilerin sohbetlerinden bir kesit verdikten sonra devreye giriyor ve şöyle buyuruyor: "**Şüphesiz ki bu, büyük kurtuluştur. Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsın. Nasıl, bu mu daha hayırlı bir ziyafet, zakkum ağacı mı?"**

Cennet ehlinin içinde bulundukları nimetlerin bir tasviri yapıldıktan sonra cehennem ehline dair bilgi verilmekte, okuyucuya karşılaştırma yapma imkânı verilmektedir.

Âyette sözü edilen zakkum ağacı, dünyada bilinen bir ağaç mı? Araplar bu ağacı biliyor muydu? Dünyada yetişmeyip cehennemde yetişen bir ağaç mı olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Belirtelim ki Kur'ân değişik âyetlerinde (ayrıca bak. Duhan 44/43-46; Vakıa 56/52) bu ağacın iğrençliğine ve yiyenlerin karınlarında kaynayıp durduğuna dair bilgiler vermektedir. O halde dünya hayatında bilinen bir ağaç olmasa da, ne olduğuna dair Kur'ân'ın kendisinde bilgi verilmektedir.

"Biz onu zalimlere bir fitne kıldık."

Zalimlere fitne olması onu yiyenlere işkence olması anlamında kullanılmıştır. Cehennem ehli çaresiz zakkum ağacını yiyecek fakat o ağaç onlara acı verecektir. **"O, cehennemin dibinde biten bir ağaçtır. Tomurcukları, sanki şeytanların başıdır. Onlar, çaresiz ondan yiyecek, karınlarını onun-**

la dolduracaklardır. Sonra onun üzerine onlar için kaynar bir içecek vardır."

Onlar o ağacın tat ve kokusunun iğrençliğini, ondan yedikten sonra acı duyacaklarını bilecekler ama çaresizler. Karınlarını o ağaçtan yedikleriyle doldurduktan sonra susayacaklar ve içecekleri de kaynar bir içecek olacaktır. Yeme-içme işini bitirdikten "**sonra onların dönüşü çılgın ateşe olacaktır.**" Kısacası işkenceden işkenceye maruz kalacaklardır. "**Doğrusu onlar babalarını sapkınlık içinde bulmuşlardı. Ve onların izlerini takip etmeye koşturuluyorlar.**" Allah'ın kendilerine verdiği en büyük nimet olan akıllarını kullanıp kendilerine sunulan delilleri değerlendirmediler. Körü körüne atalarını taklit ettiler. Taklit, ne kötü şeydir!

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ
﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ
الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾
وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾

71. **Gerçek şu ki: Kendilerinden öncekilerin çoğu sapmıştı.**
72. **Oysa onlara uyarıcılar göndermiştik.**
73. **Bir bak; uyarılanların akıbeti ne oldu.**
74. **Ancak Allah'ın samimi kulları bundan müstesnadır.**
75. **Nuh, bize dua edip yakarmıştı; Biz, duayı ne güzel kabul ederiz!**
76. **Kendisini ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtardık.**

77. Soyuna gelince, onları kalıcı olanlardan kıldık.

78. Sonradan gelenler içinde onun namını yaşattık.

79. Âlemler içerisinde Nuh'a selam olsun.

80. Biz, iyileri işte böyle mükâfatlandırırız.

81. Hakikaten o, mümin kullarımızdandı.

82. Bu yüzden diğerlerini sonra suda boğmuştuk.

Bir kavme uyarıcı gönderilmesi, o kavmin mutlaka iman edeceği anlamına gelmez. Delillerin yeterli ve doğru sunulmuş olması da yeterli değildir. Doğru yolu seçip seçmeme, buna muhatap olan kavmin kendisine kalmış bir şeydir. Nitekim önceki münkirlere de peygamberler gönderilmiş ama onlar inkâr etmişlerdi.

Bu hususların dile getirilmiş olması Peygamber ve Müslümanları teselli etmek içindir. Verilen bu nazarî bilgiler Hz. Nuh ve kavmi kıssasında somutlaştırılarak inkâr edenler tehdit edilirken Peygamber ve Müslümanlara müjde verilmektedir:

Hz. Nuh da kavmini uyardı. Ama kavmin büyük çoğunluğu Hz. Nuh'un çağrısına cevap vermedi. Davet ve kavminin bu daveti inkâr süreci o kadar uzadı ki Hz. Nuh kavminden bütünüyle umut kesti. Nihayet helak edilmeleri için beddua etti. Allah bedduasını kabul etti; inkâr edenler tufanda boğularak helak edildiler, müminler ise kurtuldu. Onlar kalıcı oldular, onların nesilleri devam etti. Hz. Nuh, kendisinden sonra gelenler arasında iyi bir nam sahibi oldu.

Âyetlerde Hz. Nuh'un nesli dışında kalanların helak edildiğinden söz edilirken Hz. Nuh'un nesli kapsamına diğer iman edenler de girmektedir. Sayıları çok az olduğu için burada diğerleri bu sözün kapsamı içerisinde zikredilmişlerdir. Nitekim İsrâ sûresinin 3. âyetinde Nuh'la birlikte gemide taşıdıklarımızın soyundan ifadesi, Hud sûresinin 48. âyetinde de onunla birlikte gemiye binen ümmetler ifadesi geçmektedir ki bu âyetlerden kendi ailesinden başka kendisine inananların varlığı anlaşılmaktadır.

Şimdi ey Mekke müşrikleri, siz de inkârda sürgit ısrar ederseniz sizi bekleyen akıbet, Hz. Nuh'u inkâr edenlerin akıbeti olacaktır. Müslümanlar ise kurtulacak, kalıcı olanlar onlar olacak ve Muhammed, sonraki nesiller içinde iyilikle anılacaktır.

edenler de kavimlerini terk ederek hicret etmeleriyle Mekke müşriklerinin tarih sahnesinden silinmeleri süreci başlamış oldu.

وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ
لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَٓاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ
مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ اَئِفْكاً اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا
ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنِّي سَقِيمٌ
﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْباً بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُٓوا
اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ
وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَاناً فَاَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾
فَاَرَادُوا بِهِ كَيْداً فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾

83. İbrahim de onun yolundan gidenlerden idi.

84. Hani o, arınmış bir kalble Rabbine gelmişti.

85. Hani o, babasına ve kavmine "Neye tapıyorsunuz?" demişti.

86. "Yalancılık etmek için mi Allah'tan başka ilâhlar istiyorsunuz"?

87. "Siz âlemlerin Rabbini ne sanıyorsunuz"?

88. Derken yıldızlara şöyle bir bakıp düşündü.

89. Ardından, "Ben hastayım" dedi.

90. Böylelikle arkalarını dönüp yanından uzaklaşıverdiler.

91. Bir kurnazlıkla onların ilâhlarının yanlarına sokulup şöyle dedi: "Buyurup yemez misiniz?"

92. "Neyiniz var, konuşmuyorsunuz?"

93. Hile ile yanlarına yaklaşıp sağıyla onlara bir darbe indirdi.

94. Derken (puta tapanlar) **üzerine üşüştüler.**

95. "Yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?" dedi.

96. "Oysa sizi ve yaptıklarınızı Allah yaratmıştır."

97. Dediler ki: "Bunun için bir bina yapın ve onu ateşe atın."

98. Ona bir tuzak kurmak istediler; ne var ki biz onları alçaltılmış kıldık.

Hz. İbrahim de. Hz. Nuh'un yolunu izledi; o da kavmini tevhit inancına çağırdı. İsyankâr tavırlarına karşı sabırla görevini yürüttü. O, kötü niyetlerden arınmış, şirk, isyan ve itaatsizlikten uzak samimi bir kalble Allah'a yönelmişti. Kavmini uyarmak ve onları putlara tapmaktan vazgeçirmek istiyordu. Putlara tapmanın tutarlı bir tarafının bulunmadığını onlara anlatmaya çalıştı. Putlara tapmak ile bir olan Allah'a tapmak arasındaki büyük farkı ortaya koymaya gayret etti. Putlara tapmanın, gerçeklere ve Allah'a iftira etme anlamı taşıdığını onlara anlattı. Çabaları fayda vermiyordu. Bu sebeple başka yollar denemeye karar verdi.

"**Derken yıldızlara şöyle bir bakıp düşündü. 'Ben hastayım' dedi.**"

Arap dilinde *"yıldızlara bakma"*nın düşünmek anlamında kullanılan bir deyim olduğunu söyleyenlere göre âyeti **"derken, düşündü ve 'ben hastayım' dedi"** şeklinde anlamlandırmak gerekir. Diğer müfessirlere göre ise Hz. İbrahim'in kavmi yıldızların hareketlerinden anlam çıkarıyorlardı. O da yıldızlara bakıp anlam çıkarıyormuş gibi davrandı. (bk. Taberi, XI, 63; Âlûsî, XVII, 154; İbnu Âşur, XII, 133). Bazıları da yukarı bakıp düşünmenin, düşünen kişilerin davranışı olduğunu, âyetin de sadece bunu anlattığını söylemektedir. (Âlûsî, XVII, 154).

Kavminin bayram günüydü, onlarla gitmemek için *"ben hastayım"* demişti. Yıldızlara bakması da onları inandırmak içindi. Maksadı yalnız kalıp putları kırmaktı. Böylece onu bırakıp gittiler. İbrahim yalnız başına putların bulunduğu yerde kalmıştı. Hz. İbrahim'in putlara**: "Buyurup yemez misiniz? Neyiniz var, konuşmuyorsunuz?"** şeklindeki alaycı sözlerinin nakledilmesi, putlara tapan müşrik Araplara yönelik alay yollu bir uyarıdır.

Hz. İbrahim putları indirdiği darbelerle parçalamıştı. Büyük put dışında diğer putların tamamını kırmıştı. Bayram törenini bitirip döndüklerinde bu işin İbrahim tarafından yapıldığını tahmin ettiler. Onu yakalayıp sorguya çektiler. O da şu büyük putun bu işi yapmış olabileceğini söyledi. Verebilecek ce-

vap bulamadılar. Delili olmayan zorbaların yaptıklarına başvurdular. İbrahim için bir kule inşa edip onu ateşe attılar. Ama Allah onu korudu; ateş onu yakmadı. (bk. Enbiyâ 21/51-70). **"Ona bir tuzak kurmak istediler; biz de onları alçaltılmış kıldık."** Kıssanın bu şekilde bitmesi, Peygamberi öldürme planı peşinde koşan Arap müşriklere bir uyarıdır.

وَقَالَ اِنّ۪ي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبّ۪ي
سَيَهْد۪ينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ ل۪ي مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ
حَل۪يمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ٓي اَرٰى فِي الْمَنَامِ
اَنّ۪ٓي اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰىۜ قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ
مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾
فَلَمَّٓا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَب۪ينِۚ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَٓا اِبْرٰه۪يمُۙ
﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَاۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٠٥﴾
اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُب۪ينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٠٧﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِر۪ينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ ﴿١٠٩﴾ كَذٰلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ
بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَۜ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ مُب۪ينٌ ﴿١١٣﴾

99. **Bir de İbrahim dedi ki: "Ben, Rabbime gidiyorum, O bana doğru yolu gösterecektir."**

100. **Yine o şöyle dedi; "Rabbim! Bana salihlerden** (bir evlat) **ihsan et."**

101. **Biz ona uslu bir oğlan müjdeledik.**

102. **Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa gelince dedi ki: "Yavrucuğum, rüyada seni boğazladığımı gördüm, bir düşün ne dersin?" Çocuk dedi ki: "Babacığım, sana emredileni yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın."**

103. **İkisi de teslim olup babası onu yüzüstü yatırınca;**

104. **Biz ona seslendik; "Ey İbrahim!"**

105. **"Rüyana sadakat gösterdin. Güzel davrananları işte böyle mükâfatlandırırız:"**

106. **"Şüphesiz ki bu, apaçık bir imtihan idi."**

107. **Ve biz ona büyük bir kurbanlıkla fidye verdik.**

108. **Sonra gelenler arasında ona iyi bir nam bıraktık.**

109. **İbrahim'e selam olsun.**

110. **Güzel davrananları biz işte böyle mükâfatlandırırız.**

111. **Hiç şüphesiz ki o, bizim mümin kullarımızdandır.**

112. **Bir de onu salihlerden bir peygamber olarak İshak'la müjdeledik.**

113. **Hem ona hem de İshak'a bereketler verdik. Doğrusu ikisinin soyundan da hem güzel davrananlar var hem de kendine açık bir şekilde zulmedenler.**

İbrahim için artık kavmi arasında yaşamanın imkânı kalmamıştı. Zaten kendisi de düzelmeleri konusunda umudunu yitirmişti. Bu yüzden kavmini terk etmesi gerekiyordu. **"Ben Rabbime gidiyorum O bana doğru yolu gösterecektir,"** dedi ve yurdunu terk etti. O ana kadar evladı da yoktu. **"Rabbim! Bana salihlerden** (bir evlat) **ihsan et,"** diye dua etti. Allah duasını kabul etti. Çocuk yürüyüp gezecek çağa gelince, **"yavrucuğum, rüyada seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün ne dersin?"** diye sormuş, o da: **"Babacığım, sana emredileni yap, inşallah beni sabredenlerden bulursun"** karşılığını vermiştir. Çocuğu boğazlamaya kalkınca, imtihanı başardığı bildirilmiş, oğlunun yerine ona büyük bir kurban verilmiştir.

Anlatılan bu kıssa, Müslümanlara kurban keserken, Allah'a bu mutlak bağlılığı anımsatması bakımından önem arz etmektedir.

Belki de Hz. İbrahim'in oğluna, gördüğü rüya ile ilgili düşüncesini sormasının nedeni, onun iznini almak değildi. Çünkü o bir peygamberdi ve Allah'ın emrini yerine getirecekti. Sadece Allah'ın kendisine daha önce müjdelediği evladın *'salih'* olup olmadığını öğrenmek istemişti. O daha önceden Allah'tan salih bir evlat istemiş ve Allah da ona *uslu* bir oğlan müjdelemişti.

Çocuk, Allah rızası için canını feda etmeye hazır olduğu takdirde, Hz. İbrahim'in duasının kabul edildiği ve söz konusu oğlunun sadece sülbî olarak değil, ahlâk ve şahsiyet açısından da onun oğlu olduğu anlaşılacaktı.

Belki de oğlunun salih biri olduğunu ve Allah'ın emrine asla karşı gelmeyeceğini biliyordu. Ama gönlünü almak için ona danışmıştı.

Allah, yaşlı bir insana ömrünün son demlerinde bir oğul ihsan ediyor ve çocuk koşup oynayacak yaşa geldiğinde yaşlı baba biricik oğlunu yüzükoyun yere yatırarak, elinde bıçak, Allah rızası için onu kesmek üzere öylece duruyor. İşte bu manzara Allah'ın engin rahmetini çekiyor ve Allah, o çocuk yerine kurban edilmek üzere bir koç gönderiyor. Yüce Allah, iyileri işte böyle mükâfatlandırır. O, iyi kişiyi sıkıntı ve çilelerden geçirmek suretiyle imtihan eder, tereddütleri varsa giderir ve böylece derecesini yükseltir. Hz. İbrahim'in de derecesi işte bu şekilde yükseltilmiştir.

Hz. İbrahim büyük bir imtihana tabi tutulmuş, Allah'tan başka hiçbir şeyin kendisine daha sevgili olmadığı imtihan sonucu ortaya çıkmıştı. Müslümanların kurban kesmeleri de bu düşünce ve duyguları sembolize etmektedir.

Hz. İbrahim'in oğullarından birini kurban etmeye kalkıştığı konusunda hem Müslümanlar hem de Kitap Ehli müttefiktir. Ancak hangi oğlunu kurban etmeye kalkıştığı konusunda ihtilaf vardır. Kitab-ı Mukaddes'te kurban edilenin İshak olduğu açıkça belirtilmektedir. Kitab-ı Mukaddeste şöyle denilmektedir: *"Allah İbrahim'i imtihan etti ve dedi ki: "Ey İbrahim! Tek ve yegâne sevdiğin oğlun İshak'ı yanına alarak Merish ülkesine git ve orada benim göstereceğim dağlardan birinde onu kurban et."* (Tekvin, 22:1-2)

Kur'ân-ı Kerim'de ise kimin kurban edilmek istendiği belirtilmemektedir. Esasen Kur'ân-ı Kerim, dikkatleri nakledilen kıssadan alınacak ibrete yoğunlaştırmak için pek çok kıssasında yer, zaman ve şahıs isimlerine yer vermez. Kıssada olaylar da yoğun değildir. Genelde tek olaydan söz edilir. Bu yönüyle Kur'ân kıssalarını, edebi hikâye türleri içerisinde kısa hikâye türüne benzetebiliriz.

Müslüman âlimlerinden bazıları da Kurban edilenin İshak olduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir kısmı ise onun İsmail olduğunu söylemektedir.

Tevrat'tan az önce yaptığımız alıntıda kurban edilenin İshak olduğu açık bir şekilde belirtilmekle birlikte Tevrat'taki anlatımların tamamını göz önünde bulundurduğumuzda onun İsmail olduğu anlaşılmaktadır. Hatta onun İshak olduğunun tasrih edildiği ve az önce zikrettiğimiz alıntıdan bile kurban edilenin İsmail olduğu sonucu çıkmaktadır. Çünkü o alıntıda **"Tek ve yegâne sevdiğin oğlun"** ifadesi geçmektedir. Kitap ehli de kabul eder ki Hz. İsmail, İshak'tan büyüktür. Hz. İbrahim'in tek evladı olduğunda İsmail vardı ve İshak yoktu.

Tevrat'ın Tekvin bölümündeki şu ifadeler de bunu göstermektedir:

"Ve İbrahim'in zevcesi Sârâ'nın hiçbir çocuğu yoktu. O'nun Mısır'lı bir hizmetçisi vardı. Adı Hâcer idi. Sârâ, İbrahim'e dedi ki; 'Bak Allah beni çocuk sahibi olmaktan mahrum etmiştir. Onun için sen benim hizmetçinin yanına git. Belki böylece evimiz neş'e ile dolar.' Ve İbrahim Sârânın dediğini yaptı. Ve İbrahim Ken'an ülkesinde 10 seneden beri kalıyordu ve işte o sıralarda karısı Sârâ kendi hizmetçisini ona verdi ki onun karısı olsun. Ve o Hâcer'in yanına gitti ve o hamile kaldı." (Tekvin, 16:1-3).

"Allah meleği, ona dedi ki: "Sen hamilesin ve sen bir erkek çocuğu dünyaya getireceksin, adını İsmail koy." (Tekvin, 16:11)

"İbrahim ve Hâcer'den İsmail doğduğu zaman İbrahim 86 yaşındaydı." (Tekvin, 16:16)

"Ve Allah İbrahim'e dedi ki senin karın olacak Sârâ'dan da sana bir erkek çocuk bahşedeceğim. Adını İshak koyarsın... O gelecek yıl aynı tarihte Sârâ'dan doğacaktır... O zaman İbrahim, oğlu İsmail'i ve evin diğer erkeklerini yanına aldı ve aynı gün Allah'ın emriyle onları sünnet etti. İbrahim 99 yaşında sünnet oldu. İsmail ise sünnet olduğu zaman 13 yaşındaydı." (Tekvin: 17:15-25)

"Ve oğlu İshak doğduğu zaman İbrahim 100 yaşında idi." (Tekvin, 21:5)

Bu ifadeler ile Kitab-ı Mukaddes'in içine düştüğü çelişki kendiliğinden ortaya çıkıyor. Şöyle ki 14 yaşına kadar Hz. İbrahim'den tek evladını kurban etmesi istemişse o İsmail olmalıdır. Yok, eğer Allah, Hz. İshak'ın kurban edilmesini istenmişse o zaman onun Hz. İbrahim'in tek evlâdı olduğunu söylemek yanlış olur.

Tevrat'tan yapmış olduğumuz bu alıntılardan da anlaşılıyor ki kurban edilen çocuğun İshak olduğuna dair bilgi sonradan Tevrat'a ilave edilmiştir.

Az önce Müslüman âlimlerin de bu konuda ihtilaf ettiklerine değinmiştik. Hatta bu konudaki hadisler de çelişkilidir. Ne var ki Kur'ân-ı Kerim'in anla-

tımından dolaylı olsa da kurban edilenin İsmail olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki:

Hz. İbrahim'in yurdunu terk ederken salih bir evlat için Allah'a dua ettiği ve kendisinin halim (uysal) bir evlatla müjdelendiği belirtilmektedir. Ardından da onun rüyasından ve oğlunu kurban etmesinden söz edilmektedir. Hz. İbrahim bu duasını evlatsız olduğu bir dönemde yapmış olmalıdır. Ayrıca Kur'ân'da İshak'tan söz edilirken Kur'ân onu âlim olmakla nitelemektedir. (Hicr 15/53; Zâriyât 51/28). O halde halim olmakla nitelenen Hz. İsmail'dir. Hz. İsmail'in, onun büyük evladı olduğu İbrahim sûresindeki şu ifadesinden de anlaşılmaktadır: **"Bana ihtiyarlığımda İsmail ve İshak'ı bahşeden Allah'a hamd ederim."** (İbrahim:14/39). Oğullarından söz öderken önce İsmail'in ismini anmaktadır.

Hûd sûresinde Hz. İbrahim, İshak ile müjdelendiğinde aynı anda İshak'ın Yakub isminde bir oğlunun olacağı haber verilmektedir. (Hûd 11/71). Şimdi, Hz. İbrahim rüyasında ileride olacak bir çocuğunu boğazlarken görmüş olsaydı, Allah'ın onun gerçekten kurban edilmesini istediğine ihtimal vermezdi. Zira bu çocuk kurban edildiği takdirde onun Yakub adında bir evladın babası olması söz konusu olamazdı. Kurban edilenin İshak olduğu görüşünde olan Taberi bu delili çürütmek maksadıyla Hz. İbrahim'in rüyasını İshâk'ın oğlu Yakub'un doğumundan sonra görmüş olabileceğini söylemektedir. Fakat bu çok uzak bir ihtimaldir. Zira Kur'ân-ı Kerim, kurban edilmesi istenen çocuğun **"babasıyla beraber koşacak yaşa geldiği"** zaman kurban edilmeye götürüldüğünü açık bir dille ifade ediyor. Herhangi bir önyargısı olmayan bir kişi bu cümleyi okuyunca kurbanlık çocuğun ancak 8-10 veya en fazla 12-13 yaşlarında olduğunu düşünecektir. Çoluk çocuk sahibi bir gençten söz edilirken böyle bir ifadenin kullanılabileceği düşünülemez.

Tefsirini yapmakta olduğumuz bu sûredeki anlatım düzeninden de kurban edilenin İsmail olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü kurban edilen oğluyla ilgili anlatım bittikten sonra 112. ve 113. âyette **"bir de onu salihlerden bir peygamber olarak İshak'la müjdeledik. Hem ona ve hem de İshak'a bereketler verdik. Doğrusu ikisinin soyundan da hem güzel davrananlar var hem de kendine açık bir şekilde zulmedenler,"** denilmektedir. Bundan anlaşılıyor ki Hz. İshak kurban olayından sonra doğmuştur.

oğul bir torun vermiş, hem de oğlunu kurban edecekken onun yerine bir koç kurban etmesini istemiştir.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى
مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ
﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ
الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾
اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

114. Musa ve Harun'a da lütuflarda bulunduk.
115. İkisini ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.
116. Onlara yardım ettik de galip gelenler onlar oldu.
117. Kendilerine o apaçık kitabı verdik.
118. Her ikisini de doğru yola ilettik.
119. Sonrakiler içinde onlara iyi bir nam bıraktık.
120. Musa ve Harun'a selam olsun.
121. Güzel davrananlara biz işte böyle mükâfat veririz.
122. Gerçekten de onlar mümin kullarımızdandır.

Sûrenin ilk bölümlerinde inkâr edenlerden söz edilmiş ve Mekke müşriklerinin sonlarının cehennem olacağı anlatılmıştı. Ardından Peygambere hitaben Mekke müşriklerinin inkârda ısrar etmelerine üzülmemesi gerektiği çünkü kendilerinden öncekilere de uyarıcılar gönderildiği halde inkâr ettikleri hatırlatılarak (Âyet: 71-73) teselli edilmişti.

Müslümanların müşriklerden çektikleri sıkıntılar gittikçe artıyordu. Geçmiş kavimlerden misaller verilerek sıkıntı had safhaya ulaştığında Allah'ın yardımıyla inananların bu sıkıntılardan kurtarıldıkları anlatılmaktadır. Bu bağlamda Hz. Nuh'un inananları beraberinde gemiye bindirerek tufandan kurtulduğu ve insanlar arasında iyi bir nam sahibi olduğu (Âyet: 76-80) dile getirildi. Ardından Hz. İbrahim'in kavmiyle mücadelesi, nihayetinde ateşe atılması ve kurtuluşu kıssasına yer verildi.

Burada da Hz. Musa ve Harun kıssasına yer verilerek onların da sonuçta inananlarla birlikte Firavun'un zulmünden kurtarıldıkları anlatılmaktadır.

Bu kıssalarla bir yandan Müslümanlara bir gün gelip müşriklerin eziyetlerinden kurtarılacakları haber verilmekte, diğer yandan onlara eziyet eden müşriklere, inkâr edenlerin akıbetleri gözlerinin önüne serilerek bu durumlarını devam ettirdikleri takdirde onları da aynı akıbetin beklediği anlatılmaktadır. Ayrıca inananlarla birlikte onlara önderlik eden peygamberlerin sonraki nesiller arasında iyi bir nam yaptıkları belirtilmektedir. Bunun ifade edilmesi, Peygamberimizin de iyi bir nama sahip olacağına işarettir.

Her kıssanın sonunda "**güzel davrananlara biz işte böyle mükâfat veririz,**" sözü dikkat çekmektedir. Böylece müşriklerin baskıları altında bulunan Müslümanlara ileride mükâfatlandırılacakları müjdesi verilmektedir.

İleride zikredilecek kıssalar da bu amaca yöneliktir:

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلٖينَ ۜ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ
لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ
الْخَالِقٖينَ ﴿١٢٥﴾ اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٢٦﴾
فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصٖينَ
﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرٖينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسٖينَ ﴿١٣٠﴾
اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنٖينَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٣٢﴾

123. İlyas da elçilerdendir.

124. Hani O, kavmine şöyle demişti: "(Allah'ın azabından) **korkmaz mısınız?"**

125. "Yaratanların en iyisini bırakıp Ba'l'e mi tapıyorsunuz?"

126. "Oysa Allah hem sizin hem de sizden önceki atalarınızın Rabbidir."

127. Onu yalanladılar. Bu yüzden onlar da azaba hazır kılınmışlardır.

128. Allah'ın ihlâslı kulları böyle değildir.

129. Ona da sonrakiler içinde iyi bir nam bıraktık.

130. İlyas'a selam olsun.

131. Güzel davrananları biz işte böyle mükâfatlandırırız.

132. Elbette ki o, bizim mümin kullarımızdandır.

İlyas peygamberin ismi buradaki 123. ve 130. âyetin dışında Kur'ân'da sadece bir kere En'âm sûresinin 85. âyetinde geçmektedir. Asıl adının ne olduğu ve hangi dönemde yaşadığı, ayrıca burada 130. âyette kendisinden neden *"İlyâsin"* diye söz edildiği konusunda birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Burada onun bir peygamber olduğu, kavminin Allah'ı bırakıp *Ba'l*'e taptıkları ve kendisinin bu inançlarını düzeltmeleri konusunda mücadele verdiği açık bir şekilde ifade edilmektedir.

İlyas'ın ölmediği hâlâ yukarılarda göklerde bir yerde yaşadığı ve Hızır'la ilişkisine dair anlatılanların tamamı İsrailiyat olup Kur'ân'dan bir âyete veya sahih bir hadise dayanmamaktadır.

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ
﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾
وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

133. Lut da elçilerdendir.

134. Hani biz onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık.

135. Geride kalanlar arasındaki yaşlı bir kadın hariç.

136. Sonra diğerlerini helak etmiştik.

137. Siz onların yanından geçip gidiyorsunuz sabah vakti;

138. Ve gece vakti. Düşünmüyor musunuz?

Hz. İbrahim'in yeğeni olan Hz. Lut Sodom halkına peygamber olarak gönderilmişti. Kendisi de Hz. İbrahim ile birlikte kavmini terk etmiş ve ölü denizin kıyısında olan bu şehre yerleşmişti. Bütün çabalarına rağmen halkı o çirkin işi yapmaktan vazgeçmemiş ve helak edilmişlerdir. Şehrin harabeleri kuzeye doğru ticarete giden Arapların yolları üzerindedir.

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾
فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ
اِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْبَتْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلَى مِائَةِ اَلْفٍ
اَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلَى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

139. Yûnus da elçilerdendir.

140. Hani o, yükünü almış bir gemiye kaçmıştı.

141. Kur'a çekmişlerdi de Yûnus kaybedenlerden olmuştu.

142. Kendi kendini kınadığı bir esnada balık onu yutuvermişti.

143. Rabbini tenzih edenlerden olmasaydı,

144. Tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.

145. Biz onu hasta bir halde sahile atmıştık.

146. Üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirmiştik.

147. Onu yüz bin veya daha fazla kişiye peygamber göndermiştik.

148. Onlar da imana geldiler. Bunun üzerine biz de onları belli bir süreye kadar dünyadan yararlandırdık.

Kur'ân-ı Kerim'de altı yerde Hz. Yûnus'tan söz edilmektedir. (4/163; 6/86; 10/98; 21/87-88; 68/48-50). O, toplumuna cezanın geleceğini söylemiş fakat ceza gecikince onları terk edip denize doğru gitmiş, dolu bir gemiye binmiştir. Denizde gemi batmakla yüz yüze gelince yükünü hafifletmek maksadıyla yolcular arasında kur'a çekilmiş ve kur'ada Hz. Yûnus çıkmıştır. Bir bakıma bu, onun bulunduğu yeri terk etmesinin bir cezasıdır. Denize atılan Yûnus'u bir balık yutar. Eğer Allah'ı tenzih edenlerden olmasaydı balığın karnında ölür kalırdı. Ama tesbih edenlerden olduğundan dolayı balık onu sahile atmıştır. Balığın karnında ne kadar kalmıştır, Kur'ân bu konuda bize bir bilgi vermemektedir. Ama ister çok, ister az kalmış olsun bu, Allah'ın onu ölümden koruduğu bir mucizedir. Sahile atıldığında bitkin düşmüştür. Şayet yaprakları geniş bir bitki kendisini güneşten korumamış olsaydı yine ölecekti.

Hz. Yûnus'un bundan sonra da peygamberlik görevi devam etmiştir.

Onun bulunduğu kenti terk etmesinden hemen sonra kavmi felaketin gelmekte olduğunu anlamış ve tövbe etmiştir. Tövbeleri nedeniyle de helak olmaktan kurtulmuşlardır. Yûnus'un peygamberliği, terk ettiği kavmine dönüp onlar arasında mı devam etmiş yoksa başka bir kentte mi, bu konuda Kur'ân'da bir sarahat bulunmamaktadır.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ
الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَۙ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَۙ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُۙ
وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَۜ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَۚ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ
مُبِينٌۙ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ

وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾
مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ
مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

149. Sor onlara: “Oğlanlar onlara, kızlar Allah’a öyle mi?”

150. Yoksa melekleri dişi olarak yaratmamıza da onlar şahit mi oldular?

151. Bilesiniz, iftiraları yüzünden şunu söylüyorlar:

152. “Allah çocuk sahibi oldu.” Elbette onlar yalan söylüyorlar.

153. Allah kızları oğullara tercih mi etmiş?

154. Size ne oluyor, nasıl hükmediyorsunuz?

155. Hiç mi düşünmüyorsunuz?

156. Yoksa sizin apaçık bir deliliniz mi var?

157. Doğru söylüyorsanız kitabınızı getirin?

158. O’nunla cinler arasında bir soy bağlantısı kurdular. Oysa cinler de kendilerinin ceza için hazır kılınacaklarını biliyor.

159. Allah onların nitelemelerinden yücedir.

160. Allah’ın samimi kulları bunların dışındadır.

161. Muhakkak ki sizler ve taptığınız şeyler;

162. Kimseyi kandıramazsınız.

163. Cehenneme gidecek olanlar dışında.

164. Bizce istisnasız her birinizin belli bir yeri vardır.

165. Şüphesiz ki orada sıra sıra dizilenler bizleriz.

166. Allah’ı tenzih edenler de bizleriz.

Müşrik Araplardan birine kızı olduğu müjdelendiğinde öfkesinden mosmor kesilirdi. Çünkü onlar, kız çocuklardan hoşlanmıyor ve çocuklarının er-

kek olmasını istiyorlardı. Buna rağmen meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlardı. Kendilerine yakıştıramadıkları kızları Allah'a yakıştırıyorlardı. Kuşkusuz Allah'a kızlarının olması yakışmadığı gibi oğullarının olması da yakışmaz. Ama müşriklerin kendilerine yakıştıramadıklarını Allah'a yakıştırmaları, işte bu daha çok yadırganacak bir davranıştır.

Şu müşrikler, meleklerin yaratılışlarına şahit mi oldular ki onların kız olduklarını söylüyorlar? Kişi eğer haddini biliyor ve aklı başında ise bilmediği konuda konuşmaz. Hele gayb konusunda ve Allah'la ilgili konularda konuşuyorsa daha dikkatli olmalıdır. Hiçbir konuda delilsiz konuşulmaması gerekirken Allah konusunda hiçbir delile dayanmadan konuşmak, haddini aşmak ve cahilce bir davranıştır. Aklı başında olan kimse buna cesaret edemez.

"O'nunla cinler arasında bir soy bağlantısı kurdular. Oysa cinler de kendilerinin ceza için hazır kılınacaklarını biliyor."

Müfessirlerin bir kısmı burada cinlerle kastedilenin şeytan olduğunu söylerken bazıları da meleklerin kastedildiğini söylemektedir. Çünkü cin, kelime olarak görünmeyen demektir ve melekler de gözle görülmezler. Ama ister şeytan kastedilmiş olsun ister melekler ve ister bir başkası, Allah'la diğer varlıklar arasında soy bağının olduğunu söylemek cehalet ve cüretkârlıktan başka bir şey değildir. **"Allah onların nitelemelerinden yücedir."** Müşrikler aklı başında kimseyi kandıramazlar. Onların kandıracakları, cehenneme gidecek kapasitesiz kimselerdir.

164-166. âyetler, meleklerin sözleridir. Meleklerin Allah'ın kızları oldukları iddiasına karşın onların dilinden cevap verilmektedir. Onlar, Allah'ın emrine amade dizilmiş hazır beklerler ve Allah'ı tenzih ederler. O'nunla soy bağlantısını kesinlikle reddederler.

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا
عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

167. Önceleri şöyle diyorlardı:

168. Şayet öncekilere gelen (kitaplardan) **bize bir uyarı gelseydi.**

169. Biz de Allah'ın hâlis kulları olurduk.

170. Fakat şimdi onu inkâr ettiler; ama ileride bilecekler.

Müşrikler, kendilerine Peygamber tarafından yapılan çağrıya uymama konusunda sürekli bahaneler uyduruyordular. Burada da ileri sürdükleri bahane, önce indirilmiş olan Tevrat ve İncil gibi kitaplara sahip olmayışlarıdır. Bu âyetlerde onlara işte size Kur'ân geldi. Sözünüzde samimi iseniz şimdi Allah'ın ihlâslı kulları olun. Ama size indirilen şu Kur'ân'ı da inkâr ediyorsunuz. Bilesiniz ki bahaneler uydurmanızın hesabını yakında vermek zorunda kalacaksınız, denmektedir.

Âyetler aynı zamanda hakka sarılmamak için sürekli bahaneler uydurarak bunu erteleyenlere bir uyarıdır.

وَلَقَدْ
سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ
جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ
فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

171. Peygamber kullarımıza şu sözümüz var:

172. Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır.

173. Bizim ordumuza gelince; şüphesiz onlarındır galibiyet.

174. Bu sebeple bir süreye kadar onlardan uzak dur.

175. Ve gözlerin üzerlerinde olsun; ileride görecekler.

176. Azabımızın acele gelmesini mi istiyorlar?

177. Azap yurtlarına indiği vakit onların hali ne kötü olacaktır.

178. Sen bir zamana kadar onlardan uzak dur.

179. Sen bekle gör; onlar da görecekler.

180. Şeref ve güç sahibi Rabbin, onların nitelemelerinden pek yücedir.

181. Ve elçilere de selam olsun.

182. Her türlü övgü, âlemlerin Rabbi olan Allah'adır!

Yüce Allah'ın peygamberlerine sözü, onların, eninde sonunda galip geleceklerididir. Bu söz, onları izleyenler için de geçerlidir. Çünkü *"ordularımız"* denilirken maksat, peygamberin yanında yer alan Müslümanlardır. Ama geçici sebepler veya peygamber taraftarlarının kendi kusurları nedeniyle yenilgiye uğrayabilirler. Genel yasa daima haktan yana olanların galip gelecekleri şeklindedir.

Belirtelim ki bu âyetler Mekke'de Müslümanların Mekke müşrikleri tarafından baskı ve işkence altında tutuldukları bir dönemde indirilmiştir.

İnananların ileride galip geleceklerini ve müşriklerin cezalandırılacağını bildiren bu ve benzeri âyetler her indirildiğinde müşrikler, başlarına gelecek bu azabın bir an önce gelmesini alay ederek söylüyorlardı. Ne var ki yüce Allah'ın yasaları vardır. O, yasalarına dair unsurların tamamlanmasını bekler. Belki insanların acelesi vardır ama Allah'ın acelesi yoktur. Eksik unsurlar tamamlandığında yasaların gereği yerine gelecektir. Bu yüzden Peygamberine, müşriklerin bu tür sözlerine aldırmadan yoluna devam etmesi öğütlenmektedir. Onlar er veya geç bu azapla karşılaşacak ve müminler galip geleceklerdir. "**Peygamberlere selam olsun. Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır.**"

Mekke'de indirilmiş olup 88 âyettir. Konu itibariyle önceki sûrenin devamı niteliğindedir. Adını birinci âyette yer alan **"Sâd"** *harfinden almıştır.*

Müşriklerin Peygamber'in peygamberliğine itirazları ve bunlara verilen cevaplar, önceki peygamberlere karşı çıkanların akıbetleri sûrenin temel konusunu teşkil etmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾

كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ ح۪ينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُٓوا

اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾

اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهاً وَاحِداًۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ

مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا

بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِۚ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ

الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾
أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ
مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ ﴿١١﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Sâd. Öğütlerle dolu Kur'ân'a yemin olsun.**
2. **İnkâr edenler bir gurur ve bir ayrılık içindedir.**
3. **Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettik. Feryat ettiler; fakat zaman kurtuluş zamanı değildi.**
4. **Kendilerine içlerinden bir uyarıcı gelmesine şaştılar. O inkâr edenler dediler ki "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır."**
5. **"Tanrıları bir tek tanrı mı yaptı? Bu, cidden tuhaf bir şeydir!"**
6. **Aralarından önde gelen bir grup: "Yürüyün ve ilâhlarınıza bağlılıkta direnin. Şüphesiz ki bu, istenen bir şeydir" diyerek gittiler.**
7. **"Biz bunu son dinde duymadık. Bu, bir uydurmadan başka bir şey değildir."**
8. **"Aramızdan zikir/Kur'ân ona mı indirildi?" Evet, onlar Kur'ân'dan kuşku içerisindeler. Hayır, onlar henüz azabımı tatmadılar!**
9. **Yoksa güç ve ihsan sahibi Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?!**
10. **Yoksa göklerin, yerin ve aralarındakilerin mülkiyeti onların mı? Öyleyse** (göklere) **tırmansınlar** (da yönetsinler bakalım).
11. **Onlar, çetelerden oluşmuş işte şurada yenilgiye uğrayacak bir ordudur.**

İlk âyetin başında olan ve sûreye isim olan "sâd", Bakara sûresinin başında anlattığımız mukattaa harflerindendir.

"Zikr" kelimesi şerefli anlamına geldiği gibi anma, hatırlama, öğüt gibi an-

lamlara da gelir. Genelde Kur'ân için kullanılır. Kur'ân'ın şerefli oluşu, kendisine indirilmiş olan Peygamberi ve bu Kur'ân'a iman edenleri de şerefli kılar. O, unutulan değerli şeyleri hatırlatarak insanı gaflet uykusundan uyandırır.

Yüce Allah'ın bir şeye yemin etmesi, insanlar için önemine dikkat çekmesi anlamına gelir. O halde Kur'ân'a yemin etmesi, ona ilave bir değer ve önem kazandırır.

Buna rağmen o inkâr edenler, Kur'ân'a karşı boş bir gurura kapılıp büyüklük taslıyor, vahye karşı cephe alıyorlar. Kendilerinden önce büyüklük taslayarak vahye karşı cephe almış nice nesiller helak edildi. Helak anı geldiğinde feryat ettiler, fakat onlar imtihanı kaybetmişlerdi, feryatları bir işe yaramadı.

Dün vahye karşı cephe alan, ona karşı büyüklük taslayanların durumu ne idiyse bugün de odur, yarın da o olacaktır. Allah'ın yasası budur ve O'nun yasasında hiçbir değişiklik bulamazsın.

Kendilerine içlerinden bir uyarıcı gelmesine şaştılar. O inkâr edenler: 'Bu, yalancı bir sihirbazdır' dediler."

Müşrikler, Allah tarafından gönderilecek bir peygamberin beşer değil, bir melek olması gerektiğini söylüyorlardı. Oysa asıl şaşılacak şey, insanlara bir meleğin peygamber olarak gönderilmesidir. Yemeyen, içmeyen, evlenmeyen ve çoluk çocuk sahibi olmayan kısacası insanların ihtiyaç duyduğu şeylere ihtiyaç duymayan ve insan gibi hissetmeyen, onun duygularını taşımayan biri onlara nasıl rehberlik etsin? İnsanlar onu nasıl örnek alsın?

Peygamberi sihirbazlıkla nitelemeleri ise onun toplumdaki etkinliğinden kaynaklanıyordu. Çünkü ona inananlar o kadar etkilenmişlerdi ki bu uğurda uğradıkları her türlü zarar ve işkenceye karşı direniyor ve inandıkları için babalarını, kardeşlerini ve mallarını, vatanlarını terk edebiliyorlardı. Onlara göre ancak büyülenmiş kişi bunu yapabilir. Çünkü onlara göre bunlardan daha başka bir şey olamaz. O halde Muhammed peygamberlik iddiasında yalancıdır ve büyüsü sonucunda kendisine bağlananlara bunu yapmaktadır.

"Tanrıları bir tek tanrı mı yaptı? Bu, cidden tuhaf bir şeydir."

İnkâr edenlerin hayret ettikleri diğer bir husus, Peygamberin tanrıları tek bir tanrı yapmasıdır. Bu konuda onların ileri sürebilecekleri hiçbir delilleri

mezler. Atalarını yücelten günümüz milliyetçileri de böyle değil midir? Tarihimizde padişahların beşikteki masum kardeşlerini öldürmelerini bile bir fazilet olarak anlatmıyorlar mı? "Bağırlarına taş basmış, toplumun selameti için kendi öz kardeşlerini bile öldürmekten çekinmemişlermiş!"

Ataları da aslında çok tanrılılığa delil olabilecek yahut en azından kendilerini ikna edecek bir delil bulmuş değillerdi. Ama taptıklarına sevgi ve bağlılıkları o derece aşırı halde idi ki zamanla onları tanrı haline getirmişlerdir.

Rivayet edilir ki Peygamberin amcası Ebu Talib hastalandığı zaman Kureyş'ten bir heyet geldi. İçlerinde Ebu Cehil de vardı. Yanına girdiler. *"Kardeşinin oğlu bizim ilâhlarımızı kötülüyor, şöyle yapıyor ve şöyle şöyle diyor. Ona haber göndersen de bundan men etsen"* dediler. Haber gönderdi. Resulullah geldi, odaya girdi. Ebu Talib'in yanında bir kişilik yer vardı, oraya oturmasın diye Ebu Cehil sıçrayıp oraya oturdu. Resulullah, amcasının yakınında oturacak yer bulamayınca kapının yanında oturdu. Ebu Talib: *"Ey kardeşimin oğlu! Kavmin yine senden şikâyet ediyor; ilâhlarını kötülüyorsun, şöyle şöyle diyorsun iddiasında bulunuyorlar"* dedi. Onlar da birçok şey söylediler. Resulullah söz aldı: *"Ey amca! Ben onlardan bir kelime üzerinde olmalarını istiyorum. Bir kelime ki onunla Araplar onlara boyun eğecek ve Acemler onlara cizye verecek"* dedi. Bunun üzerine sevindiler, *"Babanın aşkına ondan fazlasını veririz, nedir o kelime?"* dediler. *"Bir tek kelime"* dedi. *"Nedir o?"* dediler. *"Lâ ilâhe illallah"* dedi. Telaş ile kalktılar ve elbiselerini çırparak **"Tanrıları bir tek tanrı mı yaptı? Bu, cidden tuhaf bir şeydir,"** dediler. (Taberi XXI, 121; İbnu Atiyye, V, 437). Ardından **"aralarından önde gelen bir grup: 'Yürüyün ve ilâhlarınıza bağlılıkta direnin. Şüphesiz ki bu, istenen bir şeydir' diyerek gittiler."** Böylece Peygamberden bütün umutlarını kesmiş oldular. Çünkü hasta haldeki amcasının aracılığı da fayda vermemişti.

"Biz bunu son dinde duymadık. Bu, bir uydurmadan başka bir şey değildir."

İbnu Abbas'tan nakledildiğine göre *"son din"* ile kastettikleri, Hıristiyanlıktır. Çünkü Hıristiyanların teslise inandıklarını biliyorlardı.

"Aramızdan zikir/Kur'ân ona mı indirildi?' Evet, onlar Kur'ân'dan kuşku içerisindeler. Hayır, onlar henüz azabımı tatmadılar!"

Müşrikler önce peygamberin bir beşer olmasını yadırgamışlardı. Burada ise peygamberliğin Muhammed'e gelmiş olmasını yadırgıyorlar. Demek istedikleri şudur: Peygamberlik eğer mutlaka bir beşere gelmesi gerekiyorsa Muhammed gibisine değil, aramızda ileri gelenler var, onlardan birine gelmeliydi. (bk. Zuhruf 43/31).

bı gördüklerinde böyle demeyeceklerini haber verdikten sonra şöyle buyurmaktadır:

"Yoksa güç ve ihsan sahibi Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?!"

Peygamberlik Allah tarafından bir görevlendirme olduğuna göre, kimin peygamber olacağını onlar belirleyecek değildir. Allah'ın rahmet hazineleri kendisinin yanındadır ve onlar bunu dağıtma yetki ve hakkına sahip değildir. "**Yoksa göklerin yerin ve aralarındakilerin mülkiyeti onların mı? Öyleyse** (göklere) **tırmansınlar** (da yönetsinler bakalım)**. Onlar, çetelerden oluşmuş işte şurada yenilgiye uğrayacak bir ordudur.**"

Mekke'de indirilmiş olan bu âyetlerde ileride müşriklerin Müslümanlar karşısında yenilgiye uğrayacakları açıkça haber verilmektedir.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ
لْـَٔيْكَةِ أُولَٰٓئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ
عِقَابِ ﴿١٤﴾

12. **Onlardan önce Nuh kavmi, Âd ve kazıklar sahibi Firavun da yalanladı.**
13. **Semûd, Lut kavmi ve Eyke'liler de... İşte bunlar,** (peygamberlere karşı çıkan) **gruplardır.**
14. **Hepsi de peygamberleri yalanladılar ve bu sebeple cezalandırmam kaçınılmaz oldu.**

edilir. Dağların serap haline gelmesiyle yeryüzünün dengesi bozulur ve her şey darmadağın olup kıyamet kopar. O halde Firavun'un "kazıklar sahibi" olmakla nitelenirken ister görkemli binalar ve Firavunların mezarları olan görkemli piramitler sahibi olmasından kaynaklanıyor olsun, ister askerlerinin çokluğu nedeniyle çadırlarının ve çadırların birçok kazık ve direklerle tutturulmasından kaynaklanıyor olsun Firavun'un mülkünün sağlamlığına, yenilmez güç ve kuvvetine işaret etmektedir. Böylece Kureyş müşriklerine, kendilerini yenilmez kabul eden bu kavimler peygamberlerini yalanlamalarından dolayı helak edildiklerine göre yalanlamaya devam ettiğiniz takdirde sizi de aynı akıbet beklemektedir, mesajı verilmektedir.

وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَٓاءِ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾
وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾
اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُ۫دَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾
اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةًۜ
كُلٌّ لَهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ
﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۢ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى
دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ
بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَا
اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْن۪يهَا
وَعَزَّن۪ي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى
نِعَاجِه۪ۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ

ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ
فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ
وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ
خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

15. Onlar, gecikmesi olmayan şiddetli bir sesten başkasını beklemiyorlar.

16. Dediler ki: "Rabbimiz, hesap gününden önce payımızı çabuklaştır."

17. Sen onların dediklerine sabret ve güç-kuvvet sahibi kulumuz Davut'u hatırla. O, hep Allah'a yönelip iltica ederdi.

18. Biz dağları ona boyun eğdirdik; artık sabah akşam onunla birlikte tesbih ediyorlar.

19. Kuşlar da toplanmış olarak emrine amade kılınmış hep ona dönüyorlar.

20. Onun hükümdarlığını kuvvetlendirdik. Ona hikmeti ve güzel konuşmayı verdik.

21. Şu davacıların haberi sana ulaştı mı? Hani Davud'un odasının duvarına tırmanmışlardı.

22. Yanına girdiklerinde Davud onlardan korktu. "Korkma; biz, birbirimize haksızlık yapmış iki davacıyız. Aramızda adaletle hükmet, haksızlık yapma ve bize doğru yolu göster."

23. Şu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu vardır. Benimse bir tek koyunum var. Kardeşim; "Onu da bana ver" dedi ve tartışmada beni yendi.

24. Davut dedi ki: "Senin koyununu da kendi koyunlarına katma isteğiyle sana haksızlık etmiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse iman edip salih ameller işleyenler hariç ortakların çoğu birbirine haksızlık eder. Böyleleri de pek azdır. Davut, kendisini imtihan ettiğimizi sandı da bağışlanma diledi, secdeye kapandı ve tövbe edip Allah'a yöneldi.

25. Biz de bu davranışından dolayı onu bağışladık. Şüphesiz ki onun bize bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır.

26. Ey Davut! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet ve hevesine uyma; uyma ki Allah yolundan saptırmasın. Allah yolundan sapanlar ise hesap gününü unuttuklarından dolayı çetin bir azaba çarptırılacaklardır.

Onlar, sûra üfürülüp kıyametin kopmasını bekliyorlar. Kıyametin kopması gayet kolay olacaktır. Sûra üflenecek ve kıyamet kopacaktır. Ama müşrikler sözü edilen azabın bir an önce gelmesini isteyerek **"Rabbimiz, hesap gününden önce payımızı çabuklaştır,"** demişlerdir.

Kuşkusuz müşriklerin bu tavırları Peygamberi derinden üzüyordu. Bu sebeple bundan sonraki âyetlerde kavimlerinden sıkıntı çekmiş ve sabretmiş bazı peygamberlerin kıssaları anlatılmakta ve söz konusu peygamberler, Peygamberimize örnek gösterilmektedir:

"Onların dediklerine sabret, güç ve kuvvet sahibi kulumuz Davut'u hatırla. O, hep Allah'a dönüp yönelirdi."

Âyette Peygamberin hatırlaması istenen husus, Davut peygamberin güç ve kuvvet sahibi olmasına rağmen kavminin inkâr edenlerinin saldırı ve iftiralarına karşı sabretmiş olmasıdır. O halde kıssanın burada nakledilmesinin amacı budur. Davut, güç ve kuvvetine rağmen hep tövbe edip Allah'a yönelmişti. Sadece dünyevi bir güce sahip olması övülmesini gerektirmez. Övülmesi bu güce sahip olduğu halde Allah'a bağlılığıdır.

Şu aşağıdaki âyetlerde de onun güç ve kuvvetine, bir de hep tövbe edip Allah'a yönelmesine örnekler verilmektedir:

"Biz dağları ona boyun eğdirdik, sabah akşam onunla birlikte tesbih ediyorlar."

gibi, bir mucizesi olarak bizzat onların da tesbih getirmeleri şeklinde de anlaşılmıştır. Hz. Davut'un onların dilini anladığı söylenmektedir.

"Kuşlar da toplanmış olarak emrine amade kılınmış hep ona dönüyorlar."

Kuşlar da toplu halde onun tesbihini tekrar ediyorlardı. Gerek dağların ve gerek kuşların emrine amade kılınmaları kuşkusuz sınırsız bir emre amade oluş değil, âyetlerde zikredilen hususlarla ilgilidir. Değilse Hz. Davut'un onlara mutlak bir hâkimiyetinden söz edilemez.

"Onun hükümdarlığını kuvvetlendirdik. Ona hikmeti ve güzel konuşmayı verdik."

Onun ayrıca güçlü bir ordusu ve serveti vardı. Sözü geçerliydi. Düşmanlarına karşı galip geliyordu. Bir heybeti ve nüfuzu vardı. Savaş sanatını iyi biliyordu. Buna rağmen güçlü bir hatip ve isabetli kararlar veren akıllı biriydi. Bir iş yaptığında işin nasıl yapılacağını ve nereye varacağını gayet iyi hesaplıyordu.

O, bir peygamber olmasına rağmen beşer olmasından kaynaklanan atladığı hususlar da oluyordu. İşte aşağıdaki âyetlerde bu hususlardan biri dile getirilmektedir. Âyetlerde olayın ne olduğu bir benzetme ile ifade edildiğinden bu benzetme ile ne kastedildiği konusunda müfessirler arasında tartışmalı anlatımlara neden olmuştur.

Hz. Davut, günü belli işlere taksim etmişti. Dini tebliğ, devlet yönetimi ve davalılar arasında hüküm verdiği zamanların dışında odasına çekilir, Allah'a ibadet etmekle meşgul olurdu. İşte ibadetle meşgul olduğu bir sırada muhtemelen nöbetçileri atlatmak için ibadet ettiği odasının duvarını tırmanıp yanına gelenler oldu. Davut korkmuştu. **"Korkma, birbirimize haksızlık yapmış iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet, haksızlık yapma ve bize doğru yolu göster,"** dediler.

Sonra dava konusunu açıkladılar:

"**Şu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu vardır. Benimse bir tek koyunum vardır. 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni yendi."**

"Davut dedi ki: 'Senin koyununu da kendi koyunlarına katma isteğiyle sana haksızlık etmiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse iman edip salih ameller işleyenler hariç ortakların çoğu birbirine haksızlık eder. Böyleleri de pek azdır!"

"Davut, kendisini imtihan ettiğimizi sandı da bağışlanma diledi, secdeye kapandı ve tövbe edip Allah'a yöneldi."

Kitab-ı Mukaddes'e göre koyunlar meselesini Hz. Davut'a soran böylece hatasını kendisine göstermek isteyen Natan isimli bir peygamberdir. Müslüman müfessirlere göre ise duvarı tırmanıp gelen davalılar aslında melek idiler ve koyun meselesini sorup Hz. Davut'un cevabını duyduktan sonra kaybolup gitmişlerdir.

Hz. Davut niye kendisinin imtihan edildiğini sanmıştır ve bağışlanmak için secdeye kapanmıştır? Duvarı tırmanan kişilerle karşılaştığında korktuğundan dolayı mı? Böyle bir korkuya kapıldığı için mi secdeye kapanıp bağışlanma diliyor? Korkuya kapılması bir suç mu ki ardından: "**Bu davranışından dolayı onu bağışladık,**" denilmektedir. Hz. Davut'un bağışlanma dilemesinin bu sebeple olduğunu söyleyenler olmuşsa da (Merağī, VIII, 214) müfessirlerin büyük çoğunluğu davacıların anlattığı olayla ilgili olduğunu söylemişlerdir.

Bağışlanma dilemesinin, davalılardan birini dinleyip diğerini dinlemeden hüküm vermiş olması ihtimalinden de söz edilmiştir. (İbnu Abdisselam, V, 288). Ne var ki âyette diğerini dinlemeden hüküm verdiğinden dolayı bağışlama dilediğine dair bir ima dahi bulunmamaktadır. Davalılardan diğer tarafı dinlememesi, diğer tarafın söylenenleri kabullenmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Hz. Davut'un yapmış olduğu hata, koyun meselesine benzer olmalıdır. Çünkü karar verdiği esnada işlemiş olduğu hatayı hatırlamış ve secdeye kapanıp bağışlanma dilemiştir. Ancak işlemiş olduğu hata affedilmeyecek boyutlarda olmaması gerekir. Çünkü bağışlanma dilemesiyle Allah hem onu affetmiş ve hem de mertebesini yükseltmiştir. (Mevdudi, V, 64).

Asıl problem, Kitab-ı Mukaddes'te kıssa ile ilgili anlatılanlardan kaynaklanmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'te, sıradan bir müminin bile yapmayacağı şeyler Hz. Davut'a izafe edilmektedir. Anlatılanların özeti şöyledir: Hz. Davut sarayının damında dolaşırken, yıkanmakta olan bir kadın görür. Kadın, komutanlarından Uriya'nın karısıdır. Kadını getirtir ve onunla yatar. Kadın hamile kalır. Hz. Davut, kadının kocası Uriya'nın öldürülmesi için onu çetin savaşlara gönderir. Uriya Davut'a sadık ve cesur bir komutandır. Davut, bir mektup yazar onu Uriya'yla birlikte cephede bulunan komutana gönderir. Mektupta, Uriya'yı ön safa yerleştirmesini ve savaş kızıştığında çevresinden çekilip yalnız bırakılmasını ve böylece cephede öldürülmesini sağlamasını yazmıştır. Hz. Davut'un emri yerine getirilir ve Uriya öldürülür. Bu arada hamile kalan ka-

dın bir çocuk doğurur. Kocasının öldürülmesinden sonra Davut kadınla evlenir. Davut'a ceza olsun diye doğan çocuk ölür. Ama evlendikten sonra Hz. Süleyman'ı doğurur. (Samuel, 11. ve 12. bölüm).

Böylece Kitab-ı Mukaddese göre Hz. Davut, zina suçunun yanında dolaylı da olsa katil suçu işlemiştir. Müslüman müfessirler, çoğunlukla zina hadisesi hariç kıssanın diğer kısmını, kıssanın temel öğelerini değiştirmeden kısmî farklılıklarla naklederler. Müfessirlerin bir kısmı ise zina hadisesi olmasa bile mevcut haliyle kıssada anlatılanların bir peygambere yakışmadığını söyleyerek kıssanın muhtemel cereyan şekilleri üzerinde dururlar.

İbnu'l-Cevzi, muhakkik müfessirlerin dört ihtimal üzerinde durduklarını söyler:

a. Davut'un gönlü kadına düşünce kocasına: *"Ondan vazgeç"* demiş ve bundan dolayı kınanmıştır. Said b. Cübeyr, İbnu Abbas'ın şöyle dediğini naklede: *"Davut'un söylediği: 'Ondan vazgeç, onu ben üstleneyim' veya benzeri bir sözden başkası değildir."* Benzeri bir rivayet İbnu Mes'ud'dan da nakledilmiştir.

b. Kadını arzu etmiş ve bunu sadece içinde saklamıştır. Kocası savaşlardan birinde öldürülünce diğer öldürülenlere üzüldüğü gibi üzülmemiş ve o kadınla evlenmiştir. Kınanması bundan dolayıdır. Çünkü peygamberlerin işlemiş oldukları günah çok küçük de olsa Allah katında büyüktür.

c. Kadın gözüne ilişince bakışını uzatmış ve nihayet o kadına aşık olmuştur.

d. Uriya o kadına talip olmuştu. Hz. Davut; Uriya'nın ona talip olduğunu bile bile kadına talip olmuş. Allah bundan dolayı Davut'u kınamıştır. (Zadu'l-Mesir, V, 233).

Çağdaş müfessirlerden Mevdûdi de şöyle demektedir:

"Biraz düşünecek olursak olayın şöyle cereyan ettiğini anlayabiliriz. Hz. Davut, o kadının sıradan birinin yerine, bir hükümdarın karısı olmasının daha münasip düşeceğini düşünmüş olabilir. Ve böyle bir düşünceden hareketle kadının (Urya'nın karısının) üstün özelliklerini duymuş ve -muhtemelen- böyle bir kadının kocasına söz konusu teklifi iletmiştir. O dönemde bu tür şeyler, toplum içinde normal karşılanıyordu. Çünkü başka birinin karısını beğenen şahıs hiç çekinmeden kadının kocasına 'karını boşa onunla ben evleneyim' diyebiliyordu. Böyle bir teklifle karşılaşan kimse hiçbir şekilde gocunmaz hatta dost hatırı için sırf arkadaşı evlenebilsin diye karısını boşardı. Ancak Hz. Davut böyle bir teklifte bulunacağı zaman karşısındaki kimsenin sıradan bir insan olduğunu hesap etmemiştir. Zira, Hz. Davut sıradan bir insan olmadığı gibi, ayrıca bir hükümdardır.

Yaptığı teklifte bir cebir söz konusu olmasa dahi, sırf sahip oldukları nitelikler bakımından, karşısındaki kişi onun bu teklifini emir olarak telakki edebilirdi. Temsili bir davaysa Hz. Davut'un bu olayı vicdanen muhasebe etmesine ve hatasını fark eder etmez teklifinden vazgeçmesine neden oldu. Böylece bu iş de kapanıvermiş oldu. Fakat bir süre sonra kadının kocası bir savaş esnasında şehit düşmüştür. Adamın şehit düşmesi üzerine karısı dul kaldığı için, Hz. Davut onu kendisine nikâhlamıştır. Ancak Yahudilerin habis zihniyeti bu olayı efsane haline sokmuştur. Ayrıca böylesine çirkin bir olayın ortaya atılma nedenlerinden biri de bir grup Yahudinin Hz. Süleyman'a cephe alıp düşman kesilmiş olmalarıdır. Dolayısıyla bu kimseler olayı abartarak Hz. Süleyman'ı karalamaya çalışmışlardı. (Bkz. Neml 27/56)

Yahudiler bu yüzden -Maazallah- Hz. Davut'un Urya'nın hanımını kendi sarayının çatısı üzerinde çırılçıplak yıkanırken gördüğü ve kadını sarayına getirterek onunla zina ettiği ve kadının hamile kalması üzerine de kocasını Benu Amum'lularla yapılan bir savaşa gönderdiği şeklinde bir hikâye düzmüşlerdir. Güya komutan Yuab'a 'Urya'yı, öldürebileceği bir yere tayin etmesini' emretmiştir. Urya öldürülünce de Hz. Davut onun karısını kendisine nikâhlamış ve bu kadından Hz. Süleyman doğmuştur. İşte tüm bu yalan iftira ve zulmü Yahudiler Kitab-ı Mukaddes'e kaydetmişlerdir. Ve ne yazık ki hâlâ okunup durmaktadır. Binaenaleyh Hz. Musa'dan sonra İsrailoğulları'na ihsan edilen bu iki büyük insanı bu şekilde zelil etmeye çalışmışlardır." (Mevdûdî, V, 66-67).

Kıssanın başında da, sonunda da Hz. Davut övülmektedir. Bu sebeple Hz. Davut'un Kitab-ı Mukaddes'te anlatıldığı gibi zina ve dolaylı da olsa katil suçunu işlediği asla düşünülemez.

Kıssaya neden burada yer verilmiştir? Kıssanın amacı, 17. âyette belirtildiği gibi güç ve kuvvet sahibi Hz. Davut'un problemler karşısında gösterdiği sabrın ve sürekli Allah'a yönelişinin Peygambere örnek gösterilmesidir. Hz. Davut bu gücü ve Allah'a bağlılığı durup dururken elde etmemiştir. O, sıkıntılara katlanmış, insanların dedikodularına ve iftiralarına karşı sabretmiş, ayrıca Allah'ın emirlerine bağlı kalmaya devam etmiştir. Böylece Peygamber de insanların dedikodu ve inatlarına karşı sabreder ve Allah'a bağlılığa devam ederse o da Davut gibi güç ve kuvvet sahibi olacaktır.

Hem Peygamberin kendisi ileride Davut gibi hem peygamber ve hem de devlet yöneticisi olacaktır. Onun yapacağı şey, adalete bağlılık ve titizlik göstermek olmalıdır. Yüce Allah, kendi sevdiği ve seçtiği kullarını bile yaptıklarından dolayı muaheze eder. Peygamberin bunu gayet iyi bilmesi gerekir.

İleride kendisi de devlet yönetimine geçecek olan Peygambere yine Hz. Davut üzerinden şu öğütler verilmektedir:

"Ey Davut! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet, hevesine uyma, uyma ki Allah yolundan saptırmasın. Allah'ın yolundan sapanlar ise hesap gününü unuttuklarından dolayı çetin bir azaba çarptırılacaklardır."

Böylece Peygambere ileride Hz. Davut gibi yönetici olacağı ima ediliyor ve toplumun başına geçtiğinde âdil davranması isteniyor.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

27. Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri batıl bir amaç uğruna yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Vay o inkâr edenlerin ateşteki haline!

28. İman eden ve salih amel işleyenleri yeryüzünde fesat çıkaranlarla bir tutar mıyız? Yoksa takva sahiplerine yoldan çıkmış olanlar gibi mi davranırız?

29. (Kur'ân öyle) **mübarek bir kitaptır ki akıl sahipleri âyetlerini inceden inceye düşünsünler ve ibret alsınlar diye onu sana indirmişizdir.**

26. âyette adaletle hükmetmesi ve heveslerine uymaması emredilmişti. Çünkü bu dünya hayatında yapılanların ahirette hesabı verilecektir, denilmişti. O halde evren ve içindekiler rasgele ve gayesiz yaratılmamıştır. Gökler, yer ve ikisi arasındakilerin her birinin yaratılışının bir hedefi ve hikmeti vardır. Bunlar üzerinde düşünen kişi, her şeyin yerli yerince ve bir gaye için yaratıldığını anlar. Ancak gerçeklerin üstünü örtenler, bunu görmezlikten gelenler evrenin rasgele ve boşuna yaratıldığını söyleyebilirler.

Canlı-cansız her şey bir gaye için yaratılmışsa kendisine akıl ve irade ve-

rilmiş olan insanın boşuna yaratıldığı asla düşünülemez. Bu gerçekliği görmezlikten gelenlerin vay haline!

Hiçbir şey boşuna yaratılmadığına göre insanlar için ve kendisi için yararlı şeyler yapan, kendisini yaratana karşı görevlerini yerine getiren ve yeryüzünde adaletin hâkim olmasını isteyen kimse elbette bu evreni sözünü ettiğimiz şekilde yaratan nezdinde bir tutulmayacak, kendilerini koruma altına almış olanlarla, yaratılış amaçlarının dışına çıkanlara aynı davranışta bulunulmayacaktır.

Evren ve evrende bulunanlar üzerinde düşünenler, hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığını ve bir gayesinin bulunduğunu anlamakla birlikte Allah, bunun farkına varsınlar diye peygamber ve kitap gönderiyor. Bunlarla insanları uyarıyor ve onlara rehberlik ediyor. Bu bağlamda insanlara gönderdiği son kitap Kur'ân-ı Kerim'dir. O halde âyetleri üzerinde inceden inceye düşünsünler. Akıllarını kullansınlar.

Genelde felsefi düşünceler, inançlar ve sistemler, kendileri üzerinde düşünülmesini pek istemez, muhaliflerin tutarsızlığını ortaya koymakla yetinir ve bu şekilde kendi propagandalarını yaparlar. Oysa Kur'ân, muhaliflerin görüş ve inançlarındaki tutarsızlığı ortaya koyduktan sonra kendisi üzerinde derinlemesine düşünülmesini istemektedir. Dikkat edilirse sağlıklı ve delillere dayalı bir inanca kavuşmamış Müslümanlar da Kur'ân âyetlerinin eleştirel bir bakışla ele alınmasını ve üzerlerinde düşünülmesini istemezler. Sanırlar ki insanlar Kur'ân âyetleri üzerinde düşünecek olurlarsa sapıtırlar. Ama Kur'ân, onların bu davranışlarından beridir.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمَٰنَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾
إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّٰفِنَٰتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّيٓ أَحْبَبْتُ
حُبَّ الْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّي حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ
فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَٰنَ
وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ كُرْسِيِّهِۦ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي
مُلْكًا لَّا يَنۢبَغِي لِأَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِيٓ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ

تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ
﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ
أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٠﴾

30. Davut'a da Süleyman'ı armağan ettik. O, ne güzel kuldu; çünkü o, Allah'a çok yönelen biriydi.

31. Hani akşam vakti, üç ayağı üzerinde durup bir ayağını bükerek tırnağının üzerine diken saf kan atlar ona arzedilmişti ya;

32. Süleyman; "Malı (atları) **sevmeyi Rabbimi anmaktan dolayı tercih ettim" dedi. Nihayet atlar, perdelenerek gözden kayboldu.**

33. "Onları bana doğru geri sürün" (dedi)**. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.**

34. Biz Süleyman'ı da denedik; tahtının üzerine bir ceset koyduk. Sonra o, bize yöneldi.

35. Dedi ki: "Rabbim, beni bağışla ve bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir güç bağışla; çünkü sensin ancak bol bol ihsanda bulunan."

36. Bunun üzerine rüzgârı onun emrine amade kıldık. Emriyle istediği yere yumuşakça eserdi.

37. Yapı ustası ve dalgıç olan tüm şeytanları da.

38. Ve zincire vurulmuş diğerlerini.

39. İşte bu, bizim bağışımızdır; artık dilediğine ver veya verme, hesabı sorulmaz.

40. Onun bizim katımızda yakın bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.

Hz. Davut'un kıssasından sonra oğlu Suleyman'ın kıssasına yer verilmektedir. Bu kıssa anlatılmaya başlanırken Hz. Davut kıssasında olduğu gibi *"Süleyman'ı da hatırla"* denilmemiş olsa da Kur'ân'da yer alan diğer kıssalarda olduğu gibi Süleyman kıssasında da hem Peygamberin ve hem de Kur'ân okuyan herkesin alacağı ibretler vardır.

Hz. Davut kıssasında olduğu gibi müfessirlerin bir kısmı bu kıssayla ilgili de peygamberlik makamıyla bağdaşmayacak birtakım yorumlar yapmışlardır.

Bilindiği gibi Hz. Davut da Süleyman da İsrailoğulları peygamberlerindendir. Yahudilere göre peygamberler, Allah'tan aldıkları vahiyler konusunda tam güvenilir kimselerdir, masumdurlar. Aldıkları vahiylere ilave yapmaz ve onlardan bir şey eksiltmezler, olduğu gibi onları vahyederler. Ancak günlük hayatlarında diğer insanlardan tamamen farksızdırlar ve büyük günahları dahi işleyebilirler.

Bizim inancımıza göre peygamberler, Yahudilerin de belirttikleri gibi vahiy konusunda hiçbir hata işlemez ve masum kimselerdir. Ancak günlük hayatlarında da hem kendilerine gelen vahiyleri uygular hem de uygulamaları konusunda diğer insanlara örnek olduklarından büyük günahları işlemez ve şayet küçük günahlardan işledikleri vaki olursa onları tekrar etmez tövbe ederler. Bununla birlikte âlimlerimizin önemli bir kısmı, onların küçük günahlardan da beri olduklarını, onların işleyebilecekleri zelle (ayak kayması) nevinden, daha iyisi dururken daha az iyi olanı işlemeleri kabilinden şeyler olabileceğini söylerler.

Kuşkusuz Müslüman için önemli olan, zamanla oluşmuş ve kurumlaşmış kanaatler değil, Kur'ân'ın ne dediğidir. Ancak Kur'ân'ın bir âyeti yorumlanırken, hem âyetin metnine hem de Kur'ân'da o konuyla ilgili diğer âyetlere de bakmak gerekir. Çünkü Kur'ân, hem birbirini açıklayan hem de birbirini destekleyen bir kitaptır.

Sözünü ettiğimiz müfessirlerin bir kısmının yorumuna gelince, onlara göre Hz. Süleyman, atların seyrine dalmış olduğu bir sırada güneş batmış ve ikindi namazını kaçırmıştır. Kimine göre güneş geri gelmiş ve namazını kılmıştır. İsrailoğulları'nda ikindi namazının olmadığının farkına varanlar ise ikindi namazını değil ama o vakitte kendisinin sürekli meşgul olduğu nafile bir ibadetinin olduğundan söz ederler. Namazını kaçırmasına atlar sebep olduğu için de kılıç darbeleriyle atların kafalarını uçurmuş ve ayaklarını kesmiştir. Bu yorumu yapan müfessirlere göre 32. âyetin meali şöyledir: **"Atları sevmem beni Allah'ı anmaktan alıkoydu. Nihayet güneş battı ve gözden kayboldu."** 33. âyetteki atların bacaklarını sıvazlamasını da kılıçla kesmesi anlamına almışlardır. Bu yorum karşısında insan ister istemez şu soruyu sormadan edemiyor: Kendisi namazını kaçırmışsa atların suçu neydi ki kılıç darbeleriyle başlarını ve ayaklarını kesiyor?

Kıssaya başlanırken Hz. Süleyman güzel ve Allah'a yönelen bir kul/evvâb olduğu ifade edildiği halde onun dünya güzelliklerine dalıp namazını kaçırdı-

ğının ve öyle ise kendi işlediği bir suçtan dolayı atları kılıçtan geçirmesinin anlatılması da zaten mantıkla bağdaşan bir anlatım değildir.

Netice olarak kıssada anlatılan şudur:

Hz. Süleyman hükümdar bir peygamberdir. Bu sebeple atlarla ilgilenmesi doğaldır. Çünkü o dönemde atlar savaş araçlarıdır. Belki bir savaş öncesi, tabir caizse atları teftiş etmekte ve savaşa hazır olup olmadıklarını kontrol etmektedir. Dolayısıyla o, atları sevmesinin başka bir sebepten değil, Allah'ı anmaktan kaynaklandığını, çünkü o atları Allah yolunda yapılacak savaşta kullanacağını söylemektedir. Atlar koşturulmuş ve performanslarını takdir etmiş bu sebeple de boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamıştır. Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlaması onlarda bir hastalığın var olup olmadığını anlamak için de olabilir. Ama âyetten boyunlarını ve ayaklarını kestiği anlamı asla çıkmaz.

Kıssayı bu şekilde anladığımız takdirde Peygamberimize hitap eden yönü ortadadır. Çünkü Peygamberimiz de ileride Süleyman gibi devlet yönetecek. savaşlara katılacak ve o da savaşlarda at kullanacaktır. Peygamberlerin dünyalık şeyleri sevmeleri sadece bedii zevklerini tatmin etme şeklinde bir tutku değil, asıl görevleri olan peygamberlik göreviyle yakından ilgilidir.

"Biz Süleyman'ı da denedik; tahtının üzerine bir ceset koyduk. Sonra o, bize yöneldi."

Hz. Süleyman'ın ne sebeple denendiği ve tahtı üzerindeki cesedin ne anlama geldiği konusunda müfessirlerimiz çoğu israiliyat mahsulü birçok görüş ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin detayına ve tutarsızlıklarına girecek değiliz.

İsrailiyat konusunda hassasiyet gösteren bazı müfessirlerin senedi sahih diye sarıldıkları yahut ayrı bir kategoride değerlendirip önemsedikleri rivayetler de ne yazık ki israiliyat türü görüşlerden geri kalmamaktadır. Buna göre bir gecede bütün hanımlarıyla yatıp -ki bu rivayetlerde verilen rakamlara göre hanımlarının sayısı 60 ile 100 arasında değişmektedir. (bk. Buhari, İman 3, Keffarat 9; Müslim, İman 24-25; Nesai, İman 40, 43) Her birinden bir mücahit doğacak diye yemin etmiş ama *"inşallah"* demediği için o gece sadece bir hanımı hamile kalmıştır. Doğan o çocuk da ölü ve yarım ceset şeklinde doğmuştur. Doğuran hanım o cesedi götürüp Süleyman'ın tahtının üzerine bırakmıştır. Bu rivayetlerde verilen rakamların en azı olan 60 sayısını kabul etsek bile en uzun bir gecede bunun mümkün olmadığı ortadadır.

Hem böyle bir olayla Hz. Süleyman imtihan edilmişse ardından ne diye **"Rabbim, beni bağışla ve bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir güç bağışla; çünkü sensin ancak bol bol ihsanda bulunan,"** diye dua etsin?

Müfessir Razi, nakledilen görüşlerin tutarsızlığını ifade ettikten sonra ileri sürülen şu görüşe meylettiğini belirtmektedir: Sözü edilen cesetle Hz. Süleyman'ın kendisi kastedilmektedir. O ciddi bir hastalıkla sınanmış ve gayet zayıf düşmüştür. İşte onun bu hali cesede benzetilmiştir. Hastalığı atlatıp da sağlığına kavuştuğunda: *"Rabbim, beni bağışla ve bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık lütfet. Çünkü bolca lütfeden sensin,"* diye dua etmiştir. (Razi, XIII, 193). Kendisini gayet zayıf bir hale düşüren hastalıktan kurtulduktan sonra sağlığına kavuşması sonucunda *'beni böyle ciddi bir hastalıktan kurtaran Allah, bana böyle bir hükümranlık da verebilir'* diye düşünmüş olabilir.

İmtihan edilmesi, hastalıktan başka bir şey de olabilir. Ayrıca tahtı üzerindeki cesetle de kendisi değil bir başkası da kastedilmiş olabilir. Gerçek şu ki: Ne ile imtihan edildiğini ve tahtı üzerindeki cesetle neyin veya kimin kastedildiğini tespit etmek kolay değildir. Fakat âyetin mesajı bellidir. Hz. Süleyman'ın hükümranlığı bir şekilde sıkıntıya girmiş, bununla imtihan edilmiş ve imtihanda başarılı olunca yüce Allah'a söz konusu duayı yapmıştır. Kuşkusuz onun böyle bir hükümranlık istemesi dünyevi bir hâkimiyet ve sefa sürme isteğinden değil, Allah yolunda bir şeyler yapma isteğinden kaynaklanıyordu. Kişi ne denli bir güce sahip olursa olsun yine Allah'ın yardımına muhtaçtır. Ayrıca kişi, ne kadar Allah'a yakın bir kul olursa olsun Allah onu imtihan eder. Hz. Süleyman da böyle bir imtihandan geçmiş ve imtihanını başarıyla atlatmıştır. Allah'a bağlılığı, O'nun kural ve kanunlarına hakkıyla sadık kalması sebebiyle Allah kendisini mükâfatlandırmıştır.

"Bunun üzerine rüzgârı emrine amade kıldık. Emriyle istediği yere yumuşakça eserdi. Yapı ustası ve dalgıç olan tüm şeytanları da. Ve zincire vurulmuş diğerlerini."

Hz. Süleyman'ın, *"Rabbim, beni bağışla ve bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık lütfet,"* şeklindeki duasından sonra rüzgârın emrine verilmesi ve cinleri işlerinde kullanmasının zikredilmesi, bunları fevkalâde bir şekilde kullandığına işaret etmektedir. Ancak bunun nasıl gerçekleştiği, daha açık bir ifade ile bu hususların ayrıntıları, bizim bilebileceğimiz konular değildir. Her şeyden önce gaybî bir konudur ve kıssada dile getirilmemektedir. Kıssalar, hem gaybî konulara girdiklerinden hem de onlarda olayların ayrıntıları verilmediğinden âyetlerin metinlerinde bir işaret bulunmadığı ve başka âyetlerde açıklamaları verilmediği sürece ayrıntılardan kaçınmak en tutarlı yoldur.

"**İşte bu, bizim bağışımızdır; artık dilediğine ver veya verme, hesabı sorulmaz.**"

Bu âyet de, kendisine verilen bu imkânların olağanüstü bir yolla verildi-

ğine işaret etmektedir. Kuşkusuz bu, olup biten her şeyin olağanüstü bir şekilde gerçekleştiği anlamına gelmez. Elbette kendisinin bu hususlarda bilgi edinme ve gayret etme gibi çabalarının da katkısı vardır. Bu hususlar, kendi emrine verildikten sonra bu konularda kendisine yetki verildiği, *"artık dilediğine ver veya verme, hesabı sorulmaz,"* ifadesinden anlaşılmaktadır. Dilediği cini azat eder ve dilediğini işlerinde kullanmaya devam eder. Ancak o bir peygamberdir ve adalet çerçevesi içerisinde hareket edeceği muhakkaktır. Bu adaleti ve Allah'ın emirlerine bağlılığı sayesinde yüce Allah ahirette büyük bir mükâfata nail olacağını haber vermektedir: "**Onun bizim katımızda yakın bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.**"

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾
وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ
﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا
نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

41. Kulumuz Eyyub'u da an. Hani o, Rabbine; "Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu." diye seslenmişti.

42. Biz de ona: "Ayağını yere vur, işte yıkanacak ve içilecek soğuk su." demiştik.

43. Merhametimizin bir sonucu olarak ve akıl sahiplerine ibret olmak üzere ona ailesiyle birlikte bir benzerini bağışladık.

44. Eline bir demet al ve onunla vur da yeminini bozma. Gerçek şu ki biz onu sabreden biri olarak gördük. O, ne iyi kuldur; o, daima Allah'a yönelip sığınan biridir.

Şeytanın ne şekilde Hz. Eyyub'u yorup işkence çektirdiği Kur'ân'da belirtilmemektedir. Ancak bunun yakalandığı bir hastalıkla ilgili olduğu anlatımdan anlaşılmaktadır. Tefsirlerin pek çoğu ve bazı rivayetlerde onun yakalandığı hastalık sebebiyle insanları kendisinden tiksindirip kaçırtacak bir duruma düştüğü anlatılmaktadır. Kelam bilginlerinin de dikkat çektikleri gibi peygam-

berler, insanları kendilerinden tiksindirecek ve kaçırtacak türden hastalıklara yakalanmazlar. Çünkü onların temel görevleri insanlara Allah'tan gelen vahiyleri tebliğ etmeleridir. Bu tür hastalıklar onların bu temel görevlerine engeldir.

Yine anlatımdan anlaşılan onun, kendisini dayanılmaz sıkıntılara duçar eden egzama türü bir hastalığa yakalanmış olduğudur. Çünkü ayağını yere vurması ve oradan fışkıracak suyla yıkanıp onu içmesi istenmektedir. Hz. Eyyub muhtemelen uzun süren bu hastalık boyunca sabretmiş, Allah'ın emirlerinin dışına çıkmamış böylece imtihanı başarıyla tamamlamıştır. Hastalığı atlattıktan sonra Allah'ın bir lütfu olarak aile fertlerini ikiye katlamıştır. Ailesini ikiye katladığına göre söz konusu hastalıktan sonra uzun müddet yaşamış olmalıdır.

"Eline bir demet al ve onunla vur da yeminini bozma. Gerçek şu ki biz onu sabreden biri olarak gördük. O, ne iyi kuldur; o, daima Allah'a yönelip sığınan biridir. Hz. Eyyub ne sebeple yemin etmiş ve kime demetle vurup yeminine muhalefet etmemesi istenmiştir, bu husus da Kur'ân'da açıkça yer almamaktadır. Ancak nakledildiğine göre hastalığı sırasında kendisine karşı bir kusur işlemiş olan hanımına, iyileştiği takdirde bundan dolayı yüz sopa vuracağına dair yemin etmiştir. Oysa hanımı işlediği o kusur dışında hastalığı boyunca kendisine iyi davranmıştır. Bu iyi halinden dolayı cezayı sembolik olarak uygulaması istenmiştir.

Kıssada hem Peygambere hem de müminlere, sıkıntılara karşı sabretmenin sonunda Allah'ın onları mükâfatlandıracağı anlatılmaktadır. Mükâfat dünya hayatında verilmezse mutlaka ahirette verilecektir. Mesela müşriklerin verdikleri sıkıntılara katlanan Müslümanlar, Medine'de rahata ermiş ve mükâfatlandırılmışlardır.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
اُو۬لِي الْاَيْدٖي وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى
الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعٖيلَ
وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

45. Güç-kuvvet ve basiret sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an.
46. Çünkü biz onları ahireti düşünen ihlâslı kimseler kıldık.
47. Onlar katımızda seçilmiş en hayırlı kullardandır.
48. İsmail'i, Elyesa' ve Zülkifl'i de an. Hepsi de hayırlı kimselerdir.

Burada sözü edilen peygamberler de sabırları, samimiyetle Allah'a bağlılıklarını devam ettirmeleri ve ahireti düşünüp onu öncelemeleriyle Peygamberimize ve dolayısıyla bize örnek gösteriliyor. Onlar hayırlı kimselerdir. Onların hayırlı kimseler oluşları sadece Allah'ın onları peygamber olarak seçmesinden kaynaklanmıyor. Kuşkusuz Allah kimi peygamber olarak seçeceğini bilir ama onlar da ihlâs sahibi ve sabırlı kimseler idiler. Dünyevî menfaatleri değil, ahireti önceliyorlardı.

هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ
لِلْمُتَّق۪ينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾
مُتَّكِـ۪ٔينَ ف۪يهَا يَدْعُونَ ف۪يهَا بِفَاكِهَةٍ كَث۪يرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾
اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾ هٰذَا وَاِنَّ لِلطَّاغ۪ينَ لَشَرَّ
مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ
حَم۪يمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِه۪ٓ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ
مَعَكُمْ لَا مَرْحَباً بِهِمْ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ
لَا مَرْحَباً بِكُمْ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾
وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا
اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

49. Bu bir öğüttür ve takva sahiplerine güzel bir gelecek vardır.
50. Kapıları onlar için açılmış olan Adn cennetleri...
51. Orada tahtlara kurulmuş olarak birçok meyveler ve içecekler isterler.
52. Yanlarında bakışları sadece eşlerine dönük yaşıt dilberler vardır.
53. Hesap günü için size vaat edilen işte budur.
54. Bu, öyle bir rızıktır ki tükenmesi yoktur.
55. İşte böyle. Azgınlar için ise kötü bir gelecek vardır.
56. Cehennem... Oraya girerler. Ne kötü barınaktır o.
57. İşte böyle. Tatsınlar onu: Kaynar bir su ve bir irin.
58. Ve o türden başka kat kat azap.
59. Bu, sizinle birlikte cehenneme girecek bir topluluk... "Rahat yüzü görmesinler; onlar mutlaka cehenneme gireceklerdir."
60. Onlar da diyecekler ki: "Bilakis siz rahat yüzü görmeyin! Onu siz bize verdiniz. Ne kötü kalma yeridir!"
61. Diyecekler ki: "Rabbimiz, bunu bize kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat arttır."
62. Yine diyecekler ki: "Ne oluyoruz da kötü kimselerden addettiklerinizi burada göremiyoruz?"
63. "Biz onları alaya alırdık. Yoksa gözler mi onlardan kaydı?"
64. İşte, cehennem ehlinin aralarındaki bu tartışması gerçektir.

Peygamberimizin onları anması, mücadele ve sabırlarına dair ibret alması istenen peygamber kıssaları burada son buluyor. Bu anlatılanların bir öğüt olduğuna dikkat çekildikten sonra peygamberlerden söz edilmişken ardından cennete gireceklerin kavuşacakları büyük mükâfatlar haber veriliyor. Onları

güzel bir gelecek bekliyor. Cennet kapıları ardına kadar onlara açıktır. Bir engel olmaksızın cennetin her yerine girebilecek ve nimetlerden yararlanacaklardır. Tahtları üzerine kurulmuş, meyvelerden ve istedikleri içeceklerden onlara getirilecektir. Yanlarında da eşleri vardır. Bakışları sadece eşlerine yöneliktir, başkalarına iltifat etmezler.

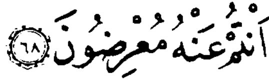
"Yanlarında bakışları sadece eşlerine dönük yaşıt dilberler vardır" âyeti, **"Yanlarında eşlerinin bakışlarını sadece kendilerine yönlendiren yaşıt dilberler vardır,"** şeklinde de anlaşılabilir. Buna göre âyetin anlamı şöyledir: O dilberler o kadar güzeldirler ki eşleri kendilerinden başkasına dönüp bakmazlar.

Ayrıca kavuştukları bu nimetlerin tükenmesi diye bir durum da söz konusu değildir.

Takva sahipleri cennette bu nimetler içerisinde iken azgınlar ise cehennemde olacaklardır. Onların yeme içmeleri kaynar su ve irinden ibarettir. Daha başka türlü türlü azapları tadacaklardır. Cennet ehli tahtlar üzerine kurulmuş tatlı tatlı sohbet ederken cehennem ehli çatışma içindeler. İleri gelenleri cehenneme ön sıralarda girerken bu dünya hayatında peşlerine taktıkları da onları takip edeceklerdir. O ileri gelenlere, peşlerine taktıkları gösterilerek bunların da kendileriyle birlikte cehenneme girecekleri söylendiğinde: **"Rahat yüzü görmesinler; onlar mutlaka cehenneme gireceklerdir,"** diyeceklerdir. Peşlerine takılanlar ise şöyle cevap vereceklerdir: **"Bilakis siz rahat yüzü görmeyin! Onu siz bize verdiniz. Ne kötü kalma yeri! Rabbimiz, bunu bize kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat arttır."** Bunlar çevrelerine bakacaklar, dünya hayatında iman etmiş olanlardan tanıdıkları kimseleri göremeyecek ve: **"Ne oluyoruz da kötü kimselerden saydığımız kimseleri burada görmüyoruz? Biz onları alaya alırdık. Yoksa gözler mi onlardan kaydı?"** diyecekler. Çünkü o iman edenler cennetlerdedirler.

Kur'ân'ın indiği dönemde de inkâr edenler iman edenleri alaya alıyorlardı, bugün de. İnkâr edenlerin hayata ve iman edenlere bakışları dün ne idiyse bugün de öyledir ve yarın da öyle olacaktır.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾

65. De ki: "Ben, sadece bir uyarıcıyım. Tek ve egemen olan Allah'tan başka ilâh yoktur."

66. "O, göklerin, yerin ve aralarındakilerin Rabbidir. Gücüne karşı konulamayandır, çokça bağışlayandır."

67. De ki: "Bu, büyük bir haberdir."

68. "Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz."

Burada olduğu gibi değişik vesilelerle Peygamberin sadece bir uyarıcı olduğu bildirilmektedir. Bu, din adına yaptırım ve cezaların olmadığı anlamına gelmez. Peygamberin sadece bir uyarıcı olması, dini kabul etme ve etmeme konusuyla insanların yaptıklarından kendisinin sorumlu olmadığı anlamındadır. Ne bir peygamber ne bir başkası, insanları inançlarını değiştirmeye zorlayamaz. Yine peygamber, uyarı ve tebliğ görevini yaptıktan sonra insanların kendisine inanmamalarından dolayı sorumlu olmaz.

Bir bakıma burada söz, sûrenin başında bulunan bir konuya getirilmektedir. Sûrenin başında inkâr edenlerin aralarından birinin peygamber seçilmesine hayret ettikleri ifade edilmişti. Burada ise peygamberin sadece bir uyarıcı olduğu ve onları inanmaya zorlama yahut inanmamalarından dolayı bir sorumluluk altına girmediği anlatılmaktadır. Ayrıca onlar Peygamberi bir büyücü olmakla nitelemişlerdi. Onların bu iddialarına da cevap verilmekte ve onun sadece bir uyarıcı olduğu bildirilmektedir.

Sadece bir uyarıcı olduğundan dolayı da Peygamberin elinde yaptırım gücü bulunmamaktadır. Güç ve kudret tamamen Allah'ındır. O, her şeyin Rabbidir. Çok güçlüdür. Sınırsız gücüne rağmen bağışlayıcıdır da.

Böylece Peygamber, kendisinin sadece bir uyarıcı olduğunu haber verirken, gücün Allah'ın elinde olduğunu da haber vermekte ve kendilerinden önce başlarına felaket gelmiş olanlardan ibret almalarını istemektedir. Bu tavırlarından vazgeçecek olurlarsa Allah bağışlayıcıdır ama vazgeçmezlerse öncekilerin başına gelen onların da başına gelecektir.

"De ki: 'Bu, büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz."

Ey inkâr edenler, size verdiğim bu haber önemlidir. Ama siz yine yüz çeviriyorsunuz. Sizi inanmaya zorlayamam ama başınıza gelecek felakete de engel olamam.

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْاَعْلٰى اِذْ
يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰى اِلَيَّ اِلَّا اَنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ
لِلْمَلٰئِكَةِ اِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ
مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾
اِلَّا اِبْلِيسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَا اِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ
اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾
قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ
فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي اِلٰى
يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾
قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ
فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾
قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
اَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

69. "Yüce topluluk tartışırlarken ne olup bittiğine dair bir bilgim olmamıştır."

70. "Apaçık bir uyarıcı olmamdan başka bir sebeple bana vahyedilmiyor.

71. Hani Rabbin meleklere; "Çamurdan bir beşer yaratacağım" demişti.

72. "Bu yüzden onu bir biçime kavuşturup da ruhumdan üfürdüğüm zaman hemen onun için secde edin."

73. Bu gelişmenin ardından meleklerin tamamı secde etti.

74. İblis dışında; o, büyüklendi ve kâfirlerden oldu.

75. Allah dedi ki: "Ey İblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Kendini büyük mü gördün yoksa gerçekten yücelerden misin?"

76. Dedi ki: "Ben ondan daha hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan."

77. Allah dedi ki: "Oradan çık; çünkü sen artık kovulmuşsun."

78. "Ve Hesap gününe kadar lanetim üzerinde olacaktır."

79. İblis dedi ki: "Rabbim, diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver."

80. Allah buyurdu ki: "Mühlet verilenlerdensin."

81. "(Sadece) **Belirlenmiş güne kadar."**

82. İblis dedi ki: "Yüceliğine yemin ederim, hepsini aldatıp azdıracağım"

83. "Halis olan kulların hariç."

84. Allah buyurdu ki: "İşte gerçek budur! Ben ancak gerçeği söylerim!"

85. "Andolsun! Cehennemi seninle ve sana tabi olanların hepsiyle dolduracağım."

Hz. Âdem kıssasına başlanmazdan önce Peygamberin gayb konusunda bir bilgisinin bulunmadığı belirtiliyor. Peygamber ilk âyette Âdem'le ilgili yapılan meleklerin kendi aralarındaki tartışmalarını ve İblis'in söylediklerini bilmediğini söylemektedir. Çünkü peygamberler de gaybı bilmezler. Onların gayb konusundaki bilgileri, Allah'ın indirdiği vahiyle sınırlıdır. Bu husus vurgulandıktan sonra Âdem kıssasına geçilmektedir. Âdem'in yaratılışıyla ilgili tartışma bitmiş ve Âdem, yeryüzünde yaşayacağı için yeryüzünden toplanmış olan topraktan yaratılmıştır. Toprak çamur haline getirilmiş, değişik aşamalardan geçerek biçimlendirilmiş ve fırınlanmış, ardından kendisine ruh üfürülmüştür.

Yüce Allah meleklere, Âdem'e ruh üfürüldükten sonra hem Âdem'in yaratılışından hoşnutsuzluklarını belirtmiş olmalarından hem de onun yeryüzü

de etmelerini emretmiştir. (Geniş bilgi için bk. Bakara 2/30-34. âyetlerin tefsiri.) Meleklerin tamamı Allah'ın bu emrini yerine getirmiştir. Ancak İblis secde etmemiş; kendisinin ateşten ve Âdem'in ise çamurdan yaratılmış olmasını gerekçe göstermiştir. Oysa asıl mesele, büyüklük taslaması idi. Kureyş ileri gelenlerinin Peygambere inanmamalarının temelinde de bu yatıyordu. Böylece kendilerine takip ettikleri yolun İblis'in yolu olduğu hatırlatılmıştı.

Âdem'e secde etmemesi üzerine İblis cennetten kovulmuştur. Cennetten kovulduktan sona insanları azdırıp saptırmak için Allah'tan mühlet istemiş ve bu mühlet kendisine verilmiştir. Ancak hesap gününe kadar lanetli olarak yaşayacaktır. Bunun anlamı, hesap gününden itibaren lanetli olmaktan kurtulacağı değil, ondan sonra çok şiddetli bir azaba çarptırılacağıdır.

Nitekim 85. âyette İblisin cehenneme atılacağı açıkça ifade edilmekte, **"Andolsun! Cehennemi seninle ve sana tabi olanların hepsiyle dolduracağım"** denilmektedir.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾
إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

86. De ki: "Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben, yapmacık davrananlardan da değilim."

87. "Bu, bütün insanlar için bir öğüttür."

88. "Her halükarda onun haberini bir müddet sonra bileceksiniz."

Peygamberlik konusunu ele alan sûrenin bu son âyetleri, konuyu sonuca bağlamaktadır:

Peygamber, onlardan dünyevî herhangi bir karşılık beklememektedir. Bunun Peygamberin dili üzere ifade edilmesi de dikkat çekmektedir. Bu âyetler ininceye kadar peygamberliğinin üzerinden de artık bir süre geçmiştir. Peygamberlikten önce kendisini *"el-emin/güvenilir kişi"* olarak biliyorlardı. Peygamberlikten sonra geçen bu süre içerisinde de güvenirliliği elbet devam ediyordu ve kendisinin bu süre içerisinde de yapmacık davranışlardan uzak olduğunu biliyorlardı. Ama yine de Peygamberin dilinden bu hususun dile getirilmesinde fayda vardı. Belki düşünürler diye.

Peygamber sadece Mekke'ye gönderilmiş değildi. Yakında hicret gerçekleşecek, ardından davetini bütün insanlığa yapacaktır. Bunu da o müşriklere hatırlatmakta yarar vardı. Onlar iman etmezlerse başkaları iman edecektir. Yakında bunu görecekler.

39.
Zümer Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 75 âyettir. İsmini 71. ve 73. âyetlerde geçen ve gruplar anlamına gelen **"zümer"** *kelimesinden almaktadır.*

Sûre, Mekke müşriklerinin Müslümanlara baskılarını arttırdıkları bir sırada indiğinden daha çok müşriklerden söz eder. Sûrenin temel konusu şirkin tutarsızlıklarıdır. Şirkin tutarsızlıkları sergilenirken muhataplar tevhide çağırılır. Tevhidin delilleri anlatılır.

Müşriklerin baskıları arttığından Müslümanlar hicret etmeye hazırlanıp teşvik edilir.

Sûre, kendisinden önceki Sâd sûresinin bir devamı şeklindedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَ ﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُ
وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا
اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ اِنَّ اللّٰهَ

لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ
وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ سُبْحَانَهُۜ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Bu kitap muhteşem bir güce sahip olan, her şeyi yerli yerince yapan Allah tarafından indirilmiştir.**
2. **Biz sana kitabı gerçek üzere indirdik. O halde sen de dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk et.**
3. **İyi bil ki katıksız din Allah'ındır. O'nu bırakıp dostlar edinenler: "Biz, sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye onlara kulluk ediyoruz"** (derler). **Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Allah elbette yalancı ve inkârcı kimseyi hidayete erdirmez.**
4. **Allah bir evlat edinmek isteseydi yarattıklarından dilediğini seçerdi; haşa, O her türlü eksiklikten beridir. O, bir olan, herşey üzerinde mutlak otoriteye mâlik Allah'tır.**

Müşrikler, Kur'ân'ın Muhammed tarafından uydurulmuş bir kitap olduğunu söylüyorlardı. Değişik âyetlerde onların bu iddialarına cevap verilmiş ve bu iddianızda doğru iseniz Kur'ân'ın bir benzerini, en azından on sûresine benzer uydurma bir söz veya Peygamber gibisinden bir sûresine benzer getirilmesi istenmiştir. Burada ise sadece onun Allah tarafından olduğu söylenmekle yetinilmiştir. Bu kitap sonsuz ve muhteşem bir güce sahip ve her şeyi hikmete uygun yerli yerince yapan Allah tarafından indirilmiştir. Böylece muhataplara: *"Sizin ne böyle bir gücünüz var ne de her şeyi yerli yerince yapan bir tutarlılığınız söz konusudur"* denilmektedir.

Yüce Allah insanlara nasıl inanıp nasıl davranacaklarını öğretmek için bu Kur'ân'ı indirmiştir. Kur'ân, gerçek üzere indirilmiştir. Onda batıl yoktur. Boş söz de yoktur. Onun her söylediği adalete uygundur ve gerçeğin ta kendisidir. İndirilişinin bir hedefi vardır.

O halde insan için tek yol sadece Allah'a kulluk etmek, başkasına kulluğu buna bulaştırmamak, O'nun emir ve yasaklarını her türlü emir ve yasağın üs-

tünde tutmak, O'na kulluk ederken buna riyakârlık karıştırmamaktır. Çünkü dinin böyle olması gerekir: Sadece Allah'a kulluk.

Allah'a ortak koşanlar, ortak koştukları kimselerin, kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarını söylüyorlardı. Putlara, meleklere, peygamberlere ve azizlere bu gerekçeyle dua ediyor ve onlardan istiyorlardı. Çünkü kendilerine taptıkları bu kimselerin Allah nezdinde değerli kimseler olduklarına ve ihtiyaçları konusunda Allah nezdinde kendilerine şefaat edeceklerine inanıyorlardı. İleri sürdükleri hiçbir bilgiye dayanmamaktadır. Bu sebeple bu gibi hususları ileri sürenler yalan söylüyorlar ve Allah elbette bunun hesabını soracaktır. Onlar yalancı ve münkirdirler ve bundan dolayı da Allah onları doğru yola kavuşturmayacaktır. Bir bilgiye dayanmadan Allah'a iftira ediyorlar. O halde Allah'ın onları hidayete erdirmemesi, yaptıkları nedeniyledir.

Müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürüyorlardı. Oysa kendilerine kızları doğduğu haber verildiğinde mosmor kesiliyorlardı. Allah'a yaraşmaz ama isteseydi yarattıklarından dilediğini seçerdi. Seçtiği de mükemmeliyette O'nun gibi olmalıydı ki bu mümkün değildir. Çünkü O tektir ve her şeye egemendir.

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ
عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ
كُلٌّ يَجْر۪ي لِاَجَلٍ مُسَمًّىۜ اَلَا هُوَ الْعَز۪يزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾
خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ
مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍۜ يَخْلُقُكُمْ ف۪ي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا
مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ ف۪ي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُۜ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾ اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا

يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَۚ وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰىۜ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

5. **Gökleri ve yeri bir gaye için yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine dürüveriyor ve gündüzü de gecenin üzerine dürüveriyor. Güneşi ve ayı da boyun eğdirmiştir. Her biri belli bir süreye kadar akıp gidiyor. Bilesiniz ki O, karşı konulamaz bir güce sahiptir, çok bağışlayıcıdır.**
6. **Sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan da eşini yarattı. Ve size sekiz eş hayvan indirdi. Sizi annenizin karnında üç karanlık içinde aşamalarla yarattı. İşte O, Allah'tır. Rabbinizdir, egemenlik O'nundur. Allah odur ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hal böyle iken nasıl başka tarafa çevriliyorsunuz?**
7. **Şayet inkâr ederseniz şüphesiz ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Yine de O, kulları için inkâra razı değildir. Ama eğer şükrederseniz de sizin için bundan hoşnut olur. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir; O, yaptığınızı size haber verecektir. Şüphesiz O, kalplerde olanı bilir.**

Göklerin ve yerin yaratılışı boşuna değildir. Yaratılışlarının bir amacı ve hikmeti vardır. Ayrıca bu yaratılışta bir uyumluluk, bir denge gözetilmiştir, kısacası mükemmel bir yaratılıştır. Göklerin ve yerin gerçek üzere yaratılmaları bu gibi anlamlara gelir.

Âyetin devamında göklerin ve yerin gerçek üzere yaratılmasının açılımına dair örnekler verilmektedir: Gece gündüzü kaplamakta, gündüzden iz kalmamaktadır. Aynı şekilde gündüz vakti olduğunda da geceden iz kalmamaktadır. Böyle olması, onların yaratılış amaç ve hikmetine uygundur. İnsanlar dâhil canlıların pek çoğu gece dinlenme imkânı bulurken gündüz de çalışma ve geçimlerini sağlama imkânı bulmaktadır. Aynı şekilde güneş ve ay da bu amaca hizmet etmektedir. Ne var ki bu mükemmel ve muhteşem yaratılışta güneş ve ayın hareketleri belli bir süreyle sınırlandırılmıştır. O vakit geldiğinde mevcut düzen bozulacak ve göklerle yere yeni bir düzen verilecektir. Bütün bunlar

Allah'ın o yüce ve sınırsız gücüyle olmaktadır. Yüce Allah bu güce sahip olduğu ve insanlara bu nimetlerin tamamını kendisi verdiği halde kendisine karşı işlenmiş suçlar konusunda tövbe edenlere karşı çok bağışlayıcıdır.

Yüce Allah, gücüne dair büyük evrendeki bazı delilleri zikrettikten sonra küçük evren olarak kabul edilen insanın yaratılışına dair kudretinin delillerini sıralamaktadır:

Bütün bu değişik dil ve renklerine rağmen insanların tamamı tek nefisten yani Âdem'den yaratılmışlardır. Yüce Allah önce Âdem'i, ondan da eşi Havva'yı yaratmıştır.

Allah insana evcil sekiz eş hayvanı bağışlamış, insanın istifadesine vermiştir. Bunlar, En'âm sûresinin 143. ve 144. âyetlerinde sözü edilen erkekli dişili koyundan iki, keçiden iki, deveden iki ve sığırdan iki hayvandır.

Âyette geçen *"indirme"* sözünü gerçek anlamı üzere alanlar olduğu gibi, onlarla ilgili hükmün yukarıdan indirilmiş olması veya yemlerinin yukarıdan indirilen suyla yetişmesi anlamına alanlar, bir de takdir etme ve yaratma anlamına alanlar vardır.

İnsanın anne karnında üç karanlık içinde yaratılması da değişik şekillerde anlaşılmıştır. Yaygın tefsiri, bununla annenin karın duvarı, rahim duvarı ve cenini kuşatan zarın kastedildiğini söyleyen tefsirdir. İnsan bu üç katlı karanlık içerisinde aşamalardan geçerek büyümektedir. Bütün bunlar, Allah'ın kudretiyle ve O'nun bilgisi dâhilinde olmaktadır. Buna rağmen insan nankörlük edip inkâra saparsa kendi aleyhine sapmış olur. İnanmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur. İnkârın cezasını çekecek olan insanın kendisidir ama Allah'ın, kullarının inkârcı olmalarına rızası yoktur. İnkâr eden, kendi aleyhine inkâr etmiş olur ve bir başkası onun günah yükünü üstlenmez. Eninde sonunda inkâr eden de şükreden de Allah'a döndürülüp O'nun huzuruna çıkacak ve hesap verecektir.

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ
ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ
مَا كَانَ يَدْعُٓوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِۜ

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ
آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

8. İnsanın başına bir sıkıntı geldiğinde Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra da kendisine katından bir nimet verdiğinde daha önce O'na yalvardığını unutur ve Allah'ın yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşar. De ki: "Küfrünle kısa bir süre oyalan, çünkü sen cehennem ehlindensin."

9. Yoksa o, gece vakti kalkıp da secde ederek ibadet eden, ahiretten sakınan ve Rabbinin rahmetini uman kimse gibi midir? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Şüphesiz ancak akıl sahipleri ibret alırlar."

Âyetin devamından, burada sözü edilen *"insan"* ile inanmayan kimselerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Âyet her ne kadar öncelikle Kur'ân'ın indiği dönemdeki kâfirlere hitap ediyorsa da her dönemde ve her yerde yaşayan kâfirlerin psikolojisini ve davranışlarını yansıtmaktadır.

İnancı konusunda bu şekilde davranan kişi elbette samimi olarak Allah'a iman eden ve bunu da amelleriyle destekleyen kişi gibi olmaz. O, sıkıntılarında da diğer zamanlarda da Allah'a tam bağlılık gösterir. Kişi pratik hayatında ve ibadetlerinde Allah'ın emir ve yasaklarına ne ölçüde uyuyorsa imanı da o ölçüde kuvvetlidir.

İkinci âyette geçen **"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"** cümlesi, delillerine dayanarak iman etmiş olan kimse ile iman etmeyen yahut imanı delillere dayalı olmadığından çarçabuk gidiveren kimsenin durumunu anlatmaktadır. Delillere dayalı ve olaylar karşısında sarsılmadan varlığını devam ettiren bir imana sahip olan kişi âlim, ikincisi ise cahil olmakla nitelenmiştir. Kişi gerek din konularında ve gerek dünyevi konularda birçok malumat sahibi olabilir ama imanı sağlam değilse cahildir. En azından din açısından; kişiyi ahirette azaptan kurtarma ve cennet nimetlerine kavuşturma bakımından durum böyledir.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْۜ
لِلَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ وَاَرْضُ اللّٰهِ
وَاسِعَةٌۜ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾
قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۙ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ
اَوَّلَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ
عَظ۪يمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ د۪ين۪يۙ ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
مِنْ دُونِه۪ۜ قُلْ اِنَّ الْخَاسِر۪ينَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْل۪يهِمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِۜ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُب۪ينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌۜ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِه۪ عِبَادَهُۜ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾
وَالَّذ۪ينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُٓوا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰىۚ
فَبَشِّرْ عِبَادِۙ ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُۜ
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ
حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِۜ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِۚ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ
الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌۙ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ وَعْدَ اللّٰهِۜ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْم۪يعَادَ ﴿٢٠﴾

10. De ki: "Ey iman eden kullarım, Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünya hayatında güzel davrananlara bir güzellik vardır. Allah'ın yeryüzü geniştir. Şüphesiz sabredenlere mükâfatları sınırsız verilecektir."

11. De ki: "Dini Allah'a has kılarak O'na ibadet etmekle emrolundum."

12. "Ve Müslümanların ilki olmakla emrolundu."

13. De ki: "Eğer Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım."

14. De ki: "Ben, dinimi Allah'a halis kılarak O'na kulluk ederim."

15. "Siz O'nun dışında dilediğinize kulluk edin." De ki: "Hüsrana uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini kıyamet günü hüsrana sokanlardır. Bilesiniz ki bu, apaçık bir hüsrandır."

16. Onlar için üstlerinde ateşten tabakalar ve altlarından tabakalar vardır. İşte Allah kullarını bununla korkutmaktadır. Ey kullarım, yalnızca Benden sakının.

17. Tâğuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjdeler vardır; kullarımı müjdele.

18. Onlar ki sözü dinler de en güzeline uyarlar. İşte Allah'ın doğru yola kavuşturduğu bunlardır. Akıl sahipleri de bunlardır.

19. Azabı hak etmiş kimseyi öyle mi? Ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?

20. Rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince, onlar için önlerinde ırmakların çağlayıp aktığı üst üste dizili odalar vardır. Bu, Allah'ın verdiği bir sözdür Allah asla sözünden caymaz.

İman edenlerle etmeyenlerin aynı olmadığı yukarıda dile getirildikten sonra Peygambere, iman edenlere birtakım tavsiyelerde bulunması emredilmektedir. Şöyle ki:

Allah'a karşı gelmekten sakının. Bu yolda yapmış olduğunuz iyiliklerin karşılığını bu dünya hayatında da ahirette de görürsünüz. Bu dünya hayatında görmezseniz öbür dünyada mutlaka görürsünüz. O'nun emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak mümkün olmadığı takdirde yeryüzü geniştir, Allah'ın emirlerini yerine getirebileceğiniz bir yere hicret edin. Nitekim Peygamber ve Müslümanlar, bu âyetler indirildikten bir müddet sonra Medine'ye hicret etmişlerdir.

Kişi önce bulunduğu yerde Allah'ın emirlerini yerine getirmek için ortamın oluşması doğrultusunda mücadele eder. Bu mümkün olmadığı takdirde hicret eder. Nitekim Hz. Peygamber ve Müslümanlar Mekke'de bunu yapmış ve sonra da Medine'ye hicret etmişlerdir. Gerek bulunduğu yerde mücadele verirken gerek mecbur kalıp hicret ederken sabredenlere sınırsız mükâfat verilecektir.

Dini Allah'a has kılın. Sadece O'na kulluk edin. İbadetinize riya karışmasın. Hedef ve gayeniz sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak olsun. Peygamberin şahsında gündeme getirilen bu hususlar, bütün Müslümanlar için geçerlidir. Peygamber, Müslümanların ilkidir. Müslümanlar onu takip etmektedir. Başkasını bir iyiliğe çağıran kimse öncelikle kendisi o iyiliği yapmalı ki çağrısının etkisi olsun.

Peygamberin dili üzere **"Eğer Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım,"** denildikten sonra, *'Allah'ın azabından korktuğumuz için değil, Allah sevgisinden dolayı O'nun emirlerine itaat ederiz'* şeklindeki iddialar abartılı ve tutarsız iddialardandır. Kimse Peygamberden daha samimi ve daha ihlâslı olamaz.

"O'nun dışında dilediğinize kulluk edin," cümlesi, Allah'tan başkasına kulluk edenlere bir tehdit olup Allah'tan başkasına ibadetin meşruiyetini anlatmaz.

Peygambere, müminlere şu tavsiyede bulunması da emredilmektedir: **"Hüsrana uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini kıyamet günü hüsrana sokanlardır. Bilesiniz ki bu, apaçık bir hüsrandır."** Kişi, kendisi konusunda olduğu gibi ailesi konusunda da sorumluluk sahibidir. İnsanların çoğu ailelerinin dünya hayatında geçimlerini sağlamaları ve mutlu olmaları için büyük çaba gösterirler. Ama ahiretleri için bu çabayı göstermezler. Oysa en büyük hüsran ahirette uğranılacak hüsrandır. O halde dünya hayatı için gösterdikleri çabadan daha büyüğünü ailelerinin ahiretteki mutlukları için harcamaları gerekir.

Uğranılacak büyük hüsranın açılımı şöyle veriliyor: **"Onlar için üstlerinde ateşten tabakalar ve altlarından tabakalar vardır."** Onlar bu ateş tabakaları içerisinde yanarak azap çekeceklerdir. Ateş onları çepeçevre sarmıştır. **"İşte Allah kullarını bununla korkutmaktadır. Ey kullarım, yalnızca benden sakının."**

"**Tâğut'a kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjdeler vardır. Kullarımı müjdele.**"

Allah'tan başkasına kulluk edenler kat kat ateş içerisinde azap çekerken tâğuta yani Allah'tan başka soyut olsun somut olsun herhangi bir şeye kulluk etmekten sakınan ve yalnızca Allah'a yönelenlere müjdeler vardır.

"**Onlar ki sözü dinler de en güzeline uyarlar. İşte Allah'ın doğru yola kavuşturduğu bunlardır. Akıl sahipleri de bunlardır.**"

Bunlar, doğru şeyleri de batıl şeyleri de dinler, onları değerlendirir, akıllarını kullanır ve güzel olanına uyarlar. Işte akıl sahipleri bunlardır ve bunlar mükâfatı hak ederler. Müslüman seçmecidir, dinlediklerini toptan reddetme veya toptan kabul etme gibi bir eğilim içerisinde değildir. Sözü dinler, doğru ve güzel olanlarını kabul eder.

"Azabı hak etmiş kimseyi öyle mi? Ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?"

Kendi ameli ve inancı ile kurtulmayı hak etmeyeni Peygamber şefaat ederek cehennemden kurtaramaz. Peygamberin insanlara karşı görevi, insanlara vahyi olduğu gibi tebliğ etmek, açıklamak ve onlara örnek olmaktır. Bu görevlerini yapmanın mükâfatını da ahirette alacaktır. Ama onun kimseyi kurtarma görev ve yetkisi yoktur.

Sadece Allah'a yönelen ve sadece O'na kulluk edenlerin mükâfatı da şu şekilde dile getirilmektedir: "**Rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince, onlar için önlerinde ırmakların çağlayıp aktığı, üst üste odalar dizilmiş köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği bir sözdür. Allah asla sözünden caymaz.**"

أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ
بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَجْعَلُهُ حُطَامًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾
أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ
لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ اللَّهُ
نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ

جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ
ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ
الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

21. Görmez misin, Allah gökten bir su indirdi de onu yollarla kaynaklara akıttı. Sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler bitiriyor. Sonra onlar kurur da sen onların sarardığını görürsün. Ardından onu çerçöpe çeviriyor. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için alınacak bir ibret vardır.

22. Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı kimse Rabbinden bir aydınlık üzere değil midir? Allah'ı anmağa karşı kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte onlar apaçık bir sapıklıktadır.

23. Allah sözün en güzelini birbirine benzer ve tekrarlanan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisinden tüyleri ürperir. Sonra da hem derileri hem de kalpleri Allah'ın zikrinden dolayı ısınır ve yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Dileyeni/dilediğini onunla hidayete erdirir. Allah'ın saptırdığı kimseye gelince, onu doğru yola iletecek herhangi biri yoktur.

24. O halde kıyamet günü zalimlere; "Kazandığınızı tadın!" denildiğinde o kötü azabı yüzüyle kim savabilecek?

25. Kendilerinden öncekiler de yalanladılar da ummadıkları bir yerden kendilerine azap gelip çattı.

26. Allah onlara dünya hayatında zilleti tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bilseler.

27. Düşünsünler diye bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali getirdik.

28. Sakınsınlar diye onu eğrisi olmayan Arapça bir kitap olarak (indirdik).

Önceki grup âyetlerin sonunda cennet nimetlerinin mükemmelliğine işaret edilmişti. Burada ilk âyette Allah'ın kudretine işaret edilip evrende olup bitenlerin onun kudretiyle meydana geldiği anlatılırken dünya hayatının geçiciliğine işaret edilmektedir. Dünya hayatı, yeşerip gürleşen ve türlü türlü renklerde olan bitkilere benzer. Onların bu güzellikleri kalıcı değildir, bir müddet sonra sararıp çerçöp haline gelirler. Kehf sûresinde bu durum daha açık bir şekilde ifade edilmektedir: *Onlara şu örneği de ver: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz suya benzer, yerin bitkisi ona karışır da ondan sonra rüzgârın savurduğu çerçöpe döner. Allah her şeye gücü yetendir."* (Kehf 18/45) O halde insan, dünya hayatının geçici süsüne aldanmamalıdır. Akıl sahipleri bundan ibret alırlarsa Allah onların göğsünü İslâm'a açar ve onlar Rablerinden bir aydınlık üzere olular. Aklını kullanıp ibret almayanların ise Allah'ı anmağa karşı kalpleri katılaşmıştır. Gerçeklere karşı kapalıdırlar. İşte onlar apaçık bir sapıklık içerisindedirler.

"Allah sözün en güzelini, birbirine benzer, tekrarlanan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisinden tüyleri ürperir. Sonra da hem derileri hem de kalpleri Allah'ın zikrinden dolayı ısınır ve yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir ve dileyeni/dilediğini onunla hidayete erdirir. Allah'ın saptırdığı kimseye gelince, onu doğru yola iletecek yoktur."

22. âyette Allah'ı anmağa karşı kalbi katılaşmış olanlardan söz edilmişti. Sapmış olanların kalplerinin katılaşmış olması, Kur'ân'ın doğru yola çağrısı ve doğru yolu açıklaması konusundaki eksiklikten kaynaklanmıyor, aksine onların kalplerindeki hastalıktan, akıllarını kullanmamalarından doğan akıllarındaki eksiklikten kaynaklanıyor. Çünkü bu Kur'ân, kendisine kulak veren müminlerin kalplerini hem ürpertiyor hem de yumuşatıyor. Azap âyetlerini oku-

duklarında tüyleri diken diken oluyor, cennet ve nimetlerle ilgili âyetleri okuduklarında da kalpleri yumuşuyor.

Ardından Allah'ın hidayeti olduğu vurgulanan Kur'ân'ın birkaç vasfı burada zikredilmektedir. Buna göre Kur'ân, *sözün en güzeli*dir. Kendisi için indirildiği hedefi en mükemmel şekliyle ifa eder ve okuyucusu için en yararlı şeyleri ihtiva eder. Lafızlarının dizilişi ile de içerdiği anlamlar yönüyle de en güzel sözdür.

Kur'ân, *birbirine benzer*dir. Doğruluk, açıklık, sözün güzelliği bakımından birbirine benzerdir. İçerdiği emir ve yasaklar, suç ve cezalar birbiriyle uyumlu ve dengelidir. Kısaca o, tam bir uyum ve tutarlılık içindedir, bir hükmü diğeriyle çelişmez.

Kur'ân, *tekrarlanan bir kitap*tır. Kıssalarını, öğütlerini, hükümlerini, emir ve yasaklarını, müjde ve uyarılarını türlü üsluplarla tekrar eder ki zihinlere iyice kazınsın. Tekrarlanan bir kitap oluşunu, karşılıklı anlatıma sahip oluşuyla da izah edenler olmuştur. Cennetten söz ettikten sonra cehennemden söz eder, nimetlerden söz ettikten sonra azaptan söz eder, müminlerden söz ettikten sonra inkâr edenlerden söz eder vs. Böylece okuyucusuna karşılaştırma imkânı verir.

İşte bu (Kur'ân), Allah'ın hidâyetidir; hem doğru yola rehberlik eder hem de doğru yolun kendisidir. Aklını ve kalbini o hidayete açmış olana Allah hidayet verir. Ama kulaklarını tıkayan, aklını kullanmak istemeyeni, bu konudaki yasalar nedeniyle **"Allah'ın saptırdığı kimseye gelince, onu doğru yola iletecek yoktur."**

Böyle bir kitap indirildiği halde hâlâ ona inanmayanlara ahiret günü söylenecek söz, **"Kazandığınızı tadın!"** olacaktır. Ellerinde hiçbir delil bulunmadığından eli kolu bağlı kimse gibi, gelen azabı yüzüyle savmaya kalkışacak ama bu mümkün olmayacaktır.

İnkâr edenler tarihten de ibret almıyorlar: **"Kendilerinden öncekiler de yalanladılar da ummadıkları bir yerden kendilerine azap gelip çattı. Allah onlara dünya hayatında zilleti tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bilseler."**

Allah doğru yolu bulmaları için Kur'ân'da her türlü misali zikretti. Geçmiş ümmetlerin başlarına gelenleri canlı sahneler şeklinde dile getirdi:

"Belki düşünürler diye bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali ge-

tirdik. Sakınsınlar diye eğrisi olmayan Arapça bir kitap olarak (indirdik)."

Bu âyetlerin ilk muhatapları Araplardır. Bu nedenle Kur'ân'ın Arapça olduğuna vurgu yapılmıştır. İnsanlığa gönderilen son kitabın dilinin Arapça olmasının elbette birtakım nedenleri vardır. Kur'ân'ın indiği dönemde Arap dili gelişmiş bir dil idi. Her milletin ilgilendiği bir sanat vardır. Araplar yaşadıkları coğrafi yapının da bir gereği olarak dil sanatlarıyla uğraşmış ve dillerini geliştirmişlerdi. Kuşkusuz son peygamberin Araplardan seçilmiş olması, sadece dillerini geliştirmiş olmalarıyla izah edilmez, bunun başka sebepleri de vardır. Ama sonuçta Kur'ân'ın orijinal metni bu dilde indirilmiştir. Ne var ki o, sadece Araplara gönderilmiş değildir, bütün insanlara gönderilmiştir. O halde Arap olmayanların onu anlamaları için diğer dillere çevrilmesi bir zorunluluktur ve bu görev Müslümanlara bırakılmıştır. Hiçbir çevirinin hele Kur'ân çevirisinin orijinalinin aynı olması mümkün değildir. Ne var ki bir şeyin tamamına ulaşmak mümkün değilse ulaşılabildiği kadarını ihmal etmek gerekmez.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ
وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ
﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَٓاءَهُ
اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي جَٓاءَ
بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا
يَشَٓاؤُ۫نَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ

عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذ۪ي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذ۪ي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ
بِالَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾
وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَز۪يزٍ ذ۪ي
انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

29. Allah şöyle bir misal verdi: Birbirleriyle çekişip duran ortaklara bağlı bir adam, bir de yalnız birine bağlı bir adam. Bu ikisinin durumu bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur; fakat onların çoğu bilmez.

30. Sen de muhakkak öleceksin, onlar da ölecekler.

31. Sonra siz Rabbinizin huzurunda hesaplaşacaksınız.

32. Allah üzerine yalan söyleyen ve kendisine gelen gerçeği (Kur'ân'ı) **yalanlayan kimseden daha zalim kim vardır? İnkâr edenlere cehennemde bir yer yok mudur?**

33. Gerçeği getiren ve onu doğrulayanlar var ya işte takva sahipleri onlardır.

34. Onların Rableri yanında diledikleri vardır. İyilik edenlerin mükâfatı işte budur.

35. Böylece Allah, yaptıkları en kötü amelleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeliyle onları mükâfatlandıracaktır.

36. Allah kuluna yeter değil midir? Onlar da kalkmış seni O'ndan başkasıyla korkutuyorlar. Allah'ın saptırdığı kimseyi doğru yola iletecek herhengi biri yoktur.

37. Allah'ın doğru yola ilettiği kimseye gelince, onu da saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç ve intikam sahibi sahibi değil midir?

Yukarıda 28. âyette Allah, insanlara türtlü türlü misaller getirdiğinden söz etmişti. İşte burada bu misallerden biri verilmektedir. Bu misalde birden çok

sahibi bulunan bir köle ile tek sahibi olan köle karşılaştırılıyor. Birden çok sahibi olan kölenin sahipleri birbirleriyle çekişirler; her birinin farklı karakteri, farklı hedef ve niyetleri vardır. Köle, birinin hizmetinden diğerinin hizmetine koşar. Yorgunluktan perişan olur ama hiçbirini memnun edemez. Ama tek sahibi olan köle hem sahibini memnun eder hem de diğeri kadar yorulmaz. Elbette bu iki kölenin durumları bir değildir. Bu misalde Allah'a ortak koşan, böylece birçok kimseye kulluk eden ile sadece Allah'a kulluk edenin durumları karşılaştırılıyor. Allah'a ortak koşan, şaşkınlık içerisindedir, ilâhlardan hangisini memnun edecek? Kimine güvenecek? Rızkını, ihtiyacını hangisinden isteyecektir?

Sen ey Peygamber, ey gerçeği savunan kişi sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Hepiniz topluca Allah'ın huzuruna çıkacak, delillerinizi ortaya koyacaksınız. Sen, gerçeği tebliğ ettiğini fakat onların bunu yalanladıklarını söyleyeceksin. Onlar ise hiçbir delil ve dayanağı bulunmayan mazeretler ileri sürecekler. Bir müddet sonra onlar birbirlerine saldırmaya başlayacaklar. Tâbi durumunda olanlar, inkârın ileri gelenlerine: *"Biz size itaat ettik, bizi doğru yoldan saptırdınız. Bizim bu duruma düşmemizin sebebi sizsiniz"* diyecekler. İleri gelenler ise: *"Aslında şeytan ve önceki atalarımız bizi aldattı. Madem siz de bize uymayaydınız"* türünden şeyler söyleyecekler. Aralarındaki tartışma ve atışma bu şekilde sürüp gidecektir. Ama sonuçta inkârın ileri gelenleri de onlara tabi olanlar da zalimdir. Çünkü Allah'a iftira ettiler, kendilerine gelen gerçeği/Kur'ân'ı yalanladılar. Kendisini yaratanı yalanlayandan daha zalimi var mı? Hepsi bunun bir cezası olarak cehennemi boylayacaklardır.

Elbette ki hitap sadece o dönemde Peygamberi ve Kur'ân'ı yalanlayanlara değildir. Her dönemde ve her yerde Peygamberin Allah'tan getirdiklerini, Kur'ân'ın ahkâmını yalanlayan ve onlara karşı çıkanlar da muhataptır. Onlar da Allah'ı yalanlıyor ve O'na iftira ediyorlar.

Buna karşın gerçeği getiren Peygamber ve ona iman edenler, kendilerini Allah'ın azabına karşı koruma altına almışlardır. "**Onların Rableri yanında diledikleri vardır. İyilik edenlerin mükâfatı işte budur.**" Allah onların en kötü amellerinin bile üstünü örtecek, onları bağışlayacak ve en güzel amellerine göre onları mükâfatlandıracaktır.

"Allah kuluna yeter değil midir? Onlar da kalkmış seni O'ndan başkasıyla korkutuyorlar. Allah'ın saptırdığı kimseyi doğru yola iletecek yoktur."

Yüce Allah'ın ahirette inananlara diledikleri her şeyi verebilecek güçte olduğu dile getirildikten sonra bu dünya hayatında da Allah'ın, onların ihtiyaç-

larını giderecek güçte olduğu anlatılmaktadır. Bu sebeple putlara tapanların, inananları putlarıyla korkutmalarının hiçbir anlamı yoktur. O putların kendileri de Allah tarafından yaratılmıştır. Onların, inanan kulları çarpması diye bir şey söz konusu olamaz.

İnkâr edenler putlarının insanları çarpma gücüne sahip olduklarına şartlandıklarından Allah'ın saptırdığı bu kimseleri doğru yola iletecek yoktur. "**Allah'ın doğru yola ilettiği kimseye gelince, onu saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç ve intikam sahibi sahibi değil midir?**" Müşriklerin iman edenleri saptırmaya çalışmaları, putlarıyla onları korkutmalarının bir anlamı yoktur. Gerçekten iman etmiş olan kimseyi hiç kimse imanından döndüremez.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ
اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ اَوْ اَرَادَنِي
بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ
اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى
مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾
اِنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

38. Onlara; "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Allah'tır" diyecekler. De ki: "O halde ne diyorsunuz, Allah bana bir zarar vermek istese O'ndan başka taptıklarınız bu zararı giderebilir mi?

Yahut Allah bana bir rahmet dilese O'nun verdiği bu rahmeti engelleyebilirler mi?" Sen de ki: "Allah bana yeter; o halde tevekkül edenler, sadece O'na tevekkül etsin."

39. De ki: "Ey kavmim! Yaptıklarınızı yapmaya devam edin, ben de yoluma devam edeyim. Artık ileride bileceksiniz."

40. "Kimin başına azap gelecek ve onu rezil edecek ve kim kalıcı azapla karşı karşıya gelecek (göreceksiniz)**."**

41. Şüphesiz ki biz sana bu kitabı insanlar için hakikati ortaya koyan bir özellikle indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir kim de saparsa kendi aleyhine sapmış olur. Kaldı ki sen onlara vekil değilsin.

Müşriklere gökleri ve yeri kimin yarattığı sorulduğunda Allah olduğunu itiraf ediyorlardı. O halde ne diye Allah'tan başkasına tapıyorlardı? Onların temel sıkıntısı, ataları hakkında besledikleri hüsnü zan idi. Bu sebeple körü körüne onları taklit ediyor, kendi akıllarını kullanmıyorlardı. Körü körüne başkalarını taklit edenlerin muhakemesi yoktur.

Diğer yandan müşrikler, putlarının Allah tarafından sevilen kimseler olduklarına ve Allah katında kendilerine şefaat edeceklerine inanıyorlardı.

Yüce Allah, iradenin bütünüyle kendi elinde olduğunu anlatmak için Peygamberine: **"O halde ne diyorsunuz, Allah bana bir zarar vermek istese O'ndan başka taptıklarınız bu zararı giderebilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet dilese O'nun verdiği bu rahmeti engelleyebilir mi?"** diye sormasını istemektedir. Cevap vermek durumunda kaldıkları takdirde buna verecekleri cevap da bellidir. Ne var ki körü körüne atalarını taklit edenlerin mantıklarını kullanmaları diye bir şey yoktur. Ama aleyhlerindeki delillerin tekemmül etmesi için bu şekilde uyarılmaları gerekiyordu.

Getirilen deliller de fayda vermeyince Peygambere şöyle demesi emredilmektedir: **"Allah bana yeter; o hâlde tevekkül edenler, sadece O'na tevekkül etsin. Ey kavmim! Yaptıklarınızı yapmaya devam edin, ben de yoluma devam edeyim. Artık ileride bileceksiniz. Kimin başına azap gelecek ve onu rezil edecek ve kim kalıcı azapla karşı karşıya gelecek** (göreceksiniz)**. Şüphesiz ki biz sana bu kitabı insanlar için hakikati ortaya koyan bir özellikle indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir. Kim de saparsa kendi aleyhine sapmış olur. Sen onlara vekil değilsin."** Peygamber, onların bu yaptıklarının sorumlusu değildir. Peygam-

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ ح۪ينَ مَوْتِهَا وَالَّت۪ي لَمْ تَمُتْ ف۪ي
مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّت۪ي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى
اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾
اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَٓاءَۜ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـٔاً
وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَم۪يعاًۜ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ
وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِۚ
وَاِذَا ذُكِرَ الَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ ف۪ي مَا كَانُوا ف۪يهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِه۪ مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ
وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٤٨﴾

42. **Allah, ölüm zamanı gelince canları alır, ölmeyenin de uykusunda** (canını alır)**. Ölümüne hükmettiğinin canını tutar, diğerini bir süreye kadar salıverir. Bunda iyi düşünen bir topluluk için ibretler vardır.**

43. **Allah dışında şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Hiçbir şeye malik olmadıkları ve akıl erdiremedikleri halde iken bunlar öyle mi?"**

44. **De ki: "Şefaatin tamamı Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Sonra siz O'na döndürüleceksiniz."**

45. **Allah tek ilâh olarak anıldığında ahirete inanmayanların kalpleri tiksintiyle dolar. O'nun dışındakiler anıldığında ise yüzlerinde güller açar.**

46. **De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi ve açık olanı bilen Rabbim! Ayrılığa düştükleri şey hakkında kulların arasında hükmü sen vereceksin."**

47. **Yerdekilerin tamamı ve bir o kadarı o zulmedenlerin olsaydı kıyamet günündeki azabının fenalığından dolayı onları fidye olarak verirlerdi. Ayrıca Allah tarafından hiç ummadıkları şeyler** (o gün) **ortaya çıkmıştır artık.**

48. **Yaptıklarının kötülüğü ortaya çıkmış, alay ettikleri şeyler onları kuşatmıştır.**

Ölüm esnasında canları alan melek olsa da melek bunu Allah'ın emriyle yapmaktadır. İnsanların ecellerini belirleyen ve ne zaman öleceklerine karar veren Allah'tır. Bu sebeple canları alanın Allah olduğu ifade edilmiştir.

Ölüm, ruhun bedenden ayrılmasıdır. Uyku esnasında ruhun fonksiyonelliğinin bir kısmı yok olmaktadır. Bu müddet zarfında görme, duyma, düşünme gibi eylemler bedenden uzaklaşmış olur.

Bazı Müslüman âlimler insanda bir nefis, bir de ruh bulunduğunu, aralarındaki farkın, güneş ile ışığı arasındaki fark gibi olduğunu söylerler. Nefis, kendisiyle akıl ve temyiz yapılan, ruh ise kendisiyle teneffüs ve hareket yapılandır. Ölümde ikisi de alınır, uykuda ise yalnız nefis alınır. (İbnu Atiyye, V, 480).

Gerçekten rivayet edildiği gibi insanda iki ayrı varlık var mıdır, yoksa tek olan varlığın birtakım fonksiyonellikleri mi yok olmaktadır, bunu bilmiyoruz Ama uykunun, ölüme benzer taraflarının olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla insanla ölüm arasındaki mesafe, uyanıklıkla uyku hali arasındaki gibidir. Kimse

ne zaman ve nerede öleceğini bilemez. Kimsenin bir dakika sonra ölmeyeceği konusunda bir garantisi yoktur.

"Allah dışında şefaatçiler mi edindiler? De ki: 'Hiçbir şeye malik olmadıkları ve akıl erdiremedikleri halde iken bunlar öyle mi?" De ki: 'Şefaatin tamamı Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur ve sonra O'na döndürüleceksiniz."

Müşrikler, ihtiyaç ve sıkıntı anlarında putlarının Allah katında kendilerine şefaat edeceklerine inanıyorlardı. Onların bu inançlarına burada cevap veriliyor: Şefaat edecek kişinin, göklerin ve yerin sahibi olması, en azından insanlara fayda verme yetkisine sahip bulunması gerekir. Kaldı ki şefaat edeceklerine inandıkları putlarının bir şeye akılları da ermemektedir.

Belirtmek gerekir ki Allah'tan başka hiç kimse göklerin ve yerin mülküne sahip olmadığı gibi insanlara fayda verme ve zarar verme yetkisine de sahip değildir. Bu sebeple 44. âyette, şefaatin tamamının Allah'a ait olduğu ve göklerle yerin sahibinin kendisi olduğu belirtilmektedir. Kimse bu yetkiye sahip değildir ve herkes, Allah'ın huzuruna çıkıp hesap verecektir. Kimsenin Allah'tan alacağı yok ki ve hiç kimse Allah'a yaptırım uygulama gücüne sahip değildir ki Allah nezdinde şefaat yetkisine sahip bulunsun.

Âyette **"Şefaatin tamamı Allah'ındır"** denmektedir. Aslında şefaat üçüncü bir şahıs nezdinde yapılan aracılıktır. Peki, Allah kim nezdinde şefaat edecektir?

Burada iki husus düşünebiliriz. Şöyle ki:

Kur'ân'ın indiği toplumun inanç merkezinde şefaat vardı. Arapların putlara tapmalarının temelinde bu anlayış vardı. Onlar taptıkları putların yaratıcı olduklarına, yağmuru yağdırdıklarına ve insanlara fayda yahut zarar verenin o putlar olduğuna inanmıyorlardı. Onlara göre o putlar Allah'ın sevgili kullarıdır ve onlara tapmalarından dolayı o putlar Allah nezdinde onlara şefaat etmektedir. Söz konusu şefaat sebebiyle de sıkıntı ve zorluklardan kurtulurlar. *Şefaatin tamamının Allah'a ait olduğu* söylenirken *şefaat* anlamı değil, sonucu kastedilmektedir. Kısacası, sizi sıkıntı ve zorluklardan kurtaran Allah'tır, başkası değil, denmektedir.

İkinci husus ise şudur: Bir tarafta insan, diğer tarafta ise insanın ameli durmaktadır. İnsan ve ameli arasında tamamen âdil ve tarafsız olan Allah, insan ile ameli arasına girmekte ve kötü amellerini bağışlayarak ameli nezdinde şefaat etmektedir.

Her iki husus da düşünüldüğünde hem bu dünya hayatında hem de ahirette insanı sıkıntı ve zorluklardan kurtaran Allah'tır.

"Allah tek ilâh olarak anıldığında ahirete inanmayanların kalpleri tiksintiyle dolar. O'nun dışındakiler anıldığında ise yüzlerinde güller açar."

Kendi ilâhları da Allah'la birlikte anılmayıp sadece Allah'tan söz edildiğinde kalplerinde bir burukluk, bir tiksinti duyarlar. Ama Allah dışında taptıklarından söz edildiğinde son derece mutlu olurlar.

Âyette *"ahirete inanmayanlar"* kaydı, müşrik Arapları tanımlamak için konulmuştur. Aslında problem ahirete inanıp inanmamaktan kaynaklanmıyor. Allah'a ortak koşanlar, ister müşrik Araplardan olsun, ister başkaları olsun ve bunlar ahirete inanıyor olsalar da olmasalar da Allah yalnız başına anıldığında canları sıkılır, ortak koştukları anıldığında ise büyük bir sevince boğulurlar.

Müfessir Âlûsî, Müslümanların bir kesiminin durumunu müşriklerin durumuna benzeterek onları kınamaktadır. O şöyle demektedir:

"İnsanlardan birçoğunun, Allah'ın müşrikleri nitelediği bu vasıf üzere olduklarını görüyoruz. İhtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesi konusunda kendilerinden yardım istedikleri ölüler anıldığında sevindiklerini, kendi hevalarıyla ve o ölüler hakkındaki inançlarıyla uyuşan uydurma menkıbeleri dinlemekten mest olduklarını görüyoruz. Bunlar, o yardım istedikleri kimselerin lehine söz söyleyenleri yüceltir, yalnız başına Allah'ın ve O'nun yegâne tasarruf sahibi ve tasarrufunda bağımsız olduğu, yüceliğinin büyüklüğüne dair sözler söylendiğinde ise sıkılıp daralırlar. Bu tür şeyler anlatanlardan hiç hoşlanmaz, onları dışlarlar. Bir gün sıkıntılı bir anında ölülerden birinden yardım isteyen ve 'Ey falan, yardımıma gel' diyen birine, 'Ey Allah'ım!' de; çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: ***"Kullarım sana, Beni sorarlarsa Ben yakınım; dua edenin duasını anında kabul ederim,"*** *dediğimde bana fena şekilde kızdı. Arkamdan, 'Bu kişi, evliyayı inkâr ediyor' dediğini duydum. Hatta o çevreden birinden o kişinin şöyle dediğini duydum: 'Velinin icabeti, Allah'ın icabetinden daha süratlidir.'*

Bu söz, küfürdür. Allah'tan bizi sapıklık ve azgınlıktan korumasını dileriz." (Âlûsî, XVII, 486-487).

Biz de şöyle olaylara şahit olduk:

Bazı çevrelerde Allah'ın buyurduklarından söz ediyorsunuz, muhatabınız boş bakışlarla size bakıyor. Peygamber şöyle buyuruyor dediğinizde ne buyurduğuna aldırış etmiyor ama kendine çekidüzen verip selat u selam getiriyor.

Ama kendi efendisinin ne dediğinden söz ettiğinizde saygı göstererek ayağa kalkıyor ve söylediklerinize dikkat kesiliyor.

"De ki: 'Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi ve açık olanı bilen Allah'ım! Ayrılığa düştükleri şey hakkında kulların arasında hükmü sen vereceksin."

Müşriklerin başka tanrılar edinmelerine, edindikleri bu tanrıların Allah katında şefaat edeceklerine inanmalarına, Allah yalnız başına anıldığında kalplerinin daralması ve tiksinti duymalarına karşı yapılacak şey delillerle bu yaptıklarının yanlış olduğunu söylemektir. Bu dünya hayatında insanlar farklı inançlara bölünecektir. Bu, kaçınılmaz bir şeydir. Allah, ahirette aralarında hüküm verecektir.

"Yerdekilerin tamamı ve bir o kadarı o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet günündeki azabının fenalığından dolayı onları fidye olarak verirlerdi. Ayrıca Allah tarafından hiç ummadıkları şeyler (o gün) **ortaya çıkmıştır."**

Şayet böyle bir imkân söz konusu olsaydı o çetin azaptan kurtulmak için o malların hepsini çekinmeden fidye olarak verirlerdi. Ne var ki böyle bir şey söz konusu değildir. Bunun dile getirilmesi, o müşrikleri tehdit ve o günün azabı konusunda uyarılmaları içindir. Oysa onlar şimdi bütün bunlarla alay ediyorlar. O gün **"yaptıklarının kötülüğü ortaya çıkmış, alay ettikleri şeyler onları kuşatmıştır."**

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ
نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ

سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

49. İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimizde, "Bu bana bilgimden dolayı verildi" der. Hayır, o bir imtihandır. Ne var ki çoğu bilmezler.

50. Onlardan öncekiler de bunu söylemişti; ama yaptıkları şeyler onları kurtaramadı.

51. İşledikleri günahların kötülükleri onlara isabet etti. Bunlardan zulmedenlere gelince, yaptıklarının kötülükleri onlara isabet edecektir; buna engel de olamayacaklar.

52. Bilmiyorlar mı ki Allah, dilediğine rızkı bol bol verir ve kısar. Bunda iman eden topluluk için ibret alınacak şeyler vardır.

Hayatta olup bitenlerin tamamı imtihan vasıtalarıdır. İnsanın elde ettiği nimetler de böyledir, başına gelen musibetler de. Başına bir musibet geldiğinde, Allah'ın emir ve yasaklarına hiç aldırmayan hatta duruma göre Allah'ı inkâr edenleri bile, *"Allah"* der, O'na yalvarır.

Yine insan, başarısızlıklarını başkasının üzerine atarken başarılarını sadece kendisine mal etmektedir. Oysa hayatın kendisi insan için bir imtihandır ve elde ettikleri de başına gelenler de imtihan araçlarıdır.

İnsanın yapısında bu eğilimler vardır. İnanmayanlarda bu eğilimler daha keskincedir, sınır tanımaz. Hayat anlayışları bu eğilimler üzere kuruludur. Kendilerini bu şekilde kaptırmaları onları kurtaramayacaktır, nitekim kendilerinden öncekileri de kurtaramamıştır.

İman edenler, insanların bu tavırlarından ibret alır ve tavırlarını dengede tutmaya çalışırlar.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا
أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ
مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾
أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ
حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ
مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى
اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا
يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَال۪يدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

53. De ki: “Aşırıya kaçıp da kendilerine haksızlık eden ey kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, günahların tamamını bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

54. Başınıza azap gelmeden Rabbinize dönün ve O'na teslim olun; sonra size yardım edilmez.

55. Hiç farkında değilken başınıza aniden azap gelmezden önce Rabbinizden size indirilen sözün en güzeline uyun.

56. Bir kimsenin; “Allah konusunda aşırı gitmemden dolayı yazıklar olsun bana. Evet, gerçekten ben alay edenlerdendim” demesinden önce...

57. Yahut: “Allah bana hidayet verseydi azabından korunanlardan olurdum.” demesinden önce...

58. Veya azabı gördüğü zaman şöyle demesinden önce; “Keşke bana bir kez daha (dünyaya dönme imkânı) **verilseydi de iyilik işleyenlerden olsaydım.”**

59. Hayır; sana âyetlerim geldi, onları yalanladın, büyüklük tasladın ve kâfirlerden oldun.

60. Kıyamet gününde, Allah'a karşı yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Büyüklük taslayanlara cehennemde bir yer bulunmaz mı?

61. Allah, başarıları sebebiyle takva sahiplerini kurtarır. Onlara ne bir kötülük dokunur ne de onlar üzülürler.

62. Allah, her şeyin yaratıcısıdır ve O, her şeye vekildir.

63. Göklerin ve yerin kilitleri O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere gelince, işte hüsrana uğrayanlar onlardır.

“Kendileri hakkında aşırı giden kullar”la, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyenler, böylece günah işleyenler kastedilmektedir. Âyet, **“Allah'ın rah-**

metinden ümit kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, günahların tamamını bağışlar," ifadesiyle de Allah'ın rahmet ve affına işaret ederek geçmişte günah işlemiş olanlara bir müjde vermekte, umutlarınızı yitirmeyin demekte, ölüm gelip çatmadan bu yaptıklarınızdan vazgeçmelerini ve *'günah işledim'* diye umutsuzluğa düşmemelerini istemektedir.

Günahların tamamının bağışlanmasının Allah'ın dilemesine bağlı olduğu konusunda âlimler hemfikirdir. (bk. Nisâ, 4/48,116). Bağışlama O'nun dilemesine kalmış bir şeydir. Kuşkusuz O'nun dilemesi ise kendisinin belirlediği kurallara ve adaletiyle uyum içerisinde olacak bir şeydir. Bu sebeple Allah'ın günahların tamamını affetmesi, tövbe şartına bağlı mıdır, değil midir? Ehl-i Sünnet âlimleri genelde tövbe şartının sadece şirk için söz konusu olduğunu söylemektedir (Beydâvî, V, 114; Ebu'Suûd, VI,18; Âlûsî, XVII, 495; Sıddîk Hasan Han; VI, 85-86). Gerekçeleri ise ifadenin mutlak oluşu ve bir kayda tabi tutulmamasıdır. Nisa sûresinde *"Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını ise dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan şüphesiz büyük bir günah işlemiş olur,"* (Nisa 4/48) denilmektedir. Eğer tövbe şartı olmuş olsaydı, şirkin istisna edilmiş olmasının bir anlamı kalmazdı. Çünkü şirkten tövbe etmiş olan da zaten bağışlananlar kapsamına girmektedir.

Mutezilî alimler ise tövbenin şart olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Kur'ân'ın müteaddit âyetlerinde tövbe şartı koşulmaktadır. Zikredilmediği âyetlerde de bu şart geçerlidir. Çünkü Kur'ân'ın tamamı bir söz hükmündedir ve onda çelişki yoktur. Âyette dilemenin Allah'ın dilemesine bağlanmış olması da aslında tövbe edin, anlamındadır. Çünkü Allah'ın dilemesi, hikmet ve adaletine tabidir, hükümranlık ve kudretine değil. (Zemahşerî, VI, 76). Onlara göre müteakip âyette **"azap başınıza gelip çatmadan Rabbinize dönün ve teslim olun. Sonra size yardım edilmez,"** denilmiş olması da tövbe şartına işaret etmektedir. Çünkü *"Rabbinize dönün"* ifadesi tövbe edin anlamındadır ve âyette tövbe etmeyenlerin cezalandırılacakları belirtilmektedir.

"Hiç farkında değilken başınıza aniden azap gelmezden önce Rabbinizden size indirilen sözün en güzeline uyun."

Dünyevî cezalandırmalar da cezalandırılacakların beklemedikleri bir anda aniden gelir, ahiret azabı da. Kişinin ne zaman öleceği belli değildir. Beklemediği bir anda ve aniden gelir. Hiç kimse Allah'ın emirlerine ömrümün sonuna doğru uyacağım, diyerek kendisini aldatmasın. Zaten kendisini bu felsefeye kaptırmış olanlar için Allah'ın emirlerine uyma zamanı hiç gelmez, daima uzaklardadır. Hatta yaşlandıkça dünyaya bağlılığı daha çok artan pek çok insan vardır..

"Bir kimsenin: 'Allah konusunda aşırı gitmemden dolayı yazıklar olsun bana. Evet, gerçekten ben alay edenlerdendim' demesinden önce... Yahut: 'Allah bana hidayet verseydi, azabından korunanlardan olurdum demesinden önce.' Veya azabı gördüğü zaman şöyle diyecektir: 'Keşke bana bir kez daha (dünyaya dönme imkânı) **verilseydi de iyilik işleyenlerden olsaydım."**

Bugün yapması gerekeni hep yarına erteleyen kişi bir gün bakar ki hayat bitmiştir. Oysa o, kendisini bu konuda uyaranlarla alay etmişti. Hayatın bittiği gün, iş işten geçmiş olacak, kişi büyük bir pişmanlık duyacaktır. Ama duyduğu pişmanlığın hiçbir faydası olmayacaktır. İşte âyetler, bu konuda şimdiden, henüz fırsat elde iken uyarmaktadır.

Samimi ve ciddi olmayan insanlar, başlarına gelenlerin suçunu hep başkasının üzerine atarlar. Burada da kişi suçu Allah'ın üzerine atmaktadır. Kuşkusuz Allah ne kimseyi iman etmeye ne de inkâr etmeye; ne günah işlemeyene de sevap işlemeye zorlamaz. Allah sadece uyarır ve müjdeler; peygamberler gönderir, kitap gönderir, bu görevi onlarla ve onların izinden gidenlerle yapar.

58. âyet reenkarnasyon inancını kesinlikle reddetmektedir. Çünkü bu duruma düşmüş olan kişinin tekrar dünyaya gelme isteği reddedilecektir.

Üç âyette dile getirilen hususları söyleyen kişiye yüce Allah şöyle buyuracaktır: "**Hayır; sana âyetlerim geldi, onları yalanladın, büyüklük tasladın ve kâfirlerden oldun.**"

"Kıyamet gününde Allah'a karşı yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Büyüklük taslayanlara cehennemde yer mi yok?"

Hidayete ermeme suçunu Allah'ın üzerine atan ve: **"Allah bana hidayet verseydi, azabından korunanlardan olurdum,"** deyip Allah'a karşı yalan söyleyen, Allah'ın oğlu veya kızları bulunduğunu ileri süren ve O'na ortak koşan kişinin yüzü kıyamet günü söylediği yalandan dolayı kararacaktır. Kendisi hidayete geldi de Allah mı buna engel oldu? Bu gibilerin varacağı yer cehennem olacaktır. Buna karşın "**Allah, başarıları nedeniyle takva sahiplerini kurtarır. Onlara ne bir kötülük dokunur ne de onlar üzülürler.**" Takva sahiplerinin kurtarılması, onların yaptıkları nedeniyledir. Onlar başarıyı hak etmişlerdir, bu nedenle Allah onları kurtaracaktır. Çünkü "**Allah, her şeyin yaratıcısıdır ve O, her şeye vekildir. Göklerin ve yerin kilitleri O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere gelince, işte hüsrana uğrayanlar onlardır."** Allah'ın izni olmadan hiçbir şey gerçekleşemez. Ama

Allah'ın izni öyle rasgele bir izin değildir. Bunun kuralları vardır ve bu kuralları koyan da adil olan Allah'ın kendisidir.

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونّ۪ٓي اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ
اُو۫حِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ
مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ۗ وَالْاَرْضُ
جَم۪يعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَم۪ينِه۪ۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُۜ ثُمَّ نُفِخَ ف۪يهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ
﴿٦٨﴾ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَج۪ٓيءَ
بِالنَّبِيّ۪نَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾
وَس۪يقَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا
فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ

قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾
قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا
حَتّٰى إِذَا جَاؤُهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ
لِلّٰهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ
مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾
وَتَرَى الْمَلٰئِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

64. De ki: “Allah’tan başkasına kulluk etmemi mi istiyorsunuz ey cahiller?”

65. Oysa sana da senden öncekilere de şöyle vahyedildi: Eğer Allah’a ortak koşacak olursan, kesinlikle amelin boşa gidecektir ve kesinlikle hüsrana uğrayanlardan olacaksın.

66. Bilakis Allah’a kulluk et ve şükredenlerden ol.

67. Allah’ı hakkıyla takdir edemediler. Kıyamet günü yer tamamen O’nun avucundadır ve gökler de O’nun sağ elinde dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından münezzeh ve yücedir.

68. Sur’a üflendiği vakit Allah’ın istisna etmeyi kararlaştırdıkları hariç göklerde ve yerde kim varsa çarpılıp yıkılıverir. Sonra bir daha ona üflenince bir de bakarsın ki ayağa kalkmış bakınıp duruyorlar.

69. Yer, Rabbinin nuruyla aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve

şahitler getirilir. Aralarında hakkaniyetle hüküm verilir, onlara asla zulmedilmez.

70. Herkese ne yaptıysa karşılığı tam olarak verilir. Allah, onların neler yaptığını en iyi bilendir.

71. İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler. Nihayet oraya vardıklarında onun kapıları açılır ve bekçileri onlara şöyle der: "Aranızdan size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugünle karşılaşacağınız konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" "Evet, geldi" derler. Ne var ki azap sözü kâfirler için artık kesin olarak gerçekleşmiştir.

72. Denilir ki: "Cehennemin kapılarından, orada ebedi kalmak üzere girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötüymüş!"

73. Rablerinin azabından korunmuş olanlar da bölük bölük cennete sürülür. Nihayet oraya geldiklerinde onun kapıları açılır ve bekçileri onlara şöyle der: "Selam size! Hoş geldiniz! Ebedî kalmak üzere buraya girin."

74. Onlar da derler ki: "Hamd, bize verdiği sözü tutan ve buraya bizi mirasçı kılan Allah'adır. Cennetin dilediğimiz yerine yerleşeceğiz." İyi işler yapanların mükâfatı ne de güzeldir!

75. Meleklerin, Rablerine hamd ile O'nu her türlü eksiklikten tenzih ederek Arş'ın etrafında toplandıklarını görürsün. Artık onların arasından adaletle hükmolunmuş ve "Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır" denmiştir.

Müşrikler, Peygamberin çağrısına icabet etmemekle yetinmiyor, Peygamberi de kendi putlarına çağırıyorlardı.

Onların bu çağrılarına cevap verilirken Peygamberin onlara *"ey cahiller"* diye hitap etmesinin sebebi, onların kendilerine sunulan Allah'ın birliğine dair kesin delilleri değerlendiremeyecek kadar muhakeme yoksunu olduklarını belirterek onları hadlerini aşmama konusunda uyarmaktır.

Rivayet edilir ki müşrikler, davasından vazgeçmesi karşılığında kendisine Mekke'nin en zengini olacak kadar mal ve dilediği kadınla evlendirmeyi Peygambere teklif etmeleri üzerine bu âyet indirilmiş, böylece bu konudaki umutlarının kesinlikle gerçekleşmeyeceği belirtilmiştir. Diğer bir rivayette ise âyetin kendilerinin Allah'a ibadet etmeleri karşılığında Peygamberin de

onların putlarına tapmasını istemeleri üzerine indirildiği söylenir. (İbnu Kesir, VII,112).

Peygambere Allah'ın birliğine dair kesin deliller geldikten sonra onların dediklerine uyması akıl kârı mıdır?

Önceki peygamberlere de bu tür teklifler gelmiş ve onlar da bu teklifleri kesin bir dille geri çevirmiştir. Onlara da Allah'a ortak koşmaları durumunda amellerinin boşa gideceği ve hüsrana uğrayacakları bildirilmişti. Aynı şekilde bugün de para, makam, şöhret vs. gibi hususlardan dolayı tevhit mücadelesinden vazgeçenler ve bu konuda taviz verenlerin amelleri boşa gidecek, hüsrana uğrayanlardan olacaklardır. Peygamberler, Allah'ın emirlerine en bağlı kimselerdir. Dünyevi menfaatler için taviz vermeleri asla mümkün değildir.

"**Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Kıyamet günü yer tamamen O'nun avucundadır ve gökler de O'nun sağ elinde dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından münezzeh ve yücedir.**"

Müşrikler Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. İmtihan sebebiyle bu dünya hayatında kendilerine tanınan, Allah'ın emirlerine karşı gelmelerinin ve diledikleri gibi davranmalarının hep geçerli olacağını sandılar. Oysa kıyametin kopmasıyla insanlara tanınan bu imkân son bulacaktır. Hatta müşriklerin taptıkları o putlar da artık bütünüyle Allah'ın hâkimiyetinin altına girecektir. Kimsenin başına buyruk davranması söz konusu olmayacaktır.

Aslında bu dünya hayatında da hiç kimse Allah'ın hükmünün dışına çıkamaz. Emirlerine muhalefet iznini insanlara kendisi tanımaktadır. İzni vermesi, dünya hayatının imtihan yeri olmasından kaynaklanmaktadır.

"Sur'a üflendiği vakit Allah'ın istisna etmeyi kararlaştırdıkları hariç göklerde ve yerde kim varsa çarpılıp yıkılıverir. Sonra bir daha ona üflenince bir de bakarsın ki ayağa kalkmış bakınıp duruyorlar."

Bu, Sur'a ilk üflemedir. Sûr'a üflendiğinde canlılar sesin korkunçluğundan akıllarını kaybedecek ve öleceklerdir. İkinci kez üflendiğinde ise ölülerin tamamı dirilecektir. İki Sûr arasında geçecek süre nedir? Buna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Âyetten anlaşılan iki kez Sûr'a üfleneceğidir. Ancak Neml sûresi 87. âyette *"Korku Sûr'u"*ndan söz edilmektedir. Bu sebeple âlimlerin büyük çoğunluğu üç kez Sûr'a üfleneceğini söylemektedir. Buna göre ilk Sûr'a üflendiğinde canlılar korkudan bayılacak, ikinci kez üflendiğinde ölecek ve üçüncüsünde ise dirileceklerdir. Yine bu nedenle bazı âlimler, bu âyette sözü edilen birinci Sûr ile

canlıların korkudan bayılacaklarını; *"çarpılıp yıkılıverme"* ile bunun kastedildiğini söylemişlerdir.

"Yer, Rabbinin nuruyla aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir. Aralarında hakkaniyetle hüküm verilir ve onlara asla zulmedilmez."

Müfessirlerin önemli bir kesimi Rabbin nuruyla yerin aydınlanacağından söz ederken buradaki nurun, O'nun adaletinden kaynaklanan bir nur olacağını söylemişlerdir. (Zemahşeri, VI, 87; Razi, XIII, 288; Ebu's-Suûd, VI, 22). Yargılamada hiç kimseye hiçbir haksızlık yapılmayacak, her şey şahitlerle delillerle ortaya konulacaktır: "**Herkese ne yaptıysa karşılığı tam olarak verilir. Allah, onların neler yaptığını en iyi bilendir.**"

"İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler. Nihayet oraya vardıklarında onun kapıları açılır ve bekçileri onlara şöyle der: "Aranızdan size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugünle karşılaşacağınız konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" "Evet, geldi" derler. Ne var ki azap sözü kâfirler için artık kesin olarak gerçekleşmiştir."

Herkes yaptığının karşılığını eksiksiz aldıktan sonra bu karşılığın bir sonucu olarak sıra ceza ve mükâfata gelmiştir. İnkâr edenler, gruplar halinde cehenneme sürüleceklerdir. Cehennem bekçileri onlara **"Aranızdan size Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugünle karşılaşacağınız konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?"** diye soracaklar, onlar da: **"Evet, geldi"** diyeceklerdir. Ne var ki iş işten geçmiştir ve bu itiraflarının onlara bir yararı olmayacaktır.

Kuşkusuz bu sahnelerin anlatılması, sadist duyguları tatmin için değildir. O duruma düşmemek için inkâr edenleri uyarmak ve henüz vakit varken inkârdan vazgeçmelerini sağlamak amacıyladır.

Aynı şekilde dünya hayatında yaptıklarının bir karşılığı olarak cennetlikler de cennete götürülecek ve cennet bekçileri onları selamla karşılayacaklardır.

Cennete gireceklerle ilgili hususların dile getirilmesi de bir yandan inkâr edenleri iman etmeye özendirmeyi, diğer yandan iman etmişlerin imanlarında kararlılıklarını arttırmayı amaçlamaktadır.

40.
Mü'min Sûresi

*Zümer sûresinden sonra Mekke'de indirilmiş olup, 85 âyettir. 28-45. âyetlerinde Firavun ailesinden iman eden bir kişinin vasıfları sayıldığından **Mü'min** adını almıştır. Sûrede bu kişinin inanmayanlara uyarıları da yer almaktadır. Allah'ın günahları bağışlayıcı oluşunu dile getiren ve 3. âyetinde geçen **Ğâfir** kelimesinden dolayı bu isimle de anılmaktadır.*

Sûre, Müslümanlara baskının yoğunlaştığı hatta Peygamberi öldürme planlarının yapıldığı bir sırada indirilmiştir. Bu sebeple Peygambere karşı çıkanlar uyarılmakta ve ahirette uğrayacakları azap dile getirilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِۙ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ
وَقَابِلِ التَّوْبِ شَد۪يدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ اِلَيْهِ
الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ
تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ
مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا

بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ
عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾ اَلَّذ۪ينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِه۪ وَيَسْتَغْفِرُونَ
لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ
لِلَّذ۪ينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَب۪يلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَح۪يمِ ﴿٧﴾
رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٨﴾
وَقِهِمُ السَّيِّـَٔاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ
وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٩﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ha-mim.**
2. **Kitabın indirilmesi mutlak güç sahibi olan, çok bilen Allah'tandır.**
3. **O, günahı bağışlayan, tövbeyi kabul edendir. Azabı çetin olandır, lütuf sahibidir. O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır ve dönüş O'nadır.**
4. **İnkâr edenlerden başkası Allah'ın âyetleri üzerinde çekişmez. Ama onların şehirlerde dönüp dolaşması seni aldatmasın.**
5. **Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonra gelen birtakım topluluklar da yalanladılar. Her ümmet peygamberini yakalayıp engellemeye kalkışmış, batıla sarılarak hakkı yok etmeğe çırpınmıştır.**

Ben de onları kıskıvrak yakaladım, cezalandırmam nasılmış (gör-sünler)!

6. **Böylece inkâr edenlerin ateş ehli olduklarına dair Rabbinin sözü gerçekleşmiş oldu.**
7. **Arş'ı taşıyanlar ve çevresinde bulunanlar, Rablerini üstün sıfatlarla tavsif edip eksik sıfatlardan tenzih ederler. O'na inanırlar ve iman etmiş olanların bağışlanmasını isterler: "Rabbimiz, rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tövbe eden ve senin yoluna uyanları bağışla. Onları cehennem azabından koru"** (derler).
8. **"Onları ve babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden iyi olanları kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz sen, mutlak güç sahibi ve her şeyi yerli yerince yapansın."**
9. **"Onları kötülüklerden koru. O gün kimi kötülüklerden korursan ona merhamet etmiş olursun. Bu, en büyük kurtuluştur."**

Sûre başlarındaki mukattaa harflerine dair görüşlere Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirinde değinilmiş ve bunların Kur'ân'ın icazıyla ilgilerine dikkat çekilerek bunun delillerinden birinin, hemen bu harflerden sonra Kur'ân'dan söz edilmesi olduğu ifade edilmişti. Burada hece harflerinden hemen sonra Kur'ân'ı indirenin Allah olduğu belirtilerek sûrenin içeriğini yakından ilgilendiren O'nun sıfatlarından bahsedilmektedir.

Allah, Aziz'dir: Mutlak güç sahibidir ve şanı yücedir. İsteği kesinlikle olur ve O'nun isteğine karşı duracak hiçbir güç yoktur. Her güç O'nun karşısında yenilmeye mahkûmdur.

Allah, Alîm'dir: Her şeyi bilir, bilmeye konu olup O'nun bilgisinin dışında kalan bir şey yoktur. Bilmek için vasıtaya ihtiyacı yoktur, direkt olarak bilir. O'nun gönderdiği vahiyler de bu ilmin sonucudur; insan için neyin yararlı, neyin zararlı olduğunu bilir. Vahyinde insanların yarar ve zararlarını gözetmiştir. Bu sebeple vahyin getirdiği hükümlerden velev ki birinin tutarsızlığını savunmak, ilminin eksikliğini söylemek anlamına gelir.

Allah, Ğâfir'dir: Günahları bağışlayandır. Sadece O'na şirk koşulmasını bağışlamaz, bunun dışında her şeyi bağışlar.

Allah, Tövbeyi kabul edendir: Samimiyetle kendisine yönelip işlemiş olduğu günahların bağışlanmasını dileyenin günahlarını bağışlar; onun tövbesini kabul eder.

Allah, azabı çetin olandır: Kendisine isyan eden ve işlediği bu suçtan dolayı tövbe etmeyenlere karşı azabı çetindir.

Allah, lütuf sahibidir: İnsanların eriştikleri nimetlerin tamamı O'nun ikramıdır.

İşte bu sıfatlara sahip olan Allah, tek ilâhtır. Kulluğun sadece O'na yapılması gerekir. Bütün insanların dönüşü O'nadır. Ta ki iyilik yapmış olanlar iyiliklerinin mükâfatını alsın ve O'nun emirlerine karşı gelip kötülük işlemiş olanlar da cezalarını çeksin.

"İnkâr edenlerden başkası Allah'ın âyetleri üzerinde çekişmez. Ama onların şehirlerde dönüp dolaşması seni aldatmasın."

Âyetleri anlama bağlamında çekişmek daha dikkatli bir ifade ile tartışmak, kınanacak bir durum değildir. Âyetlerin gerçek anlamlarının ortaya çıkması için bu tür tartışmalara ihtiyaç vardır. Tarih boyunca Müslüman âlimler bazı âyetlerle ne kastedildiği konusunda tartışmışlardır. Burada kınanan çekişme hakkı bulmak için değil, sırf galip gelmek için yahut âyetleri inkâr etmek maksadıyla olan ve bu âyetlerin Allah katından indirilmediğini ispatlama çabasıyla yapılan tartışma ve çekişmelerdir.

Dünya hayatı, imtihan yurdudur. Bu sebeple inkâr edenlerin dünya nimetlerine kavuşmalarına engel olunmaz. Özellikle âyetin indiği Mekke döneminde inkâr edenlerin maddi durumları, İslâm'a girenlerin durumundan çok daha iyi idi. İşin tabiatı da bunu gerektirmektedir. Zengin kesimler her dönemde hak davayı kabul etme konusunda genellikle direnç göstermişlerdir. Hak davaya ilk iman edenler, öncelikle fakirler olmuştur. Kureyş'in inkâr edenleri dünyanın değişik şehirlerine seferler yapıyor, ticaretle uğraşıyorlardı. İşte Peygamberin şahsında Müslümanlara mesaj verilmekte, inkâr edenlerin zenginlikleri karşısında komplekse girmemeleri öğütlenmektedir.

"Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonra gelen birtakım topluluklar da yalanladılar. Her ümmet peygamberini yakalayıp engellemeye kalkışmış, batıla sarılarak hakkı yok etmeğe çırpınmıştır. Ben de onları kıskıvrak yakaladım, cezalandırmam nasılmış (görsünler)!"

Mekke müşriklerinden önceki kavimlerin de peygamberlerini yalanlamalarına dikkat çekilmesinin Peygambere ve bir de yalanlayanlara yönelik mesajları vardır.

Peygambere yönelik olanı, yalanlanan peygamberin sadece kendisi olmadığı, önceki peygamberlerin de yalanlandıkları ve sonunda yalanlayanların cezalandırıldığı bildirilerek teselli edilmesidir.

Yalanlayanlara yönelik olanı ise geçmişten ibret almalarını sağlayıp uyarılmalarıdır. Yalanlamaya devam ettikleri takdirde öncekilerin cezalandırılmaları gibi kendileri de cezalandırılacaklardır. Ayrıca bu dünya hayatında cezalandırılmaları yetmeyecek, ahirette de cezayı hak edeceklerdir: **"Böylece inkâr edenlerin ateş ehli olduklarına dair Rabbinin sözü gerçekleşmiş oldu."**

Hakka karşı direnip azgınlaşan toplulukların hem dünyada hem de ahirette cezalandırılmaları ve bu hususların sonrakilere hatırlatılması, toplumların da birtakım yasalara bağlı olduklarını göstermektedir.

Bu âyette anlatılanların iman etmiş kimselere yönelik mesajı da elbette vardır. Fakat onlara yönelik daha açık ve etkili mesaj hemen ardından gelen şu âyette verilmektedir:

"Arş'ı taşıyanlar ve çevresinde bulunanlar, Rablerini üstün sıfatlarla tavsif edip eksik sıfatlardan tenzih ederler. O'na inanır ve iman etmiş olanların bağışlanmasını isterler: 'Rabbimiz, rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tövbe eden ve senin yoluna uyanları bağışla. Onları cehennem azabından koru."

Arş'ı taşıyan ve onun çevresinde bulunan melekler sıradan melekler değil, Allah'a en yakın ve büyük meleklerden olmalılar. Övülme makamında burada zikredilmeleri buna bir işarettir. İşte bu melekler, iman etmiş kimseler için Allah'a dua ediyorlar. Böylece müşriklerin zulüm ve baskısı altında bulunan müminlerin yürekleri güçlendiriliyordu. Çünkü onlar, o Allah'a yakın meleklerin desteğine mazhar olmuşlardır. Şu anda çaresiz gibi görünseler de çaresiz değillerdir.

Meleklerin iman edenlere duaları devam etmektedir: "**Onları ve babalarından, eşlerinden, zürriyetlerinden iyi olanları kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz sen, mutlak güç sahibi ve her şeyi yerli yerince yapansın. Onları kötülüklerden koru. O gün kimi kötülüklerden korursan ona merhamet etmiş olursun. Bu, en büyük kurtuluştur.**"

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ
لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ
فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ

فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾
ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ
يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾

10. İnkâr edenlere seslenilir: "Allah'ın öfkesi, sizin kendinize öfkelenmenizden daha büyüktür; çünkü siz imana çağrılıyordunuz fakat inkâr ediyordunuz."

11. Diyecekler ki: "Rabbimiz bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin. Biz artık günahlarımızı itiraf ettik. Acaba çıkmak için bir yol var mıdır?"

12. "Bu duruma şundan dolayı düştünüz: Sadece Allah'a ibadet edildiğinde inkâr ettiniz. Ama O'na ortak koşulunca buna inandınız. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır."

İnkâr edenler, dünya hayatında niçin peygamberlerin çağrısına karşı çıktık, gerçeklere kulaklarımızı tıkadık diye kendi kendilerine kızacak, öfkeleneceklerdir. İşte bu sırada cehennem zebanileri de onlara: **"Allah'ın öfkesi, sizin kendinize öfkelenmenizden daha büyüktür; çünkü siz imana çağırılıyordunuz, fakat inkâr ediyordunuz,"** diyeceklerdir.

Kuşkusuz Allah'ın öfkelenmesi, insanların kızgınlık duygularına kapılarak dengelerini yitirmeleri şeklindeki öfkelerinden farklıdır. Zaten Allah hiçbir hususta insanlara benzemez. O halde O'nun öfkesi de insanlarınkine benzemez. Nasıl öfkelendiğini bilemeyiz. Ama anlatımdan O'nun o inkâr edenleri şiddetli bir ceza ile cezalandıracağını anlıyoruz.

"Diyecekler ki: 'Rabbimiz bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin. Biz artık günahlarımızı itiraf ettik. Acaba çıkmak için bir yol var mıdır?"

Arap dilinde ölüm, canlı olmamak, yok olmak anlamındadır. Bu sebeple ilk ölüm, henüz ana rahminden dünyaya gelmezden önceki durumu ifade etmektedir. Henüz ruhun üflenmediği ve ceninin ana rahminde bir et parçası halinde olduğu dönem olarak da anlamak mümkündür. İkinci ölüm ise dünya hayatına geldikten sonraki ölümdür. İlk dirilme dünya hayatına gelme,

ikincisi de ölümden sonra kıyametteki diriliştir. Bu sebeple âyetin reenkarnasyona işaret ettiğini söyleyenlerin âyetten görüşlerine çıkaracakları bir delil bulunmamaktadır. Âyetin sonunda cehenneme girmiş olanların" **"Şimdi çıkmak için bir yol var mıdır?"** şeklindeki sözleri ve ardından gelen âyette onlara verilecek **"Bu duruma şundan dolayı düştünüz: Sadece Allah'a ibadet edildiğinde inkâr ettiniz. Ama O'na ortak koşulunca buna inandınız. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır"** şeklindeki cevap da reenkarnasyonun olmadığına bir delildir. Çünkü reenkarnasyon mümkün olsaydı, defalarca gidip geldiniz ama inanmadınız şeklinde bir cevap verilmesi gerekirdi.

هُوَ الَّذ۪ي يُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ رِزْقاًۜ
وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُن۪يبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ
لَهُ الدّ۪ينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَف۪يعُ الدَّرَجَاتِ
ذُو الْعَرْشِۚ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِه۪ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪
لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِۙ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَۚ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ
مِنْهُمْ شَيْءٌۜ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَۜ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾
اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْۜ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَر۪يعُ
الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى
الْحَنَاجِرِ كَاظِم۪ينَۜ مَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ حَم۪يمٍ وَلَا شَف۪يعٍ يُطَاعُۜ ﴿١٨﴾

13. Size âyetlerini gösteren ve size gökten bir rızık indiren O'dur. Ama Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

14. **Kâfirlerin hoşuna gitmese de dini yalnızca Allah'a halis kılarak O'na dua edin.**

15. **O, dereceleri yükseltendir, Arş'ın sahibidir. O, buluşma günü konusunda uyarmak için emrinden olan ruhu/Cebrail'i kullarından dilediğine indirir.**

16. (Mezarlarından) **ortaya çıktıkları gün, onlara ait hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümranlık kimindir? Tek ve Kahhâr olan Allah'ındır.**

17. **Bugün herkes kazandığının karşılığını görecektir. Bugün hiçbir haksızlık söz konusu olmaz. Şüphesiz ki Allah hesabı çarçabuk görendir.**

18. **Yaklaşan gün konusunda onları uyar. O gün kalpler gırtlaklara dayanmış yutkunmaktadır. İnkâr edenlerin ne samimi bir dostu ne de itaat edilen bir şefaatçileri vardır.**

"*Âyet*" kelimesi delil, işaret gibi anlamlara gelir. O halde Allah'ın âyetleri O'nun varlığına, birliğine, kudretine ve sadece kendisine kulluk edilmesi gerektiğine, hâsılı Allah'la ilgili Kur'ân'da anlatılan, isim ve sıfatlarına delil olan ve onlara rehberlik eden her işarettir. Bu âyette ilk hedeflenen anlam ise sadece Allah'a kulluk etmenin/sadece O'na itaat etmenin gerektiğine dair delillerdir. Bu delillerin en önemlilerinden biri verilmektedir ki o da insana rızkı verenin Allah olduğudur. İnsanın hayatını devam ettirmesi için aldığı gıdalar, yukarıdan yağdırılan yağmur sayesindedir. Yağmuru yağdıran da Allah'tır. Yağmurun insanın rızkıyla sıkı bir ilişkisi vardır. O halde Allah'a kulluk yapılmalı, O'na itaat edilmelidir. O'nun emir ve yasaklarının üstünde emir ve yasak tanınmamalıdır. Başkası O'na ortak koşulmamalıdır. Ortak koşmak, Allah'la birlikte başkasına da kulluk etmek, başkasının emir ve yasaklarını, Allah'ın emir ve yasaklarına denk veya üstün tutmaktır.

Allah'a kulluk etmek sadece vakti ve şekli belirlenmiş olan namaz ve oruçla sınırlı değildir. Kulluk, hayatın tamamını içine alacak şekilde hayatın her kesimine yayılmalıdır. "*Dini Allah'a halis kılmak*" ancak bu şekilde gerçekleşir.

"O, dereceleri yükseltendir, Arş'ın sahibidir O. Buluşma günü konusunda uyarmak için emrinden olan ruhu kullarından dilediğine indirir."

den peygamberlerin, salih kimselerin derecelerini yükseltir, anlamı verilmiştir. Kelimeyi *"yüksek"* anlamına aldığımızda ise Allah'ın kendisinin derecelerinin yüksek olduğunu anlatır. O, Arş'ın sahibidir; evrenin tamamı O'nun hükümranlığındadır. Bu sebeple kullarından dilediğini peygamber olarak seçer ve ona vahiy indirir. Kimsenin buna itiraz etmeye ne hakkı vardır ne de yetkisi vardır. Kulları ne denli yüce makamlara yükselirlerse yükselsinler, O yine Arş'ın sahibidir ve kimseyi hükümranlığına ortak kılmaz.

Vahyin, *"ruh"* ile isimlendirilmesi, vahyin ölü kalplere can/ruh vermesi, insanların manevi hayatlarının onunla can bulması nedeniyledir. Arap dilinde *"ruh"* varlılıklara canlılık veren şeydir. Mecazî olarak her nefis sahibi olan şey için de kullanılır.

Âyette geçen *"emr"* kelimesi, bildiğimiz emir/emretmek anlamında kullanılmış olabildiği gibi, O'nun hayret verici ve kendine has işlerdendir, anlamında da kullanılmış olabilir. (İbnu Âşur, XII, 414).

"(Mezarlarından) **ortaya çıktıkları gün, onlara ait hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümranlık kimindir? Tek ve Kahhâr olan Allah'ındır."**

Aslında Allah'ın ne dünya hayatında ne de ahretin diğer dönemlerinde, kısacası zamanın hiçbir diliminde yaratıkların ahvalinden habersiz kaldığı an yoktur. Burada hesaba çekilecekleri sırada Allah'ın her şeylerini bildiği hatırlatılmaktadır.

Bütün insanlar hesap için mahşerde toplandıkları sırada bir ses: "**Bugün hükümranlık kimindir?"** diye gürleyecek ve "**Tek ve Kahhâr olan Allah'ındır"** cevabı verilecektir. Soruyu kim soracak ve kim yahut kimler cevabı verecektir? Bu konuda farklı görüşler vardır. Soruyu kim soracak ve cevabı kim verecek olursa olsun bu bir gerçektir. O gün tek mutlak hükümran vardır, o da Allah'tır. Haddizatında her daim tek hükümran vardır, o da Allah'tır. Ancak dünya hayatı, imtihan yeri olduğundan imtihanın bir gereği olarak insanlara da hükmetme, Allah'ın emirlerine karşı gelme imkânı Allah tarafından verilmiştir. Kimi hükümdarlar rab olduklarını; hatta öldürüp diriltiklerini bile iddia edebilmişlerdir. Ama o gün bu tür iddialar da ortadan kalkacaktır.

"Bugün herkes kazandığının karşılığını görecektir. Bugün hiçbir haksızlık yoktur. Şüphesiz ki Allah hesabı çarçabuk görendir."

Güçsüzken adalet her zaman anlam ifade etmez ama mutlak güç elde iken adil davranmak, işte adaletin en anlamlısı budur. Mutlak güç Allah'ın elinde ve kimsenin itiraz edecek gücü bulunmadığı halde Allah hiçbir adaletsizlik yapmayacaktır. Kimsenin mükâfatından bir kısıtlama yapılmayacağı gibi kim-

seye hak ettiğinden fazla ceza da verilmeyecektir. Kim ne yapmışsa karşılığını tam olarak görecektir. Adaletin tam tahakkuk etmesi için gerekli olan bilgi ve belgeler de Allah'ın yanında mevcuttur. İyi amellerin de kötü amellerin de en küçüğü bile değerlendirilecek, hiçbir şey kaybolmayacaktır.

"Yaklaşan gün konusunda onları uyar. O gün kalpler gırtlaklara dayanmış yutkunmaktadır. İnkâr edenlerin ne samimi bir dostu ne de itaat edilen bir şefaatçileri vardır."

Her gelecek yakındır, çünkü geçen her an onu yaklaştırmaktadır. Her düşünen bunu bilir. Ama yine de Allah, Peygamberine bu konuda insanları uyarmasını emretmektedir.

O gün inkâr edenlerin itaat edilen bir şefaatçilerinin olmadığının söylenmesi, inanan kimselerin itaat edilen bir şefaatçilerinin olacağı anlamına gelmez. İnkâr eden müşriklerin inançları şefaat üzere kuruludur. Allah dışında ibadet ettikleri kimselerin Allah katında kendilerine şefaatçi olması inançlarının temelini teşkil etmektedir. Bu sebeple itaat edilen bir şefaatçilerinin olmayacağı özellikle zikredilmiştir. Zaten yukarıdaki âyette herkesin yaptığının karşılığını göreceği vurgulanmıştı. Bakara sûresinin 254. âyetinde de inananlara hitaben: *"Ey iman edenler! Hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin bulunmadığı gün gelmeden size rızık olarak verdiğimizden infak edin. Kâfirler/nankörler, zalimlerin ta kendileridir"* denilmektedir.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ
يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ
إِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ
كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ

كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ
اللّٰهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

19. O, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediklerini bilir.

20. Allah adaletle hükmeder. O'nun dışında taptıkları ise hiçbir şeyle hükmetmezler. Şüphesiz ki Allah işiten ve görendir.

21. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin akıbeti nasıldı görsünler. Onlar, bunlardan daha güçlüydüler ve yeryüzünde daha çok iz bırakmıştılar; ama Allah, günahları sebebiyle onları cezalandırdı ve onları Allah'a karşı koruyan hiç kimse olmadı.

22. Çünkü peygamberleri kendilerine mucizeler getirdikleri halde onlar inkâr ettiler. Bunun üzerine Allah onları cezalandırdı. O, güçlüdür, azabı çetindir.

Allah'ın gözlerin hain bakışlarını/kötü niyetle bakışının, harama bakışının ve kalplerin gizlediğini bildiğinin belirtilmesi ile iki husus amaçlanmaktadır: Bunlardan biri, Allah'ın bilgisi için bir sınırın bulunmadığıdır. Diğeri ise yargılamada bunların da hesaba katılacağıdır. Yargılamada tam adalet ancak bununla gerçekleşir. Kişinin yaptığı işlerde niyeti önemlidir. Mesela biri gösteriş olsun diye malını dağıtırken diğeri sırf Allah'ın rızasına kavuşmak için infak eder.

Ayrıca kişi, dış amellerinden yargılanacağı gibi içinde planladıklarından da sorguya çekilecektir.

İşte Allah hükmederken bu hususları da hesaba katarak hükmeder ve bu nedenle O'nun hükmü, adaleti içerir. Oysa Allah dışında taptıkları ne görür, ne de bilirler. Onların yargılama yetkileri de yoktur.

"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin akıbeti nasıldı görsünler. Onlar, bunlardan daha güçlüydüler ve yeryüzünde daha çok iz bırakmıştılar. Ama Allah, günahları sebebiyle onları cezalandırdı ve onları Allah'a karşı koruyan olmadı."

İnkâr edenler ahiret azabı konusunda uyarıldıktan sonra burada dünya hayatındaki azap konusunda uyarılıyorlar.

Müşrikler zengin ve güçlü olduklarından dolayı kendilerine bir zarar dokunmayacağını sanıyorlardı. Onlara kendilerinden daha güçlü kavimlerin he-

lak edildiği hatırlatılıyor. Araplar yaz ve kış seyahatlerinde helak edilen bu kavimlerin bir kısmının kalıntılarının yanından geçiyorlardı.

İşte o güçlü kavimler işledikleri günahlar nedeniyle onlara gönderilen afetler karşısında hiçbir şey yapamayıp helak olup gittiler. Zenginlik yahut başka sebeplerle kendilerini güçlü görüp kendilerine bir zarar gelemeyeceğine inananlar bundan ibret alsınlar.

"Çünkü peygamberleri kendilerine mucizeler getirdikleri halde onlar inkâr ettiler. Bunun üzerine Allah onları cezalandırdı. O, güçlüdür, azabı çetindir."

Allah, adaletinin bir gereği olarak toplumları uyarmadıkça kavimleri helak etmez. Peygamberler, güçlü delillerle kavimleri uyarırlar, o kavimlerde gerçeği kabul etme potansiyeli var oldukça da helak etmez. Ama o toplumdan bütünüyle umut kesilmişse artık helak edilmeyi hak etmişlerdir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى
بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ
فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا
قَالُوا اقْتُلُٓوا اَبْنَٓاءَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا
نِسَٓاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُون۪ٓي اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ اِنّ۪ٓي اَخَافُ
اَنْ يُبَدِّلَ د۪ينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ
مُوسٰٓى اِنّ۪ي عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ
الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ ا۪يمَانَهُ

أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَٓاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَاِنْ يَكُ صَادِقًا
يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ
كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِر۪ينَ فِي الْاَرْضِ
فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ اِنْ جَٓاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَٓا اُر۪يكُمْ اِلَّا
مَٓا اَرٰى وَمَٓا اَهْد۪يكُمْ اِلَّا سَب۪يلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذ۪ي
اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾
مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْ
وَمَا اللّٰهُ يُر۪يدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ
عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِر۪ينَ مَا لَكُمْ
مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

23. Musa'yı âyetlerimizle ve açık bir delil ile gönderdik.

24. Firavun'a, Hâmân'a ve Karun'a. Dediler ki: "Bu bir sihirbazdır, bir yalancıdır."

25. Onlara tarafımızdan hakikat ile çıkıp gelince dediler ki: "Onunla birlikte iman edenlerin oğullarını öldürün. Kadınlarını ise sağlam bırakın." Ne var ki inkârcıların hilesi boşa çıkmaktan başka bir işe yaramaz.

26. Firavun dedi ki: "Beni bırakın, Musa'yı öldüreyim; o da faydası olacaksa Rabbini çağırsın. Çünkü ben onun dininizi değiştirece-

ğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından endişe ediyorum."

27. **Musa ise şöyle dedi: "Hesap gününe inanmayan her kendini beğenmişten, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olana sığınırım."**

28. **Firavun ailesinden imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: "Şimdi siz bir adamı 'Rabbim Allah'tır' dediği için öldürecek misiniz? Hâlbuki o, Rabbinizden size apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendi aleyhinedir. Yok eğer doğru söylüyorsa size vaat ettiklerinden bir kısmı başınıza gelecektir. Allah aşırı gideni, bir yalancıyı doğru yola iletmez."**

29. **"Ey kavmim! Yeryüzüne hâkim olmuşlar olarak bugün güç elinizdedir. Ama Allah'ın azabı gelip çatacak olursa kim bize yardım edecektir?" Firavun dedi ki: "Ben size vardığım sonucu söylüyorum. Size doğru yoldan başkasını göstermiyorum."**

30. **O iman eden kişi de şöyle dedi: "Ey kavmim! Doğrusu ben, öncekilerin günleri gibi bir günün başınıza gelmesinden korkuyorum."**

31. **"Nuh kavminin, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin başına gelen gibi. Aslında Allah, kullarına zulmetmek istemez."**

32. **"Ey kavmim! Sizin için o feryat figan günden korkuyorum."**

33. **"Arkanıza dönüp kaçacağınız o gün...** (O gün) **sizi Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa ona doğru yolu gösterecek hiç kimse yoktur."**

Yukarıdaki âyetlerde önceki milletlerin başına gelenlerden ibret alınması istenmişti. Burada peygamberlerine karşı çıkan ve gücüne güvenenlerden somut örnekler verilmektedir.

Hz. Musa *as'a* ve koynuna soktuğu elini çıkardığında ışık saçan *yed-i beyza* mucizesiyle Firavun, Hâmân ve Kârun gibi güçlerine ve mallarına güvenen kimselere gönderildi,fakat onlar onu sihirbaz ve yalancı olmakla itham ettiler. Her zaman ve her yerde gücüne güvenen azgınlar gibi onu ve onunla birlikte olanların erkek çocuklarını öldürmekle tehdit ettiler.

Firavunlar, İsrailoğulları'nın kendilerine isyan etmelerinden endişe duydukları dönemlerde değişik bahaneler uydurarak erkek çocuklarını öldürüp kız çocuklarına dokunmuyorlardı. Çünkü kız çocukların, olabilecek bir başkaldırıda Firavun taraftarlarına zarar verecek bir durumları söz konusu değildi. Ayrıca Firavunların iş gücüne ihtiyaçları vardı. Bu sebeple İsrailoğulları'nı kontrollü bir şekilde öldürüyorlardı. Firavun bu kez de aynı şeyi yapmak is-

tedi. Ama artık İsrailoğulları'nın başında Hz. Musa vardı ve artık İsrailoğulları iman eden tarafta yer almışlardı. Kâfirlerin tuzağı boşa çıkmış, Firavun'un iman edenleri, çocuklarını öldürmekle tehdit etmesi işe yaramamıştı: **"Ne var ki inkârcıların hilesi boşa çıkmaktan başka bir işe yaramaz."**

Kendi inançlarının doğruluğuna güvenleri olmayanların başvuracakları tek silah vardır o da muhaliflerini ortadan kaldırmakla tehdit etmektir.

Toplum ister hak din üzere olsun, ister batıl din üzere olsun zalim yöneticilerin din umurunda değildir. Kendileri için önemli olan kendi makamları ve saltanatlarıdır. Fakat Firavun, din umurundaymış gibi halkının dinine sahip çıktı ve **"Beni bırakın, Musa'yı öldüreyim; o da faydası olacaksa Rabbini çağırsın. Çünkü ben onun dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından endişe ediyorum."** dedi. Zalim yöneticilerin her dönemde ve her yerde, iman edenlere karşı takındıkları tavır ve ileri sürdükleri gerekçe hep bu olmuştur.

Hz. Musa'nın Firavun ve çevresinin tehditlerine verdiği cevap şu olmuştur: **"Hesap gününe inanmayan her kendini beğenmişten benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olana sığınırım."**

"Firavun ailesinden imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: 'Şimdi siz, bir adamı 'Rabbim Allah'tır' dediği için öldürecek misiniz? Halbuki o, Rabbinizden size apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendi aleyhinedir. Yok eğer doğru söylüyorsa size vaat ettiklerinden bir kısmı başınıza gelecektir. Allah aşırı giden bir yalancıyı doğru yola iletmez."

Hz. Musa imanını açıkça ilan etmiş, Firavun ve taraftarlarına karşı açıkça meydan okumuştu. Meydan okuması silahla direneceğine dair değildi. Böyle bir gücü yoktu. Bu sebeple de Allah'a sığındığını söylemekle yetindi. O hem bir peygamber idi hem de kendisine inananların önderi idi. İmanını elbette gizleyemezdi. Ama can tehlikesi söz konusu olduğundan Firavun ailesinden iman eden biri imanını gizlemişti. Ancak imanını gizlemesine rağmen inananların zarar görmemesi için elindeki imkânları değerlendirdi; Firavun'un Musa'yı ve iman edenlerin çocuklarını öldürmesine engel olmaya çalıştı. Musa'nın davasını ispat için deliller getirdiğini ve *"Rabbim Allah'tır"* dediğinden dolayı cezalandırılmasının doğru olmayacağını söyledi. Ayrıca kafalarına şüphe sokup bu mesele üzerinde düşünmelerini sağlamak için doğru söylemiş olabileceği ihtimalinden söz etti. Sonra da kavmine dönüp: **"Ey kavmim! Yeryüzüne hâkim olmuşlar olarak bugün güç elinizdedir. Ama Allah'ın azabı gelip çatacak olursa kim bize yardım edecektir?"** uyarısında bulundu. Ancak iman eden kişinin bu uyarı ve tavsiyeleri işe yaramadı. Firavun görüşün-

de ısrar etti: **"Ben size vardığım sonucu söylüyorum. Size sadece doğru yolu gösteriyorum"** dedi. Ama Firavun'un görüşünde ısrarından sonra da iman eden kişi şu uyarıyı yapmaktan geri kalmadı: **"Ey kavmim! Doğrusu ben, öncekilerin uğradığı azaba benzer bir azabın başınıza gelmesinden korkuyorum. Nuh kavminin, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin başına gelen gibi. Aslında Allah, kullarına zulmetmek istemez. Ey kavmim! Sizin için o feryat figan gününden korkuyorum. Arkanıza dönüp kaçacağınız gün...** (o gün) **sizi Allah'a karşı koruyacak yoktur. Allah kimi saptırırsa ona doğru yolu gösterecek de yoktur."**

İman eden kişinin imanını niçin gizlediği belirtilmemektedir. Ancak Firavun'dan ve Firavun'un Hz. Musa ve iman edenlerin çocuklarını öldürme tehdidinden söz edildiği bir ortamda o kişinin, Firavun ve taraftarlarının kendisine zarar vermeleri endişesiyle imanını gizlediği anlaşılmaktadır. Ayrıca iman eden bu kişinin şu veya bu sebeple imanını gizliyor olsa da iman edenlere herhangi bir zarar gelmesin diye elinden gelen çabayı harcadığı da anlaşılmaktadır.

Bundan anlaşılıyor ki canı yahut malı konusunda ciddi endişeleri bulunan bir kimse imanını gizleyebilir. Ancak kendisini kurtarmak için iman edenlerin aleyhinde herhangi bir tavır takınamayacağı gibi onları savunma konusunda imkânlarını kullanmak durumundadır.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ
مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ
رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾
الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ
كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ

يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ
السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا
وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ
وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذِي آمَنَ
يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ
إِنَّمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ
الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا
وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾
وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾
تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ
وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي
إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَا
إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾
فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

إِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ مَا
مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ
يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ
اَدْخِلُٓوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

34. Yûsuf da önceden size açık delillerle gelmişti. Onun getirdikleri hakkında da şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o vefat edince, "Allah ondan sonra asla bir elçi göndermeyecek" demiştiniz. İşte Allah, aşırı giden şüphecileri böyle saptırır.

35. Kendilerine gelmiş herhangi bir delil olmadığı halde Allah'ın âyetlerini tartışma konusu edinenler, hem Allah katında hem de iman edenlerce büyük bir nefretle karşılanırlar. Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

36. Firavun dedi ki: "Ey Hâmân, bana yüksek bir kule inşa et ki o yollara ulaşayım."

37. Göklerin yollarına ulaşayım da Musa'nın ilâhını göreyim. Çünkü ben onun yalancı olduğunu sanıyorum. Yaptığı çirkin iş Firavun'a işte böyle süslü gösterildi ve o, yoldan alıkondu. Firavun'un tuzağı boşa çıktı.

38. İman eden kişi ise şöyle dedi: "Ey kavmim, peşimden gelin ki size doğru yolu göstereyim."

39. "Ey kavmim, bu dünya hayatı geçici bir yararlanmadır. Ahiret ise asıl kalınacak yurttur."

40. "Kim bir kötülük işlerse ancak onun denginden öte bir ceza görmez; ama erkek olsun kadın olsun her kim inanarak salih amel işlerse onlar cennete girerler ve orada onlara hesapsız rızık verilir."

41. "Ey kavmim, ne oluyor, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum; siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz."

42. "Çünkü beni Allah'ı inkâr etmeye ve hakkında bilgi sahibi olmadığım şeyleri Allah'a ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi mutlak güç sahibi olan, çok bağışlayan Allah'a çağırıyorum."

43. "Hakikat de budur ki sizin beni kendisine çağırdığınızın dünya hayatının da ahiret hayatının da davete değer bir tarafı yoktur. Dönüşümüz Allah'adır. Aşırı gidenler; işte onlar ateş ehlidir."

44. "Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kulları çok iyi görendir."

45. Nihayet Allah, kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu kişiyi korudu. Firavun ailesini ise azabın en kötüsü kuşatıverdi.

46. Sabah akşam onlar ateşe arz edilirler. Kıyametin koptuğu gün de: "Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun" (denilecektir).

Hz. Yûsuf'un Mısır halkına yaptıkları, Yûsuf sûresinde anlatılmaktadır. Yedi yıl süren kıtlık döneminde aldığı tedbirlerle Mısır ekonomisini ayakta tutabilmiş, onları aç kalmaktan ve helak olmaktan kurtarmıştı. Öyle anlaşılıyor ki Yûsuf peygamberliğini ilan edinceye kadar yaptıklarını tasvip ediyor ve ona güveniyorlardı. Ama mucizeler göstererek peygamberliğine kesin deliller getirdikten sonra ondan şüphelenmeye başlamışlardır. Onların, peygamberliğinden şüphe etmelerine dayanak olabilecek bir delilleri de bulunmamakta idi. Dini kabullenmek istemeyenlerin tavrı hep bu şekilde olagelmiştir. Peygamberimiz de daha önce Kureyşliler tarafından *el-emin/güvenilir kimse* lakabıyla şöhret bulmuştu. Ama peygamber olduktan sonra kendisine deli, büyücü ve kendi çıkarları peşinde koşan diye itham etmişlerdi. Oysa Yûsuf da peygamberimiz de diğer peygamberler de peygamberlik görevleriyle ilgili toplumlarından maddi herhangi bir ücret yahut dünyevî bir menfaat istememiş, böyle bir beklentiye de girmemişlerdir.

Hayatta iken peygamberliğinden şüphe ettikleri halde vefatından sonra onu övmeye, kendisinden sonra da artık peygamber gelmeyeceğini söylemeye başlamışlardı. Ondan sonra bir peygamberin gelmeyeceğine dair bir delilleri mi vardı? Hayır. Din karşıtları, dinin lehine olan delilleri de dinin aleyhindeymiş gibi kullanırlar. İçine düştükleri mantıksızlık ve tutarsızlığı, mantığın sağlam kuralıymış gibi takdim ederler.

Günümüzde de din karşıtlarının benzeri tavırlarını görmüyor muyuz? Mesela bir din karşıtı çıkıp dinlerinin emirlerini yerine getirenlere: *"Eller aya giderken bunlar namaz kılıyor, başlarını örtüyorlar"* diyebiliyor. Düşünüyorsunuz, namaz kılmakla, bir kadının başını örtmesi veya örtmemesi ile aya gitmek arasında ne ilişki vardır? Hiçbir ilişki yoktur. Ama hiçbir mantık kuralıyla ilgisi bulunmayan bu önermelerin din karşıtlarında hüsnükabul ile karşılandığını belirtmek gerekir.

Hz. Yûsuf'tan sonra artık bir peygamber gelmeyeceğini söyleyenlerin aklîbir delilleri yoktu ve naklî bir delile de dayanıyor değillerdi.

Hz. Yûsuf ve onun peygamberliğine karşı çıkanlar dile getirilirken müşriklerin tavırları hedeflenmekte idi. Onların da aklî veya naklî bir delilleri yoktu. Buna rağmen Peygamber hakkında şüpheler yaymaya çalışıyorlardı. **"İşte Allah, aşırı giden şüphecileri böyle saptırır."** Onlar, kendilerine gelmiş bir delil olmadığı halde Allah'ın âyetlerine dair mücadele ederler. Allah'ın ve müminlerin nefretini bundan dolayı hak etmişlerdir. "**Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler."** Allah'ın kalplerini mühürlemesi, büyüklük taslayıp zorbalığa başvurmalarından dolayıdır.

"Firavun dedi ki: "Ey Hâmân, bana yüksek bir kule inşa et ki o yollara ulaşayım. Göklerin yollarına ulaşayım da Musa'nın ilâhını göreyim. Çünkü ben onun yalancı olduğunu sanıyorum. Firavun'a yaptığı kötü işi işte böyle süslü gösterildi ve o yoldan alıkondu. Firavun'un tuzağı boşa çıktı."

İnkâr etmekle kalmayıp hiçbir delile dayanmaksızın şüphe saçmaya çalışan ve büyüklük taslayan zorbalardan biri de Firavun'dur. Bu sebeple de o, kalbi mühürlenmiş olanlardandı.

Firavun ne diye kule inşa edilmesini istemişti? Musa kendisine Rabbinin yukarıda olduğunu söylemişti de bu nedenle mi kule yapılmasını istedi, yoksa Firavun mu Allah varsa yukarıda olur diye düşünmüştü? Farklı düşünen kelamcıların bu konuda birbirlerini itham ve aşağılamaları ehlince bilinen bir konudur. Biz bu çalışmamızda zorunlu olmadıkça bu gibi tartışmalara girmekten kaçındık.

Ne sebeple olursa olsun, Firavun'un kule yapılmasını istemesi halkını kandırmak için bir oyun idi. "**Firavun'un tuzağı boşa çıktı"** ifadesi buna işaret etmektedir. Bir şekilde halkı kandıracak, o kuleye çıkıp gerçek Musa'nın dediği gibi değil, Allah diye biri yok, diyecekti.

İbnu Âşur, Firavun'un böyle bir kule inşa ettirmesindeki amacının, Allah'ı görebilmek için göklere yükselmek değil, kulenin tepesinde riyazete çekilmek, böylece Musa ve Harun'a geldiği söylenen vahyin kendisine de gelmesi için manevî bir olgunluğa ulaşmak olduğunu söylemektedir. Mısır kâhinlerinde halktan inzivaya çekilme âdeti zaten vardı ve Firavun din meselelerini onlara bırakmıştı. O, tanrıların oğlu ve kâhinlerin koruyucusu olması hasebiyle bu şekilde vahiy alma derecesine yükselmeye öncelikle kendisinin lâyık olduğunu düşünüyordu. Aslında Musa'nın bahsettiği anlamda bir ilâhın mevcut ol-

duğuna inanmamakla birlikte, aklınca bunu kendi tecrübesiyle de kanıtlamak istiyordu. (XII, 440).

Şu veya bu sebeple böyle bir kule inşa ettirmeye muvaffak olamamış ve bu yolla halkını kandırma imkânı bulamamıştır. Vakti mi olmadı, yoksa yaptırdığı kule mi yıkıldı, bu konuda bir sarahat yoktur.

38-44. âyetler arasındaki sözlerin Hz. Musa tarafından söylendiğini söyleyenler olmuşsa da müfessirlerin çoğu, Firavun'un saray halkından olup Musa'ya iman eden ve imanını gizleyen kişi tarafından söylendiği kanaatindedir. Gerçekten sözü edilen bu kişi tarafından söylenmişse muhtelif zamanlarda söylediklerinin bir derlemesi şeklinde olmalıdır.

"Nihayet Allah, kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu kişiyi korudu. Firavun ailesini ise azabın en kötüsü kuşatıverdi."

Firavun'un ordularıyla birlikte Kızıl denizde boğulduklarını biliyoruz. **"Firavun ailesini ise azabın en kötüsü kuşatıverdi,"** ifadesiyle kastedilen bu cezalandırma mıdır, yoksa cehennem azabı mıdır? Her ikisi de kastedilmiş olabilir. Sözü edilen inanmış kişinin Firavun'un yukarıda aktardığımız sözlerinden dolayı onu cezalandırmak istediği, fakat o kişinin yakalanmaktan kurtulduğunu ve İsrailoğullarıyla Mısır'dan çıktığını pek çok müfessir söylemektedir.

"Sabah akşam onlar ateşe arz edilirler. Kıyametin koptuğu gün de: 'Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun' (denilecektir)."

Sabah-akşam cehenneme arz edilmeleri, o anda cehennemde olmadıklarını gösterir. Kıyamet koptuğunda azabın en şiddetlisine sokulacaklarına göre de, kıyametten önceki dönem kastedilmektedir. O halde cehenneme arz edilmeleri, denizde boğulmalarıyla kıyamet kopuncaya kadar geçen kabir hayatı dönemidir. Kabir azabını reddedenler, değişik tevillerle âyeti izah etmeye çalışsalar da bunların tamamında bir zorlama vardır. Bununla birlikte kabir azabının olmadığını söylemek, kişiyi açıkça belirtilmiş bir inanç konusunu reddetmiş konumuna düşürmez. İnanç konularında delil olarak kabul edilmeyen ahad haberleri bir tarafa bırakacak olursak kabir azabının var olduğunu söyleyenler de olmadığını iddia edenler de yorumla bu sonuca varıyorlar. O halde ne olduğunu söylemek, herkesi bağlayan bir inançtır ne de olmadığını söylemek.

وَاِذْ يَتَحَٓاجُّونَ فِي النَّارِ
فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ
تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصٖيبًا مِنَ النَّارِ
﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُلٌّ فٖيهَٓا اِنَّ اللّٰهَ
قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ
جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾
قَالُٓوا اَوَلَمْ تَكُ تَأْتٖيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلٰى
قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَٓؤُا الْكَافِرٖينَ اِلَّا فٖي ضَلَالٍ
﴿٥٠﴾ اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمٖينَ
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

47. Ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, büyüklük taslamış olanlara: "Biz size uymuştuk; şimdi bizden ateşin bir kısmını savabilir misiniz?" derler.

48. Büyüklük taslamış olanlar da şöyle derler: "Gerçek şu ki hepimiz ateşteyiz ve Allah kullar arasında hüküm vermiştir."

49. Ateşte bulunanlar ise cehennem bekçilerine: "Rabbinize dua edin de bir gün olsun bizden azabı hafifletsin" derler.

50. Bekçiler: "Peygamberleriniz size apaçık delillerle gelmediler mi?"

"Öyleyse siz kendiniz dua edin" diyecektir; oysa kâfirlerin duası boşa çıkmaktan başka bir işe yaramaz.

51. Biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin hazır bulunacağı günde yardım ederiz.

52. O gün zalimlere mazeretleri bir fayda vermeyecektir. Artık lanet de onların üzerinedir kötü yurt da onlarındır.

Sadece Firavun'un peşine takılıp gidenler kastedilmiyor olsa da Firavun'la ilgili bölümden hemen sonra başkalarının peşine takılıp inkârda kalanlarla dünya hayatındaki önderleri arasında cehennemde cereyan edecek olan tartışmanın gündeme getirilmesi konuların birbirleriyle ilişkileri bakımından gayet isabetlidir. Âyetlerin ilk muhatapları Kureyş müşrikleridir. Ancak söz konusu tartışma elbette sadece Kureyş'in müşrik önderleri ile onların peşine takılmış olanlar arasında değil, bütün ümmetlerden bu duruma düşmüş olanlar arasında olacaktır.

Gerçek şu ki her dönemde ve her toplumda akıllarını kullanmayan, kendi özgür iradeleriyle hareket etmeyen ve büyüklük taslayan zorbaların peşine takılmış uydu kimseler pek çoktur. Kur'ân'ın bu pasajı da henüz vakit varken onları uyarmayı amaçlamaktadır.

Ateşin içinde zayıf olanlar büyüklük taslamış olan önderlerine: **"Biz size uymuştuk; şimdi bizden ateşin bir kısmını savabilir misiniz?"** derken kendileri de onların herhangi bir yararlarının olmayacağını artık biliyorlar. Onlara bunu söyleten çaresizliktir. Belki de o önderleri aşağılamak ve vakti geçmiş olsa bile onların kendilerinden bir farklarının bulunmadığını yüzlerine haykırmak istiyorlar.

Cennet ehli birbirleriyle yarenlik yapıp güzel güzel sohbet ederken cehennemdekiler bir yandan ateşte yanıp diğer yandan birbirleriyle çekişip duracaklar.

Serzenişlerin, isteklerde bulunmanın, tövbenin ve mazeret beyan etmenin artık zamanının geçtiğini biliyorlar ama yine çaresizlikten cehennem bekçilerine: **"Rabbinize dua edin de bir gün olsun bizden azabı hafifletsin,"** diyecekler ama bir işe yaramayacak, "**Bekçiler: 'Peygamberleriniz size apaçık delillerle gelmediler mi?' diye soracak, onlar da: 'Evet' diyecekler. Bunun üzerine bekçiler: 'Öyleyse siz kendiniz dua edin' diyeceklerdir."** Başvurdukları bütün kapılar yüzlerine kapanacak, hiçbir istekleri yerine getirilmeyecektir. Diğer tarafta cennetliklerin ise her istekleri yerine getirilecektir: **"Biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin hazır bulunacağı günde yardım ederiz."**

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ
الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖٓي اٰيَاتِ
اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ اِنْ فٖي صُدُورِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ
مَا هُمْ بِبَالِغٖيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمٖيعُ
الْبَصٖيرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ
خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصٖيرُ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسٖٓيءُ قَلٖيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾
اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فٖيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونٖٓي اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ
الَّذٖينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتٖي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرٖينَ ﴿٦٠﴾

53. Biz Musa'ya hidayeti verdik ve İsrailoğulları'nı da o kitaba mirasçı kıldık.

54. Hidayet ve akıl sahiplerine bir öğüt olarak.

55. Sen sabret, Allah'ın vaadi şüphesiz ki gerçektir. Günahın için de

bağışlanma dile ve akşam-sabah Rabbini en mükemmel sıfatlarla anarak O'nu eksikliklerden tenzih et.

56. **Kendilerine gelmiş bir delil olmaksızın Allah'ın âyetlerini tartışma konusu edinenlerin kalplerinde, ulaşamayacakları bir büyüklenme vardır. Aman ha sen Allah'a sığın; çünkü O, duyandır, görendir.**

57. **Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyüktür; fakat insanların çoğu bilmezler.**

58. **Körle gören bir olmaz. İman edip salih amel işleyenlerle kötülük işleyenler de** (bir olmaz)**. Ne kadar da az düşünüyorsunuz.**

59. **Kıyamet gelecektir, bunda şüphe yok; ancak insanların çoğu inanmıyor.**

60. **Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin de kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi zül sayanlar aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir."**

51. âyette yüce Allah hem dünya hayatında hem de ahirette peygamberlerle onlara iman edenlere yardım ettiğini beyan etmektedir. İşte bu yardımın gereği olarak Hz. Musa'ya kitap ve birtakım mucizeler verilmiştir. Allah tarafından desteklenmeye de devam edilmiştir. Musa, döneminin en güçlü kralı Firavun'a karşı mücadele vermiş ve kazanmıştır. Ey Muhammed: "**Sen sabret, Allah'ın vaadi şüphesiz ki gerçektir. Günahın için de bağışlama dile ve akşam-sabah Rabbine hamd ederek O'nu tenzih et.**" Kavminin inkâr edenleri, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar Firavun kadar güçlü değiller. Musa nasıl kendisine kitap verildikten sonra kendi başına bırakılmamış Allah tarafından desteklenmiş ve kendisi de sabrederek zafere ulaşmışsa sen de sonunda zafere ulaşacaksın. Sabah-akşam Rabbine hamd etmen ve O'nu tenzih etmen sana güç verecek ve sabretmeni kolaylaştıracaktır.

Musa döneminde de kavminin inkâr edenleri Allah'ın âyetleri hakkında bir delile dayanmaksızın tartışmış ve hidayetten uzak durmuşlardır. Ey Muhammed! Senin kavminin inkâr edenleri de böyle davranacaklardır. Onlar kendilerini çok güçlü buluyorlar; ama isteklerine ulaşamayacaklardır. Büyüklük ve güç Allah'ındır. "**Sen Allah'a sığın. Çünkü O, duyandır ve görendir.**"

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyüktür; fakat insanların çoğu bilmezler."

Müsrikler göklerle yerin Allah tarafından yaratıldığını kabul ediyorlardı;

fakat insanların öldükten sonra yaratılabileceklerini kabul etmiyor, çürüyüp toprak olmuş kemiklerin tekrar toplanıp canlanmasını mümkün görmüyorlardı. Hem müşriklerin hem de insanların çoğunun bunu kabul etmemelerinin mantıkî bir tutarlılığı olmadığı ortadadır. Ancak insanların çoğu, işlerine gelmeyeni mantıkî bir tutarsızlık olarak da algılarlar. Ahirete inanmak, birtakım sorumluluklar ve dünya zevklerinin bir kısmından fedakârlık etmeyi gerektirir. Ahireti inkâr etmenin temelinde yatan sâik budur. Bununla birlikte böyle düşünenlere, mantıkî tutarsızlıklarını gözlerinin önüne sermek ve yer yer duygu yönlerine hitap ederek onu harekete geçirmek ve böylece mantıkî düşünmelerinin önünü açmaya çalışmak gerekir. Bu âyette onların mantıkî tutarsızlıkları gözlerinin önüne serilmektedir: Siz göklerle yerin Allah tarafından yaratıldığını kabul ediyor, fakat insanların tekrar yaratılmalarını mümkün görmüyorsunuz. Oysa göklerle yerin yaratılması, insanların tekrar yaratılmalarından daha büyüktür.

"Körlerle görenler bir olmaz. İman edip salih amel işleyenlerle kötülük işleyenler de (bir olmaz)**. Ne kadar da az düşünüyorsunuz."**

Ahirete iman eden kişi gören kimseye, iman etmeyen kişi de kör kimseye benzetilmiştir. Çünkü deliller ahiretin varlığını gerektiriyor. Bu delilleri görmeyen kördür. Allah insana akıl ve irade vermiştir, ama akıl ve iradesini iyi yolda kullanan da var, kötü yolda kullanan da. Akıl ve iradelerini iyi yolda kullananların da kötü yolda kullananların da birçoğu bu dünya hayatında yaptıklarının karşılığını almadan ölüyor. Evreni bu derece mükemmel yaratmış olan Allah, bu yapılanları karşılıksız bırakmayacaktır. Yapılanların karşılığının alınması için başka bir hayata ihtiyaç vardır. Evrenin her parçasında denge varken insanların davranışlarının dengelenmesi için bu kaçınılmazdır. Bu evreni dengeler üzerinde kuran Allah elbette adalet sahibidir. Adaletin gerçekleşmesi için de dünya hayatında yapılanların karşılıksız bırakılmaması gerekir. Bu sebeple: "**Kıyamet gelecektir, bunda şüphe yok; ancak insanların çoğu inanmıyor.**"

"Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana dua edin de kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi zül sayanlar aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir."

Âyette duayla ibadet kastedilmektedir. Zaten duanın kendisi de kulluğun ifadesidir yani ibadettir. *'Bana dua edin kabul edeyim"* ifadesinden hemen sonra *"Bana ibadet etmekten büyüklenenleri..."* ifadesinin geçmesinden de dua ile ibadetin kastedildiği anlaşılmaktadır. Dualarını Allah'tan başkasına yapanlar, o başkasına ibadet etmektedir. O başkalarının, isteklerini yerine getirme güçleri de zaten bulunmamaktadır.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِراًۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ
شَيْءٍۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ
الَّذ۪ينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ
لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٥﴾

61. **Dinlenmeniz için geceyi yaratan ve gündüzü aydınlık kılan O Allah'tır. Allah, insanlara karşı lütuf sahibidir; fakat insanların çoğu şükretmez.**

62. **İşte o Allah Rabbinizdir, her şeyin yaratıcısıdır. O kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. O halde nasıl oluyor da aldatılıp döndürülüyorsunuz?**

63. **İşte Allah'ın âyetlerini inkâr edenler böyle döndürülür.**

64. **O Allah ki yeryüzünü size mesken kıldı ve göğü de bina yaptı. Size bir biçim verdi; hem de biçiminizi en güzel şekilde yaptı. Güzel şeyleri size rızık olarak verdi. İşte o Allah Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah yücedir.**

65. O, diridir, O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Din O'nundur. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır.

Âyetlerde yüce Allah'ın insanlara verdiği nimetler ve onlara olan lütufları sıralanmakta, bunun sonucunda O'na kulluk etmeleri ve O'na şükretmeleri gerektiği anlatılmaktadır. Yüce Allah, gece ile gündüzü insanın hayatını daha iyi sürdürmesi için düzenlemiştir. Salt uyumak insanın dinlenmesi için yeterli değildir. İnsan sağlığı açısından geceye de ihtiyaç vardır, aynı şekilde gündüze de. Gece ile gündüzü var etmesi, Allah'ın insanlara olan lütfunun bir sonucudur.

Gece ile gündüzün düzenli bir şekilde birbirlerini takip etmesi ve hayatın devamındaki etkisi Allah'ın kudretinin, birliğinin ve her şeyin yaratıcısının O olduğunun delilidir. Buna rağmen insanların çoğu Allah'a şükretmiyor, O'na tapmıyor, gücü olmayan, yaratmayan başka ilâhlar ediniyorlar. İnsanların bu şekilde davranmaları aldatılmalarının bir sonucudur. O halde akıllı kişinin davranışlarını yeniden gözden geçirmesi ve onu yaratana kul olması gerekir.

Allah sadece zamanın değil mekânların da yaratıcısıdır. Yeryüzünü insana mesken yapan O'dur ve gıdalarının da yaratıcısıdır. Göğün düzenini de aynı şekilde insanların hayatlarını devam ettirecekleri güvenli şekilde yaratmıştır. Eğer böyle olmasaydı gökten gelen afetlerle insanlar hayatlarını devam ettiremezlerdi. O halde gök, insan için evi mesabesindedir.

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّ۪ي
وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٦﴾
هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ
ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا

شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا اَجَلًا مُسَمًّى
وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ فَاِذَا قَضٰٓى
اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ
يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِۜ اَنّٰى يُصْرَفُونَۚ ﴿٦٩﴾ اَلَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ
وَبِمَٓا اَرْسَلْنَا بِه۪ رُسُلَنَاۗ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَۙ ﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلَالُ
ف۪ٓي اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُۜ يُسْحَبُونَۙ ﴿٧١﴾ فِي الْحَم۪يمِ ثُمَّ فِي النَّارِ
يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ ق۪يلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَۙ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ
اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔا
كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾ ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَفْرَحُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَۚ ﴿٧٥﴾
اُدْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّر۪ينَ ﴿٧٦﴾

66. De ki: "Bana Rabbimden apaçık deliller gelince Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam yasaklandı ve âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi.

67. Sizi bir topraktan, sonra bir damla sudan, sonra bir alaka/embriyodan yaratan; sonra bir bebek olarak çıkaran, sonra olgunluk çağınıza ermeniz ve ardından yaşlılığa erişmeniz için sizi yaşatan

O'dur. İçinizden kimileri de vardır ki daha önce ölür. Tüm bunları O, belirli bir ecele ulaşmanız ve düşünmeniz için yapar.

68. Dirilten de öldüren de O'dur. Bir şeyin olmasına karar verdiğinde ona sadece "Ol!" der; o şey de hemen oluverir.

69. Görmedin mi Allah'ın ayetlerini tartışma konusu edinenler nasıl döndürülüyorlar?

70. Onlar, kitabı ve peygamberlerimize gönderdiğimiz şeyleri yalanlayan kimselerdir; ama ileride bilecekler.

71. O zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirler olacaktır; çekilip sürükleneceklerdir.

72. Sıcak suda ve sonra da ateşte kaynatılacaklar.

73. Sonra onlara: "Ortak koştuklarınız nerede?" denilecektir.

74. "Allah'ın yanısıra (o taptıklarınız)"**. Derler ki: "Bizi bırakıp kayboldular. Meğer daha önce biz, kayda değer hiçbir şeye tapmıyormuşuz." İşte Allah inkâr edenleri böyle şaşırtır.**

75. Aslında bu olanların sebebi şudur: Siz haksız olarak yeryüzünde şımarıyordunuz ve aşırı derecede sevinip böbürleniyordunuz.

76. Şimdi girin cehennemin kapılarından. Böbürlenenlerin yeri ne kötüdür!

Önceki âyetlerde Allah'ın birliğine ve sadece O'na kulluk etmenin gerektiğine dair deliller serdedildi. İşte Peygamber, bu delillerin bir gereği olarak Allah'tan başkasına tapmayacağını ve âlemlerin Rabbine teslim olduğunu bildirmektedir. Peygamber bunu söyleyerek hem müşriklerin deliller karşısında artık Allah'tan başkasına tapmalarının tutarsızlığını anlatmakta ve hem de kendisini tevhit inancından vazgeçirme çabalarına son vermelerini öğütlemektedir. Çünkü kendisine bu deliller geldikten sonra tevhitten vazgeçmesi asla düşünülemez.

Peygamber, kendisine vahiy gelmezden önce de putlara tapmış değildir. Putlara tapmama durumu vahiy geldikten sonra perçinlenmiştir. Eğer peygamberlik öncesi putlara tapmış olsaydı kendisine peygamberlik gelip tevhide çağırdıktan sonra en azından müşrikler bunu dile getirir, geçmişte kendisinin de kendileri gibi putlara taptığını söylerlerdi. Cahiliye döneminde peygamber dışında da putlara tapmayanların bulunduğunu ve bunların "*Hanif*" diye isimlendirildiklerini biliyoruz.

Yüce Allah, birliğine dair dış dünyadan deliller getirdikten ve Peygamberin bu deliller karşısında artık putlara tapmanın yolunun kendisi için bütünüyle kapandığını belirttikten sonra insanın kendisinin yaratılışından Allah'ın birliğine deliller zikredilmektedir.

Âdem'i topraktan yaratmıştır. Ardından gelen nesilleri de bir damla sudan yaratmıştır. Ayrıca Âdem'i topraktan yaratan Allah, insanın beslenmesini de toprağa dayalı kılmıştır. Aynı şekilde yaratılan insanların ömürleri ise farklı farklıdır. İnsanın önce topraktan, sonra da bir damla sudan aşamalar halinde yaratılması ve ömürlerin farklılığı, üzerinde düşünülmesi gereken hususlardır.

İnsan sadece kendi yaratılışı üzerinde düşünse bile Allah'ın birliğine, sonsuz kudret sahibi olduğuna ve sadece O'na kulluk etmenin gerektiği sonucuna varır. Çünkü dirilten ve öldüren O'dur. O, öyle bir kudrete sahiptir ki "**Bir şeyin olmasına karar verdiğinde ona sadece "Ol" der; o şey de hemen oluverir.**"

"Görmedin mi Allah'ın ayetlerini tartışma konusu edinenler nasıl döndürülüyorlar?"

Yukarıda getirilen delillere rağmen hâlâ Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri konuşanların durumuna hayret edilir. Kendilerine sunulan bu delillere rağmen nasıl hidayetten başka tarafa döndürülüyorlar. Onların bu şekilde sapmaları, kendilerinden kaynaklanan bir durumdur, delil eksikliğinden değil. Hiçbir delile dayanmaksızın "**Onlar, kitabı ve peygamberlerimize gönderdiğimiz şeyleri yalanladılar.**" Getirilen deliller de işe yaramıyor ve batılda inatla ısrar ediyorlarsa cezayı hak etmişlerdir: "**O zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirler olacaktır; çekilip sürükleneceklerdir. Sıcak suda ve sonra da ateşte kaynatılacaklar.**" Cehennemdekiler, susadıklarında da boyunlarında demir halkalar olduğu halde zincirlere bağlanmış olarak kaynar suya götürüleceklerdir. "**Sonra onlara: 'Ortak koştuklarınız nerede?' denilecektir. "Allah'ın yanısıra** (o taptıklarınız)". **Derler ki: 'Bizi bırakıp kayboldular. Meğer daha önce bir şeye tapıyor değilmişiz!' İşte Allah inkâr edenleri böyle şaşırtır.**" Kendilerinin yardımına koşacaklarına ve Allah katında kendilerine şefaat edeceklerine inandıkları o Allah'a ortak koştukları kaybolup gitmişlerdir. O taptıklarının bir hiç olduklarını artık bizzat müşahede etmişlerdir. Artık onlar için cezalandırılmaktan başka bir yol yoktur. "**Aslında bu olanların sebebi şudur: Siz haksız olarak yeryüzünde şımarıyordunuz ve aşırı derecede sevinip böbürleniyordunuz. Şimdi girin cehennemin kapılarından. Böbürlenenlerin yeri ne kötüdür!**

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ
الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا
عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ
وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ
الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ
وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾
اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا
فِي الْاَرْضِ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ
مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُٓوا
اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِه۪ مُشْرِك۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ
يَكُ يَنْفَعُهُمْ ا۪يمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللّٰهِ الَّت۪ي
قَدْ خَلَتْ ف۪ي عِبَادِه۪ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

77. O halde sen sabret! Şüphesiz, Allah'ın vaadi haktır. Onları tehdit ettiğimiz şeyin bir kısmını belki sana gösteririz, belki de seni vefat ettiririz. Onlar mutlaka bize döndürüleceklerdir.

78. Senden önce de elçiler gönderdik. Onlardan sana anlattıklarımız var, anlatmadıklarımız var. Allah'ın izni olmadan hiçbir elçi herhangi bir mucize getiremez. Allah'ın emri geldiğinde hak ile hükmedilir. Batıla saplanmış olanlar işte orada hüsrana uğramışlardır.

79. Allah O'dur ki kimine binesiniz ve bazılarından yiyesiniz diye sizin için hayvanları yarattı.

80. Ayrıca onlardan başka türlü yararlanmanız vardır. Gönlünüzdeki muradınıza erişmek için onlar ve gemiler üzerinde taşınırsınız.

81. Allah size âyetlerini gösteriyor, şimdi siz Allah'ın hangi âyetlerini inkâr ediyorsunuz?

82. Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden öncekilerin akıbetini görsünler? Onlar, bunlardan daha kuvvetliydiler ve daha çok iz bırakmıştılar; ama kazandıklarının onlara hiçbir yararı olmadı.

83. Peygamberleri onlara apaçık delilleri getirince onlar kendi yanlarında bulunan bilgiye güvenip de şımardılar. Alay ettikleri şey kendilerini kıskıvrak kuşattı.

84. Azabımızı gördüklerinde dediler ki: "Yalnızca Allah'a iman ettik ve O'na ortak koştuklarımızı da inkâr ettik."

85. Fakat azabımızı gördükleri sırada iman etmeleri onlara bir yarar sağlayacak değildi. Allah'ın, kulları arasında hiç değişmeyen kanunu budur. Artık orada kâfirler hüsrana uğramıştırlar.

Sûrenin başından itibaren müşriklerin şımarıklıkları, hakka karşı çıkışları ve Müslümanlara karşı büyüklük taslamaları gibi davranışları dile getirildi. Onların bu durumları Peygamberi üzüyordu. İster istemez zihninde artık ne zaman bu yaptıklarının cezasını görecekler şeklinde düşünceler gidip geliyordu. Sûrenin sonuna doğru olan bu âyetlerde peygambere sabretmesi öğütlenmektedir. Belki Peygamber hayatta iken başlarına geleceklerin bir kısmını görecek, belki görmeyecek ama ahirette cezalandırılmalarına şahit olacaktır.

Bedir savaşıyla birlikte cezalandırılmaları süreci başlamış ve devam etmiştir. Peygamber de buna şahit olmuş, nihayet Mekke fethini de dünya gözüyle

görmüştür. Ahiretteki cezalandırılmalarına da şahit olacaktır. Belki Peygamberin üzüntüsü, sadece cezalandırılmalarının gecikmesinden değildi. Hatta derdi cezalandırılmaları da değildi. Ama kendisine inanan Müslümanlar, müşriklerin baskı ve zorbalıkları karşısında zor günler yaşıyorlardı. Artık bu baskı ve zulümler sona ermeli ve zalimler cezalarını bulmalıydı. Allah'ın yasası budur, zalimler yaptıklarının karşılığını mutlaka çekeceklerdir.

Peygambere kendisinden önce de peygamberlerin geldiği ve onların da aynı durumlarla karşılaştığı hatırlatılmaktadır. Bu gibi durumlarla karşılaştıklarına dair bazılarının kıssaları Kur'ân'da yer almış bazılarına yer verilmemiştir.

Müşrikler sürekli peygamberden olağanüstü mucizeler getirmesini istiyorlardı. Oysa mucize göstermek, Peygamberin elinde olan bir şey değildir. Ancak Allah izin verirse gösterebilir. Ama mucize gelmesi durumunda ona şahit olanlar inanmayacak olurlarsa helâk edilirler. Bu sebeple mucize gelmesi, inkârda ısrarcı olacakların yararına değildir.

Allah'ın gönderdiği Peygamber ve vahyi inkârda o denli ileri giden, güç ve servetleriyle övünüp şımaran müşriklere bu imkânları ve hayatlarını devam ettirmeleri için nimetleri bahşedenin Allah olduğu hatırlatılıyor: "**Allah O'dur ki kimine binesiniz ve kiminden yiyesiniz diye sizin için hayvanları yarattı. Ayrıca onlardan başka türlü yararlanmanız vardır. Gönlünüzdeki muradınıza erişmek için onlar ve gemiler üzerinde taşınırsınız. Allah size âyetlerini gösteriyor, şimdi siz Allah'ın hangi âyetlerini inkâr ediyorsunuz?**"

Bu nimetlerin Allah tarafından kendilerine bahşedildiğini hatırlatmadaki ikinci amaç ise sürekli Peygamberden olağanüstü mucize istemelerinin yersiz olduğunu onlara anlatmaktır. Aslında olağanüstü olaylar isteyeceklerine kendilerine verilen bu nimetler üzerinde düşünsünler. Bu nimetleri kendilerine veren Allah'ın kendisidir. Çünkü bu nimetler hem Allah'ın kudretini ortaya koymaktadır hem de bu kudretin kendilerinin yararına şeyler gerçekleştirdiğini onlara hatırlatmaktadır.

Müşrikler güçlerine ve servetlerine güvenip şımarıyor, ne var ki güç ve servet insanları dünyada ebedi kılmadığı gibi Allah'ın onları cezalandırmasına da engel değildir. Bu bağlamda onlara geçmiş kavimlerin durumu hatırlatılıyor: "**Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden öncekilerinden öncekilerin akıbetini görsünler? Onlar, bunlardan daha kuvvetliydiler ve daha çok iz bırakmıştılar; ama kazandıklarının onlara hiçbir yararı olmadı. Peygamberleri onlara apaçık delilleri getirince onlar**

kendi yanlarında bulunan bilgiye güvenip de şımardılar. Alay ettikleri şey kendilerini kıskıvrak kuşattı. Azabımızı gördüklerinde dediler ki: 'Yalnızca Allah'a iman ettik ve O'na ortak koştuklarımızı da inkâr ettik.' Fakat azabımızı gördükleri sırada iman etmeleri onlara bir yarar sağlayacak değildi. Allah'ın, kulları arasında süregelen kanunu budur. Artık orada kâfirler hüsrana uğramıştırlar."

Müşrikler ticaretle uğraştıkları için komşu ülkelere seyahatlerinde eski uygarlıkların izleri ve kendileri gibi Arap olan Âd ve Semûd kavimlerinin harabeleriyle karşılaşıyorlardı. Bunlar, Mekke müşriklerinden çok daha güçlüydüler. Ama o güçleri ne onları ebedileştirdi ne de Allah'ın azabına karşı onları koruyabildi.

Allah'ın azabı gelip çattıktan sonra iş işten geçmiş olur ve bu sırada iman etseler bile bu imanın herhangi bir faydası olmaz. Çünkü Allah'ın kanunu böyledir.

O halde ey müşrikler ve inkâr eden her dönemdeki insanlar, olağanüstü mucizeler beklentisinden vazgeçin de günlük hayatınızda karşılaştıklarınız üzerinde düşünün.

41.
Fussilet Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 54 âyettir. Kur'ân âyetlerinin apaçık anlaşılır hâle getirilmiş olmasını ifade etmek için kullanılan **"fussilet"** kelimesi sûrenin 3. âyetiyle 44. âyetinde geçmektedir ve sûre, adını buradan almaktadır. Sûre **"Hâ-mîm es-Secde"** ve **"Mesâbih"** adıyla da bilinmektedir.*

Sûre, diğer Mekkî sûreler gibi inanç esaslarından söz etmektedir. Sûrede Mekke müşriklerinin baskıcı tutumları ve Kur'ân karşısında takındıkları tavır gündeme getirilmekte, ayrıca peygamberlerine karşı bu tutumu sergileyen önceki kavimlerden örnekler verilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزٖيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾
وَقَالُوا قُلُوبُنَا فٖٓي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ وَفٖٓي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا
وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا۬ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ
اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقٖيمُٓوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكٖينَ
﴿٦﴾ اَلَّذٖينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾
اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hâ-mîm.**
2. (Kur'ân), **hem Rahmân hem de Rahim olanın katından indirilmiştir.**
3. **Bilen bir kavim için âyetleri detaylandırılmış Arapça okunan bir kitaptır.**
4. **Müjdeleyici ve uyarıcı olarak... Buna rağmen onların çoğu yüz çevirmiştir; artık duymuyorlar.**
5. **Diyorlar ki: "Kendisine çağırdığınız şeyler hakkında kalplerimiz örtüler içindedir ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Dolayısıyla sen istediğini yap; biz de istediğimizi yapıyoruz."**
6. **De ki: "Ben sadece sizin gibi bir beşerim. İlahınızın tek bir ilâh olduğu bana vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlama dileyin. Ortak koşanların vay haline!"**
7. **"Onlar zekâtı vermezler; ahireti de inkâr ederler."**

8. Şüphesiz ki iman eden ve salih amel işleyenlere bitmek tükenmek bilmeyen bir mükâfat vardır.

Sûrenin başında geçen mukattaa harfleri için Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirine bakılabilir.

Mukattaa harfleriyle başlayan diğer sûrelerde olduğu gibi burada da söz konusu harflerin hemen ardından Kur'ân'dan söz edilmektedir. Ancak burada dikkat çeken husus, Kur'ân'ın Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından indirildiğinin belirtilmesidir. Önceki Mü'min sûresinde ise Kur'ân'ın Aziz/Mutlak güç ve onur sahibi ve Alîm/her şeyi bilen tarafından indirildiği söylenmişti. Orada müşriklere Allah'ın mutlak güç sahibi ve her şeyi bildiği söylenirken, bu bir tehdit içeriyordu. Allah'ın gücü karşısında hiçbir şey yapamazsınız ve O, sizin her yaptığınızdan haberdardır. Ayrıca bu Kur'ân, O'nun ilmine dayalıdır, bu nedenle de Kur'ân'la yarışamazsınız, mesajı veriliyordu. Bu sûrede ise onlara Allah'ın rahmet ve merhametine muhtaçsınız mesajı verilmektedir. Sizin Kur'ân'da anlatılanlara ihtiyacınız vardır, tıpkı hastanın doktora muhtaç olması gibi siz de bu Kur'ân'a muhtaçsınız, denmektedir. Bu kitabın size indirilmesi, Allah'ın size olan merhametinin bir sonucudur. O halde bu kitaptan yüz çevirirseniz kendi kendinize zarar vermiş olursunuz.

3. âyette Kur'ân'ın Arap diliyle ve ayrıntılı bir şekilde indirilmiş olmasının zikredilmesi de Kur'ân'ın ilk muhatapları olan Araplara Allah'ın bir merhameti olduğuna dikkat çekmedir. Âyet, ayrıca ilk muhatapların dışında kalanlara yani Arap olmayanlara bu Kur'ân'ın Arapça olduğu ve başka dile çevrildiğinde o çevirinin Kur'ân'ın kendisi olmadığını hatırlatmaktadır.

Kuşkusuz Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesinin bunun dışında birtakım sebepleri vardır. Çünkü Peygamber de Arap'tır ve her peygambere kendi diliyle vahiy gelir.

Arapların bulundukları coğrafya ve o günkü sosyal yapıları da son dinin onlar arasında yerleşip yayılmasını kolaylaştırıyordu. Çünkü Arapların bulunduğu coğrafya, insan topluluklarının yoğun bir şekilde yaşadıkları bölgelerin merkezi durumundaydı. Sosyal yapı açısından ise onlar güçlü ve merkezî bir yönetime/devlete sahip değillerdi. Güçlü ve merkezî yönetimlerle idare edilen bölgelerde yeni bir inanç, düşünce ve sistemlerin yeşerip yayılma imkânları zayıftır.

Yine Araplarda yerleşip kök salmış bir din ve medeniyet de mevcut değildi. Böylesi bölgelerde yeni din ve medeniyet yerleşik inanç ve medeniyetten etkilenir, safiyetini muhafaza edemez vs.

4. âyette Kur'ân'ın müjdeci ve uyarıcı olarak indirilmesine dikkat çekilmesi de aslında Allah'ın rahmetine bir işarettir. Çünkü insanın eğitilip yönlendirilebilmesi için müjdelemek ve uyarmak vazgeçilmez eğitim unsurlarındandır. Sadece müjdeleme veya sadece uyarma insanın eğitimi için yeterli değildir. Buna rağmen inkâr edenler ne müjdelemesine kulak verdiler ve ne de uyarılarına. Adeta kulaklarını tıkadılar, bunları duymazlıktan geldiler ve onlar üzerinde düşünmediler. Öyle inatçı bir tavır sergilediler ki: **"Kendisine çağırdığınız şeyler hakkında kalplerimiz örtüler içindedir ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Dolayısıyla sen istediğini yap; biz de istediğimizi yapıyoruz"** dediler.

Bu sözleriyle kendilerine söylenenleri dinlemedikleri gibi ileride de dinlemeyeceklerini anlatıyorlar. İnsan için en büyük afet, muhatabını anlama ve değerlendirme ihtiyacı duymamasıdır. Duyup dinlese ve dinledikleri üzerinde samimiyetle düşünüp değerlendirse, buna rağmen Kur'ân'ın anlattığı gerçekleri görmese mazur görülebilir.

"De ki: 'Ben sadece sizin gibi bir beşerim. İlahınızın tek bir ilâh olduğu bana vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlama dileyin. Ortak koşanların vay haline!"

Burada Peygamberden kendisinin de onlar gibi bir beşer olduğunu söylemesinin istenmesi, birkaç şekilde anlaşılabilir. Bunlardan biri, iman etmeleri için Peygamberin bir yaptırım gücünün bulunmadığını; kalplerine hükmedecek bir durumunun söz konusu olmadığını anlatmak içindir. Peygamberin görevi sadece kendisine vahyedileni onlara tebliğ etmektir, bunun ötesinde bir görevi de bulunmamaktadır.

İkincisi, ben de sizin gibi bir beşerim, bana vahiy edileni dinliyor ve anlıyorum. Ben biliyorum ki bu vahiy anlaşılır ve akılla kabul edilebilir bir şeydir. O halde kalplerinizin örtü içerisinde olduğunu ve kulaklarınızda bir ağırlık bulunduğunu söylemeniz sizin için bir mazeret değildir. Bu inatçı tavırlarınızı bırakırsanız siz de benim gibi bu vahyi anlar ve ondan öğüt alırsınız.

Üçüncüsü, ben de sizin gibi bir beşerim, şayet bana bu vahyi tebliğ etme görevi verilmemiş olsaydı, ne diye sizinle uğraşacaktım ki. Sizi kendi halinize bırakırdım.

Aslında bu anlamların hepsini birlikte anlamakta da bir sakınca yoktur. Çünkü bu anlamlar Peygambere, **"Ben sadece sizin gibi bir beşerim"** demesinin istenmesinden anlaşılıyor ve hepsi birbirleriyle çelişmiyorsa bütün bu anlamları, hatta bu anlamlarla çelişmeyen anlaşılabilecek diğer anlamları da katarak âyeti anlamak daha tutarlıdır.

Günümüzde birçok kimse âyeti, *"Ben sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahiy geliyor, o halde ben sizden farklıyım,"* şeklinde yorumlamaktadır ki âyetin bu yoruma hiç mi hiç ihtimali bulunmamaktadır. Çünkü sözün bağlamı, Peygambere vahiy geldiğini ve bu yönüyle onun diğer insanlardan farklılığını anlatmak değildir. Kaldı ki Peygambere vahiy gelmiş olması, beşer olma yönüyle onu diğer insanlardan farklı kılmamaktadır.

Sonuç olarak Peygamber, ben de sizin gibi bir beşerim, kalplerinize nüfuz ederek onları yönlendiremem, bana gelen bu vahyi dinledim ve anladım, ben böyle bir görevle Allah tarafından görevlendirilmemiş olsaydım sizinle uğraşma ihtiyacı duymazdım. O halde siz kendiniz, kendi yararınızı düşünerek ve kendi muhakemenize güvenerek Allah'a yönelin ve O'ndan bağışlama dileyin.

Bütün bu gerçekler, anlama kapasitelerinin çerçevesinde olan delillerle kendilerine anlatıldığı halde kulaklarını tıkayan, akıllarını kullanmayan ve bu nedenle de Allah'a ortak koşma üzerine inatla devam edenlere yazıklar olsun. Ayrıca **"Onlar zekâtı vermezler, ahireti de inkâr ederler."**

Âyet Mekkî olduğundan ve Mekke döneminde zekât farz kılınmadığından burada sözü edilen zekât hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür:

a. Âyetin Mekke'de indirildiğine bakmaksızın onu bildiğimiz zekât anlamındadır diyenler. Taberi'nin tercihi bu yöndedir. (Taberi, XXI, 421).

b. Farz kılanan ve miktarları belirlenmiş olan zekât değil ama fakirlere yapılan malî yardımlar kastedilmektedir. (İbnu Kesir, VII, 164).

c. Burada kastedilen nefislerin temizlenmesidir. Buna göre sanki âyet şöyle demektedir: Kendilerini temizlemek için çaba göstermeyen müşriklere yazıklar olsun! (Maturidî, IV, 365). Bu görüş İbnu Abbas'a da izafe edilmektedir. (Taberi, XXI, 430). Kişinin kendi kendini arındırmaya başlamasının başlangıcı şirkten arınması yani *"Allah'tan başka ilâh olmadığını"* kabul etmesidir. Bu sebeple bazı müfessirler, buradaki zekâtı *"lâ ilâhe illallah"* kelimesiyle tefsir etmişlerdir.

"Şüphesiz iman eden ve salih amel işleyenlere bitmek tükenmek bilmeyen bir mükâfat vardır."

"Bitmek tükenmek bilmeyen" şeklinde çevirdiğimiz "غَيْرُ مَمْنُونٍ" ifadesi, *"minnet olmaksızın"* şeklinde de anlamlandırılmıştır. Buna göre salih amel işleyenlere hak ettiklerinden fazla mükâfat verilecek ve bundan dolayı bir minnet altında bırakılmayacaklardır.

Müşriklerin olumsuz tutumları eleştirildikten sonra iman eden ve güzel davranışlarda bulunanların mükâfatları özet bir şekilde dile getirilmektedir.

قُلْ اَئِنَّكُمْ
لَتَكْفُرُونَ بِالَّذ۪ي خَلَقَ الْاَرْضَ ف۪ي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًاۜ
ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَم۪ينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ ف۪يهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ
ف۪يهَا وَقَدَّرَ ف۪يهَٓا اَقْوَاتَهَا ف۪ٓي اَرْبَعَةِ اَيَّامٍۜ سَوَٓاءً لِلسَّٓائِل۪ينَ
﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ
ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًاۜ قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِع۪ينَ ﴿١١﴾
فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ ف۪ي يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى ف۪ي كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَاۜ وَزَيَّنَّا
السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَاب۪يحَۗ وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْد۪يرُ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِ ﴿١٢﴾

9. De ki: "Yeri iki günde yaratana nankörlük edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir."

10. O, yeryüzünün üzerine sarsılmaz dağlar yerleştirdi ve orada bereket var etti. Yine orada tam dört günde gıdalar takdir etti; arayanların ihtiyaçlarına uygun olarak...

11. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi. Ona ve yere; "İsteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. İkisi de "İsteyerek geldik." dediler.

12. Onları iki günde yedi gök olarak yarattı. Her göğe görevini bildirdi. Biz yakın göğü kandillerle süsledik ve bir koruma altına aldık. İşte bu, mutlak güç sahibi olanın, her şeyi bilenin takdiridir.

11/7; Furkan 25/59), Bu sebeple bazı müfessirler, canlıların gıda ihtiyaçlarının oluşum süreci olan dört evreye yerin oluşumuna dair iki evreyi de katarlar.

Yüce Allah yer ve göğü oluştururken rastgele değil, sistemli bir şekilde oluşturmuş, mesela yerin sarsılmasını engellemek için kazık görevi gören dağları yerleştirmiş ve ileride yeryüzünde yaşayacak canlıların ihtiyaçlarını giderecek şekilde yaratmış, her göğe de görevi bildirilmiştir.

11. âyette **"Sonra duman halinde olan göğe yöneldi,"** ifadesinde geçen *"sonra"* kelimesi 'zaman sıralaması'nı mı yoksa 'beyan sıralaması'nı mı ifade ettiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.

12. âyetin sonunda **"İşte bu, mutlak güç sahibi ve her şeyi bilenin takdiridir"** denilmesi de yer ve göğün yaratılışının rastgele değil, belli bir plan ve programa göre olduğunu, bütün bunların sonsuz bir güç ve bilgiyi gerektirdiğini ve bu güç ve bilgiye de Allah'ın sahip olduğunu anlatır. O halde Allah'a ortak koşanlar, kime ortak koştuklarının farkında mıdırlar? Böyle birine başkaları ortak koşularak O'na denk tutulur mu?

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾
اِذْ جَٓاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْد۪يهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ
قَالُوا لَوْ شَٓاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪
كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَهُمْ هُوَ
اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
ر۪يحًا صَرْصَرًا ف۪ٓي اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذ۪يقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ

فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ
الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

13. Şayet yüz çevirecek olurlarsa de ki: "Âd ve Semûd kavimlerinin başına gelene benzer bir yıldırıma karşı sizi uyarıyorum."

14. Hani peygamberleri önlerinden ve arkalarından gelip: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" dediklerinde onlar şöyle demiştiler: "Rabbimiz dileseydi melekler indirirdi. Bu sebeple biz, sizin, kendisiyle gönderildiğiniz şeyleri inkâr ediyoruz."

15. Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladı ve "Bizden daha güçlü kim var?" dedi. Görmediler mi, onları yaratan Allah, onlardan elbette daha güçlüdür. Onlar, âyetlerimizi inkâr ediyordu.

16. Biz de dünya hayatında onlara aşağılık azabını tattırmak için uğursuz günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı ise kesinlikle daha aşağılatıcıdır ve onlara yardım edilmeyecektir.

17. Semûd kavmine gelince, onlara da doğru yolu gösterdik; fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih ettiler. Bunun üzerine yaptıkları sebebiyle alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarpıverdi.

18. İman eden ve kendilerini koruma altına almış olanları da kurtardık.

Kendilerine sunulan güçlü delillere rağmen hâlâ inkârda ısrar ediyorlarsa Âd ve Semûd kavimlerinin başına gelen onların da başına gelecektir. Çünkü Allah, toplumlara birtakım kanunlar hâkim kılmıştır ve bu kanunlar işlemektedir.

Kavimlerin toplu olarak helak edilmeleri, iman etmelerinden bütünüyle umut kesildiğinde gerçekleşir. Müşrik Araplar arasında küfürde ısrar edenler olmakla birlikte toplumun tamamından hiçbir zaman umut kesilmemiştir. Nitekim şirkten vazgeçip İslâm'a girenler hep olagelmiştir.

"Peygamberlerin, önlerinden ve arkalarından gelmeleri", Allah'ın

birliğini kabul edip sadece O'na kul olmaları için değişik yolları deneme çabalarını ifade eder. Çünkü onlar, insanların mutlu olmaları için ellerinden gelen her çabayı göstermişlerdir. Kuşkusuz peygamberler bu çabalarında meşru yolları deniyorlardı. İnsanlara gerçeği anlatıyor, geçmiş kavimlerden misaller getiriyor, bizzat kendileri rehberlik ediyor ve söylediklerini önce kendileri uyguluyorlardı vs.

Peygamberleri, diğer bütün peygamberlerin kavimlerine söyledikleri gibi onlara: **"Allah'tan başkasına ibadet etmeyin,"** diyordu. Ama onlar şöyle dediler: **"Rabbimiz dileseydi, melekler indirirdi. Bu sebeple biz, getirdiğiniz şeyleri inkâr ediyoruz."** Âd ve Semûd kavimleri de tıpkı Peygamberimiz dönemindeki müşrikler gibi *"şayet Allah bir peygamber gönderecek olsa bizim gibi bir insanı peygamber göndermez, melekleri peygamber gönderirdi"* diyorlardı. Oysa bu gerekçeleri hiçbir delile dayanmıyordu. Hem o ana kadar gönderilmiş olan bütün peygamberler insanlardan seçilmişti hem de insanlara kendilerinden bir peygamber gönderilmesi, onlarla rahat iletişim kurması, onların ihtiyaç duyduklarına ihtiyaç duyması ve hissettiklerini hissetmesi bakımından gerekliydi.

"**Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladı ve: 'Bizden daha güçlü kim var?' dedi. Görmediler mi, onları yaratan Allah, onlardan elbette daha güçlüdür. Onlar, âyetlerimizi inkâr ediyorlardı.**"

Razi, büyüklük taslamanın iki şekilde gerçekleşebileceğini söyler. Bunlardan biri, başkasına aldırmamak ve onları adam yerine koymamaktır. Diğer şekli ise, başkalarına tahakküm etmek ve onlara zulmetmektir. (Razi, XIII, 380). Zamahşeri de büyüklük taslamalarını, yeryüzü halkına yani o bölgede bulunan halka karşı hak etmedikleri halde büyüklük taslamaları ve onları istila etmeleri olarak açıklar. (Zamahşeri, VI, 150). *"Bizden daha güçlü kim var?"* şeklindeki sözleri, bu müfessirlerimizi haklı çıkarmaktadır. Onlardaki bu büyüklük taslama, gerçeği kabul etmeme tavırlarından kaynaklanmakta idi. Bu sebeple âyet, *"Onlar, âyetlerimizi inkâr ediyorlardı,"* cümlesiyle bitmektedir.

Allah'ın âyetleri karşısında büyüklenen ve onları yalanlayanların, kendilerinden zayıf bulduklarına haksızlık etmeleri ve onlara karşı büyüklük taslamaları kaçınılmazdır. Hak, hukuk ve adalet mefhumunun gelişmediği bütün milletler, kendilerinden zayıf milletlere zulmeder, onları adam yerine koymazlar.

İnsanın hükmetme ve galip gelme duygularını ölçüsüz bir şekilde kamçılayan günümüz medeniyetinin egemenleri de bu konularda kendilerinden geri kalmış milletlerin ülkelerini işgal ediyor, onların yeraltı zenginliklerini sö-

mürüyor, kısaca, onlara insan değeri vermiyorlar. Âd kavminden farkları, onlar kadar açık olmamaları ve başkalarına adalet ve özgürlük götürüyoruz propagandasıyla birlikte onlara zulmetmeleridir.

Müşrik Araplar da Müslümanlara karşı aynı duyguları beslemiş, onlara büyüklük taslamışlardır. Zaten Âd kavminin bu yönünün gündeme getirilmesi onlarla benzeşmeleri nedeniyledir.

"Biz de dünya hayatında onlara aşağılık azabını tattırmak için uğursuz günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı ise kesinlikle daha aşağılatıcıdır ve onlara yardım edilmeyecektir."

Onlar dünya hayatında büyüklük taslıyorlardı ama akıbetleri aşağılanmak oldu. Verilen ceza, işledikleri suça uygundu. Kendilerini bu denli güçlü görüyorlardı ama rüzgârla helak edildiler. **"Bizden daha güçlü kim var?"** derken Allah'ın gücünü hesaba katmamışlardı.

"Semûd kavmine gelince, onlara da doğru yolu gösterdik. Fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih ettiler. Bunun üzerine yaptıkları sebebiyle alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarpıverdi."

Allah hiçbir kavmi haksız yere cezalandırmaz. Semûd kavmi de yaptıkları kötülükler nedeniyle cezalandırılmışlardır.

Daha önce de dikkat çektiğimiz gibi bir toplumdan umut kesilmedikçe o toplum cezalandırılmaz. Bir toplumda iyiler, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma görevlerini yerine getirdikleri halde artık toplumda hakkı kabul edecek kimse kalmamışsa bu görevi yerine getirenler uzaklaştırıldıktan sonra o toplum cezalandırılır. Bu sebeple ardından gelen âyette şöyle denmektedir: "**İnanan ve kendilerini koruma altına almış olanları da kurtardık.**" Hz. Salih ve ona iman etmiş olanlar kurtarılmış, diğerleri helak edilmiştir.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ
وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ
كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا
جُلُودُكُمْ وَلَٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾
وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ
الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا
فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

19. O günü hatırla ki Allah'ın düşmanları toplanıp da yığın yığın cehenneme sürülür.

20. Nihayet hesap yerine geldiklerinde kulakları, gözleri ve derileri yaptıklarına dair aleyhlerine tanıklık eder.

21. Derilerine: "Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz?" derler; onlar da: "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu" karşılığını verir. Sizi ilk kez yaratan O'dur ve O'na döndürüleceksiniz.

22. Kulaklarınızın, gözlerinizin de derilerinizin de aleyhinize şahitlik edeceğinden sakınıyor değildiniz doğrusu; ancak yaptığınızın çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.

23. Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti ve hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

24. Dayanabileceklerse şayet, yerleri ateştir! Özür dileyeceklerse; mazeretleri kabul edilenlerden değildir onlar.

Önceki âyetlerde, geçmişte inkâr edenlerin dünya hayatında uğradıkları cezalardan söz edilmiş ve müşriklerin bunlardan ibret almaları istenmişti. Bu âyetlerde ise ahirette inkâr edenlerin tamamının başlarına geleceklerden söz

edilmektedir. Böylece Kur'ân'ın indiği dönemdeki müşrikler, inkârlarında devam ettikleri takdirde hem dünya hayatında hem de ahirette başlarına gelecekler hatırlatılarak henüz vakit varken uyarılmaktadır.

İnsanların hesaba çekilecekleri gün dünya hayatında işledikleri suçlar ne denli gizli yapılmışsa yapılsın hepsi bir bir ortaya çıkacaktır. Çünkü kişinin kulakları, gözleri ve derisi aleyhine şahitlik edecektir. Nihayet Allah düşmanları ateşe doğru sürülecek ve ateşin başına geldiklerinde ise kendi kendileriyle kavgaları başlayacaktır: "**Derilerine: 'Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz' diyecekler, onlar da: 'Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu,' karşılığını verecekler.**" Ne hazin bir sahne... Hiç beklemiyorlardı, kulakları, gözleri ve derileri, aleyhlerine şahitlik ediyor! İşledikleri suçları gizleyebileceklerini sanıyorlardı. Hatta Allah huzuruna çıkıp hesap vereceklerini kabul etmiyorlardı. **"Sizi ilk kez yaratan O'dur ve O'na döndürüleceksiniz."**

Biraz düşünselerdi ilk kez onları yaratan Allah'ın onları ikinci kez yaratmaya da kadir olduğunu hatta ikinci kez yaratmanın daha kolay olduğunu anlayacaklardı. Onları hüsrana uğratan, Allah'ın kudretini takdir etmemeleridir. Onlar sanıyorlardı ki Allah onları ikinci kez yaratmayacak ve yaratsa bile suçlarını gizleyebileceklerdi.

Ateşin başına getirilmişlerdir. Mazeret beyan edecek ve özür dileyecekler. Geri gönderilip yeniden denenmelerini isteyecekler ama istekleri geri çevrilecektir. Onlar için cehennem kesinleşmiştir. Ateşe dayanabileceklerse dayansınlar!

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾
فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ

الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ
فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

25. Yanlarına onlardan ayrılmayan arkadaşlar musallat ederiz de bunlar önlerinde ve arkalarında ne varsa yaptıkları her türlü işi onlara süslü gösterir. Böylece cinlerden ve insanlardan geçmiş toplumların hak ettikleri ceza onlara da uygulanır. Onların hepsi hüsrana uğramışlardır.

26. İnkâr edenler dediler ki: "Şu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın ki onu bastırasınız."

27. İnkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.

28. Allah düşmanlarının cezası işte budur, ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı bunun bir karşılığı olarak orada ebedi kalacaklardır.

29. İnkâr edenler derler ki: "Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster ki onları ayaklarımız altına alalım da alçaklardan olsunlar."

25. âyette *'onlardan ayrılmayan arkadaşlar'*la şeytanların kastedildiği müfessirler tarafından belirtilmektedir. Benzeri bir âyet Zuhruf sûresinde geçmektedir. O âyette Rahmân'ın zikrini yani Kur'ân'ı görmezlikten gelene bir şeytanın musallat edileceği belirtilmektedir. (Zuhruf 43/36). Bununla birlikte insanlardan da şeytanlık yapanlar vardır. O halde âyetten cin ve ins şeytanları kastedilmektedir. Şeytanların onlara musallat olmaları, onların bunu gerektirecek davranışları benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu durum, Zuhruf sûresindeki âyette açıkça anlatılmaktadır. Çünkü o âyette, Kur'ân'ı görmezlikten gelmeleri nedeniyle bu duruma maruz kaldıkları ifade edilmektedir.

İşte bu şeytanlar işledikleri kötülükleri onlara süslü gösterirler. İşledikleri bu kötülüklerden dolayı cezalandırılmayacaklarını onlara fısıldarlar. Bunun sonucunda o kimseler, kendilerinden önceki münkirlerin durumuna düşerler ve öncekilerin başlarına gelen ceza ile cezalandırılırlar. Çünkü Allah, toplumlara da yasalar koymuştur, bu yasalar her daim işlerliktedir.

Müslümanlar belli bir dönemden sonra bu yasaları inceleyip tespit edeceklerine ve buna göre tedbir alacaklarına işleri Allah'a havale etmeyi daha bir dindarlık olarak algılamaya başlamışlardır. Elbette Allah'ın izni olmadan bir şey olmaz; ama Allah adildir ve her yaptığını koyduğu kurallar çerçevesinde yapar. Kimseyi ne kayırır ne de kimseye haksızlık yapar.

Sonraki âyetlerden de şeytanların onlara musallat olmalarının, yaptıkları sebebiyle olduğu anlaşılmaktadır.

"İnkâr edenler dediler ki: 'Şu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın ki onu bastırasınız."

Yukarıdaki âyetlerde inkâr edenlerin Kur'ân'dan yüz çevirişlerinden söz edilmişti. Burada ise başkalarının Kur'ân'ı dinlemelerine engel oluşlarından söz edilmektedir. Bazı münkirler, kendileri inkâr eder fakat başkasına karışmazlar. Ama bir kısmı da inkâr etmekle yetinmeyip başkalarının inanmasına engel olmak için var güçleriyle mücadele verirler.

Peygamber, kendisine gelen Kur'ân vahiylerini insanların kalabalık oldukları yerlerde ve genellikle daha çok orada yoğunlaştıkları için Ka'be yakınında yüksek sesle insanlara tebliğ ediyordu. Kur'ân söz güzelliği ve tutarlı anlatımıyla onların ilgisini çekiyor ve kimi bunun etkisinde kalarak iman ediyordu. Sözü edilen bu münkirler bunun önüne geçmek için Kur'ân vahiyleri yüksek sesle tebliğ edildiğinde etkisini kırmak için bağırıp çağırıyor, alkış tutuyor, ıslık çalıyor böylece sözlerinin anlaşılmasını engellemeye çalışıyorlardı. Bununla da kalmıyor, gelen vahiyleri iftiralarla karalamaya çalışıyorlardı.

Onların bu yaptıkları, günümüzde bazı düşüncelerin ifade edilmesini yasaklayan yahut iftira kampanyalarıyla bu düşünceleri karalamaya çalışanların yaptıklarına benzemektedir. Gerçeklere karşı çıkanların her devirde metotları aynıdır.

"İnkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız."

İnkâr edenlere, onlardan ayrılmayan şeytanların musallat olması da cezalandırılmaları da hep onların yaptıkları nedeniyledir. Onların akrabalarına

rı cehennem azabından kurtarmaz. Çünkü iman olmadıkça bu gibi iyi ameller boşa gider.

"Allah düşmanlarının cezası işte budur, ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı bunun bir karşılığı olarak orada ebedi kalacaklardır."

Ateş olan cehenneme girmekle cezalandırılmaları, dünya hayatında işlediklerinin bir sonucudur. Kuşkusuz işlenebilecek kötülüklerin başında Allah'a düşmanlık gelmektedir. Onlar, bu kötülüğü de işlemişlerdir.

"İnkâr edenler derler ki: 'Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster ki onları ayaklarımız altına alalım da alçaklardan olsunlar."

Böyle diyecekler ama artık iş işten geçmiştir. Ancak böyle diyeceklerinin şimdiden belirtilmesi, henüz vakit geçmemişken aralarında bundan ibret alacakların bulunabileceği ihtimaline karşıdır.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ
عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا
بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ اَوْلِيَٓاؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِٓي اَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾
وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَٓا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ
اِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ
اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ

وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُواۚ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا
اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظ۪يمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٦﴾

30. **Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır deyip sonra doğru yolu izleyenlere melekler, "Korkmayın ve üzülmeyin; size vaat edilen cennetle şimdi sevinin!" diye inerler.**
31. **"Biz, hem dünya hayatında hem de ahirette dostlarınızız. Canınız ne isterse, istediğiniz her şey orada sizin için vardır."**
32. **"Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'ın size bir ikramıdır bu."**
33. **Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve ben Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel söz söyleyen var mıdır?**
34. **İyilikle kötülük asla bir olmaz. Sen** (kötülüğü) **en güzel olanla sav. Bu takdirde aranızda düşmanlık bulunan kimse sanki candan bir dost oluverir.**
35. **Doğrusu buna, sabredenlerden başkası ulaşamaz; ve yine buna, büyük bir paya sahip olanlardan başkası ulaşamaz.**
36. **Şeytandan bir dürtü sana gelecek olursa şayet, hemen Allah'a sığın; çünkü O, işitendir, bilendir.**

Kur'ân üslubuna karşılıklı anlatım hâkimdir. İnkâr edenlerden söz edildikten sonra iman edenlerden söz edilir. Eğer inkâr edenlerin cezalandırılmalarından söz edilmişse ardından iman edenlerin mükâfatlandırılmalarından söz edilir vs.

İnkâr edenlerin uğrayacakları ceza anlatıldıktan sonra Kur'ân'ın genel anlatım üslubuna uyularak burada iman edenlerin mükâfatı anlatılmaktadır.

İman eden ve hayatlarını imanları doğrultusunda devam ettirip Allah'ın emirlerini yerine getiren ve sakındırdıklarından uzak duranları melekler müjdelerler: **"Korkmayın ve üzülmeyin; size vaat edilen cennetle şimdi sevinin!"** derler.

Söz konusu müjdelemenin ölüm sırasında mı, insanlar diriltilip kabirlerinden çıkarıldıklarında mı veya kabirlerde oldukları sırada mı olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Şu bir gerçektir ki, nasıl şeytan insanlara hayatları boyunca kötülüğü telkin ediyorsa melek de insana iyiliği telkin eder. (Geniş bilgi için bk. Sıddîk Hasan Han, VI, 165). Meleklerin bu telkini, şeytanın vesvesesini dengeler mahiyettedir. O halde söz konusu edilen hususları hayat boyunca iman edenlere telkin ederler. Kuşkusuz hayat boyunca bunu telkin etmeleri, sözü edilen dönemlerde bunları açıkça söylemelerine engel değildir. Meleklerin: **"Biz, hem dünya hayatında hem de ahirette dostlarınızız. Canınız ne isterse, istediğiniz her şey orada sizin için vardır. Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'ın size bir ikramıdır bu"** demeleri de söz konusu telkinin sürekliliğini anlatır. Yaratılış kıssasında meleklerin insana secde etmeleri de meleklerin insanların dostu, şeytanın ise onların düşmanı olduğuna delalet eder.

"Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve ben Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel söz söyleyen var mıdır?"

Âyet, birbirine bağlı üç hususu dile getirmektedir:

a. Allah'a davet, yani tevhit ve Allah'ın emir ve yasaklarını her türlü emir ve yasağın üstünde, yine Allah sevgisi ve korkusunu her türlü sevgi ve korkunun üstünde tutmaktır.

b. Salih amel Allah'ın emir ve yasaklarını içine sindirmiş, onların doğruluğuna ve üstünlüğüne inanmış olan kimsenin bunu hayatının pratiğinde de uygulamasıdır.

c. Samimiyet, yani dini Allah'a halis kılmaktır.

Müfessirlerin önemli bir kısmına göre burada Peygamber (s.a.v.) övülmektedir. Çünkü bu hususları mükemmel bir şekilde birleştiren odur. Ancak öncelikle Peygamber kastediliyor olsa da bu konularda onu izleyenleri kapsadığını söylemeye bir engel yoktur.

"İyilikle kötülük asla bir olmaz. Sen (kötülüğü) **en güzel olanla sav. Bu takdirde aranızda düşmanlık bulunan kimse sanki candan bir dost oluverir."**

Âyetin Mekke'de Müslümanlara baskıların yoğunlaştığı, her türlü haksızlık ve zulümlere maruz kaldıkları bir dönemde indirildiğini hatırlatalım. Böylesi ortamlarda zulme maruz kalanlarda intikam duyguları gelişir. Kendilerine zulmedenlere yaptıklarının on katıyla karşılık vermek isterler. İşte böyle bir ortamda Peygamberin şahsında bütün Müslümanlara seslenilmektedir: **"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen** (kötülüğü) **en güzel olanla sav."**

Peygamberin insanları hakka ve Allah'ın hoşnut olacağı davranışlara çağırması, müşriklerin eziyetlerine sabretmesi, iyiliktir. İnkâr edenlerin hakkı inkâr etmeleri sûrenin başında geçen *"Kendisine çağırdığınız konusunda kalplerimiz örtü içindedir ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır."* (Âyet, 5) şeklindeki sözleri ise kötülüktür. O halde burada iyilik ve kötülük örnekleri verilmektedir. Öte yandan bu hususlardan hareketle genel bir kural ortaya konmaktadır:

Kişi, kendisine karşı sergilenen kötülüklere karşı kötülükle karşılık verebilir, bağışlayıcı olabilir veya kötülük yapanı bağışladığı gibi ona iyilik yapmaya devam da edebilir. İşte burada üçüncü şık tavsiye edilmektedir. Böyle davranıldığı takdirde kötülük yapan taraf bile bundan etkilenebilir ve dost olmasına kapı açılmış olur. O kötülük yapan kişinin yaptığından pişman olmasına ve utanmasına neden olabilir.

Ne var ki herkes böyle davranamaz. **"Doğrusu buna, sabredenlerden başkası ulaşamaz; ve yine buna, büyük bir paya sahip olanlardan başkası ulaşamaz."**

"Şeytandan bir dürtü sana gelecek olursa şayet, hemen Allah'a sığın; çünkü O, işitendir, bilendir."

Önceki âyette kötülüğün en güzel olanla savulması istenmişti. Çünkü bu, toplum bireylerini birbirlerine yaklaştırır ve aralarındaki dostluğu arttırır. İnananların bu şekilde davranmaları, şeytanın en hoşlanmadığı davranışlardandır. Bu sebeple kötülüğe maruz kalmış kimsenin intikam duygularını kışkırtır. Fırsat kollayıp o kişiye daha büyük zarar vermesini telkin eder. Karşılık vermediği takdirde kendisine korkak, beceriksiz vs. gibi şeyler söyleneceğini fısıldar. İşte âyet, böylesi durumlarda kişiden Allah'a sığınmasını istemekte ve işin aslının Allah tarafından bilindiğini hatırlatmaktadır.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ
الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ

يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ
وَرَبَتْ اِنَّ الَّذِي اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

37. Gece ve gündüz, güneş ve ay, O'nun âyetlerindendir. Eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız ne güneşe secde edin ne de aya; sadece onları yaratan Allah'a secde edin.

38. Şayet büyüklük taslarlarsa bilesin ki Rabbinin yanında bulunanlar, hiç usanmadan gece-gündüz O'nu tesbih etmektedir.

39. O'nun âyetlerinden biri de şudur: Yeryüzünü görürsün ki hareketsiz bir şekilde sakin sakin durmaktadır. Üzerine su indirdiğimizde ise depreşir ve kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, gücü her şeye yetendir.

Gece ile gündüz, güneşle ay Allah'ın kudret ve birliğine delâlet eden yarattıklarındandır. Gece ile gündüzün belli bir sistem içerisinde birbirlerini takip etmeleri, aynı şekilde güneşle ayın belli bir sistemle hareket etmeleri, onları yaratan ve belli ölçüler içerisinde hareket ettirenin kudretinin yüceliğine ve bunların tek elden yürütüldüğüne yani Allah'ın birliğine dair herkesin her yerde müşahede ettiği delillerdendir.

Kur'ân'ın ilk muhatapları arasında güneş ve aya tapanlar var mıydı ki güneş ve aya secde etmemeleri istenmektedir? Araplar arasında bu iki varlığa tapanların bulunduğuna dair deliller mevcuttur. Ama güneşe ve aya tapanların olduğunu bilmeleri bile böyle bir ayetin indirilmesi için yeterlidir.

Hz. İbrahim döneminde güneş, ay, yıldız gibi göksel varlıklara tapınıldığını biliyoruz. Arap yarımadasının güneyindeki Yemen, ona komşu olan Mısır, Şam ve Irak bölgelerinde bu varlıklara ibadet etmek eski zamanlarda yaygındı. Yine aktarılan rivayetlerden Peygamber döneminde Abduşşems (güneşin kulu) adını taşıyan kimselerin varlığı bilinmektedir. Bunun söz konusu inançlarıyla ilişkili olması gerekir. (Derveze, III, 310). Ayrıca güneşle ilişkisi olduğuna inanılan birçok tanrı veya put adı kullanılmaktaydı. Bunlardan, Kur'ân'da Menât'la birlikte anılan Lât ve Uzzâ, güneşi temsil eden birer tanrıça sayılıyordu. Özellikle Güney Arabistan kültüründe önemli yeri olan ay tanrısı-

na Ved (Vüd, Ed) adı verilirdi. Semûd ve Lihyan gibi Kuzey Arabistan kitabelerinde de Ved adına rastlanmakta, keza Kur'ân'da Câhiliye tanrıları arasında Ved ismi de geçmektedir. Abdüved (Ved'in kulu), Abdüşşems (güneşin kulu) gibi erkek isimlerinin kullanılması, aya ve güneşe tapınmanın Kuzey Arabistan ve Hicaz'da da yaygın olduğunu gösteren başka kanıtlardır. (Kur'ân Yolu, IV, 613).

Âyette "**Allah'a kulluk etmek istiyorsanız ne güneşe secde edin ne de aya; sadece onları yaratan Allah'a secde edin**" ifadesinden bu gök cisimlerini kendileriyle Allah arasında aracı varlıklar olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Aslında onlar da bu varlıkların Allah tarafından yaratıldığını kabul ediyor fakat yüce varlıklar oldukları için Allah'la kendi aralarında aracılık yapacaklarına inanıyor ve bundan dolayı bu varlıklara secde ediyorlardı. Bu varlıklar yoluyla aslında Allah'a secde ettiklerini ileri sürüyorlardı. Bu sebeple onlara gerçekten Allah'a tapıyorsanız, bu aracılara ne diye ihtiyaç duyuyorsunuz, doğrudan doğruya Allah'a kulluk edin; O'na secde edin, denilmektedir.

Bu gök varlıklarına tapanlar ve diğer müşriklerin ileri gelenleri büyüklük taslayıp Allah'a secde etmeye yanaşmazlarsa, bunun Allah'a bir zararı olmaz ve Allah onların bu yaptıklarına aldırmaz. Çünkü Allah'ın yanında bulunan melekler gece gündüz Allah'a ibadet etmektedir ve bu melekler onlardan çok daha hayırlıdır.

"O'nun âyetlerinden biri de şudur: Yeryüzünü görürsün hareketsiz sakin durmaktadır. Üzerine su indirdiğimizde depreşir ve kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O gücü her şeye yetendir."

Gök varlıklarından deliller getirildikten sonra şimdi de yerde bulunanlardan Allah'ın kudret ve birliğine, bir de ölümden sonra diriltmeye kadir olduğuna dair deliller zikredilmektedir. Yeryüzünü görürsün kupkurudur, ne ot vardır ne de ekin, yeşilliklerin tamamı kurumuştur. Fakat yağmurun yağmasıyla birlikte yer depreşmekte, bir müddet sonra her taraf yeşilliklere bürünmektedir. Cansız olan yer artık canlanmıştır. Ölmüş olan bu yeşilliğe can veren Allah, ölmüş olan insanları da diriltmeye elbette kadirdir.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ
خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ
عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ
مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ
مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ
جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ءَاعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ
قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ
بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

40. Âyetlerimiz konusunda sapanlar bize gizli kalmazlar. Kıyamet gününde ateşe atılan mı daha hayırlıdır yoksa güven içerisinde gelen mi? Dilediğinizi yapın, O, kuşkusuz yaptığınızı görmektedir.

41. Kendilerine Kur'ân geldiğinde onu inkâr edenler (hak ettiklerini bulurlar), **şu bir hakikattir ki Kur'ân, şerefli bir kitaptır.**

42. Batıl ona önünden de yaklaşamaz arkasından da. O, hikmet sahibi olan, övülen tarafından indirilmiştir.

43. Sana söylenenler, senden önceki peygamberlere söylenenlerden başkası değildir. Şüphesiz ki Rabbin, hem bağışlama hem de acı azap sahibidir.

44. Biz onu Arapça dışındaki bir dilde bir Kur'ân yapsaydık, "Âyetleri anlayacağımız şekilde açıklansaydı ya" diyeceklerdi. "Arap olan birine Arapça dışında bir dil öyle mi?" De ki: "O, iman edenlere bir hidayet ve bir şifadır." İman etmeyenlere gelince, onların kulaklarında bir sağırlık vardır. Gözleri de Kur'ân'ı görmez. Sanki onlara uzak bir yerden seslenilir.

Yüce Allah, Kur'ân âyetlerini yalanlayanları, onlar hakkında ileri-geri konuşanları, insanlar tarafından duyulmalarını engelleyenleri, haklarında birtakım şeyler uyduranları, kısacası gerçekten sapanları tehdit ediyor; yaptıklarından habersiz olmadığını onlara hatırlatıyor. **"Dilediğinizi yapın, O, kuşkusuz yaptığınızı görmektedir."** Allah'ın âyetleri konusunda bu tavırları takınanlar, cehenneme atılırken bunlara inananlar güven içerisinde olacaklardır. Oysa inkâr ettikleri o Kur'ân şerefli bir kitaptır. **"Batıl ona önünden de yaklaşamaz arkasından da. O, hikmet sahibi olan, övülen tarafından indirilmiştir."**

Kur'ân'ın şerefli bir kitap oluşunun bir açılımı olan *'ona ne önünden ne arkasından batılın yaklaşamayacağı'* ifadesi değişik şekillerde anlaşılmıştır:

Onu kimse ne eksiltebilir ne de ona bir ilavede bulunabilir.

Ne kendisinden önce indirilmiş olan kitaplar onu yalanlarlar ne de ondan sonra onu iptal edecekler.

Hiçbir şekilde değiştirme yahut çelişki ona bulaşmaz.

Geçmişe dair verdiği bilgiler sonradan çürütülmeyecek, geleceğe dair verdiği haberler de olduğu gibi çıkacaktır.

Aslında sıraladığımız ve bu konuda ileri sürülen diğer görüşlerin ortak noktası, Kur'ân'ın tebdil ve tahrife uğramayacağıdır. Anlattıklarının adil ve gerçek olduğudur. Bu da bir kitap için yeterli bir şereftir.

Kur'ân'ın bu yönüne işaret edildikten sonra, hitap Peygambere yöneltilmekte ve şu sözlerle Peygamber teselli edilmektedir: **"Sana söylenenler, senden önceki peygamberlere söylenenlerden başkası değildir. Şüphesiz ki Rabbin, hem bağışlama hem de acı azap sahibidir."** Ey Peygamber, senden önceki peygamberleri de ümmetleri yalanladı, getirdikleri apaçık delilleri görmezlikten geldiler, onlara karşı çıktılar. Önceki peygamberler buna sabretti ve hak yolda yollarına devam ettiler. Sen de sabredecek ve Allah'ın vahyini tebliğ etmeye devam edeceksin.

Bir görüşe göre ise âyet, inkârcıların peygamberlerine söylediklerini anlatmıyor, bilakis Peygambere indirilen vahyin, önceki peygamberlere indirilen vahyin aynı olduğunu ve dinlerin birliğini anlatıyor.

"Biz onu Arapça dışındaki bir dilde bir Kur'ân yapsaydık, "Âyetleri anlayacağımız şekilde açıklansaydı ya" diyeceklerdi. "Arap olan birine Arapça dışında bir dil öyle mi?" De ki: "O, iman edenlere bir hidayet ve bir şifadır." İman etmeyenlere gelince, onların kulaklarında bir sağırlık vardır. Gözleri de Kur'ân'ı görmez. Sanki onlara uzak bir yerden seslenilir."

Âyet, inkâr edenlerin inkârda diretmek için her bahaneye başvurmaktan geri kalmadıklarını anlatmaktadır. Müşrik Araplar, Peygamberden inanmak için sürekli olağanüstülükler ve esrarengiz şeyler istiyorlardı. Âyetin anlatımından, Arapça olmayan bir kitap getirmesini Peygamberden istedikleri anlaşılmaktadır. Yani Peygamber, durup dururken mesela Yunanca, Hintçe veya Farsça bir kitabı onlara okuyacak olsa bunu daha esrarengiz ve Peygamberin peygamberliğine güçlü bir delil olacağını söylüyorlardı. Aslında bu da inkârda ısrar için bir bahaneden başka bir şey değildi. Eğer söyledikleri gibi indirilmiş olsaydı, o zaman da, *"biz bu Kur'ân'ı anlamıyoruz, bize Arapça açıklansa ya, Arap bir peygambere başka dilde bir kitap, olur mu?"* diyeceklerdi.

İman etmek, samimiyetle iman etmeyi istemeyi gerektirir. İmana talip olanlara Kur'ân doğru yolu gösterir, kalplerindeki hastalıklara şifa olur. İman etmeyenlere gelince onların iman etmeye istekleri yoktur. Peygamberin peygamberliğine ve Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiğine dair inkârları, delil eksikliğinden kaynaklanmıyor. Onlar, bu Kur'ân'ı duymak ve önlerine serilmiş delilleri görmek istemiyorlar. Kur'ân bir tarafta onlar başka taraftadırlar.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فٖيهِ
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ
لَفٖي شَكٍّ مِنْهُ مُرٖيبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ
وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبٖيدِ ﴿٤٦﴾
اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ
اَيْنَ شُرَكَاۤئٖي قَالُوا اٰذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهٖيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحٖيصٍ ﴿٤٨﴾

45. Musa'ya kitap vermiştik de onlar onda da ihtilafa düşmüştüler. Eğer Rabbinin önceden verilen bir kararı olmasaydı aralarında kesinlikle hüküm verilirdi. Doğrusu onlar, onun hakkında şüphe içerisindedirler.

46. Her kim salih amel işlerse kendi yararına işlemiş olur; kim de kötülük yaparsa kendi aleyhine yapmış olur. Rabbin kullarına zulmedecek değildir.

47. Kıyametin ne zaman kopacağı O'na havale edilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve tomurcuğundan çıkmaz, hiçbir kadın hamile kalmaz ve çocuğunu doğurmaz. Onlara: "Benim ortaklarım nerede?" diye seslenileceği gün, "Sana şunu arz ederiz ki bizden onların varlığına şahit olacak tek kişi yoktur!" derler.

48. Daha öncesinde taptıkları onlardan uzaklaşmıştır artık. Kaçacak bir yerlerinin olmadığını da anlamışlardır.

Peygamberi teselliye devam edilmektedir: Musa'ya da kitap verilmiş ve onun da kavminden bir kısmı bu kitaba inanmış, bir kısmı da inkâr etmişti. Musa sabretti, ey peygamber sen de sabret. Senin de kavminden bir kısmı Kur'ân'a inanıyor, bir kısmı inkâr ediyor. İnkâr edenlerin aşırı gittikleri doğru ama Allah, toplumlar için kurallar koymuştur. Bu kurallara göre hareket edilir. Değilse inkâr edenler helak edilecekti. Ey peygamber, senin kavminden inkâr edenler, Kur'ân'a şüphe ile bakıyorlar. Şüpheleri herhangi bir delile dayanmıyor, bunu da biliyoruz ama cezalandırma işi kurallara bağlanmıştır. Sen onların inkâr etmelerini kendine sıkıntı etme. "**Her kim salih amel işlerse kendi yararına işlemiş olur; kim de kötülük yaparsa kendi aleyhine yapmış olur. Rabbin kullarına zulmedecek değildir.**" Onlar iman etmiyor diye Rabbin seni sorumlu tutacak değildir. Herkesin ameli kendinedir. Rabbin, birinin suçunu bir başkasına yükleyerek kullarına zulmedecek değildir.

"Kıyametin ne zaman kopacağı O'na havale edilir..."

Ey Peygamber, onların cezalandırılmaları ahirete kalacak olursa kıyametin ne zaman kopacağını, dolayısıyla bu münkirlerin ne zaman cezalandırılacağını merak ediyorsundur ama onun bilgisi Allah'a havale edilmiştir. Şunu kesinlikle bil ki, "**O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve tomurcuğundan çıkmaz ve hiçbir kadın hamile kalmaz ve çocuğunu doğurmaz.**" Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi de O'nun katındadır. O gün mutlaka gelecek ve ortak koşanlara: **"Benim ortaklarım nerede?"** diye seslenilecektir. Ortak koştukları onlardan uzaklaşıp gitmişlerdir. Orada gerçekler apaçık ortaya çıkmış ve kendileri de Allah'a ortak koşmanın yanlışlığını anlamışlardır. Artık aramızda hiç kimse sana ortakların olacağına inanmamaktadır anlamında**: "Sana**

şunu arzederiz ki bizden onların varlığına şahit olacak tek kişi yoktur!" derler.

O Allah'a ortak koştuklarının ihtiyaç anında kendilerine yardım edeceklerine inanıyorlardı. Artık onlara yardım edecek kimsenin olmayacağını görmüş ve **"Kaçacak bir yerlerinin olmadığını da anlamışlardır."**

Peygambere yapılan bu hitaplar, aynı zamanda bütün iman edenleredir. Onlar da kıyametin ne zaman kopacağını merak ediyorlarsa, O'nun bilgisini Allah'a havale etsinler ve iman ettikleri için onlara zulmedenler varsa, o zulmedenlerin bir gün gelip bunun hesabını vereceklerini bilsinler.

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَٓاءِ الْخَيْرِۘ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُ۫سٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ
مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لٖيۙ وَمَٓا اَظُنُّ السَّاعَةَ قَٓائِمَةًۙ وَلَئِنْ
رُجِعْتُ اِلٰى رَبّٖٓي اِنَّ لٖي عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰىۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذٖينَ
كَفَرُوا بِمَا عَمِلُواۘ وَلَنُذٖيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلٖيظٍ ﴿٥٠﴾
وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖۚ وَاِذَا مَسَّهُ
الشَّرُّ فَذُو دُعَٓاءٍ عَرٖيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فٖي شِقَاقٍ بَعٖيدٍ
﴿٥٢﴾ سَنُرٖيهِمْ اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفٖٓي اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ
لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّۜ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدٌ
﴿٥٣﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ فٖي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓاءِ رَبِّهِمْۜ اَلَٓا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحٖيطٌ ﴿٥٤﴾

49. İnsan iyi şeyler istemekten bıkmaz. Ve şayet kendisine bir kötülük dokunursa bu sefer da ümitsizliğe düşer.

50. Kendisine bir zarar dokunduktan sonra ona bir rahmet tattıracak olsak kesinlikle şöyle der: "Bu benim hakkımdır. Kıyametin kopacağını sanmıyorum ve şayet Rabbime döndürülsem bile, benim için O'nun yanında bir iyilik vardır." Fakat o küfre saplanmış olanlara yaptıklarını elbette haber vereceğiz ve mutlaka onlara ağır bir azabı tattıracağız.

51. İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir gider; ama kendisine bir sıkıntı dokunduğunda uzun uzun yalvarır durur.

52. De ki: "Ne dersiniz, bu Kur'ân Allah katından ise ve sonra da siz onu inkâr ediyorsanız, böyle derin bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir?"

53. Pek yakında onlara âyetlerimizi hem çevrelerinde hem de kendilerinde göstereceğiz. Ta ki onun gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?

54. İyi bilin ki onlar, Rableriyle karşılaşma konusunda şüphe içerisindeler, yine iyi bilin ki O, her şeyi kuşatmıştır.

Dini bir eğitimden geçmemiş ve yüksek ideallerden yoksun insanın yapısı anlatılmaktadır. Böyle bir insanın hayattaki ideali zengin olmak, itibarlı bir makama yükselmek, kısacası dünyevi menfaatlerdir. Bunlardan ne kadarını elde ederse daha fazlasını ister. Gözleri sadece bu gibi şeyleri görür ve sadece bunlara göz diker. Böylesi kimseler bir sıkıntıya maruz kaldıkları takdirde ise umutlarını yitirir, ümitsizliğe düşerler. Tekrar bir nimete kavuştukları takdirde ise bunu kendilerinin hak ettiklerini ve sadece kendi çabalarıyla onu elde ettiklerini söylerler. Kıyamet ve hesap vermek bunların gündemlerinde yoktur. Onlara bunu hatırlatan olursa pek inanmazlar ama böyle bir şey olsa da, bu dünya hayatında olduğu gibi Allah'ın kendilerini kollayacağını sanırlar. İşte Allah böyleleri için şöyle buyuruyor: **"Fakat o küfre saplanmış olanlara yaptıklarını elbette haber vereceğiz ve mutlaka onlara ağır bir azabı tattıracağız."**

Yine onların karakterlerine dair şöyle denilmektedir: "**İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir gider. Ama kendisine bir sıkıntı dokunduğunda ise uzun uzun yalvarır durur."** İşleri yolunda gittiğinde Allah'tan yüz çevi-

rir, emir ve yasaklarını kale almazlar. Başları belaya girdiğinde ise Allah'a yalvarır dururlar.

İnsanların genelinde benzeri tavırlar vardır. Ama kişinin inancı ile bu tavırlar arasında paralellik vardır. Allah'a inanç kuvvetlendikçe bu tavırlardaki aşırılık zayıflar veya tamamen ortadan kalkar. Zayıfladıkça da aksi olur.

"De ki: 'Ne dersiniz, bu Kur'ân Allah katından ise ve sonra da siz onu inkâr ediyorsanız, böyle derin bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir?"

Âyet, inkâr edenleri düşünmeye sevk etme amacını taşımaktadır. Sizler kulaklarınızı bu Kur'ân'a tıkıyor, onu dinlemiyor ve âyetleri üzerinde düşünmüyorsunuz. Ya Kur'ân gerçekten Allah katından ise haliniz nice olur? Akıllı kişi, bunu hesaba katar ve bu Kur'ân üzerinde düşünür.

"Pek yakında onlara âyetlerimizi hem çevrelerinde hem de kendilerinde göstereceğiz. Ta ki onun gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?"

"Çevrelerinde" diye tercüme ettiğimiz *"Âfâk"* kelimesiyle ve *"kendilerinde"* diye tercüme ettiğimiz *"enfüsihim"* kelimeleriyle ne kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ayrıca onlara gösterilecek *"âyetler"* o anda mevcut deliller midir, yoksa ileride ortaya çıkacak deliller midir? Bu konuda da *Âfâk* ve *enfüsihim* kelimeleriyle ne kastedildiği konusunda ileri sürülen görüşler doğrultusunda farklı değerlendirmeler yapılmıştır.

Bazılarına göre *âfâk* kelimesiyle Mekke çevresi kastedilmektedir. Buna göre ileride İslâm'ın sınırlarının genişleyeceği haber verilmektedir. İslâm kısa bir süre içerisinde doğuda ve batıda büyük fetihler gerçekleştirmiştir. Önce Bedir savaşında müşrikler büyük bir yenilgiye uğratılmış, ardından gelen savaşlarla İslâm, her gün daha da güç kazanmıştır. Çevre kabileler ve devletler fethedilmiş ve sadece fethedilmekle de kalmamış buraların halkları büyük çoğunluğuyla İslâm'ı kabul etmiştir. *"Enfüsihim"* kelimesiyle de Müslümanların Mekke'yi ileride fethedecekleri kastedilmektedir. Kısacası âyet, geleceğe dair Kur'ân'ın verdiği haberlerle ilgili bir mucizedir. Taberi'nin de tercih ettiği bu görüş müfessirlerin çoğunluğunun tercihidir. (Taberi, XXI, 483).

Bu görüşe göre sözü edilen deliller âyetin inişinden itibaren zamanla ortaya çıkacaktır.

Diğer bir kısım müfessire göre *âfâk* ile göklerle yeryüzünün birtakım olayları kastedilmektedir. Güneş, ay, yıldızlar, rüzgâr, gece, gündüz vs.

Bu görüşe itiraz edenler, zaten bunların gözler önünde olan şeyler olduk-

larını oysa âyette ileride âyetlerin/delillerin kendilerine gösterileceğini söylerken, bu görüşü savunanlar ise bunlardaki birtakım sır ve hikmetlerin ileride ortaya çıkacağını söylemektedir.

Diğer bir görüşe göre ise *âfâk* Kur'ân'ın söz ettiği geçmiş milletlere dair Âd ve Semûd kavimlerinin kalıntılarıdır. Çünkü müşrik Araplar yolculuklarında bu kalıntılara rastlıyor ve Muhammed gerçekten doğru söylüyor, diyorlardı. *Enfüsihim* ile de karşılaştıkları hastalıklar veya bir damla sudan yaratılış aşamaları yani kendi biyolojik yapıları kastedilmektedir.

Daha başka görüşler de ileri sürülmüştür. Ancak biz bu görüşlerden âyetin kapsamına girebilenlerinin tamamının birlikte kastedilmiş olduğunu düşünüyoruz. Delillerin o anda mevcut olup olmaması da çok önemli bir mesele değildir. Önemli olan sonradan insanların onların farkına varmalarıdır. Ayrıca âyeti indiği dönemle de sınırlamamak gerekir. Her dönemde herkes çevresini, kendi biyolojik ve psikolojik yapısını, toplumsal meseleleri Kur'ân'ın anlattıklarıyla bağ kurarak değerlendirecek olursa Kur'ân'ın Allah kelamı olduğu sonucuna varır ve Allah herkesi şu veya bu şekilde bu delillerle karşılaştırır. İbret alıp düşünmek, bunlardan kendine dersler çıkarmak kişinin kendisine kalmıştır. Bütün mesele insanın mutlaka öleceğini bilmesi ve geleceğini ciddiye almasıdır: "**İyi bilin ki onlar, Rableriyle karşılaşma konusunda şüphe içerisindeler. İyi bilin ki O, her şeyi kuşatmıştır.**"

42.
Şûrâ Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 53 âyettir. Adını, 38. âyette geçen ve danışma anlamına gelen **"şûrâ"** *kelimesinden almıştır. İkinci âyette geçen* **ayn-sin-kaf** *harflerinden dolayı bu isimle de anılmaktadır.*

Sûrenin ana konusu Peygambere indirilen vahyin önceki peygamberlere indirilenle aynı kaynaktan olduğu ve bu sebeple temel ilkeler açısından aynı olduklarıdır. Ayrıca insanların indirilmiş olan bu vahye karşı sorumlulukları anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحٓى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ
الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظٖيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحٖيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذٖينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهُ حَفٖيظٌ
عَلَيْهِمْۘ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكٖيلٍ ﴿٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ قُرْاٰنًا
عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فٖيهِۜ

فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ۝٧ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً
وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝٨ أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ
فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ۝٩

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hâ-mim.**
2. **Ayn-sîn-kâf.**
3. **Mutlak güç sahibi olan, her şeyi yerli yerince yapan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyediyor.**
4. **Göklerde ve yerde bulunanlar O'nundur. O'dur yüce olan, büyük olan.**
5. **Gökler neredeyse yerlerin üzerinde çatlayıp parçalanacaktır. Melekler Rablerini en mükemmel sıfatlarla övüp eksikliklerden tenzih ediyorlar ve yerdekilerin bağışlanmasını diliyorlar. Bilesiniz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.**
6. **Allah'tan başka dost edinenlere gelince, onları gözetip kontrol eden O'dur; sen onlardan sorumlu değilsin.**
7. **Anakenti ve çevresini uyarman için ve asla kendisinde şüphe olmayan toplanma günü konusunda onları ikaz etmen için sana işte böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. Bir fırka cennette, bir fırka da çılgın alevli cehennemdedir.**
8. **Şayet Allah dileseydi onları bir tek ümmet yapardı; ancak O, dileyen kimseyi rahmetine sokar. Zalimlere gelince, onlar için ne bir dost vardır ne de bir yardımcı.**
9. **Yoksa onlar, O'nun yanısıra başka dostlar mı edindiler? Oysa dost yalnızca Allah'tır ve O, ölüleri diriltendir. O, her şeye gücü yetendir.**

Sûrenin ilk iki âyeti mukattaa harflerinden oluşmaktadır. Söz konusu harfler için Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirine bakılabilir.

Mukattaa harfleriyle başlayan benzeri sûrelerde olduğu gibi bu harflerden hemen sonra Kur'ân'dan söz edilmekte ve Muhammed'e gelen vahyin, önceki peygamberlere gelen vahiyle aynı olduğu bildirilmektedir. Müşrikler, Allah'ın bir beşere vahiy göndermesini ve onunla iletişime geçmesini yadırgıyorlardı. Oysa önceki peygamberlere vahiy nasıl geliyor idiyse Muhammed'e de aynı şekilde geliyor. Kısacası vahyetme biçimi bakımından aralarında bir fark bulunmamaktadır.

Vahiyler arasındaki benzerlikle vahiylerin içerikleri de kastediliyor olabilir. Yani önceki vahiyler tevhide, hakka ve hem dünyada hem de ahirette insanların yararına olan şeyler içeriyordu, Muhammed'e gelen vahyin içeriğinde de bunlar vardır.

Göklerle yer Allah'ındır. O halde kime peygamberlik vereceğini ve nasıl vahiy göndereceğini O kararlaştırır. Kaldı ki önceki peygamberlere vahiy gönderen de O'dur ve peygamberlerinin tamamına aynı şekilde vahiy göndermiştir. O, yücedir ve büyüktür, kendisine ortak koşulanlar gibi değildir; onlar, göklerin ve yerin sahipleri olmadıkları gibi kendileri yaratılmış varlıklardır ve Allah'ın mülkü kapsamındadırlar.

"Gökler neredeyse yerlerin üzerinde çatlayıp parçalanacaktır. Melekler Rablerini en mükemmel sıfatlarla övüp eksikliklerden tenzih ediyorlar ve yerdekilerin bağışlanmasını diliyorlar. Bilesiniz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir."

Gökler o güçlü yapılarına rağmen Allah'ın kendilerine yüklediği görevi yerine getirme çabası içerisinde neredeyse çatlayacaklar. Söz konusu görevlerin ifasında melekler en başta gelirler. Hem sayıları hem de durmadan Allah'ı tenzih ve takdis edişleri, yerde bulunan insanları koruma ve kollama görevleri, yerdekilerin bağışlamasını dilemeleri vs. sebebiyle gökte hummalı bir faaliyet içerisindeler. İşte bu hummalı faaliyet nedeniyle gökler neredeyse çatlayacaktır.

Nasıl şeytan insanın can düşmanı ise melekler de insanın can dostudurlar. Yaratılış kıssasında bu durum tescil edilerek insanlara bildirilmiştir. Melekler, insanın yeryüzü hilafetini kabul ve itiraf etme anlamında Âdem'e secde etmiş ve ta başından itibaren insanın yeryüzü halifesi/hâkimi olmasına karşı çıkan şeytan secde etmediği gibi insanı aldatmak için her yola başvuracağına dair yemin etmiştir.

"Allah'tan başka dost edinenlere gelince, onları gözetip kontrol eden O'dur; sen onlardan sorumlu değilsin."

Allah'tan başkasını dost edinenlerin ve Allah'tan başkasına tapanların bu yaptıklarını Allah tespit etmekte ve bunda Peygamberin bir kusurunun bulunmadığını bilmektedir. Bu sebeple de bundan dolayı Peygamberi sorguya çekecek değildir. Peygamberin görevi, Allah'tan gelen vahyi insanlara tebliğ etmektir. Bu görevini yerine getirdikten sonra insanların ne yapacaklarından sorumlu değildir. Peygamberin insanlara baskı uygulama yetki ve imkânı da bulunmamaktadır. Evrenin tasarruf yetkisi tamamen Allah'ın elindedir. O, bu yetkisini kimseye devretmez, kendisi yürütür.

"Dostlar" diye tercüme ettiğimiz *"evliyâ"* kelimesinin Kur'ân'daki kullanışları ve anlamıyla ilgili çağımız müfessirlerinden Mevdûdî şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Burada "evliya" kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime Arap dilinde çok geniş anlamlar taşır. İnsanların, sahte ma'budlar hakkındaki çeşitli inanç ve davranışlar ortaya koymalarını Kur'ân, "Allah'tan başka veliler edinmekle" niteler.

Kur'ân'ı dikkatle incelediğimizde "veli" kelimesinin şu anlamlara geldiğini görürüz.

a) Bir kimse başkasının gösterdiği yola binaen amel eder, onun koyduğu kurallara, kanunlara ve adetlere uyarsa o şahsı "veli" edinmiş olur. (Bkz. Nisa: 118-120 ve A'raf: 3-27-30).

b) Bir kimse bir başkasının yol gösterdiğine inanır ve o şahsın gösterdiği yolun itimat edilir, diğerlerinin ise yanlış olduğunu iddia ederse o şahsı "veli" edinmiş olur. (Bkz. Bakara: 257, İsra: 97, Kehf: 17-50, Casiye: 19)

c) Bir kimse bir başkasının, yaptığı kötülükleri göz ardı ederek, kendisini öbür dünyada kurtaracağına inanırsa o şahsı "veli" edinmiş olur. (Bkz. Nisa: 123-173, En'âm: 51, Rad: 37, Ankebut: 22, Ahzab: 65, Zümer: 3)

d) Bir kimse bir başkasının yüce kerametleri dolayısıyla yardım ederek afetlerden ve musibetlerden kurtaracağına, iş bulacağına, evlat vereceğine ve kendisinin diğer ihtiyaçlarını karşılayacağına vs. inanırsa o şahsı "veli" edinmiş olur. (Bkz. Hud: 20, Rad: 16, Ankebut: 41)

Kur'ân'da "veli" kavramı yukarıdaki anlamlardan sadece biri için kullanılabildiği gibi, bazen de hepsini içeren bir anlamda kullanılmıştır. Âyette geçen "veliler" ifadesi, yukarıdaki dört anlamı da kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

"Anakenti ve çevresini uyarman için ve asla kendisinde şüphe olmayan toplanma günü konusunda onları ikaz etmen için sana işte böy-

le Arapça bir Kur'ân vahyettik. Bir fırka cennette, bir fırka da çılgın alevli cehennemdedir."

Anakent ile Mekke'nin kastedildiği konusunda hiçbir ihtilaf yoktur. Gerek coğrafi konumu, gerek tarihi ve gerek dini konumu itibariyle Mekke kentlerin anasıdır. Peygamberimiz, Mekke'de peygamber olmuştur ama görevi Mekke'yle sınırlı değildir. Davetine önce Mekke'de başlayacak ve gittikçe çevreye yayılacaktır. Kur'ân'ın Arapça oluşuna vurgu, indirildiği ilk muhatapları açısından önemlidir.

Peygamber, Mekke'den başlayarak bütün insanlığı uyarmak üzere gönderilmiştir. Peygamberliğinin Araplarla sınırlı olmadığı, hayatında çevre devlet başkanlarına gönderdiği mektuplardan da anlaşılmaktadır.

"Allah dileseydi onları bir tek ümmet yapardı; ancak O dileyen kimseyi rahmetine sokar. Zalimlere gelince, onlara ne bir dost vardır ne de bir yardımcı."

Allah dileseydi, hak veya batıl olsun insanların tamamını bir dine sokardı. Ama bunu dilemedi, çünkü inanç konusunda Allah baskı yapmaz. İnsanları sınayıp işi kendi seçimlerine bırakır. Onlardan dileyeni kendi rahmetine sokar. Dolayısıyla bunlar, Allah'ı dost ve yardımcı seçmiş olurlar. Allah'ın rahmetini seçmeyen zalimlerin ise ne dostu ne de yardımcısı vardır.

Âyetin يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ kısmı tefsirlerde ve Türkçe meallerde "dilediğini rahmetine sokar" şeklinde tefsir edilip meal verilmiştir. Arapça grameri açısından bizim verdiğimiz *"dileyeni..."* şeklindeki meal de diğeri de anlaşılabilir. Hatta verdiğimiz meal gramer açısından öncelikli anlamdır. Bir âyet iki şekilde anlaşılabiliyor ve bu anlamalar çelişmiyorsa âyeti o iki anlam üzerinde anlamakta bir sakınca olmadığı gibi iki anlam üzerinde anlamak gereklidir de. Örneğin Allah'ın dilemesi ile kulun dilemesi arasında bir çelişki söz konusu olamaz. Çünkü Allah rahmet kapısını herkese açık bırakmıştır. Rahmetine giren kişi kendi dilemesiyle onu seçmiştir ve bu dilemesi Allah'ın dilemesinin dışında değildir. Bizim burada diğer meallerden farklı meal vermemiz elbette sırf muhalefet edelim diye olamaz. Cümle olarak her iki anlam geçerli olsa da, cümlenin öncesi ve sonrası bu iki anlam içerisinden birini tercih etmemizde etkili oldu. Çünkü âyetin başında Allah dileseydi insanları tek ümmet yani tek inanç etrafında toplayabilirdi, denmektedir. Buna göre onları serbest bırakmıştır, dileyen rahmetini seçer, dileyen seçmez. Ancak bu dileme salt niyete dayalı bir dileme değil fiil ile desteklenen bir dilemedir. Rahmetine girmek isteyen, girmesini sağlayacak davranışlarda bulunur ve ona dost olmanın yolunu seçer. Ayrıca ardından gelen âyet de bu tercihimizde etkili olmuştur. Çün-

kü bu âyette de dost edinmekten söz edilmektedir ve dost edinmenin öznesi insandır. Kısacası Allah'ı dost edinenler ve haliyle dost olmanın gereklerini yerine getirenler, Allah'ın rahmetine girmeyi istiyorlar demektir.

"Yoksa onlar, O'nun dışında dostlar mı edindiler? Oysa dost yalnızca Allah'tır. O'dur dirilten ve öldüren. O, her şeye gücü yetendir."

Allah'ın rahmetini seçmeyenler O'ndan başkasının dostluğunu seçmişlerdir. Bunlar Allah'ın rahmetine girmek istemiyorlar. Oysa başkası dost olmaya elverişli değildir. Çünkü onları dost seçmenin seçenlere yararı olmadığı gibi zararı vardır. Dost seçilmeye elverişli olan; dirilten, öldüren ve gücü her şeye yetendir ki O da Allah'tır.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ
ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾
فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا
وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

10. Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte Rabbim olan Allah budur. Ben yalnızca O'na tevekkül ettim ve ben yalnızca O'na yönelirim.

11. O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler yarattığı gibi hayvanlardan da çiftler yaratmıştır. Sizleri bu süreçte çoğaltmaktadır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir ve görendir.

12. Göklerin ve yerin kilitleri O'nundur. O, dilediğine rızkı bol bol verir ve dilediğine kısar. Şüphesiz ki O, her şeyi bilendir.

Burada sözü edilen ihtilaf inanç konularıyla ilgilidir. Çünkü sûre Mekke'de indirilmiştir ve Mekke'de ahkâm âyetleri dediğimiz günlük hayatı düzenleyen hükümler indirilmemişti. O halde burada iman edenlerle müşrikler arasındaki ihtilaftan söz edilmektedir. Böylece müşrikler din ve inanç konularında farklı şeyler ileri sürdüklerinde iman edenlere: *"Bunun hükmünü Allah belirler, siz değil, deyin"* mesajı verilmektedir. Onlar kendi güçlerine güvenerek size baskı uyguladıklarında da **"yalnızca O'na tevekkül ettim ve ben yalnızca O'na yönelirim,"** deyin. Dini belirleme yetkisi Allah'a aittir. Çünkü O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Ayrıca insanları ve hayvanları erkek ve dişi olarak yarattı ki üreyip çoğalsınlar. İnsanların üreyip çoğalmaları, kendi yararlarına olduğu gibi hayvanların üreyip çoğalmaları da onların yararınadır. Çünkü hayvanlar onların yararına sunulmuştur. Bütün bu nimetleri insanlar için yaratan Allah'tır. O halde dini belirleme, nasıl inanılacağını ve nasıl bir hayat sürülmesi gerektiğini belirleme yetkisi de O'nundur. O, olup biten her şeyi işitmekte ve görmektedir. Kendisinden başka dost ve yardımcı seçenleri de işitmekte ve görmektedir. Her şey O'nun elindedir. Dilediğine bol rızık verir, dilediğine rızkı kısar. Elbet bunları da plan ve kurallara bağlamıştır. Bunlar rastgele olamamaktadır. Çünkü Allah her şeyi bilendir.

شَرَعَ لَكُمْ
مِنَ الدّ۪ينِ مَا وَصّٰى بِه۪ نُوحاً وَالَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَمَا
وَصَّيْنَا بِه۪ٓ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى وَع۪يسٰٓى اَنْ اَق۪يمُوا الدّ۪ينَ وَلَا
تَتَفَرَّقُوا ف۪يهِۜ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِك۪ينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِۜ اَللّٰهُ يَجْتَب۪ٓي
اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ٓي اِلَيْهِ مَنْ يُن۪يبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُٓوا
اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اُورِثُوا

الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ
وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا
أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا
وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾
وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾
اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا
وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا
إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

13. Din olarak size, Nuh'a vasiyet ettiğini emretti; sana vahyettiğimiz ve İbrahim, Musa ve İsa'ya vasiyet ettiğimiz şudur: Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin. Müşrikleri kendisine davet ettiğin şey onlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola kavuşturur.

14. Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki çekememezlik dışında bir sebeple ayrılığa düşmüş değillerdir. Eğer daha önce Rabbinden, belirlenmiş bir süreye kadar verilmiş bir söz sâdır olmasaydı, aralarında kesinlikle hüküm verilirdi. Gerçek şu ki on-

lardan sonra kitaba mirasçı olanlar onun hakkında derin bir şüphe içerisindeler.

15. **İşte bundan dolayı sen davet et ve sana emredildiği gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine sakın uyma ve şöyle de: "Allah'ın indirdiği kitaba iman ettim ve aranızda adaleti sağlamakla emrolumdum. Allah hem bizim Rabbimizdir hem sizin Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz de sizindir. Aramızda tartışılacak hiç bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş, yalnızca O'nadır.**

16. **Kendisine icabet edildikten sonra Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Allah katında batıldır, üzerlerine bir gazap ve onlar için şiddetli bir azap vardır.**

17. **O, öyle bir Allah'tır ki kitabı ve mizanı hak ile indirmiştir. Ne bileceksin, belki de kıyamet yakındır.**

18. **Ona inanmayanlar bir an önce gelmesini isterler. İnanmış olanlar ise ondan korkar ve onun gerçek olduğunu bilirler. Bilesiniz ki kıyamet hakkında tartışıp duranlar, derin bir sapıklık içerisindeler.**

13. âyette dinlerin birliğine vurgu yapılmaktadır. Göklerin ve yerin kilitleri kendisine ait olan Allah, bütün peygamberlere aynı dini indirmiştir. Sûrenin üçüncü âyetinde vahyin kaynağının birliğine dikkat çekilmişti. Muhammed'e vahiy gönderen Allah, diğer peygamberlere de vahiy göndermiştir. Bu âyette ise vahyedilen dinlerin birliğine dikkat çekilmektedir. Dinler gerek amaç bakımından, gerek inanç esasları bakımından, temel ahlâki prensipler yönünden, Allah'a ibadetin gerekliliği açısından ve hatta ibadetlerin çeşitliliği açısından birbirlerinin aynıdır. Bu sebeple ameli konularda kısmî birtakım farklılıklar arz etmeleri, onların birliğine halel getirmez. Söz konusu farklılıklar, toplumların yaşadıkları dönem itibariyle insanların ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş kurallar olup dinin temel niteliklerine dokunacak şeyler değildir. O halde Nuh'a vahyedilen din diğer peygamberlere ve Muhammed'e vahyedilen dinin aynıdır.

"Emretti" kelimesiyle tercüme ettiğimiz *"şerea"* kelimesi yasa kıldı, yol kıldı, buyurdu, emretti gibi anlamlara gelmektedir. O halde din, bütün kurallarıyla yerine getirilmek üzere indirilmiştir. Zaten din kelimesinin çağrıştırdığı da budur. Çünkü din kelimesi bağlı olmak, boyun eğmek, itaat etmek anlamlarına gelmektedir. (İbnu Faris, Mu'cemu Makayîsi'l-Luğa, d-y-n madde-

si.) Buna göre Allah'ın dinini kabul etmek, din olarak ortaya koyduğu kurallara bağlılığı ve otoritesini kabul etmeyi, O'na itaat etmeyi ifade eder.

Âyetin devamında dini ikame etmek yani ayakta tutmaktan ve ayrılığa düşmemekten söz edilmektedir ki bu da bireysel hayatta dinin kurallarına bağlılık ve itaatin ötesine geçip toplumsal hayata da dinî kuralları hâkim kılmayı anlatır. Çünkü ancak bu şekilde din ayağa kaldırılmış ve ayakta tutulmuş olur. O halde dini ikame etmek, emir ve yasaklarını yerine getirmekle gerçekleşir.

Âyette beş peygamberin zikredilmesiyle yetinilmesi birtakım sebeplerden dolayıdır. Âdem'le başlanmayıp Nuh ile başlanması, müfessirlerin de dikkat çektikleri gibi onun ilk şeriat sahibi peygamber olmasından dolayıdır. Âdem her ne kadar peygamber ise de toplumsal düzenleme yapan bir şeriata sahip değildir. (Kurtubi, XVI, 10). İbrahim'den söz edilmesi, günümüzde yaşayan dinlerin tamamının ve hatta müşrik Arapların da kabul ettiği bir peygamber olmasından ve yaşayan din mensupları olan Yahudilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların onu ataları kabul etmelerinden dolayıdır. Aynı şekilde Musa ve İsa'nın da hem adı geçen diğer peygamberler gibi ulu'l-azm resullerden oluşları ve hem de mensuplarının yaşıyor olmaları nedeniyledir. Peygamberimizin isim olarak zikredilmemesi, hitabın kendisine yapılmasından dolayıdır.

İşte bütün bu peygamberler diğer peygamberler gibi Allah'ın birliğine çağırmıştır. Peygamberimiz de aynı dini tebliğle görevlendirilmiş bir peygamber olması nedeniyle Allah'ın birliğine çağırmaktadır. Ne var ki Allah'ın birliğine çağırması ve Ona ortak koşulmasını dışlaması müşriklere ağır gelmiş, onlar, Muhammed'den başka birinin peygamber olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Oysa Allah, dilediğini kendisine peygamber olarak seçer. Yine Allah, Hak dinini kabul etmemek için mazeretler uyduranları değil, kendisine yönelenleri doğru yola kavuşturur.

"Aralarındaki çekememezlik ve fesat sebebiyle kendilerine ilim geldikten sonra ayrılığa düştüler. Eğer daha önce Rabbinden, belirlenmiş bir süreye kadar verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında kesinlikle hüküm verilirdi. Gerçek şu ki onlardan sonra kitaba mirasçı olanlar onun hakkında derin bir şüphe içerisindeler."

İnsanların din konusunda bölünmeleri, bilgi ve delil eksikliğinden kaynaklanan bir şey değildir. Bilakis, dinin ortaya koyduğu delililer kesin bilgiye ulaştıracak niteliktedir ve insanlar bu bilgiye ulaştıktan sonra bölünüyorlar. Bölünmelerinin asıl sebebi çekememezlik ve fesat çıkarma isteğidir. Toplumun değişime uğramasından çıkarlarını kaybetme ihtimali bulunanlar, toplumun

değişimine karşı çıkarlar. Bunlar, toplumdaki haksızlıklar ve zulüm üzere çıkarlarını elde etmişlerdir. Mekke müşriklerinin Peygambere karşı çıkmaları da söz konusu çıkarlarını kaybetme korkusundan kaynaklanıyordu. Çünkü onlar müşrik Arap kabileleri nezdinde imtiyazlı bir konuma sahiptiler. Çevredeki müşrik kabilelerin de önem verdikleri Ka'be, onların himayesindeydi. Değişik kabileleri temsil eden putlar burada bulunuyordu. Bu konumuyla Mekke, hem ekonominin hem de siyaset ve değişik sosyal faaliyetlerin merkeziydi. Bu, Mekke'de bulunan müşrikleri ayrıcalıklı kılıyordu. Oysa İslâmiyet, insanların tamamının Allah'ın kulları ve eşit olduklarını savunuyor, haksızlık ve zulüm üzere kurulu çıkar ve imtiyazları ortadan kaldırıyordu. Mekke ileri gelenleri, kölelerle aynı safta olmayı içlerine sindiremiyor, kadın ve erkeklerin eşit olmalarını da bir türlü hazmedemiyorlardı. Çekememezlik ve haksızlığa dayalı daha nice sebepleri vardı.

Suçlu ve günahkâr birey veya toplumların niçin ilâhî bir müdahale ile cezalandırılmadıkları çoğu kimsenin zaman zaman aklından geçirdiği bir husustur. İşte âyetin, **"Eğer Rabbinden, belirlenmiş bir süreye kadar verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında kesinlikle hüküm verilirdi,"** cümlesi buna cevap vermektedir. Yüce Allah, toplumların bu dünya hayatında topluca cezalandırılmaları için birtakım kurallar belirlemiştir. Söz konusu kurallar tamamlanmadan o toplumu cezalandırmaz. Ama bu dünya hayatında kurallar tamamlanmaz, dolayısıyla o toplum dünya hayatında cezalandırılmazsa ahirette işlenen her suçun karşılığında mutlaka cezalandırılacaktır. Aslında onlar dünya hayatında cezalandırılmış olsalar bile ahirette yine cezalandırılacaklardır.

"Gerçek şu ki onlardan sonra kitaba mirasçı olanlar onun hakkında derin bir şüphe içerisindeler," cümlesiyle Yahudi ve Hıristiyanların kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi müşrik Arapların kastedildiğini söyleyenler de vardır. Ama bunlardan hangisi kastediliyor olursa olsun derin şüpheleri, herhangi bir delile dayanmayan sadece kendilerinden öncekilerin peşine takılmış olmaktan ve onları taklit etmekten kaynaklanan bir şüphedir. Bir delile dayalı olan ve gerçeği yakalamak için araştırmayı hedefleyen şüphe, kınanacak bir durum değildir.

"İşte bundan dolayı sen davet et ve sana emredildiği gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine sakın uyma ve şöyle de: "Allah'ın indirdiği kitaba iman ettim ve aranızda adaleti sağlamam bana emredildi. Allah hem bizim Rabbimizdir hem de sizin Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz de sizindir. Aramızda tartışılacak bir

konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş, yalnızca O'nadır."

Kendilerine ilim geldikten sonra ayrılığa düşenlerin cezalandırılmaları için belirlenmiş bir süre olduğuna göre sen o süre doluncaya kadar onları hak dine çağırmaya devam et.

Bazı müfessirler *"felizalike"* ifadesindeki *"lam"* harfini *"ilâ"* anlamında kabul etmişlerdir. Buna göre âyetin anlamı: *"O halde buna davet et"* şeklindedir. İbnu Abbas'ın da aralarında bulunduğu bazı müfessirler ise *"Bununla davet et"* anlamını vermişlerdir. Bu iki görüş mensuplarına göre *"bu"* kelimesiyle Kur'ân kastedilmektedir. (Taberi, XXI, 517; Maturidî, IV, 400).

Âyete *"hak dine davet et"* ve *"tevhide davet et"* anlamını verenlerle *"Kur'ân'a davet et"* yahut *"Kur'ân'la davet et"* anlamını verenler arasında aslında bir zıtlık söz konusu değildir.

Kısacası onlar birtakım şüpheler ileri sürse de Peygamber'den davete devam etmesi ve ne derlerse desinler dosdoğru olması, onların heva ve heveslerine uymaması, aralarında hüküm verirken de adaletten şaşmaması istenmektedir. Kuşkusuz Peygamber görevini yaptıktan sonra onların hak dine icabet etmemesi, Peygambere herhangi bir zarar vermez. Çünkü neticede herkes yaptıklarıyla yargılanacaktır. Peygambere yapılan bu emir, onun şahsında yolundan giden herkesedir.

"Kendisine icabet edildikten sonra Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Allah katında batıldır, üzerlerine bir gazap ve onlar için şiddetli bir azap vardır."

Müşriklerin dine olan düşmanlıkları, insanların bu dine girmelerini engellemeye çalışmakla sınırlı değildi. İslâm'a girenlerin tekrar eski dinlerine dönmeleri için de gayret gösteriyor, Peygamberin ölümünden sonra veya önemli bir olay olduğunda İslâm'a girmiş olanların eski dinlerine döneceklerini söyleyerek Müslümanları dinlerinden soğutmaya çalışıyorlardı. Âyet, bu çabaların boş bir çaba olduğunu ve bunların ilave bir cezayla cezalandırılacaklarını belirtmektedir. Çünkü dini kabul etmemek bir ceza gerektiriyorsa insanların dini kabul etmelerine engel olmak, hele dine girenleri dinlerinden vazgeçirmeye çalışmak, Allah'ın gazabını ve şiddetli bir azabı gerektirir.

Âyet, o dönemin bir vakıasını anlatmakla birlikte her zaman ve her dönemde geçerli evrensel bir gerçeğe de işaret etmektedir. Sûrenin Mekkî olduğunu ve dolayısıyla bu âyetin de Mekke'de indirildiğini hatırlayalım. Müslümanlar Medine'ye hicret ettikten sonra İslâm'ı kabul edenler gittikçe çoğalmıştır. İslâm gerçeğini görüp İslâm'a girildikten sonra baskı ve propagandalar,

Müslümanları bu dinden vazgeçiremez. İslâm tarihi içerisinde dinden dönmeler olmuştur ama hiçbir zaman diğer din mensupları ölçüsünde büyük çapta olmamıştır. Özellikle dine delilleriyle iman etmiş olan ve dini bilen kesimler arasından İslâm'dan vazgeçenler yok dönecek kadar azdır. Örneğin bir papazın bir hahamın dininden vazgeçerek İslâm'a girdiği çoktur ama Müslüman bir din âliminin İslâm'dan vazgeçerek başka bir dine girdiği nadir vakalardandır.

"O, öyle bir Allah'tır ki kitabı ve mizanı hak ile indirmiştir. Ne bileceksin, belki de kıyamet yakındır."

Kitapla peygamberlere gönderilen kitapların tamamının kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi Kur'ân'ın kastedildiği de söylenmektedir. Allah'ın indirdiği kitaplar, amaç ve nitelik bakımından benzerdir.

Mizan, terazi anlamındadır. Ama burada bununla adalet kastedilmiştir. Aslında adalet de indirilen kitapların ihtiva ettikleri hükümlerdir. Adaletin önemine işaret etmek için ayrıca zikredilmiştir. Allah kitabı ve mizanı hak ile göndermiştir. Hak ile indirilmeleri, boşuna gönderilmedikleri ve içeriklerinin doğru ve adalete uygun olması anlamındadır. Söz konusu kitaplar uygulansın ve kuralları gereğince hareket edilsin diye gönderilmişlerdir. Bu sebeple ardından kıyametten söz edilmiştir; kim bu kitaplara uymuş kim uymamış bunların hesabı sorulacaktır.

"Ona inanmayanlar bir an önce gelmesini isterler. İnanmış olanlar ise ondan korkar ve onun gerçek olduğunu bilirler. Bilesiniz ki kıyamet hakkında tartışıp duranlar derin bir sapıklık içerisindedirler.

Ahirete inanmayanların onun bir an önce gelmesini istemeleri ona inanmamaları nedeniyledir. Onlar alay olsun diye bunu söylüyorlardı. *"İleri sürdüğünüz ahiret gerçekten gelecekse bir an önce gelsin de görelim"* demek istiyorlar. Oysa ona inanmış olanlar gelişinden dolayı titrerler. Çünkü Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerdir.

Kıyametin kopacağından şüphesi olanlar, hayatın anlamı üzerinde düşünmeyen ve ahiretin delilleri üzerinde kafa yormayan kimselerdir. Bu sebeple onlar bir sapıklık içerisindeler.

اَللّٰهُ
لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ
﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ
كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ
مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ
يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ
مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُنَ
عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾
ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ
حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ
يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ
اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

وَهُوَ الَّذ۪ي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَج۪يبُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَيَز۪يدُهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ
بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِه۪ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ
مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرٌ بَص۪يرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ
مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُۜ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ
اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ ف۪يهِمَا مِنْ دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ
عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾

19. Allah, kullarına karşı çok lütufkârdır; dilediğine/dileyene rızık verir. O, pek kuvvetlidir mutlak güç sahibidir.

20. Kim ahiret kazancını istiyorsa onun için kazancını arttırırız, her kim de dünya kazancını istiyorsa ona da dünyadan veririz; ama ahirette onun herhangi bir payı yoktur.

21. Yoksa onların ortak koştukları, onlara Allah'ın izin vermediği bir din mi belirlediler? Şayet kesin kural konmamış olsaydı aralarında hemen hüküm verilirdi. Şüphesiz ki zalimler için acıklı bir azap vardır.

22. Yaptıklarının başlarına gelmesinden dolayı zalimlerin tir tir titrediklerini göreceksin. İman edip salih amel işleyenlere gelince onlar cennetlerin bahçelerindedirler. Rablerinin yanında diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.

23. İşte bu, iman edip salih amel işleyenlere Allah'ın verdiği müjdedir. De ki: "Ben bundan dolayı (Allah'a) **yakınlaşma sevgisinden başka bir ücret istemiyorum." Her kim bir iyilik yaparsa biz o iyiliği-**

ni katlarız. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını bolca verendir.

24. **Yoksa onlar: "Allah'a bir yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah eğer dilerse senin kalbini mühürler. Allah batılı mahveder ve sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerdekini bilendir.**

25. **O, kullarının tövbesini kabul eden, kötülükleri affeden ve yaptıklarınızı bilendir.**

26. **İman edip salih amel işleyenlerin tövbesini Allah kabul eder; lütfundan onlara fazlasını da verir. Kâfirlere gelince, onlara şiddetli bir azap vardır.**

27. **Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, kullar yeryüzünde azgınlaşırdı; ama O, dilediği bir ölçüde rızkı indirmektedir. O, kullarını çok iyi bilir, çok iyi görür.**

28. **Onlar umut kesmişken yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayan O'dur. O, gerçek dosttur, övülmeye layıktır.**

29. **Gökleri, yeri ve bunların içerisinde üretip çoğalttığı bütün canlı varlıkları yaratması O'nun âyetlerindendir. O dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir.**

Ilk âyete hem *"dilediğine"* hem de *"dileyene"* şeklinde anlam vermek mümkün olduğundan her iki anlamı da yazdık. Kişi rızık ister ama rızkı elde etme konusunda Allah'ın koyduğu kurallara uymadığı takdirde rızık elde etmesi mümkün olmaz. Bu sebeple rızık elde etmek için iki dilemenin örtüşmesi gerekir.

Rızık konusunda Allah'ın lütfu inanan-inanmayan bütün insanları kapsar. Kişinin rızkı bol olsun veya dar olsun yine de herkes bu lütuftan nasibini almaktadır.

Rızkın farklı miktarlarda oluşu dünya hayatının devamı için gerekli bir husustur. Dünya hayatı, bazı insanların diğerlerinin yanında çalışmasını ve bazılarının diğerlerine iş görmesini gerekli kılmaktadır. (Zuhruf 43/32). Herkes rızıkta eşit olsaydı bu durum mümkün olmayacaktı. Önemli olan, rızkın adalete uygun dağıtılması ve bol rızık sahiplerinin diğerlerini sömürmemesidir. İşte bunun için İslâm, ekonomik hayata birtakım düzenlemeler getirmiş ve bunun sonucunda zenginin fakire yardım etmesini öngörmüştür.

Din, dünya hayatı adına ahiretin ve ahiret hayatı adına da dünya hayatının terk edilmesini öngörmez. İki hayat arasında denge kurulmasını ister. Bu

sebeple dünya hayatından söz edip dünya hayatı için çalışanların ahiretten paylarının olmayacağını söyleyen âyetlerde, ahiret hayatını bir tarafa atarak sadece dünya hayatına yönelen ve sadece onun için çalışanlar kastedilmektedir. Oysa dünya hayatı geçici, ahiret hayatı ise kalıcıdır. Ancak ahiret hayatının kazanılması için dünya hayatına da ihtiyaç vardır. Mümin kişiye dünya hayatındaki payını unutmaması hatırlatılmış (Kasas 28/77) ayrıca hem dünyada hem de ahirette güzellik istemesi öğütlenmiştir. (Bakara 2/201).

"Yoksa onların ortak koştukları, onlara Allah'ın izin vermediği bir din mi belirlediler? Şayet kesin kural konmamış olsaydı aralarında hemen hüküm verilirdi. Şüphesiz ki zalimler için acıklı bir azap vardır."

Müşrik Arapların yanısıra Kur'ân'ın getirdiği inanç esasları ile hayat kuralları karşısında direnen, aksine inanç ve tavırlar sergileyen herkes âyetin muhatabıdır. İnanç prensiplerini ve hayat kurallarını belirleme yetkisi evreni yaratan Allah'a aittir. Bu nedenle Allah'ın bu konularda indirdiklerine uymayan ve bu konularda başkasına yetki tanıyan herkes Allah'a ortak koşmuş olur. Bu öyle büyük bir cürümdür ki şayet Allah kimi suçların cezalarını ahirete erteleme ve ertelenmeyenlerin dünya hayatında uygulamaya konulmaları için birtakım kurallar belirlememiş olsaydı, bu cürümü işleyenler hemen cezalandırılacaktı.

Bu gibi âyetlerle kastedilen, Allah'ın önceden belirlediği kurallara mahkûm olduğu yahut bu kuralları belirlerken ileride olabilecek birtakım durumları hesaba katmadığı değildir. Onlarla kastedilen, işlenen cürmün büyüklüğünü anlatmak, insanları bunlardan sakındırmak ve bu cürümleri işleyenlerin ahirette mutlaka cezalandırılacaklarını haber vermektir.

"Yaptıklarının başlarına gelmesinden dolayı zalimlerin tir tir titrediklerini göreceksin. İman edip salih amel işleyenlere gelince onlar cennetlerin bahçelerindedirler. Rablerinin yanında diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur."

Allah'ın indirdiği inanç prensiplerine ve hayat kurallarına karşı direnen, bu konularda başkalarına yetki tanıyıp ortak koşan ve tüm çabalarını dünya hayatına hasredenler ahirette hesaba çekilirken korkudan tir tir titreyecek ve sonuçta ateşe atılacaklardır. Buna karşın iman edip salih amel işleyenler, cennet nimetleri içerisinde her diledıklerine kavuşacaklardır. Bu iki sonuçtan birini seçmek insanın elindedir ve bunu seçmenin yeri de dünya hayatıdır.

"İşte bu, iman edip salih amel işleyenlere Allah'ın verdiği müjdedir. De ki: 'Ben bundan dolayı yakınlaşma sevgisinden başka sizden bir ücret istemiyorum.' Her kim bir iyilik yaparsa biz o iyiliğini arttı-

rırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını bolca verendir."

Âyetin لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى /**"Ben bundan dolayı yakınlık sevgisinden başka sizden bir ücret istemiyorum,"** cümlesiyle ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

a. *"Sizi bu dine çağırırken sizden herhangi bir karşılık beklemiyorum; ne sizden sevap ne maddi bir karşılık istiyorum. Makam mevki istediğim de yok. Ancak sizler benim akrabamsınız, bu akrabalık bağını gözetmenizi istiyorum."*

Ehl-i Sünnet müfessirlerin çoğu tarafından desteklenen bu görüş İbnu Abbas'a da izafe edilmektedir.

Bu görüş mensuplarına göre burada kastedilen Kureyş kabilesidir ve Peygamberin şu veya bu sebeple Kureyş kabilesinin bütün boylarıyla akrabalık bağı vardır. Böylece Peygamber Kureyşlilere, *"benim sözümü dinlemiyorsanız, bari kabile hatırı için diğer Araplardan bana daha fazla düşmanlık göstermeyin"* veya *"aynı kabileden olduğumuza göre öncelikle sizin beni korumanız ve beni desteklemeniz gerekir"* demek istiyordu.

b. *"Ben sizden herhangi bir karşılık beklemiyorum, sadece akrabalarımı gözetmenizi istiyorum."*

Bir kısım Ehl-i Sünnet müfessirleri tarafından da desteklenen ve Şiî müfessirlerce ileri sürülen bu görüş mensuplarına göre âyetin muhatapları Kureyşliler değil, Müslümanlardır ve her ne kadar sûre Mekke'de indirilmişse de bu âyet Medine'de indirilmiştir.

c. *"Ben sizden bir ücret istemiyorum. Ben sizin birliğinizi de bozmak peşinde değilim, bilakis akrabalarınızı gözetmenizi istiyorum."*

d. *"Ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim sizden istediğim, salih amel işlemeniz, böylece Allah'a yaklaşmanızdır."*

Hasan-ı Basri, bu görüşü ileri sürenler arasındadır. İbnu Abbas'tan da böyle bir rivayet nakledilmektedir. (Bu görüşler için bk. Taberi, XXI, 525-530; Matruridî, IV, 404-405; İbnu Kesir, VII, 199-202).

Bir kısım Ehl-i Sünnet müfessirlerince de desteklenen ve Şiî müfessirlerin ileri sürdükleri görüşün tutarlı hiçbir yönü bulunmamaktadır. Çünkü bu görüşü ileri sürenler, akrabalarla Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in kastedildiğini söylerler ki âyet, Mekke'de indirilmiştir. Oysa Hz. Ali'nin Fatıma ile evliliği Bedir savaşından sonradır. Bu sırada henüz Hz. Ali Fatıma ile evlenmemiştir bile. Hasan ve Hüseyin'in doğmasına yıllar vardır. Bu âyetin Medine'de

indirildiğine dair rivayet sahih değildir. (İbnu Kesir, VII, 201). Bu rivayetin Mezhep taassubu ile uydurulduğu açıktır.

Kur'ân-ı Kerimde yakın akrabalardan söz eden âyetlerin hepsinde *"zi'l-kurbâ"* veya *"ûlu'l-kurbâ"* ifadesi kullanılmaktadır, *"fi'l-kurbâ"* ifadesi hiç geçmemektedir.

Allah'ın dinine çağıran bir peygamberin kendisi için yahut akrabaları için insanlardan maddî veya manevî bir çıkar talep etmesi asla düşünülemez. Kur'ân'daki peygamber kıssalarının tümünü incelediğimizde hepsinin dini tebliğlerine karşılık insanlardan hiçbir ücret istemediklerini, aksine ücretlerinin sadece Allah'a ait olduğunu söylediklerini görürüz.

Ehl-i Sünnet müfessirlerinin pek çoğunun ileri sürdüğü ilk görüş de bizce tutarlı değildir. Her ne kadar Taberî, *"kurbâ"* kelimesinin başında *"fî"* edatı bulunduğundan dolayı bu görüşü ileri sürüyorsa da bizce âyet bu anlamda kullanılmış olsaydı *"fî"* edatı değil, *"li"* edatı kullanılması gerekirdi.

Ayrıca Kur'ân yakın akrabalara miras gibi hukuki, sıla-i rahim gibi ahlâkî ve sosyal bir statü tanımaktadır ama kabileye böyle özel bir statü tanımamıştır. Peygamber, kabile bağı sebebiyle onlardan böyle bir istekte bulunacak olursa karşı tarafın da kabile bağı nedeniyle kendisinden birtakım isteklerde bulunma hakları doğmaz mı? Kaldı ki o sırada Mekke müşrikleri, Peygamberin, *"birliklerini bozduğunu, kardeşi kardeşe düşürdüğünü"* ileri sürüyorlardı. Peygamberin dışlamış olduğu *"kabile taassubu ve ırkçılığını"* onaylayıp bunu dayanak alması mümkün müdür? Hangi peygamber onaylamadığı bir anlayışı istismar ederek çağrısını buna bina etmiştir?

Ayrıca söz konusu cümle müminlere cennette verilecek mükâfattan bahseden cümleler arasında geçmektedir ki sözün bağlamı da müfessirlerin pek çoğu tarafından ileri sürülen bu görüşle uyuşmamaktadır. Sözün bağlamı göz önünde bulundurulduğunda şu iki yorum daha uygun düşmektedir. Bunlardan biri, yukarıda zikrettiğimiz, *"Ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim sizden istediğim, salih amel işlemeniz, böylece Allah'a yaklaşmanızdır"* görüşüdür. Dolayısıyla müşriklere: *"Siz de iman edecek olursanız, müminlerin erişecekleri bu mükâfata erişeceksiniz, benim arzum budur;"* denmektedir. İkinci yoruma gelince, o da şudur: *"Size dini öğretmekten dolayı benim sizden bir beklentim yoktur. Ben, sadece Allah'a yaklaşmak ve mümin kimselerin erişecekleri cennet nimetlerine kavuşmak için bunu yapıyorum."* Dolayısıyla âyetin bu cümlesiyle anlatılan, Kur'ân'ın pek çok âyetinde dile getirilen: *"Bundan dolayı ben sizden herhangi bir ücret talep etmiyorum, benim ücretim âlemlerin Rabbine aittir"* şeklindeki anlamdır. (bk. Hûd 11/29,51; Şuarâ 26/109,128,145,164,180).

Bizce bu iki yorum âyetin bağlamına daha uygundur ve iki yorumu birlikte almanın bir sakıncası yoktur. Çünkü Kur'ân âyetleri birden fazla yoruma müsait ise ve bu yorumlar arasında bir çelişki bulunmuyorsa birlikte kabul edilmeleri evladır.

"Yoksa onlar: 'Allah'a bir yalan uydurdu' mu diyorlar? Allah eğer dilerse senin kalbini mühürler, batılı mahveder ve sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerdekini bilendir."

Eğer Peygamber Kur'ân'ı uyduruyor olsaydı kalbi mühürlenir, ne geçmişte kendisine indirilen vahiyleri hatırlar ne de kendisine vahiy inmeye devam ederdi. Hem Allah, sadece fiiliyata dökülmüş olanı değil, kalplerden geçenleri de bilir. O halde hem Peygamberin niyetini bilmektedir hem de sizin Peygamber için Kur'ân'ı uydurdu derken taşıdığınız niyetleri bilmektedir.

"O, kullarının tövbesini kabul eden, kötülükleri affeden ve yaptıklarınızı bilendir. İman edip salih amel işleyenlerin tövbesini Allah kabul eder ve lütfundan onlara fazlasını da verir. Kâfirlere gelince, onlara şiddetli bir azap vardır."

Peygamber hakkında bu tür iftiralarda bulunmalarına rağmen Allah tövbe kapısını açık tutmaktadır. Şirkten ve yapmış oldukları kötülüklerden tövbe ederlerse Allah tövbelerini kabul edecektir. Tövbe, işlenen kötülüklere pişmanlık duymak, işlenen kötülüklerden vazgeçmek, bir daha o kötülükleri işlememek ve onlara dönmemek konusunda kesin karar vermekle olur. Bu şartlar yerine getirildiğinde tövbe kabul görür. İşlenmiş olan kötülük şayet bir kimseye zarar verme şeklinde gerçekleşmişse o kimsenin hakkını geri vermek yahut ondan helallik istemek tövbenin dördüncü şartıdır. Bu şartlarla Allah tövbeleri kabul eder. Bu şartlar yerine getirilmediği takdirde sözle tövbe etmenin bir anlamı yoktur.

İman edip iyi şeyler yapmaya başlayan kimselere Allah lütfundan fazla mükâfat verecektir. Küfürde ısrar edenleri ise şiddetli bir azapla cezalandıracaktır.

"Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, kullar yeryüzünde azgınlaşırdı; ama O, dilediği bir ölçüde rızkı indirmektedir. O, kullarını çok iyi bilir ve onları çok iyi görür."

İman edip salih amel işleyenlere lütfundan fazla mükâfat vermesi, istedikleri her rızkı hemen elde edecekleri anlamına gelmez. Allah rızkı birtakım ölçülere bağlamıştır ve belli bir miktarda vermektedir. Kişinin ihtiyacından fazla bol rızka kavuşması, onu azdırabilir. Herkese bol ve sınırsız rızık verse yine

azgınlaşmalarına sebep olur. Bu sebeple Allah kimine bol rızık verirken kiminin rızkını kısmaktadır. Dünya hayatının nizamı bu şekilde kurulmuştur.

"Onlar umut kesmişken yağmuru indiren rahmetini her tarafa yayan O'dur. O, gerçek dosttur, övülmeye layıktır. Gökleri, yeri ve bunların içerisinde üretip çoğalttığı bütün canlı varlıkları yaratması O'nun âyetlerindendir. O dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir."

Allah'ın, evrenin yegâne hâkimi ve mâliki oluşunun delilleri sıralanmaktadır. Deliller, insanların günlük hayatlarında şahit oldukları olaylardan verilmektedir. Yerde ve gökte yaşayan bütün canlıları ahirette bir araya getirmesinin mümkün oluşunun delilleri de bu hayatta müşahede edilen şeylerden verilmektedir. İlk yaratmaya gücü yeten elbette ikinci kez yaratmaya da kadirdir.

"Hareket eden canlılar" diye çevirdiğimiz *"dâbbe"* kelimesi, debelenen canlı anlamındadır. *"Debbe";* yavaş yürüme eylemine denir. (İbnu Fâris, d-b-b) Daha çok hayvan ve böcekler hakkında kullanılır. (Rağıb el-İsfahânî. "D-b-b"). Kelimenin lügat manasından hareketle göklerde melekler dışında yürüyen canlıların olup olmadığı tartışılmışsa da müfessirlerin genel görüşü, bu kelimeyle meleklerin veya havada uçan kuşların kastedildiğidir. Kur'ân-ı Kerim'de başka gezegenlerde melek dışında insana benzeyen yürüyen varlıkların bulunduğuna dair açık bir ifade bulunmamaktadır. Aynı şekilde bulunmadıklarına dair açık bir ifade de yoktur.

Dikkat edilirse getirilen deliller, Allah'ın yegâne hâkim ve malik oluşunun, ayrıca kudretinin delilleridir. Bunları dolaylı olarak Allah'ın varlığının delilleri olarak da algılayabiliriz. Çünkü Allah'ın varlığı, hem insanın fıtratında vardır hem de varlığı delillere ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. Bu denli bir gerçekliği inkâr eden bu konuda getirilecek delilleri de rahatlıkla reddeder.

وَمَٓا اَصَابَكُمْ مِنْ مُص۪يبَةٍ فَبِمَا
كَسَبَتْ اَيْد۪يكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ ﴿٣٠﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ
فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٣١﴾

30. Başınıza her ne musibet gelirse bilesiniz ki kendi ellerinizle yapmış olduklarınız yüzündendir. Allah, çoğunu da affediyor.

31. Siz yeryüzünde (Allah'ı) **aciz bırakacak değilsiniz. Allah dışında herhangi bir dost ya da bir yardımcınız da yoktur.**

Allah hayatı kurallara bağlamıştır. Olup bitenler rastgele değildir. Dünya hayatında başınıza her ne musibet gelirse geçmişte işlediğiniz günah ve suçlar sebebiyledir. Bununla birlikte Allah, insanların yaptıklarından bir kısmını bağışlamaktadır. Yasaklanan şeyler, insana zararlı oldukları için yasaklanmışlardır. O halde işlenen suçlar sebeptir ve bunun sebep olduğu sonuçlar olacaktır. İçki içen kişi bir suç işlemiştir. Bunun sonucunda aklî yahut bedenî birtakım hastalıklara duçar olacaktır. Yine hırsız kişi, hırsızlığının farkına varıldığında cezalandırılır ve artık toplumdaki itibarını yitirir. Ticaretinde hile yapan kişi, zamanla insanların kendisine olan güvenlerini yitirir, hile ile kazandığından daha fazla kayba uğrar. Rüşvet ve birtakım batıl yollarla insanların mallarını yiyenlerin değişik hastalıklara müptela olup cezalarını çekmeleri mümkündür.

Fertlerin, işlemiş oldukları suçların cezalarını mutlaka bu dünya hayatında çekecekleri yahut başlarına her ne musibet gelmişse mutlaka yaptıklarının sonucu olması gibi genel geçer bir kural yoktur. Fakat toplumlar böyle değildir, onların başına gelen her musibet mutlaka yapıp ettiklerinin sonucudur. (Merağî, IX, 39). Âyette, "**başınıza her ne musibet gelirse...**" şeklinde çoğul kipinin kullanılması, buna işaret etmektedir.

İnsanlar musibeti hak ettiklerinde onun gelişine engel olamaz, Allah'ın toplumlara hâkim kıldığı yasalara karşı koyarak Allah'ı aciz bırakamazlar. Allah'ın başa getireceği musibetlerden korunmanın yolu da yine Allah'a sığınmaktır. Allah dışında bir dost ve yardımcı yoktur.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾
اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِنَا
مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَا اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا

عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٣٦﴾
وَالَّذ۪ينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ
يَغْفِرُونَۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذ۪ينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۖ وَاَمْرُهُمْ
شُورٰى بَيْنَهُمْۖ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۚ ﴿٣٨﴾ وَالَّذ۪ينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ
الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ
عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٠﴾
وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَب۪يلٍ ﴿٤١﴾
اِنَّمَا السَّب۪يلُ عَلَى الَّذ۪ينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ
ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿٤٣﴾

32. **Denizde dağlar gibi akıp giden** (gemiler) **de O'nun âyetlerindendir.**

33. **Dilerse rüzgârı durdurur; böylece onlar suyun üstünde hareketsiz durakalırlar. Bunda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için elbette ibretler vardır.**

34. **Yahut yaptıkları sebebiyle onları helak eder; çoğunu ise affeder.**

35. **Böylece âyetlerimiz konusunda tartışanlar, kaçacak bir yer bulunmadığını bilsinler.**

36. **Size verilmiş bulunan şeyler, dünya hayatının geçimidir. İman eden ve rablerine tevekkül edenler için Allah katında bulunanlar daha hayırlı ve daha kalıcıdır.**

37. Onlar büyük günahlardan ve hayâsızlıklardan uzak durur, öfkelendiklerinde ise bağışlayıcı olurlar.

38. Yine onlar Rablerine icabet eder, namazı dosdoğru kılarlar. İşleri aralarında meşveret iledir. Onlara verdiğimiz rızıktan da infak ederler.

39. Onlar, bir haksızlığa uğradıklarında yardımlaşırlar.

40. Bir kötülüğün karşılığı, ona denk bir kötülüktür; ama her kim bağışlar ve arayı bulursa mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu Allah, zalimleri sevmez.

41. Her kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa böylelerinin aleyhine artık bir yol yoktur.

42. O yol, ancak insanlara zulmedenler ve haksız yere yeryüzünde taşkınlık peşinde olan kimseler içindir. İşte onlar için acıklı bir azap vardır.

43. Her kim de sabreder ve bağışlarsa şüphesiz ki bu, peşinde koşmaya ve yapılmaya değer zor işlerdendir.

Yukarıda insanların başına bir musibet geldiğinde bunun, yaptıkları nedeniyle olduğu ve musibeti hak ettikleri takdirde bunu üzerlerinden savacak, kısacası Allah'ı aciz bırakacak bir gücün bulunmadığı dile getirilmişti. İşte Allah'ın bu karşı konulamaz gücüne delil getirilmektedir. Denizde dağlar gibi gemilerin akıp gitmesini sağlayan Allah'ın irade ve kudretidir; başka bir ifadeyle bu, tabiata hâkim kıldığı kanunlar çerçevesinde olmaktadır. Dilerse rüzgârı durdurur ve gemiler denizin üstünde yol alamaz, durakalır. Evrende olup biten bu olaylarda çok sabreden ve çok şükreden kimseler için ibretler vardır. Sabır; kişinin kendini kontrol altında tutması, Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından uzak durmak üzere diretmesidir. Şükür ise; kişinin elde ettiği başarıları kendi marifetlerinin bir sonucu olarak görüp gururlanmaması, bilakis bunların Allah'ın lütfunun bir sonucu olduğunu görmesidir. O halde çok sabreden ve çok şükreden kişi, gerçekten iman etmiş olan kişidir. Gemilerin denizde yüzmeleri, deniz kıyısında yaşayanların sürekli gördükleri olağan şeylerdendir. Sabrı ve şükrü olmayan kişiye bunlar çoğu zaman bir anlam ifade etmez. Ama inanan kişi, bu olağan şeyler üzerinde düşünür ve ibret alır. Bu yüzden bunlar üzerinde düşünmek, sadece sebep sonucu yakalamakla son bulmaz, bunun da ötesine geçer. Sebebin yanında söz konusu olayların hikmetleri ve hayatın diğer yönleriyle ilişkilerini de düşünür. Örne-

ğin geminin suyun yüzeyinde durması ve yol alması konusunda sadece suyun özgül ağırlığı ile geminin yapıldığı madenin özgül ağırlığı, hacim ve yüzey meseleleri gibi konularla yetinmez. İnsanların geçimlerini sağlamalarına bunun katkısı, hayat ve ulaşımın kolaylaştırılması gibi hikmetleri, Allah'ın bu husustaki kudret ve lütfunu ilgilendiren yönleri gibi hususlar üzerinde de düşünür.

"Yahut yaptıkları sebebiyle onları helak eder. Çoğunu ise affeder."

Denizde rüzgârı durdurur ve o gemiler oldukları yerde kalır, yol alamazlar yahut öyle bir fırtına gönderir ki helak olurlar. Yine de Allah, birçoğunu affedip onları helak etmez.

Ölümle karşı karşıya gelip ölüme kıl payı kalmışken geri dönen nice insan vardır. İnsanın başına gelecek olumlu yahut olumsuz bütün olaylar, onun imtihanı için birer vasıtadır. Ama o ölümden kıl payı kurtulanlar dâhil insanların çoğu başlarından geçenlerden ibret almazlar.

"Böylece âyetlerimiz konusunda tartışanlar, kaçacak bir yer bulunmadığını bilsinler."

Allah'ın âyetlerini yalanlayanlar ve onlar hakkında bir bilgiye dayanmadan ileri geri konuşanlar bu gemi örneğinden ibret alsınlar. Onlar da Allah'ı aciz bırakamazlar ve başlarına bir felaket geldiğinde onu üzerlerinden savacak yoktur.

İnsanların dünya hayatında cezalandırılmalarının sebeplerinden biri, bu âyetten de anlaşıldığı gibi diğer insanlara ibret vesilesi olmalarıdır.

"Size verilmiş bulunan şeyler, dünya hayatının geçimidir. İman eden ve rablerine tevekkül edenler için Allah katında bulunanlar daha hayırlı ve daha kalıcıdır."

Allah'ın birliğine ve kudretine dair birtakım deliller zikredildikten sonra bu âyette dünya hayatında elde edilen şeylerin geçici ve basit şeyler olduğu ifade edilmektedir. Mal da öyledir, şöhret de dünyevi zevkler de. Kişi kendisini dünya hayatının aldatıcılığından, servet sahibi olmak, şan şöhret elde etmek gibi duygulardan kurtarmadıkça kendisine sunulmuş olan bu delilleri değerlendiremez.

Dünya hayatında kişi ne elde ederse etsin, bunun geçici olduğunu bilsin. Akıllı kişi, bunları elde etti diye şımarmaz. Bilir ki bir gün gelecek ve bunların tamamını bırakıp gidecektir. İman ve salih amel sonucunda elde edilenler hem bunlardan daha güzel hem de kalıcıdırlar. Asıl mutluluk bunlarındır.

"Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıklardan uzak durur, öfkelendiklerinde de bağışlayıcı olurlar. Yine onlar Rablerine icabet eder,

namazı dosdoğru kılarlar. İşleri aralarında meşveret iledir. Onlara verdiğimiz rızıktan da infak ederler. Onlar bir haksızlığa uğradıklarında yardımlaşırlar.

Âyetlerde bu ebedi mutluluğa kavuşacakların önemli birtakım nitelikleri sayılmaktadır. Onlar, bu vasıfları sayesinde o ebedi mutluluğu elde etmişlerdir:

a. Onlar cana kıymak, zina, hırsızlık, ana-babaya karşı gelmek gibi büyük günahlardan, insan şahsiyetini rencide eden hayâsızlıklardan uzak dururlar.

b. *Öfkelendiklerinde bağışlarlar.* Öfke anında kişinin duygularına hâkim olup bağışlayıcı davranması kolay bir şey değildir. Çünkü bu sırada insanlarda intikam alma duyguları kabarır.

Şunu da belirtelim ki inananlara yapılan bu tavsiyeler Mekke döneminde indirilmiştir. O dönemde Müslümanlar müşriklerin zulüm ve baskılarına, ağır işkencelerine maruz idiler.

c. *Onlar, Rablerine icabet eder, namazı dosdoğru kılarlar.* Rableri onları barış ve huzur yurduna/daru's-selam'a çağırıyor. (Yûnus 10/25). Onlar da buna icabet etmişlerdir. Ancak o yurda kavuşmanın birtakım şartları vardır. Bunların başında ise dosdoğru namaz kılmak vardır. Çünkü namaz dosdoğru kılındığı takdirde kötülüklerden ve hayâsızca şeylerden alıkoyar.

d. *İşleri aralarında meşveret iledir.* Karar vermede zorlandıkları konularda, ihtisas ve ehliyet gerektiren hususlarda işlerini meşveret ile yani danışarak yürütürler. Peygamberin kendisine de toplumu ilgilendiren meselelerde meşveret yapması emredilmiştir. (Âlu İmran 3/159). Kuşkusuz Allah'ın hükmünün açık olduğu hususlarda meşverete yer yoktur. Bu takdirde Allah'ın hükmü uygulanır. İnsanlar toplanıp Allah'ın şu hükümlerini uygulayalım ama şunları uygulamayalım deme hak ve yetkisine sahip değildir.

e. *Onlara verdiğimiz rızıktan da infak ederler.* Toplumun zenginleri fakirlerini gözetir, fert ve toplumun yararı için gerekli harcamaları yaparlar. Böylece toplumda dayanışma ve birlik olur.

f. *Bir haksızlığa uğradıklarında yardımlaşırlar.* Haksızlığa uğrayanı kendi haliyle baş başa bırakmazlar ve yardımına koşarlar.

Haksızlığa uğrayan birey de olsa, herhangi Müslüman bir toplumda/devlette de olsa Müslümanların birbirlerinin yardımına koşmaları gerekir. Haksızlık yapanın gayri müslim veya Müslüman olması da fark etmez.

Kısacası o ebedî mutluluğu hak edecek olanlar, hem kendi davranışlarını

düzeltirler hem de toplumlarına karşı bigane kalmazlar, yardıma koşar, kötülük ve haksızlıkların ortadan kalkması için yardımlaşırlar.

"Kötülüğün karşılığı, ona denk bir kötülüktür. Ama her kim bağışlar ve arayı bulursa mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu Allah, zalimleri sevmez. Her kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa artık aleyhlerine bir yol yoktur."

Sûrenin Mekke'de indirildiğine yukarıda dikkat çekmiştik. Âyet, İslâm hukukunun ceza ilkelerinden önemli bir ilkeye işaret etmekle birlikte bu ilke her zaman ve her alanda önemli bir ilkedir. İşlenen suçun cezası işlenen suça denk bir ceza olmalıdır. Fazlası zulüm, azı da haksızlık olur. Kişi, cezalandırmanın amacına uygun olması kaydıyla hukukun hâkim olduğu yerde hukuk yoluyla, hukukun hâkim olmadığı yahut hukukun kapsamına girmeyen konularda diğer yollarla uğradığı haksızlığın dengini, haksızlık yapana ödetme hakkına sahiptir. Bunu yapmasından dolayı ne kınanır ne de günah işlemiş olur. Ama affedip bağışlarsa övgüye layık davranmış olur, Allah böyle kimseyi mükâfatlandırır. Ancak affetmenin arayı bulma ve mevcut olumsuz durumu düzeltme gibi bir işlevselliği varsa bir anlamı vardır. Affetmek şayet karşı tarafı şımartacak ve daha çok kötülük işlemesine sebep olacaksa affetmemek evlâdır.

Bir önceki âyette ebedi mutluluğa erişenlerin vasıflarından birinin, haksızlığa uğrayanın hakkını almak için yardımlaşanlar olduğu söylenmiş ve bunlar övülmüştü. Burada ise bağışlayanlar övülmektedir. İki âyet arasında bir çelişki yok mudur? Önceki âyette kişi yahut bir toplum yalnız başına hakkını alma gücüne sahip değildir. Hakkının geri alınması için başkasının yardımına ihtiyaç vardır. Belli ki karşı taraf zorba, zalim ve güçlüdür. İşte böylelerine işledikleri suçun cezasını vermek övülecek bir durumdur. Zaten böyle biri tarafından mağdur olmuş kişi veya toplumların zalimi affetmelerinin bir anlamı yoktur. Zira affetme makamında değillerdir. Affetme makamında olan kişi, şu veya bu yolla suçluyu cezalandırabilendir. Ancak bu durumda affetmekten söz edilebilir. Yine affetme makamında olan bizzat haksızlığa uğrayan kişidir. Devlet onun adına suçluyu bağışlayamaz.

"Ancak insanlara zulmedenlerin ve haksız yere yeryüzünde taşkınlık peşinde olanların aleyhine yol vardır. İşte onlar için acıklı bir azap vardır."

Mağdur durumda olan kişinin kendisine haksızlık edenin haksızlığına denk bir ceza ile onu cezalandırılmasından dolayı bir sakınca ve günah yoktur.

Kötülüğü başlatıp zulmedenlere gelince onlar suçlu ve günahkârdırlar. Bundan dolayı da onlar için acıklı bir azap vardır.

"Her kim de sabreder ve bağışlarsa şüphesiz ki bu, işlenmeye değer zor işlerdendir."

Bağışlamanın önemine işaret etmek ve insanları buna teşvik etmek için âyet bağışlama konusunu farklı lafızlarla tekrar etmektedir.

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ
وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾
وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ
مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا
اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا اِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ
مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَاٍ
يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًا اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاِنَّا اِذَا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ
مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ اِنَاثاً وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ
الذُّكُورَۙ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَاناً وَاِنَاثاًۚ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَٓاءُ
عَقٖيماًۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ قَدٖيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ
يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْياً اَوْ مِنْ وَرَٓائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ
رَسُولاً فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكٖيمٌ ﴿٥١﴾
وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ رُوحاً مِنْ اَمْرِنَاۜ مَا كُنْتَ تَدْرٖي مَا الْكِتَابُ
وَلَا الْاٖيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُوراً نَهْدٖي بِهٖ مَنْ نَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِنَاۜ
وَاِنَّكَ لَتَهْدٖٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍۙ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذٖي لَهُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَصٖيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

44. Allah kimi saptırırsa bundan sonra artık onun bir dostu yoktur. Zalimleri de göreceksin, onlar azabı gördüklerinde: "Geri dönmeye bir yol var mıdır?" diyeceklerdir.

45. Onların ateşe arz edildiklerini, aşağılanmışlıktan dolayı başlarını öne eğerek göz ucuyla gizlice baktıklarını görürsün. İman etmiş olanlar da şöyle diyeceklerdir: "Şüphesiz asıl hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve akrabalarını hüsrana uğratanlardır." Bilesiniz ki zalimler sürekli bir azap içerisinde olacaklardır.

46. Onların, Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları olmaz artık. Allah'ın saptırmış olduklarına ise bir çıkış yolu yoktur.

47. Allah katında hiçbir geri dönüşü olmayan gün gelmezden önce Rabbinizin çağrısına uyun. O gün sizin için ne sığınılacak bir yer vardır ne de itiraza bir mahal!

48. Şayet yüz çevirirlerse bilesin ki biz seni onların sorumlusu olarak göndermedik. Senin tebliğden başka bir sorumluluğun yoktur. Doğrusu biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımızda onunla sevinip şımarır. İşlemiş oldukları nedeniyle onlara bir kötülük isabet edecek olsa bilinsin ki insan nankördür.

49. Göklerin ve yerin egemenliği Allah'ındır. O, dilediğini yaratır; dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk bağışlar.

50. Yahut onlara erkekli ve kızlı olmak üzere ikizler verir, dilediğini de kısır bırakır. O, her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

51. Allah'ın bir insanla konuşması şu yolların dışında asla olmaz; ya vahiyle ya perde arkasından ya da bir elçi gönderip dilediklerini ona vahyetmesi ile... Şüphesiz ki O, pek yücedir, her şeyi yerli yerince yapandır.

52. İşte biz sana emrimizden bir ruh vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin; ne var ki biz onu, kullarımızdan dilediğimiz kimseyi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen de dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun.

53. Göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'ın yoluna iletiyorsun. Bilesiniz ki işler sonunda Allah'a döner.

Önceki âyetlerde insanlara zulmeden ve yeryüzünde taşkınlık çıkaranlardan söz edilmişti. İşte bu yollara saptığından dolayı Allah'ın saptırdığı kimselerin dostu yoktur. Bunlar ahirette azabı gördüklerinde dünya hayatına geri dönmek isteyeceklerdir ama iş işten geçmiştir. Öldükten sonra geri dönüş yoktur. Onlar cehenneme sürüleceklerdir. Korkularından başlarını önlerine eğmiş göz ucuyla etrafa bakacaklardır. Allah'tan başka o taptıkları da kendilerine şefaat etmeyeceklerdir. Zaten onların böyle bir yetkileri de yoktur. Yardım edebilecek durumda olan sadece Allah'tır. Allah'ın saptırdığı bu kimseler için bir çıkış yolu yoktur. Dünya hayatına geri dönme istekleri de reddedilecektir.

Bu sebeple dünya hayatında iken kendilerine şu çağrı yapılmaktadır: **"Allah katında geri dönüşü imkânsız olan, hiçbir geri dönüşü olmayan gün gelmezden önce Rabbinizin çağrısına uyun. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır ne de itiraz edebilirsiniz."**

Peygamberin görevi, insanlara bu gerçekleri tebliğ etmektir, bunun dışında onun bir sorumluluğu bulunmamaktadır.

"Göklerin ve yerin egemenliği Allah'ındır. O, dilediğini yaratır; di-

lediğine kız dilediğine erkek çocuk bağışlar. Yahut onlara erkekli ve kızlı olmak üzere çift verir, dilediğini de kısır bırakır. O, her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir."

Doğan çocuğun cinsiyetini belirleme Allah'a aittir. Allah isterse birine sadece kız çocuklar verir, kimine sadece erkek çocuklar verir. Kimine de hem kız çocuklar hem de erkek çocuklar verir. Kimine ise hiç çocuk vermez. Cahiliye dönemi Araplar hatta milletlerin birçoğu çocuğun olmasını ve cinsiyetini, Allah'ın kudretine bağlamak yerine insanlara nispet ederlerdi. Mesela erkek çocukla övünülür, kız çocuğu olan da kınanırdı. İşte âyet bu anlayışın yanlış olduğunu, durumun tamamen Allah'ın elinde olan bir şey olduğunu beyan etmektedir.

"Allah'ın bir insanla konuşması şu yolların dışında asla olmaz; ya vahiyle ya perde arkasından ya da bir elçi gönderip dilediklerini ona vahyetmesi ile... Şüphesiz ki O, pek yücedir, her şeyi yerli yerince yapandır."

Sûre vahiyle söze başlamıştı. Sûrenin sonunda tekrar söz, vahye getirilmekte ve Allah'ın insanlarla konuşmasının ancak üç şekilde olabileceği anlatılmaktadır. Bunlardan biri vahiydir. Vahiy kelime olarak gizli iletişim anlamına gelmektedir. Bu da kalbe ilham etme, rüya yoluyla ve benzeri vahiy çeşitleri şeklinde olur. Perde arkasında konuşma, Hz Musa ile konuşmasında olduğu gibi Allah'ın zatı görünmeksizin konuşmasıdır. Elçi göndermesi ise melekleri elçi olarak göndermesidir.

Söz konusu vahiylerinden biri de Peygamberimize Kur'ân'ın vahyedilmesidir: **"İşte, biz sana emrimizden bir ruh vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Ne var ki biz onu, kullarımızdan dilediğimiz kimseyi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de, dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun."**

Hz. Muhammed kendisine vahiy gelinceye kadar ne peygamberlikten ne de insanları kurtarma yahut yeni bir inancı onlara anlatma gibi bir şeyden söz etmişti. Gerçi onun peygamberlikten önce de erdemli bir takım davranış ve sözleri vardır ama o ne okuma yazma biliyordu ne de Kur'ân'ın getirdiği iman esaslarından haberdardı. Kendisine vahiy geldikten sonra insanları kitaba ve imana davet etmiştir.

"Göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'ın yoluna iletiyorsun. Bilesiniz ki işler sonunda Allah'a döner."

O nur/Kur'ân ile Allah'ın yoluna iletiyorsun. Kur'ân öyle bir kitaptır ki Allah yolunun ne olduğunu ortaya koyduğu gibi ona nasıl gidileceğini de ortaya koymaktadır.

43.
Zuhruf Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 89 âyettir. Kelime olarak ***"zuhruf"*** *süs anlamında kullanılır. 35. âyette dünya hayatının süsü ile ahiret hayatı karşılaştırıldığından sûre bu adı almıştır.*

Müşrik Arapların inanç ve tutumlarının eleştirildiği sûrede Peygambere karşı çıkışlarında başarılı olamayacakları, çünkü onun elinde Kur'ân gibi bir mucizenin bulunduğu ve ona karşı konulamayacağı anlatılır. Peygamber muhaliflerinin geçmiş dönemlerde de başarılı olamadıklarına dair misaller zikredilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ ف۪ٓي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَك۪يمٌ ﴿٤﴾ اَفَنَضْرِبُ
عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِف۪ينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا
مِنْ نَبِيٍّ فِي الْاَوَّل۪ينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hâ-mîm.**
2. **Apaçık olan Kitaba yemin olsun.**
3. **Biz, anlayasınız diye onu Arapça bir kitap kıldık.**
4. **O, katımızdaki ana kitaptadır; çok yücedir, çok hikmetlidir.**
5. **Aşırı giden bir kavimsiniz diye sizi Kur'ân'la uyarmaktan vaz mı geçelim?**
6. **Biz, önceki milletlere sayısız peygamber gönderdik.**
7. **Onlara ne zaman bir peygember gelse mutlaka onunla alay ettiler.**
8. **Bu sebeple onlardan çok daha güçlü olanları helak ettik. Nitekim öncekilerin örnekleri anlatılmıştı.**

Sûre mukattaa harfleriyle başlamaktadır. Söz konusu harflerle ne kastedilmiş olabileceğine dair bilgi, Bakara sûresinin başlarında verildi. Orada da belirtildiği gibi bu harfler Kur'ân'ın icazı ile ilgilidir. Bu nedenle ardından Kur'ân'a yemin edilmekte ve onun apaçık bir kitap olduğu belirtilmektedir. Kur'ân hem açık, hem de ilk muhatapların onu anlamaları için Arapça bir kitaptır. Kur'ân'ın Arapça oluşu, ilk muhatapları açısından büyük bir önem arz ediyordu. Çünkü başka dilde indirilmiş olsaydı onu anlayamazlardı. Cahil müşrikler ise tam aksine onun başka dilde olması gerektiğini savunuyorlardı. Onlara göre, başka bir dilde indirilmiş olsa ve Muhammed onu anlıyorsa işte o zaman gerçekten Muhammed peygamberdir. Anlaşılıyor ki onlara göre Allah tarafından gönderilmiş hakikatler, anlaşılması mümkün olmayan muammalar şeklinde olmalıdır. Tarihte ve günümüzde bu eğilime sahip pek çok kimse vardır. Bir şey ne kadar kapalı ve esrarengiz ise o kadar yüce ve ilâhîdir. Oysa din açık ve anlaşılır olmalıdır. Yaşanacak bir dinin kitabının açık ve anlaşılır olması gerekir.

Burada Kur'ân'ın bu söylenenler dışında iki önemli özelliğine dikkat çekilmektedir: Kur'ân ve kitap oluşu. Kur'ân, okunan anlamına gelir. O sürekli okunandır. Okumayı bilenler de, bilmeyenler de onu okumaktadır. İndirildiği sırada sadece okunan idi. Yazıya geçirilip iki kapak arasında toplanıp kitap olduktan sonra da onun bu özelliği devam etti. Yine indiriliş sürecinde "*kitap*" diye isimlendirilmesi, ileride kitap halini alacağı haber veriliyordu ve öyle de oldu.

Ardından Kur'ân'ın ne denli yüce bir kitap olduğu anlatılıyor: "**O, katımızda ana kitaptadır. Çok yüce ve çok hikmetlidir.**" Ana kitapla Levh-i Mahfuz'un kastedildiği müfessirler tarafından belirtilmektedir. Kur'ân-ı Kerim, orada düzenlenmiş ve kitaplaştırılmış, peyderpey indirilerek dünyada da kitaplaştırılmıştır. Kimi âyetlerinin birtakım olaylar meydana geldikten sonra indirilmiş olması, Allah'ın sonsuz ilmi ile açıklanacak bir husustur. Bu sebeple, bir kısmının olaylar üzerine indirilmiş olması, indiği dönemdeki olayların şekillendirdiği bir kitap olduğu anlamına gelmez.

"Aşırı giden bir kavimsiniz diye sizi Kur'ân'la uyarmaktan vaz mı geçelim?"

Kur'ân, Levh'te düzenlenmiş bir kitap olduğundan ve sadece indiği döneme hitap etmediğinden dolayı indiği dönemdeki insanlar nasıl bir tavır takınırlarsa takınsınlar inmeye devam edecekti. Ayrıca indiği dönemdeki insanlar onu kabul etmeme konusunda direnseler bile deliller ardarda inmeye devam edecekti ki suçları tam olarak gerçekleşsin, bir bahaneleri kalmasın ve delile dayanılarak cezalandırılsınlar.

Yukarıda sıralanan delillere ilave olarak onlara geçmiş milletlerden peygamberlerine karşı çıkanların durumları hatırlatılmaktadır: "**Biz önceki milletlere sayısız peygamber gönderdik. Onlara ne zaman bir peygember gelse mutlaka onunla alay ettiler**" Peygamberle alay etmek, sadece müşrik Araplara has bir durum değildir. Önceki milletlerin inkâr edenleri de günümüz inkâr edenleri de peygamberleri alay konusu yapmaktadır.

"Bu sebeple onlardan çok daha güçlü olanları helak ettik. Nitekim öncekilerin örnekleri anlatılmıştır."

Peygamberleriyle alay eden geçmişteki milletlerin inkâr edenleri çok daha güçlüydüler. Ama güçlü olmaları, helak edilmelerine engel olmadı. Nitekim söz konusu kavimlerin bir kısmı Kur'ân'da anlatılmıştır. Arapların da yakından bildikleri Hz. Nuh kavmi, Âd ve Semûd kavimleri bunlar arasındadır.

Önceki kavimlerin hatırlatılması hem inkâr edenlerin ibret almaları hem de Peygamber açısından bir tesellidir. Böylece Peygamber, görevimi hakkıyla yerine getiremiyorum gibi bir duyguya kapılmasın.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزٖيزُ الْعَلٖيمُ ﴿٩﴾ اَلَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فٖيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾
وَالَّذٖي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً بِقَدَرٍ فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًا
كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذٖي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُا عَلٰى
ظُهُورِهٖ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذٖي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنٖينَ ﴿١٣﴾ وَاِنَّا اِلٰى رَبِّنَا
لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهٖ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَكَفُورٌ مُبٖينٌ ﴿١٥﴾ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ
بِالْبَنٖينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ
وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظٖيمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ
فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبٖينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰۤئِكَةَ الَّذٖينَ هُمْ
عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ

شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَٓاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ
مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ
كِتَابًا مِنْ قَبْلِه۪ فَهُمْ بِه۪ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُٓوا اِنَّا وَجَدْنَٓا
اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

9. Kendilerine, “gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, kesinlikle “Aziz ve Alîm olan yarattı” diyeceklerdir.

10. O, yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı ve maksudunuza ulaşasınız diye onda yollar yaptı.

11. O, gökten belli bir ölçüde bir su indirdi. Biz işte o suyla ölü bir memleketi canlandırdık. Sizler de öylece canlandırılıp çıkarılacaksınız.

12. O, bütün çiftleri yaratandır; ayrıca gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyleri de var edendir.

13. Ta ki sırtlarına binip kurulduğunuzda Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyesiniz: “Bunu hizmetimize verenin şanı ne yücedir! Aksi halde bizim buna gücümüz yetmezdi.

14. Ve biz her halükârda Rabbimize döneceğiz.

15. Fakat onlar Allah’ın kullarından bir kısmını O’nun bir parçası saydılar. Gerçekten insan apaçık nankördür.

16. Yoksa O, yarattıklarından kendisine kızları aldı da oğulları size mi ayırdı?

17. Oysa onlardan biri Rahmân’a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelendiğinde öfkesinden yüzü kararır.

18. (Yoksa onlar) süs içinde yetişip savaşta bir varlık gösteremeyeni (mi, isnat ediyorlar?)”

19. Rahmân’ın kulları olan melekleri tutup dişi yaptılar. İyi de onların yaratılışına şahitlik mi ettiler? Onların bu şahitliklerini yazacağız ve onları sorguya çekeceğiz.

20. Bir de dediler ki: "Rahmân dileseydi onlara tapmazdık." Onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

21. Yoksa onlara bundan önce bir kitap vermiştik de ona mı tutunuyorlar?

22. Bilakis onlar şöyle dediler: "Biz atalarımızı bir din üzere bulduk, biz de onların izini takip ederek doğruyu bulacağız."

Müşrik Arapların tamamı aynı inancı taşımamakla birlikte onlar, genelde taptıkları varlıkları kimi yönlerden Allah'a denk tutsalar bile bütün yönlerden onları denk tutmuyorlardı. Mesela yaratmanın Allah'a mahsus olduğunu; gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu; çünkü bunun mutlak bir güç ve sınırsız bir bilgi gerektirdiğini ve bu hususiyetlerin ancak Allah'ta var olduğunu söylüyorlardı. Aslında bu anlayış ortak koşanların tamamında genel olarak ortak bir husustur. Allah'a has kimi hususları taptıkları varlıklara veriyor ve bu taptıkları varlıkların Allah katında makbul varlıklar olduklarına, Allah katında kendilerine aracılık yapacaklarına ve kendilerine şefaat edeceklerine inanıyorlardı.

Aslında âyet onların inanç konusundaki tutarsızlıklarını da dile getirmektedir. Yani hem Allah'ın gökleri ve yeri yarattığını kabul ve ikrar edeceksin hem de başkasından isteyecek ve başkasına dua edeceksin; o başkasına kulluk edeceksin. Bunun tutarlı bir tarafı var mı?

Müşriklerin gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu kabul etmelerinden hareketle onlara başka gerçekler de hatırlatılıyor. Yeryüzünü insanlar için bir beşik haline getiren de Allah'tır. Beşik, işlerini görmekten hatta yürümekten bile aciz olan bebeğin huzur ve güvenlik içerisinde olduğu bir yerdir. Aslında dünya da büyük tehlikelerle dolu bir yerdir. Sadece yeryüzünün saniyede kat ettiği sürati düşündüğümüzde bile bu derece sürati olan bir gezegende insan sarsılmadan emniyet içerisinde işlerini görmekte ve hayatını devam ettirmektedir.

Yeryüzünde aşılması çok zor yüksek sıra dağlar var. Allah bu dağlar arasında vadiler ve geçitler yerleştirmiş ki insanlar bir bölgeden diğerine intikal edebilsinler.

Yine yağmuru belirli ölçülerle yağdıran yüce Allah'tır. Bu ölçü şaşar da bir yılda yağacak yağmur bir günde yahut yeryüzüne yağan yağmurun tamamı bir havzaya yağacak olursa orada yaşayanların hali nice olur? Yağmurla canlanacak olan o havza harabeye döner. Oysa yağmur ölçülü bir şekilde yağdırılıyor ve kurak hale gelmiş olan yerler tekrar canlanıyor. Ölmüş olan insanların can-

lanmaları, ölmüş olan ve artık bir şey bitirmeyen toprakların yağmurla canlanmaları kadar Allah için basittir.

Allah canlıları çift olarak yarattı. Eğer hepsi dişi veya hepsi erkek yaratılsaydı yeryüzünde bu canlıların hayatlarını devam ettirmeleri ve üremeleri mümkün olmazdı. Birkaç milyarlık insan nüfusuna sahip olan yeryüzünde kadın ve erkek oranları hemen hemen eşittir. Oysa doğacak çocuğun nüfusunu belirleme insanların kendilerine bırakılmış olsaydı belki de erkeklerin oranı kadınların iki üç katı olurdu.

Canlıların diğer bir ifade ile hayvanların çiftler şeklinde yaratılıp üremeleri, insanların hayatlarını devam ettirmeleri için gerekli bir şeydir. Çünkü hayvanlar, insanların istifadesine sunulmuştur. Aklı başında olan insanlar, bu durum karşısında şöyle derler: **"Bunu hizmetimize verenin şanı ne yücedir! Yoksa bizim buna gücümüz yetmezdi. Biz her halükârda Rabbimize döneceğiz."**

"Fakat onlar Allah'ın kullarından bir kısmını O'nun bir parçası saydılar. Gerçekten insan apaçık nankördür."

Müşrik Arapların Allah'ın kullarının bir kısmını O'nun bir parçası saymaları, sonraki âyette de ifade edildiği gibi kızlarının olduğunu söylemeleridir. Çünkü onlar, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlardı. Bu âyette meselenin kapalı geçilip kullarının bir kısmının O'nun bir parçası olduğunu söylemelerinin ifade edilmesi, buna benzer iddialarda bulunanları da kapsaması için olmalıdır. Nitekim Hıristiyanlar, Hz. Isa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söylüyor, yine birtakım milletler, krallarının Allah'ın soyundan geldiğini ileri sürüyorlardı. Allah'ın kullarının bir kısmının O'nun bir parçası olduğunu kabul etmenin diğer bir şekli ise Allah'a ortak koşmanın kendisidir. Çünkü ortak koşulana ilâhî bir vasıf verilmektedir. İşte âyet sözü kapalı söylemekle bütün bu hususları içermektedir. Bütün bu inançlar nankörlükten başka bir şey değildir.

"Yoksa O, yarattıklarından kendisine kızları aldı da oğulları size mi ayırdı? Oysa onlardan biri Rahmân'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelendiğinde öfkesinden yüzü kararır. Yoksa onlar süs içinde yetişip savaşta bir varlık gösteremeyeni (mi, isnat ediyorlar?)

Bu âyetlerde müşrik Arapların tutarsız ve tutarsız olduğu kadar çirkin bir davranışlarına dikkat çekilmektedir. Onlar kendilerine kızları layık görmedikleri halde Allah'a kızlar izafe ediyorlardı. Onlara göre kadının süslenmekten başka bir düşüncesi yoktur ve savaşlarda da işe yaramaz.

Bu âyetlerle sadece onların çarpık düşüncelerine işaret edilmektedir. Değilse Kur'ân'ın kadına ne kadar değer verdiği bilinen bir husustur. Kadının in-

san olup olmadığının, ruhunun bulunup bulunmadığının tartışıldığı bir dönemde Kur'ân Allah karşısında erkekle kadının eşit olduklarını, emir ve yasaklara eşit düzeyde muhatap alındıklarını, kadının da erkek gibi haklarının ve yükümlülüklerinin bulunduğunu belirtmiştir. İman eden kadınların tıpkı iman eden erkekler gibi mükâfata nail olacaklarını söylemiştir.

"Bir de dediler ki: "Rahmân dileseydi onlara tapmazdık." Onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar. Yoksa onlara bundan önce bir kitap vermiştik de ona mı tutunuyorlar?"

İşlediği suçu kaderin üzerine atmak müşrik Araplarla sınırlı bir davranış değildir. Allah'ın ne dilediğini bilmek, insanın bilgi çerçevesinin içerisine girmeyen bir husustur. Ne dilediğini ancak kendisi bilir. Bir şeyin Allah'a izafe edilebilmesi için o konuda Allah'tan indirilmiş kitapta açık bir bilginin olması gerekir. Kesin bir bilgi bulunmadığı halde bir şeyi Allah'a izafe etmek ancak hakkıyla Allah'ı tanımayanların işidir. Özellikle işlemiş olduğu olumsuzlukları Allah'a izafe etmek büyük bir cüretkârlıktır.

Gerçekten iman etmiş kişi, işlemiş olduğu iyilikleri Allah'a izafe eder, Allah kendisini buna muvaffak kılmasaydı bunun gerçekleşmeyeceğini söyler. Kötülükleri ise kendisine izafe eder. Olayları bu şekilde algılamak, insanın eğitimi açısından da önemlidir. Böylece başarılarından dolayı şımarmamış ve olumsuz davranışlarını düzeltme çabasına girmiş olur.

"Bilakis onlar şöyle dediler: 'Biz atalarımızı bir din üzere bulduk, biz de onların izini takip ederek doğruyu bulacağız."

Atalarına körü körüne bağlılık, inançlarını ve davranışlarını ölçüp biçmeden ve yargılamadan onların peşine takılmak, müşriklerin bakış açısıdır. Ne yazık ki günümüzde Müslümanların bakış açıları da bundan farklı değildir. Bunun birkaç sebebi vardır:

a. Milliyetçi akımın etkisi. Aslında bu akımın kendisi de eski veya modern cahiliye anlayışının bir sonucudur.

Özellikle Türkiye'de modern devlet yapısına geçildikten sonra İslâmcı akımlara karşı bu yönetim şeklini korumak ve eskiye dönüş özlemlerinin önüne geçmek için dini söylemler şiddetle bastırılıp yasaklandı. Dinine bağlı kesimler, kendilerini bir şekilde ifade etmek için modern devletin de sahiplendiği milliyetçilik perdesi altında belli oranda da olsa kendilerini ifade etme imkânını buldular. Mesela ahlâkî birtakım kuralları muhafaza edebilmek için bunlar millî geleneklerimizdir, diyerek onlara sahip çıkma imkânı buldular. Aynı şekilde gayr-i ahlâkî birçok davranışa milli geleneklerimize aykırıdır diyerek ancak karşı çıkabildiler. Sonuçta milliyetçi anlayış, zamanla dindar kesimler arasında dini anlayışın bir parçası haline geldi.

b. Modern anlayışlara kapılan ve dinden soğuyan yahut dine karşı olan aydın kesim, iyi-kötü ne varsa geçmişin bütün inanç ve davranışlarına karşı cephe aldı. Dindar kesim de geçmişi toptan savunmakla karşı karşıya kaldı.

c. İslâm'ın akrabalık bağına ayrı bir önem vermesi, komşunun gözetilmesini istemesi vs. gibi ilkelerini de burada hesaba katmak gerekir. İslâm'ın bu ilkeleri, İslâm'ı çok iyi bilmeyen fakat duygu olarak dindar olan kesimlerin bu ilkelerle milliyetçiliği özdeşleştirmelerine neden oldu.

d. Milliyetçi akımlar, tabiatları gereği tetikleyici ve kışkırtıcıdır. A milliyetçiliği B milliyetçiliğini tetikleyip kışkırtır ve ardından biri diğerinin besleyicisi durumuna geçer.

Belirtelim ki bu hastalık Müslüman milletlerin tamamının hastalığı haline gelmiştir.

Milliyetçi anlayışın dindar kesimlerde yerleşmesinin kuşkusuz başka siyasi ve sosyal sebepleri de vardır. Ancak âyetin tefsirinden uzaklaşmak istemiyoruz. Âyet, şu kesin gerçeği ortaya koymaktadır ki delillere dayanmadan geçmişi toptan yüceltme ve toptan muhafazakârlık eğilimi inananların değil, müşriklerin eğilimidir.

وَكَذٰلِكَ مَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَذ۪يرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓاۙ
اِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اَوَلَوْ
جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَٓاءَكُمْۜ قَالُٓوا اِنَّا بِمَٓا
اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ٓ اِنَّن۪ي بَرَٓاءٌ
مِمَّا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي فَاِنَّهُ سَيَهْد۪ينِ ﴿٢٧﴾
وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً ف۪ي عَقِبِه۪ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

23. **Yine senden önce kendilerine bir elçi gönderdiğimiz hiç bir memleket yoktur ki oranın refah içerisinde yaşayanları: "Biz babalarımızı bir din üzere bulduk, biz de onların yolunu takip ediyoruz" demiş olmasınlar.**

24. (Elçi onlara;) **"Size babalarınızı üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirmişsem yine de mi bana uymayacaksınız?" demişti de onlar; "Doğrusu biz, getirdiğinizi inkâr ediyoruz."**

25. **Biz de bunun üzerine onlardan intikam aldık. Şimdi bir bak da gör, yalanlayanların sonu nasıl oldu?**

26. **Hani İbrahim bir zamanlar babasına ve kavmine demişti ki: "Ben, sizin taptıklarınızdan beriyim."**

27. **"Ben, yalnızca beni yaratana taparım; çünkü O, pek yakında, beni doğru yola iletecektir."**

28. **Bu sözü Allah, onun ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz kıldı ki doğru yola dönsünler.**

Toplumun refah içinde yüzen kesimi, refahlarını arttırmak ve muhafaza etmek için toplumun herhangi bir değişime uğramasını istemezler. Hak-batıl mücadelesinde hak ve adaletin hâkim olması umurlarında bile değildir. Özellikle eğlence ve refahlarına kısıtlama getiren, eğlencelerini sınırlayan ve başkalarının emeklerini sömürmelerine karşı çıkıp bu dünya hayatında yaptıkları haksızlıktan dolayı insanların sorguya çekileceklerini söyleyen dine asla iltifat etmezler. Bu sebeple sözü edilen kesim her dönemde peygamberlerine karşı çıkmışlardır. Onlar: **"Biz babalarımızı bir din üzere bulduk, biz de onların yolunu takip ediyoruz"** derler. Bu anlamda muhafazakârdırlar, o toplumun değerlerinin devam etmesinden yanalar. Bu, toplumsal bir kuraldır.

Peygamberimizin karşısına dikilen kesimlerin başında da bu kesim gelmiştir.

Peygamberlerinin getirdiği dinin babalarını üzerinde buldukları dinden üstün olduğunu delilleriyle ortaya söyleseler bile bunlara aldırmazlar. Atalarının inancını sorgulamadan devam ettirirler.

Aslında onların bu delillerle ilgilenecek vakitleri de yoktur. Bütün gayretleri mallarını çoğaltmak, kurdukları çarkın devam etmesini sağlamaktır. Bundan başkasını düşünmez, başkasına iltifat etmezler. Ancak haksızlık ve zulüm üzere kurdukları bu çark devam etmez. Bir gün gelir, yaptıkları haksızlıkların altında kalır ve bu dünya hayatında da cezalarını bulurlar: **"Biz onlardan in-**

tikam aldık. Şimdi bir bak da gör, yalanlayanların sonu nasıl oldu?" Yeryüzü bu tür toplumların kalıntılarıyla doludur.

"Hani İbrahim bir zamanlar babasına ve kavmine demişti ki: 'Ben, sizin taptıklarınızdan beriyim. Ben, yalızca beni yaratana taparım. Çünkü O pek yakında beni doğru yola iletecektir."

Söz, Arapların da saygı duydukları ve ataları olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim'e getiriliyor, o da atalar dinine karşı çıkmış babasına ve kavmine taptıklarından beri olduğunu söylemiş ve ancak yaratana tapılabileceğini belirtmişti. Taptıkları putların yaratma gücüne sahip bulunmadığını ve doğru yolu göstermekten de aciz olduklarını belirtmişti. Siz ey Araplar, gerçekten Hz. Ibrahim'e saygılı iseniz ve ona bağlılıkta samimi iseniz o, Allah'ın birliğini savunmuş ve sadece O'na tapınılacağını söylemiş ve kendisinden sonraki nesillere de bunu tavsiye etmişti: **"Bu sözü Allah onun ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz kıldı ki doğru yola dönsünler."**

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٩﴾
وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا
لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظ۪يمٍ ﴿٣١﴾
اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَۜ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَع۪يشَتَهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ
بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّاۜ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

29. Doğrusu bunları da atalarını da kendilerine hakikatin bizatihi kendisi ve herşeyi ile âşikâr bir elçi gelinceye kadar yararlandırdım.

30. Hakikat geldiğinde ise; "Bu bir sihirdir, biz onu inkâr ediyoruz" dediler.

31. Yine dediler ki: "Bu Kur'ân'ın iki şehirden bir büyük adama indirilmesi gerekmez miydi?"

32. Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Dünya hayatındaki geçimliklerini başkası değil biz taksim ettik ve bir kısmını diğerlerine derecelerce yükselttik ki birbirlerine iş gördürsünler. Rabbinin rahmeti onların topladıklarından elbette çok daha hayırlıdır.

İnsanlar kendilerine peygamber gelinceye kadar yaptıklarından dolayı sorumlu değildir. Hz. İbrahim'den beri Araplara peygamber gönderilmemiştir. Dolayısıyla bu ara dönemde Araplar açısından bir sorumluluk yoktur. Ama bu ara dönemde de Allah kendilerine nimetler ihsan etmiş, özellikle Hz. İbrahim'in Ka'be'yi inşa etmesinden ve buraya hac için insanları davet etmesinden sonra -hac ibadeti zamanla kimi unsurlarını yitirmiş olsa da- bu ibadet sayesinde Mekke halkı bolluk içerisinde yaşamış ve insanlar arasında önemli bir itibara sahip olmuştur.

Zamanla Hz. İbrahim'in getirdiği öğretiler tahrife uğramış, Hz. İbrahim tevhide çağırmışken Araplar arasında putperestlik hâkim olmuştur. Nihayet yüce Allah, bozulmuş olan dini öğretileri ve şirke dönmüş olan inancı tevhide dönüştürmek için Hz. Muhammed'i peygamber olarak görevlendirmiş ve kendisine Kur'ân'ı vahyetmiştir. Ama Kur'ân'la karşılaşıp onun meydan okumasına karşı koyamayınca ona: **"Bu bir sihirdir, biz onu inkâr ediyoruz"** dediler.

Tevhitten uzaklaşıp aralarında putperestlik yayıldıktan sonra Arapların değerleri de değişmişti. Onlara göre en üstün değerler soy sop, servet ve iktidar gibi hususlardı. Bu nedenle de yetim olarak büyümüş, servet ve iktidara sahip olmayan Muhammed'in Allah tarafından peygamber olarak seçilmiş olması düşünülemez. Eğer gerçekten Allah bir peygamber gönderecekse Mekke veya Taif'in ileri gelenlerinden birini seçmesi gerekiyordu. Gerçek üstün değerleri yitirmiş bütün toplumların bakışı budur. Önemli bir göreve getirilecekse soy sop sahibi zengin biri getirilmelidir. Yüce Allah bu bakış açısına şöyle cevap veriyor: **"Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Dünya hayatındaki geçimliklerini biz taksim ettik ve bir kısmını diğerlerine derecelerce yükselttik ki birbirlerine iş gördürsünler. Rabbinin rahmeti onların topladıklarından elbette çok daha hayırlıdır."**

Peygamberlik Allah'ın bir rahmetidir ve kime verileceğini ancak O tayin eder. Hem insanların dünya hayatındaki geçimliklerini bile Allah taksim ederken kime peygamberlik verileceğini onlar mı belirleyecek? Ayrıca kimine diğerlerinden fazla rızık verilmişse bu, o kimsenin büyük biri olduğunu göstermez ki! Sosyal hayatın devamı için buna ihtiyaç vardır. İşlerin yürümesi için bu, kaçınılmaz bir durumdur.

Allah'ın rahmeti yani peygamberlik, onların toplamış oldukları servetten çok daha hayırlıdır.

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ
بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا
وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ
لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ
اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰى اِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ
اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

33. İnsanlar bir tek ümmet haline gelecek olmasaydı Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.

34. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslandıkları koltuklarını da.

35. Nice süslemeler verirdik. Doğrusu bunların hiç biri dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir. Ahiret ise Rabbin katında takva sahiplerinindir.

36. Her kim Rahmân'ı hatırlama konusunda kör ise ona bir şeytanı musallat ederiz de o şeytan onun yakın dostu olur.

37. Ve onlar bunları doğru yoldan alıkoyar; heyhat, bunlarsa kendilerini doğru yolda sanmaktadır.

38. Nihayet o kimse bize geldiğinde dostuna: "Keşke bana doğu ile batı arasındaki kadar uzak olaydın. Sen ne kötü arkadaşmışsın!" der.

39. Bugün (bunun) **size faydası dokunmayacaktır; çünkü siz zalimlik ettiniz. Artık hepiniz azapta ortaksınız.**

Altın, gümüş ve benzeri dünya hayatında yararlanılan süs ve servetlere sahip olmak, sahip olan kişinin değerli biri olduğu anlamına gelmez. İyi ve değerli kimseler bu tür şeylere sahip olabildiği gibi alçak ve değersiz kimseler de bunlara sahip olabilirler. Diğer insanlar özenip inkârı tercih etmeyecek olsalardı Allah inkâr edenlerin tavanlarını, merdivenlerini vs.lerini gümüşten yapardı. Zaten onların bütün çabaları bunlara sahip olmaktır. Onlar için başka üstün değer yoktur. Oysa bütün bunlar geçicidir ve dünya hayatıyla sınırlıdır. Asıl değerli olan şeyler ahiret hayatında elde edilecek nimetlerdir. Ayrıca insanı değerli kılan şey, takvadır. İşte ahirette kalıcı olan şeyler bu takva sahibi olan kimselere verilecektir.

"Her kim Rahmân'ı anmaktan kör ise ona bir şeytanı musallat ederiz de onun yakın dostu olur. O şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyar ve onlar kendilerini doğru yolda sanırlar."

Allah'ı yahut Allah'ın indirmiş olduğu kitabı anmaktan ve onu hatırlamaktan kör olanlara şeytan musallat olur. Şeytan artık onun ayrılmaz bir arkadaşı olmuştur. Onu doğru yoldan alıkoyar, ona musallat olur. O kimse bu haliyle kendini doğru yolda sanır.

أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ
أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ
فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا
عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ
إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ
تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾

40. Sen mi o sağırlara işittirecek, körlere ve açık bir sapma içinde olanlara doğru yolu göstereceksin?

41. Biz seni alıp götürsek bile onları mutlaka cezalandıracağız.

42. Yahut onlara vaat ettiğimiz azabı sana göstereceğiz; çünkü bizim onlara gücümüz yeter.

43. Sen, sana vahyedilene sıkıca tutun. Sen kesinlikle doğru yol üzeresin.

44. Şüphesiz ki bu Kur'ân sana ve kavmine bir öğüttür. Ondan dolayı ileride sorguya çekileceksiniz.

Bunca açık delile ve kendisinin bunca gayretine rağmen inanmayanların inanmamakta ısrar etmelerine Peygamber şaşıyordu. İşte Peygambere söz konusu kimselerin sağır ve kör kimseler oldukları, gerçeklere karşı sağır ve kör olan kimselere şaşmaması gerektiği anlatılmaktadır. Gelecekte başlarına gelecekleri elleriyle hazırlayanlar o inanmayanların kendileridir. Çünkü onlar kulaklarını tıkamışlar ve gerçeklere karşı gözlerini yummuşlardır. Bu sebeple Peygamber ne kadar gayret ederse etsin onları doğru yola getiremez.

Yüce Allah Peygamberini teselli ediyor ve kendisi ölecek olsa bile o muannitlerin cezalarının mutlaka verileceğini bildiriyor.

Hatırlatalım ki sûre Mekke'de indirilmiştir ve bu sırada Müslümanlar, inanamayanların baskıları altında yaşamaktadırlar. İnanmayanların yaptıklarının cezasını göreceklerini söylemek, hayal gibi geliyordu. O zaman kim böyle bir iddiada bulunsaydı fazla hayal kurduğu söylenirdi. Ama Allah bunu kesin bir dille söylüyor: **"Biz seni alıp götürsek bile onları mutlaka cezalandıracağız. Yahut onlara vaat ettiğimiz azabı sana göstereceğiz. Çünkü bizim onlara gücümüz yeter."**

Ardından Peygamberine inkâr edenlerin inadı karşısında yılmaması, yoluna ısrarla devam etmesi ve kim ne derse desin kendisine vahyedilene sıkı sıkıya sarılması tavsiye ediliyor: **"Sen, sana vahyedilene sıkıca tutun. Sen şüphesiz doğru yol üzeresin."** Kuşkusuz Peygamberin kendisine yapılan bu tavsiye onun yolundan giden herkesedir.

"Şüphesiz ki bu Kur'ân sana ve kavmine bir öğüttür. Siz ondan dolayı sorguya çekileceksiniz."

İnsanlar kendilerine mucize gelinceye kadar sorumlu değiller. Kur'ân da Peygamberimizin mucizesidir. İnanan-inanmayan herkes Kur'ân'a karşı takındığı tavırdan dolayı sorguya çekilecektir.

وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا اَجَعَلْنَا
مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى
بِاٰيَاتِنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهٖ فَقَالَ اِنّ۪ي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ
﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَاۘ وَاَخَذْنَاهُمْ
بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَ
السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ
﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾
وَنَادٰى فِرْعَوْنُ ف۪ي قَوْمِه۪ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ ل۪ي مُلْكُ مِصْرَ
وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْر۪ي مِنْ تَحْت۪يۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْ هٰذَا
الَّذ۪ي هُوَ مَه۪ينٌ وَلَا يَكَادُ يُب۪ينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَٓا اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ
مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِن۪ينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ
قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٥٤﴾
فَلَمَّٓا اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٥٥﴾
فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْاٰخِر۪ينَ ﴿٥٦﴾

45. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor; Rahmân'dan başka kendilerine tapınılacak ilâhlar yarattık mı?

46. Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelenlerine göndermiştik. (Musa) **demişti ki: "Ben, âlemlerin Rabbinin elçisiyim."**

47. Onlara mucizelerimizle gelince bu mucizelere gülüvermişlerdi.

48. Onlara gösterdiğimiz her bir mucize, kesinlikle diğerinden daha büyüktü. Nihayet belki dönerler diye onları azaba uğrattık.

49. Dediler ki: "Ey sihirbaz! Sana verdiği sözün bir sonucu olarak Rabbine bizim için dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz."

50. Fakat üzerlerinden azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler.

51. Firavun kavmine seslenip dedi ki: "Ey kavmim, Mısır'ın hükümranlığı ve altımdan akan şu nehirler benim değil midir? Hâlâ görmüyor musunuz?"

52. "Ben, şu zavallı ve meramını anlatmaktan aciz kimseden daha hayırlı değil miyim?"

53. Ona altın bilezikler verilmeli yahut yanında onunla birlikte melekler gelmeli değil miydi?

54. Bu sözlerle kavmini aşağılayıp sindirdi; onlar da Firavun'a boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir topluluktu.

55. Ne zaman ki böyle yapa yapa bizi öfkelendirdiler, biz de hepsini suda boğarak onlardan intikam aldık.

56. Bu suretle onları, kendilerinden sonra gelenlerin selefi ve onlar için bir örnek kıldık.

Peygambere kendinden önceki peygamberlere Allah'tan başka ilâhlara tapılıp tapılmayacağını sormasının istenmesi mecazî bir anlam taşımaktadır. Çünkü Peygamberin geçmiş dönemdeki peygamberlere bizzat sorması mümkün değildir. O halde geriye iki ihtimal kalmaktadır: geçmiş peygamberlerin tabilerine sorması veya onlardan kalan kitaplara müracaat etmesi.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise Peygamberin böyle bir şeyi sormaya ihtiyacının olup olmadığıdır. Özellikle sûrenin Mekkî dönemin ikinci yarısında indirildiğini düşünürsek Peygamberin böyle bir soruyu sorma ihtiyacının olmadığı kesinlik kazanmaktadır. O halde Peygamberden böyle bir konuyu sormasının istenmesi, Mekke müşriklerine rehberlik amacı taşımaktadır. Biz biliyoruz ki indirilen vahiyle baş edemeyen Mek-

ke müşrikleri Medine'ye gidip orada yaşayan Yahudilerden Peygamberle baş edebilmek için birtakım taktikler öğrenmeye çalışmışlardır. Bu hususu da göz önünde bulundurduğumuzda burada anlatılmak istenen şudur: Ey müşrikler, Medine'ye gidip Yahudilerden birtakım şeyler öğreniyor ve bunlarla Peygamberi köşeye sıkıştırmaya çalışıyorsunuz. Şimdi gidin sorun onlara, önceki peygamberlerden, Allah'tan başkasına tapınılacağını söyleyen olmuş mudur? Olmadığına göre siz niçin Allah'tan başkasına tapıyorsunuz?

İşte size bir örnek:

"Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelenlerine göndermiştik. (Musa) **demişti ki: "Ben, âlemlerin Rabbinin elçisiyim." Onlara mucizelerimizle gelince bu mucizelere gülüvermişlerdi."**

Müşrikler, kendilerini çok güçlü görüyor ve Müslümanların onlara bir zarar veremeyeceklerini düşünüyorlardı. Bu sebeple Allah, geçmiş dönemdeki münkirlerin en güçlülerini misal olarak zikretmektedir. Firavun ve ileri gelenleri, Hz. Musa'nın gösterdiği mucizelere gülmüş ve alay etmişlerdi. Mekke müşrikleri de Peygamberin getirdiği mucize karşısında aynı tavrı takınmışlardı.

"Onlara gösterdiğimiz her bir mucize, kesinlikle diğerinden daha büyüktü. Nihayet belki dönerler diye onları azaba uğrattık."

Ardarda gelen mucizeler inanmalarını sağlayamadı. Bu sebeple müşriklerin mucize isteklerine cevap verme ihtiyacı duyulmamıştır.

"Dediler ki: 'Ey sihirbaz! Sana verdiği sözün bir sonucu olarak Rabbine bizim için dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz. Fakat üzerlerinden azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler."

Hz. Musa'nın Firavun ve ileri gelenlerine ilk gösterdiği mucize asa mucizesi ile koynundan çıkardığı elinin ışıl ışıl parlamasıdır. Bu sırada kendisinin Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu söylemiş fakat Firavun inanmamış, sihirbazlarını toplamış ve Mısırlılarca bilinen belli bir şenlik gününde Hz. Musa ile Firavun'un sihirbazları büyük bir topluluğun karşısında karşılaşılaşmışlardı. Nihayet sihirbazlar iman etmişler ve Firavun iman eden sihirbazları öldürtmüştür. (Bk. A'raf 7/87-88; Taha 20/12-13,29-30,50; Şuara 26/26-29,40; Neml 27/16; Kasas 28/44-45).

Hz. Musa Mısır'da kıtlık olacağını haber vermiş ve kıtlık olmuştur. Firavun, Hz. Musa'dan ricada bulunmuş ve kıtlık kalktığı takdirde İsrailoğulları'nı kendisiyle birlikte göndermeyi kabul edeceğini söylemiştir. Hz. Musa dua edince kıtlık sona ermiş ama Firavun sözünde durmamıştır.

Yine Hz. Musa'nın önceden verdiği haber üzere sel, dolu ve yıldırımlarla

birçok yerleşim yeri harap olmuştur. Firavun, Musa'dan tekrar dua etmesini rica etmiş ve yağmurlar durmuştur. Fakat firavun yine sözünde durmamıştır.

Ardından yine Hz. Musa'nın önceden haber verdiği gibi Mısır'ı çekirgeler istila etmiş ve yine Firavun, Hz. Musa'dan dua etmesini rica etmiş ve sözünde durmamıştır.

Üstelik **"Firavun kavmine seslenip dedi ki: "Ey kavmim, Mısır'ın hükümranlığı ve altımdan akan şu nehirler benim değil midir? Hâlâ görmüyor musunuz?" "Ben, şu zavallı ve meramını anlatmaktan aciz kimseden daha hayırlı değil miyim?" Ona altın bilezikler verilmeli yahut yanında onunla birlikte melekler gelmeli değil miydi? Bu sözlerle kavmini aşağılayıp sindirdi; onlar da Firavun'a boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir topluluktu.**

Her defasında halkın Hz. Musa'dan etkilenmemeleri için Firavun bu tür sözlerle halkı kendine bağlar.

"Ne zaman ki böyle yapa yapa bizi öfkelendirdiler biz de hepsini suda boğarak onlardan intikam aldık. Bu suretle onları, kendilerinden sonra gelenlerin selefi ve onlar için bir örnek kıldık."

Felaketlerle ilgili haber vermeler ve Firavun'un sözünde durmaması defalarca tekerrür eder. (Konu Kitab-ı Mukaddes'in Çıkış Kitabında ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.) Bunun üzerine Hz. Musa bir araya topladığı İsrailoğulları'yla bir gece vakti Mısır'dan çıkarmak üzere yola koyulur. Bunu duyan Firavun ordusuyla onları takip eder ve denizde boğulurlar.

Kıssa Kureyş'e ve onlar gibi inkârda ısrar eden her dönemdeki toplumlara bir uyarıdır.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ
مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ
مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا
عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ اِنَّهُ لَكُمْ
عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ
قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذ۪ي تَخْتَلِفُونَ ف۪يهِ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ
مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٦٥﴾
هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

57. Meryem oğlu İsa misal olarak getirilince, senin kavmin bağrışmaya başladı.

58. Dediler ki: "Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlı, o mu?" Bunu sana ancak tartışmak için misal verdiler. Onlar, çekişmeci bir kavimdir.

59. İsa ancak nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları için bir örnek olarak zikrettiğimiz bir kuldur.

60. Eğer biz dileseydik içinizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yapardık.

61. Şüphesiz ki o, kıyametin bilgisidir/delilidir. O halde kıyamet konusunda şüpheniz olmasın ve bana tabi olun. Bu, dosdoğru bir yoldur.

62. Sakın şeytan bu yoldan sizi alıkoymasın. Şüphesiz ki o, size apaçık bir düşmandır.

63. İsa açık delillerle size geldiğinde demişti ki: "Size hikmeti getirdim ve ihtilafa düştüğünüz şeylerden bazısını size açıklamak için geldim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

64. Allah; şüphesiz ki O, benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir. O halde O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru yoldur.

65. Sonra aralarından bazı gruplar ihtilafa düştüler. Acıklı bir günün azabından vay o zulmedenlere!

66. Onlar, farkında değilken kıyametin ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?

Nakledilir ki henüz İslâm'a girmemiş müşriklerden biri yukarıda geçen **"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor: Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar kıldık mı?"** âyetini duyduğunda aklınca Peygamberin bir açığını yakaladığını düşünerek Hıristiyanların Hz. İsa'ya taptıklarını söylemiştir. Orada bulunan müşrikler bundan bir mutluluk duyarak sevinçlerinden çığlıklar atmış, **"Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlı, o mu?"** demişlerdir. Oysa Hz. İsa Hıristiyanlardan böyle bir şey istemiş değildir. Hıristiyanların hatasını kendilerine delil getireceklerine Kur'ân'ı dinlemeliydiler. Ama onların Hz. İsa'yı misal vermeleri, karakterlerindeki tartışmacılıklarından kaynaklanıyordu. Onlar, tartışmayı seven inatçı bir kavim idiler. Kur'ân'ın Hz. İsa hakkında söylediği şudur: **"İsa ancak nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları'na örnek kıldığımız bir kuldur."** Hz. İsa'nın babasız doğmuş olması, çamurdan yapmış olduğu kuşa üfürerek onu canlandırması, anadan doğma körleri bir el dokunuşuyla görür hale getirmesi, hatta Allah'ın izni ile ölüleri diriltmesi gibi olağanüstü mucizelerin kendisine verilmesi, onu Allah'ın kulu olma çerçevesinin dışına çıkarmaz. O, bunlara rağmen yine Allah'ın kuludur. Babasız doğması vs. gibi olağanüstülükler, insanlara örnek olup ibret alınacak hususlardır. Nitekim 61. âyette babasız doğmasının, neyin delili olduğu anlatılacaktır.

"Eğer biz dileseydik içinizden yeryüzüne, yerinize geçecek melekler yapardık."

Bu arada meleklere tapanlara da değinilmekte ve onların da tıpkı Hz. İsa'nın farklı yaratılması gibi yaratılmış olmalarının, onların Allah'ın kulları olmalarına engel olmadığına dikkat çekilmektedir. Allah dilese insanlardan melekler yapar ve bunlar yeryüzünün halifeleri olurlardı. O halde onlar da tıpkı insanlar gibi kuldurlar.

"Şüphesiz ki o, kıyametin bilgisidir/delilidir. O halde kıyamet ko-

nusunda şüpheniz olmasın ve bana tabi olun. Bu, dosdoğru bir yoldur."

"Bilgisi" kelimesini "delilidir" şeklinde anlamımızda bir sakınca yoktur. Âyet hakkında yapılan farklı yorumlara kısaca değineceğiz ama bu yorumların tamamında kelime, *"delil, araç"* anlamında kabul edilmiştir.

Buradaki *"o"* zamirinin Kur'ân'a gittiğini söyleyenler olmuşsa da siyak ve sibak bu anlamı vermeye elverişli değildir. Zaten müfessirlerin büyük çoğunluğu söz konusu zamirle Hz. İsa'nın kastedildiğini söylemektedir. Ancak Hz. İsa ne surette kıyametin delilidir? İşte bu konuda da farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bazıları bununla Hz. İsa'nın ikinci gelişinin kastedildiğini söylerler. Yani Hz. İsa'nın gelmesiyle kıyametin kopmasının yakın olduğu anlaşılacaktır. Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne ineceğinin tutarsızlığı ve Kur'ânî delillerle çatışması bir tarafa cümlenin devamını okuduğumuzda böyle anlam vermenin yanlış olduğu görülür. Çünkü cümlenin devamında, "**kıyamet konusunda şüpheniz olmasın"** denilmektedir ve bu hitap Mekke müşriklerinedir. Hz. İsa'nın ikinci bir gelişi olsa bile bunun kıyametin kopması konusunda Mekkeli müşriklere bir delil olması nasıl mümkün olur ki? Belki onun gelişine şahit olan ve onlardan sonra yaşayanlar için delil olma haysiyeti olabilir.

Diğer müfessirler ise Hz. İsa'nın babasız doğmasının ve yukarıda sözünü ettiğimiz mucizelerinin kıyamete delil olduğunu söylerler. (İleri sürülen görüşler için bak. Taberi, XXVII, 80-82; İbnu Atiyye, VI, 79; Bağavi, VII, 219-220).

Bu görüş bizce de daha tutarlı görünmektedir. Hz. İsa'yı bütün insanların aksine babasız yaratmaya kadir olan Allah, insanları tekrar yaratmaya da kadirdir. Ayrıca Hz. İsa çamurdan yaptığı kuşa üflediğinde Allah'ın izniyle canlanabiliyor, yine Allah'ın izniyle ölüleri diriltebiliyorsa elbette ki Allah, kıyameti koparıp ölmüş olan insanları tekrar diriltmeye kâdirdir.

"Sakın şeytan bu yoldan sizi alıkoymasın. Şüphesiz ki o, size apaçık bir düşmandır."

Hıristiyanlar İsa'ya tapıyor diyerek Hıristiyanların işlemiş oldukları bir hatayı Hz. İsa'nın kendisine yükleyip geçmiş peygamberlerin de şirki onayladıklarını ileri sürmeniz, şeytanın sizi aldatmasından başka bir şey değildir. Şeytan sizi doğru yoldan alıkoymasın. Bilesiniz ki şeytan sizin düşmanınızdır.

"İsa apaçık delillerle size geldiğinde demişti ki: 'Size hikmeti getirdim ve ihtilafa düştüğünüz şeylerden bazısını size açıklamak için geldim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

Bazı müfessirler Hz. İsa'nın getirdiği *"hikmet"*le İncil'in, bazıları peygamberliğin, bazıları da dinin temeli durumunda olan inanç hakikatlerinin ve marifetin kastedildiğini söylemişlerdir. Aslında bu farklı görüşlerin ortak noktası, sahih inanç kurallarıdır. Bu sebeple bu farklı görüşler birbirlerine aykırı görüşler değildir.

Hz. İsa Yahudilerin ihtilafa düştükleri konuların bir kısmını getirdiği hikmet sayesinde doğru bir çözüme kavuşturmuştur. Çözüme kavuşturmadığı diğer ihtilaflı konular, ya dinin temel meselelerini ilgilendirmeyen önemsiz meselelerdir yahut din alanına girmeyen dünyevî konulardır.

Âyetin; "**O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin,"** şeklindeki son cümlesi ile: **"Allah, şüphesiz ki O, benim Rabbim ve sizin Rabbinizdir. O halde O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru yoldur,"** âyeti, Hz. İsa'nın getirdiği hikmetin bir hülasasıdır. O halde Hz. İsa da diğer peygamberler gibi tevhit inancını getirmiştir. Hıristiyanlara bana tapının dememiştir. **Sonra aralarından bazı gruplar ihtilafa düştüler. Acıklı bir günün azabından vay o zulmedenlere!**

Hz. İsa, ihtilafa düştükleri birtakım meseleleri çözüme bağladı ama şimdi de onun hakkında ihtilafa düştüler: Kimi, onun gayri meşru bir çocuk olarak dünyaya geldiğini söylemiş, kimi, onu çarmıha germe teşebbüsünde bulunmuş ve kimisi de ona duyduğu muhabbeti o derece ileri götürmüş ki getirdiği öğretilerin dışına çıkarak onu ilâhlaştırmıştır. İhtilafları bu meselelerin dışına da taşırarak hak yoldan sapmışlardır.

"Onlar, farkında değilken kıyametin ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?"

Şu müşrikler ve onların yolunu takip edip delilleri bir tarafa atarak sapık yollarında ısrar eden tüm zamanların münkirleri kıyametin ansızın gelmesinden başka neyi bekliyorlar ki? Kıyamet mutlaka bir gün ansızın gelecek, inkârda olanlar pişman olacaklar ama pişmanlıkları fayda vermeyecektir.

اَلْاَخِلَّٓاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا
الْمُتَّق۪ينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَۚ ﴿٦٨﴾
اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِم۪ينَۚ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ

وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ۝٧٠ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ
وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
۝٧١ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٧٢
لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝٧٣
اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ۝٧٤ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ
فِيهِ مُبْلِسُونَ ۝٧٥ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ
۝٧٦ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ۝٧٧
لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ۝٧٨

67. **Takva sahipleri dışında o gün dostların hepsi birbirlerine düşmandır.**

68. **Ey benim kullarım, bugün sizin için herhengi bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz.**

69. **Onlar, âyetlerimize inanmışlardı ve Müslüman idiler.**

70. **Siz ve eşleriniz ağırlanmış olarak cennete girin.**

71. **Altın tepsiler ve altın bardaklarla onlara ikram edilir. Orada canlarının çektiği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Siz orada ebedi kalacaksınız.**

72. **İşlemiş olduğunuz ameller sebebiyle mirasçı kılındığınız cennet işte budur.**

73. **Sizin için orada pek çok meyve vardır; onlardan yersiniz.**

74. **Şüphesiz ki suçlular, cehennem azabında ebedî kalacaklardır.**

75. **O azap onlara gevşetilmez ve orada ümitsiz olarak kalacaklardır.**

76. Aslında biz onlara zulmetmedik, aksine zulmedenler bizzat kendileriydiler.

77. "Ey Malik, Rabbine dua et de işimizi bitirsin" diye nida edecekler. O da şöyle diyecektir: "Siz öylece kalacaksınız."

78. Şüphesiz ki biz size hakkı getirdik; ama çoğunuz haktan hoşlanmıyordunuz.

67. âyette bu dünya hayatında kişinin, kimleri dost edinmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Takva sahipleri hariç bu dünyadaki diğer bütün dostlar birbirlerine düşman olacaklardır. Çünkü karşılaştıkları kötü sonuçta, edinmiş oldukları dostların da payı vardır. Biri diğerine *"senin yüzünden bu duruma düştüm veya sen beni şu günahı işlemeye sürükledin veya hak yolu seçmeme sen engel oldun vs."* diyecektir. Buna karşın takva sahiplerinin dostlukları devam edecektir. Onlar için öbür dünyada ne bir korku söz konusudur ne de onları üzecek bir durumdan söz edilebilir. İkramların en mükemmeli onlara yapılacaktır. Onlar işlemiş oldukları ameller sayesinde bu mükâfata kavuşmuşlardır.

Okuyucuya karşılaştırma ve iki taraf üzerinde düşünme imkânı vermek için cennetlikler ve onlara verilen mükâfatlardan söz edildikten sonra cehennemliklerden ve uğrayacakları azaptan söz edilmektedir:

"**Şüphesiz ki suçlular, cehennem azabında ebedi kalacaklardır. O azap onlara gevşetilmez ve orada ümitsiz olarak kalacaklardır.**"

Cehennemliklerin bu şekilde azaba çarptırılmaları, kendi yaptıkları sebebiyledir: "**Aslında biz onlara zulmetmedik, aksine zulmedenler bizzat kendileriydiler.**"

"Ey Malik, Rabbine dua et de işimizi bitirsin' diye nida edecekler. O da şöyle diyecektir: 'Siz öylece kalacaksınız."

"Malik", cehennem işleriyle görevli olan meleklerin başında bulunan melektir. Cehennemdekiler ona başvuracak, çektikleri azabın şiddetinden dolayı Allah'a kendilerini yok etmesi için dua etmesini isteyeceklerdir. Onlara vereceği cevap olumsuz olacak ve bu şekilde azap içerisinde hayatlarını sürdüreceklerini söyleyecektir. Ardından yüce Allah, durumları hakkında son noktayı koymaktadır: "**Şüphesiz ki biz size hakkı getirdik; ama çoğunuz haktan hoşlanmıyordunuz.**"

أَمْ أَبْرَمُوٓا أَمْرًا
فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ بَلٰى وَرُسُلُنَا
لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾ قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾
سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ
يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذٖي
فِي السَّمَٓاءِ إِلٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْعَلٖيمُ ﴿٨٤﴾
وَتَبَارَكَ الَّذٖي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ
عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذٖينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾
وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَأَنّٰى يُؤْفَكُونَ
﴿٨٧﴾ وَقٖيلِهٖ يَا رَبِّ إِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾
فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

79. Yoksa onlar bir işe mi karar verdiler? Bilsinler ki biz de kararlıyız.

80. Yoksa sırlarını ve gizli konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Aksine, işitiriz; ayrıca elçilerimiz de yanlarında yazıyorlar.

81. De ki: "Rahmân'ın oğlu olsaydı, ona tapanların ilki ben olurdum."

82. Göklerle yerin Rabbi ve Arş'ın Rabbi, onların nitelemelerinden yücedir.

83. Artık bırak onları, kendilerine vaat edilen günle karşılaşıncaya kadar dalıp oynasınlar.

84. Göklerdeki ilâh da O'dur, yerdeki ilâh da. O her şeyi yerli yerince yapandır, her şeyi bilendir.

85. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı kendisinin olan Allah yücedir. Kıyametin bilgisi O'na aittir ve siz O'na döndürüleceksiniz.

86. O'nun yanı sıra taptıkları şefaate sahip değildir; ancak bilerek hakka şahitlik edenler farklıdır.

87. Onlara kendilerini kimin yarattığını soracak olsan, elbette "Allah'tır" derler. O halde nasıl oluyor da döndürülüyorlar?

88. Peygamber'in "Ya Rab, bunlar inanmayan bir kavimdir" deyişini de (Allah biliyor)**.**

89. Artık onlardan vazgeç ve "Selam olsun size" de. İleride bileceklerdir.

İlk âyet müşriklerin, Peygamberi öldürmek için ciddi planlar peşinde olduklarına işaret etmektedir. Güç ellerinde olduğu halde Peygamberi öldürmek için azmetmeleri, Kur'ân'ın anlattıkları karşısında inançlarının tutunamadığının bir kanıtıdır. Ancak aciz olanlar fikir karşısında öldürme eylemlerine girişirler. Yüce Allah, Peygamberi öldürmek için yapacakları girişimlere karşı kesin tedbirlerin alındığını bildirmektedir. Gerçekten de Peygamberi öldürme planları boşa çıkmıştır. Çünkü Allah onların sırlarını, kendi aralarında gizli konuşmalarını bilmektedir.

Müşriklerin sırları deşifre edilip buna karşı tedbir alındığı belirtildikten sonra sûrenin temel konusu olan tevhit konusuna yeniden dönülmektedir.

"De ki: 'Rahmân'ın oğlu olsaydı, ona tapanların ilki ben olurdum."

45. âyette soru kipiyle önceki peygamberler içerisinde Allah'a ortak koşmayı kabul edenin olmadığına dikkat çekilmiş ve müşriklerin, Hıristiyanların Hz. İsa'ya taptıklarını söylemeleri üzerine 57-64. âyetlerde onlara cevap verilmişti. İşte bu âyet aynı konuya dönüş yapmakta ve Peygamber'e: **"Rahmân'ın oğlu olsaydı, ona tapanların ilki ben olurdum,"** demesi istenmektedir. Böylece Peygamber: "Benim Allah'ın bir olduğunu kabul etmem, benden kaynaklanan bir inat sonucu değildir. İleri sürülen iddianın gerçeğe aykırı olmasından dolayı ona karşı çıkıyorum. Gerçekten Allah'ın oğlu olmuş olsaydı ona tapanların ilki olurdum" demektedir. "**Göklerle yerin Rabbi ve Arş'ın Rab-**

bi, onların nitelemelerinden yücedir." Ama yine de inat edip duruyorlarsa "**Artık bırak onları, kendilerine vaat edilen günle karşılaşıncaya kadar dalıp oynasınlar."**

"Göklerdeki ilâh da O'dur, yerdeki ilâh da. O her şeyi yerli yerince yapandır, her şeyi bilendir. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı kendisinin olan Allah yücedir. Kıyametin bilgisi O'na aittir ve O'na döndürüleceksiniz."

Peygamber olsun, melek olsun veya bir başkası olsun, Allah'a ortak olamaz. Gökte de yerde de hükümranlık O'nundur. O'nun bilgisi her şeyi kuşatmıştır.

"O'nun yanı sıra taptıkları şefaate sahip değildir. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler hariç."

Müşrikler, zor zamanlarda taptıklarının kendilerine şefaat edeceklerine ve kendilerini bu sıkıntılardan kurtaracaklarına inanıyorlardı. Belirtelim ki müşriklerin bu şefaat anlayışları dünya hayatına yönelikti. Çünkü onlar ahirete inanmıyorlardı ki ahirette bir şefaatten söz etsinler. İşte âyet, böylesi durumlarda da şefaat edecek olanların bilerek hakka tanıklık edenlerden olacağını belirtmektedir. Ancak onların Allah nezdinde dünyadakilere duaları kabul edilir. Bilerek hakka tanıklık etmek, şehadet getirmenin anlamını bilerek "eşhedu en la ilâhe illallah" demektir. Ne dediğini bilmeden, başka bir ifade ile diliyle Allah'tan başka ilâh olmadığını söylemek ama Allah'la birlikte başkasına da tapmak, bilerek hakka tanıklık etmeye aykırıdır.

O halde âyet, dünya hayatında olacak şefaatten söz etmektedir. Ahiret hesap verme ve dünya hayatında yapılanların karşılığını görme dönemidir. Orada şefaatten söz edilirse o da Allah'ın şefaatidir. Çünkü şefaatin tamamı O'nundur.

Âyet, şu şekilde de anlaşılmıştır: Kendilerine şefaat edilecek olanlar, ancak şahit olanlardır. Bu sebeple Allah'tan başkasına ibadet edenlere şefaat edilmez.

"Onlara kendilerini kimin yarattığını soracak olsan, elbette "Allah'tır" derler. O halde nasıl döndürülüyorlar?"

Yaratıcının Allah olduğunu kabul etmekle birlikte başkasından medet ummak, başka tarafa döndürülmektir. Müşrikler, kendilerini yaratanın Allah olduğunu, hatta taptıkları putların da Allah tarafından yaratılmış olduğunu kabul ettikleri halde Allah'tan başkasına sığınıyor ve bu sığındıklarının sıkıntılı anlarda Allah nezdinde arabuluculuk yapacaklarına, böylece o sıkıntılardan kurtarılacaklarına inanıyorlardı.

"Peygamberin, "Ya Rab, bunlar inanmayan bir kavimdir" deyişini de (Allah biliyor)**."**

Peygamber, kavmini şikâyet ediyor. İnkârda ısrar ederek inat ettiklerini ve bundan dolayı onlardan umudunu kestiğini söylüyor. Bunun üzerine yüce Allah: "**Artık onlardan vazgeç ve "selam size" de. İleride bileceklerdir,"** buyuruyor.

44.
Duhan Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 59 âyettir. Sûre adını 10. âyette geçen ve duman anlamına gelen ***"duhan"*** *kelimesinden almaktadır.*

Kur'ân'ın indirilişi ve yüceliği, Allah'ın birliği ve peygamberlerine karşı çıkanların akıbeti sûrenin işlediği temel konulardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا

كُنَّا مُنْذِر۪ينَ ﴿٣﴾ ف۪يهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَك۪يمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا

اِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٦﴾

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِن۪ينَ ﴿٧﴾

لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ي وَيُم۪يتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ

ف۪ي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hâ-mîm.**
2. **Apaçık kitaba andolsun.**
3. **Biz onu mübarek bir gecede indirdik; çünkü biz, uyarıcılar idik.**
4. **Ve her hikmetli iş o gecede ayırt edilir.**
5. **Katımızdan bir emirle; çünkü biz elçiler gönderenlerdik.**
6. **Rabbinin bir rahmeti olarak. O, işitendir, bilendir.**
7. **Kesin inanıyorsanız O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.**
8. **O'ndan başka ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. Sizin ve sizden önceki atalarınızın Rabbidir.**
9. **Fakat onlar şüphe içerisinde oyalanıyorlar.**

Sûre mukattaa harfleriyle başlamaktadır. Söz konusu harflerin tefsiri için Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirine bakılabilir.

Diğer mukattaa harfleriyle başlayan sûrelerde olduğu gibi burada da bu harflerden sonra Kur'ân'dan söz ediliyor ve ona yemin ediliyor. Neye yemin ediliyorsa bu, aynı zamanda ona değer verme anlamına gelir. Yemin ile Kur'ân'ın değerine dikkat çekilirken onun apaçık oluşu ifade ediliyor. Kur'ân insanların hayatta ihtiyaç duydukları hususları açık bir şekilde ortaya koyan bir kitaptır. Yine önemine dikkat çekmek için mübarek; uğurlu ve bereketli bir gecede indirildiği belirtiliyor. Ne var ki bu kadar değerli bir kitaptan nefret edenler, ondan kaçan cahil ve ahmaklar vardır.

Sözü edilen mübarek gece, ramazan ayındaki kadir gecesidir. Çünkü Kur'ân'ın Ramazan ayında (Bakara 2/185) ve kadir gecesinde (Kadr 97/1) indirilmeye başlandığı açıkça ifade edilmektedir. Söz konusu gecenin Şaban ayının 15 inci gecesi olduğunu söyleyenler var ise de Kur'ân'ın açık ifadesi karşısında bu tür görüş ve rivayetlere itibar edilmez. Âlimlerin çoğunluğu da bu geceyle kadir gecesinin kastedildiğini söylemektedir.

Bu gecede indirilen Kur'ân ile kulların yararına olan hususlar diğerlerinden ayırt edilmiştir. Din alanına giren her mesele bu Kur'ân'da çözüme bağlanmıştır. Bu, onun apaçık bir kitap oluşunun bir sonucudur. Onun bu niteliği, Allah'ın emriyledir. Peygamber göndermiş olması ve rahmet sıfatını taşıyor olması bunu gerektirir.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ
مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ
عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ
مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾
إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ
الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

10. **Artık sen, göğün apaçık bir duman getireceği günü gözetle.**
11. (Bu duman) **insanları bürüyecektir. Bu, acıklı bir azaptır.**
12. **Rabbimiz, azabı üzerimizden kaldır; çünkü biz iman etmişiz.**
13. **Onlar nerede öğüt almak nerede! Oysa kendilerine her şeyi açıklayan bir elçi gelmişti.**
14. **Sonra ondan yüz çevirdiler ve: "Öğretilmiş bir mecnun." dediler.**
15. **Biz azabı bir miktar kaldıracağız ve siz tekrar döneceksiniz.**
16. **Fakat büyük çarpma günü onları çarptığımızda... İşte biz, hiç şüphesiz intikam alıcılarız.**

Kureyşliler Allah'ın rahmetine karşı nankörlük ettiklerinden Peygambere, başlarına gelecek azabı beklemesi öğütlenmektedir. Bu şekilde bir yandan Peygamber teselli edilirken müşrikler tehdit edilip uyarılmaktadır.

Âyette sözü edilen duman ile kıyamete yakın yeryüzünü bürüyecek bir dumanın kastedildiğini söyleyenler olmuşsa da müfessirlerin çoğu, bununla Kureyş'in kıtlık yıllarının kastedildiğini söylerler. İnsanlar göğe doğru baktıklarında açlıktan çevrelerini ve göğü dumanlı görüyorlardı. Buhari, Müslim ve başkalarının naklettikleri bir rivayet de bunu desteklemektedir. Söz konusu rivayete göre müşriklerin davetine karşı inat etmeleri üzerine Peygamber Allah'a yalvararak Hz. Yûsuf'un kavmine yaptığı gibi bunlara da bir kıtlık vermesini ister. Duası kabul edilir. İnsanlar açlıktan derilere ve kemiklere varıncaya ka-

dar ne buldularsa yerler. Açlık o dereceye ulaşır ki yukarı baktıklarında kendileri ile gök arasında bir duman görürler. Peygambere gelerek Allah'tan yağmur yağdırması ve bu azabın kaldırılması konusunda dua etmesini istemişler, dua etmesi üzerine azap kalkmış ama onlar yine eski hallerine dönerler. (Buhari, Tefsir 44/2,3; Müslim, Münafikûn 40).

Bu inkârcılıkları ve verdikleri sözden dönmeleri nedeniyle Allah onları Bedir'de cezalandırmıştır. **"Fakat büyük çarpma günü onları çarptığımızda... İşte biz, hiç şüphesiz intikam alıcılarız,"** âyetiyle de Bedir'de yenilgiye uğrayıp büyük bir darbe yemeleri kastedilmiştir.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ
وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾
وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾
وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي
فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ
بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ
جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾
وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾
كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ
وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَآتَيْنَاهُمْ مِنَ الْآيَاتِ
مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

17. Kendilerinden önce Firavun'un kavmini de sınamıştık. Onlara da şerefli bir peygamber gelmişti.

18. (Musa demişti ki): **"Allah'ın kullarını bana teslim edin, ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."**

19. "Allah'a karşı üstünlük taslamayın. Şüphesiz ki ben size apaçık bir delil getiriyorum."

20. "Gerçek şu ki ben, beni taşlamanızdan Rabbime ve sizin Rabbiniz (olan Allah)**a sığındım."**

21. "Eğer bana inanmayacaksanız, bari benden uzak durun."

22. Ardından Musa, Rabbine dua etti: "Bunlar suçlu bir kavimdir."

23. Artık geceleyin kullarımı yola çıkar; bilin ki mutlaka takip edileceksiniz.

24. Denizi açık halde bırak; çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

25. Nice şeyler terk ettiler: Bahçeler, pınarlar...

26. Ekinler ve değerli bir makam.

27. Zevk ve sefa sürdükleri nice nimetler!

28. İşte böyle, biz onlara başka bir topluluğu mirasçı kıldık.

29. Üzerlerine ne gök ağladı ne de yer. Kendilerine mühlet de verilmedi.

30. Biz, İsrailoğulları'nı aşağılayıcı azaptan kurtardık.

31. Yani Firavundan; çünkü o, aşırı giden bir zorba idi.

32. Biz onları diğer insanlara kesinlikle bilerek tercih ettik.

33. Onlara, içinde açık bir nimet bulunan mucizeler verdik.

İnkâr üzerinde ısrar etmek, delilleri görmezlikten gelmek, haksızlık ve zulme razı olmak gibi olumsuzlukları barındırma konusunda şu müşrik Araplar türedi bir kavim değil elbet, onlardan önce de onların benzerleri vardı.

İşte Firavun'un kavmi, onlara da şerefli bir peygamber gönderilmişti. On-

lardan İsrailoğulları için özgürlük istedi, onların kendisiyle birlikte Mısır'ı terk etmeleri için izin istedi. Bu, Allah'ın bir emridir, ben de Allah'ın bir elçisiyim, sakın Allah'ın sizden istediğine karşı üstünlük taslamayın. Bana inanmıyor ve tarafımı tutmuyorsanız bari karşımda durup bana engel olmayın, benden uzak durun.

Musa'nın çabaları fayda vermeyince Allah'a dua etti ve bunlar suçlu bir kavimdir; söz dinlemez, ıslah olmazlar, dedi. Onlardan umut kesilince yüce Allah Hz. Musa'dan gece vakti İsrailoğulları'nı yanına alarak Mısır'ı terk etmesini istedi. Firavun'un onları takip edeceğini fakat ordusuyla denizde boğulacağını haber verdi. Öyle de oldu. Arkalarında nice bahçeler, ırmaklar, konaklar, dünyalık nice nimetler bıraktılar. Onların hepsi başkalarına miras kaldı. Onlar için ağlayan da olmadı.

Böylece müşriklere de aynı mesaj verilmektedir; bir gün gelecek şu nimetler elinizden alınacaktır.

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا
مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾
أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ
كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

34. **Şunlar** (müşrikler) **diyorlar ki:**

35. **Her şey ilk ölümümüzden ibarettir, yeniden diriltilecek değiliz.**

36. **Eğer doğru söylüyorsanız hadi babalarımızı getirin.**

37. **Bunlar mı daha hayırlı yoksa Tubba' kavmi ve onlardan öncekiler mi? Onları helak ettik; çünkü onlar suçlu idiler.**

Sûrenin başlarında müşriklerin ölümden sonra diriliş ve kıyamet konusunda şüphe içerisinde oyalandıklarından söz edilmişti. Ardından onların inkârda nasıl ısrar ettikleri anlatıldı. Yine inkârda ısrar etmede onlara benzeyen Firavun kavminden söz edildi. Şimdi söz tekrar müşriklerin ölümden sonra diriliş ve kıyameti inkâr edişlerine getiriliyor. Müşrikler, ilk ölümle her

şeyin bittiğini, tekrar dirilme diye bir şeyin olmadığını söylüyorlardı. Kendilerince çok güçlü bir delil olarak da şunu söylüyorlardı: **"Eğer doğru söylüyorsanız hadi babalarımızı getirin."** Oysa kendilerince çok güçlü gördükleri şu söylediklerinin delil olmakla bir ilgisi yoktur. Çünkü kıyamet ve ölümden sonra diriliş, dünya hayatının tamamının son bulmasından sonra gerçekleşecek bir olaydır. Ama ölümden sonraya delil olsun diye babalarımızı diriltin diyorlarsa, hiçbir peygamber mucize getirme konusunda kendisini yetkili görmemiş; öldüren ve dirilten benim, dememiştir. Mucize göndermek, öldürmek ve diriltmek tamamen Allah'ın elinde olan bir şeydir.

Tubba', Arap yarımadasının güneyinde hüküm süren ve milattan önce başlayıp milattan sonra dördüncü yüzyıla kadar devam eden Himyer hükümdarları için kullanılan bir lakaptır. Sözlükte, etbaı bol olan anlamındadır. Sözü edilen hükümdarlar güçlü bir devlet kurmuş, güçlü ordulara sahip olmuşlar ve birçok yeri fethetmişlerdi. Asırlarca hüküm sürmüş olan bu hükümdarların Araplar arasında efsaneleri biliniyordu.

İşte güçlü devletleri olan ve yüzyıllarca hüküm sürmüş olan Tubba'lılarla onlardan önce yaşamış Âd ve Semûd kavimleri mi daha güçlüydüler yoksa şu Mekke müşrikleri mi? Elbette diğerleri daha güçlüydüler, ama suçlu olduklarından dolayı helak edildiler.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
لَاعِب۪ينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ م۪يقَاتُهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي
مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ
اِنَّهُ هُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٤٢﴾

38. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.

39. Biz onları ancak bir amaç uğruna yarattık. Ne var ki çoğu bilmez.

40. Şüphesiz ki hüküm günü, hepsine söz verilen vakittir.

41. O gün bir dostun bir dosta herhangi bir faydası yoktur. Kendilerine yardım da edilmez.

42. Allah'ın merhamet ettikleri bunun dışındadır. Şüphesiz ki O'dur gücüne karşı konulamayan, merhamet sahibi olan.

Allah gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları yani evrenin tamamını oyun ve eğlence olsun diye yaratmamıştır. Evrenin tamamının böyle bir durumu bulunduğuna göre yaratılmışların her birinin durumu da böyledir. 39. âyette hak ile yaratılmalarının belirtilmesi, oyun ve eğlence olsun diye yaratılmadıklarını pekiştirmektedir. *"Hak"* kelimesi, gerçeklik, adalet, hedef ve gayesi olma gibi anlamlara gelir. O halde insanın dünya hayatına gelmesinin de ölmesinin de bir hedefi vardır. İnsan boşuna yaratılmamıştır. Bu dünya hayatında insanlar arasındaki ilişkilerde adalet sağlanmadığına; biri zalim, diğeri mazlum olarak ölebildiğine göre, evrenin hak ile yani adalet üzere yaratılması başka bir âlemde adaletin gerçekleşeceğini gösterir.

Hüküm günü zalimin de mazlumun da, kısacası iyilerin de kötülerin de ceza yahut mükâfatının belirleneceği yani hesaba çekilecekleri gündür. İşte o gün hiçbir dostun dostuna faydası olmayacaktır. Aslında orada insanların tamamına yardım da edilmez, ama Allah'ın merhamet ettikleri hariç. Çünkü Allah'ın gücüne sınır koyacak yoktur. Ancak Allah'ın rahmeti de elbette ki hedefsiz, gayesiz ve rasgele değil, hakka/adalete uygun bir şekilde gerçekleşecektir.

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ
﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾
خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ
رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ
﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي
مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ

وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾
يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ
فِيهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْاُولٰى وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾
فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ
بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

43. **Şüphesiz ki zakkum ağacı,**
44. **Günahkârların yiyeceğidir.**
45. **Maden eriyiği gibidir; karınlarında kaynar.**
46. **Sıcak suyun kaynaması gibi.**
47. **Onu yakalayın ve cehennemin ortasına sürükleyin.**
48. **Sonra da başının üstünden, kaynar su azabından dökün.**
49. **Tat bakalım, sen ki çok şerefliydin, çok güçlüydün!**
50. **İşte sizin inkâr edip durduğunuz budur.**
51. **Şüphesiz ki muttakiler güvenilir bir yerdedir.**
52. **Bahçelerde ve pınarlardadırlar.**
53. **İpek ve atlas kıyafetler giyinmiş karşı karşıya oturuyorlar.**
54. **İşte böyle, onları iri gözlü hurilerle de eşleştirmişizdir.**
55. **Orada, güven içerisinde her türlü meyveyi isterler.**
56. **İlk ölümden başka orada ölümü tatmazlar. Onları cehennem azabından da korumuştur.**
57. (Bunlar), **Rabbinden bir lütuftur. İşte büyük kurtuluş budur.**
58. **Onu öğüt alsınlar diye senin dilinde indirerek kolaylaştırdık.**
59. **Artık bekle gör, onlar da beklemektedirler.**

Müşriklerin ahireti inkâr etmeleri dile getirildikten sonra göklerle yerin boşuna yaratılmadıkları aynı şekilde insanların da boşuna yaratılmadıkları ve Allah'ın huzuruna çıkarılıp hesap verecekleri yukarıda anlatılmıştı. İşte bu âyetlerde hesap verdikten sonra inkâr edenlerin ne gibi cezalandırmalarla, iman edenlerin ise ne gibi mükâfatlarla karşılaşacakları anlatılmaktadır. Gerek inkâr edenlerin karşılaşacakları azaba ve gerek iman edenlerin karşılaşacakları mükâfata dair anlatılanlar gayet açıktır.

45.
Câsiye Sûresi

Mekke'de indirilmiştir. 37 âyettir. İsmini 28. âyette geçen ve diz çöken anlamına gelen **"câsiye"** *kelimesinden almaktadır.*

Diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi inanç meseleleri sûrenin konusunu teşkil etmektedir. Ahirete, Peygambere ve kitaba karşı çıkanlar akıbetleri konusunda uyarılır. Bu konularda deliller getirilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَٓابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ
رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hâ-mîm.**
2. **Kitabın indirilmesi, mutlak güç sahibi olan, her şeyi yerli yerince yapan Allah tarafındandır.**

3. Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için ibretler vardır.

4. Yine sizi ve yeryüzünde yaymakta olduğu canlıları yaratmasında kesin olarak inananlar için ibretler vardır.

5. Gece ve gündüzün değişmesinde de Allah'ın gökten indirip ölümünden sonra onunla yeryüzünü canlandırdığı rızıkta (yağmurda) **da rüzgârın evrilip çevrilmesinde de aklını kullanan bir topluluk için ibretler vardır.**

Kur'ân, mutlak güç sahibi olan Allah tarafından indirilmiştir. Onu indiren mutlak bir güce sahip olduğuna göre Kur'ân'a karşı çıkanlar kimin kitabına karşı çıktıklarını bilsinler. O Allah, elbette kitabına karşı çıkanları en ağır şekilde cezalandırmaya kâdirdir. Yine o Allah hakîmdir, her şeyi yerli yerince yapandır. O'nun kitabındaki her emir ve yasak, getirilen her delil yerli yerincedir, bir hikmete mebnidir.

Birkaç kez dikkat çekmiştik; âlimlerimiz, Müslüman için iki kitaptan söz ederler. Kur'ân-ı Kerim, bir de kâinat kitabı. Çünkü kâinat kitabında yüce Allah'ın tek olduğuna, evreni yönetenin sadece O olduğuna, yüce kudretine ve sınırsız ilmine dair nice deliller vardır. İman edenler -ki onlar akıllarını kullanırlar- evrende olup biten olaylardan ibret alır, böylece Allah'ın birliğini, yüce kudretini, sınırsız ilmini anlar, buradan hareketle sadece O'na kulluk yapmanın, O'na ortak koşmamanın gerekliliğini bilirler.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۚ فَبِاَيِّ حَد۪يثٍ بَعْدَ اللّٰهِ
وَاٰيَاتِه۪ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى
عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَاۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٨﴾
وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌۜ
﴿٩﴾ مِنْ وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُۚ وَلَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا

مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَاءَۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا
هُدًىۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

6. **İşte bunlar, gerçek olarak sana okuduğumuz Allah'ın âyetleridir. Onlar, Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?**
7. **Durmadan yalan söyleyip günah işleyenin vay haline!**
8. **O, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini duyuyor, sonra da büyüklük taslayarak ısrarla sanki onu duymamış gibi davranıyor. Artık sen onu acıklı bir azapla müjdele.**
9. **Âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onu alay konusu ediniyor. İşte böyleleri için aşağılayıcı bir azap vardır.**
10. **Onların hemen ötelerinde cehennem bulunmaktadır. Kazandıkları ve Allah dışında edindikleri dostlar onlara hiçbir yarar sağlamayacaktır. Onlar için büyük bir azap vardır.**
11. **Bu Kur'ân bir hidayettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere de acı veren iğrenç bir azap vardır.**

Allah'ın âyetlerini kulak ardı edenler, Allah'ın bizzat kedisinin onlara verdiği delillere aldırmıyorlarsa artık bunların inanmaları için söylenecek söz kalmamıştır. Bunlar durmadan yalan söylüyor, iftira ediyor ve günah işliyorlar. Bunları ancak acıklı bir azap paklar. Bunlar öyle kimselerdir ki Allah'ın sözlerine karşı büyüklük taslamakta, inat etmektedirler. Allah'ın âyetleriyle ve dinî gerçeklerle alay ediyorlar. Onların büyüklük taslamalarına karşın onları küçük düşürecek çetin bir azap onları beklemektedir.

Allah'ın âyetleriyle, dinî gerçeklerle ve sırf dinlerine bağlılıklarından dolayı inananlarla alay etmek, sadece müşrik Arapların bir davranışı değildir. Önceki münkirler de günümüz münkirleri de aynı yolu izlemeye devam etmektedir. O müşrikleri nasıl çetin ve alçaltıcı bir azap bekliyorsa, bunları da elbette beklemektedir.

O çetin azap gelip çattığında Allah dışında edindikleri o dostların onlara hiçbir yararı dokunmayacaktır.

Ama buna rağmen Kur'ân doğru yola çağırmaya devam etmektedir. Ona

kulak verenler söz konusu azaptan kurtulacak, diğerleri kesinlikle o azapla karşılaşacaklardır.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا مِنْهُ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾
قُلْ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ
قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِه۪
وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

12. Allah O'dur ki denizi size boyun eğdirdi. Böylece gemiler, buyruğu ile denizde yüzsün ve siz de O'nun lûtfu ile rızkınızı arayıp şükredesiniz.

13. Göklerde bulunanlarla yerde bulunanların tamamını kendi tarafından bir izinle size boyun eğdirdi. Şüphesiz ki bunda düşünen bir topluluk için ibretler vardır.

14. İman edenlere de ki: Allah'ın cezalandırma günleriyle karşılaşacaklarını ummayanları bağışlasınlar. Çünkü Allah her topluluğa yaptıklarının karşılığını verecektir.

15. Her kim salih amel işlemişse kendi lehinedir her kim de kötülük işlemişse kendi aleyhinedir.

lara olan yararları sıralanacak olsa sayfalar tutar. Zaten güneş olmasaydı hayat bile olmazdı.

Bütün bunlardan söz edilmesi insanın yüce Rabbine şükretmesi için dile getirilmekte ve insanın, bütün bunları yararına yaratan Allah'a kulluk etmesinin gerekliliğine işaret edilmektedir.

"İman edenlere de ki: Allah'ın cezalandırma günleriyle karşılaşacaklarını ummayanları bağışlasınlar. Çünkü Allah her topluluğa yaptıklarının karşılığını verecektir."

Müfessirlerin önemli bir kısmı âyetin, savaşı emreden âyetlerle nesh edildiğini söylemektedir. (Taberi, XXVII, 236-237; İbnu Atiyye, VI, 99; Suyûtî, IX, 134). Biz, Kur'ân'da nesh edilmiş yani hükmü kaldırılmış bir âyetin bulunmadığı kanaatindeyiz. Nesh edildiği söylenen her bir âyet, kendi şartları içerisinde geçerlidir. (Geniş bilgi için Bakara sûresinin 106. âyetinin tefsirine bakılabilir.) Bu âyetin mensuh olmadığını söyleyen pek çok müfessir vardır. Mesela Razi bunlardan biridir. Ona göre âyet, eziyet verici söz ve davranışlar ve basit şeylerle ilgilidir ve bu gibi konularda iman edenlerden bağışlayıcı olmaları istenmektedir. (Razi, XIV, 28).

Âyetin nüzul sebebine dair pek çok rivayet nakledilmektedir ve bu rivayetlerin çoğu Razi'yi destekler mahiyettedir. Söz konusu rivayetler daha çok Müslüman kimselere sövme ve onları aşağılama gibi konuları içermektedir. (bk. Taberi, XXVII, 236-238; İbnu Atiyye, VI, 99). Âyeti takip eden "**Her kim salih amel işlemişse kendi lehinedir her kim de kötülük işlemişse kendi aleyhinedir**" âyeti de, bireysel suçları çağrıştırmaktadır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَۚ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ
مِنَ الْاَمْرِۚ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ
اِنَّ رَبَّكَ يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَر۪يعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ

الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾
هَٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

16. Andolsun, İsrailoğulları'na kitap, hükümranlık ve peygamberlik verdik. Onları temiz şeylerden rızıklandırdık ve kendilerini diğer topluluklardan üstün kıldık.

17. Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ne var ki onlar, kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki çekememezlik dışında bir sebeple ihtilafa düşmüş değillerdir. Şüphesiz ki Rabbin, onların ihtilafa düştükleri şeyler konusunda kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

18. Sonra din konusunda seni bir şeriat üzere kıldık. Sen de ona uy, bilmeyenlerin hevalarına uyma.

19. Onlar Allah'tan gelebilecek hiçbir şeyi senden savamazlar. Ancak zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah ise takva sahiplerinin dostudur.

20. Bu Kur'ân, kesin olarak inanan bir topluluk için aydınlatıcı delillerden oluşur; üstelik bir hidayet ve bir rehberdir.

İsrailoğulları'nın hak dine mensup oldukları, hakkı ayakta tuttukları ve dinlerini henüz tahrif etmedikleri dönemlerinden söz edilmektedir. İşte o dönemde hem kitap ve peygamberliğe sahip idiler hem hükümdarlık onlardaydı hem de bol rızka sahiptiler.

Böylece kendilerine hak din gelmiş olan Müslümanların geleceklerine işaret edilmektedir. Müslümanların da İsrailoğulları'nın geçmiş dönemlerinde olduğu gibi kitaplarına ve Peygamberlerine bağlı kaldıkları takdirde hükümran olacakları ve kendilerine bol rızık verileceği haber verilmektedir.

Diğer insanlardan üstün olmak, ne İsrailoğulları için ne de Müslümanlar için kalıcı bir hususiyettir. Önemli olan kitap ve peygambere bağlılıktır. Kitap ve Peygambere bağlı oldukları sürece üstünlük onlarındır.

Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ne var ki onlar, kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki çekememezlik dışında bir se-

beple ihtilafa düşmüş değillerdir. Şüphesiz ki Rabbin, onların ihtilafa düştükleri şeyler konusunda kıyamet günü aralarında hüküm verecektir. Din gelir, o dine girenler önce sıkıntılarla karşılaşırlar, ardından çoğalır, birliklerini kurar ve hükümran olurlar. Ama durum bu şekilde devam etmez, ardından basit çıkarlar peşine düşer, birlikleri bozulur ve yenilgiye uğrarlar. Yüce Allah İsrailoğulları üzerinden Müslümanları uyarmaktadır. Onlar da basit çıkarların peşine düşerlerse İsrailoğulları'nın düştükleri duruma düşeceklerdir. Ama ahirette yüce Allah aralarında hüküm verecektir.

"Sonra din konusunda seni bir şeriat üzere kıldık. Sen de ona uy, bilmeyenlerin hevalarına uyma."

İsrailoğulları üzerinden Müslümanlara göndermeler yapıldığına yukarıda dikkat çekmiştik. Daha önce İsrailoğulları'na verilen misyon ve görev artık Müslümanlara verilmiştir. Şeriat yani din Peygamberimize verilmiş, ona ve kendisine tabi olanlara İsrailoğulları'nın başına gelen hatırlatılarak uyarı yapılmaktadır. İsrailoğulları'na hak din ve açık deliller geldikten sonra basit çıkarlar uğruna ihtilafa düşmüşlerdir. Müslümanlar bu duruma düşmemek için azami gayret göstermeliler.

Şunu belirtelim ki, ahiret karşısında dünyalık her menfaat basittir. Onlar hevalarına uyarak ihtilafa düşmüşlerdi. İşte bu noktada Peygamberden hevasına değil, dine uyması istenmektedir. Kuşkusuz bu uyarı Peygamberin şahsında bütün Müslümanlaradır. Nitekim ileride gelecek olan 20. âyet buna işaret etmektedir.

"Onlar Allah'tan gelebilecek hiçbir şeyi senden savamazlar. Ancak zalimler, birbirlerinin dostlarıdır. Allah ise takva sahiplerinin dostudur."

Peygamber, insanların heva ve heveslerine uyacak olursa bu, şiddetle cezalandırılmasını gerektiren büyük bir suçtur. Kimse işlenen bu suçtan dolayı gelecek cezalandırmaya engel olamaz.

İnsanların gerçek dinden alıkonmaları en büyük zulüm ve bunu yapan da en büyük zalimlerdendir. O halde dinden alıkoymaya çalışanlar kendi aralarında dostturlar; hepsi iman eden kimsenin başına üşüşürler. Ama iman eden kimsenin dostunun Allah olduğu ve Allah'ın onu koruyacağı bilinmelidir.

"Bu Kur'ân, kesin olarak inanan bir topluluk için aydınlatıcı delillerden ulaşır; üstelik bir hidayet ve bir rahmettir."

Bu Kur'ân, kendisine iman edenlere bir ışıktır, yollarını aydınlatır ve onlara doğru yolu gösterir. Ne var ki ona iman etmeyenler bu aydınlığı göremezler.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ
مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ
وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ
وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا
إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ
يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

21. Yoksa kötülüğe dalanlar, sağlıklarında ve ölümlerinden sonraki hayatlarında kendilerini iman eden ve salih amel işleyenler ile bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar.

22. Allah gökleri ve yeri bir amaç uğruna ve her can yaptığının karşılığını bulsun diye yaratmıştır. Onlara haksızlık yapılmayacaktır.

23. Heva ve hevesini ilâh edinen ve Allah'ın bir bilgiye dayalı olarak saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği; gözünün üzerinde de bir perde bulunan kimse hakkında ne dersin? Allah'tan başka kim onu doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünmez misiniz?

24. Dediler ki: "Hayat, şu dünya hayatımızdan başkası değildir; ölürüz ve yaşarız. Şu geçen zamandan başkası bizi yok ediyor değildir." Oysa onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Onlar sadece böyle sanıyorlar.

25. Âyetlerimiz onlara apaçık deliller olarak okunduğunda onların delilleri şu sözden başkası değildi. "Eğer doğru söylüyorsanız (ölmüş) **atalarımızı getirin."**

26. De ki: "Sizi dirilten, sonra öldüren ve sonra da kendisinde hiçbir kuşku bulunmayan kıyamet gününde sizi toplayacak olan Allah'tır." Ne var ki insanların çoğu bilmez.

İman edenlerle etmeyenlerin, iyi şeyler yapanlarla kötü şeyler yapanların bir tutulması Allah'ın adaletine aykırıdır. Evrenin tamamına denge ve ölçü hâkim iken insanın yaptıklarıyla karşılaşacağı sonuçlar arasında denge ve ölçünün olmaması düşünülemez. Aslında dünya hayatında işlenen iyilik ve kötülüklerin bazısının karşılıklarının bu dünya hayatında görülmemesi, ahiretin varlığının da kesin bir delilidir. Çünkü ahiret olmamış olsa, bu takdirde Allah adil olmamış olurdu.

İnkâr edenlerin, bu dünya hayatında yapmış oldukları bazı haksızlıkların iman edenler tarafından bağışlanmış olması, ahirette de bağışlanacakları anlamına almamalılar. Dünya hayatında bağışlanmış olsalar bile ahirette bunun karşılığını göreceklerdir.

"*Hak*" kelimesinin kök manalarından biri, birbirine tam denk gelme anlamlarına gelir. O halde kelimenin en yakın eş anlamlısı "*adalet*"tir. Çünkü adalet de iki şeyin birbirine denk olması anlamındadır. Adalet, işlenen suça denk ceza ve işlenen olumlu davranışa denk mükâfat yahut işlenen suçla gadre uğramış kişinin uğradığı mağduriyetin tam olarak giderilmesidir. O halde bir önceki paragrafta da belirttiğimiz gibi dünya hayatıyla yetinilecek olursa adalet gerçekleşmemiş olur. Bu sebeple âyette her can yaptığının karşılığını görsün diye göklerle yerin hak üzere yaratıldığı belirtilmektedir.

Heva ve hevesini ilâh edinen ve Allah'ın bir bilgiye dayalı olarak saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği; gözünün üzerinde de bir perde bulunan kimse hakkında ne dersin? Allah'tan başka kim onu doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünmez misiniz?

Âyetin kimler hakkında indirildiği ve ne kastettiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı müfessirlerin anlattıklarından âyetin müşrikler hakkında indirildiği anlaşılmaktadır. Onların şirke dalmaları tamamen keyfî

davranışlarından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de sapmış, kalpleri mühürlenmiş, gözleri üzerine de perde çekilmiştir. Böyle bir kimseye artık deliller getirilmesinin bir yararı ve anlamı yoktur. Allah'ın kendisini saptırması, kalbini mühürlemesi ve gözlerinin üzerine perde çekmesi, artık o kimsenin, ne gibi bir delille karşılaşırsa karşılaşsın düzelmeyeceği bilgisine dayalıdır.

Bazı müfessirler ise mümin-kâfir ayrımı yapmaksızın Allah'ın emir ve yasaklarına, bir şeyi helal veya haram kılmasına aldırmaksızın heva ve hevesinin peşinde koşan ve zevklerini tatminden başka bir şeye aldırmayan kimse kendi keyif ve hevesini ilâh edinmiş olur, derler. Tabiinden olan Katade'den bu anlamda bir görüş nakledilmektedir. (İbnu Atiye, VI, 104).

Bazı müfessirler ise *"hevasını ilâh edinmiş gibi Allah'ın emir ve yasaklarına aldırmaksızın hep keyfinin istediğini yapan kimse"* ifadesini kullanırlar. (Ebu's-Suûd, VI, 120).

Âyetin وَأَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ kısmındaki عَلٰى عِلْمٍ /bir bilgiye dayalı olarak ifadesini Allah hakkında değil de keyfi ne isterse ona uyan kişi hakkında olduğunu anlayanlar da olmuştur. Buna göre kişi, Allah'ın yolunun ne olduğunu bile bile hevasını ilâh edinmiş ona uymaktadır.

Sonuç olarak soyut şeyler de ilâh edinilip bu soyut şeyler de Allah'a ortak koşulabilmektedir. Kişi, Allah'ın emir ve yasaklarını, helal ve haram kıldığını hesaba katmaksızın keyfine göre hareket ediyorsa o kişi Allah'a değil, hevasına tapmaktadır. Böyle birini kimse hidayete kavuşturamaz. Bu yaptığından dolayı kalbi mühürlenmiştir ve gözlerinin üzerinde perde vardır. Gerçekleri ne duyar ne görür.

"Dediler ki: "Hayat, şu dünya hayatımızdan başkası değildir; ölürüz ve yaşarız. Şu geçen zamandan başkası bizi yok ediyor değildir." Oysa onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Onlar sadece böyle sanıyorlar."

Önceki âyetlerde hayata bakışları dile getirilen kimseler ahiretin olmadığını, hayatın sadece dünya hayatından ibaret olduğunu söylüyorlardı. Kuşkusuz hevasının savrulduğu yöne savrulan kimselerden kendi kendilerini de olsa ikna edecek ve kendi içinde bir bütünlük ve tutarlılık arz eden felsefî bir düşünce ve inanç sistemi beklenemez. Bu sebeple âyetin sonunda onların bir bilgiye dayanmadıkları ve sadece bu şekilde zannettikleri belirtilmektedir.

"Ölür ve yaşarız" şeklindeki sözlerinden hareketle çağımızda bazı kimseler, Kur'ân'ın indiği dönemdeki müşrik Arapların reenkarnasyona inandıklarını söylese de bu iddiayı destekleyen tarihi bir veri bulunmamaktadır. Müfessir Razi, ölümü hayattan önce zikretmelerini dört ihtimale bağlamaktadır.

a. Ölümle, dünya hayatından gelmezden önce babalarının bellerinde ve analarının rahimlerinde birer nütfe halinde oldukları dönemi kastetmiş olabilirler Yani ölü iken dünya hayatına geldik, demek istiyorlar.

b. Biz ölürüz, soyumuzdan geride kalanları vasıtasıyla yaşarız.

c. Bazılarımız ölür, bazılarımız yaşamaya devam eder.

d. Bunu söylemezden önce *"Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir"* demişlerdi. Bu sözleriyle bu hayatta yaşayanların kimine ölüm arız olmuş, onlar ölüp gitti. Kimine de ölüm henüz arız olmamış, hayatlarını devam ettiriyor. (Razi, XIV, 33).

"Âyetlerimiz onlara apaçık deliller olarak okunduğunda onların delilleri şu sözden başkası değildi: "Eğer doğru söylüyorsanız (ölmüş) **atalarımızı getirin."**

Aslında Peygamber kendilerine bu dünya hayatı devam ederken ölmüşlerin tamamının veya bir kısmının diriltileceklerini söylemiş değildir. Bu dünya hayatı son bulup kıyamet koptuğunda ölülerin tamamının birlikte diriltilecekleri söylenmiştir. Ayrıca bu ikinci dirilmenin delilleri de kendilerine sunulmuştur. Haddizatında onların bunu kabul etmeye niyetleri yok. Yine de onlara şöyle cevap verilmektedir:

"De ki: "Sizi dirilten, sonra öldüren ve sonra da kendisinde hiçbir kuşku bulunmayan kıyamet gününde sizi toplayacak olan Allah'tır." Ne var ki insanların çoğu bilmez."

İkinci dirilişin delili, birinci diriliştir. İlk dirilişi gerçekleştiren elbette ikinci dirilişi gerçekleştirmeye kadirdir. İlk dirilişin delili ise muhatapların şu anda hayatta olmalarıdır. Ayrıca ilk dirilişi de ikinci dirilişi de gerçekleştirecek olan, Allah'ın kendisidir; ne Peygamberin böyle bir gücü vardır ne de diğer insanların.

وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا اَلْيَوْمَ
تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا كُنَّا

نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا
مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا
قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾
وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا
وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّكُمُ
اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ
لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ
رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ
الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

27. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Kıyamet günü geldiğinde, işte o gün batıla sarılanlar her şeylerini kaybedecekler.

28. O gün her topluluk diz çökmüştür. Her topluluk amel defterinin başına çağırılacaktır. O gün, yaptıklarınızı karşılığını göreceksiniz.

29. Bu, bizim yazdıklarımız. Yaptığınız her şeyi gerçeğine uygun olarak söylüyor. Biz, yaptıklarınızı tek tek yazıyorduk.

30. İman edip salih amel işleyenlere gelince, Allah onları rahmetine sokacaktır. Bu açık bir kurtuluştur.

31. Hakkı inkâr edenlere ise (şöyle denilecektir): **"Âyetlerim size okunmuyor muydu? Ama siz büyüklük taslayıp aldırmadınız. Böylece suçlu bir topluluk oldunuz."**

32. Size Allah'ın vaadi gerçektir ve kıyametin kopmasında şüphe yoktur denildiğinde, "Kıyamet nedir, bilmeyiz. Bizim bu konuda kesin bir bilgimiz yoktur, biz sadece (bir ihtimal olabileceğini) **varsayıyoruz." dediniz.**

33. Yapmış olduklarının kötülüğü (o gün) **kendilerine ayan olmuştur artık ve alay ettikleri, kendilerini kıskıvrak yakalayacaktır.**

34. Onlara denilecek ki: "Siz bu gün ile karşılaşmayı nasıl unuttuysanız, bugün de biz sizi unutuyoruz; size yardım edecek birini de bulamayacaksınız."

35. Böyle olacaktır; çünkü siz Allah'ın âyetlerini alaya aldınız. Dünya hayatı sizi aldatmıştı. Bundan dolayı bugün onlar ateşten çıkarılmayacaktır; mazeretleri de kabul edilmeyecektir.

36. Hamd yalnızca göklerin ve yerin; yani alemlerin Rabbinedir.

37. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'na aittir. O, karşı konulamaz mutlak güç sahibidir, hikmetle iş görendir.

Sûrenin temel konularından biri ölümden sonra diriliştir. Gökleri ve yeri yaratan ve onların hükümranı olan Allah elbette ikinci kez yaratmaya kadirdir ve ölümden sonra dirilişe inanmayanlar o gün hüsrana uğrayacaklardır. Hem ölümden sonra dirilmenin gerçekleşeceği gün öyle dehşetli olacaktır ki o büyüklenen ve kendilerinde güç olduğunu sananlar bile korkularından diz çökmüş haldeler ve hesaba çekilmek için beklemektedirler. İnsanların hesaba çekilmeleri aşamalar şeklinde olacaktır. Bireylerin amel defterleri olduğu gibi sosyal grupların, inanç guruplarının vs. gibi birbirleriyle benzeşen bireylerden oluşan diğer grupların amel defterleri de olacaktır. Söz konusu gruplar amel defterlerinin başına çağırılacak ve grup olarak hesap vereceklerdir. Bu sebeple ahirette hesaba çekileceklerine inananlar bugünden kimlerle oturup kalktıklarına ve kimlerle işbirliği yaptıklarına baksınlar.

Amellerin tamamı yazılmış yani kayda geçmiştir. Kuşkusuz amel defterinin mutlaka bildiğimiz kalemle kâğıt üzerine yazılmış olması gerekmiyor. Gü-

nümüzde insanların bile yaptıkları keşifler sayesinde değişik kaydetme yolları vardır.

İman edip salih amel işlemiş olanlar Allah'ın rahmetinde büyük mükâfatlara nail olacaklardır.

Kendilerine sunulan gerçeği inkâr edenler ise orada azarlanacaklar ve kendilerine şöyle denilecektir. **"Âyetlerim size okunmuyor muydu? Ama siz büyüklük taslayıp aldırmadınız. Böylece suçlu bir topluluk oldunuz."** Ayrıca o gün vukuundan şüphe ettikleri ahireti gözleriyle müşahede edecekler. Oysa onlar dünyada iken şöyle demişlerdi: **"Kıyamet nedir, bilmeyiz. Bizim bu konuda kesin bir bilgimiz yoktur, biz sadece olabileceğini varsayıyoruz."**

Bu sözleri iki şekilde anlaşılabilir. Onlar gerçekten ahiret hakkında bir bilgiye sahip değillerdi ve ahiretin olmayacağını sanıyorlardı. Yahut hem ahireti inkâr ediyor hem de alay ediyorlardı. Ancak her iki durumda da kaybedenlerden olacaklardır.

Gerçeğe karşı çıkmak ve ölümden sonra dirilmeyi kabul etmemekle kendilerine ne denli büyük bir kötülük yaptıklarının farkına varacaklar ama artık pişmanlığın bir yararı olmayacaktır. O alay ettikleri ahiret kendilerini kıskıvrak yakalamıştır.

Onlar dünya hayatında nasıl ahireti hesaba katıp umursamıyor idiyseler ahirette de Allah onları umursamayacak ve onlara değer vermeyecektir. 34. âyette söz konusu edilen unutulmaları bu anlamdadır. Orada onlara yardım edecek kimse de olmayacaktır. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini alaya almışlardı. Bunun cezası olarak ateşe atılacak ve oradan çıkmayacaklardır.

"Hamd yalnızca göklerin ve yerin; yani alemlerin Rabbinedir. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'na aittir. O, karşı konulamaz mutlak güç sahibidir, hikmetle iş görendir."

46.
Ahkâf Sûresi

Mekke'de Câsiye sûresinden sonra indirilmiştir. 35 âyettir. ***Ahkâf****, Âd kavminin yaşadığı bölgenin adı olup rüzgârın oluşturduğu kum tepeleri anlamındadır. Kelime, 21. âyette geçmektedir. Sûrenin 10,15 ve 35. âyetlerinin Medine'de indirildiğini söyleyenler olmakla birlikte istisnasız tamamının Mekke'de indirildiğini söyleyenler de vardır.*

Sûre, diğer Mekkî sûreler gibi inanç esaslarından söz eder. Önceki sûre tevhit ile son bulmuş ve Allah'a ortak koşma kınanmıştı. Bu sûrede de aynı konuya devam edilmektedir. Mekke müşriklerinin de bildiği ve kendileri de müşrik olan Âd kavmi, güç ve kuvvetlerine rağmen şiddetli bir rüzgârla yok edilmişti. Böylece inatla şirki devam ettiren müşrikler, akıbetleri konusunda uyarılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّٓا اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ
اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۜ اِيتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَٓا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ
عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾
وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hâ-mîm.**
2. **Kitabın indirilmesi, mutlak güç sahibi olan, her şeyi yerli yerince yapan Allah tarafındandır.**
3. **Göklerle yeri ve aralarındakileri belli bir amaç olmaksızın ve belli bir süre bulunmaksızın yaratmış değiliz; ama inkâr edenler, kendilerine yapılan uyarılardan yüz çevirmektedir.**
4. **De ki: "Hadi bakalım, Allah'tan başka yalvardıklarınız yeryüzünden neyi yaratmışlar bana gösterin. Yoksa onların göklerde bir ortaklıkları mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu konuda indirilmiş bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı getirin bana."**
5. **Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap vermeyeceklere dua eden kimseden daha sapık kim olabilir? Üstelik onlar, kendilerine dua edenlerin dualarından da habersizdirler.**
6. **Ayrıca, insanlar haşrolunduklarında bu varlıklar onlara düşman olacaklar ve kendilerine kulluk edilmiş olmasını kabullenmeyecekler.**

Sûre, mukattaa harfleriyle başlamaktadır. Ardından Kur'ân'dan söz edilmekte, Kur'ân'ın Aziz/mutlak güç sahibi ve Hakîm/her şeyi yerli yerince yapan tarafından indirildiği belirtilmektedir. Pek çok âyet Allah'ın isim ve sıfatlarıyla son bulmaktadır. Gerek buradaki âyetlerde gerek Allah'ın isim ve sıfatlarıyla biten benzerlerinde âyetin son kısmı, âyetin içeriğine yöneliktir. Örneğin burada Allah'ın Aziz olduğu ifade edilirken, Kur'ân'ı indirmeye kadir olduğu, Hakîm olduğu belirtilirken de, Kur'ân'ı indirirken yerli yerince bir iş yaptığı, Kur'ân'ın içeriğinin; helal ve haram kılmasının, emir ve yasaklarının yerli yerince olduğuna dikkat çekilmiş olur.

"Hak" kelimesi, uyumlu olma, gayesi olma ve denk düşme anlamlarına gelir. Bu sebeple adalet anlamında da kullanılır. Çünkü adalet de, denk olma anlamındadır. Hâkim, işlenen suça denk bir ceza verirse adil davranmış olur.

Yer ve gök adalet üzere olduğu halde dünya hayatında insanın amelleri ile amellerinin karşılığı arasında bir denklik/adalet sağlanmamaktadır. Söz konusu denkliğin sağlanması için başka bir hayata ihtiyaç vardır. İşte o başka hayat, ahirettir. Ahirette amellerle karşılıkları denkleşecek ve adalet yerini bulacaktır. Ahiretin olabilmesi için de dünya hayatının bir yerde kesilip son bulması gerekmektedir. Sonuç olarak dünya hayatından amaç, ahiret hayatıdır. Bu sebeple pek çok müfessir, *"yer ile göğün hak ile yaratılması"*na bir amaç için yaratılması anlamını vermişlerdir. Söz konusu amaç, insanların bu dünya hayatında imtihana tabi tutulmaları ve ahirette yaptıklarının karşılığını görmeleridir.

"De ki: "Hadi bakalım, Allah'tan başka yalvardıklarınız yeryüzünden neyi yaratmışlar bana gösterin. Yoksa onların göklerde bir ortaklıkları mı var? Eğer doğru söylüyorsanız, bu konuda indirilmiş bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı getirin bana."

Göklerle yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin yaratılışlarındaki mükemmelliğe ve onların amacına yukarıda dikkat çekilmişti. Bu mükemmellik ortada dururken onların yaratılışında bir payı bulunmayanlara tapınılmaz.

Tapınılanın tapınılmayı hak etmesi için yaratıcı olması lazım. Oysa taptıklarının ne yeryüzünün yaratılışında ne de gökyüzünün yaratılışında bir payları vardır.

"Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap vermeyeceklere dua eden kimseden daha sapık kim olabilir? Üstelik onlar, kendilerine dua edenlerin dualarından da habersizdirler.

Âyette, taptıkları için akıl sahipleri hakkında "مَن" kelimesinin kullanılmasına temas eden müfessirler, bunu, müşriklerin taş ve tahta gibi şeylerden yapılmış putlarını akıl ve irade sahibiymiş gibi görmelerine bağlamaktadır. Bu

kullanışla, Allah dışında tapınılan insan ve cinlerle birlikte putların kastedilmiş olmasının mümkün olduğunu söyleyenler de olmuştur. (Zamahşeri, IV, 299; Âlûsi, XIX, 44). Bu konuya temas eden Âlûsi, özet olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Eğer bununla cansız olan putlar kastedilmişse dualarına icabet etmemelerinin sebebi açıktır. Çünkü putlar cansız varlıklardır; duymazlar ve icabet edecek güçleri bulunmamaktadır. Şayet akıl sahipleri kastediliyorsa ve tapınılan kişi Hz. İsa gibi Allah katında mukarrabûndan ise ya o dua edenden uzak oluşu; ölmüşse ölünün duymaması, gıyabında ise gaybı bilmemesi nedeniyle yahut kendisinden istenecek makamda olmadığından dolayı yapılan duayı ne duyar ne de icabet etmeye kalkışır. Bilir ki böyle bir duaya icabet, kendisini Allah makamına koymak olur ve Allah'ı gücendirir. (Âlûsi, XIX, 44).

Sonuç olarak ister putlardan, ister ölmüş veya duymayacak derecede uzakta bulunan kimselerden bir şeyler istemek büyük bir sapkınlıktır. Bunlardan istenmeyeceği gibi bunlarla tevessül de yapılmaz.

Kıyamet gününe kadar cevap vermemeleri, kıyamet günü dualarına icabet edip gereğini yerine getirecekleri anlamında değildir. Sonraki âyette kıyamette cevaplarının ne olacağı şu şekilde belirtilmektedir: "**Ayrıca, insanlar haşrolunduklarında bu varlıklar onlara düşman olacaklar ve kendilerine kulluk edilmiş olmasını kabullenmeyecekler.**"

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْۙ
هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌۜ ﴿٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا
تَمْلِكُونَ ل۪ي مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاًۜ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُف۪يضُونَ ف۪يهِۜ كَفٰى بِه۪ شَه۪يداً
بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ
بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ وَمَٓا اَدْر۪ي مَا يُفْعَلُ ب۪ي وَلَا بِكُمْۜ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا
مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ وَمَٓا اَنَا۬ اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ

عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ عَلٰى مِثْلِهٖ
فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ
الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا اِلَيْهِۜ وَاِذْ
لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَٓا اِفْكٌ قَدٖيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهٖ
كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةًۜ وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا
عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذٖينَ ظَلَمُواۗ وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنٖينَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ
قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَۚ
﴿١٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدٖينَ فٖيهَاۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

7. **Kendilerine âyetlerimiz açık bir şekilde okunduğunda inkâr edenler, kendilerine gelen bu gerçek için dediler ki: "Bu, apaçık bir sihirdir."**
8. **Yoksa onlar: "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Onu uydurdu isem Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya hiç bir şekilde gücünüz yetmez. O, Kur'ân hakkındaki taşkınlığınızı daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter. O, bağışlayandır, çok merhametlidir."**
9. **De ki: "Ben, türedi bir peygamber değilim. Ne bana ne de size yapılacakları bilirim. Ben, sadece vahyedilene tabi oluyorum. Ben, ancak apaçık bir uyarıcıyım."**
10. **De ki: "Ne dersiniz, eğer bu, Allah katından ise ve siz de onu inkâr ediyorsanız; üstelik İsrailoğulları'ndan bir tanık da onun gibisine iman etmiş ve siz de büyüklük taslıyorsanız haliniz nice olur? Şüphesiz ki Allah zalimler güruhunu doğru yola kavuşturmaz."**
11. **İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: "Eğer o iyi bir şey olsaydı, bizden önce ona iman etmezlerdi." Ne var ki onlar bununla**

da muvaffak olamadıklarından yakında şöyle diyeceklerdir: "Bu, köhne bir yalandır."

12. **Ondan önce bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın kitabı vardır. Bu da, zalimleri uyarmak ve iyilik edenleri müjdelemek için Arap diliyle indirilmiş** (kendinden önceki kitapları) **doğrulayan bir kitaptır.**

13. **Şüphesiz ki "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğru yoldan gidenler için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzülmezler de.**

14. **İşte onlar cennet halkıdır. Yaptıklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır.**

Önceki âyetlerde tevhit konusu işlenmişti. Bu âyetlerde ise peygamberlik konusu işlenmektedir.

İnkâr edenler, Kur'ân'ın bir sihir olduğunu söylerken olağanüstü bir söz olduğunu aslında itiraf etmiş oluyorlardı. Kur'ân kendilerine okunduğunda insanüstü bir söz olduğunu hissediyor, olağanüstü bir belagat ve fesahate sahip olduğunu görüyorlardı. Ayrıca Peygamber başka yerden gelmiş değildi, çocukluğundan beri aralarında yaşıyordu. Bu sebeple onun konuşma üslubunu biliyorlardı. Peygamber o ana kadar şiirle, hitabetle ilgilenmiş biri de değildi. Onlar bunu gayet iyi biliyorlardı. Kur'ân onlara benzerini getirme konusunda meydan okuyordu ve söz ustası olan onlar buna cevap veremiyorlardı.

Çaresiz, bazen sihir olduğunu ve bazen Peygamberin onu uydurduğunu söylüyorlardı. Yaptıkları, hakkı kabul etmemek için çırpınarak geveleyenin yaptığından başka bir şey değildi.

Peygamber, **"Onu uydurdu isem, Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya hiç bir şekilde gücünüz yetmez;"** derken aynı zamanda onların, Kur'ân'la ilgili bu cüretkâr tavırlarından Allah'ın onlara vereceği cezaya kimsenin engel olamayacağını da hatırlatmış oluyordu. Bu nedenle sözünün devamında **"O, Kur'ân hakkındaki taşkınlığınızı daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter;"** diyerek onları ikaz etmektedir. Ama bu taşkınlık ve inatlarına rağmen, **"O, bağışlayandır, çok merhametlidir,"** diyerek tövbe kapısının kendileri için hâlâ açık olduğunu hatırlatmaktadır.

"De ki: 'Ben, türedi bir peygamber değilim. Ne bana ne de size yapılacakları bilirim. Ben, sadece vahyedilene tabi oluyorum. Ben, ancak apaçık bir uyarıcıyım."

Peygamber, peygamberliğini ilan ettikten sonra müşrikler, peygamberlik hakkında hiçbir delile dayanmayan birtakım iddialar ileri sürmeye başladı-

lar. Muhammed'in diğer insanlar gibi yediğini içtiğini ve pazarlarda dolaştığını oysa bir peygamberin melek olması gerektiğini ileri sürdüler. En azından onunla birlikte meleklerin gelip onun bir peygamber olduğunu söylemelerini şart koştular. Yahut Allah'ın kendilerine yazılı belgeleri gökten indirerek bu belgelerde Muhammed'in peygamber olduğunun yazılı olması gerektiğini söylediler. Sürekli mucizeler göstermesini istediler vs. Kısacası bir peygamberin ancak beşer üstü bir varlık olması gerektiğini ileri sürdüler. İşte bu tür iddialara cevap olarak peygamberin şöyle demesi istenmektedir: **"Ben, türedi bir peygamber değilim."** Ben ilk peygamber değilim, benden önce pek çok peygamber gelip geçti ve onlar da benim gibi birer insan idiler. **"Ne bana ne de size yapılacakları bilirim.** " Bilesiniz ki bir peygamber, her şeyi bilen biri değildir. Ben kendimin akıbetini de bilemem; hayatta mı kalacağım, öldürülen bazı peygamberler gibi öldürülecek miyim? Hayatımı Mekke'de mi sürdüreceğim, hicret mi edeceğim? İstediğiniz mucizeler Allah tarafından bana verilecek mi, verilmeyecek mi? Bunları bilmem. Sizin akıbetiniz ne olacak, onu da bilmem. Bir peygamber gaybı bilmez ki. Gaybı bilen, Allah'tır. Ben de, benden önceki peygamberler gibi bana gelen vahye tabi olurum. Benim size karşı görevim, aynen diğer peygamberlerin kavimlerine yaptıkları gibi sizi uyarmaktan ibarettir.

"De ki: 'Ne dersiniz, eğer bu, Allah katından ise siz de onu inkâr ediyorsanız üstelik İsrailoğulları'ndan bir tanık da onun gibisine iman etmiş ve siz de büyüklük taslıyorsanız haliniz nice olur? Şüphesiz Allah ki zalimler güruhunu doğru yola kavuşturmaz."

İsrailoğulları'ndan tanıklık edenin kim olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Sûrenin bu âyetinin Medine'de indirildiğini söyleyenler, âyette sözü edilen tanığın Yahudilerin Medine'de en meşhur bilgini olan ve İslâm'a girmiş olan Abdullah b. Selam olduğunu söylerler. Âyetin bu şahıs hakkında indirildiğine dair Buhari (Menakıbu'l-Ensar, 19 Hadis no: 3812), Muslim, (hadis no: 2483), Tirmizi (Tefsiru Sûreti'l-Ahkâf, 1) ve başka hadis kitaplarında da nakledilmiş rivâyetler bulunmaktadır. Bununla birlikte muhatapların Mekke müşrikleri olması sebebiyle bazı müfessirler bu görüşü kabul etmemektedir.

Sözü edilen tanıkla Hz. Musa'nın kastedildiğini, çünkü Tevrat'ta Peygamberimize göndermeler yapıldığını söyleyen müfessirler de vardır. Ancak bu görüşün de sûrenin bu bağlamına uygun düşmediği kanaatindeyiz. Bizce âyetin bağlamına en uygun görüş İbnu Kesir tarafından da desteklenen şu görüştür:

Daha önce de İsrailoğulları'na Kur'ân'a benzer kitaplar verilmişti. Bu kitaplarda da tevhit, peygamberlik vs. gibi inanç konularında Kur'ân'ın verdiği

bilgilere benzer bilgiler verilmiş ve buna inananlar olmuştu. Şimdi onların kitaplarının benzeri olan Kur'ân verilmiştir. (bk. İbnu Kesir, VII, 278). O halde burada sözü edilen tanıktan maksat, İsrailoğulları'ndan kendilerine indirilen kitaplara inanmış sıradan bir kimse kastedilmektedir. Böylece Peygamberimizin insanlara gönderilmiş türedi bir peygamber olmadığı, kendisinden önce de peygamberlerin geldiği, onların da melek değil insan oldukları, onların da aynı inanç esaslarını getirdikleri ve insanların, onların bu getirdiklerine inandıkları hatırlatılmaktadır. O halde hiçbir delile dayanmaksızın *peygamber şöyle şöyle olmalıdır*, şeklinde keyfi görüşler ileri sürmekten vazgeçin. İnanmanıza engel olan, sadece kibrinizdir. Ama bunun hesabı size sorulacaktır.

"İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: "Eğer o iyi bir şey olsaydı, bizden önce ona iman etmezlerdi." Ne var ki onlar bununla da muvaffak olamadıklarından yakında şöyle diyeceklerdir: "Bu, köhne bir yalandır."

Kureyş'in ileri gelenleri kendilerini doğrunun kıstası olarak gösteriyorlardı. Gerçek o ki halk arasında mantığını kullanmayan kesimleri onları böyle görüyorlardı. İleri gelenler bunu bildiklerinden halk kesimini Peygamberden soğutmak için bu şekilde konuşuyorlardı: *"Biz akıllı ve tecrübeli kimseleriz. Eğer Muhammed'in söyledikleri doğru olsaydı, sıradan kimseler değil öncelikle biz ona inanırdık,"* diyorlardı.

Önceki âyette geçmişte İsrailoğulları'ndan iman etmiş olanlara atıf yapıldığından **"Bu, köhne bir yalandır"** diyerek önceki milletlerde iman etmiş olanların da aslında bu yalanlara kandığını ima ediyorlar. Ama onlar inat etseler de Kur'ân gerçeği söylemeye devam ediyor:

"Ondan önce bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın kitabı vardır. Bu da zalimleri uyarmak ve iyilik edenleri müjdelemek için Arap diliyle indirilmiş (kendinden önceki kitapları) **doğrulayan bir kitaptır."**

Hz. Musa'ya indirilen kitap İbrani dilinde idi. Oysa bu Kur'ân Arap diliyle indirilmiştir ve ikisi de aynı inanç esaslarını söylemektedir. Aklını kullanan kişi bundan ibret alır.

Buraya kadar batıl yolu takip edenlerin durumları anlatıldı. Âyetler grubunun sonunda doğru yolu izleyenler ve onlara verilecek mükâfat iki âyetle özetlenmektedir: **"Şüphesiz ki "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğru yoldan gidenler için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzülmezler de. İşte onlar cennet halkıdır. Yaptıklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır."**

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًاۜ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًاۜ
وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَع۪ينَ
سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى
وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ ل۪ي ف۪ي ذُرِّيَّت۪يۚ اِنّ۪ي تُبْتُ
اِلَيْكَ وَاِنّ۪ي مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ
مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّـَٔاتِهِمْ ف۪ٓي اَصْحَابِ الْجَنَّةِۜ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذ۪ي
كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذ۪ي قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِن۪ٓي
اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْل۪يۚ وَهُمَا يَسْتَغ۪يثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ
اٰمِنْۗ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ
﴿١٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِۜ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿١٨﴾
وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِۜ اَذْهَبْتُمْ
طَيِّبَاتِكُمْ ف۪ي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَاۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ
بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

15. İnsana, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu karnında zahmetle taşımış ve zahmetle doğurmuştur. Onun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır. Nihayet güçlü çağına erişip kırk yaşına gelince demiştir: "Rabbim beni, bana ve anne-babama verdiğin nimete şükretmeye ve razı olacağın salih bir amel işlemeye yönelt. Zürriyetim için de iyiliğini sürdür. Ben sana döndüm ve elbette ki ben Müslümanlardanım."

16. İşte yaptıklarının en güzellerini kabul edeceğimiz ve işlemiş oldukları kötülükleri bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadır. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür.

17. Anne-babasına: "Of size, benden önce nice nesiller gelip geçtiği halde beni yeniden dirilmekle mi tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye anne ve babası Allah'tan yardım dileyerek: "Yazıklar olsun sana, iman et. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır" dediklerinde o, şöyle diyor: "Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir."

18. İşte onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları arasında cezayı hak edenlerdir. Onlar gerçekten hüsrana uğramışlardır.

19. Herkesin ameline göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verecek ve onlar haksızlığa uğramayacaklardır.

20. İnkâr edenler ateşe getirildikleri gün onlara şöyle denilecektir: "Dünya hayatında güzelliklerinizin hepsini tükettiniz, onlarla zevk u sefa sürdünüz. Artık bugün, geçmişte yeryüzünde haksız yere büyüklenmeniz ve yoldan çıkmanız nedeniyle aşağılayıcı bir azapla cezalandırılacaksınız."

Dini metinlerde baba hakkından çok annenin hakkı dile getirilir, en azından anne hakkı önce zikredilir. Burada da anne ve babaya iyi davranılması emredildikten sonra annenin çocuğunu yetiştirinceye kadar çektiği sıkıntılar özet olarak anlatılmaktadır. Annenin çektiği bu sıkıntıların dile getirilmesi, anne ve babaya iyi davranmanın gerekçesi olarak zikredilmektedir. Özellikle anne hakkının vurgulanması, annenin sıkıntı çektiği dönemlerde çocuğun anlayacak yaşta olmaması ve bir de çocuğun yetişmesinde annenin sıkıntılarının daha fazla olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Nitekim burada da annenin doğumdan önce ve doğum esnasında büyük sıkıntılar çektiği belirtilmektedir.

Bakara sûresinin 233. âyetinde emzirme süresinin iki yıl olduğu belirtilmekteydi. Burada ise hamilelik ile birlikte emzirme süresinin otuz ay olduğu ifade edilmektedir. Otuz aydan iki yıl çıkarıldığında hamilelik süresi altı ay olmaktadır. Müfessirler bunun, hamileliğin asgari süresi olduğuna işaret ettiğini söylemişlerdir. Bu sebeple bazı müfessirler hamilelik müddeti arttıkça bunun emzirme müddetinden düşürüleceğini söylemişlerdir. İbnu Abbas da bu görüştedir. (İbnu Atiyye, VI, 116; Maturidi, IV, 489).

Çocuğa, annesinin kendisiyle ilgili ne sıkıntılara katlandığı hatırlatılırken çocuğun da anne üzerindeki emzirme hakkı dile getirilmiş olmaktadır. Emzirme müddeti, süt yoluyla akrabalığı da belirleyen bir süredir.

Kişi güçlü çağına geldiğinde artık kendisi de anne veya baba olma çağındadır. Anne ve babasının kendisini küçüklüğünde besleyip büyütmeleri, onu eğitmeleri ve hayata hazırlamaları Allah'ın verdiği nimetler sayesinde olmuştur. Bu sebeple bu nimetlerden dolayı Allah'a şükredip kendisine de bu şekilde nesil yetiştirme imkânı vermesi için dua etmelidir.

Hayatlarının her döneminde Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri hatırlayıp şükreden ve hayatlarının her döneminde o dönemin gerektirdiği görevleri üstlenip Allah'tan yardım dileyenlerin Allah güzel amellerini kabul eder, kötülüklerini bağışlar ve onları cennete sokar. Bu, Allah tarafından verilmiş bir sözdür ve Allah, sözünü mutlaka yerine getirir.

"Anne-babasına: 'Of size, benden önce nice nesiller gelip geçtiği halde beni yeniden dirilmekle tehdit mi ediyorsunuz?' diyen kimseye anne ve babası Allah'tan yardım dileyerek: 'Yazıklar olsun sana, iman et. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır' dediklerinde o, şöyle diyor: "Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir."

Önceki âyette iyi evladın davranışı dile getirilmişti. Bu âyette de kötü evladın tavrı anlatılmaktadır.

Âyetin kim hakkında indirildiği konusunda bir takım görüşler ileri sürülmüş olsa da anlatılanlar her zaman ve her yerde rastlanabilecek bir durumdur.

Anne ve baba ahirete iman ediyorlarsa birtakım sorumluluklarını yüklendikleri ve iyiliklerini arzu ettikleri kendi çocuklarının ahirete iman etmelerini ve dünya hayatında ahirete hazırlık yapmalarını istemeleri doğaldır. Bu dünya hayatında çocuklarının mutlu olması için ellerinden geleni yapmışlar, öbür dünyada da mutlu olmalarını istiyorlar. Ama çocuk ahirete inanmadığından hem anne ve babasının kendisini imana çağırmalarından bıktığını hemde kendisinden önce nice nesillerin gelip geçtiğini ama bunlardan kimsenin dirilmediğini ve dirileceklerini ileri sürmenin, öncekilerin masallarını tekrar et-

mekten ibaret olduğunu söylüyor. Oysa bu dünya hayatı devam ettiği sürece ölmüşlerin dirileceğini ileri süren bir peygamber olmamıştır.

"İşte onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları arasında cezayı hak edenlerdir. Onlar gerçekten hüsrana uğramışlardır."

Anne ve babasına bu şekilde kaba davranan ve ahireti inkâr edenler, helak edilmiş önceki insan ve cin toplulukları gibi cezayı hak etmişlerdir.

Âyetten, cinlerin de insanlar gibi nesil nesil gelip ölümlü oldukları anlaşılmaktadır. Müfessir Ebu Hayyân'ın naklettiğine göre Hasan-ı Basri, ilim halkalarının birinde cinlerin ölmediklerini söylediğinde Katede itiraz ederek bu âyeti okumuş, kendisi de cevap vermeyip susmuştur. (Ebu Hayyân, VIII, 48).

"Herkesin ameline göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verecek ve onlar haksızlığa uğramayacaklardır."

İyilerin de, kötülerin de kıyamet gününde Allah katında dereceleri vardır. İyiler amellerine göre mükâfatlandırılırken kötüler de amellerine göre cezalandırılırlar. Kötü birine, ameli kendisininkinden daha kötü birinden daha ağır ceza verilmez. Aynı şekilde iyi birine, ameli kendisinden daha iyi olanın mükâfatı verilmez. Sonuç olarak iyiler de kötüler de derece derecedir, kimse haksızlığa uğramayacak herkese ameline göre mükâfat veya ceza verilecektir.

"İnkâr edenler ateşe getirildikleri gün onlara şöyle denilecektir: "Dünya hayatında güzelliklerinizin hepsini tükettiniz, onlarla zevk u sefa sürdünüz. Artık bugün, geçmişte yeryüzünde haksız yere büyüklenmeniz ve yoldan çıkmanız nedeniyle aşağılayıcı bir azapla cezalandırılacaksınız."

Bu âyetten dolayı ilk dönem Müslümanları, güzelliklerimizi tüketmiş olmalıyım diye helal de olsa canlarının her istediğini yerine getirmez, dünyanın süs ve güzelliklerini kullanmakta çekingen davranır ve kısıntıya giderlerdi. Yine imkânları olduğu takdirde bu sebeple farz olan infakla yetinmez, fazlasını infak ederlerdi. Bunun birlikte helal olduğu kesin olan güzel şeyleri kullanmaktan ve bunları tüketmekten dolayı herhangi bir günah söz konusu değildir.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ
مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنّ۪ي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا
فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ مَا اُرْسِلْتُ بِه۪ وَلٰكِنّ۪ي اَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا
عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِه۪ ر۪يحٌ ف۪يهَا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٤﴾
تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْقَوْمَ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ ف۪يمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ ف۪يهِ وَجَعَلْنَا
لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْئِدَةً فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا
اَبْصَارُهُمْ وَلَا اَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا
مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾
فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً بَلْ ضَلُّوا
عَنْهُمْ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

21. Âd'ın kardeşini de an. Hani o, kendisinden önce de sonra da uyarıcıların geldiği kavmini Ahkâf'ta uyarmıştı: "Yalnızca Allah'a kulluk edin; çünkü zor bir günde başınıza gelecek azaptan endişe ediyorum."

22. Dediler ki: "Sen bize, bizi ilâhlarımızdan çevirmek için mi geldin? Doğru söylüyorsan bizi kendisiyle tehdit ettiğin şeyi durma getir."

23. Dedi ki: "Şüphesiz ki onun bilgisi sadece Allah katındadır. Ben size, kendisiyle gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum. Ne yazık ki sizi cahilce davranan bir kavim olarak görüyorum."

24. O azabı vadilerine doğru gelen bir bulut halinde görünce: "Bu, bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. Bilakis o, bir an önce gelmesini istediğiniz acıklı azap içeren bir kasırgadır.

25. Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir edecektir. Nitekim artık evlerinden başka hiçbir şeyleri görünmez oldu. Suç işleyen kavmi işte böyle cezalandırırız.

26. Yemin olsun, onlara, size vermediğimiz imkânları vermiştik. Onlara kulak, göz ve (düşünecekleri) **kalpler lütfetmiştik; fakat ne kulakları ne gözleri ne de kalpleri onlara bir yarar sağladı. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Nihayet alay ettikleri şey onları çepeçevre sardı.**

27. Yemin olsun ki biz, çevrenizdeki kentleri helak ettik ve (yanlıştan) **dönmeleri için âyetleri çeşit çeşit kıldık.**

28. Allah'ın yanısıra, kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye edindikleri ilâhlar onlara yardım edeydi ya! Bilakis onları bırakıp kayboldular. Aslında bu, onların yalan ve iftiralarının bir sonucu idi.

Sûrenin başından itibaren buraya kadar tevhit, peygamberlik ve ahiretle ilgili deliller serdedildi. Ne var ki Kureyş müşrikleri bu delillere aldırmadan inkârda inat ederek devam etti. İşte bu âyetlerde onların da yakından tanıdığı ve onlar gibi inkâr eden fakat onlardan çok daha büyük imkânlara sahip bulunan Âd kavminin kıssası anlatılmaktadır.

Âd kavmine, kendileriyle aynı soydan gelen Hûd (a.s.) gönderilmişti. Hûd, kendisinden önce ve sonra gelen peygamberler gibi yalnızca Allah'a kulluk etmelerini ve Allah'tan başka taptıklarını bırakmalarını istedi. Değilse cezalandırılacakları konusunda onları uyardı. Ama onlar **"Sen bizi, ilâhlarımızdan çevirmek için mi geldin? Doğru söylüyorsan bizi kendisiyle tehdit ettiğin**

şeyi durma getir" dediler. Hz. Hûd, dedi ki: **"Şüphesiz bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size, kendisiyle gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum. Ne yazık ki sizi cahilce davranan bir kavim olarak görüyorum."** Onlar da, günümüzde dindarlık iddiasında bulunanların bir kısmı gibi bir peygamberin cezalandırma yetkisine sahip olduğunu ve gaybı bildiğini sanıyorlardı. Hz. Hûd, gelecek bilgisinin Allah'a ait bir bilgi olduğunu, kendi görevinin sadece doğruları yani Allah'tan gelen vahyi insanlara tebliğ etmek olduğunu belirtti. Ayrıca bir peygamberin her şeye gücü yettiğini ve geleceği bildiğini savunmanın cehaletten kaynaklandığına dikkat çekti. Bir peygamber, sadece Allah'ın gelecekle ilgili kendisine vahyettiği hususları bilir. Bunun dışında gayb bilgisi Allah'a aittir.

"**O azabı vadilerine doğru gelen bir bulut halinde görünce: 'Bu, bize yağmur yağdıracak bir buluttur' dediler. Bilakis o, bir an önce gelmesini istediğiniz acıklı azap içeren bir kasırgadır.**"

Âd kavmi o denli mağrur ve mal düşkünü idi ki, kendilerine yönelmiş azap kasırgasını bile yağmur getiren bir bulut sandı. Ibnu Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre, kendilerine doğru gelenin helak edici kasırga olduğunu, hayvanlarının o kasırgada uçuştuğunu görünce anladılar. Bunun üzerine evlerine koşuşup kapılarını sıkıca kapadılar. Ama kasırga kum bulutuyla birlikte kapılarını kırdı ve yedi gün üzerlerine yığılan kumların altında inleyip can verdiler. (Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, IX, 126). O kasırga, "**Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir edecektir. Evlerinden başka hiçbir şeyleri görünmez oldu. Suç işleyen kavmi işte böyle cezalandırırız.**" Çokluğuyla övündükleri mallarını kasırga silip süpürmüştü. Kendileri de helak olup gittiler.

"Yemin olsun, onlara, size vermediğimiz imkânları vermiştik. Onlara kulak, göz ve (düşünecekleri) **kalpler lütfetmiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri ne de kalpleri onlara bir yarar sağladı. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Nihayet alay ettikleri şey onları çepeçevre sardı."**

Kıssanın sonunda hitap Mekke müşriklerine yöneliyor ve Âd kavminin onlardan çok daha güçlü olduğunu bildiriyor. Onların da kulakları, gözleri ve akledecek kalpleri vardı. Öncelikle Allah'ın âyetlerini duyup görmeli ve kalpleriyle onlar üzerinde düşünmeliydiler. Oysa bu imkânlarını sadece mal mülk toplamak ve zevk almak için kullandılar. Allah'ın âyetleri konusunda kulak, göz ve kalplerini kullanmayınca bunların onlara hiçbir yararı dokunmadı. Siz ey müşrikler, böyle devam ettiğiniz takdirde sizi bekleyen akıbet de aynı olacaktır. "**Yemin olsun ki biz, çevrenizdeki kentleri helak ettik ve** (yanlış-

tan) **dönmeleri için âyetleri çeşit çeşit kıldık.”** Ey müşrikler sizlere de çeşitli âyetler geliyor; aklî deliller sunuluyor ve geçmişten örnekler veriliyor.

“Allah’ın yanısıra, kendilerini Allah’a yaklaştırsınlar diye edindikleri ilâhlar onlara yardım edeydi ya! Bilakis onları bırakıp kayboldular. Aslında bu, onların yalan ve iftiralarının bir sonucu idi.”

Âd kavmi de sizin gibi, zanlarınca kendilerini Allah’a yaklaştırsınlar diye Allah’tan başkasına tapıyor; başkasına dua ediyorlardı. Ama başlarına o kasırga musibeti geldiğinde taptıklarının tamamı kaybolup gitmişti. Onlara hiçbir yararları dokunmadı. Siz de aynı durumdasınız. Artık yalan söylemekten ve iftira etmekten vazgeçin.

وَاِذْ صَرَفْنَٓا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُٓوا
اَنْصِتُواۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرٖينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا
سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّ
وَاِلٰى طَرٖيقٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَٓا اَجٖيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهٖ يَغْفِرْ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ
فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءُۜ اُو۬لٰٓئِكَ
فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذٖي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰىۜ بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذٖينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِۜ اَلَيْسَ هٰذَا
بِالْحَقِّۜ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا
تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً
مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

29. Hani cinlerin bir grubunu Kur'ân'ı dinlemek üzere sana yönlendirmiştik. Kur'ân'la karşı karşıya gelince: "Susun, dinleyin" dediler. Okuma işi bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler.

30. "Ey kavmimiz! Biz, Musa'dan sonra indirilmiş, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola ulaştıran bir kitap dinledik" dediler.

31. "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisinin çağrısına uyun; ona iman edin ki Allah günahlarınızı bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun."

32. Allah'ın davetçisine uymayanlar, yeryüzünde (Allah'ı) **aciz bırakacak değildir; üstelik O'nun dışında onların velileri de yoktur. Onlar, apaçık bir sapma içerisindedir.**

33. Görmüyorlar mı ki gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratırken hiçbir yorgunluk duymayan, ölüleri de yaratmaya kadirdir. Şüphesiz ki O, her şeye gücü yetendir.

34. İnkâr edenler ateşe arz edildiklerinde: "Bu, gerçek değil midir?" (denilecek), **onlar: "Evet, Rabbimize yemin olsun ki gerçekmiş" diyecekler. Allah da: "İnkârınız sebebiyle azabı tadın" diyecektir.**

35. O halde azim sahibi peygamberlerin sabrettiği gibi sen de sabret, onlar hakkında acele etme. Onlar, kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün bir saati kadar oyalanmışlar. Bu, bir duyurudur. Yoldan çıkmış topluluktan başkası helak edilir mi hiç?

"*Bir grup*" olarak tercüme ettiğimiz "*nefer*" kelimesi 3'ten 9'a kadarki topluluk için kullanılır. Bu sebeple Peygamberden Kur'ân'ı dinleyenlerin sayısının 7 kişi olduğunu söyleyenler olduğu gibi 9 kişi olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bazı rivayetlerde ise sayılarının çok daha fazla olduğu belirtilmek-

tedir. Bu sebeple bazı müfessirler, olayın bir değil, birkaç kez tekerrür ettiğini söylemişlerdir. Bu görüşte olanlara göre âyet, Peygamberin cinlerle ilk karşılaşmasını dile getirmektedir. Cinler Kur'ân'ı dinlemiş fakat Peygamber onları görmemiştir. Bundan sonraki karşılaşmalarda Peygamber onları görmüştür. (İbnu Kesir, VII, 296).

Konuyla ilgili birbiriyle çelişen pek çok rivayet vardır. Böyle esrarengiz bir olay veya olaylarla ilgili birbiriyle çelişen rivayetlerin bulunması doğaldır. Bizim böyle konularda kesin inanacağımız hususlar, Kur'ân'da anlatılanlar ve bu anlatılanlarla uyum içerisinde olan rivayetlerdir. Cinler bizim için gayb âlemindendir. Bu gibi konular, kesin delile ihtiyaç gösterir.

Âyetin anlatımından Peygamberin cinleri görmediği ve Kur'ân'ı dinlediklerinden vahiy yoluyla haberdar olduğudur.

Böyle bir olaya Kur'ân'da yer verilmesi, öncelikle inanmayan müşrikleri kınamaktır. Cinler bile bu Kur'ân'ı duyduklarında ona inanırken, sizler hâlâ inanmamakta diretiyorsunuz! Oysa Peygamber sizin aranızdan çıkmıştır, denilmektedir.

Âyet Mekkî döneme ait olduğuna göre cinlerin dinledikleri Kur'ân pasajı, inanç konularını içermektedir. Kur'ân'ı dinleyenlerin kavimlerine giderken söyledikleri "**Allah'ın davetçisine uymayanlar, yeryüzünde** (Allah'ı) **aciz bırakacak değillerdir; üstelik O'nun dışında onların velileri de yoktur. Onlar, apaçık bir sapma içerisindedir,"** sözlerinden dinledikleri pasajın tevhit inancıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Cinlerle insanlar açısından inanç konularının aynı olması gerektiği izaha ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır.

İşte onlar Kur'ân'dan bu muhtevada bir pasaj dinlemiş ve Kur'ân'ın gerçekleri anlattığını, Peygamberin de gerçek bir peygamber olduğunu söylemişlerdir.

Yine bu âyetlerden cinlerin de insanlar gibi sorumlu varlıklar olduklarını, amellerine göre cennet veya cehenneme gideceklerini anlıyoruz.

"**Görmüyorlar mı ki gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratırken hiçbir yorgunluk duymayan, ölüleri de yaratmaya kadirdir. Şüphesiz ki O, her şeye gücü yetendir."**

İnanç esaslarını konu alan sûre tevhit ve peygamberlik konularından sonra bu âyetten itibaren ahiret inancını konu almaktadır. Ahirete inanmayanların en önemli problemi, bunun mümkün olup olmadığıdır. Işte âyet buna cevap vermektedir: Önünde bir model bulunmadığı halde hiçbir yorgunluk ve acizlik duymadan gökleri ve yeri yoktan yaratabilen Allah, elbette ki insanı tekrar yaratmaya kadirdir. Aslında O, yalnız buna değil her şeye gücü yetendir; di-

leseydi gökleri ve yeri şu anda bulundukları konumdan farklı bir şekilde yine insanları da farklı bir şekilde yaratabilirdi.

"İnkâr edenler ateşe arz edildiklerinde: 'Bu, gerçek değil midir?' (denilecek), **onlar: 'Evet, Rabbimize yemin olsun ki gerçekmiş' diyecekler. Allah da: 'İnkârınız sebebiyle azabı tadın' diyecektir."**

Dünya hayatında iken cehenneme gireceklerini inkâr ediyorlardı. Dahası Peygamber'e, uyarıldıkları azabı bir an önce getir diyerek meydan okuyor ve alay ediyorlardı. İşte o inkâr ve meydan okumaları kendilerine hatırlatmak için ateşe sürüldüklerinde, **"Bu, gerçek değil midir?"** denilerek aşağılanacaklar. Artık gerçekle yüz yüze gelmişlerdir. İnkâr etmeye ve alaya mecalleri kalmamıştır; çaresiz **"Evet, Rabbimize yemin olsun ki gerçekmiş"** diyecekler. Ne acıklı bir durum! Hakaretler ardı ardına geliyor: **"İnkârınız sebebiyle azabı tadın."**

Sûrenin sonunda hitap Peygambere yöneltiliyor:

"O halde azim sahibi peygamberlerin sabrettiği gibi sen de sabret, onlar hakkında acele etme. Onlar, kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün bir saati kadar oyalanmışlar. Bu, bir duyurudur. Yoldan çıkmış topluluktan başkası helak edilir mi hiç?"

47.
Muhammed Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 38 âyettir. Peygamberimizin adı sûrede geçtiği için bu adı almıştır. Savaştan söz ettiğinden dolayı ***"Kıtal"*** *adı da verilmiştir.*

Sûrenin ana konusu Allah yolunda cihad etmektir. Sûrede savaştan, esirlerden ganimetten ve münafıkların tavırlarından bahsedilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اَلَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ
عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا
الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ
لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَاِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰى
اِذَٓا اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَٓاءً

حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذ۪ينَ قُتِلُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ
اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْد۪يهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **İnkâr edip Allah'ın yolundan alıkoyanların amellerini Allah boşa çıkarmıştır.**
2. **Allah, iman edip salih amel işleyen ve Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene iman edenlerin işlemiş oldukları kötülükleri bağışlamış ve hallerini düzeltmiştir.**
3. **Çünkü inkâr edenler batıla uymuş, iman edenler ise Rablerinden gelen hakka uymuşlardır. İşte Allah insanlara durumlarını böyle anlatıyor.**
4. **İnkâr edenlerle karşı karşıya geldiğiniz vakit onları iyice sindirinceye kadar boyunlarını vurun. Aldığınız esirleri ise sıkıca bağlayın. Savaş sona erince de ya karşılıksız onları salıverin yahut fidye alın. İşte böyle, Allah dileseydi onlardan intikam alırdı; fakat sizi birbirinizle imtihan etmek istiyor. Allah kendi yolunda canlarını verenlerin amellerini asla boşa çıkarmaz.**
5. **Allah onları doğru yola iletecek ve hallerini düzeltecektir.**
6. **Onları, kendilerine tanıttığı cennete buyur edecektir.**

Savaşı konu alan bir sûreye inkâr edip Allah yolundan alıkoyan kâfirlerle söze başlanıp iman edenlerle onları karşılaştırarak konuya giriş yapılmaktadır. Bir bakıma birbirine bu kadar zıt iki insan grubu varsa savaş da kaçınılmaz olur, denilmek isteniyor.

Bir tarafta inkâr eden var ve inkâr etmekle kalmıyor başkalarının iman etmesine de engel oluyor. İslâm inkâr edenle savaşmıyor, inkâr etmekle yetinmeyip Allah yolundan alıkoyanla savaşıyor. Çünkü İslâm dininde insanların inançlarına baskı yoktur. İsteyen istediği inancı seçer ve o şekilde yaşar. Ama nasıl başkasının inanç seçimine baskı yapılmıyorsa Müslümanları inançlarından vazgeçirmeye çalışana da fırsat verilmez. Aynı şekilde anlatmak veya yaz-

mak yoluyla İslâm'dan alıkoyma çabası içerisinde olanlara da fiili baskı uygulanmaz. Yapılacak şey yine anlatmak ve yazmak sûretiyle İslâm'ın hak bir din olduğunu belirtmektir. Kendileriyle savaş yapılacak olanlar, inanca fiili baskı uygulayıp insanları İslâm'dan uzaklaştırmaya çalışanlardır. Ahirette bu kimselerin yapmış oldukları iyi ameller de boşa gidecektir. Çünkü amellerin değer kazanması için sahih bir inanca dayalı olması gerekir.

İnkâr edip hak dinden alıkoymaya çalışan ve böylece küfre önderlik edenlerden söz edildikten sonra 2. âyette iman edip salih amel işleyenler anlatılmaktadır. Bunlar, Rablerinden hak olarak indirilen Kur'ân'a iman etmişlerdir. Kur'ân'ın gerçekten Allah katından indirildiğine delillere dayanarak iman ederler. Allah, bunların geçmişte işlemiş oldukları kötülükleri bağışlar ve iman etmeleri sonucunda hallerini düzeltir onlar da artık işlemiş oldukları kötülüklere dönmezler.

"Çünkü inkâr edenler batıla uymuş, iman edenler ise Rablerinden gelen hakka uymuşlardır. İşte Allah insanlara durumlarını böyle anlatıyor."

Allah'ın, inkâr edenlerin amellerini boşa çıkarması, bir delile dayanmaksızın batıl bir yola takılıp gitmelerinden dolayıdır. İman edenlerin günahlarını bağışlayıp hallerini düzeltmesi de Rableri tarafından indirilen Kur'ân'ı araştırıp gerçekten Allah katından geldiğine iman etmiş olmalarından dolayıdır.

Allah inkâr edenlerin ve iman edenlerin durumlarını işte böyle gözler önüne seriyor.

"İnkâr edenlerle karşı karşıya geldiğiniz vakit onları iyice sindirinceye kadar boyunlarını vurun. Aldığınız esirleri ise sıkıca bağlayın. Savaş sona erince de ya karşılıksız onları salıverin yahut fidye alın. İşte böyle, Allah dileseydi onlardan intikam alırdı; fakat sizi birbirinizle imtihan etmek istiyor. Allah kendi yolunda canlarını verenlerin amellerini asla boşa çıkarmaz."

İnkâr edenlerle savaşta karşı karşıya gelmekten söz edilmektedir. Savaşmayı gerektirecek şartlar oluşmuş ve onlarla cephede karşı karşıya gelinmiştir. İşte bu takdirde karşı tarafı sindirip tekrar savaşacak güç ve moralleri kalmayıncaya kadar onlarla savaşılır. Hedef onları yeryüzünden silmek olmadığına göre sözü edilen duruma düştüklerinde savaşa son verilir. Savaş bittikten sonra da alınan esirler ya bir lütuf olarak karşılıksız salıverilirler veya Müslümanlardan esir düşenlerle değiş tokuş yapılmak yahut başka bir bedel vermelerini sağlamak sûretiyle fidye karşılığında salıverirler.

Bazı müfessirler savaş esirlerine uygulanacak hükümlerin karşılıksız sa-

lıvermek veya fidye karşılığında onları salıvermekten ibaret olduğunu söylerken bazıları da özel bazı durumlarda bunlara ilave olarak köleleştirilmeleri veya öldürülmeleri hükümlerini zikretmişlerdir. (Daha geniş bilgi için bk. Kurtubi, XVI, 227-228).

Kuşkusuz Allah inkâr edenlerden intikam almaya kadirdir ve bu takdirde Müslümanların onlarla savaşmalarına ihtiyaç kalmaz. Ancak Allah insanları birbiriyle imtihan ediyor: Kim imanında samimimidir kim değildir, bunun ortaya çıkması gerekiyor ki imanlı ölen de imanına bağlılık gösterdiğine dair delil üzere olsun, inkâr edenin de inkârı delillerle sabit olsun.

Yüce Allah bunları anlattıktan sonra şu taahhütte bulunuyor: **"Allah kendi yolunda canlarını verenlerin amellerini asla boşa çıkarmaz."**

"Allah onları doğru yola iletecek ve hallerini düzeltecektir. Onları kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır."

Allah yolunda öldürülenler bu dünya hayatında doğru yolu bulmuşlardır. O halde doğru yola iletilmeleri, ahirette cennetin bulunduğu yöne yöneltilmeleridir. Hallerinin düzeltilmesi de yine ahirette olacak şeylerdir. Bunun dünya hayatıyla ilgili olduğu ve Allah'ın, kendi yolunda öldürüleceklerini bilmesi sebebiyle öncesinde onları doğru yola iletip hallerini düzeltmesi şeklinde anlayanlar olmuşsa da bunun bir zorlama olduğu kanaatindeyiz.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ
٧ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ٨ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ٩ اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِر۪ينَ
اَمْثَالُهَا ١٠ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِر۪ينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ١١
اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا

الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ
وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾

7. Ey iman edenler Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar.

8. İnkâr edenlere gelince yüzükoyun yıkılsın onlar! Allah onların amellerini boşa çıkarmıştır.

9. İşte böyle; çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmadılar. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.

10. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin akıbetine bakıp düşünmediler mi? Allah onları yerle bir etmiştir. Kâfirlere de onların benzeri vardır.

11. İşte böyle; çünkü Allah, iman edenlerin mevlâsıdır. İnkâr edenlerin ise herhangi bir mevlâsı yoktur.

12. Şüphesiz ki Allah, iman eden ve salih amel işleyenleri zeminlerinde nehirlerin aktığı cennetlere buyur eder. İnkâr edenler ise tıpkı hayvanlar gibi yer-içer, eğlenirler. Onların yeri ise ateştir.

Dördüncü âyette Allah'ın inkâr edenlerden öç alabilecek güçte olduğu fakat insanları birbirleriyle imtihan etmek istediği belirtilmişti. İşte sözü edilen bu imtihanın bir sonucu olarak Allah, kimin kendi dinine ve gönderdiği peygambere yardım edeceğini deniyor ve yardım edecek olan kişiye yardım edeceğini, ona sebat vereceğini belirtiyor.

İnkâr edenlere gelince, onlar Allah'ın indirdiği Kur'ân'ı beğenmediler. Onların Kur'ân'ı beğenmemeleri ise tamamen keyfidir; onlara deliller getirildi ama bu delilleri ciddiye alıp üzerinde düşünmediler. Cahiliye adetleri üzerinde devam ettiler. Bu yüzden onlar yüzükoyun yere yığılmayı hak ettiler. Bu dünya hayatında bunu hak etmekle de kalmadılar ahirette de amelleri boşa gidecek ve orada da cezalandırılacaklardır. Orada bir koruyucu da bulamayacak ve yalvardıkları putları onları terk edip gidecektir.

Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki münkirlerin akıbetini görseydiler de bundan ibret alsaydılar. Ama onlar görseler de ibret almazlar. Çünkü düşünecek akılları yoktur. Onların varacakları yer ateş olacaktır. Çünkü onlar

bu dünya hayatında tıpkı hayvanlar gibi yiyip içtiler ve eğlendiler. Hayvanlardan farklı olarak onlara akıl ve irade verilmişti. Bu farklılığın onlara bir sorumluluk yüklediğini anlamak istemediler.

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي اَخْرَجَتْكَ
اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ
سُوٓءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا
اَنْهَارٌ مِنْ مَآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ
لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَآءً
حَمِيمًا فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ حَتّٰٓى اِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾
وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى
لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ
لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

13. **Seni sürüp çıkaran kentten daha güçlü nice kenti yok ettik de ona yardım eden hiç kimse çıkmadı.**
14. **Rabbinden bir delil üzere olan ile kötü ameli kendisine süslü gösterilmiş ve heveslerinin ardına düşmüş adam bir olur mu?**
15. **Takva sahiplerine vaat edilen cennetin durumu şöyledir: Onda** (tadı, rengi ve kokusu) **bozulmamış sudan ırmaklar, tadı bozulmamış sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bir bağışlanma vardır. Şimdi hiç bu kimseler, ateşte ebedi olarak kalacak ve kendilerine kaynar su içirilip bağırsakları parçalanacak olan kimseler gibi olur mu?!**
16. **Onlardan bazıları gelip seni dinliyor; fakat senin yanından çıkınca kendilerine ilim verilmiş olanlara diyorlar ki: "Az önce o ne demişti?!" İşte onlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği ve kendileri de heveslerine uyan kimselerdir.**
17. **Doğru yolu bulmuş olanlara gelince Allah onların hidayetlerini arttırır ve onlara sakınma bilinci verir.**
18. **Artık onlar, kıyametin ansızın kendilerine gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Oysa onun belirtileri gelmiştir. Kendilerine gelip çattığında ibret almaları neye yarar ki?**
19. **Şunu bil ki O, kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayandır. Hem kendi günahın için hem de mümin erkek ve mümin kadınlar için bağışlanma dile. Allah dolaştığınız yeri de durduğunuz yeri de bilir.**

Nakledilir ki Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi terk etmek zorunda kalıp Sevr mağarasının yakınına geldiğinde üzüntü içerisinde dönüp Mekke'ye bakmış ve: *"Ey Mekke! Sen Allah'ın en çok sevdiği, benim de en çok sevdiğim bir şehirsin. Eğer senin müşriklerden oluşan halkın beni çıkarmamış olsaydı seni asla terk etmezdim"* demiş ve bunun üzerine onu ve ümmetini teselli etmek için 13. âyet indirilmiştir. Ne yurdunu terk eden ilk peygamber kendisidir ne de peygamberlerini yurtlarından kovdukları için cezalandırılan halk sadece Mekke müşrikleridir. Mekkelilerden önce onlardan daha güçlü kuvvetli nice kent halkı peygamberlerine karşı gelmelerinden dolayı helak edilmişlerdir. Mekkeliler de Peygamberi çıkardılar diye sevinmesinler; zira kendi kötü akıbetlerini kendileri hazırlıyorlar.

Müslümanlara bu durum hatırlatıldıktan sonra teselli edilmeye devam ediliyorlar: Sizin gibi Rablerinden gelen bir delil üzere olanlar ile Mekke müşrikleri gibi kötü amelleri kendilerine sevimli gösterilenler bir olmaz. Siz Mekke döneminde müşriklerin baskıları yüzünden sıkıntılar çektiniz; işkence gördünüz, aç kaldınız ve yurdunuzu, malınızı-mülkünüzü terk etmek zorunda kaldınız. Şimdi Medine'de de birtakım sıkıntılar çekiyorsunuz. Fakat ahirette Allah size tadı, rengi ve kokusu bozulmamış sudan, sütten ve süzme baldan ırmaklar verecektir. Orada yiyeceğin her çeşidine kavuşacaksınız. Her türlü nimet sizin olacaktır. Üstelik Rabbiniz katından size bir bağışlanma vardır. Dünya hayatında işlemiş olduğunuz hatalar yüzünüze vurulmayacak ve mahcup edilmeyeceksiniz. Sizi yurdunuzdan kovan o müşriklere ise kaynar su içirilecek ve bundan bağırsakları parçalanacaktır.

"Onlardan bazıları gelip seni dinliyor; fakat senin yanından çıkınca kendilerine ilim verilmiş olanlara diyorlar ki: "Az önce o ne demişti?!" İşte onlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği ve heveslerine uyan kimselerdir."

Medine'nin ilk dönemlerinde indirilen âyette münafıklar kastedilmektedir. Onların kalpleri başka şeylerle meşgul olduğundan Peygamberi dinliyor gibi görünseler bile aslında dinlemiyorlar. Allah'ın kalplerini mühürlemesinin de sebebi budur. Aslında kendileri kalplerini mühürlemişler yahut mühürlenmesine sebep olmuşlardır.

Peygamberin yanından çıkıp gerçekten iman etmiş olanların çok etkilendiklerini gördüklerinde ise onlara **"Az önce o ne demişti?!"** diye soruyorlar.

Münafıklar okunan Kur'ân'dan hiçbir şey anlamadan çıkarken, **"Doğru yolu bulmuş olanlara gelince Allah onların hidayetlerini arttırır ve onlara sakınma bilinci verir."** Kur'ân'ı can kulağıyla dinleyen müminler çok istifade ederek oradan ayrılıyorlardı. Kur'ân'ın söylediği ikna edici delillerden hidayetleri artıyor ve eğitiliyorlardı. Kur'ân'ı her dinlediklerinde Allah'ın emirlerine bağlanma ve yasaklarından uzak durma bilinçleri ve azimleri bilenmiş oluyordu.

"Artık onlar, kıyametin ansızın kendilerine gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Oysa onun belirtileri gelmiştir. Kendilerine gelip çattığında ibret almaları neye yarar ki?"

Heva ve heveslerini tatmin etmekle oyalanan ve Kur'ân'ın o ikna edici mükemmel delil ve uyarılarını dinlemeyen, bu sebeple de onu anlamayan bu kimseler kıyametin ansızın kopmasını mı bekliyorlar? Hem kendileri belli bir yaşa gelmişler, hâlâ anlamadılarsa ne zaman anlayacaklar. Öldüklerinde yahut

kıyamet koptuğunda anlasalar bile bir işe yaramaz ki! Aslında son Peygamberin gelmesi, kıyametin en önemli alametlerindendir. Ölümün ne zaman gelip çatacağı belli değilken -ki kendileri için önemli olan odur- ne diye hâlâ oyalanıp duruyorlar.

"Şunu bil ki O, kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayandır. Hem kendi günahın için hem de mümin erkek ve mümin kadınlar için bağışlanma dile. Allah dolaştığınız yeri de durduğunuz yeri de bilir."

Önceki âyette kıyametten söz edilmişken Peygamberin şahsında insanlara dinin temeli olan tevhit hatırlatılıyor. Sanki onlara kıyamet kopar yahut ölürseniz bu fırsatı kaçıracaksınız deniliyor. Hemen ardından da Peygamberden hem kendisi hem de müminlerin günahı için bağışlanma dilemesi isteniyor. Peygamberin şefaati de bu dünya hayatındayken yapmış olduğu duadır. Peygamberin yapmış olduğu duanın etkisi ahirette görülecektir. Çünkü ahiret, amelin yapılacağı yer değil, amellerin karşılığının alınacağı yerdir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ
مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ
يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾
طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ
لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ﴿٢١﴾

20. O iman edenler: "Bir sûre indirilseydi ya" diyorlar. İçinde savaştan söz edilen açık bir sûre indirilince, kalplerinde hastalık bulunanların baygınlık geçiren kimse gibi sana baktığını görürsün; oysa onlara düşen:

21. İtaat etmek ve güzel söz söylemektir. Sonra iş kesinleşince, Allah'a karşı sadakat gösterselerdi kendileri için daha hayırlı olurdu.

Müslümanlara Mekke'de baskı ve işkence yapılmış. Onlar da Medine'ye

hicret etmek zorunda kalmışlardı. Müşrikler Medine'de de Müslümanlara baskı yapıyor, tehditler savuruyorlardı. Bu sebeple Müslümanlar, savaşmalarına izin veren âyetler indirilse de bu durumdan kurtulsalar diye bekliyorlardı.

Fakat Medine'de yeni bir sınıf türemişti: Münafıklar. Bunlar kalben İslâm'a inanmış değillerdi. Müslüman gibi davranıyor ve içlerinde yapmak istemeseler de Müslümanlar gibi namaz kılıyor ve İslâm'ın diğer emirlerine görünürde riayet ediyorlardı.

Nihayet Müslümanların savaşmalarına izin veren sûre indirildiğinde bu münafıklar korkularından baygınlık geçirmiş gibi oldular. Laf olarak iman ettik deyip hayatlarını bu şekilde geçireceklerini sanıyorlardı. Oysa iman, sözle iman ettim deyip hiçbir risk içermeyen dini emirleri yerine getirmekle olmaz. Gerektiğinde malı da canı da iman uğruna feda etmeyi gerektirir.

Eğer o münafıklar savaş içeren sûre indirildiğinde itaat ettik, deyip güzel söz söyleselerdi ve savaşmaya evet, deyip sadakat gösterselerdi elbette kendileri için çok daha hayırlı olurdu.

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا
فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوٓا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ
الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى
اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ
وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا
مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْاَمْرِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾
فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ

وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا
مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾
أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾
وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ
الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ
مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

22. İşbaşına geçip yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayı ve akrabalık bağlarını parçalamayı arzu ediyorsunuz öyle mi?

23. İşte Allah bunlara lanet etmiştir; bu sebeple kulaklarını sağır ve gözlerini kör etmiştir.

24. Onlar Kur'ân'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?!

25. Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra arkalarına dönenlere şeytan, bu yaptıklarını güzel göstermiş ve onlara ümit vermiştir.

26. Çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: "Bazı konularda sizin dediğinizi yapacağız" dediler. Oysa Allah onların gizlediklerini bilir.

27. Melekler yüzlerine ve arkalarına vurup canlarını alırken durumları acaba nasıl olacak?!

28. Çünkü onlar, Allah'ı öfkelendiren şeylerin peşine düştüler; O'nun hoşnutluğunu istemediler. Bu yüzden Allah onların amellerini boşa çıkarmıştır.

29. Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar, içlerindeki kini Allah'ın ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

30. İsteseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın; ama sen üsluplarından onları tanıyacaksın. Allah ise bütün amellerinizi bilir.

31. Aranızdan cihad edenlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar kesinlikle sizi deneyeceğiz.

32. Doğru yol kendilerine belli olduktan sonra inkâr eden, Allah'ın yolundan alıkoyan ve Peygamber'e karşı gelenler asla Allah'a zarar veremeyeceklerdir. Allah onların amellerini de boşa çıkaracaktır.

"İşbaşına geçip" şeklinde çevirdiğimiz kısma *"dinden dönüp"* şeklinde de anlam vermek mümkün. Yani İslâm gelinceye kadar asırlardır birbirlerinizle savaşıyor ve birbirlerinizi öldürüyorsunuz. Akrabaya da saygınız yok. Kısacası İslâm'dan geri dönseler de işbaşına gelseler de yapacakları yine bozgunculuk olacak, birbirlerini öldürmek olacaktır.

İslâm gibi bir din ortada dururken tekrar o cahiliye döneminde yaptıklarına dönmek isteyenler ancak Allah'ın lanetine uğrayacak kör ve sağırlardır.

Sadece Araplar değil İslâm'a girmiş milletlerin İslâm öncesi durumları neydi ki? Onlar da Araplar gibi İslâm'la huzur bulmuş şerefli insanlar olmuşlardır.

"Kur'ân'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?!"

Bu kimseler Kur'ân'ın âyetleri üzerinde düşünecek olsalar, bu kitabın onları hep iyiliğe çağırdığını, onları yücelere yükseltmek istediğini ve onlara dünya ve ahiret yurdunda mutlu olmalarının yollarını gösterdiğini anlarlardı. Ama kalplerini bu Kur'ân'ı anlamaya karşı kilitlemişlerse bir başkasının yapabileceği bir şey yoktur.

"**Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra arkalarına dönenlere şeytan, bu yaptıklarını güzel göstermiş ve onlara ümit vermiştir."**

Onlar, kendilerini şeytana kaptırmış gidiyorlar. Kendi kendilerini şeytanın tuzağından kurtarmadıkça başkası onları kurtaramaz.

Şeytanın tuzağından kurtulmak istiyorlarsa öncelikle İslâm düşmanlarıyla irtibatı kessinler. Fakat kesmedikleri gibi bu münafıklar İslâm düşmanı Yahudilere birtakım vaatlerde de bulunuyorlar. Allah onların gizlediklerini de bilir.

"Melekler yüzlerine ve arkalarına vurup canlarını alırken durumları acaba nasıl olacak! Çünkü onlar, Allah'ı öfkelendiren şeylerin peşine düştüler; O'nun hoşnutluğunu istemediler. Bu yüzden Allah onların amellerini boşa çıkarmıştır."

Bu tavırları sebebiyle Müslüman iken yapmış oldukları ameller, kıldıkları namazlar, tuttukları oruçlar hep boşa gitmiştir.

Bugün de zoru gördüklerinde İslâm düşmanlarıyla ortak iş yapmaya kalkışanların amelleri aynı şekilde boşa gidecektir. Belirtelim ki münafıklar genelde İslâm'ı kabul eden ve sonradan dinden dönen fakat dinden döndüklerini açığa vurmayan kimselerdir.

"Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar, içlerindeki kini Allah'ın ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?"

Dünün münafıkları bunun hesabını yapmamıştı. Bugünün münafıkları da Allah'ın sırlarını bildiğinin hesabını yapmıyorlar. Ama Allah sırlarının tamamını biliyor ve öncekilerin sırlarını ifşa ettiği gibi bugünkülerin de sırlarını ifşa edecektir. Böylece onlar hem bu dünya hayatında hem de ahirette rüsva olacaklardır.

"İsteseydik onları sana gösterir ve sen yüzlerinden onları tanırdın. Ama sen üsluplarından onları tanıyacaksın. Allah ise bütün amellerinizi bilir."

Kâfirler açıkça inanmadıklarını söylerler. Münafıklar ise kendilerini gizlemeye çalışırlar ama bunu tam başardıkları söylenemez.. Çünkü hayat tek düze gitmediği gibi Allah insanları değişik durumlarla karşılaştırıp dener. Onlar konuşmalarıyla ve davranışlarıyla kendilerini ele verirler.

Hitap Peygambere olmakla birlikte ve Peygambere onları üsluplarından tanıyacağı söylenmekle birlikte dikkat ve feraset sahibi her mümin onları fark eder. Çünkü sadece Peygamber onların farkına varsaydı, bunun Kur'ân'da yer almasının bir anlamı olmazdı.

Müteakip âyette hayatın tek düze gitmediği ve Allah'ın insanları imtihan ederek denediği şu şekilde ifade edilmektedir: "**Aranızdan cihad edenlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar kesinlikle sizi deneyeceğiz."**

"Doğru yol kendilerine belli olduktan sonra inkâr eden, Allah'ın yolundan alıkoyan ve Peygamber'e karşı gelenler asla Allah'a zarar veremeyeceklerdir. Allah onların amellerini de boşa çıkaracaktır."

Âyette her türlü kötülüğü bir arada bulunduran kimselerden söz edilmektedir. Çünkü bunlar doğru yol kendilerine belli olmuş ve Müslüman olmuşlar. Ardından da inkâr edip küfre sapmışlardır. Küfre sapmakla da yetinmemiş

Allah'ın yolundan alıkoyup Peygambere karşı koymuşlardır. Bunlar bu davranışlarından dolayı Allah'a zarar verecek değillerdir. İyilik yaptıklarını sandıkları amelleri yahut İslâm'ı kabul ettikleri dönemdeki amelleri boşa gidecektir. Çünkü amelin değerlendirilmesi için kişinin iman üzere ölmüş olması gerekir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُٓوا
اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ
ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُٓوا
اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ
﴿٣٥﴾ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا
يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا
فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ
تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا
يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُٓوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

33. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin ve Peygamber'e itaat edin; amellerinizi boşa götürmeyin.

34. İnkâr edip Allah'ın yolundan alıkoyan ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.

35. Öyleyse gevşemeyin ve üstün durumdayken barışa çağırmayın. Allah sizinledir; amellerinizi asla eksiltmez.

36. Doğrusu dünya hayatı sadece oyun ve eğlencedir. Şayet iman eder

ve kötülüklerden sakınırsanız, Allah size mükâfatınızı verir ve sizden mallarınızı(n tamamını) **istemez.**

37. Eğer hepsini istese ve zorlasa sizler cimrilik ederdiniz de Allah hınçlarınızı ortaya çıkarırdı.

38. İşte sizler o kimselersiniz ki Allah yolunda infak etmeye çağrılıyorsunuz. Kiminiz de var ki cimrilik ediyor; ama her kim cimrilik ederse kendi aleyhine cimrilik yapar. Allah, ihtiyacı olmayandır. Yoksul olan sizsiniz. Şayet yüz çevirirseniz Allah sizin yerinize başka bir topluluk getirir ve onlar sizin gibi olmazlar.

Amellerin kabul görmesi Allah'a ve Peygambere itaatten geçer. İtaatten çıktıktan sonra yapılan hiçbir amel, kişinin mükâfat almasına sebep olmaz. Öyleyse iman edenler itaate devam etsinler. Allah insanları dener, bu gibi durumlarda itaat üzere direnSinler. Değilse insan iyi şeyler yaptığını sanır ama yaptıkları boşa gider.

İtaati hayatlarının sonuna kadar devam ettirmeyenleri ve sonradan inkâr edip Allah'ın yolundan alıkoymaya çalışıp küfür üzere ölenleri Allah asla affetmez.

"Öyleyse gevşemeyin ve üstün durumdayken barışa çağırmayın. Allah sizinledir; amellerinizi asla eksiltmez."

31. âyette Allah'ın insanları imtihan için denediğinden söz edilmişti. Ardından gelen âyetlerde, kişinin işlemiş olduğu amellerin boşa gitmemesi için hayatının sonuna kadar iman ve itaat üzere direnmesi gerektiği anlatılmıştı. Öyleyse savaş anlarında müminler gevşememelidir. Müminler üstün durumdayken barışa çağırmamalıdır. Çünkü onlar tam galibiyeti elde edecek olurlarsa adaleti hâkim kılacaklar ve tam barışı sağlayacaklardır. Kimseye inancından dolayı baskı yapılmayacak ve herkes özgür olacaktır.

Burada başlamış olan bir savaştan söz edilmektedir. Savaşta Müslümanlar galibiyeti elde etmek üzereyken barışa çağıran taraf olmamalıdır. Savaşta hâkimiyeti elde etmek üzereyken barışa çağırıp galip gelişlerini anlamsız hale getirmemeliler. Allah kendileriyle beraberdir ve onlara yardım edecektir. O, çabalarını boşa çıkarmayacaktır.

Müslümanların tam galip gelmek üzereyken barışa çağırmaktan menedilmeleri düşman tarafından yapılacak barış teklifini reddetmeleri gerektiği anlamına gelmez. Nitekim Enfâl sûresinde *"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş"* denilmektedir. (Enfâl 8/61).

Sonuç olarak Müslümanlardan, zayıf tarafın kendileri ve düşmanlarının

da kuvvetli olduğu izlenimi veren bir barıştan yana olmamaları istenmektedir. Onlar güçlü olduklarını ispat etsinler ve ondan sonra barış istesinler.

"Doğrusu dünya hayatı sadece oyun ve eğlencedir. Şayet iman eder ve kötülüklerden sakınırsanız, Allah size mükâfatınızı verir ve sizden mallarınızı(n tamamını) **istemez."**

Eğer hayat sadece dünya hayatından ibaret ise oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Bu sebeple ardından iman eder ve kötülükten sakınırsanız Allah size mükâfatını verir, denilmektedir. O mükâfatı elde etmenin yeri, dünya hayatıdır.

Maturidî, âyetin tefsirinde şöyle demektedir: *"Onlara göre dünya hayatı böyledir. Çünkü onlara göre ölümden sonra dirilme ve hayat yoktur,"* (Maturidî, IV, 514). Elmalılı da ilerisi için bir kazanç ve koruma vasıtası olmak üzere kendisinden istifade edilmediği takdirde dünya hayatının bir hiç olduğunu söylemektedir. (Elmalılı, VI, 4398).

Aslında âyetin *"sizden mallarınızı*(n tamamını) *istemez"* şeklinde bitmesi de anlattığımız bu anlama işaret etmektedir. Çünkü burada Allah yolunda hiçbir infakta bulunmazsanız dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibaret olur, denmektedir.

"Eğer hepsini istese ve zorlasa sizler cimrilik ederdiniz de Allah hınçlarınızı ortaya çıkarırdı. İşte sizler o kimselersiniz ki Allah yolunda infak etmeye çağrılıyorsunuz. Kiminiz de var ki cimrilik ediyor; ama her kim cimrilik ederse kendi aleyhine cimrilik yapar. Allah, ihtiyacı olmayandır. Yoksul olan sizsiniz. Şayet yüz çevirirseniz Allah sizin yerinize başka bir topluluk getirir ve onlar sizin gibi olmazlar."

Yüce Allah kendi yolunda mallarının tamamını infak etsinler diye Müslümanlara bir çağrıda bulunmamaktadır. İnsanın tabiatında mal sevgisi vardır ve bu doğaldır. Ama ahirette de malları kendilerine azık olsun istiyorlarsa bir kısmını Allah yolunda infak etmeliler. Savaş bağlamında Müslümanlardan yapılan bu talep aslında mallarının tamamını kaybetmemeleri için gerekliydi de. Zira mallarının bir kısmını infak edip savaşa hazırlık yapmasalar, mallarının tamamını kaybetmeyle karşı karşıya kalırlar.

Eğer Allah bağlayıcı bir emirle mallarının tamamını istese emri yerine getirmekte zorlanır, beşeri zaaflar ortaya çıkar, belki de emre itaat etmez, bozgunculuk yaparlardı.

Savaş dışı zekât ve sadaka gibi infaklar, zaten malın tamamını kapsamayan, hatta fazlasını infak etmeyi gerektiren hususlardır.

İndeks